AUGUSTIN BUZURA

FEȚELE TĂCERII

REZISTENȚA...COLECȚIA REZISTENȚA...COLECȚIA REZISTENȚ

EDITURA ALBATROS

AUGUSTIN BUZURA

FEŢELE TĂCERII

Roman

Ediţia a II-a
revăzută şi adăugită de autor

EDITURA ALBATROS — 1991
BUCUREŞTI

1

Să-i spun adevărul ! Nici mai mult, nici mai puţin. Nu-mi ceruse un lucru imposibil, bani, un bilet pentru Insulele Fiji, o declaraţie de dragoste sau mai ştiu eu ce, nu voia să-i compun în cîteva minute scrisori de la oamenii muncii aflaţi la odihnă sau pe ogoare, nici adeziuni, Lupan avusese nevoie de adevăr, atîta doar că refuzase să precizeze ce anume îl interesează, ce fel de adevăr, care adevăr, dacă totuşi am făcut ceva. Aşa stînd lucrurile, i-am spus şi eu ceea ce am ştiut : că-i tîmpit, însă, paradoxal, el s-a străduit să pară mai presus de această insultă, faţa îi rămăsese împietrită, gravă, nu i se clintise nici un muşchi, măcar involuntar, doar mîinile sprijinite pe un vraf de şpalturi se contractară imperceptibil. scurt, exact în clipa cînd, înghiţindu-şi probabil urletul prin care, în el, mă poftea afară, îmi ceruse, iarăşi, adevărul. Mă chemase de trei ori şi, de fiecare dată, ochii lui reci, imobili, reuşiseră să-mi sugereze că deţine un secret pe care, indiferent de răspunsul meu, îl putea utiliza oricînd spre a mă face docil sau neutru. Cu excepţia ultimei întîlniri, mă străduisem să-i imit seriozitatea, convins că vrea totuşi ceva, însă nu cunoaşte bine sensul cuvintelor ; îi pusesem deci diverse întrebări, cerusem relaţii, amănunte, ştiind că pentru unii adevărul se confundă cu propriul lor interes, iar dacă le mai rămîne timp — cu convingerea secretă că investesc un capital din care ar putea ieşi ceva în plus — se sacrifică şi pentru adevărul general, dar nu-mi răspunsese, nu-l interesa decît adevărul ! Ştiam prea bine cum stăm cu el şi, dintr-o pudoare subconştientă, măcar în relaţiile dintre noi nu pronunţam prea des acest cuvînt, dar noul meu şef avea probabil un repertoriu de intimidări ceva mai redus şi, în loc să mă dezvinovăţesc, cum se aştepta, m-am decis să-i spun singurul adevăr de care eram absolut sigur : că-i tîmpit. Dădusem cumplit cu bîta-n baltă, trebuise să mai aştept, să văd cum se va sfîrşi povestea, mai ales că dintr-un astfel de joc al nervilor n-aveam cum să pierd, însă Lupan fusese atît de categoric încît n-ar fi avut haz dacă nu i-aş fi satisfăcut imensa-i curiozitate. Sinceritatea mea era inutilă, dar uneori, din senin, te pomeneşti depăşit de reacţii, vîrît prosteşte într-o luptă din care n-ai cum să ieşi învingător, iar din înfrîngerea ta nimeni nu învaţă nimic, deoarece, comod, asemenea confruntări sînt trecute la categoria *relaţii personale* : Ce vreau să obţin ? Pe cine am în spate încît am îndrăznit ?... Ce a făcut şeful de i s-a şubrezit poziţia ? Vine însă o vreme cînd nu mai poţi rămîne în expectativă, chiar şi de dragul jocului, cînd nu mai poţi aştepta sau amîna, cînd nu-ţi mai pasă de nimic, de pîine, de liniştea idioată, precară, de consecinţe, închizi ochii şi te avînţi, atîta doar că de prea multe lucruri ce sînt de făcut şi de spus te apucă disperarea şi ruşinea pentru cuvintele rămase în tine din laşitate, lipsă de rezistenţă fizică şi morală ori,

cel mai frecvent, din prudență și prejudecăți. Strigi cît te ține gura primului care-ți iese în drum sau este dispus să te asculte, ești consecvent și împăcat iarăși, pînă într-o zi, cînd lumea se obișnuiește cu acest fel de a fi și, sinceritatea luînd o nuanță comică, devii : „Ăsta este cel care..." Atunci, trist, obosit, te retragi în tine și te întrebi ce înseamnă *a alege* sau dacă într-adevăr *ai ales* ; dezorientat, apelezi nu la fapte ori la vorbele banale, uzuale, răsucite și stoarse, hazoase drapele pentru toate oștile, ci la sentimentele sedimentate involuntar în subconștient, neglijate mereu, cenzurate, strivite de logică ; le desfășori ca pe o mare descoperire și salvare. vrei să măsori cu ele distanța, dar, ciudat, uneori nici ele parcă nu-ți aparțin, din toate n-a rămas decît o singură întrebare : Ce s-a întîmplat ? Și, de fapt, ce s-a întîmplat ? Nu măsurasem oare picătura de ploaie cu litrul ? Știam că neajunsurile mele, atîtea cîte au fost, firești, în ultimă instanță, se datorau în marea lor majoritate tocmai faptului că spusesem prea des adevărul — adevărul meu — ori mimica și intonația lui voiau să mă facă să înțeleg că am mințit toată viața și, periodic, la somația nu știu cărei mărimi, n-aș fi avut încotro, nu mi-a mai rămas altceva de făcut, a trebuit să spun adevărul. Cu ani în urmă un asemenea joc al nervilor m-ar fi exasperat ; acum mi se părea ciudat că unui amănunt atît de banal i-am acordat importanță, că o dată cu părăsirea biroului n-am reușit să uit totul. În marea majoritate a timpului sînt imun, nu reacționez la nici o jignire, la nimic — mă jignesc doar cei pe care-i respect sincer, total, or, demult nu întîlnisem astfel de ființe — doar cîteodată, de formă, spre a-mi dovedi mie însumi că am umor și replică, mă angajez în unele dispute încheiate de obicei cu tăcerea preopinenților, lașă ori fricoasă, căci, asemeni creștinilor naivi, ei încep să-și facă semnul crucii cu smerenie în clipa aducerii în discuție a ordinii din ceruri. Sînt însă zile goale, albe, enorm de lungi, cînd oboseala se acumulează — un fel de paralizie ce-mi cuprinde pe rînd mușchii, voința — și atunci mă uimesc propria-mi vehemență, stîrnită probabil de frică și incapacitatea de a-mi stăpîni și coordona mișcările. Îmi dau seama că e ridicol să-mi strig vechile nedumeriri, setea cumplită de absolut : îmi aud doar eu întrebările. Din fericire, însă, asemenea momente sînt rare și mă pomenesc depășindu-le tot pe neobservate, ca apoi, iarăși, calm, să o iau de la capăt, să trec în rînd cu sentimentul că împing o trăsură veche și grea pe o cărare pardosită cu victime și învingători.

În ziua aceea fierbinte, uscată, deși nu eram în cea mai strălucită dispoziție, sînt sigur că nu m-aș fi gîndit la Lupan dacă el n-ar fi pronunțat acel cuvînt : adevăr. „Și ăsta-l vrea, îmi spusesem exasperat. Și el îi duce lipsa."

Mă plimbasem mult, fără nici un țel, prin locurile cele mai nesuferite, căutasem trotuarele goale, inundate de soare, străzile întortocheate, cu asfaltul dislocat de ploi, cu casele mărunte, înghesuite, din care inundau mirosuri grele de alimente și mucegală, apoi, ostentativ, fixasem privirea trecătorilor, dar nu reușisem să-mi atenuez obsesia ; toate fețele mi se păreau reci, incolore și, în fiecare, descoperisem uimit ceva din fizionomia lui Lupan. „Uite, îmi spusesem, cum se întorc după mine, le par năuc, trebuie să am ceva neobișnuit, habar n-am ce, dar te pomenești că și ei caută adevărul, de fapt toți caută adevărul, alături, după porți, pe acoperișuri, în aer, în apă, prin munți. Te întrebi ce face X, și răspunsul e nemaipomenit de simplu : caută adevărul ! Ce face lumea ? Desigur, caută și ea adevărul ! Fără îndoială că asta trebuie să facă absolut toți, din

moment ce pînă şi Lupan este obsedat de acest lucru." Undeva însă mă întrista întreaga poveste, faptul că nu reuşesc să găsesc lungimea de undă pe care să comunicăm, nu cine ştie cîte, ci măcar vorbele necesare pentru a ajunge să nu ne scoatem ochii. Bineînţeles, decît să pun vina pe alţii, aş fi preferat să mi-o asum, deoarece încă mă mai credeam capabil de transformări, dar dincolo de toate argumentele mele în favoarea lui, mă încurcau şi contraziceau sentimentele. Bine, adesea îl dispreţuiesc, îi strig că e laş, rudimentar, nu-mi place, ne respingem. Eu însă spun oare adevărul care interesează pe toţi, adevărul tuturor, definesc eu maladia sau numai unele mici simptome ? Escrocii, estropiaţii, leprele nu pot dispărea prin decret guvernamental, cineva trebuie să lupte direct, deschis împotriva lor, chiar dacă, din banca ta de laş, lupta pare inegală şi ilariantă ; dar oare cu ei trebuie să mă lupt, cît mă încurcă ei într-adevăr ? Lupan, sigur, nu cunoaşte sensul cuvîntului, eu însă, mîncînd aceleaşi alimente şi respirînd aerul aceleiaşi încăperi, eu, crescut poate strîmb, deformat de atîtea mizerii reale şi imaginare, chinuindu-mă în fiecare clipă să-mi înfrîng frica infantilă depozitată trainic în mine, eu chiar deţin adevărul ? De unde ştiu asta ? Pînă la urmă, enervat de drumul pe care pornisem iarăşi, mă apucase disperarea. „Cîtă înţelepciune zace în tine, mi-am spus. Şi cîtă hotărîre! E vinovat peştele că nu ştie să zboare sau orbul că nu vede marea? Dar nu te sfii, cugetă, chiar dacă la geniala noastră gazetă locală nu se practică, ţine-o înainte, fără grijă, exersează-ţi creierul, poate pînă la urmă scapi cu el neatrofiat."

Abia ajuns acasă, nu atît pentru a mă elibera de o obsesie, cît de dragul de a mă distra de confuzia Melaniei, mă decisei să repet scena cu Lupan, deşi exista riscul ca ea să fi făcut între timp cine ştie ce păcat. Mi-am dat însă seama că n-am de ales : seara, în astfel de zile încărcate, mă cuprinde o nelinişte ciudată, umblu fără rost, mă agit, trîntesc lucrurile, am impresia penibilă că mă aflu în faţa unui eveniment important — prevestit de durere — dincolo de înţelegerea mea, în măsură să mă schimbe radical. Desigur, ştiu că sînt ridicol, că aşteptarea mea este absolut inutilă, însă mă văd spunîndu-mi că, poate, de astă dată, pentru că durerea... deşi am certitudinea că sînt caraghios, fals.

Luasem deci o înfăţişare gravă şi, pe nerăsuflate, strigasem : „Să-mi spui adevărul, imediat !" însă ea, deloc contrariată, izbucnise într-un rîs rece, politicos, undeva plictisit, şi abia faptul că nu mă mişcasem o hotărîse să vorbească : „Ce-ai mîncat, frate ? Joci teatru sau te-ai scrîntit de tot ? Ce adevăr ?" N-o spunea cu convingere, nu păruse mirată, vorbise ca întotdeauna cînd urmărea să cîştige timp. „Dacă într-adevăr vorbeşti serios, poţi să afli că nu e prea bine să te încăpăţînezi la acest capitol. Oamenii suportă catastrofe, cutremure, ploi torenţiale, frig, dar cuvîntul ăsta îi deranjează cel mai al dracului. Dacă — repet — prin absurd vorbeşti serios, spune-mi doar ce adevăr vrei, şi jur să te indispun cel puţin pe o săptămînă, spuse ea enervată. Însă, zău, nu e bine să fii stupid. Astăzi mi-ar conveni să mă minţi frumos... Sigur că nu cine ştie ce minciuni, ci din astea obişnuite, care nu cer eforturi intelectuale. Spune-mi, de pildă, că vom face rate pentru un frigider şi o maşină de spălat, că ne vom muta din coteţul ăsta, că vom merge undeva la mare. Minte-mă că eşti înnebunit după mine, că sînt fascinantă... Doar eşti ziarist, e simplu... Tu, care spui zilnic adevărul, în presă, în şedinţe, peste tot, care prin profesie eşti obligat să-l spui, fă o excepţie şi minte-mă, chiar dacă nu ştii, chiar dacă te-ai dezobişnuit..." „Păcat, intervenii aparent brutal,

însă entuziasmat de ironiile Melaniei. Eu sînt Dan Toma, ziarist, maestru emerit în cuvinte încrucişate, tu eşti Melania Radu, profesoară şi casnică, seminevasta înainte pomenitului de la ziarul judeţean *Flacăra roşie*, care ţi-a cerut insistent să-i spui imediat adevărul. Ce ziarist sînt eu ? Mediocru, nul, parcă asta voiai să recunosc. Spun ce cred, însă nu ştiu dacă spun şi ce trebuie... Uneori intuiesc sau chiar am certitudinea că omul are cancer, dar eu îi văd numai pielea uscată sau bătăturile şi, incapabil să merg la esenţe, la *cauze*, nu la cauză, protestez că nu este tratat ca lumea pentru piele, că dermatologii-s nepregătiţi... Mai sînt total necunoscut deoarece, vorba lui Marian, cine dracu să te ţină minte cînd, zilnic, la colţul tău de pagină, la ordinul lui Lupan, scrii că uzina X şi-a îndeplinit planul cu 101,7 la sută, că piaţa este modest aprovizionată, că frizerii iau bacşiş, că autobuzele circulă prost ? Cine să te ştie cînd spui : Tovarăşul director Olteanu a declarat următoarele : «În cinstea zilei X, colectivul de muncitori, ingineri şi tehnicieni şi-a luat angajamentul să suplimenteze planul... În vederea acestei mărețe sarcini vom munci cu şi mai mult elan etc.» ? Ce-ţi spune ţie 101,7 la sută ? Dar : elan, dăruire, entuziasm, aceste cuvinte rare, numai de mine rostite ?" „Da, le ştiu demult astea, numai că acum nu înţeleg ce vrei ! Ce adevăr ?" „Uite, spusei, nemaiputîndu-mi stăpîni zîmbetul şi dîndu-mi seama că-s incapabil să continui jocul, am păţit o chestie asemănătoare. Lupan, noul meu şef de secţie, mi-a cerut acest lucru cu o încăpăţînare dubioasă. Încă nici nu ajunsesem bine în birou, că m-a şi pocnit cu chestia asta. Şi eu, ca şi tine, habar n-am ce voia." „Dacă am înţeles eu bine, spuse Melania cu multă dificultate, iar te-au schimbat ? Cel puţin aşa am dedus..." „Da", recunoscui ruşinat, nu atît de schimbare, cît de faptul că mă ferisem să-i spun imediat asta, de teamă că nu mă va pricepe. „A patra ?" se interesă Melania. „Nu tocmai, glumii eu. Văd însă că ai o evidenţă clară. Eram convins să te va indispune. Oricîte ţi-aş cuvînta, ştiu că lumea asta din spatele şpalturilor şi hîrtiilor îţi scapă... Şi nu mă mir, pot face exact ce vor cu mine ; pînă acum n-am dovedit că sînt cineva, că însemn ceva... Nici mie, în locul tău fiind, nu mi-ar spune mare lucru un fel de navetist din ăsta cultural... Poate că-i condamn pe nedrept, au probabil ţeluri mult mai nobile : vor cu orice preţ să mă dezvolt multilateral." „Şi ce-ai mai făcut ? Nu se poate aşa, din senin. De ce nu-i laşi în pace ?" „Chiar că de astă dată n-am făcut nimic, recunoscui sincer. Doar dacă nu i-a deranjat faptul că nu m-am grăbit să fac într-adevăr o gafă." „Pînă la urmă te eliberează de tot", spuse Melania nemulţumită. „Şi ce ? strigai enervat. La ţară nu-s oameni ? Cînd nu voi mai fi eu însumi, cînd nu voi spune ce cred, mă voi face cioban. Am să fiu cel mai cult cioban. Toţi dorim să ne deosebim prin ceva, să fim unici, inegalabili." „Continuă, te rog, spuse ea ridicîndu-se enervată. Chiar de lozincile astea aveam nevoie. Fără ele nu te-aş fi crezut. Ai uitat să-mi aminteşti de demnitatea umană şi de libertatea de exprimare. Nu te sfii însă, te ascult, sînt necesare spre a mă convinge definitiv. Şi să te miri că îţi mai cere Lupan chestia aia ?" „Dar, pentru Dumnezeu, ce vrei să fac ? strigai indispus. Vrei să încerc să-i îmblînzesc ? Dacă am vorbi aceeaşi limbă măcar... Crezi că mie-mi convine să-i aud zilnic ? Evident, sînt imun, dar, uneori, zidul ăsta de protecţie se sparge, se face ţăndări..." „Deocamdată eu văd că altcineva e dresat, observă Melania cu răceală. Atît e mai greu, pînă-ţi dau primul şut. Pe urmă, apă de ploaie, nu mai contezi... Nu văd de ce ţi-ai mai bate şi tu joc de tine. Te ştiu desăvîrşit la acest capitol, dar de astă dată... Oricum, nu-ţi prevăd multe zile." „Te

înşeli, intervenii eu tăios. Chiar că sînt obligat să-mi rîd de mine : ei sînt grosieri, se repetă, ca tine, de altfel, aşa că numai eu am atîta talent încît să mă mulţumesc..." „Şi cum îţi explici atunci faptul că te poartă de ici-colo ?" „Simplu. Sînt incapabil să fac ceea ce mi se cere. Asta este tot. Să ştii, n-au motive să mă dea afară. Mă poartă însă de ici-colo, mă exasperează astfel... De fapt, şi prima dată ce am făcut ? Absolut nimic. Am descris cazul unui cercetător care, nevrînd să semneze o importantă descoperire cu şeful său, a fost pus pe liber ca incapabil. Omul a părăsit cercetarea definitiv, s-a făcut medic de ţară în cel mai îndepărtat cătun şi s-a apucat de pescuit şi de crescut albine. În plus, pentru a nu se plictisi, scria, bineînţeles în glumă, poezii pe la toate revistele. Am primit, odată, pe numele meu, un plic în care am găsit următoarea poezie dedicată academicianului Poenaru :

Într-o zi obişnuită, mă dusei să cumpăr pită,
Dar cum coada era mare, hotărîi să iau ziare.
Şi cum coada era mare, mă cătai în buzunare
Şi văzui că n-am parale.
Ce bine că-i coada mare ! Azi nu voi citi ziare,
Azi sînt scutit de mîncare. Însă-s foarte optimist,
C-am văzut un popă trist conversînd c-un conţopist
Despre petele din Soare.

Omul îşi cerea scuze că mi s-a adresat mie, însă mă asigura că îmi apreciază enorm umorul şi naivitatea, îmi ura succes în lupta inegală şi hazlie împotriva proştilor şi mă invita, în semn de solidaritate, la o partidă de pescuit. Deci, pricepi, doamnă, ce rol important am ? Un fel de cal troian, un Agamemnon deştept care din umor se luptă cu subinteligenţii, carieriştii... Jalba omului îmi dovedeşte, fără echivoc, faptul că am fost recunoscut drept un fel de sanepid intelectual... Însă, sincer vorbind, tipul respectiv era grozav. A avut imensa tărie de a renunţa la tot, de a lua viaţa de la capăt. Putea, desigur, încerca să reziste, dar lupta era inegală şi nervii oamenilor nu-s de oţel. Este un cercetător mort, dar, cine ştie, cu puterea lui, în ce îşi va investi energia, cum va reuşi să iasă iar la suprafaţă ! E prea deştept să piardă... Atunci, scriind, desigur fără consimţămîntul lui, m-am simţit teribil de util." „Dar finalul contează", rîse ea misterios. „Încă nu s-a jucat, cred, mai ales că el are ultimul cuvînt. Mi-au mai scris şi alţi cercetători, însă n-am mai putut publica nimic. Consecinţele articolului sînt, deocamdată, ilariante : academicianului i s-a făcut critică, adică a dat unele explicaţii, şi se pare că a fost convingător ; doctorului Bogdan nu i s-a întîmplat nimic, e tot acolo, în sat, iar eu am fost transferat la cultură. Vechiul Lupan mi-a atras atenţia că e vremea să nu mă amestec unde nu-mi fierbe oala. Sincer să fiu, n-am spus nimic — eram mulţumit că am făcut ce-am vrut. Ştii pînă şi tu că articolul n-ar fi putut să apară dacă n-ar fi fost aprobat de şef, dar, vezi, vina e a mea... Pe faţă nimeni nu-mi spune mare lucru, mă menajează ori se tem, numai prin spate dracu-nţelege ce se întîmplă ! Cred că aş putea urma exemplul doctorului." „Bine, nu te-am rugat să te justifici, mă asigură Melania. E ceva care-mi scapă mereu printre degete : nu reuşesc să-mi dau seama unde greşeşti tu... Sînt vinovate articolele tale, ori tu, ca om, eşti neatent cu ceilalţi, îi ironizezi... Pentru că, absolut sigur, undeva greşeşti, este im-

posibil să nu faci ceva în plus sau în minus..." „Asta n-are importanță atîta vreme cît nu simt nevoia să cerșesc. Poate că nu le convine mutra mea personală, deși nu cred. Indiferent ce-ar fi, de la ei nu-mi trebuie nimic. Chiar dacă voi rămîne toată viața la stadiul ăsta nesuferit și la statutul de ziarist mediocru, care nu vrea să se ocupe de lucruri mici în semn de protest că de lucruri mari nu este lăsat, cînd de un Lupan, cînd de altul... De altfel — și asta-i singura mea durere întreagă — n-am de unde să știu dacă sînt cu adevărat bun sau rău atîta vreme cît n-am prea reușit să-mi încerc forțele, cît nu izbutesc să stabilesc un dialog real, convingător. Știu, alții au mai mult noroc, inteligență speculativă, sînt mai eleganți. Eu însă am fost construit după o altă schemă, sînt prototip, nu mă pot schimba și nici nu renunț la adevărata-mi structură. Dar, în ceea ce te privește, ești liberă să faci ce speculații îți convin, să crezi ce vrei. Mă cunoști demult, știi că bat pasul pe loc, că nu voi urca spre o funcție mai ca lumea... Numai să nu mă sfătuiești, în rest poți să-mi reciți și tabla înmulțirii ori noul *Coran*..." „Nici o grijă, mă asigură Melania. Sînt convinsă că tot nu le-ai urma. Nu știu dacă mă înțelegi, însă presimt că lucrurile merg prost, prost de tot, că este undeva un buton pe care uiți să pui degetul sau nu-l pui la timp, că trebuie să descoperim ceva pentru a scăpa de acest impas." „Crede ce vrei, spusei destul de dur. Îmi vine să-ți vorbesc ca într-o ședință. Uite, sincer, nu de greutăți mi-e frică. Nu m-am pomenit inconștient în ele. Le caut chiar. Dar nu vreau *astfel* de greutăți... Au fost oameni care au desțelenit pămînturi, au străbătut jungle, au trăit izolați, s-au luptat cu animale sălbatice. Vreau să spun că se poate orice. Dar noi — eu, Lupan, Marian etc. — în realitate ce facem ? Cu ce ne luptăm ? În spate — între noi, disperați, iar pe față — să salvăm cel puțin aparențele. *Să nu se vadă.* Asta e tot ce reușim : salvăm aparențe. Disperați." „Nu înțelegi, se revoltă ea, că aici nu e vorba de tine și de mine. Am ales, fiecare, demult. Nu eu sînt cea care trebuie convinsă, care te încurcă... Din păcate, e o mare farsă tragică toată afacerea asta. Și vorbele răstite, și brambureala, și incertitudinea... Nu le dau de capăt... Mi-am dorit liniște... Se vede însă că..." „Și ce pot să fac ? Vezi bine că mi s-a făcut lehamite de atmosfera asta încărcată, de sentimentul că mă aflu mereu în pericol, deși toată lumea spune invers, deși eu însumi nu-mi dau seama, nu reușesc să aflu de unde vine, în ce constă, cît e de însemnat. În tîrgul ăsta nenorocit, vechi, copleșit exasperant de faima veacurilor trecute, toate sosesc cu întîrziere, toate ajung atenuate, deformate, aici e greu de trăit dacă, din greșeală, ești în pas cu lumea. Și, uite, sînt formidabil de mulți oameni buni, însă, ciudat, nu se întîlnesc, nu se înțeleg, nu se văd, deși se ciocnesc zilnic pe străzi... Mai delicat decît toate e faptul că mi-e frică de gîndurile mele triste din această clipă, de durerea mea... Oricît m-aș strădui, nu știu ce să fac și nu reușesc să înțeleg ce vor. Ce adevăr ? Care ?" Decisă să mă domolească, ea veni să-mi aranjeze cravata : „Lasă-le moarte, n-are rost să te mai frămînți, Lupan e foarte tare, știe el ce știe, de două sute optzeci de ani nu l-a clintit nimeni, or, tu nu reprezinți nimic, n-ai cum să-l subminezi. Și nu vezi ce articole mizerabile scrie ? N-a greșit niciodată, or, de oamenii ăștia care nu greșesc, care au mereu dreptate, care uită ce-au cuvîntat în urmă cu cinci minute, nu știu cum să-ți spun, mi-e cam scîrbă. Și articolele tale-s proaste, iartă-mă, dar măcar tu greșești, mai calci pe coadă pe cîte unu. Ție nu-ți pun sinceritatea și buna-credință la îndoială, tu dai spectaculos cu bîta-n baltă..." „Mersi, spusei enervat. Unde vrei să public un articol deștept ?" „Iar începi ? se

răsti Melania. Pe tine te înțeleg, am mai discutat, gazeta voastră este cam troglodită, dar și el e exact cum ți-am spus." „De unde știi tu treaba asta ?" o întrebai, răstindu-mă, la rîndu-mi. „M-am informat și eu, zîmbi ea misterioasă și în același timp încurcată. Cum ? Fără eforturi. Nevasta cuiva, n-are importanță, mi-a dat telefon la școală. «Mai domolește-ți soțul, mi-a spus. L-a făcut tîmpit pe tovarășul Lupan. Nu-i frumos, dragă, el e un tinerel, iartă-mă, dar totuși atîta obrăznicie ! Vrei să ajungeți pe drumuri ? Știu că are pile undeva, sus, altfel, n-ar fi atît de obraznic, ar fi zburat demult. Pentru că numai cei cu pile își pot permite atîtea, dar nici tovarășul Lupan n-a stat degeaba.»" „Cine era ?" intervenii foarte curios. „Zău că nu știu, spuse Melania cu multă sinceritate. Mi-a ciripit ce ți-am spus și mi-a închis telefonul." Aveam certitudinea că ea nu se oprise aici cu investigațiile, de aceea părea să facă mari eforturi pentru a lăsa impresia că e degajată. „Cînd am aflat că iar te-au schimbat, adăugă ea, mi-am spus că e vremea să calculez cît mai ai pînă te vor da afară. Nu uita că eu sînt fiica unui activist odinioară foarte cunoscut... așa că la cei de vîrsta tatii am încă mare credit..." Afirmația Melaniei îmi întărea impresia anterioară. Nu-i spusesem întotdeauna neplăcerile mele, căutasem să o menajez, deși, cînd nu mai rezistam, ea mă asculta cu atenție, dar, elegant de tot, devia discuția, mă readucea pe neobservate în alte zone, mai calme. Îmi venea greu să-mi închipui că în realitate ea îmi urmărește cu discreție fiecare pas, și, uneori, cînd intuiția îi semnalizează pericol, se străduiește cum poate să mă ajute. De data asta, însă, pe cît mi se păruse de frumos gestul, pe atît mă deziluzionase felul în care a procedat. „Vrei să mă sprijini dacă la o adică... Și tocmai la ăștia ai recurs ?" „N-am vrut nimic altceva decît să aflu în ce ape te scalzi și cît sînt de tari dușmanii tăi. Ei bine, Lupan a lăudat toată suflarea șefească din oraș, or, asta nu se uită. El, cică, încurajează oamenii, vede și mizează pe partea bună din ei, le-o stimulează... Tu ai mania asta enervantă de a-i călca, niciodată elegant, pe nervi. Nu spun să minți, să le menajezi neuronii sau să-i lauzi fals, nici vorbă, e ultimul lucru pe care ți l-aș cere. Dar așa, cînd rămîneam cu ale mele, mă întrebam și eu dacă un articolaș nenorocit poate să dreagă ceva ? Tratînd ici-colo cîte un simptom, vindeci oare bolnavul ? Îi ameliorezi situația ? Știu eu..." „Nu pot să scriu decît despre ceea ce am văzut, spusei resemnat. Chiar dacă deliberat aș vrea să mint, pînă la urmă nu-mi iese, ajung de unde am plecat. Pentru așa ceva ai nevoie de o structură aparte. Cît ai fi de inteligent, fără acel ceva nu faci chiar nimic. În concluzie — asta mi-e structura. Ce dracu să fac ? Recunosc, n-am atîta maleabilitate, imaginație, încît să pot minți. Sigur, știu că și în viitorul previzibil, cît mă voi încăpățîna să lucrez aici, n-o să reușesc mare lucru, dar cum să joc teatru ? Și cît m-ar ține ? Pe de altă parte, istoriile astea nu mă consumă nu știu ce, mă distrează chiar. Fără de ele — greu să-ți explic — aș simți apăsarea fiecărei secunde... Și nici nu văd ce m-ar putea pasiona... Plus că în orice joc trebuie să piardă cineva." „Nu ești maleabil, asta e ! zise Melania enervată. Poți, cu diplomație, obține exact ce vrei ! Ei te consideră ascuns ; nimeni nu trece, în relațiile cu tine, dincolo de politețe, tu de asemenea îi învinuiești că sînt nesinceri, egoiști, n-aveți încredere unul în altul..." „Parcă-s la o ședință", rîsei eu fals. „Tu și Marian, culmile senine, lucioase și inabordabile ale înțelepciunii, spuse ea iritată. Iartă-mă, dar apropierea mi s-a impus involuntar." „Marian, presupui, desigur, îmi atrage mereu atenția : «De ce generalizezi ? Ce vrei ? Ai acest drept ? Unde te crezi ?

Cunoşti oare toată ţara, ţi s-a confesat ţie fiecare clasă ori pătură socială în parte ?» Tu îmi mai adaugi şi lipsa de maleabilitate. Perfect. Recunosc imediat şi una şi alta. Am viciul de a exagera, par un beat cu idei, sînt cherchelit de idei, nu găsesc mijlocul drumului, n-am echilibru, voi sînteţi din născare mai orientaţi. De acord ? Să mă mai fac praf în continuare ? Aş vrea un singur lucru să-mi recunoaşteţi la rîndul vostru : bună-credinţa şi sinceritatea. Atît. E singura mea dorinţă. De cîte ori n-am mai discutat istoria asta ? ! Nu eu ţi-am spus că simt demult distanţa, bariera aceea incomodă care uneori ne desparte, ne împiedică... Mi-am impus să fiu calm, să nu mă doară. Ţin pumnii strînşi, în buzunare, nu mă plîng, şi merg... Nu sînt în criză, să n-ai impresia asta, nu sufăr pentru nimic. Dacă întîmplarea asta banală, penibilă, cu Lupan, a ajuns să însemne ceva, atunci nu e bine ; trăiesc prea puţin, sînt pur şi simplu pierdut, cu toate actele de curaj, mă domină şi frica, asta e, laşitatea sedimentată în mine. Şi tu mi-o întreţii !" „Altă dată să nu-mi spui nimic, bine ? se enervă Melania. Ce rost are să-mi afli părerea, chiar şi atunci cînd mi-o ceri, dacă tu, dincolo de tine, nu vezi nimic ? Du-te, frate, cu adevărul tău înainte, mănîncă-l, îmbracă-l şi culcă-te cu el, fii rigid în continuare, şi peste cîţiva ani, chiar că o să-ţi vină să te faci cioban ori popă." Cu asta, discuţia se cam sfîrşise. Melania se aşezase pe canapea, reluîndu-şi lectura, iar eu, în fotoliul de lîngă geam, mă străduiam să par atent la lumea multicoloră ce invada trotuarele. Rememorasem, pe cît putusem, întreaga poveste cu Lupan, însă dincolo de nişte fraze şi secvenţe de o platitudine desăvîrşită, nu descoperisem nimic. Nu ştiam ce rost mai avea să mă gîndesc la ele cînd, în afară de istoria cu adevărul, nu mă enervase nimic, şi nici chiar ca prea mult. „Ăştia doi vor reuşi, pînă la urmă, să mă facă gînditor ! rîzînd. Ţinut mereu sub presiune, obligat să fiu atent la fiecare gest, să le anticipez mutările, aflat continuu în apărare, cea mai mare parte din zi mi-o pierd făcînd psihologie concretă. Cînd voi fi sigur pe mine, imun, calm de tot, mă voi avînta cu observaţia şi cugetul şi asupra speciei. Şi, uite, involuntar, destinul îmi rezervă o mare surpriză, mă vrea gînditor, iar eu, ignorantul, chiorul, mă opun, nu-mi place, deşi o teorie despre om şi dedublare, despre prioritatea instinctului de conservare la om şi maimuţă încă nu există la noi. Uite, am să gîndesc, n-am să mă opun destinului, te asigur..." Melania era furioasă ; îmi întorsese mai demult spatele şi se pusese pe citit ; asta însemna că pot să vorbesc exact ce vreau, chiar dacă-i cobor toţi sfinţii, nu răspunde, este consecventă în exasperanta ei muţenie ; abia cînd, din oboseală ori plictis, mă văd obligat să tac, se întoarce aparent senină şi mă plăteşte cu un zîmbet acru, superior : „Ei, atîta ţi-a fost ?" De astă dată, însă, nu mă lăsase prea mult să aştept. „Gîndeşte, frate, liniştit, iluzie frumoasă. Avem, ce-i drept, mare nevoie de gînditori, deşi, fiind prea consecvent, prea fixat pe cărarea asta, nu văd unde vei ajunge. Şi, dacă vrei să ştii, practic arăţi de parcă nici n-ai avea scoarţă. Uite : casă — nimic ; bani — nimic ; perspective — nimic ; siguranţă — pauză. N-ai un singur argument că într-un viitor apropiat lucrurile ar putea să se dreagă. Ce anume m-ar face să cred că adevărurile tale absolute vor duce undeva ? Între tine şi unul care confundă literele mari cu cele mici nu există, în realitate, nici o deosebire. Ce folos să ştii totul despre lume cînd arăţi ca unul care habar n-are ce-i asta ? Şi, ce, eşti satisfăcut trăind mereu în tensiune, pus zilnic la colţ ! Şi încă ceva : cine ştie de tine ? Poate că întrebarea e jignitoare, îmi dau seama, însă mă exasperează toată zbate-

rea asta, sau cum se numeşte ceea ce facem noi amîndoi... E steril, fără haz totul... Trebuie să găsim o soluţie, o portiţă. Şi — izbucni ea disperată — unde-s oamenii ăştia buni, cei buni şi cei drepţi, de care-mi tot vorbeşti ? Ce păzesc ? Pe unde se ascund ? Sau îi cunoşti numai tu... Bine, sînt convinsă că azi a fost o zi deosebită, în rest ai fost senin, neutru. Ştiu că ai *părut* numai, că tensiunea din tine te va hodorogi exact cînd adevărul va ieşi singur la suprafaţă, şi nu scos de tine. Abuzurile şi toate cîte s-au petrecut acum două decenii n-au fost spuse de tine. Nu tu ai strigat că a fost ucis mişeleşte domnul Petreanu, gazetarul excepţional care a reuşit să descopere cu cîţiva ani înaintea justiţiei nişte murdării odioase. A fost declarat vinovat, cu acte în regulă, deşi ştiai că nu e aşa, că sînt false, iresponsabile. Înainte de a fi făcut publică asasinarea lui, tu lucrai tot la gazetă. Îi citeai obsedat textele sub masă şi tăceai. Nu te învinuiesc, dar vreau să fii mai lucid, mai pe pămînt..." „Ce ? ! o întrerupsei. Am putut ? Atunci ? !" „Asta e, rîse ea. Voiam să te conving că vine oricum clipa adevărului." „Numai că eu trebuie să-mi strig adevărul meu, ăsta mic, de jos. Şi el e bun. Vezi, spusei mascîndu-mi tulburarea, eu caut să previn abuzuri mai mici, care, adunate la un loc, pot da acelaşi rezultat. Nu în demascarea unor asemenea morţi, mari sau mici, îmi văd rostul meu cel mai important, ci în a ajuta să se dezvolte alte personalităţi. Mă doare cînd muncitorul X locuieşte cu cinci copii în casa scărilor, că n-au, să zicem, lapte suficient şi carne, în vreme ce responsabilul cu aprovizionarea morală şi spirituală a urbei petrece, şi în loc să facă ceva, îl îndoapă cu lozinci şi sfaturi..." „Hei, spuse tristă Melania, eu ştiu mai bine cum s-a trăit şi murit. Ţi-am mai spus de tata. Nici astăzi n-am o idee dacă a omorît pe drept sau nu, dacă e vinovat sau nu. M-aş bucura să cunoşti această categorie de oameni şi pe urmă să vorbeşti. Poate că ai gîndi altfel, n-ai fi atît de sigur pe tine şi de categoric în judecăţi. Poate că nu te-ai grăbi să strigi în gura mare *da* sau *nu*. Nu-ţi cer să-mi dai dreptate, ci să nu te grăbeşti... Eu, repet, sînt fiica unui om care probabil a ucis." „Ştiu, recunoscui. Dar ei ţin de trecutul îndepărtat..." „Eram sigură, mă întrerupse ea puţin mai iritată. Nu renunţi la ale tale ; ai şi tu dreptate, dar nu e bine să ai impresia că porţi singur în spate necazurile unei lumi pe care, indiscutabil, n-o cunoşti bine... Eşti om, deci nu poţi fi atît de categoric şi de vehement. Trebuie să ai grijă şi de tine, de nervii tăi..." „Uite, domnule, strigai, toată lumea-i deşteaptă, toţi ştiu de toate, numai eu, analfabetul şi retardatul, n-am prins şpilul, am picat din stele ! Îmi dau seama că nu mă ştie nimeni, dar nici nu ţin şi nu asta contează. Crezi că-i aşa de greu să te faci cunoscut ? Despre altceva era vorba. Îţi închipui cumva că dacă o nulitate îţi face şicane zilnic, sau, hai, cinci, tu nu valorezi nimic ? Altă dată o să ţi mint, o să mă laud şi vom trăi şi în casă într-o lungă şi sfîntă minciună, ca să te fac fericită." În loc să plîngă ori să se întristeze, Melania izbucni într-un hohot de rîs nervos. Mă privea uimită, cu braţele desfăcute : „Prostule, spuse ea. Nu-mi imaginam să înţelegi ceea ce ai înţeles. Am vrut doar să-ţi atrag atenţia că undeva greşeşti. Nu ştiu unde, habar n-am, ţi-aş spune doar. Însă dacă ai impresia că se poate rezolva totul cu o plecare a mea, o voi face imediat..." Era prima dată cînd, foarte hotărîtă, îmi spunea acest lucru. Situaţia în sine era caraghioasă. „Habar n-am ce vrea inteligentul de la mine, după cum n-am ştiut nici din ce motive m-au purtat de la o secţie la alta ca pe o haină strîmtă, incomodă, de care voiau să se descotorosească elegant... Şi atunci, dacă nu pricep ce vor, dacă aşa, din senin, le stau în gît, atunci de ce să-mi

fac complexe ?“ Timidă, de parcă ne-am fi întîlnit pentru prima dată, Melania veni spre mine, își lăsă obosită capul pe umărul meu și începu să plîngă. „Poate că ai dreptate ; nu înțeleg nimic, dar nu mai pot suporta asta, nu vreau să știu, nu rezist să aflu că... mereu... așa... fără nici o vină... Cu tine îmi trebuie o rezistență de bou. Eu, din păcate, sînt mai slabă, mă cam pierd... Rezist, știi doar, însă am căderi... Și nu noi trebuie să ne certăm, numai că uneori... asta e...“ Îmi era rușine de propria mea derută, de clipa aceea măruntă cînd avusesem impresia că sînt pierdut. Am luat-o încet de mînă și am așezat-o pe un scaun, la masa pe care hîrtiile mele albe, frumos aranjate, stăteau de multă vreme neatinse. Pe sticlă praful se adunase într-un strat gros, încît în clipa cînd observasem capul femeii culcat pe ea, m-am pomenit terorizat de cumplita senzație că aș fi risipit, că de fapt ea, acolo, în praful vechi, gros, uscat, și eu alături, uimit de tot ce văd, am fi ireali, secvențe dintr-un vis banal ce se repetă obsedant. Enervat de sentimentul acela de pustiu, de rugina ce mă invada, am scris pe masă, nu de dragul jocului, ci împins irezistibil de furie, CRETINII ! și m-am rezemat neputincios lîngă Melania. Există o fază a abandonului total, a unei neutralități afective și fizice cînd nu poți simți nici chiar durerea produsă de foc. Eram încă departe de această stare, simțeam cum mă cuprinde moleșeala sau poate lehamitea. Aveam toate motivele să mă cred un fel de glumă a naturii, un mecanism biologic lipsit de mijloace de adaptare, aterizat experimental într-un mediu străin, rece, în care urma să mi se stabilească rezistența, durata și reacțiile. Altă dată mă distrase această postură, așa că așteptam să văd ce mi se va întîmpla, desigur din simplă curiozitate, după cum, tot din același motiv, aș fi putut să mă predau, deși ideea nu mi se potrivea. Și nu fiindcă aș dori să stabilesc un record de durată și nici să-mi contrazic eventualul experimentator, cu toate că, pînă la urmă, de dragul jocului, al senzațiilor inedite, n-aveam decît să încerc o perioadă.

Nu mai ajunsesem cu Melania în acest punct cu discuțiile, deși eram sigur că vorbele astea, într-o altă formulare sau, mai exact, ceva din ele, nu-mi erau străine. Ele putuseră să-mi aparțină și mie, firesc, dar nu într-o asemenea formulare. Pînă la urmă, bizar, desprins parcă din conturul Melaniei, îmi apăruse în față Marian. „Alt profet, spusei nervos. Altă minte întreagă, lucidă, spre deosebire...“ Lucrasem la aceeași secție, fusesem împreună la cele mai dificile anchete, și asta ne împrietenise ; avea o replică teribil de vie, știa întotdeauna să se descurce din cele mai delicate situații, încît uneori, pe teren, mă extaziase siguranța lui. Treptat am simțit cum se îndepărtează de mine. Azi a ajuns atît de cinic, încît uneori mă înspăimîntă. Desigur, discutăm cu aceeași sinceritate, însă, cu timpul, parcă nu mai avem ce vorbi ; în ziua cînd mi s-a spus că voi fi mutat, l-am întrebat ce crede el despre toată istoria asta a mea, cum se vede ea din banca lui ? „Păi, nu ți s-a sugerat ? mi-a răspuns cu aceeași luciditate, însoțită de un zîmbet enigmatic. Vezi numai partea întunecată a lucrurilor !“ „Se poate, am zis, o fac însă în compensație. Tu, de exemplu, o vezi numai pe cealaltă, or, sincer, nu reușesc să descopăr de unde și din ce izvorăște la tine, în ultimul timp, atîta lumină ?“ „O, nu e mare secretul, spuse Marian. Îmbată-te, e simplu. Scrie cu cîteva coniace în cap, iar dacă ești antialcoolic, cumpără-ți niște carbaxine. Sau fă copii mulți. Nevastă-ta îți va cere mereu bani, tu intransigentul, curatul, purul, ușa catedralei de pe Athos, nu vei avea și, uite, contemplînd lista de datorii de

pe masă, te apucă aşa, din senin, optimismul. Nu te mai întrebi *ce* scrii, ci *cît* scrii, or, asta e cu totul şi cu totul altceva." „Şi tu ? N-ai copii, nevastă, nu-ţi lipsesc nici banii, însă, ciudat, îmi dau seama că nu-ţi mai faci probleme." „Da' ce-s nebun ? Asta mi-ar mai lipsi ! spuse el foarte senin, de parcă ar fi suferit o amnezie, din el rămînînd doar spontaneitatea. Îţi vînd soluţia mea : să n-ai, prin apropiere, alt dumnezeu în afară de şeful direct, adică să scrii cînd îţi cere şi ce-ţi cere. Şi aşa nu valorează doi bani opiniile tale ! Bine, eu sînt o excepţie nefericită. Pentru că îmi dau seama ce şi cum, am ajuns deliberat la această soluţie. Plus că am ceva cultură, eu îmbrac nimicul, minciuna sau ce o fi în vorbe mai frumoase, nu se vede grozav, deşi, în esenţă, e cam acelaşi lucru. La început, să nu crezi, m-a durut cumplit pe urmă însă mi-am dat seama că, în afară de tine, nimeni n-a prea observat schimbarea. Şi ştii de ce ? Pentru că în gazetărie, să zicem, n-am făcut nimic, înţelegi ? Ce-ţi spune ţie Vania Marian ? Dar Dan Toma ? Nimic, sau mai nimic, ştii foarte bine. Nu existăm. Şi ce greutate are tîrgul ăsta, al nostru ? Pe de altă parte, cîţi ştiu ce înseamnă *a fi sau a nu fi* ? Colegii noştri, îţi jur, habar n-au, nici nu le trece prin minte că ar putea să facă şi altceva, nu privesc nici în glumă dincolo de ei, nu ştiu, sînt funcţionari. Unii au nimerit aici din întîmplare. Dacă ajungeau la fabrica de cuie, era la fel de bine." „Şi tu, l-am întrebat trist, te simţi împăcat ? Ştiu că de alţii nu-ţi pasă, dar în tine, cînd eşti absolut singur, cînd scrii ?" „Ţi-aş putea răspunde foarte simplu : am ajuns la concluzia că eşti mai eficace, mai util încurajînd. Oamenii sînt buni, trebuie doar stimulaţi. Eu pedalez pe partea lor bună, pe ambiţia lor. Uneori laudele suplinesc banii." „Ce bancher eşti, spusei tăios. N-am ştiut că dispui de atîta capital !" „Exact atîta ai şi tu. Numai că, accentuă el, al tău nu-ţi aduce nici o dobîndă. E capital mort." „Teribilă descoperire", rîsei ironic. „Tu ai nervi într-un fel, eu în altul. Ştiu asta. Nu neglija însă un amănunt care, orice ai spune, te preocupă : eu, spre deosebire de tine, am în plus şi bani... Dar, ascultă, nu peste mult îmi vei urma cărarea... Te simt, îmi dau seama că te preocupă, te cunosc, am impresia, destul de bine... Cu cît mai tîrziu, cu atît mai mare pierderea..." „Nu cred că ne vom întîlni, îl asigurai convins. Şi mai cred, totuşi, îi replicai tăios, că ai atîta bun-simţ încît să ţi se facă scîrbă de tine." „Nu, de ce mi-ar fi ? Nu sînt mai mult decît sînt şi nu văd de ce aş face excepţie." „Azi-mîine o să-mi pledezi pentru «turnători». Simţul tău critic se poate exersa şi aşa." „Nu, spuse el cu multă seriozitate. Pe tine nu te torn deoarece eşti sărac şi naiv. Am însă o rugăminte : cînd vei constata că ai reuşit să faci dreptate, sau să zgîlţii puţin scaunul unui ştăbuleţ de aici, din tîrgul ăsta, anunţă-mă. Jur, pe cuvînt, să revin în rînd cu tine. Dar dacă într-un an nu reuşeşti nimic, nu întîrzia să-ţi aduci aminte de un sfat sincer şi dezinteresat. Noi, îţi dai seama, încă nu sîntem, din păcate, în stadiul în care să ne legăm de vorbe mari, să le aplicăm în spiritul lor, există, ştii bine, prea multe mori de vînt pentru o biată suliţă ! Dă-i dracului şi nu-ţi face griji. Ţi-a întins cineva un deget cînd te înecai ? Să fim serioşi. Aici e poarta Orientului." Rîsei forţat, hotărît să-l întrerup : „Eterna scuză a laşilor şi leprelor : nu scriu că mi s-a tocit vîrful la peniţă". „Să nu cumva să rămîi cu impresia greşită că am fi doi poli, feţele unei medalii, spuse cu multă gravitate Marian. Sîntem cam acelaşi lucru, te asigur, numai că eu am curajul să recunosc deschis, fără demagogie, că fac tot felul de — ceea ce îţi place să numeşti — compromisuri, pe care, de altfel, şi tu le-ai face dacă ai putea. Şi le vei face. De fapt, nu mint, dar nu mă bag. Există atîţia fri-

zeri și ospătari, încît n-am grijă, sînt asigurat. Și dacă-i va apăra sindicatul lor, vreodată, trec la autobuze și măcelari. Așa că nu mint, și așta nu mi-o va cere nimeni. Există momente speciale cînd demagogia ți se omologhează, cînd poți cîștiga ceva de pe urma ei. Tu ai pierdut cîteva ocazii, asta-i tot. Și pe urmă nu noi amîndoi sau nu numai noi doi sîntem destinați să sfințim noțiunea de om. Chiar să vrem, n-avem cu ce o umple. Iar apoi nu ne rentează. Cine s-o observe, Lupan ?" „De cînd această viziune regizorală asupra lumii ? Faci numai ceea ce știi că se va vedea ? Faci mereu spectacole ? Ai observat că într-o sală sînt mai mulți aplaudatori și ai fugit repede acolo." „Ești spiritual, recunosc, dar știu că ai făcut destule compromisuri, le-am discutat." Amintindu-mi de Marian, mă cuprinsese — paradoxal — o milă de Melania. Sînt momente cînd constați că nu poți apela la nimeni și la nimic, cînd nu-ți rămîne decît încrederea în tine, atît cît o ai, îi spuneam uneori în momentele de mizantropie acută. Fără un punct de sprijin în afară, victimă a arbitrariului, capriciilor, fără înainte și înapoi, sabotat chiar și de propriul instinct de conservare pe care, de altfel, ca un caraghios, te-ai străduit să-l reprimi, nu-ți mai rămîne decît să aștepți o minune ; numai că, firesc, și ea întîrzie la fel ca pericolul ce plutește în aer, însă întîrzie să se materializeze. Și mori nu de altceva, te nenorocește tocmai această așteptare fără sens și fără obiect, mori în tine, moarte psihică, deoarece, terorizat de așteptare, toate celelalte sentimente și gînduri ți se atrofiază, nu mai simți nimic în afară de moleșeală, ești pustiu și gol ca după o catastrofă. N-ar fi exclus ca Lupan și ceilalți să fi trecut prin toate acestea, sînt probabil supraviețuitori ; așa s-ar putea explica lipsa lor de energie, acceptarea docilă a unor formule, frica de orice. Scuza ar fi frumoasă, dar, din nefericire, lor nu le percepem acea vibrație subconștientă, pîlpîirile inteligente ale unui spirit chiar stins ; orice s-ar fi întîmplat, nu putea să le dispară jocul inexplicabil al privirii. „Să nu te bagi, să stai în expectativă... Și atunci cine să o facă ? se mira Melania. Pare mult mai ușor să fii neutru, laș, să-ți teoretizezi lașitatea, lipsa de inițiativă. De cînd te-a apucat mania cugetului, e uimitor cum mă poți șoca. Riști să mă faci gînditoare și pe mine", mă ironiză ea. „M-am întrebat totuși, pornind de la Lupan, ce mă costă în fond să fiu și eu laș ? Adică, mai exact, de ce, discret sau chiar nediscret, că tot acolo e, nu mă retrag din toate și să-mi găsesc o pasiune, pescar amator sau apicultor, unde, firește, nimeni nu mă obligă să mint sau să spun adevărul, unde *da* sau *nu* are mai puțină valoare ? Retras conștient, senin. Înfrînt deci numai pe jumătate. Cu mine în plus sau în minus, cu conștiința mea în plus sau în minus, tot aia e, lumea crește cu trei oameni pe secundă, rîurile curg în aceeași direcție, universul se deplasează spre roșu, la poli în general e frig, și la ecuator e cald, numărul analfabeților și rataților nici nu crește, nici nu se reduce, și prea puțini îmi vor observa virajul. Pentru că, preocupați de ei, de a se spoi cît mai în alb, sau cum e moda, cîți îmi fac în momentul de față cinstea de a mă observa așa cum sînt ? Și de unde să știu eu că actualele mele criterii de apreciere a oamenilor sînt mai bune, cînd în cei de alături nu le prea găsesc confirmate ? În sfîrșit, dacă sînt om, mi-e dat să trăiesc și altfel, nu numai legat de aceleași trasee, cu motoarele sub presiune, mereu în alertă. Nu pentru mine s-au inventat pîinea, salamul și conservele. Există atîtea lucruri care mi-au scăpat. Și cine, în afară de mine, mă va condamna ? Sîntem enorm de mici într-o lume atît de mare și atît de schimbătoare. Ce contează persoana ta, absolut neînsemnată, ce importanță au gîndurile mele pure și nu știu mai

cum, cînd prea puţini îşi mai amintesc de eroi şi de cuceritori, cînd s-a uitat pînă şi numele celor care au fost pe Lună, cînd un minişef, dintr-o simplă linie, mă poate face cerşetor ? Nu-i caraghios ? Şi atunci ce aştept ? Niciodată nu-mi exprimasem mai clar nedumeririle. Din păcate, ele nu erau însoţite şi de acele impulsuri afective, nu depăşeau limitele unui simplu raţionament de care îmi venise să rîd : „Adică ţelul meu suprem să fie ca al lui Marian, să nu-i deranjez pe tembeli sau escroci ?“ Uitasem însă de Melania. „Nu văd de ce trebuie să plîngi, i-am spus, exasperat nu atît de lacrimile ei, cît de liniştea penibilă în care firicelele de praf de pe masă se augmentau parcă. Doar le-am discutat toate astea. Stau cît se poate şi plec. O pîine se cîştigă oriunde. Iar eu n-am talent de sultan, eu nu voi ajunge nicăieri ştab sau ceva care să te mulţumească.“ Deviasem conştient discuţia, deoarece ea ar fi ajuns la un schimb de declaraţii solemne ; la nişte vorbe pe care, chiar şi în gînd, ezit să le rostesc. „Dar asta ţi-am cerut, penibilule ? spuse Melania revoltată. Mă doare că nu te poţi simţi niciodată bine, că nu ai pic de calm, că eşti jignit... Pari enorm de tare, toţi te consideră încăpăţînat şi rezistent ca un catîr, dar numai eu te ştiu cu adevărat, eşti un sentimental incorigibil, n-are haz să negi, te îngrozeşte, de exemplu, cînd plîng ; eşti fragil ca o mimoză şi cel mai naiv om... Dar nu naivitate propriu-zisă, ci un amestec de bunătate, copilărie şi indiferenţă...“ „Nu-s naiv, spusei trist. Nu reacţionez la foarte multe, îmi place enorm să par că nu văd, că nu-mi dau seama. Ştiu, în afară de asta, că reacţiile mele nu pot schimba omul ori situaţia, că, în general, multora nu le pot da nimic de la mine. Dar asta n-are nici o importanţă. Ne-am putea distra o dată demonstrîndu-ţi de cîte ori ai avut convingerea că sînt naiv...“ Pentru cîteva secunde doar avusesem certitudinea că am revenit la momentele acelea calme, senine, de început, cînd pluteam deasupra lucrurilor şi tot ce ne preocupa cu adevărat era să ne cunoaştem sau, măcar, să fim împreună. „Dacă ţi-aş răspunde într-un fel, ne-am certa iarăşi, zise ea tristă, aşa că...“ „N-am terminat, o întrerupsei. Voiam să-ţi spun că îmi plac la tine rudimentele de gîndire — tinzi de multe ori spre aşa ceva — că nu te dai întotdeauna singură în spectacol, că deci apreciezi sau ai răbdare şi la reprezentaţiile altora. Un fel de maturitate, dubioasă...“ „Uneori mă gîndesc să dispar o perioadă, numai pentru a-ţi dovedi că însemn ceva dincolo de masă, hrană şi pat, spuse ea tristă. Dar mi-e milă aprioric de tine...“ „În afară de asta, continuai, tu, cu simţurile tale speciale — mă urmăreşti ! — ai fost prea mult minţită — ştii exact ce e minciuna şi la ce fel de minciuni mă refer — şi asta îţi dă dreptul ca la rîndul tău să minţi din cînd în cînd, spusei aparent în glumă. Numai să nu abuzezi. Meriţi această concesie pentru că tu nu faci încă deosebirea între mult şi puţin, amănunt şi idee. Oricum, ceea ce putem face este să ne iubim, asta ne mai rămîne în momentul de faţă, să ne iubim într-un cadru legal şi organizat. Desigur, ştiu, nu mai sînt atît de sever cu sentimentele. Nici cu ale mele, nici cu ale altora. Numai periodic, cînd n-am ce face, cînd simt cum mă doboară nehotărîrea, abia atunci mă gîndesc la amănunte... De unde ştii mobilurile intime care hotărăsc reacţiile unui om ? Evident, judecăm întotdeauna faptele, cel puţin aşa trebuie ; ele sînt determinate însă de împrejurări irepetabile, depind de inteligenţă şi cultură... O sofisticărie plictisitoare tot ce-ţi spun, ştiu asta ; greu de luat de la cineva lecţii de morală cînd însăşi istoria nu-ţi oferă prea multe pagini... Ridicol este doar că mă pierd în toată brambureala asta... Caut însă certitudini, am nevoie mereu de un petec de teren care să nu alunece sub

tălpi." Îmi dădeam seama că, fără să vreau, reveneam la eternele mele întrebări, că începeam să-mi par mie însumi penibil. „Ne tocăm nervii degeaba, spusei. Mîncăm zilnic tot soiul de chestii grave care n-au dus niciodată nicăieri, în loc să le uit dracului, să-mi văd de altceva..." Pentru o singură clipă i-am întîlnit privirea distantă, rece. „Ce vrei să-ţi spun ? strigai. Nu înţelegi că pînă la urmă nu sîntem cei mai vinovaţi, chiar dacă judecarea celor din jur trebuie să o facem *după* a noastră ?" În clipa aceea, deşi păream pasionat, efervescent, mi-am dat seama că, de fapt, nu simt nimic, absolut nimic. Poate că sentimentele mele atinseseră, cu ceva mai înainte, paroxismul după care, firesc, urmează o fază mută ; constatam, mă pierdeam în sofisme, negam, însă nici bucuria, nici imensa nelinişte nu mai aveau rezonanţe psihice ; chiar şi oscilaţia tonului, gesturile şi cuvintele nu mai erau însoţite de temperatură afectivă, nimic nu mi se părea că ţine de mine ; sentimentele, cîte se puteau deduce din mimică, păreau manevrate de la distanţă, erau nişte pioni ghidaţi după reguli ce nu mă mai interesau demult. „Este uşor să găseşti vini oricui. Nu trebuie să ai iluzia că am fi nepătaţi ! Avem pete imense, şi mici şi mari, şi negre, şi verzi, moştenim de asemenea cîte pete vrei. Fugind de ele, mergînd cu precauţie, le reducem oare numărul, dimensiunile ? Adevărat e că ne zvîrcolim amîndoi ca nişte caraghioşi. Ne putem reproşa orice, de la simplele noastre reacţii şi mărunţişuri pînă la cele ce nu depind de noi." „Iarăşi jucăm aceeaşi farsă ieftină, observă Melania. Nimeni nu crede în nimic. Nici cel ce spune măgării, nici cel ce le pretinde. Totul e un teatru dezgustător ; piesa imbecilă, actori subdezvoltaţi, abulici, lipsiţi de imaginaţie". „De ani şi ani piesa e cam aceeaşi, recunoscui sincer. Nenorocirea e că amîndoi uităm că ne enervează rolurile şi le jucăm prosteşte pînă la epuizare. În fond, crezi, simţi sau intuieşti ceva deosebit ? Ce adevăr să spun ? De fapt, eu n-am făcut decît un lucru foarte banal : am aprobat, de cînd mă ştiu, evidenţa. Am spus lucruri pe care toată lumea le cunoştea şi le vedea, nimic altceva. Pe urmă există o demagogie a adevărului. Îl reclami, îl aclami, îl urli, însă foarte rar te apuci să-l probezi, să treci dincolo de vorbe... În sfîrşit, dacă ar exista un adevăr adevărat de care mă întreabă mereu, mi-l cere, dacă i-aş pricepe limba şi gîndurile, deci dacă i-aş spune lui Lupan adevărul integral, deschis, ce s-ar întîmpla ?" „Nimic, rîse Melania. Un *da* sau un *nu* de al lui tot nu schimbă nimic. Nici el nu poate trece dincolo de vorbe, iar frazele astea le recită, cred, a mia oară... Nici o deosebire". „Atîta doar, adăugai eu, că ne-am stricat o altă după-masă. Oricum, din toate ieşi foarte obosit... Dureri fără leac, măgăriile astea..."

Am deschis puternic ochii şi, deodată, mi s-a părut că sîntem enorm de mici şi de nenorociţi, copleşiţi de un spaţiu negru, murdar. Atunci, instinctiv, am tras-o pe Melania spre mine, şi ea, moale, abulică, nu s-a opus, s-a prăbuşit doar pe umărul meu. O simţeam inertă, fără vlagă, ca pe un obiect de care trebuia, chiar dacă n-aş fi dorit, să am grijă, să nu se risipească. Mi se părea ridicol s-o sărut ori să-i spun cîteva vorbe de încurajare, mai ales că nici nu vedeam de ce ar trebui s-o fac. Încercînd, mai mult instinctiv, să-mi găsesc o poziţie mai comodă, văzui iarăşi masa încărcată de praf, hîrtiile albe, frumos aranjate într-un colţ, stiloul cu cerneala uscată în el şi, brusc, mă cuprinse o furie oarbă, necontrolată. Cu o mişcare nervoasă le trîntii pe toate jos, lîngă coşul plin şi el cu hîrtii mototolite, ferfeniţate. Iar cînd mi-am dat seama că şi acest gest îmi este foarte familiar, am luat-o de mînă şi am condus-o ca de obicei

spre pat. „Sîntem obosiți și nervoși. Ar trebui să plecăm undeva, departe, la mama dracului, unde să nu cunoaștem pe nimeni — spuse pe nerăsuflate Melania — unde să nu trebuiască nici măcar să vorbim". „Mergem cînd vrei", propusei, la rîndu-mi, puțin mai degajat. „Mergem, repetă și ea. Dacă ai cumva impresia că plecarea rezolvă ceva... Din păcate, oriunde am fi, în Congo sau la Polul Nord, aici sau pe Negoiul, cărăm cu noi tot ce avem. Ne urmăresc cu încăpățînare drăcească aceleași întrebări și neliniști..." „Adevărul este că a venit vremea să facem ceva", răspunsei fără prea mare chef de vorbă. Aveam impresia că trebuie să-mi ies din mine, să fug. Nici gîndurile, nici discuția nu erau de vină ; ele, într-un timp extrem de lung, se consumaseră steril, ne legasem de niște amănunte, ne cramponasem de diverse întrebări și priviri dubioase, obscure, de insinuările de prost-gust ale nu știu cui, numai pentru că simțeam nevoia să fugim de ceea ce ne durea. Pe de altă parte, nici nu puteam face altceva. Vine un moment cînd toate hainele lumii cad, cînd nimic nu te mai uimește. Mulți se îneacă la frontiera dintre cele două imagini ; nu se pot lăsa de cea veche, dulce, plină de prea mult frumos și bine, croită de o imaginație infantilă, adolescentină, sau, pătrunși cu forța în cealaltă, se prăpădesc, distruși, pe la porți.

M-am întors pe burtă și mi-am vîrît adînc fața în pernă. Negrul intens care mă presa pe ochi, căldura și poate dificultatea de a respira îmi făceau bine, diminuau ceva din vorbele dure, supărător de intense și de clare ale Melaniei, adică neutralizau efectul lor psihic. „Este greu să uităm, deși trebuie, n-avem încotro, altfel ne măcinăm absurd fiecare clipă. Mergem mai bine la mare. Încă n-a început sezonul, sau dracu știe, cum, umblăm aiurea, trebuie să n-avem pic de timp pentru gînduri. De azi ne pregătim. E vremea s-o luăm de la capăt, să nu ne mai gîndim inutil... Atîția ani în lupte... Pentru cine ? Pentru ce ? Să zicem că ai ști să te lupți. Dar cu noi cum rămîne ? Cu tine, de exemplu, ce se întîmplă ? Ce faci pentru profesia ta, pentru omul din tine ? Unde am ajuns ? Da, știu, ai făcut bine unor oameni, ai ajutat pe atîția nenorociți. Tot soiul de impotenți de pe diverse scaune știu că exiști. Ei și ? Ție ce ți-ai făcut ? Cu ce te-ai ajutat ? Unde sîntem ? Nu spun să renunți ; știu, n-ai putea, ar fi absurd, nici n-aș accepta... Dar un lucru rezonabil, mărunt vreau să-ți propun : hai să ne odihnim două săptămîni, o lună, cît crezi, să uităm de toate și să ne gîndim abia pe urmă, și la noi și la alții, abia în prima zi după concediu să vedem ce e de făcut. Din clipa asta, vrei ? Nu ești și nu sînt nimic. Să ne jucăm adevăratul nostru rol : un *el* și o *ea*, doi oarecare din 3 miliarde de oarecare, doi care nu pot face mai mult decît au făcut... Să trăim de parcă n-am trăi... Fără formule și convenții... Și, la urma urmei, pentru Dumnezeu, hai să fim și oameni, nu mai pot, mă sufocă propriile-mi gînduri, luciditatea... Trebuie să nu ne pierdem încrederea, răbdarea", spuse Melania și începu să plîngă încet, liniștit. N-aveam ce să-i spun, ba chiar îmi convenea s-o aud, plîngea parcă pentru mine, mă elibera, îmi suplinea imensa mea uscăciune sufletească din acel moment. M-am întors cu fața în sus și mi-am acoperit ochii cu părul ei mare, negru. Era tot ce puteam să fac. Nici un cuvînt nu-și avea sens în clipa aceea, chiar și o exclamație ori un gest care să însemne ceva mi se păreau inutile. Tăceam, o ascultam și împins, curios, tocmai de plînsul ei, mă adînceam în liniște, plonjam într-o lume fără contururi, pînă cînd, pe neobservate, totul din jurul meu era nisip, nisip aspru, roșcat, dune imense, triste, de pe care alunecam, și picioarele goale,

încinse de căldură, sîngerau mușcate de rădăcinile aspre, adînci, nevăzute. Melania era alături, rochia i se sfîşiase, şi zdrenţele nu puteau să-i acopere pulpele învineţite, pline de zgîrieturi şi acoperite de roiuri mari de muşte. Mergea numai înainte, obsedată de orizont, undeva dunele circulare, tulburate de vînt, trebuiau să se sfîrşească, şi ochii ei larg deschişi, pierduţi deasupra nisipului, o făceau să pară nebună, alergînd după o halucinaţie plăcută, senină. Nu spunea nimic, mergea trăgîndu-mă înainte peste acele reliefuri în neîntreruptă schimbare şi, totuşi, extrem de cunoscute. Eram sigur că le mai văzusem, de zeci de ori începusem această călătorie sterilă şi de fiecare dată ea fusese întreruptă ori uitată în subconştient. Mă pomenisem în deşert, uneori singur, alunecasem, sîngeram, zile întregi îmi persistase în nări mirosul acru de nisip încins, văzusem în străfulgerări de o secundă păienjeni mari, cenuşii, adîncindu-se speriaţi în nisip, fluturi diformi, cu ochi roşii, incandescenţi, purtaţi de vînt cu o viteză fantastică, îmi simţisem gîtul ars, pielea năclăită de sudoare, dar drumul se întrerupea, îmi rămîneau — ca un blestem — zile întregi senzaţiile intacte şi o nelinişte aparte, nedefinită. Ce însemnau toate astea ? De unde o asemenea obsesie vie, persistentă ? Fusesem întotdeauna singur ; ultima dată, îmi aminteam cu precizie, cineva voise să mă întoarcă înapoi. Era o arătare stranie : un om uriaş, zdrenţuros ; avea mîinile incredibil de lungi şi un deget arătător, negru, noduros, iar zdrenţele, uluitor de albe, păreau să emită o lumină calmă, fosforescentă : „Nu pe aici, îmi spusese. Nici pe aici. Şi nici pe aici". Mă opriseră ochii lui batjocoritori, degetul ; cu fiecare cuvînt nisipul se agita, dunele se strîngeau în jurul meu, făceau un cerc îngust, imposibil de escaladat. Cînd înţelesesem că n-am nici o scăpare, am strigat, şi în clipa aceea cenuşiul iritant, lumina roşiatică a cerului, albul nesigur al zdrenţelor se dizolvaseră în întuneric, iar violentul sentiment de pustiu se metamorfozase în bucuria incredibilă de a respira intens, puternic. Acum însă era şi Melania, iar nu departe, în spatele ei, mă tîram exasperat de oboseală. Ajunşi pe o dună, m-am pomenit trăgînd-o înapoi. Încercasem s-o conving. Nu departe, în spate, se vedeau acoperişurile unor case roşii, mărunte, o aglomeraţie incredibilă de acoperişuri suprapuse, dar vorbele nu ajungeau pînă la ea, erau luate de vîrtejurile fierbinţi de vînt care-mi umpleau ochii şi gura de nisip, şi în lupta aceea surdă, inegală, ne-am pomenit faţă-n faţă, adînciţi pînă la genunchi în solul nesigur, mişcător. „Uite, poate acolo ar fi trebuit să mergem", i-am arătat aşezarea aceea bizară, însă Melania, cuprinsă de o bucurie subită, încercă să se mişte, dar nu spre ea, de acolo parcă fugisem, privea înainte mărunta pată de cer, halucinaţia ei o atrăgea irezistibil, dar eu nu ştiam de ce totuşi fug, şi o lăsai de mînă fără să-mi dau seama, convins că trebuie să aflu ce s-a întîmplat, pentru ce am fost alungaţi de acolo. Exasperat de încăpăţînarea Melaniei, am vrut să pornesc : „Doamne, i-am strigat, de acum cine te va orienta în pustiu ?" însă ea nu-mi răspunse, mergea neabătută, cu paşi mărunţi, obosiţi. Şi atunci, dinspre oraş, am auzit o voce clară, puternică, adresîndu-mi-se : „Nu te întoarce, nu te uita înapoi. Fugi ca să scapi cu viaţă. Nu te opri. Nu e nimic din ceea ce nu cunoşti. Fugi cît mai repede dacă nu vrei să pieri pentru fărădelegile Sodomei". „Dar eu sînt dincolo. Unde vrei să mă duc ? La cine ? Ce e acolo unde mă trimiţi ?" i-am strigat. Şi atunci acelaşi om imens, în zdrenţe, apăru din nisip şi îmi arătă cu degetul o pată de cer, orizontul roşu, încins, spre care se grăbise Melania : „Fugi acolo ca să scapi cu viaţă ! Nu te opri şi nu te uita înapoi !" spuse el

poruncitor. Auzindu-l, mi-a venit să rîd. „Nu, i-am răspuns. Eu sînt de acolo. Şi n-am ce face singur, singur de tot, în pustiul acesta“. Mi-am privit urmele deformate, imense, în care se adăposteau păienjeni şi scorpioni uriaşi, dar n-aveam încotro, eram hotărît să refac traseul. Înainte de a porni, m-am uitat după Melania, umbră albă, măruntă, lunecînd peste dune ; am strigat-o disperat, iarăşi, nu s-o întorc, ci doar s-o mai văd ; ea însă nu mă auzea, înainta mereu, se micşora, şi atunci, hotărît să nu întîrzii, pornii pe vechile urme, dar, tot atunci, membrele nu mă mai ascultau, simţeam cum mă lungesc şi mă usuc, fibrele musculare, cuprinse de o stranie maladie, se împietreau, hainele păreau de tablă, nu mai simţeam decît că devin foarte greu, un fel de masă inertă, sufocantă — împietrisem cu mîna întinsă înainte, cu ochii larg deschişi, căutînd inutil acoperişurile bizare, roşii suprapuse — apoi auzii destul de clar valurile de nisip izbindu-se de mine, zgomotul lor sec, scurt, iritant, ştiam că sînt sare, o stană uscată, înaltă, bizară, lovită neîntrerupt de valuri fierbinţi de nisip murdar smuls din dune împreună cu păienjeni, broaşte şi rîme, declanşat de porunca acelei zdrenţuite halucinaţii : „Nu te uita înapoi“, transformată şi ea în hohote uriaşe de rîs. Aşteptam să vină flăcările şi pucioasa. Atît. Însă întîrziau, nu veneau, nu cădeau nici flăcări, nici pucioasă... Şi eu eram drept, nemişcat, uscat de tot, nemaipomenit de uscat, drept şi uscat... Aşteptam.

2

Rămăsesem multă vreme în prag, incapabil să fac un singur gest ori măcar să schiţez penibilul zîmbet de circumstanţă. Viitorul meu socru, Gheorghe Radu, mă întîmpinase cu : „S-a dus dracului casa, mi-au distrus-o bandiţii“, dar nu explicaţia lui mă surprinsese şi nici chiar faptul că-l găsisem la mine, cu toate că-i scrisesem că sînt plecat din ţară, cît vechiul şi exasperantul sentiment al revenirii brutale într-un univers vulgar, mărunt, pe care cu atîta dificultate reuşisem să-l neglijez. Aproape o săptămînă încercasem să-mi metamorfozez neliniştea, foamea şi tristeţea în uitare, însă abia astăzi apa murdară a rîului, plaja îngustă, noroioasă, pe care mă refugiasem, şi mai ales cerul îndepărtat, vag tremurător îşi pierduse forma şi culoarea, se contopiseră într-un ciudat flux ; el îmi dizolva greutatea, mă desprindea de sol, antrenîndu-mă în pulsaţia sa egală, calmă. Şi în această nemaiîntîlnită odihnă a simţurilor, gîndurile, independente, nestăpînite, se plimbau aiurea, întrebările, oprite mereu, se iscau libere, însă nu mai aveau nici o consecinţă psihică, pluteau neutru, oscilam o dată cu lumina ucigătoare a zilei, cu cerul, şi nu era nimic în urmă, nimic înainte sau totul era în urmă şi totul înainte. Fusesem atît de sigur că, în acele momente efemere, simţisem eternitatea materiei sau poate a morţii, privisem lumea din această perspectivă, încît orice durere îşi pierdea sensul, devenea minoră. Drumul spre casă, inimaginabil de lung, mi se păruse doar o plăcută tentativă de a perpetua acel sentiment, mă mişcam nu în spaţiu, ci în timp spre viitorul foarte apropiat cînd încercam să mă conving că-l voi resimţi cu siguranţă. De aceea vorbele lui, atît de clare, strigate, mă deru-

taseră, erau o neașteptată piedică ce-mi întîrzia mult reîntîlnirea, mă făceau terestru, lăsîndu-mă iarăși în seama vechilor neplăceri adormite, a incertitudinii și prudenței. Și pentru că nu mai aveam de ales, trebuia să-l ascult, dacă se poate, calm, binevoitor, deși, din primul moment, el nu tăcuse o clipă, devenisem centrul atenției imediat după cele cîteva vorbe politicoase, șoptite, despre bucuria revederii. Ce să-i fi spus ? Nu reușisem să mă concentrez, mă durea egoist numai și numai propria-mi cădere, vertiginoasă, dispariția culorilor și a luminii, așa cum le simțisem, și mai ales zilele ce aveau să vină, lungi și ucigător de normale.

„Știu că mă urăști, îmi spuse la un moment dat cu vocea întretăiată, nesigură, așteptînd zadarnic să-l contrazic. Sînt absolut convins, e inutil să negi, să te scuzi. Nu sînt rău, ar fi foarte greu să-mi dovedești că ți-am făcut vreo nedreptate, că am făcut cuiva ceva, dar cu toate astea simt, deși ne-am văzut de cîteva ori, în fugă, că nu mă suferi... Sigur că nu vei recunoaște, continuă să taci, dacă vrei justifică-te, am impresia că ești spoit cu prea multe rahaturi și pe dinăuntru și pe dinafară..." Îl priveam obsedant, fără să-mi dezlipesc o clipă măcar ochii de-ai lui ; nu-mi propusesem să-l incomodez ori să-l opresc, ci pur și simplu făceam eforturi disperate să mă detașez de persoana lui fizică și de vocea-i iritantă, aspră, pentru a-l analiza cu mai multă luciditate și, în egală măsură, spre a-l obliga să nu mă exaspereze cu vreo dramă nemaipomenită, pretext ca, pînă la urmă, într-o formulare concisă, să-mi ceară niște bani, de care, eram sigur, avea mare nevoie. Astfel, cu sentimentul că iau neîntrerupt pulsul unui bolnav incomod, mai puțin conștient de maladia sa cît de necesitatea de a fi supravegheat continuu, încercam indirect să mă relaxez, deoarece știam că încăpățînarea mea de a-l păstra mereu în limitele adevărului era dacă nu caraghioasă, atunci absolut inutilă ; cum el nu prea exista pentru mine, nici una din vorbele lui nu puteau să mă afecteze, iar pe deasupra, recitalul mi se părea destul de cunoscut. Melania îmi povestise cu lux de amănunte neplăcerile tatălui ei, chiar și eu îl auzisem nu demult, așa că la ora aceea sterilă, enervantă, dacă n-aș fi fost prea sucit, mult mai necesare mi-ar fi fost, îmi spuneam, minciunile, de orice natură, decît adevărul despre el ; oricît de reală și dramatică ar fi fost povestea, în esență ea nici nu scădea, nici nu adăuga nimic impresiei generale și, în mod deosebit, sentimentului subconștient de respingere simțit cu o neobișnuită violență încă din prima clipă cînd l-am cunoscut. Neutralitatea mea, inexpresivitatea feței îi întrețineau furia, numai că pauzele umplute cu un *ă ă ă* sforăit, ritmul sacadat al cuvintelor, chiar și pronunția lor stîlcită din cauza efortului de a se exprima îngrijit, de a și le alege aveau asupră-mi efecte nedorite, îmi sporeau nemulțumirea, nevoia de fugă. Pe de altă parte, încercînd să mă privesc din acest unghi, îmi venea să rîd „Iată, mă gîndeam, ce act patriotic fac : sînt poate primul om din ultimele două decenii care-l ascultă cu atenție, deși, dracu știe de ce, nu mimează seriozitate și înțelegere..." Cu toate acestea, nu schițai un singur gest ce ar fi putut avea o semnificație ; îl urmăream doar, neîntrerupt, insistent și, poate, prin inducție, cu puțină răutate : „Am să te terorizez cu tăcerea pînă o să te saturi, vreau să văd cît te ține placa, să verific cîtă cinste ți-a rămas, evident din cea veche, moștenită de la strămoși, în ipoteza că și ei au avut vreodată așa ceva." Deși nu știu ce aș putea gîndi în plus despre el, chiar dacă mi-ar spune adevărul, în ce fel m-ar putea influența sau ce ar schimba în mine impresia destul de

nefondată că între faptele și concluziile lui s-a creat de mult o imensă distanță. De fapt — încercam să-l scuz — el face din instinct ceea ce alții fac metodic, după lungi exerciții și calcule : pozează în persecutat, nu e liniștit, nu poate mînca, dormi sau fuma o țigară dacă nu se străduiește să se convingă ori măcar să convingă pe alții că e persecutat : un erou ajuns la pensie, un mare nedreptățit, un monument utilizat de păsări. A intuit că această imagine ar trebui să-mi stîrnească automat compătimire și admirație, or, el, ca structură primară, vrînd să se știe înarmat în discuția cu mine, avea mai mare nevoie de primul sentiment, numai compătimirea smulsă de la început îi sporea coeficientul de siguranță, îl putea face cu ceva mai convingător atunci cînd va crede că a sosit timpul să-și mărturisească adevăratul scop al vizitei „Te compătimesc demult, îi spusei în gînd, însă în alt fel, ar trebui să știi asta". „Nu voiai să mă vezi, îmi vorbise cu destulă detașare, de asta m-ai mințit că nu ești acasă, că pleci într-un stat african, tu, care n-ai fost nici în Capitală mai mult de cinci ori, dar tocmai scrisoarea ta m-a convins că ești acasă ; deci, dacă vrei, am venit de-al dracului ce sînt, deși m-ar durea să crezi asta. Sînt distrus, la pămînt, am mare nevoie de tine, după cum și tu ai exact aceeași nevoie de fiică-mea. Nu e vorba de o tranzacție. Nu v-am întrebat niciodată în ce stadiu se află relațiile voastre, deși eram obligat să vă aduc aminte că ar fi vremea să vă faceți legal concubinajul sau cum Dumnezeu s-o fi numind, căci nu mă simt bine știindu-se lucrul acesta și știindu-mă tatăl unei fîșnețe ; am trecut însă peste asta, greu, desigur, nici nu mai era cazul să ți-o spun, așa că, acum, cînd poate pentru prima dată vreau să-ți cer ajutorul, nu era momentul să te chiorăști la mine, să nu scoți un singur cuvînt, să-mi dai a înțelege că trebuie să o șterg dintr-o casă în care nici n-am intrat bine, deși într-un fel sau altul am și eu oarecari drepturi asupra ei. Poate, sau chiar sînt sigur, nu mă iei în seamă, dacă nu cumva mă chiar disprețuiești, deoarece am fost un activist oarecare de raion, nu ți-am oferit, cum se obișnuiește, zestre, adică niște posibilități mai mari de urcare, deși ești soțul fiicei mele, nu-ți pot influența cariera, ori pentru că pur și simplu sînt ce sînt și fiind ce sînt acum îți provoc indiferență ori dispreț. Crezi că mintea mea nu urcă mai sus de coada vacii, că sînt un fel de sac cu vorbe, adică vorbe puține și goale, nu multe, cum te-ai obișnuit... Dar nu e vremea să discutăm povestea asta. Pot doar să te asigur că *atunci*, în anii pe care-i condamni fără să-i știi, dacă ți-ar fi spus să treci prin zidul ăsta, de harnic ce pari, mai treceai unul în plus... Azi e ușor de judecat..." „Chiar dacă negi sau nu-ți vine să crezi, nu te duce imaginația pînă acolo, mi-ai influențat cariera, aș fi vrut să-i zic ; resimt demult și în toate această influență. Din păcate, nu m-ai pricepe dacă ți-aș explica în amănunt cît, cum și ce-ți datorez." M-am reținut însă greu, mulțumindu-mă să-l privesc la fel de atent, să aștept așa, pur și simplu. „Plec mîine, continuă el, n-am răbdare, vreau să-i învăț minte, și numai după ce cîștig procesul mă voi întoarce să locuiesc la tine. Nu de tot, nu stau decît pînă-mi repară casa. Așa e viața, vrem, nu vrem, trebuie să ne suportăm reciproc, din momentul ce am fost obligați să ne întîlnim și să ne cunoaștem. Iar pentru că m-ai forțat să fiu sincer, mult mai sincer de cum te așteptai, vreau să te asigur că mă urăști sau disprețuiești degeaba, n-ai argumente, nu-i cinstit. Numai după ce vei ști mai multe despre mine, abia atunci să-mi comunici dacă rămîi la ceea ce crezi acum. Pot să jur că te-ai luat după Melania ; ea,

oricum, e fata mea şi era normal să-i dai crezare ; nu-mi poţi refuza însă nici mie dreptul s-o judec, să o văd puţin mai diferit ca tine. Dacă vrei să ştii, nu mă supără atît de mult că stă prost cu morala, într-un fel m-am împăcat cu acest gînd, ţi-am spus, nu mai am încotro, mă exasperează însă faptul că gîndeşte greşit, că eu nu am învăţat-o niciodată să gîndească astfel." Îmi reţinui cu dificultate rîsul, după cum, în secunda următoare, îmi venise foarte greu să-mi maschez exasperarea. „Există o întreagă categorie de indivizi care privesc oamenii numai prin prisma cuvîntului *obligaţie*. Şi ce ciudat sună în gura lor *a gîndi !* Dacă prin absurd ar avea viaţă veşnică, oare cîte sute sau mii de ani le-ar trebui pentru a ajunge să înţeleagă esenţa acestei noţiuni, consecinţele ei ? mă întrebai cu o gravitate ilariantă. De cîte ori îşi vor mai sparge capul pînă să descopere ceea ce se ştie de cînd lumea ?" „Dar, strigă el, spune ceva, pentru Dumnezeu ! Mă priveşti de cînd am venit, nu mă slăbeşti o clipă, vrei să mă fugăreşti. Am trecut întotdeauna peste nerecunoştinţa oamenilor. Unii îmi sînt demult străini, nu mă leagă de ei mare lucru, dar peste nerecunoştinţa voastră, a copiilor mei, nu pot trece atît de uşor... De ce nu zici nimic ? De ce ţi-e frică ?" Poate că exasperarea lui cam timpurie, poziţia ridicolă de apărare ar fi trebuit să mă bucure dacă insistenţa în explicaţii nu mi s-ar fi părut, totuşi, mai puţin obişnuită ; nu era exclus să aibă un motiv real pentru a-mi cere ajutorul, după cum, simţindu-se singur, îndepărtat din centrul atenţiei, jignit că i-am scris acea inutilă misivă, ţine, cu orice preţ, să se răzbune pe mine, să mă chinuie, aşa, numai spre a nu-şi pierde unele vechi obiceiuri. Îmi dădeam seama că ar fi fost suficient să-l întreb : „Ei, spune, cu ce te pot ajuta ?", ori chiar să-i zîmbesc discret sau măcar de formă, după ce în prealabil i-aş fi încropit nişte scuze : oboseală, căldură, dificultăţile de la slujbă, vreo indispoziţie gastrică ; mai mult, spre a fi convingător, n-ar fi trebuit decît să-i sugerez că m-am certat cu Melania, şi amănuntul i-ar fi schimbat pe loc dacă nu sentimentele, atunci absolut sigur dispoziţia, l-ar fi obligat să pară împăciuitor, să o condamne ba chiar să nu îndrăznească să-mi dezvăluie adevăratul scop al vizitei, scuze deci s-ar fi găsit şi nici una nu ar fi fost minciună sută la sută. Motivele indispoziţiei mele erau însă greu de explicat şi, indiferent de efort, nu m-ar fi putut înţelege. Trebuia să recunosc că el îmi provocase de la primul contact un fenomen ciudat de respingere subconştientă ; indiferent cîtă căldură ar fi avut în vorbe sau în gesturi, şi dacă prin absurd ar fi fost de o inteligenţă sclipitoare, are în el ceva ce mă îndepărtează, în discuţiile noastre cuvintele se legau de obicei cu mare dificultate, iar sentimentul că n-aveam nimic comun era mult mai puternic, încît, datorită lui, riscam să devin penibil. Nu era pentru prima dată cînd păţeam aşa ceva. În liceu a trebuit să mă schimb de cîteva ori din bancă din cauza unor colegi. Un profesor, foarte bun, de altfel, mă inhiba ciudat, trebuia să fac mari eforturi pentru a-i răspunde. Mai tîrziu am aflat că Moreno descrisese asemenea sentimente sau trăiri. Trebuia deci să mă gîndesc şi în acest caz la Moreno ? În urma fiecărei întîlniri suferearn zile întregi, aveam chiar dureri fizice, iar impresia că am fost bătut ori că m-aş fi zdrobit de un obiect de o neobişnuită duritate nu mă părăsea multă vreme. Pînă la urmă, orice gest al bătrînului, un zîmbet timid, o ţigară dusă la gură, mîinile mişcate imperceptibil pe dunga scaunului, dar mai ales cuvintele, indiferent pe ce ton ar fi fost rostite, în mine se transformau automat, primeau una şi aceeaşi semnificaţie, toate păreau expresia cea mai pură a durităţii, a

unui primitivism împotriva căruia n-aveam cum să mă apăr decît fugind cît mai repede cu putință. N-am încercat niciodată să văd ce se află dincolo de acest fenomen de respingere, să-mi demonstrez deci pe cale rațională absurditatea reținerilor și reacțiilor mele, nu pentru că omul pur și simplu nu mă interesa sau nu-l vedeam capabil de un dialog, ci dintr-o lehamite cumplită. Și ce dacă mi-aș mai atenua repulsia, ce dacă l-aș transforma într-un partener acceptabil de discuție, ce dacă-i dau sau nu-i dau dreptate, dacă-l scuz sau nu ? Adevărul lui nu adăuga și nu scădea nimic din ceea ce știam, dosarul său mi se părea clasat aprioric dacă m-aș fi lăsat în seama acelor vechi impulsuri ; dar acum nu la asta trebuia să mă gîndesc, ci la gestul imediat următor. Îmi pusese, cred, o întrebare și părea să nu-l mai deranjeze privirea mea, nu mai era atît de insistentă, începusem ca de obicei să-i găsesc scuze, se obișnuise cu ea sau poate, retrăindu-și drama, mă exclusese din circuitul său afectiv, oricum aștepta relativ calm să-i răspund , însă, firesc, n-aveam ce, ar fi însemnat să-i mărturisesc adevărul, că nu e binevenit, că în această sfîntă lună de concediu vreau să rămîn absolut singur, or, asta n-avea cum s-o priceapă. Voisem să-mi ofer un surogat de liniște, un motiv mărunt de regenerare ; îmi încropisem cu luciditate un fel de zid protector și, spre disperarea mea, cînd toate îmi reușiseră, cînd n-aveam decît să profit de zilele ce mi-au mai rămas, apare el și totul se face țăndări. Pe de altă parte, bine, nebine, venise, și nu puteam să nu țin seama de banii cheltuiți pe drum, de faptul că o nouă călătorie va fi suportată de Melania, deci de mine, că, în ultimă instanță, după ce ea se va întoarce de la mare, bătrînul ar putea să revină, or, asta ar însemna o infinit mai lungă serie de lamentații și reproșuri. Era posibil ca însăși Melania, aflînd de vizită, să intre într-una din fazele sale ciudate, cînd reacționează contrar oricărei rațiuni ; pe cît este în general de lucidă, pe atît devine uneori de sentimentală ori de iritantă ; hotărîrile ilariante, reacțiile rudimentare sau de-a dreptul vulgare se țin lanț, nu o mulțumește nimic, face totul spre a mă exaspera ; cînd însă simte că m-am obișnuit și cu această ipostază, redevine calmă, *rațională*, disimulînd o mare și inexplicabilă tristețe.

Imediat după discuția cu Lupan, ajunsesem iarăși să nu ne mai putem suporta, fiecare simțeam nevoia, evident nemărturisită direct, să rămînem singuri ; pur și simplu nu mai aveam ce să ne mai spunem ; de fapt, nu ni se întîmplase cît de cît ceva mai deosebit, dar, aproape din senin, ne pierdurăm răbdarea de a mai fi împreună. În cele cîteva zile de la schimbarea mea căutasem să rămînem singuri ; ea întîrzia pe la școală, făcea tot felul de planuri, pe urmă, nefiresc, o apucase mania curățeniei și a bucătăriei, în vreme ce eu, aflat în concediu, mă refugiam pe malul rîului sau în lecturi dintre cele mai nesuferite. Seara, cînd totuși trebuia să ne adunăm acasă, trăiam ciudat fiecare în colțul nostru, evitam să depășim nivelul discuțiilor de circumstanță, iar cînd o făceam, ele se purtau cu o exasperantă politețe. Uneori, știind că e vorba doar de o criză trecătoare, ne spionam, voiam să vedem dacă am ajuns la acel moment de sinceritate, și atunci căutam să părem veseli, să ne mascăm iritarea permanentă printr-o prost regizată grijă reciprocă. Din cauza acestei false convingeri, fiecare gest tandru sau vorbă păreau mult mai deplasate, un amănunt obscur, altădată trecut cu vederea, avea consecințe catastrofale. În aceste zile exasperant de lungi, totul se reducea la a căuta pretexte pentru a scăpa rezonabil unul de altul. Poate că o iz-

bucnire, un schimb direct, prelungit de vorbe dure ne-ar fi domolit, remuşcările consecutive ne-ar fi calmat pentru un timp, însă dificultatea era că totul se petrecea dincolo de cuvinte, ne purtam atît de corect, încît, practic, nu mai aveam ce să ne reproşăm sau să ne mai reproşăm. Mai demult, cînd stările noastre erau în contratimp, ea încercase să se explice, îmi spusese cu o dezarmantă sinceritate exact ceea ce simte, iar eu, puţin uluit, subapreciindu-i psihicul, convins că nu-i oferisem motive de enervare, îi spusesem ironic : „Mai schimbă şi tu bărbaţii, că n-o fi foc. Vrei să faci vreun pas pe de lături, ai chef de o aventură sau te chinuie cine ştie ce remuşcări şi de aceea, ştiind că asemenea lucruri le observ şi le simt, te-ai hotărît să mă zdrobeşti cu o confesiune." Cînd am reuşit să-mi dau seama că îmi spusese numai şi numai adevărul, era prea tîrziu, la mărturisile mele de această natură, mă inundase în ironii, ba chiar în grosolănii exasperante. „Nu realizez, îmi spunea ea, eşti mult prea inteligent pentru mine, catastrofal de inteligent. Va trebui să-mi traduci. De unde atîta sinceritate ? Ţi s-a îndreptat cocoaşa metafizică ori nu-ţi mai prieşte ce-ţi trece prin aşternut ? Dacă e vorba de ultima variantă, ştiu o bucătăreasă doi pe doi, curată, şi merge pe bunăvoinţă. Dacă ai vreun adevăr nedescoperit, nu-ţi cheltui fosforul de pomană, e mult mai simplu, orice haină se poartă şi pe faţă şi pe dos, tot aia e, şi uneori nu se observă decît cu mare atenţie. Nu există mîntuire, viaţă de apoi, bine şi rău, sud şi nord, totul e cum o iei... Am vrut să-ţi spun că spanacul şi filozofia nu le prea gust, imi fac indigestie, pentru că de n + n ani, deci mai înainte de a locui împreună, totul e spanac şi filosofie." Despărţirea noastră ultimă fusese, aşadar, inevitabilă. La un moment dat, aproape din senin, în perioada aceea de tăcere şi de jenă, surprins, o descoperii săracă şi neajutorată, mi se părea un fel de organism umil, ascuns într-un ambalaj strălucitor ; deşi aveam respect pentru intelectul ei, în asemenea momente îl neglijam, îl consideram ataşat cu forţa unei persoane aproape străine, care prin tot ce avea nu-mi provoca decît iritare. Ea, cea frumoasă şi atît de sigură de asta, se plimba anonimă prin casă, iar mersul ei discret, felin mi se părea a fi cel puţin zgomot infernal. „Nu eşti tu de vină, îi spuneam în gînd, prin dracu ştie ce metamorfoză pentru mine tu devii periodic toţi ceilalţi, restul ; ceea ce e un fel de mizerie cumplită care nu vrea decît să-ţi sucească gîtul, să te sufoce cu teorii, aici tu eşti singurul element din exterior, unicul intrus în lumea mea, încît, stupid, instinctele mele de apărare se trezesc, mă îndeamnă să mă opun, să fac ceva doar spre a-mi demonstra că *exist*, că încă mai exist, numai că reacţiile nu depăşesc măsura instinctului, sînt firesc rudimentare, necoordonate, umilitoare." Micile gesturi, intimităţile, neglijenţele vestimentare, cămaşa de noapte discret boţită sau lenjeria intimă găsită involuntar în balcon, pe o sfoară, cearcănele matinale din jurul ochilor ori mirosul nocturn de transpiraţie erau aşadar motive de enervare, mi-o făceau nesuferită, încît, în acele momente, peste care nu puteam trece, o echivalam, detestabil, cu o femeie de ocazie căreia urmam să-i achit cît mai discret şi mai rapid cu putinţă diverse taxe. Fără îndoială, asemenea impresii mă umileau, ştiam că le voi regreta, de aceea, pentru a nu spori şi mai mult distanţa dintre noi, mult mai mare ca de obicei, şi de frica de a nu găsi şi argumente reale, m-am bucurat nespus că Melania a acceptat să meargă singură la mare, convinsă că după cîteva zile o voi urma. De astă dată am certitudinea că ea a intuit mai bine ca niciodată dureroasa mea nevoie de linişte, m-a ajutat deci cu o rară conştiinciozitate să scriu că sînt

plecat tuturor celor ce m-ar fi putut căuta, dar din păcate nu eram deloc sigur dacă, la întoarcere, va înţelege că nici chiar tatăl ei nu putea face excepţie. La ea, de multe ori, inteligenţa şi afectele dominau cu schimbul ; cît de raţională ar fi fost, o întîmplare tristă, apărută in minte prin cine ştie ce asociaţie, un sentiment evocat întîmplător de un cuvînt sau gest, neobservate de alţii, îi stîrneau remuşcări ori asociaţii neobişnuite care o îndepărtau de subiect, intra într-un bizar circuit de asociaţii, încît era aproape imposibil s-o mai recunoşti. Faţă de tatăl ei reacţiona în mai multe feluri : dincolo de relaţia firească, de multe ori se detaşa de el, şi pe fondul simpatiei îi analiza cu luciditate faptele, gesturile, încît păreau doi cunoscuţi vechi şi nimic mai mult, ca alteori să nu găsească decît compasiune, înţelegere, justificîndu-i şi ceea ce el însuşi n-ar fi izbutit ; oricum, priviţi de la distanţă, păreau doi oameni care nu reuşesc să se acomodeze, să găsească un numitor comun, şi totul era un imens chin pentru salvarea aparenţelor. De fapt, această incertitudine îmi scuza parţial şi imposibilitatea mea de a-l defini exact.

Îmi desprinsei privirea de pe faţa bătrînului, hotărît să nu-i răspund imediat, dar nu pentru că nu aş fi avut ce vorbi, ci din simplul motiv că întrebărilor lui sau mai exact întregii înşiruiri de cuvinte nu reuşisem să-i găsesc o justificare logică. „Poate că te urăsc, ai dreptate, îi spusei în gînd. Ar fi necinstit să neg. Dar — şi în secunda aceea, involuntar, îmi auzii glasul nesigur, tremurător — ce argumente ai, pe ce te bazezi cînd îmi spui asta ? N-am scos un singur cuvînt de cînd ai venit, mi se pare că ţi-am şi zîmbit. Ce te face să crezi că te urăsc ? Sînt obosit sau numai înfuriat, deoarece nici n-ai intrat bine în casă, şi ai şi început să mă jigneşti. E un obicei mai vechi, se pare, ce nu ţi-a ieşit încă din suflet... Ai intrat în casă cu un şperaclu ori poate că ai chei pentru toate uşile, acelaşi lucru, dar te întreb : nu crezi că *numai* acest fapt m-ar fi putut enerva ? Poate că am şi eu secretele mele, care, măcar aparent, vreau să cred că-mi aparţin. Dacă în unsprezece luni dintr-un an sînt al societăţii care face ce vrea cu mine, o lună vreau să nu ştiu de nimic, să-mi regenerez celulele distruse. Deci, nu eşti binevenit, nu mă bucur că m-ai căutat *în aceste* zile, dar trec peste asta şi te ascult cît pot de atent, chiar cu respect." Bătrînul uită că trebuie să se prefacă şi atunci, pentru o secundă doar, îi simţii ura, o ură aproape materială, care ar fi încercat să mă neutralizeze, să mă descompună chiar. Atunci, în loc să reacţionez, mi-a venit să rîd. Uite, sîntem printre puţinele cazuri de pseudoprieteni care nu ne minţim, nu ne înecăm în formule, care discutăm la sînge, deschis, fără menajamente. De cîte ori am mai vorbit astfel în viaţa mea ? Evident, ştiu exact cine şi cît mă urăşte, uneori chiar şi pentru ce, dar nu mi s-a mai întîmplat demult să discut astfel. Ar trebui, cu alte cuvinte, să-l stimez, îmi spusei, şi această observaţie avu darul să-mi neutralizeze parţial iritarea. Făcînd abstracţie de ceea ce simţisem mai demult, de ceea ce resimţisem, şi dincolo de aspectul său dizgraţios la o primă impresie, el părea un om al pasiunilor extreme, care-şi trăia intens fiecare cuvînt, numai că în acel moment sentimentul — singurul — capabil să-l dinamizeze părea ura, numai ura, o reacţie cumplită de apărare. Mă aşezai comod pe pat şi, pentru a păstra discuţia în limitele aceleaşi sincerităţi, forţînd intenţionat nota, exagerînd conştient, îi spusei : „Ce mai aştepţi ? Confesează-te, nu te jena ,am stofă de mucenic, martir pursînge, obersfînt. Cîte păsări există prin aceste zone, toate s-au uşurat pe capul meu, chiar şi prin telepatie, mi-au bătucit şezutul potcoavele tuturor măgarilor : în loc

să ripostez, în numele adevărului, atît de realizabil, am preferat să mă închid în mine, să-i privesc cu convingerea că nu e vina lor că sînt ce sînt, că nu știu decît niște formule, cele mai simple cu putință, că sînt păpuși proaste, de serie. Am sperat că va trece și acest val, dar, uite, sînt obligat să propun municipalității să mă declare sihastru, sfîntu Petru și Pavel, să-mi proclame latrina în care temporar ne aflăm — sper că nu ți-a făcut o altă impresie ? — ospiciu, gară, mănăstire, ce vrei ? Mărturisește-te, hai, dacă vei vorbi patruzeci de zile și patruzeci de nopți, nu se va întîmpla nimic, am răbdare, pentru că habar n-ai cîte inepții, cîte aberații am ascultat de cînd sînt ! Deci : de ce ai venit, ce vrei, cînd pleci ? ! N-am nevoie de introduceri. Vreau să văd ce se mai poate salva din acele zile. Parcă așa întrebai și mata pe cei ce-ți solicitau audiențe, nu ? N-aș vrea să crezi că mă erijez în apărătorul sau procurorul lor, fiecare se apără sau se acuză singur. Pînă la urmă, totul se plătește. Vrei neapărat să-mi faci rău, deși se pare că nu mai poți, e greu de făcut la nesfîrșit răutăți ; asta mă îndeamnă să cred că nu e prima dată cînd trișezi, cînd te joci periculos de dragul jocului și nu din convingere. Pe de altă parte, însă, trebuie să pricepi că n-am timp pentru nimeni. Am făcut totul să-mi fur cîteva momente de liniște. E greu să înțelegi ce importanță are pentru mine. Și eu de abia mă descurc. Nu mi-e simplu să fiu mereu, cum sînt, cu toate risipite... Crede-mă, acum, repet, acum nu ești binevenit..." „Desigur, nici eu nu țineam să te văd, spuse puțin mai intimidat tatăl Melaniei ; nu cred că vom ajunge vreodată să simțim nevoia de a ne vedea. De cîte ori am fost pe aici, n-am reușit să discutăm ceva... Dar de data asta trebuie să mă ajuți : mi-au aprins casa exact în ziua cînd am terminat-o. I-am dat în judecată și vreau nu numai să cîștig, dar să-i și distrug. Mă urmăresc de aproape douăzeci de ani. Nu mai pot să-i suport alături, cineva trebuie să piardă odată... Ai un coleg de liceu ceva mare la județ. Ți-a fost cel mai bun prieten, știu, și asta nu se uită ușor. A fost procuror, dar a avansat. O vorbă bună și atîta tot. Pentru el e un fleac. Tu nu răspunzi, el răspunde. Va vrea să-ți arate că e puternic și... Zice să se facă și s-a făcut. Dacă nu mă ajuți, îi omor. Simplu de tot. Viața mea depinde de tine. Cale de mijloc nu există și asta nu-i nici demagogie, nici altceva. O să-ți dai seama. Deci, cînd vii cu mine, atunci scapi de mine. Clar ?" „Dacă ai dreptate, spusei ironic, de ce recurgi la asta ? Sau de cînd ai fost eliberat din funcție, ai uitat ceea ce ai propovăduit, ai uitat că există legi care se respectă ? Dacă omul este nevinovat ? Să admitem și ipoteza asta..." „Nu mai țin seama de nimic, spuse sever bătrînul. Nu vreau să pierd. Și n-am obligații față de nimeni, nici chiar morale. Am făcut ce mi-a cerut tovarășul Coza, fără să-mi închipui că odată ar putea să se și renunțe la serviciile mele. Nu știu dacă am crezut întotdeauna în ce făceam, dar n-am trișat niciodată. N-am avut impresia că sînt foarte deștept, am făcut ca alții o biată facultate muncitorească, și de aceea nu interpretam indicațiile, consideram că ele au și un sens care s-ar putea să-mi scape. Eu sînt practician. Dacă toți s-ar ține de teorii, cine ar mai face ceva concret ? Nu m-au eliberat, cum crezi, ci am ajuns și eu la anii de pensie. Vine o vreme cînd îmbătrînești, cînd nervii îți cedează, cînd vrei liniște, cînd apar alții mai necesari, mai harnici, mai în puteri decît tine. În fond, așa a fost să fie. De ce să mai dezgropăm morții ? În timp ce alții se aranjau, își procurau cîte o diplomă, eu, conștiincios, vegheam și luptam să nu se șubrezească edificiul raionului. Era normal ca după un timp unii să mă salute din mers, dar nu este normal să mă

lase acum, cînd nu mai pot, cînd am apelat la ei, pentru prima dată, fără apărare, victimă — pentru a-ți face plăcere — a victimelor noastre comune." „Dar dacă aș da dreptate victimelor matale, să zicem, deși nu știu despre ce este vorba ? spusei hotărît să-l irit, pentru a aflat cît mai repede esența obsesiei lui. Dacă mi s-ar părea necinstit să te apăr ? Dacă dușmanii matale nu sînt și dușmanii celor care te-au înlocuit ? accentuai forțat nota. Poate că ei sînt puși tocmai pentru a nu vedea dușmani peste tot, tocmai pentru a nu căuta în fiecare om un posibil răufăcător. Poate nu mai vorbiți demult aceeași limbă. Ce zici ?" „Aici nu se pune așa chestiunea ! se răsti el, și vorbele îi erau însoțite de un gest curios din mînă, un fel de lehamite de a explica ceea ce ar fi trebuit ca eu să subînțeleg. Mă ajuți. Atît. Eu trebuie să cîștig procesul, înțelegi ? Vorbești cu Ursu și gata. Casa distrusă, adică munca mea de zece ani, nu e un argument ? Suferința mea, chiar și faptul că vin să mă umilesc aici nu-ți spun nimic ?" „Eu nu sînt legea și nici Ursu nu e." „Dar ce, de legi e vorba ? Zău, nu văd de ce pozezi în sfînt, cînd știi cum stau lucrurile. Dacă tu n-ai fi făcut nici o murdărie în viața ta, aș mai zice. Ai trăit doar printre oameni, a trebuit să mănînci, să te afirmi, și la urma urmei, ești om și tu, or, admițînd că ți-aș cere și așa ceva, una în plus nu contează... De ce nu mă crezi de astă dată ? Nu mă îndoiesc de legi. Eu însumi am vegheat să se aplice. De data asta însă trebuie să cîștig și trebuie să mă simt foarte sigur pe mine. Or, pot fi sigur, dincolo de probe, numai dacă știu că vorbești. Cu Măgureanu sînt lămurit. Este vinovat. Firește, eu nu stau grozav cu martorii : un incendiu, o porcărie nu se face în văzul lumii, dar, știu, ei mi-au aprins casa. *Nu era cine* să mi-o aprindă ! Tu hotărăști, deci, ziua plecării, încheie obosit bătrînul, ca imediat să revină, nervos, dur : Și dacă le-am luat eu viața, cum susțin ei, atunci copiii lui Măgureanu valorau doar cît o casă ? Ar fi meritat să mai trăiască, să existe, cînd azi le-a fost evaluată viața la atît ? Eu l-am adus pe Carol, nebunu, la lumină, și văd că am greșit... De ce el și taică-său n-au avut curajul să mă omoare ? Ei n-aveau de unde să știe că uneori și eu îmi doresc asta. Au avut mii de ocazii. Eu însumi le-am oferit unele. În timpul luptelor, cînd banda era organizată, dormeam singur, umblam noaptea la cooperativizare... Locuiam doar ușă în ușă. După ce i-am distrus, nu trebuiau, cei ce au rămas, să mă ierte. Din clipa în care mi-am văzut fetele studente, puteau doar să creadă că nu mă mai interesează dacă mor sau trăiesc. Nu că nu mă interesa... Dar obosisem prea mult... De ce n-au avut curaj ? Pentru că au fost întotdeauna lași, slabi, spoială goală, vorbe aruncate în vînt. Cînd vrei cu adevărat să aperi ceva, nu stai ascuns, ieși la bătaie, în față, nu trimiți pe alții... Eu mi-am încheiat atunci socotelile cu ei, cînd a fost vremea socotelilor. Îți văd uluiala pe față. Nu te așteptai de la un biet bătrîn la asemenea vorbe, nu ? Țin să fiu sincer pînă la capăt, pînă te voi convinge. Judecătorii lucrează cu dovezi și nu cu sentimente. Pe cuvînt n-au cum să te creadă, deși pe ei, ca oameni, poate că i-ai putea convinge." „Îmi vine greu să-ți dau dreptate, spusei exagerat de sincer, deoarece am impresia că te contrazici. Pe de o parte, vrei să te aperi pînă la capăt, adică să-i distrugi cu orice preț pe Măgureni — și asta presupune timp, așteptare, voință — iar pe de alta, lași impresia că îți dorești moartea, o invoci chiar și, cred, cu sinceritate, deși convingerea mea e că ți-e indiferentă viața mai degrabă. De fapt, acest sentiment al morții, iartă-mă, în gura dumitale pare îngrozitor de fals. Dumneata nu ești omul care să simtă nevoia de a muri.

Poate că ai accepta să mori, evident fără să te expui direct, dacă ai fi sigur că vei fi declarat erou, dacă ți s-ar citi dinainte cuvîntările ce vor fi rostite. O moarte festivă, ca o ședință de-a dumitale, bine organizată, cu mîncăruri și băuturi... Nu mă condamna, nu vreau să te mint, nici să te enervez, am impresia că vorbim de multă vreme destul de sincer, deci îți spun cum mi se pare." „Da, nu m-am gîndit cum e logic, spuse el trist. Nu ești prost, știu asta ; îți vin vorbele mai repede, ai mintea curată, de aceea îmi găsești tot felul de lipsuri. Pe de altă parte, ești întărîtat, vrei cu orice preț să mă dovedești, să mă faci inconștient, să-ți rîzi de mine. Îmi vine greu să mă explic și nici nu știu din ce capăt s-o iau... Adevărul e că dincolo de voința mea, de țelul meu, trebuie să-ți repet iarăși că sînt foarte obosit. O oboseală grea, continuă. S-au adunat în mine toate nopțile nedormite, tot războiul, toate luptele, chiar toată frica pe care abia acum o resimt. Din cauza lor nu mai înțeleg multe lucruri. Sînt pensionar, e drept, dar eu mă simt lăsat pe dinafară, neglijat, în cel mai bun caz tratat cu înțelegere, ca un infirm. Poate că tu mă vezi altfel ; uneori îmi spun că nu mă mai înțelege nici chiar propriul meu copil. Și atunci, ce să mai vreau ? Din ce capăt s-o mai apuc ? Mai am oare vreme ? Să trăiesc pentru a mînca la regim de ficat ? Ce să aștept ? Uite, eu am fost de-al fabricii, și tot așa mă simt și azi. Am vrut să plec și poate nu voi mai ezita mult. Am întrerupt, din păcate, legătura. De un timp încoace mă înspăimînt însă ; orice fac, în clipele de liniște, mă pomenesc din ce în ce mai des în trecut. Reiau totul, judec și mă întreb : a fost bine ce am făcut în viața asta ? Dacă aș lua-o iarăși de la capăt, dacă aș merge la fabrică înapoi, m-aș putea oare înțelege cu cei dintre care am plecat ? Am făcut oare bine părăsind fabrica ? Am făcut oare după aceea exact ceea ce a trebuit ? Nu e simplu... Am o singură consolare, adică două : am fost tînăr, mai proaspăt la minte, și *atunci* n-am regretat nimic, n-am pus o singură dată la îndoială justețea cauzei pentru care luptam. Azi mă gîndesc de o mie de ori înainte de a executa un lucru. N-am convingerea că-l fac mai bine, dar astăzi lumea e preocupată de fațadă, vrea să lase impresia că gîndește, deși nu știu dacă rezultatele sînt mai bune, mai convingătoare, pe măsura așteptărilor. Mă întreb deci și eu : e drept să regret azi ce n-am regretat atunci ? Cred că în clipa asta judec mai greu din cauza acestei oboseli, plus că m-ai enervat. Mă mai întreb cîteodată așa, din senin, și poate că tu vei reuși să-mi explici, ce nevoie aș mai avea de viață ? Care ar fi rostul ei ? Să trăiesc pur și simplu, să stau și să văd lumea cum îmi trece prin față fără să mă bage-n seamă ? Ca să judec și să rejudec ce mi s-a părut odată bine ? Nevoia de moarte este, la mine, tot așa ca de somn cînd sînt obosit. Într-unul din bandiții de Măgureni fugiți în păduri, în cincizeci și ceva, probabil că eu am tras. Riscurile erau egale, și eu și ei aveam exact aceleași șanse de a trăi sau de a muri, deși era nedrept, căci legea era de partea mea. Din fericire pentru mine, zarul a căzut pe el, deci n-are importanță dacă-l lichidam eu sau altul. Or, ăsta ce a rămas, dacă m-a știut vinovat — am să te întreb de o mie de ori — de ce nu a avut curajul să mă omoare ? De ce ? Pentru că s-a temut ? Pentru că știa că eu nu făcusem decît să aplic legea ?" „Poate că a tot amînat-o convins că niciodată nu e tîrziu, spusei intrigat. Mă gîndesc însă că moartea de care-mi tot vorbești este cea mai ușoară cu putință. Dacă într-adevăr ți-o dorești... Poate că el vrea, în felul acesta, să te terorizeze. Știi bine că și teroarea e tot un fel de moarte. Ba este

chiar mai înfricoșătoare decît moartea. Să admitem însă că prin absurd dumneata nu i-ai terorizat deloc, deși aveai putere și îți era la îndemînă să o faci. Cred că le era suficient doar faptul că știau de existența dumitale, de intenții. Azi poate își dau seama, simt că vrei să mori, și te lasă așa, să-ți tîrăști după dumneata această dorință. Poate însă e simplă speculație, nu așa arată un om pus pe moarte, nu are nevoia asta cumplită de a se răzbuna." „Nu știu. De ar fi știut, ar fi făcut-o mai repede." „Bine, revenii, dacă Melania, după cum repeți, nu-ți dă dreptate, atunci eu, care n-am nici o legătură cu dumneata, de ce aș face-o ?" „Puțin îmi pasă de dreptatea voastră, a ta și a ei, strigă el neașteptat, extrem de puternic. Nu aveți voie să mă judecați. Voi doi erați niște mucoși care citeați Harap Alb. Îmi trebuie de la tine doar ajutor și atît. N-am nevoie de judecată, de păreri. Și ce o fi și aia dreptate ? Crezi că vorbind atît de frumos, de răsunător, tu și ea, voi, ăștia, deștepții, faceți altceva decît mine ? Apă de ploaie. Se schimbă doar cuvintele și atît... Odată aș fi dispus să-ți povestesc pe larg — vorba Melaniei — istoria mizeriilor mele, dar e bine să afli că indiferent de ce crezi, de ce or să zică judecătorii, de ce o să se întîmple, eu am să-mi apăr dreptatea *mea* prin orice mijloace. Dacă o viață întreagă aș fi fost orb, executant, cum mi-ai zis odată, sau tembel, dacă toate le-aș fi făcut fără să-mi dau seama, fără să mă gîndesc, nu merit oare milă și deci dreptate ? N-a rămas nici o urmă la fața locului, nici un semn în jurul casei ; e deștept nebunu, știe să aprindă. Dar nici eu nu mă las, cît voi trăi voi avea grijă de Măgureni."

Îmi cîștigase admirația prin înverșunarea lui ; nu mă gîndisem o clipă dacă are sau nu dreptate, dacă între aceasta și milă exista vreo legătură, amănuntul în sine nici nu mă interesa, pentru că fiecare își are pentru el dreptatea lui, adevărul lui, criteriile de apreciere care sînt în funcție de gradul de evoluție spirituală și de etalonul momentului ; îmi plăcea atît cît putea să-mi placă prin faptul că el credea în ceva, avea cîteva idei de apărat și era dispus să facă totul pentru a învinge, avea un scop, ori asta îl scotea automat nu numai dintre cei ce se acomodează urgent, fără efort, ci și din masa adormiților, abulicilor și inconștienților, a oamenilor care nu așteaptă decît ziua următoare, sau nici nu știu ce înseamnă *a aștepta*. Aș fi vrut să-i ofer o cafea sau poate ceva de mîncare, însă nu mai aveam, nimic nu-mi rămăsese , și constatarea îmi creă un ciudat sentiment de neputință și astfel, cu toată oboseala și indispoziția, drept compensație, trebuia să-l ascult. „Nu-ți dai seama, îmi spuse, că sîntem amîndoi niște neputincioși, niște nenorociți, fără putere, fără ajutor, niște *nimeni*, de bate vîntul în jurul nostru ? Față de mine tu ești mai tînăr, ceea ce nu înseamnă absolut nimic, dar ai în plus această cunoștință de care poate depinde cîștigarea procesului meu. În esență, însă, nu sîntem cu un gram mai greu unul ca altul, mai tari ori mai slabi." „Ce înțelepciune curioasă are individul, mă gîndeam, ce mari cantități de inteligență, simplism și ce ambiții curioase, rudimentare zac în acest om ! Am impresia că ele nu sînt sincrone, ci, ca la Melania, fac cumva de gardă pe rînd. Sau poate naivitatea, buna mea credință îmi mai joacă o festă ?" M-au impresionat dintotdeauna lacrimile, țipetele, tot ce aduce a neputință, cei ce n-au știut niciodată cum sînt în realitate. Dincolo de asta, însă, mă exaspera timpul suspendat deasupra noastră, faptul că nu mai simțeam nimic nici înaintea, nici în urma mea, spațiul se micșorase enorm, obiectele din cameră se înghesuiseră în jurul meu, mă terorizau, bătrînul era mult prea aproape de mine și parcă ne luptam în se-

cret, pentru puţinul aer ce mai rămăsese între noi. Ce voi face peste un ceas ? Ce va fi mîine dimineaţă ? Toate erau răsturnate, confuze, şi fiecare vorbă a lui mă introducea într-un univers şi mai absurd decît cel cu care mă obişnuisem sau, poate, mă scoteau din el, încet, fără să-mi dau seama căci mărunţişurile cotidiene pe care încercasem să le evoc treceau fără nici o urmă, nimic nu mai prindea relief, zilele şi nopţile de altădată, unele pline, spectaculoase, evocate întîmplător, se succedau absolut egale, ca pătratele unei infinite table de şah. Îi scăpasem faţa de sub control şi, deodată, întreg cîmpul vizual îmi fusese acoperit de gîtul bătrînului, subţire şi lung, acum plini de cute cenuşii şi de negi, şi era atît de dizgraţios, încît nu mă puteam uita în jur. „Ce fire sensibilă sînt, îmi spusei, ce impresionabil, mironosiţă, *mimosa pudica !* Îmi vine să turb : mă incomodează figura lui de parcă întreaga viaţă aş fi trăit printre oameni spălaţi, masaţi, pomădaţi, oameni care se dădeau în vînt după politeţe şi bunsimţ. Huo, ridicol, absolut ridicol, îmi spusei enervat. Călugăriţă ar trebui să mă facă Lupanii !" „Îmi terminasem acum cîteva zile casa, reveni cu încăpăţînare tatăl Melaniei. Nu grozavă, trei camere, din care gata era doar una. Voiam să nu mă prindă toamna locuind în şură. Pentru mine şi babă ne ajunge, Florica e pe la şcoală, iar frumoasa de Melania, de cînd s-a încurcat cu tine, nu mai dă pe acasă..." „Ce încurcătură ? mă gîndii. În fond, cînd zice, ne putem căsători, dacă nu, n-are nici o obligaţie, n-o reţin, stă cît vrea, treaba ei, dar poate că aşa o fi, aşa se vede dinafară. Ridicol, incomod cuvînt." Pînă la urmă rămăsei contrariat de propria mea observaţie, de oscilaţia cumplită a sentimentelor. „Nu mi-a fost uşor, oricum, în mare o gătaseam şi privind-o, ştiindu-mă-n ea, m-am simţit, poate mai mult ca niciodată, sigur pe mine, blindat, tare pe picioare. Aveam, în sfîrşit, după atîţia ani de alergătură, un loc al meu, ceva care-mi aparţinea, unde mă voi putea retrage. Oricum, eram liniştit, calm, bucuros cum nu cred să mai fi fost demult. Am luat, ca tot omul în asemenea ocazii, de băut, nu mult, nu-mi mai rămăseseră bani, şi m-am dus după cîţiva prieteni să o sărbătorim. Îmi aduc foarte bine aminte. M-am întors cam plouat, unii mă refuzaseră, de scuze nu duceam lipsă, alţii mi-au spus, indiferenţi, că o să întîrzie. Baba, nerăbdătoare, mă aştepta la poartă, şedea pe nişte cărămizi şi plîngea de fericire : îi venea probabil greu să creadă că, în sfîrşit, ne mutăm. Plîngea însă şi după fete. «Uite, s-au înstrăinat de noi, nu ne mai caută decît cînd au nevoie de ceva. Melania te chiar urăşte, îmi zicea, de parcă nu ai fi crescut-o.» Ei, mă rog, după ce au ajuns să se ţină singure, au principii, înainte trăiau pe banii mei, pe care numai eu ştiu cu ce i-am plătit, dar acum au principii, şi le respectă, ba sînt chiar diferite de ale mele, ce să vorbim, mă judecă în funcţie de ele. Azi ni se «deosebesc» concepţiile, zice ea, dar şcoala, locul de muncă, excepţiile care nu o dată le-am obţinut pentru ea, astea, fireşte, le-a uitat, nu-i fac parte din *concepţii !* A intrat la facultate nu pentru că a omorît-o mintea, nu pentru că a ştiut carte cît s-ar fi cuvenit, ci pentru că eram eu clasă muncitoare. Cînd tovarăşul de la raion se oprise de atîtea ori cu gaz-ul în faţa liceului pentru a-i atrage foarte serios atenţia profesorului de matematică, Văleanu, că dacă nu ştie să se poarte mai civilizat, am să întorc foaia puţin, sigur, asta îi convenea Melaniei, nu intra în principii, concepţiile se modifică, după cum se schimbă interesul. Nu-ţi spun noutăţi, poate şi tu stai la fel cu principiile, vă potriviţi... Dar, se vede, aşa a fost să fie, m-am obişnuit ; nevastă-mea însă e mai sensibilă ; de atunci, din 1955, cînd a terminat ea liceul, au trecut atîţia ani, s-au întîmplat atîtea, încît eu nu mai vreau să

ţin minte nimic, dar Melaniei, îţi dai seama, aş cam avea ce să-i reproşez. Am rămas şi eu la poartă, lîngă bătrînă, indispus că atîţia prieteni, pe care nu prea demult eu însumi i-am săltat — şi erau mulţi, mi-ar fi trebuit un fund cam mare pentru cîţi se înghesuiau, atunci să mă lingă ! — m-au uitat în clipa cînd nu le mai puteam fi de folos, şi, n-o să mă crezi, eram trist că am terminat casa. Oare la asta se rezumă viaţa mea, mă întrebam : două fete şi o casă ? Ce să fac de-acum înainte ? Nu-mi rămînea decît să-mi aştept moartea liniştit, ori eventual să mai construiesc un zid în jurul casei, cu şanţuri, ca pe vremea vandalilor, să se intre la mine cu helicopterul ; oricum, mai în glumă, mai în serios, ţărăneşte, îmi făcusem şi un sicriu nou, pus la punct. Şi, n-o să mă crezi, tocmai cînd mă gîndeam la asta, cînd mă vedeam singur, cu ţuica în mînă, plimbîndu-mă fără nici un rost dintr-o cameră în alta, gîndindu-mă de ce să mă mai apuc, cum să suport prima noapte acolo, am auzit o bubuitură, ceva sec şi înfundat, şi exact camera pe care o gătasem începu să se crape, acoperişul se sfîrtecă, geamurile se făcură ţăndări. Înlemnisem. Nu mă puteam mişca. Şi tot în secunda aceea, undeva, în fundul grădinii, apăru o umbră, cineva îmbrăcat în pantaloni albi fugea. Am avut timp să-i aud paşii şi rîsul, un rîs cumplit, neomenesc ; am ştiut că auzisem ceva asemănător cu ani în urmă la casa din pădure, cînd Măgurenii trăgeau în noi, sau şi mai înainte, cînd dormisem afară nopţi întregi, aşteptîndu-i cu arma pregătită să li se sfîrşească apa ori muniţia. Voisem să fug după el, şi poate că l-aş fi prins, dar mi-am amintit de nevastă. Ea, neputincioasă, se lipise de poartă, stătea cu mîinile ridicate, avea gura deschisă, ochii holbaţi şi absolut tot părul îi albise în clipa aceea. Eram sigur că a murit. Am încercat să o mişc, însă, cînd mi-a simţit mîna, a urlat îngrozitor de tare :«Vai, lasă-mă», şi a întins-o la fugă. Îi auzeam paşii pe drum, gîfîitul, dar nu puteam face nimic, eram incapabil să spun ceva, zgomotul paşilor ei îmi spărgea urechile, mă înnebunea. Şi atunci, de parcă aş fi vorbit cu altcineva, am început să strig :«Ileană, mă Ileană !» urlam ca un apucat, în vreme ce geamurile ardeau şi focul se întindea pe acoperiş. Pînă la urmă s-au trezit şi vecinii, şi au mai salvat ei ceva, dar bătrîna e gata, plînge într-una, e ca o cîrpă, nu pot s-o las prea mult singură, se teme, plînge din senin şi se roagă mereu. Fără îndoială cineva a pus un exploziv în pivniţă, un exploziv nu prea grozav, benzină sau mai ştiu eu ce. Asta s-a dovedit. Umbra însă nu *putea fi* decît a nebunului, ori a vreunui neam de-al lui." *„Nu putea fi ?* Presupui sau eşti sigur ? Ai văzut cu adevărat ceva ? Ce se ştie ? îl întrebai uluit de întîmplare. Doar nu vrei să bagi la apă pe cineva numai aşa, pentru că *trebuie* să găseşti vreun ţap inspăşitor ?" Mi se părea cel puţin nefirească întreaga poveste. Faptul că nu mă căutase imediat după accident, şi mai ales explozia, mi se părea incredibilă, mă obliga să mă gîndesc la altceva. El venise probabil într-o plimbare obişnuită şi, văzînd că nu mor de simpatie, a încercat să mă impresioneze. O ipoteză. Evident, explicaţia era infantilă, dar aveam rezerve faţă de bătrîn pentru că am fost de cînd sînt impresionat de asemenea istorii, fie ele şi inventate, în mine însă am trecut în cealaltă extremă, prefer să pun totul sub semnul întrebării, să verific imediat cu răceală şi detaşare, deşi nu-i prea comod. Putea fi cu adevărat sincer, a inventat doar nevoia de ajutorul meu, îmi spuneam, aşa că trebuie să mă întreb dacă, printr-o asemenea poveste, nu urmărea de fapt să-mi stoarcă nişte bani, bazîndu-se probabil pe lenea sau pe lehamitea mea de a *verifica* cele spuse. Era convins că nu voi merge nicio-

dată să văd ce s-a întîmplat, că nu-l voi verifica, după cum *știuse* că sînt acasă, deși îi scrisesem să nu vină. Gîndurile mele erau mult prea meschine ; dacă m-aș fi luat mai în serios, ar fi trebuit să mă rușinez de ele, însă îmi venea greu să nu țin seama de sentimentul inițial de respingere și de repulsia față de cel care, pe drept sau pe nedrept, se spune că a omorît. Și dincolo de toate, fără să fie autoscuză, după zilele imposibile pe care le-am avut, după sfîrșeala datorată apei și soarelui, mă bucuram că raționez, că nu-mi scapă detalii neînsemnate, mă bucuram — făcînd abstracție de el, de ceea ce-mi cerea — de jocul meu gratuit. „Nu poate fi decît un Măgurean, absolut sigur că a fost nebunu de Carol, continuă el. Stăm poartă în poartă, din păcate. În fiecare seară, Carol Măgureanu vine pe lavița de la drum și ore întregi se uită în curte la mine, mă urmărește cum lucru. Nu spune nimic, nu mă salută, nu aude, stă și se uită, asta face, vrea să mă omoare cu privirea. Seamănă foarte bine cu Iuliu — aceeași față, mers, privire — fratele pe care crede că l-am omorît. Și el știe că-i seamănă. Altfel, maică-sa, bătrîna, dacă n-ar ști, nu l-ar striga : «Hai, Iuliu, în casă !» ori : «Ce faci, Iuliu ?» și n-ar plînge, cu hohote, de-al dracului, de cîte ori spune Iuliu dacă nu și-ar închipui că numele ăsta mă indispune. Or fi auzit sau sînt siguri că nu vreau mă înțelegi, să-l aud... Cît despre explozie, s-a verificat, erau niște bidoane în pivniță ; atîta a fost în stare, pînă în prezent, să descopere miliția. De ce sînt sigur că *ei* au fost ? Din 1953, de cînd am venit în sat, mă urmăresc încontinuu, Carol e umbra mea, îl visez mereu, nu-mi ajunge că-l și văd, n-a trecut o lună fără să mă amenințe..." „Și dumneata ești nevinovat ? Nu reiese nici din cele spuse de dumneata și nici din cîte mi-a fost dat să aflu involuntar." „Lasă-mă cu părerile Melaniei ! se răsti el. Ea e o proastă, habar n-are este greșit informată". „Ai impresia că un asemenea risc se asumă numai și numai de dragul jocului ? Și de nu fugeau cei trei frați, dacă ăla nu se ascundea, ce le-ai fi făcut ?" „Eu, nimic. I-aș fi convins." „Cum ? Cu ce mijloace ?" îl întrebai ironic. „Cu toate mijloacele legale. Nu voiau să renunțe la proprietatea particulară, să se înscrie, țineau prin încăpățînarea lor să facă și alții la fel. De măgari ce au fost, au ales un drum fără șansă. De ce trăiește nebunu și taică-său ? Carol, profesoru', nu conta, iar bătrînul, imediat ce s-a dezis de copii, a revenit cu cererea, a semnat și e sănătos. De fapt, habar n-am ce știi." „Oricum, intervenii eu, refuz să cred că nebunu, sau cum îi spui, a simțit nevoia pușcăriei așa, pe degeaba. Iar dacă este nebun... Nebun în ce fel ? În cazul că e chiar bolnav, atunci e caraghios de tot", spusei cu ceva mai mult curaj. Acceptînd totuși ideea că povestea cu casa aprinsă e reală, mă simțeam îngrozit. Acum, singura monedă de schimb a bătrînului e ura. Eu — crede el — îl urăsc pentru că nu-i seamăn, nu-i diger teoriile, pe care, de altfel, nu le are ; apoi am vrut, adică vreau să-mi apăr propriul meu timp, în plus, țin să verific și să știu cu precizie totul și asta se numește pe limba lui ură. De la bun început zice că a simțit, și mi-a spus-o chiar fără rezerve, că-l urăsc. Se pare că nimic nu mai poate face fără acest sentiment pe care l-a tîrît nealterat, dintr-un an în altul, l-a întins peste viața lui, făcîndu-și-l catalizatorul hotărîrilor, întreținîndu-și-l cînd din fericirea, cînd din ghinionul altora, gîndind totul prin acest filtru. „Nebun ? rîse acru bătrînul. Nu cred. Se face. Și chiar dacă ar fi. M-au nenorocit, unul dintre ei mi-a aprins casa pentru că l-am descoperit pe Carol, pe care astfel l-am salvat de la moarte, deci datorită mie trăiește... Cîțiva ani stătuse, de frică, încuiat în pivniță. I se clădise acolo un perete fals. Ieșea probabil, numai noaptea, la aer, să facă miș-

care. Am spart zidul, cu martori. I-am redat viața. Altfel murea tîmpitul". „Știu, intervenii, și despre asta mi-a povestit mai demult Melania." „Nu se putea să fi uitat ceva... Are și ea opinii, ținere de minte, se revoltă bătrînul. Ți-a spus, din păcate, părerea și despre frații Măgureanu, banditii, la prinderea cărora am contribuit și eu, nu ? Umblau înarmați prin sate și terorizau lumea să nu se înscrie în cooperativă... Poate că asta i-a scăpat Melaniei, a văzut în ei doar eroii... Și dacă eu am luptat împotriva lor, dacă n-au mai rămas decît Carol și taică-său, Ion, atunci cine să-mi fi aruncat casa în aer ? Și de partea cui e dreptatea ?" „Melania, mi-a spus că Măgurenii nu au omorît pe nimeni, doar că ar fi bătut pe cîte unul, așa, nu grozav de tare, dar și ei înșiși au fost bătuți." „Și cîte bătăi am luat eu, și nu numai de la ei, asta n-ar conta ? Bătăi, pentru ce ? Pentru că i-am convins, le-am spus ce e bine, pentru că le-am deschis ochii, cîteodată chiar forțat ?" „Vrei, nu vrei, chiar dacă prin absurd n-ai fi omorît, ai contribuit la moartea unor oameni care, poate din ignoranță n-au fost din prima clipă de acord cu ceea ce le propovăduiai. Cred că așa gîndește Carol. Aveau dreptul să aleagă, și probabil că nu i-ai lăsat. Așadar, judecat prin prisma lor, ai scăpat ieftin." „Da ? Așa crezi ? se interesă el cu ironie. Lupta noastră ai impresia că a fost un lung schimb de bătăi din care cîte unul a murit ? Ar fi fost grozav, te asigur... De explozie am scăpat, e adevărat, dar de unde știi că au vrut numai atît ? Doar îmi chemasem prietenii." „Se poate, am cedat eu. Nu cunosc mare lucru, nu sînt nici timp, nici istorie să judec, însă ți-am mai spus : îmi vine greu să accept, că după atîția ani, foarte mulți, s-au hotărît să se răzbune, și după ce frații, respectiv fiii lui, au pățit ce au pățit ! De ce n-au făcut-o mai repede ?" „Pentru că nu trebuie să judeci în ani, ci în sentimente. În fața urii anii nu contează, zise bătrînul, accentuînd fiecare cuvînt. Mama lor m-a blestemat. Se roagă de atunci mereu... Eu îi simt așa pe toți. Nu m-au părăsit o clipă. De cînd sînt la pensie, am rămas numai cu morții, așa mi se pare." „Nu, spusei, e greu să mă convingi. S-ar putea să nu fi fost ei. Dacă ar fi avut ceva cu dumneata, te distrugeau numai pe dumneata, atunci, sau imediat după ce i-ai lichidat pe cei doi, și o puteau face ușor de tot, într-o noapte, în pădure, pe drum, oriunde. De ce să omoare și pe alții absolut nevinovați ?" „De ce ? Simplu. Pentru că Măgurenii se cred nevinovați, mari nedreptățiți, chinuiți, forțați de mine, și nu numai de mine, să facă ceva împotriva voinței lor. Ei se află de atunci în doliu, mereu fac parastase după cei doi morți ai lor. În ochii lor parcă tot satul e vinovat de moartea celor doi... După logica lor, se pot răzbuna oricînd și pe oricine, pentru că toți sînt răspunzători : unii, ca mine, că i-am urmărit ; alții, că s-au înscris ; nu știu cine le-a descoperit ascunzișul, de aceea vina o repartizează egal, tuturor. Tocmai de asta, pînă și Carol a refuzat să vină la țuică atunci seara..." Bătrînul dădu din mînă, a lehamite ; îl enervau explicațiile sau probabil se simțea incomodat de obsesia acelor umbre, aduse atît de neașteptat în memorie după ani de uitare, dacă asemenea lucruri se mai pot uita.Oricum, în acele momente, în ochii mei imaginea lui devenise cam neclară ; omorîse, nu mă mai îndoiam, or, asta mă tulbura, îmi producea un sentiment situat undeva între frică și repulsie, chiar dacă omorîse pe drept — dacă poate să existe și așa ceva — în legitimă apărare, chiar dacă rațiunea mea uneori ireproșabilă i-ar fi găsit mai multe scuze decît ar fi fost el însuși în stare să-și descopere. Bătrînul intra — după logica obscură a subconștientului meu — într-o ciudată categorie a speciei fără de care țineam involuntar o dis-

tanţă niciodată recuperabilă, indiferent de căinţă, adevăr, explicaţia omului. În acelaşi timp, judecîndu-i la modul absolut, ca neimplicaţi, eram mult prea conştient că sînt ridicol, deoarece moartea biologică a Măgurenilor, moarte biologică în general, este o salvare în comparaţie cu moartea spirituală, cînd, singur şi nesilit de nimeni, observi că nu poţi să te manifeşti ca om, cînd suveran este numai instinctul de conservare. „Şi astăzi, l-am întrebat obsedat de istoria bătrînului, tot bandiţi îi socotiţi ? Nu te chinuie moartea lor ? Sau, mai exact, nu te chinuie faptul că ai omorît în general ? Mereu în arenă, aşteptînd taurul care nu mai vine. E prea murdară toată istoria asta, prea incredibilă. Ar fi vremea să te desprinzi de această teroare. De ce nu vrei să uiţi ? Poate că Măgurenii au uitat totul, de asta nu ţi-au făcut nimic. Nu crezi că i-ai stîrnit ?" „Ştiu, te impresionează hoiturile, cînd nu ai habar ce-i lupta, firesc, ţi-e milă de orice viaţă, înclini să dai dreptate victimelor, morţilor, dispăruţilor. Melania, fiică-mea cea inteligentă, îmi spunea cu ignoranţa ei cunoscută că eu am încercat să distrug o ordine milenară, eu, un străin de ei, venind din uzină, fără să le cunosc rînduielile, am dinamitat, zice ea, o lume care dealtfel era mult prea veche, anacronică, nişte rînduieli depăşite care trebuiau oricum să dispară. Dar eu am dinamitat-o, zice ea, i-am grăbit enorm sfîrşitul... Eu cred că am făcut bine. Revoluţiile sînt calde. Dacă ai fi văzut acolo şi hoitul meu, ai fi fost probabil împăcat. Din moment ce am rămas în viaţă, de ce ţi se pare că nu pot să am dreptate ? Dar desprinde-te de cărţi şi teorii, judecă puţin mai simplu : eram în luptă, sper că ai aflat asta. Dar luptă adevărată şi nu vorbe ; tu te joci cu vorbele, tu le freci încît pînă la urmă nu mai ştii ce sînt. Mi s-a dat ordin să înving şi am învins. Timpul mi-a dat dreptate. Vino să vezi satul, uită-te pe geam. Altfel arată toate. Satul acela nenorocit se urbanizează. Ştiai asta ? De o parte erau duşmanii, de alta — prietenii. Unii au căzut pe nedrept, ştiu, şi de la ei, dar mulţi şi de la noi. La urma urmei, ei şi-au făcut baricadele, ei şi-au ales armele. Hai însă să fim sinceri : cînd am fost atacaţi, aveam timp să-i caut pe toţi în gură, să-i verific pe fiecare în parte ? Aiurea ! Te asigur că nu-mi era greu să recunosc duşmanii, aveam destui şi, pe de altă parte, şefii mă întrebau zilnic :«Cîţi aţi mai descoperit, unde sînt ?» Ca om, mă înţelegi, cred, ţineam să termin cît mai repede şi să plec. Nu mi-a trecut nici din întîmplare prin minte că voi rămîne în sat, unde am rămas. Fusesem cu toţii prea mulţi ani în război, în diverse încleştări, trăisem în tensiune şi îmi crescuse nerăbdarea... Pe urmă, crezi că acolo, prin munţii aceia prăpăştioşi şi străini, îi urmăream de plăcere ? Ai impresia că e distractiv să auzi gloanţe pe la urechi, să dormi pe frunze, cu frica în sîn ? Crezi că nu ţi-e milă de cel pe care-l urmăreşti ? Acum e formidabil, nu vă doare capul, nu ştiţi ce am făcut noi decît aşa, din cîte-un film..." „Se pare, l-am întrerupt, că te-am întrebat ceva mai înainte..." Era însă la graniţa dintre a-mi spune de la capăt întregul lui sistem de argumente şi a amîna din lehamite sau poate din oboseală. „Ştiu, zise el, voiam să nu mă repet, dar... E greu să înţelegi că ura n-are un timp anume, nu ţine seama de nimic, nu se stinge, caută momentul cînd să izbucnească. Ei, Măgurenii, au aşteptat să uite lumea, n-au avut curajul să atace deschis. Tot laşi au rămas. Lumea-şi vede de treabă, caută să trăiască în legea ei, uşor, plăcut, foştii mei colegi mai tineri adună sau se blindează cu diplome, bani, scaune, se apără reciproc. Noi, însă, ăştia vechi, ne socotim încă în luptă, vreau să spun că am rămas cu simţul luptei, al vigilenţei, nu din obişnuinţă,

ci din simplul motiv că noi cîţi am fost ne-am confruntat direct, faţă în faţă, şi ne cunoaştem, unii mai avem chiar răni deschise..." „E greu să te aprob, i-am spus teribil de calm, dar să nu crezi că vreau să te condamn. Îmi dau seama că mari părţi din sufletul, multul sau puţinul suflet ce-l ai, nu vor putea fi recuperate niciodată. Detest în general ura, deşi ştiu că uneori fără acest sentiment ţi-ai părea cam inutil, poate n-ai exista. Deci, rîsei, pentru că ţin la dumneata din o mie de motive, nu-ţi accept ura, logica, repulsiile, dar mi le explic, adică într-un fel, te scuz şi nu te mai întreb nimic." „Pe tine crezi că măcar din cînd în cînd nu te urăşte lumea ? hohoti el acru după o vreme. Eşti naiv. Ura n-a fost inventată de mine ; n-am, aş putea să jur, cu o picătură în plus decît alţii. Ura, ca şi tăcerea sau dragostea, are multe feţe... Eu însă am avut şi mai am curajul să spun deschis că urăsc, nu-mi pasă, nu pot fi fals şi nici nu vreau să mint. Eşti mulţumit ? De nu ştiu cîtă vreme aştepţi să-ţi recunosc asta, de parcă, obligîndu-mă să recunosc, mi-ai şi mi-aş face un mare rău. Da, uite, am curajul. Dar tu oare îl ai ? Dacă mîine-ţi va pica o piatră în cap, te asigur, cît vrei să pari ori cît pari sau eşti de cinstit, o parte din oameni vor zice în ei : «Bine i-a făcut», şi vor găsi justificări, argumente, se vor chiar bucura. Cîţi te vor regreta ? Destul de puţini. Pe alţii, n-o să-i doară nici în ceafă, spuse bătrînul cercetînd strada. Astea, vezi, am avea destul timp să le discutăm pe tren, mîine. Rău, bine, ce am făcut se vede. De ştiam cum o să mă primeşti, aş fi venit cu statisticile realizărilor mele, cu producţia satului comparativ cu 1938, cu declaraţii de la oamenii muncii. Eu, ca omul de bună-credinţă, ca socru, dacă vrei, am venit pentru ceva : mă ajuţi ?" Aş fi vrut să neg cu vehemenţă, însă nu-mi dau seama cum am spus : „Încă nu ştiu, să vedem, am nevoie de o pauză, faci ironii care mă obosesc."

Era aproape seară. Camera devenise de mult tulbure, sufocată de umbrele vii, dureroase, aduse parcă de valurile masive de căldură ce veneau dinspre oraşul închis, toropit. Pare o umbră şi bătrînul, îmi spuneam privindu-l. Căzut din altă lume. Dar dacă asta este totuşi lumea cea adevărată, pe care din laşitate o evit mereu ? Ce caut cu el ? Cum am ajuns aici ? După ce l-am auzit, ştiu, curios, mult mai puţine amănunte decît înainte. Veşnicele mele scurt circuite. De atîta vreme încerc să mă degajez de trecutul meu, de petele obscure din memorie, încît nu cred că am tăria să-l înfrunt. Nu m-am întrebat dacă totuşi merită să-l ajut, pentru că nu vedeam pe ce bază l-ar putea da în judecată pe presupusul incendiator. Pînă la urmă, surprins de întrebările mele, de neliniştea stîrnită din senin, am început să rîd. Aveam sentimentul că fiecare vorbă de a lui îmi stîrnise aceleaşi răspunsuri : „Ştiu, le-am văzut, am trăit..." Ele lăsau palide reacţii de apărare... Procesul ? Absurd. Ce să caut eu acolo ? Ce-aş fi putut face ? Cînd nimic nu mai depinde de tine, nu-ţi rămîne decît să te apuci de cugetări. E un sport nobil, intelectual, se consumă la rece, în taină, şi are o priză teribilă la cei cu creierul discret infantil. „Merită ?" De parcă ceva ar merita ceva. Dar dacă nu-l ajut, şi dacă, prin absurd, pierzînd procesul, s-ar prăpădi, spre a-şi dovedi dreptatea, iată-mă coautor la o nouă crimă, deşi am certitudinea că nu-i cazul, ar fi făcut-o pînă acum. Dacă îl ajut să cîştige pe nedrept, să-l distrugă pe Carol, situaţia din punctul meu de vedere nu se schimbă. Pomenindu-mă implicat direct într-o istorie fără ieşire, aparent fără ieşire, hohotii zăpăcit : „Camera neagră, strada neagră, sufletul cenuşiu, noapte cenuşie, eu aici şi, tot lîngă mine, faptele, filozofia faptelor, faptele filozofiei şi, departe, la mare, sufletul meu cel casnic, Melania, care

şi ea, pe măsura nervilor ei, cine ştie ce face, cum se consolează, cum îşi spune ei însăşi sau altcuiva că e o greşeală ceea ce probabil face, că ea nu se va mai repeta, că e doar o eroare de moment, cauzată de dureri ori de o pasiune şi ele umane." Şi la fel de comică şi, poate, murdară era logoreea mea filozofico-filozofică, marea mea pasiune pentru gîndire, furia surdă, imposibilă. Şi, totuşi, cînd crezusem că mi-am dobîndit liniştea, iată-mă alături de bătrîn plonjînd în trecut. Să mori de rîs. Ca într-o baltă. De parcă n-aş fi trăit destul acolo, de parcă sutele de întîmplări obscure, inexplicabile atunci, nu mi-ar fi creat impresia că mă dor chiar şi fulgii ce se murdăreau de mine.

Sătul de linişte, spre a-mi atenua neîncrederea, m-am uitat pe geam imitîndu-l astfel pe viitorul meu socru, care, o vreme, stătuse liniştit, cu fruntea lipită de sticlă, păruse doborît de oboseală, ca, deodată, agitat, să strige : „Uite, alături, a căzut o cioară. A murit. E jos. Uite !" Strada era goală, iar pe trotuarul vecin, o pasăre neagră mare, mişca imperceptibil din cap. Aripile-i erau larg desfăcute, iar ghearele prinse de neputinţă erau deschise spre un cer negru şi el, apropiat, pustiu. „Nu vrea, striga el, nu vrea să moară !..."

Scena mă indispuse cumplit. „Vai, şoptii eu ironic, ce impresionabil eşti ! Aş putea să jur că n-ai tras în viaţa dumitale într-o vrabie, n-ai văzut o singură vietate murind." Bătrînul, nu auzi ori nu avea nici un răspuns potrivit la îndemînă, privea împietrit pasărea împietrită. „Vax, spusei. Stofa mea de procuror... Dar pe cine apăr ?"

3

„Ce o fi făcînd Melania ?" mă pomenisem întrebîndu-l exasperat de liniştea nesuferită, întreruptă doar de respiraţia lui dură, prelungă. Mă gîndisem că ea părea singurul subiect în stare să ne lege, să atenueze cumva tensiunea dintre noi. Reacţia lui neaşteptată, disperarea ce-l cuprinsese în clipa morţii răpitoarei îmi schimbase într-o oarecare măsură impresia despre el, mi-l apropiase, încît, întrebîndu-l, voiam să-i fac o concesie, deşi înainte de asta aveam neapărată nevoie să-mi confirm o părere : „Omul acesta poate să simtă în clipa de faţă şi altceva, nu este făcut numai din ură, are cel puţin două sentimente sigure ?" Oricum îi fusese frică sau milă şi, cu toate că nu accepta opinii diferite de ale lui, aflat în pierdere de teren, îşi căuta, inconştient poate, contrazicători pentru a-şi menţine falsa iluzie că mai înseamnă ceva. Probabil că asta e sensul vizitei. Melania, mereu evocată, părea să ocupe un loc aparte în viaţa lui, deşi, la fel de bine, „am discutat cu Melania" sau „ea mi-a spus că..." putea să fie un simplu pretext, o formă pentru a-mi dovedi că s-a gîndit şi la cealaltă faţă a lucrurilor. În ce mă priveşte, eram absolut convins că orice mi-ar fi vorbit despre ea : prostiile făcute în copilărie, capriciile ei din facultate sau chiar intimităţi mărunte, destabile etc., mi-ar fi făcut, în clipa aceea, plăcere. Aveam remuşcări pentru că în discuţia cu Radu îi pomenisem de mai multe ori numele, însă, abia după ce ne oprisem, constatasem că în realitate nu avusesem o singură tresărire afectivă, nu o simţisem o clipă măcar, nici un sentiment nu se in-

terpusese în ritmul evocării, ea rămăsese doar un termen abstract dintr-o complicată formulă. Repetasem mai mult pentru mine : „Ce-o fi făcînd Melania ?“ însă bătrînul nu răspunse, și cînd rămăsesem doar cu ecoul psihic al cuvintelor, înțelesesem rușinat că, și de astă dată, ea nu era decît un drum, alt drum, mai calm și mai ocolit, spre el și poate către B., orașul care continua să mă domine, să-mi spulbere simțul realului. Dar chiar și așa, mă durea că nu reușeam să mi-o imaginez, să o situez într-un spațiu. Sigur, ea este tot ce mi-a mai rămas după dureroasa volatilizare, în ea aveam încredere, însă, asemeni copiilor, strînsesem prea tare în pumni obiectul preferat, încît îi dispăruse forma ; Melania era deci dincolo de mine și de fapte. De altfel, în multe momente confuze, cînd, salvator, îmi trece prin minte vreun chip familiar de femeie, spun : „Da, Melania...“ și automat o exclud sau, mai exact, ea se exclude, situîndu-se deasupra întîmplărilor. În loc să mă enervez pentru tăcerea încăpățînată a lui Radu, închisei ochii și, întărîtat, încercai să o caut cu stîngăcie într-un spațiu castaniu, infinit, murdărit de corpuri și umbrele multicolore pe nisipul fierbinte, aspru. Bineînțeles, acum nu putea să fie acolo, era noapte, dar ciudat, de fiecare dată cînd mă gîndisem la ea, o găseam mereu *acolo,* iar eu, orb aproape, ocolind cu dificultate numărul imens de picioare, păroase, negre, varicoase ori sculpturale, ținînd orizontul atît de apropiat, mersesem înainte, în mare, la pas, tîrînd după mine, încet, departe, lungi și verzi pînze de mătasea-broaștei și imaginea unui soare orbitor. Înaintasem drept, hipnotizat de orizont, pînă cînd apa îmi ajunsese la gură, apoi, cu ochii închiși, pornii încăpățînat mai departe ; acoperit de valuri, săltat, trîntit înapoi și iarăși readus cu picioarele pe sol, mergeam absurd, sau aveam numai această impresie ; iar cînd nu mai simțisem decît legănarea îndepărtată a pămîntului, un fel de balans formidabil, plăcut, auzii incredibil o voce aspră, mirată : „Ce ai ? Ți-e rău ? De ce vii pînă aici dacă nu știi să înoți ?“ Încercasem penibil să-mi revin, să deschid ochii, însă abia atunci, pentru prima dată, simțisem atracția fermă a adîncului, zvîrcolirea neliniștită a apei cu care mă integrasem trainic și senzația totalei mele neputințe de a-mi cenzura strania euforie de a înainta, de a nu ști nimic, bețía plăcută, calmă. Trezit brutal, aș fi vrut să strig — pierdusem ceva de preț, ireparabil — să fug, apa însă mă atrăgea înainte, irezistibil, și, din prostie probabil, am rîs sau, mai exact, mi-am auzit rîsul, un fel de nechezat aspru, speriat, și atunci, deschizînd ochii, văzui, surprins, cercetîndu-mă îngrijorată, femeia pe care zile întregi o văzusem plutind neutră pe o saltea, departe de forfota malului, lîngă geamanduri, femeia cu ochii mereu închiși, un obiect frumos ce aparținea parcă mării, ca stîncile și nisipul. Uimită poate de reacția mea, îmi aruncă un pumn de apă în față și, încercînd să se îndepărteze, rîse mult, nervos : „Mare dobitoc ești !“ Abia atunci mi-am dat seama unde mă aflu ; oprit undeva între mare și cer, într-un echilibru precar, văzui cu adevărat apa, salteaua roșie jucînd nesigură în față ; voisem să o prind, însă, în cădere, o răsturnasem, dar ea, veselă, ajunsese cu multă ușurință salteaua, se reașezase pe burtă și, de la o oarecare distanță, începuse să se distreze de efortul meu penibil, disperat aproape, de a căuta un loc ceva mai sigur. Mă urmase vîslind ușor cu mîinile pînă ce salteaua i se oprise pe nisip ; acolo, preocupată de cine știe ce gînd, își aranjase absentă părul, în vreme ce eu, obosit, inert, îi urmăream cu uimire tremurul imperceptibil al picioarelor, urmele lăsate de apă în nisip. Îmi era rușine de mine, de căderea mea și copilărește, negăsind altă formă de a mă reabilita ori de a o face

să uite momentul anterior, mă gîndisem să-i plătesc printr-o grosolănie rîsul, joaca din apă și plecarea ei iminentă ; simțeam nevoia să mi-o fac nesuferită ; mă văzuse într-un moment rușinos, de mare derută, avea un ascendent asupra mea. „Nu prea ai ce studia, spuse ea cu șiretenie, urmărindu-mi privirea. Nu-s deosebită, adică... Dar dacă-ți face plăcere... Altceva vreau să-ți spun. Sper să nu te superi prea mult : te credeam ceva mai echilibrat, domnule Toma !“ adăugă ea după ezitări, ca imediat să regrete că-mi rostise numele. Rămăsesem uimit, incapabil să schițez un gest. Iată, sînt un om foarte cunoscut, îmi spusei cu multă dificultate, după un timp. Te refugiezi așa, pe plaja asta nenorocită, ucisă de lume, fugi în celălalt capăt de țară, nu vrei să rămîi decît cu tine însuți, nu pentru că ții să te gîndești la ceva, dimpotrivă, și, iată, aici, în mulțimea asta de corpuri anonime, cineva te identifică, îți spune numele, știe ceva despre tine. Desigur, n-am ce ascunde, n-am făcut nimic, nu urmăresc nimic pentru că știu de ce nu urmăresc ceva, dar, cu toate că m-a strigat o femeie foarte frumoasă, care nu părea a fi altceva decît femeie, am avut o ciudată tresărire, m-a învins neașteptat.“ Fără să o privesc, cu un calm fals, ridicol, întrebai : „De ce dezechilibrat ? Am mers înainte și am dat de un gol. Fiind singur și plictisindu-mă, mi-am zis că n-ar strica să mă iau la joacă. Asta a fost tot...“ „Și ieri ?“ rîse ea. „Tot aici am stat. Mîine — la fel. Timp de două săptămîni. Chiar și azi-noapte. Am zăcut o oră și ceva în apă. Mă distrez pe socoteala mea. Nu știu înota și merg înainte, îmi rîd de propria-mi ignoranță. E prea tîrziu să învăț...“ „Azi-noapte, adăugă ea, ți-am admirat sincer răbdarea. Ai stat extrem de mult întins pe nisip. M-am întrebat ce ai, ce te poate reține atîta vreme nemișcat ? La ce te poți gîndi ?“ „Am impresia că ai niște grade, ceva, spusei imediat, nervos. Știi totul despre mine, deci și de ce am stat acolo... N-am făcut, cred, nimic. Pe cît mă bucură faptul că vorbim, pe atît, mă incomodează ideea că nu am rămas un corp oarecare, trîntit neutru, aici, pe nisip, unde fusesem absolut sigur că nici buna mea mamă nu m-ar recunoaște... Îmi dau seama că te-a contrariat discreta mea iritare cînd mi-ai rostit numele, însă nu mi-a plăcut niciodată chestia asta. La școală, acasă, în avion, la miliție, la facultate, la ședințe etc. și mai tîrziu, cînd mi s-au pus de cîteva ori niște becuri în ochi, cînd îmi luam bursa, în armată sau aiurea, mi-a fost rostit numele în prealabil. O reminiscență, deci, absurdă, inconvenabilă, deoarece, cînd mă aud strigat, automat simt nevoia să-mi îndrept spinarea ; uneori mă aștept să fiu tras la răspundere. Am urmărit cum mănîncă un om de bună condiție care, nu știu pentru ce, făcuse cîndva pușcărie : se avînta pur și simplu asupra mîncării, era aplecat peste farfurie, nu se uita în jur. Deprinderi bine fixate. Așa și eu... Ca gazetar — presupun că-mi știi și profesia — nu-s mai nimic. N-am făcut altceva decît mi-am dat osteneala să nu mint. Pentru unii e simplu, pentru mine, gazetar mediocru și mai puțin abil, a spune adevărul e foarte greu. Ți se pare firesc să comunici imediat ce vezi, ce simți, ce crezi, dar uneori afacerea asta te obosește, pe foarte mulți îi chiar descurajează acest nobil sport. Și cînd nu mai pot, mă scot la odihnă, fug... Să nu crezi însă că eu aș gîndi cine știe ce. Pe dracu ! Cred că aș avea mai mult succes dacă m-aș apuca de oină sau de ciclism. Pentru că, vezi, nu știu cum s-a făcut, n-am reușit niciodată să fiu neutru, n-am izbutit să nu mă bag exact acolo de unde poți ieși cu capul spart. Poate și de aici dorința secretă de a învăța înotul. Nu poți să contești că nu m-ai văzut dîndu-mă la fund și ieșind. Atîta doar că eram

aproape de mal. Începător, de... Dar nu e tocmai locul potrivit pentru confesiuni. Sigur, pasiunea mea pentru înot e mai veche, atîta doar că deocamdată sînt numai la pasiune. Şi aici nu pot trece mai departe..." Ea, în schimb, se mulţumi să-şi continue senină povestea. Eram curios, voiam să-i aud explicaţiile, dar în acelaşi timp mă contraria calmul ei : „E-o fîşneaţă ; a vorbi cu ea sau cu vîrful pantofului pare cam acelaşi lucru. Numai că eu, ori e cazul, ori nu, îmi ridic rochia-n cap." „Eram în cameră, la geam. Am avut o seară nesuferită. Nişte vagabonzi, dă-i dracului... Şi pe urmă m-au lovit insomniile şi nervii. Abia m-am putut reţine să nu vin lîngă dumneata. Astăzi te-am urmărit mereu, voiam să mă conving dacă facem bine coborînd..." „La noapte voi fi tot acolo, spusei, enervat de calmul ei. Sper să-mi povesteşti atunci de unde mă ştii..." „Nu trebuie să te gîndeşti numai la rău, glumise ea. Devenise treptat absentă, desena pe nisip triunghiuri echilaterale, numeroase. Dacă într-adevăr te crezi nevinovat ! Cu dreptatea nu poţi pierde", îmi spuse, privindu-mă pentru prima dată de cînd ne aşezasem. Avea ochii mari, negri şi, contrar aşteptărilor, inteligenţi. Eram sigur că e o greşeală. „Atîta doar că poţi întîrzia pe drum, glumii la rîndu-mi. Adevărul de azi trebuie rostit azi. Nu se permit întîrzieri nici chiar de zile, îmi spune, în această clipă, buna mea conştiinţă profesională, mereu uimită că n-o remarci nici măcar în glumă. Aş fi vrut să te incomodeze, căci şi eu o tîrăsc după mine, pe căldura asta, printre mătasea-boaştei, şi nu mă lasă o clipă singur..." „Ne-am înregistrat deodată la hotel. Am tras cu ochiul pe buletinul dumitale, să văd ce vecin am. Asta e. Dar de ce te-ai speriat ?" Explicaţia era plauzibilă, sosisem obosit, nervos, îmi luasem cheia fără să mă uit în jur. „Eram curios, nu m-am speriat, spusei mimînd siguranţă şi degajare. Femeile frumoase par inaccesibile, capricioase, oricum ele m-au intimidat întotdeauna. Mă întrebasem ce oi fi păţit, ce lucruri creştineşti am comis de mi-a picat un asemenea noroc ? Pe urmă, ştiu eu, chiar singură... Greu de crezut !" „M-ai deziluzionat, recunoscu ea. Te menţii în limitele unor prejudecăţi ieftine !" „Ţi-am spus ce cred, o întrerupsei. N-am cine ştie ce experienţă. Umblînd după adevăr, am neglijat femeile. Cînd mă încurc accidental cu cîte una, mi se pare că mă aflu în faţa unei întîmplări formidabile, ca la Judecata de Apoi. E o infirmitate, recunosc. De la o vreme, nu mai ai siguranţă, rămîi la prejudecăţi. Şi nu văd de ce ar fi trebuit să mint ? Spunîndu-ţi că eşti frumoasă, ai dedus probabil că aş vrea să-ţi fac curte". „Unii fac un fel de anticurte, negînd, înjurînd, infirmînd calităţile fizice", rîse ea. „Nu vrei să pierzi, spusei, dar, te asigur, n-am vrut să-ţi fac vreun avans, cu toate că, ştiu eu, privindu-te, nu mi-ar displăcea să pierdem vremea împreună, deşi aş fi preferat să nu te cunosc." Înţelegeam foarte puţin din ceea ce mi se întîmpla, discuţia oscilase mereu, din vina mea, între pueril şi absurd ; uitînd unde mă aflu, începusem ca întotdeauna cu măgăriile mele, cîntasem singura melodie pe care o ştiam ; aveam talentul de a nu aştepta, de a mă plasa automat în defensivă. „Dar ce vrei să fac altceva ? spuse ea. Nu mai pot suporta fluierături, zîmbete, invitaţii... Pe de altă parte, m-am plictisit cumplit de mine. Uite, te aşezi aici, pe nisip, şi dama de alături se uită chiorîş la tine, crezînd că vrei să-i sufli bărbatul." „Şi chiar eşti singură ?" o întrebai nehotărît, şi ea izbucni furioasă : „Cine-i în stare să mă suporte mai mult de o zi ? Sau pe cine suport eu ? Uite, cinstit, habar n-am ce vreau ! Mi-e greaţă de restaurante, de vorbe în doi peri ; cînd sînt cu cineva, vreau să fiu singură, iar cînd sînt singură, mă sufoc.

Dacă n-ai ceva mai bun de făcut, o să mă laşi după prima zi, te asigur." „În cazul că nu dai cu pietre şi nu bagi degetele din senin în ochi, mă consider norocos, recunoscui emoţionat. M-aş bucura să-mi devii antipatică, nesuferită, decît să pleci în acest moment." „Mă declar vrăjită, zîmbise ea. Hai deci să mîncăm pînă nu începe năvala, cozile." Şi din clipa aceea, atent la gesturile ei, la cuvintele fără rost, spuse uneori pentru a completa nu puţinele momente de stinghereală, începusem, absurd, să mă pregătesc pentru despărţire, încît fiecare clipă petrecută împreună mi se părea a fi o curioasă victorie asupra propriei mele raţiuni, o sustrăgeam cumva despărţirii care mi se părea totuşi inevitabilă. Trăind *atunci*, nu reuşisem multă vreme să par firesc, îmi pierdusem cumplit umorul, mă enervau mai ales gesturile-mi stîngace, nesiguranţa paşilor, parcă nu eram eu cel care mergeam alături de ea pe străzile întortocheate ori noaptea, tîrziu, pe nisipul ud, murdar ; era prea nefiresc totul încît să nu pot crede că mi se pregăteşte un fel de cursă : mă consideram un simplu paravan ori un înlocuitor oarecare pînă va veni cu adevărat cel ce i se potrivea ; nu mă puteam desprinde de această convingere stupidă şi, în loc să fiu firesc, eram mereu atent să strîng dovezi, adică să forţez nota, să mă despart de ea afectiv, înainte ca ea, sub un pretext sau altul, să dispară.

Mersesem doar, ca în fiecare an de altfel, pentru a mă odihni, însă, după primele două zile petrecute acolo, singur, nu mai rezistasem, mă simţisem deodată ridicol, cuprins de o nelinişte inexplicabilă ; nu-mi găsisem locul în uriaşa masă de oameni destinşi — cel puţin aparent — preocupaţi de a se expune cît mai mult la soare, de a trăi cu frenezie scurta pauză dintre două posibile neplăceri. Mă simţeam un intrus. Îmi pierdusem răbdarea de a sta pe nisip, iar apa mă respingea, părea că mă urăşte. Asta ar fi trecut totuşi cumva, dacă n-ar fi fost serile, insuportabile, lungi, plictisitoare. Îmi făcusem un obicei de a umbla dintr-un restaurant în altul ; nu găseam loc şi asta mă bucurase pînă a început să mă terorizeze foamea ; cu toate astea, nu mai puteam aştepta, n-aveam suficient calm, mă plimbam aiurea pînă îmi risipeam orice urmă de energie, vînam prosteşte gesturi indiscrete, căutam să mă contaminez de veselia altora ; aş fi fost cel mai fericit om dacă, din întîmplare, cineva m-ar fi întrebat ceva. Noaptea tîrziu, sufocat de liniştea camerei, aşteptam absurd să aud bătăi în uşă, îmi spuneam că, greşind camera, cineva, oricine, va bate, îşi va cere scuze, va spune totuşi ceva ; nu de puţine ori rămîneam în uşă sub pretextul că nu pot scoate cheia, că e stricată clanţa, însă perechile treceau absente spre camerele lor, nici o femeie singură, nimeni nu întîrzia cu privirea pe mine. Cînd muzica şi gălăgia din restaurant încetau, nu-mi rămînea decît să-mi iau porţia de somnifere ori, din balcon, să urmăresc zbaterea neîntreruptă a mării, respiraţia ei ciudată, prelungă, miile de valuri înghiţite de noapte şi jocul misterios al luminilor de la vilele învecinate. Ce vrei ? mă întrebam, doar asta îmi dorisem şi, iată, la cîtva timp de la sosire, aveam toate argumentele să mă condamn că sînt un infirm psihic. Ştiusem ce mă aşteaptă, nu-mi făcusem iluzii, marile aglomeraţii m-au obosit întotdeauna, din păcate însă continuam să aştept cu încăpăţînare ca razele soarelui, valurile şi nisipul să mă scutească de răspuns la unele întrebări vechi, neînsemnate, deşi nici aici, singur, nu mai aveam răbdare să întîrzii prea mult asupra lor, ele erau ca un fel de rană vie, deschisă, pentru care căutam un antibiotic puternic, eficient. Cînd, în sfîrşit, intrasem într-un fel de colaps psihic, obţinusem o anume linişte, fusesem

obligat să observ că în realitate vreau altceva ; sătul de mine, îmi propusesem o sumedenie de acţiuni de o obrăznicie incredibilă, căutasem încurcăturile cele mai bizare cu lumînarea. Mă înhăitasem, de exemplu, cu un ţigan, sau cel puţin aşa părea, într-o afacere cu ţigări străine de la nişte marinari. În ziua aceea am circulat mult în căutarea clienţilor ; la început, jocul părea atrăgător, geanta îmi dăduse tăria de a privi oamenii în faţă, de a intra în vorbă cu ei, de a le căuta gesturile care-i caracterizează. O sticlă de suc băută de cîteva persoane ; tartine mîncate pe jumătate şi apoi repuse, cu grijă, în pungă pentru a fi terminate mai tîrziu ; cutii de conserve desfăcute acolo, pe nisip ; oamenii dormind cu pachetul de „Mărăşeşti" alături ; femeia acoperindu-şi intenţionat cu nisip costumul, să nu i se vadă vechimea ; bărbaţi săpînd cu încăpăţînare în nisip pentru a distrage atenţia copiilor de la diverse jucării : perechi ascunzîndu-şi în plasă pantofii cu care veniseră pe plajă... Iar apoi vorbele, grija domestică de a nu face risipă. Cu fiecare pas străbătut, aveam impresia că devin mai ridicol, nu atît eu, cît geanta mea ; ea nu-şi avea loc acolo — observam eu fals — printre oamenii aceia cărora, gîfîind animalic în apă ori întinşi pe plajă în aşa fel de parcă ar fura lumina soarelui, nu li s-ar cuveni.

Seara, spre dezamăgirea asociatului, i-am predat ţigările, banii cîştigaţi şi l-am anunţat că mă retrag din afaceri deşi, în mine, nu părăsisem ambiţia de a îndepărta, măcar aici, tot ce era autentic şi responsabil în mine, de a mă transforma într-un biped inconştient, dispus la orice acţiuni absurde ; dacă n-aveam de ales decît între alcool şi femei, mai păstram convingerea că este imposibil să nu existe o femeie disponibilă pe plaja aceea imensă, deşi nu făcusem absolut nimic pentru a o găsi. Nu mă gîndisem o clipă la ceea ce urmează, într-o asemenea situaţie, după vorbe, ci la nevoia imperioasă de a-mi dovedi într-un fel că nu sînt infirm afectiv. Îmi era clar că acest sentiment poate fi înlocuit pe neobservate cu un altul, numai că între ele era un prag pe care nu mă vedeam capabil să-l trec. Aventura cu ţigările, penibilă, mă revitalizase puţin, dar, îmi spuneam, dacă ea este totuşi importantă în viaţa mea, dacă a ajuns să valoreze cît de cît ceva, *înseamnă* că în realitate nu trăiesc, că o adunătură de zerouri dă tot zero. Dacă timpul mai înainte avusese alt curs, îmbrăcase haina întîmplărilor şi acţiunilor mărunte, acum el luase o formă fizică, îl simţeam nud, apăsîndu-mă, exasperîndu-mă cu prezenţa lui. Melania apăruse cînd nu mai credeam că mi se poate întîmpla ceva, dar, trăind cu anticipaţie plecarea ei, începusem, ridicol, să regret acel timp gol, uscat, apăsător. De zeci de ori mă străduisem să rememorez mental clipa înregistrării la hotel : chiar şi după ce mă asigurase că a fost într-adevăr acolo, n-o regăseam, n-o puteam plasa în spaţiu, nu-mi aminteam să o fi văzut. Dacă aş fi întrebat-o, şi-ar fi dat seama că mă obsedează povestea cu numele. Şi totuşi, n-am avut încotro. „În ultimul an de facultate, la un învăţămînt politic, îmi spuse ea, ne-ai vorbit foarte just despre lupta pentru pace. De atunci te ştiu. Şi ţi-am citit articolele. Hai să văd, mi-am zis, cum gîndeşte un astfel de luptător !" „Şi te-am deziluzionat ?" o întrebasem surprins. „Nu întotdeauna, rîse ea. Păreai foarte preocupat, erai convins că lumea intră în nişte reguli simple. Pe atunci mai erai un bărbat aproape atrăgător şi m-a uimit că, obsedat de marea încleştare pentru pace, nu vedeai că te afli în faţa unui auditoriu feminin care se uita mai mult la tine. Noi ştiam cine erau aţîţătorii la război, de cine depinde pacea, eram în clar cu probleme

mult mai complicate, n-ai fost tu primul, știi asta, temele erau generoase și pe spinarea lor își exersau mulți talentul oratoric ! Pe noi ne interesa mai ales «luptătorul», propovăduitorul păcii. Te clasasem ; doar la capitolul *ochi* s-au purtat discuții : n-ai o culoare precisă... Pe urmă oscilasem între *timid* și *orgolios*. N-ai rostit nici o lozincă, și asta ne-a plăcut, din păcate, însă, nu te-ai uitat la noi..." „Ei, glumii eu, de știam chestia asta..." „Păi nu trebuia decît să te uiți în jur. Pînă la urmă, n-ai ce regreta, rîse Melania. Pe cea mai bine damă din an o ai lîngă tine..." „Asta nu-i rău deloc, recunoscui, senin, de parcă ea nu s-ar fi găsit de față, numai ca regret timpul pierdut de atunci încoace." „Nici o pagubă ! Ai scăpat de educație. Eram candidă, încrezătoare și toate celelalte !" „Și eu eram cam tot pe acolo ; ne-am fi civilizat în comun." „Știu eu ? spuse ea cu multă sinceritate. Ești contradictoriu, febril, lași mereu impresia că ai ceva în tine care te macină, te obsedează, nu ai nimic sigur, nimic întreg, calm. Uneori pari îngrijorător de sincer, alteori te încui ermetic... Nu te ridici întotdeauna deasupra faptelor, nu poți face abstracție de ele." „Și ți-ai pus în cap să mă salvezi, să mă readuci la linia de plutire ?" o întrebai cu o ironie falsă, pentru că observațiile ei mă uluiau. „Ai ceva împotrivă ?" „Nu." „Ei, atunci hai să te învăț să înoți ! Consideră-mă, cel puțin pentru încă o săptămînă, acostată și poartă-te mai firesc. Dacă vei vrea să mă lași, anunță-mă cu o zi înainte. Îți promit că și eu voi face la fel." „Ce norocos sînt, exclamai cu destul sinceritate. Mi-e dat să găsesc numai femei inteligente, mature și frumoase." „Bravo, rîse ea, chiar că ai dreptate. Casă ai, locuiești în oraș, salariul ți-e, presupun, acceptabil, necăsătorit ești, cîștigul e reciproc. Plus că pe tine, dacă mi-aș pune în cap, te-aș putea înșela cîteodată. Prins de *probleme*, ai uita de mine, or, eu, fără simț teoretic, ar trebui să mă descurc. Dar oricît ai fi de ironic, trebuie să afli că eu m-am deprins mai repede cu tainele luptei pentru pace. Din familie. Există două categorii de «pensionari» : *vechi și noi*. Tata e un «pensionar» nou. Nu-l poți scoate din cazemata lui. Războiul s-a dus, Berlinul a căzut de mult, au fost doborîți vechii exploatatori, dă-le dracului, ieși din cazemată sau cel puțin nu-mi mai trăncăni de acolo, îi spun. Da, dacă vrei tu, există luptă de clasă, dar nu mai e ascuțită, și dacă nu e, ce te tot sfarmi atîta ? Tata este convins că din punct de vedere politic sînt o catastrofă. Și dă-i și luptă, și uite așa, de cînd a rămas fără ascultători, se exersează pe pielea mea și a mamei, căci soră-mea are o metodă fantastică : *da*, tată. Nu ești educată ! Da, recunoaște ipocrita. Ești o inconștientă ! Da, tată, spune ea. Și, uite, a lăsat-o în pace. Eu am făcut măgăria să-l contrazic și m-am ales cu o solidă și diversă educație. Să știi, țin la el enorm. Are o voință teribilă, o încredere oarbă în el, în dreptatea lui, or, pe oamenii care cred în ceva îi admir sincer ; aș da totul să fiu măcar o oră în locul lor, să pot crede cu atîta putere. Sînt sigură că așa arătau și primii creștini. Nu puneau nimic la îndoială și făceau orice în numele credinței lor. Fără oameni ca tata nimic nu s-ar fi făcut în lumea asta, nici în bine și probabil nici în rău, am impresia că nimic nu s-ar fi consolidat. Vezi, în cercetare, savantul face un prototip de aparat. Vin apoi executanții și-l multiplică, îl utilizează... Unii mai bine, alții mai rău, unii într-un scop, alții în altul. Sigur, se distrug multe, se pierde material, se mai întîmplă și accidente grave, întotdeauna se plătește și un tribut greu..." „Numai că, accentuai eu, dacă am ajuns la convingerea că mie mi se potrivește bicicleta ca mijloc de transport, să nu fiu sfătuit să merg cu căruța, de

exemplu, împotriva voinței și gusturilor mele. Am studiat mult istoria, deși nu știu dacă o înțeleg bine. Întotdeauna, catolicii nu s-au înghițit cu ortodocșii, creștinii cu mahomedanii, protestanții cu catolicii. Vezi Irlanda de Nord, spre exemplu. Lupte și timp ; ele cer răbdare. Să nu mi se scoată ochii pe motivul că nu pot fi structural mahomedan. Ne confruntăm, vedem cum stăm cu argumentele și cu faptele, pe urmă..." „Bine, tata face parte din foarte numeroșii care nici nu știu ce înseamnă cuvîntul care duce spre esența fenomenelor : *îndoială ;* n-a aflat că trebuie să se întrebe, să cerceteze cu atenție legăturile invizibile dintre lucruri, că există chiar întrebări", spuse ea. „Sau — și nu vreau să par malițios — așteaptă, caută ori are nevoie de un paragraf, de o acoperire verbală sau scrisă pentru a-și da drumul instinctelor." „Vezi, spuse Melania, fiecare avem nevoie de un drapel sub care să luptăm, și adesea de cineva în măsură să ne apere. Înainte ne apăra Dumnezeu, cum spune un nefericit de burghez. De cînd nu mai avem relații cu el, sîntem foarte singuri, ne căutăm neîntrerupt un sprijin, un protector. I-am luat noi locul în lipsă de altceva, dar sîntem prea slabi, avem încă sentimentul că l-am uzurpat. Nu vreau să comentez această observație, deși sînt sigură că te simți liber numai cînd ți-ai găsit o credință." „Perfect, însă credința ți-o alegi printre altele și în funcție de stadiul evolutiv în care te afli. Nu poți alege ceea ce nu pricepi. În decursul vremilor nu puțini au optat pentru credința cea mai largă și mai puțin restrictivă din punct de vedere moral, care să nu-i solicite spiritual. Au avut priză în secolele trecute religiile, conjurațiile, grupările ce cultivau misterul, conspirativitatea... Revenind, mediocrii și submediocrii nu vor efort intelectual, competiție deschisă, confruntare. Și e trist că unii ne-am obișnuit să așteptăm ca specia asta de prefăcuți, gargaragii și carieriști să dispară prin decret guvernamental, să se dizolve de la sine. Așteptarea, cea mai mare porcărie... Dinastia aceasta de nulități a instalat în decursul istoriei frica la fiecare cruce de drum, la fiecare ușă. Vor cu disperare să trăiască și se adaptează uimitor ; armele cu care înaintașii lor băgau frica în nesupuși sau în cei ce-i depășeau spiritual le-au aruncat la coș, fiind prea vechi, demodate ; au avut însă grijă să caute arme noi, să perpetueze sentimentul, să-l păstreze intact : în locul bîtei și al hîrtiuței semnate *anonim,* unii au pus altceva, știi doar ; pușca și mașina au fost de asemenea înlocuite cu microfonul, pumnul amenințător — cu zîmbete. Cu ăștia nu trebuie să aștepți. Religia lor practică — frica și stomacul — te omoară dacă aștepți." „Ei, zîmbi Melania, tata, din punctul acesta de vedere, pare împăcat. E un — forțînd termenul — «credincios» perfect. E conchistadorul care, în numele convingerilor, a ocupat pas cu pas terenul, conștient că așa trebuie. Uite, ți-am mai spus, țin foarte mult la el, e un om care a muncit enorm, n-a avut parte de liniște, de mari bucurii, era mereu sub presiune, s-a străduit să facă totul cu precizie, nu cunoștea ce înseamnă *nu se poate.* A fost însă de la o vreme neadaptabil și a cam pierdut. Mama susține că i-a fost defavorabilă tocmai conștiinciozitatea excesivă." Observația Melaniei mă surprinse ; ea îmi confirma o veche și inexplicabilă constatare : oamenii care pierd din cauza conștiinciozității ; oameni prea docili, care nu ridică nici o problemă. Cei ce doresc să-și consolideze autoritatea, dar se simt nesiguri pe ei, au în subconștient certitudinea că n-au ajuns *tocmai* corect în postul pe care-l ocupă — sau se simt nepotriviți pentru așa ceva — încep uneori prin a face compromisuri, căutînd să împace pe foștii pretendenți, pe posibilii contracandidați, pe nonconformiștii de o anume

factură, pe cei ce critică *numai* cînd sînt siguri că pot obține ceva. Și atunci, în unele momente, cine cade ? Conștiincioșii, executorii, cei ce nu se împotrivesc niciodată. Atît e mai greu, pînă ce-i miști, la început ; pe urmă nu se mai opresc din cădere. „Și tatăl tău are sentimentul că e un «sacrificat» ? Știe că a pierdut ?“ am întrebat-o cu mult interes. „Probabil, spuse Melania, dar n-a recunoscut niciodată. Cei ce știu asta își schimbă și culoarea, devin măcar în familie niște înrăiți, înjură pe cei ce i-au detronat, se plîng mereu de nedreptate. El a fost, după cîte se spune, un dur, n-a ales întotdeauna mijloacele, uneori, de dragul victoriei, a trecut peste orice. Trebuia să fie schimbat, era nedrept să mai rămînă. Nu pare însă conștient de asta și își exersează pe pielea mea procedeele lui de-atunci.“ „Poate caută abia acum justificări, spusei. Pe de altă parte, n-aș crede, pentru că uităm repede, orice, pe foarte puțini ne obsedează urmele de trecut din noi“. „Este convins că sînt pierdută, că n-am suficientă pregătire politică, drept pentru care nu pregetă să-mi țină lecții, seminarii. Știu, s-a sacrificat pentru noi, a făcut enorm, chiar și abuzuri, dar am ajuns să-l ocolesc, să-l iubesc cumva de la distanță. Și încă ceva : evit să-l judec. Sînt foarte aspră de obicei, mă știu.“ „Nu e vorba de a-l judeca neapărat, adăugai, ci de a-l înțelege.“ „Uite, mă întrerupse ea, mie îmi scapă. Parcă e din altă lume.“ „Să nu crezi, spusei iritat. Să nu crezi. Toți sîntem de *azi*, și avem multe elemente comune, foarte multe sentimente identice. Noi toți, de aici de pe această plajă, de pildă, sîntem îngrijorător de asemănători. Timpul ne-a determinat sentimentele, el ne desparte pe noi de tatăl tău. Numai că nu ne străduim să spunem ce credem fără frică sau prejudecăți.“ „O, dar n-are rost să ne pierdem în analize, schimbă ea tonul. Voiam doar să te informez că atunci nu aveai ce să-mi comunici în problemele luptei pentru pace. De fapt, ar fi vremea să-mi explici de ce ai făcut prostia aceea, în mare, cînd te-am cunoscut ? Ce te-a apucat ?“ „Habar n-am, i-am răspuns. Nu-mi dau seama...“ „Te cred pe cuvînt“, mă asigurase ea acoperidu-mi ochii cu mîna, ca pentru a mă feri de lumina unui soare ucigător care incendiase marea și cerul. Nici azi nu înțeleg ce-mi venise : mersesem pur și simplu înainte, cu încăpățînare, fără să-mi pese că nu știu înota. De fapt, asta a fost una din cele mai mici prostii pe care le-am făcut. Imediat după această discuție, am avut sentimentul că povestea noastră e fără sfîrșit, însă, cu toate că doream să fie astfel, îmi venise greu să accept. Nu eram dintre cei ce caută aventurile galante cu lumînarea : mă reținuse de cele mai multe ori lenea, frica de timpul pierdut și nu de puține ori timiditatea ; de obicei nu prea găseam un limbaj comun, astfel că lunga fază de tatonări reușea să plictisească pînă la urmă ; înainte de a fi expeditiv, servitor corect al fiziologiei, mă legasem afectiv de fiecare ; adolescentul din mine, romanțiosul de prost-gust întindea întreaga poveste peste timp, ținea privirea mult peste capul femeii, în vreme ce al ei nu depășea imediatul, nu se depărta de masă ori de un alt obiect utilitar cu același număr de picioare. Oricum, nu mă putusem împăca definitiv cu gîndul că acel spațiu din mine, rezervat mereu unei mari aventuri, va fi închis cel puțin temporar. Dacă în alte împrejurări nu mă pot plînge de inventivitate, de rezistență ori de încăpățînare, la acest capitol sînt catastrofal, nesigur, oscilant, încît uneori mi-e greață de propriile-mi reacții. Visam prostește o contopire totală, durabilă, ceva în măsură să mă ridice de la solul în care, cu fiecare clipă, aveam impresia că mă adîncesc trainic, progresiv. Melania era și totuși nu era ceea ce-mi do-

ream ; mă bucuram că există că se află alături, însă, în acelaşi timp, în mine îmi strigam : „*Nu*, poate că nu..." şi, disperat fugeam în urmă, laş, spre prima poveste adolescentină.

Nu ştiu de ce, cu încăpăţînare, mă pomeneam gîndindu-mă la Lidia. Practic nu fusese nimic, n-aveam un singur amănunt mai deosebit, nici chiar figura ei nu mi-o aminteam cu precizie, cu toate astea, ea era ca un fel de boală plăcută, permanentă, cu care mă obişnuisem. În plus, ea era din B., or, tot ce ţinea de acest oraş nu mai avea în mine măsură firească, normală. Lidia se instalase trainic în spaţiul disponibil din mine — poate nu ea, ci povestea cu ea, singurul lucru curat, pur, o pată albă pe un costum tîrît prin toate noroaiele — ţinea loc de trecut şi de viitor în aşa măsură, încît chiar şi pe Melania nu reuşisem să o scap de această confruntare, nu putusem să n-o cercetez prin lupa defavorabilă oricui. Îmi spuneam, de multe ori : în fond, ce a fost ea ? Ce-mi amintesc exact ? O privire senină, uşor dispreţuitoare, fixată mereu deasupra mea ; nu-i spusesem niciodată nimic despre noi, nici n-aveam ce-i spune, noi, împreună, nu existam, fusese doar un schimb complice de priviri, deşi chiar şi asta ar fi putut să mi se pară, căci restul, timiditatea mea — sau mai degrabă un „ei şi ?" disperat — şi aparenta ei indiferenţă le supliniseră colegii de clasă ; eram nişte îndrăgostiţi cunoscuţi de toţi, dar mai puţin de noi înşine. Şi tocmai din această cauză suportam greu incertitudinea exasperantă, amînarea ; mă hotărîsem mereu să-i spun, din păcate însă niciodată n-avusesem curaj : eram sigur că va zice nu, chiar dacă nu credea în el, ar fi fost însă reflexul normal, aşteptat, al felului cum complicaseră alţii lucrurile. Oricum, îmi reproşam modul de a mă purta cu ea, capriciile mele, nefirescul gesturilor, în comparaţie cu seninătatea ei, prudenţa, teama absurdă, maladivă de înfrîngere şi mai ales convingerea stupidă că, neapărat, ea trebuie să zică *nu ;* excludeam orice răspuns afirmativ, poate şi pentru că nu-mi imaginam ce aş face într-o asemenea împrejurare ; de fapt, chiar şi eu, de la un timp, din laşitate sau nici nu ştiu din ce, îmi negasem violent sentimentele în faţa celor ce mi le aminteau, sugestionîndu-mă că vreau să le păstrez doar pentru mine, numai pentru mine, deşi la mijloc era teama de acelaşi posibil refuz. Cu cît tăceam şi mă încurcam în sentimente, eram tot mai plin de ea ; uneori aceste trăiri şi impulsuri ciudate atingeau paroxismul, îmi venea chiar să plîng, nu le mai puteam suporta, îmi era greaţă de mine ; ele mă îngenuncheaseră ; cît m-aş fi străduit, n-aveam nici un ascendent asupra ei, încît ajunsesem să-mi fie frică să rămîn în clasă cînd ea întîrzia intenţionat. Dacă mi se pare numai mie ? îmi spuneam. Era frumoasă, inteligentă şi credeam că ea trebuia să înceapă, nu se putea să nu ştie că aveam nevoie de un singur gest spre a-i cădea penibil în genunchi. A venit însă un moment cînd m-a apucat disperarea : o urmărisem pe coridor, ştiam că pleacă acasă şi, voind să pretextez că merg şi eu în parc, la sport, îmi propusesem să o ajung din urmă. În holul liceului, însă, secretarul U.T.M. pe şcoală, euforic, înfipt, sigur pe el, o oprise şi cu un gest firesc, amical, o prinsese de bărbie : „Ei, tovărăşico, spuse el, ştii cumva ce evenimente se petrec în Coreea ?" Ea, în loc de răspuns, se mulţumise să-i împingă elegant mîna, apoi, alături, porniră încet spre oraş, rîzînd amîndoi zgomotos. Mă ştia în spate, dar nu se uitase nici din greşeală înapoi, dimpotrivă, părea exagerat de veselă, interesată de vorbele lui. „Dacă aş fi făcut eu gestul ăsta în văzul cuiva, din motive de disciplină sau imoralitate, ăla mă dădea afară din organizaţie, îmi zisei trist. Zadarnic te

sfarmi, fetei îi plac ştabeţii. O, ca să-mi pot permite acest simplu gest, să am ascendentul moral asupra ei, trebuia cu orice preţ să-i iau locul." Bineînţeles, la şcoală, ziua următoare, îmi zîmbise ca întotdeauna la fel de ciudat ; în pauză, mai mult ca niciodată, îi explicasem războiul Crimeii, dar între noi se interpusese acel gest sigur, neaşteptat ; atenţia ei exagerată, vocea-i calmă, aprobatoare, tendinţa discretă de a se apropia de mine, întreaga atmosferă învăluitoare, plăcută mi se părea falsă, întîmplătoare, ea n-avea de unde să ştie ce simt eu ; poate că gesturile mele necontrolate o surprinseseră, fuseseră caraghioase, de o stîngăcie condamnabilă, îmi dădusem seama de asta însă, ciudat, regîndind momentul, înţelesesem că nu voi putea reduce handicapul, apropierea din pauză ne îndepărtase parcă şi mai mult. Seara, după orele de cor, renunţînd la masă, am pornit încet în urma ei ; nu mă aşteptasem să o conducă secretarul, nici nu mă gîndisem la asta, voiam doar să mai fiu în preajma ei. Mersesem ascuns după porţi, nesigur, dominat de impresia că oamenii de care mă izbeam bezmetic, lumea pestriţă, grăbită, stăpînită de o iritare neînţeleasă, ştie ce fac, şi această convingere îmi aglutina mişcările, mă inhiba ; continuam totuşi urmărirea din inerţie, ca un boxer decis să nu cîştige, ci să termine meciul în picioare. Ea mersese direct spre casă, absentă, fără să se oprească. Ajuns în faţa unei vile elegante, ascunsă printre castani şi salcîmi, m-am oprit bucuros că drumul se sfîrşise fără nici un incident şi că o ştiam acasă. Din curiozitate am rămas multă vreme sub geamuri, pentru a-mi recupera cumva energia pierdută ; după un timp o auzisem exersînd la pian şi, uimit de faptul că o descoperisem altfel, m-am aşezat acolo, în iarba deasă a şanţului, convins că totul e sfîrşit. Nu lipsa mea de curaj şi nici inexperienţa îmi spuneau asta, ci tocmai acele sunete fantastice ale pianului, răspîndite şi amplificate enorm de copacii parcului din apropiere ; ele îi sporeau ascendentul asupra mea, îi dădeau un plus de superioritate, m-au obligat să-mi amintesc că zile întregi nu aveam apă la internat, că mulţi ani masa de seară, de acasă, alterna între pîine, ulei, ceapă şi mămăligă, că singura melodie pe care o pricepeam era scandalul între mama şi tata, care, uneori, venea beat de la fabrică, sau, noaptea, în grajd, zgomotul făcut de rumegatul vacilor. Nu mă complexase această situaţie, nici melodia sau vila cu scări de marmură ; n-am suferit niciodată de vreun complex ; perindarea domoală a imaginilor, constatarea lor n-avea ecou afectiv ; mă obişnuisem să respect această lungă şi oarbă suferinţă ; nimic nu mă obligase în acei ani să cred că am o lume a mea, săracă, murdară, disparată, în care mîngîierile se făceau cu pumnii, iar vorbele frumoase se urlau ; simţeam doar că sînt la începutul unui drum pe care va trebui să-l străbat singur, făcînd faţă unor incredibile privaţiuni ; lumea era în mine, o tîram cum era, un amănunt însă nu înţelegeam : de ce simt acest ascendent, distanţa între mine şi ea sporind ?

Ei trăiau, cel puţin aparent, omeneşte, erau nişte profesori oarecare sau funcţionari, aveau şi ei cartele, călătoreau cu trenul, stăteau la cozi, aveau poate neamuri sub ei, în mină ; ne separa însă acea melodie stupidă, calmă, ce redeşteptase în mine ceva spre care tindeam zadarnic, ceva de care mă despărţea mizeria şi frica. Frica mea şi a tatii, existentă în noi de ani, teamă dură, deformantă. Întotdeauna m-au inhibat cei ce au vorbit frumos cu mine ; cu fiecare cuvînt calm, nestrigat, sau gest prietenesc deveneam prudent : ce vrea de la mine ? De ce se poartă frumos cu mine ? Cît mă costă acest zîmbet ? Cu un an în urmă, în 1953, tata venise acasă însoţit de un preot. „Uite, îi spusese acesta tatii, voi

sînteţi muncitori, tu eşti fruntaş, ai avut o biografie clară, curată, la voi n-aş crede să vină. Am nişte cărţi, cîteva lăzi, dacă nu le ascund, risc să rămîn fără ele. Ţine-le aici un timp, pînă voi fi şi eu în siguranţă, sau îngroapă-le, fă ce ştii." „Cu mare plăcere, părinte, zise tata. Eu n-am vreme să mă ocup cu cititul, n-am cum să aflu dacă-s bune sau rele, însă nu uita că am copii, şi dacă-s periculoase, n-aş vrea să păţesc ceva." „Le-aş lăsa acolo, să le ardă ori să facă ce vor cu ele, dacă n-ar merita să le ascund, spuse el cu convingere. Ţin mult la cărţi." Tata a lăsat o ladă în casă, iar pe celelalte le-a ascuns în pămînt. Peste un timp, nu prea lung, ne pomenirăm în casă cu nişte — pentru mine — necunoscuţi : „Am venit după cărţi, tovarăşe Toma", spuse unul. „N-am nici una, zise tata. Eu nu prea pot citi. Cînd am fost tînăr, mi-am văzut de lopată, cunoaşteţi doar..." „Nu-i bine să te laşi dus în eroare de reacţionari. Popa este duşman." „Poate să fie, treaba lui, eu aproape că nu ştiu scrie şi citi, deci, dacă aş avea vreo carte, mie nu-mi poate strica sau ajuta." „Am vrut doar să-ţi verificăm nivelul, spuse altul, un funcţionar, după cîte am înţeles, mic şi arogant. Cunoaştem exact locul unde au fost îngropate. Păcat că te-ai înhăitat cu duşmanii, observă el, dacă aş fi un rău, ai trage consecinţele cît eşti de fruntaş." „Păi, se înfurie tata, sînt fruntaş că am muncit, n-am cerut milă, iar mai jos de lopată, nu ai unde mă arunca." „Nu se ştie niciodată", rîse omul. Pornirăm afară tăcuţi. În curte, lăzile fuseseră descoperite şi doi descreieraţi se pregătiseră să toarne peste ele petrol. Era o agitaţie neînţeleasă în jurul lor, rîsetele şi glumele se încrucişau, ei se bucurau parcă în aşteptarea focului. Cînd fusese aruncat chibritul, izbucniră aplauze. Aveam impresia că asist la o ceremonie tribală, sacră, un fel de sacrificiu adus zeului tutelar. Atunci, disperat, am început să plîng prosteşte cu hohote. Văzîndu-mă, tata fugi în casă şi, ca un nebun, strînsese tot ce găsise hîrtii, ziare, cărţile mele de şcoală, caietele, insignele lui şi, cu braţele încărcate, îşi făcuse loc printre ei şi le azvîrlise pe foc. „Nu e urmă de hîrtie în casa asta, sînteţi mulţumiţi ? strigase el. Dacă vreţi, sar şi eu, să vă distraţi măcar ca lumea !" „De ce faci caz, tovarăşe ? spuse şeful grupului, funcţionar, sau cam aşa ceva, la sfat. Noi am venit frumos, cu înţelegere, ca la un om al muncii, fruntaş, şi cînd colo ne obligi să întoarcem foaia. Ne pare rău. N-am vrut decît să-ţi verificăm conştiinţa şi ataşamentul. Cărţile erau duşmănoase, reacţionare, ale unor oameni condamnaţi de istorie. Noi vrem oameni sănătoşi, care să nu ştie ce-i frica fascistă. Popa, prietenul dumitale, ne-a spus. A vorbit imediat, s-a chiar lăudat cu asta. Păi vezi?" „Eram sigur, rîse sarcastic tata. A fost lămurit, nu-i aşa ?" „Da, răspunse pe acelaşi ton omul, nu ne-a fost uşor." Apoi, voind parcă să-l îmbuneze pe bătrîn, veni la mine, îmi şterse lacrimile şi-mi spuse cu blîndeţe : „Eşti utemist, da ?" „Da", spusei. „Şi ai note bune ?" „Da, spusei iarăşi, inhibat de mîna blîndă, puternică ce mi se plimba prin păr. 10 la română, 10 la geografie, 10 la rusă, 10 la istorie, 8 la Constituţie..." „Vai, chiar asta să n-o ştii, se poate?" „Păi 8 e notă mare, intervenise un altul." „Bravo, rîse nervos omul meu, crezi că nu ştiu ? Însă tînărul are posibilităţi şi perspective." În ziua aceea focul a ţinut mult, mocnit ; fumul greu, apăsător, se lăţise peste cîmp, încet, liniştit, şi nici eu, nici tata nu puteam scoate o vorbă, pentru că, cel puţin eu, atunci, nu înţelegeam nimic. Mai tîrziu am încercat să uit, însă, surprinzător, stînd în şanţ şi ascultînd melodia Lidiei, simţisem, într-o secundă doar, cum mi se plimbă leneş pe creştet mîna omului cu neg pe frunte, cu faţa veselă,

zîmbitoare, și aerul serii de atunci deveni încins, cald, cu miros acru de hîrtie arsă.

Vîntul neliniștit, uscat, agita castanii, iarba, răsucea nervos perdelele, îndepărta treptat pacea înșelătoare datorată melodiei. Am rămas mult acolo și, fără un motiv anume, am plîns, pînă cînd cîinele lor m-a descoperit : lătrăturile lui ascuțite, repezi, în loc să mă scoată din penibila stare în care mă aflam, m-au adîncit și mai mult. Nu plîngeam pentru ea și nici scurta rememorare nu mă tulburase deoarece, sigur, nu cunoșteam și altceva. De vină era imensa și obositoarea singurătate, noaptea în care m-am pomenit. În ziua următoare, din cauza întîrzierii pe care n-aveam cum s-o justific, am fost dat afară din internat. Nu-mi amintesc din întreaga poveste decît un singur lucru : stăteam în cancelarie în fața mesei directorului și în ochi mi se proiecta lumina unei uriașe lămpi de birou : „Unde ai fost ? Ce-ai făcut pînă la 12 noaptea ? Cu cine ai avut întîlnire ? Recunoaște, că altfel îți spunem noi !" Nu-l vedeam din cauza luminii care mă orbea, ghiceam doar unde se află. „Spune ! striga el. Uită-te la mine dacă ai curaj. Cu cine ai avut întîlnire ?" Lumina mă amețea, simțeam că nu mă voi putea mișca din cauza transpirației. „Ai fost văzut în parc noaptea. Cu cine ai avut întîlnire, ce legături ai ? În ce scop ?" N-aveam ce să-i răspund, deși întrebarea lui mă contrariase. Ce fel de legături ? Dacă n-ar fi fost lumina exasperantă a lămpii, minimalizatoare, poate că aș fi încercat să mă gîndesc, să încropesc o scuză, așa însă nu doream decît să fiu lăsat în pace cît mai repede cu putință. Trebuise însă să stau nemișcat, să nu cobor o clipă ochii, eram involuntar eroul unei comedii, îmi dădeam seama că buimăceala mea îl satisfăcea deplin, însă n-aveam cum, trebuia să-l deziluzionez, nu avusesem nici o întîlnire conspirativă cu ambasadorul Senegalului și cu directorul C.I.A. Pînă la urmă însă, spusei că mă întîlnisem pe rînd cu o bandă de sabotori, cu o alta de contrarevoluționari și cu însuși Sterian în persoană, mai-marele bandiților din munți, și toți, de comun acord, ne hotărîsem să fugim în Atlantida. Directorul Filip nu-i trecuse prin minte că aș fi putut glumi sau poate nu observasem eu bine, oricum era sigur că venisem în întîmpinarea convingerilor lui, căci, brusc entuziasmat de eficacitatea luminii, mai aprinsese o altă lampă, mare, ca un proiector, în dreapta, încît arătam ca un preparat sub microscop. Știam că risc, însă era prea mult, acest joc absurd mă înnebunise : „Drept ce mă luați ? Cine mă credeți ? Am admirat luna, în parc, nu văd ce e rău în asta. Cum umblați așa cu picioarele în sufletul meu ?" Cu fiecare clipă, lumina mi se înfigea dureros în ochi, mă sufoca. „Dacă aveți ceva, duceți-mă la miliție să verifice ei. Mi-e scîrbă de tot ce faceți. Și acum, dați-mă afară din școală !" Mai tîrziu, m-am deprins cu tot felul de lumini : eu suport greu numai începuturile, restul e simplu, dezarmant de simplu. În cealaltă zi, în urma unei scurte ședințe, am părăsit disciplinar internatul și m-am pomenit al treilea într-un pat la doamna Socaciu, o fostă coproprietară a unei mine de aur. Spre uimirea mea, bătrîna suporta numai întunericul, penumbra, atmosfera închisă, rece, încît nici după un an de locuit la ea nu eram prea sigur că, pe stradă, în amiaza mare, aș recunoaște-o. Înaltă, slabă, îmbrăcată în negru, luneca ușor, nesimțită, se prelingea pe lîngă pereții încărcați cu tablouri seculare, de familie ; lumina zilei o evita parcă ; uneori, cînd deschideam geamul, ea se strecura printre fasciculele de lumină, părea un fel de umbră într-o ciudată și neîntreruptă agitație, o pată neagră, bizară, pedepsită să plutească mereu peste covoarele roase, decolorate.

Fiică-sa, de vreo 40 de ani, prinsă în tinerețe într-o dragoste furtunoasă, dar efemeră, cu un pictor din Budapesta, refuzase să se mărite, trăia singură, fără prieteni, într-o cameră din aceeași clădire, și întîlnirile dintre ele, de cîteva ori pe zi, erau pentru amîndouă un fel de sărbătoare la care eram obligați uneori să participăm și noi. Cu o grijă ipocrită se întrebau de sănătate, își lăudau mîncărurile, curățenia din încăperi, liniștea, se bucurau că ziua decurgea bine, ca la despărțire să se sărute, să-și ureze fel de fel de lucruri curioase, de parcă s-ar fi pregătit de un lung voiaj. Din prima zi, de față cu toți, bătrîna îmi oferise ceremonioasă *Codul manierelor elegante*, o ediție de la începutul secolului, galbenă, compactată masiv, pe care aveam obligația elementară să-l învăț pe de rost și cît mai repede cu putință, pentru a ști cum să mă port. Eram examinat seară de seară, cu seriozitate ; fusese ideea mamei să vin aici, habar n-am de unde o cunoștea, cum o descoperise tocmai pe această doamnă, însă, după cele întîmplate, avea nevoie de cineva care să mă stăpînească; neavînd altă soluție și rușinat de excludere, trebuise să mă supun și deci să răspund cît pot de bine întrebărilor ei puerile. Ceilalți colegi de pat, mai vechi și cu examenele trecute, luau masa în salon împreună cu doamna ; eu, însă, neinstruit, nu aveam încă acest drept, mîncam în bucătărie, cu tacîmuri obișnuite și după ce termina bătrîna, care, obligatoriu, trebuia să mă asiste. Faptul acesta mă dezavantaja de două ori : mai întîi că eram servit corect, după prevederi, și deci nu mă săturam niciodată — în salon fiecare se servea singur, or, supa, mîncată cu multă pîine, te obliga să vezi cu mai puțină furie felul următor insuficient, meschin — pe urmă, penibil, că aveai galerie. Doamna Socaciu îmi introducea sub brațe două cărți masive, pentru a mă obliga să nu le îndepărtez de corp, îmi aranja un șervet la gît, altul pe genunchi și, din *Codul* așezat în fața mea, pe un suport de aur — niște buldogi formidabili, lucrați cu o incredibilă minuțiozitate — începea să-mi citească rar, cu un accent dur, nemțesc primul paragraf : „Farfuria se umple pînă la răvaș, se ține lingura în dreapta, se iau de la suprafață cantități mici care se introduc cu grijă în gură, fără zgomot", și așa mai departe. Tanti Lida, fiica, mereu prezentă, ședea alături, în stînga bătrînei, și, sobră, cu o atenție nedisimulată, ascultînd poate pentru a mia oară paragraful despre supă, aproba cu gravitate fiecare observație critică, mai ales cea referitoare la vorbitul în timpul mesei și la stropitul șervetului. Sigur, mîncarea era preparată științific : toți aveam nevoie de o vedere bună, eram tineri, aveam viața înainte, or, pentru asta, de trei ori pe săptămînă se impunea să mîncăm sote de morcovi cu frigănele, energia ne provenea din spanac, iar inteligența din supa de ouă. De două ori pe săptămînă, joia și duminica, mă simțeam și eu ceva mai bine : era invitată la masă sora doamnei, Madame Sylvie, or, atunci, de teama de a nu o indispune sau distra excesiv cu manierele mele neșlefuite, mîncam mai repede, singur, doamna Socaciu pregătea covoarele persane aflate în suluri, lîngă perete, fețele de masă, tanti Lida pierdea ore întregi desenînd cu unt pe tortul nelipsit vechiul lor blazon nobiliar ; se vorbea mai ales franțuzește, se mînca, în sfîrșit, carne, iar eu — „pauvre garçon rudimentaire", după doamna, „aimable" și „presque vierge" după sora ei — aveam obligația să fiu atent la gesturile lor elegante, la dimensiunile bucăților de carne tăiate cu multă siguranță, la felul cum se utilizează șervetul, precum și la focul din bucătărie, ca nu cumva să se stingă. Bineînțeles că în prezența unei femei se stă în picioare pînă ce te invită ea să te așezi,

trebuie să-ți întindă ea mîna etc. iar, sărutatul mîinii, obligatoriu în încăperi, nu se face la voia întîmplării, ci cu o tehnică anume. Desigur, eram la începutul școlarizării, aveam multe de învățat, mai ales cum să fac baie, căci o dată pe săptămînă, bătrîna îmi ordona să aduc în bucătărie o cadă și, penibil, dezbrăcat, în prezența ei, trebuia să aflu că nici spălatul nu e o treabă simplă, în genul bălăcirii țăranilor în rîu ; îmi dădeam seama și după faptul că la acest capitol chiar și ceilalți doi colegi erau corigenți. „Las-o, frate, spusese unul dintre ei, dacă babei nu-i este rușine, nu văd de ce ne-ar fi nouă. Pe deasupra, a studiat la viața ei, sînt sigur, mii și mii de ceea ce avem și noi. Și dacă-i putem face o bucurie, de ce să nu i-o facem ? Plus că singur niciodată nu reușesc să mă spăl ca lumea pe spate și aiurea." „Începi cu mîinile, explica bătrîna, urmează fața, cît apa mai este curată, nu neglijezi urechile și părțile păroase, căci în război păduchii... și ei de două feluri... de cap și... așa mai departe." Și mîna doamnei, uscată, exagerat de albă, cobora încet, răbdătoare, neutră, de pe cap și pînă în cea mai de jos regiune, unde se pot afla păduchi în vremuri de restriște. Zona ultimă era delicată și pentru că eram tineri încă necăzuți în păcat. Chiar și Moise, pentru a preveni infecțiile, recomandase circumcizia. Noi, de religie ortodoxă, nu putem face așa ceva, săpunul și igiena atentă erau suficiente... Spălatul și ștersul sînt un ceremonial, nu e bine să te grăbești niciodată, deoarece, cît ar părea de curios, după palme, pe burtă se adună cea mai multă murdărie, or, cu săpunul în mînă, mustrîndu-ne că nici atîta nu reușim să învățăm, bătrîna, partizană fanatică a teoriei după care toate regiunile corpului merită importanță egală, spăla neîntrerupt, bine, explicînd continuu. Mă scîrbea lentoarea gesturilor ei din momentele cînd organismul se străduia să arate că nu sînt prea copil, ochii sticloși, mobili, ascunși după voalul negru, nedespărțit, urmărind cu atenție mina, figura împietrită a fiicei sale, ce asistă uneori din curte la întreg ceremonialul, dar, impresionat de trecutul doamnelor, îmi spuneam că poate așa trebuie să fie, „rudimentaire" și tînăr mă conduceam probabil după niște reguli asemănătoare mie, pudoarea mea putînd fi absurdă, exagerată. În sfîrșit, cu dinții strînși, mușcîndu-mi buzele pînă la sînge, mă supuneam unui nou supliciu, mult mai dificil, ștersul, făcut adesea chiar și de tanti Lida, care, asemeni unei pediatre model, acordă mare importanță cutelor, articulațiilor, regiunilor cu piele fină, mai puțin expuse soarelui. Ziua se termina cu o rugăciune relaxantă, spusă cu gravitate, în latină, de însăși doamna Socaciu, după ce în prealabil ne repeta regulile de dormit. Spre fericirea mea, ele erau mult mai puțin numeroase ; pe stînga e inima, deci nu e bine, pe spate visezi urît, cel mai conzult e pe dreapta sau pe burtă, dar pentru vîrsta noastră ea credea că regula ultimă e greșită, salteaua te poate încălzi exagerat și iarăși, dintr-un punct de vedere, nu e bine, așa că tot partea dreaptă rămîne dacă nu suferi cu ficatul, sau chiar spatele, cu riscul de a visa urît. Bineînțeles, bătrîna ținea să ne pregătească și pentru viață ; nu eram încă de vîrsta dragostei, dar nici prea departe de ea, așa că venise vremea să aprofundăm și capitolul *Epistolii către o tineră fată.* De la hîrtiile roz, cu marginile discret colorate, rămase de cînd tanti Lida răspundea pictorului ei năbădăios, și pînă la cerneala care nu trebuia să fie prea intensă, țipătoare, ci mai discretă, ca înseși sentimentele în perioada tatonării, drumul era mai lung decît ne-am fi așteptat. Trebuia să o cunoști pe *ea,* să știi cum poate fi cucerită, în ce împrejurări, să stăpînești formulele de politețe, gesturile. Destinatarei scrisorilor — curios, tanti Lida — textul ilariant, brodat cu formule desuete, părea

să-i amintească de ceva ; citea cu atenție fiecare cuvînt, ca, treptat, spre sfîrșit, masca să i se destrame discret ; ochii, plini de lacrimi, deveneau umani, calzi, iar buzele, precis conturate cu ruj, începeau un joc imperceptibil, oscilau paradoxal între revoltă și tristețe și sfîrșeau prin a spune cu o duritate incredibilă : „Rotunjește literele, scrie mai ordonat, scrisul te demască, iar apoi s-ar putea ca respectiva să nu fie expertă în grafologie". Cu toate astea, ea, jucînd rolul frumoasei-ce-va-veni-cînd-vom-fi-maturi, ne răspundea cu textul de pe pagina următoare a *Codului*... Uneori accepta întîlnirile : „Sînt o tineră fată de familie bună, dar farmecul dumneavoastră personal și educațiunea mă îndeamnă să urmez drumul sufletului..." și tot așa pînă ne apropiam de cererea în căsătorie. Răbdătoare, tanti Lida ne învața cum să-i sărutăm mîna respectivei, cum să ne purtăm pe stradă, la club, în biserică, între patru ochi, și dincolo de efemerele ei accese de tristețe, jocul continuase cu regularitate, pînă cînd, într-o seară, după ce am auzit respirația profundă a bătrînei — dormea de obicei în patul de alături — m-am hotărît să ies în curte, să văd ce face tanti Lida pînă spre miezul nopții. La opt și jumătate se retrăgea, lăsa perdelele și, uneori, pînă tîrziu, pe lîngă ele se prelingea o lumină curioasă, verzuie. Riscul de a fi descoperit era mare, însă și așa ajunsesem la convingerea că după niște lungi ședințe U.T.M. ale clasei, școlii, orașului, „ședințele", că cele două doamne nu puteau să dureze mai mult, iar apoi eram la început cu studiul *Codului*. Printr-o ruptură de la perdea am zărit-o pe tanti Lida dansînd goală în fața unei oglinzi imense, aurite ; surprinzător, arăta cu totul altfel, mai tînără, frumoasă, n-avea nimic din uscăciunea pe care i-o dădeau hainele vechi, demodate, blănurile scumpe, rărite de molii. Era probabil ziua ei de baie, părea că tocmai atunci s-a ridicat din mizerabila noastră vană de tablă. Nu peste mult a dispărut în spatele uriașei draperii roșii și, incredibil, a reapărut într-un splendid costum de călărie, apoi, pe rînd, într-o mantie albă, orbitoare, de bal, cu brațele încărcate de bijuterii ; părea desprinsă dintr-o lume ireală, sau, poate, din imaginile mele ciuntite, nesigure despre saloanele protipendadei chezaro-crăiești. Umbla cu pași legănați, ușori, de la o masă la alta, își punea cîte un pahar de vin, îl sorbea repede, cu frică, apoi dispărea iarăși în spatele imensei draperii de catifea, pentru a reveni într-o altă rochie, discret colorată. Mult mai încet, nesigură, făcuse turul paharelor ; sorbise cu sete nervoasă, fără să mai întîrzie în fața oglinzii. După un tîrziu se reîntoarse, goală, obosită, și se trînti pe pat cu o sticlă în mînă. Băuse mult, exasperată, iar fața, pînă atunci de o veselie stranie, i se contractase într-un rîs împietrit, părea o mască. Speriat, nedorind să asist la o criză, am fugit în cameră, și noaptea întreagă am visat-o dansînd goală, nebună, sau coborînd din uriașe landouri pentru a sări într-o mare de spumă albă. Era enervant visul, nu se mai sfîrșea, lumea, noaptea, toate se umpluseră de aceeași curioasă femeie goală. La următoarea lecție de *Epistolii*..., pentru că tot nu mă adresam ei, ci unei iubite ipotetice, am adăugat un *post-scriptum* în care, utilizînd limbajul *Codului*..., îi explicasem că am visat-o îmbrăcată într-un costum splendid de călărie, apoi într-o mantie albă, uluitor de frumoasă, apoi goală și așa mai departe. Îi mai spuneam că frumusețea ei m-a zdrobit etc., făcusem un fel de parafrază după *Cîntarea cîntărilor*, și asta o obligase să mă cerceteze într-un fel curios — era nesigură, dar undeva complice — și să o întrebe pe maică-sa la ce oră m-am culcat și dacă am adormit repede : „E imposibil copilul ăsta, nu mai asimilează nimic, poate n-a dormit suficient". Despre scrisoare nu a spus un cuvînt, atîta doar că seara m-a trimis în camera ei

să-i fac puţină curăţenie, după ce, în prealabil, în faţa tuturor, mi-a mai ţinut o aspră şi aşteptată lecţie despre indolenţa şi incapacitatea mea de a învăţa lucruri folositoare. Desigur, cu vocea ei neutră, egală, voia să demonstreze tuturor că sînt pedepsit şi că, dintre toţi cîţi au fost în gazdă la ele, eu aş fi cel mai recalcitrant, încît se miră de unde scot notele acelea mari la liceu. Nu i-am răspuns, poate pentru prima dată, spectacolul meritase muştruluiala, m-am mulţumit să trec la ştersul prafului, pînă cînd, într-un tîrziu, a apărut şi ea. Conform *Codului,* am întrerupt imediat lucrul şi, emoţionat, incapabil să o privesc, am aşteptat să-mi spună dacă pot să-l reiau. Ea însă nu mai avea aceeaşi siguranţă, mă cerceta neîntrerupt, curioasă, ca apoi, conspirativ, să mă întrebe : „Spune drept ce ai făcut aseară ? M-ai văzut ?“ Privirea ei vinovată mă încurajase, şi chiar dacă n-ar fi fost aşa, numai să scap de acest moment, aş fi spus *da* chiar dacă n-aş fi văzut nimic. „Aţi fost extraordinară“, am şoptit repede, involuntar. „Şi acum ce să-ţi fac ?“ mă ameninţase ea. „Să vă mai îmbrăcaţi o dată !“ i-am spus, hotărît să fiu sincer pînă la capăt. „N-ai spus nimănui ?“ se interesă ea speriată. „Nici n-am de gînd, am asigurat-o patetic. De fapt, nu sînt prea convins că v-am văzut, a fost atît de frumos, încît...“ „Chiar ţi-a plăcut ? spuse ea curioasă. Dureri pe care n-ai cum să le înţelegi...“ „Nu-mi venea să cred“, recunoscui sincer. „Şi cum de ţi-a trecut prin cap să faci asta ? Nici unul din cîţi au fost pe aici...“ „Poate n-au avut curajul să recunoască.“ „Nu cred, mă asigură ea. Măcar spune-mi pe unde te-ai uitat.“ „O, refuzai eu sincer, nu, e secretul meu, o să acoperiţi... şi n-aş vrea...“ „Acum du-te şi încearcă să vii mai tîrziu, după ce adorm mama şi ceilalţi, spuse ea pe nerăsuflate, înroşindu-se. Să nu dai de bănuit. Mîine însă am să te pedepsesc să dormi singur în bucătărie. De acolo poţi ieşi neobservat. Dacă află scorpia asta bătrînă, sîntem pierduţi.“ Părăsisem încăperea acompaniat de falsele ei observaţii aspre, dure. „Să nu mi-l mai trimiţi niciodată, mamă, spuse ea revoltată. E neglijent şi obraznic. Era să-mi spargă *Prinţul,* cadoul tău cel mai preţios de la contele Eszterházy“ „Nu, draga mea, încerca bătrîna să o calmeze, niciodată. Mi-am dat seama că n-are paciinţă“, observase ea, ca apoi discuţia despre uluitoarea neatenţie a celui care devenise „pauvre paysan“ să se poarte în franceză şi germană. Ţăranul avea însă nişte emoţii cumplite. Ceva trebuie să fac, îmi spuneam. Ce se va întîmpla ? Mă temeam să mă duc şi, în uriaşul timp de la cină şi pînă la culcare, nu făceam altceva decît îmi doream să se întîmple o catastrofă. Aventura mi se părea colosală şi nu mă credeam pregătit pentru ea. Îmi amintesc că prin geamul deschis intrase în cameră un fluture de noapte şi, ca un disperat, mă aruncai după el, săream peste scaune, azvîrleam prosteşte mătura, îmi doream să-mi rup un picior, să păţesc ceva, numai să pot trece cumva peste seara aceea neaşteptată. Cum voi îndrăzni eu să o sărut ? Ce va trebui să fac dacă-mi va apărea goală de după uriaşa draperie roşie ? Care va fi primul gest ? Ce să-i vorbesc ? Cînd va trebui să încep o anume scenă care pînă atunci mi se consumase de mii de ori în minte ? Şi, mai ales, ce va urma *după ?* Seara însă a decurs normal, nu s-a întîmplat nimic, şi pînă la urmă a învins curiozitatea. Îmi spusesem că de fapt n-am ce ascunde, asistase de nenumărate ori la băile mele şi ceea ce avea să urmeze nu putea fi decît continuarea firească a lecţiilor. În afară de asta, mă aflam în faţa unei mari descoperiri pe care n-aveam dreptul s-o pierd. M-a întîmpinat într-un capot alb, decoltat mult : era degajată, vioaie, îi dispăruse acel zîmbet matern, condescendent, îmi lăsase impresia că-i sînt cu adevărat oaspete sau chiar mai mult. M-a prins uşor de mînă şi abia în clipa cînd, automat, cum scria la *Cod,* i-am sărutat-o,

mi-am dat seama că în cele două luni de cînd stătusem acolo au reușit să mă anihileze, să mă depersonalizeze, încît, în primul moment, m-am pomenit întrebîndu-mă în ce fel o să-și mai bată joc de mine ? Scăpasem ușor de nebunia directorului, de obsesia lui cu întîlnirea secretă, și iată-mă nimerit în compania altor nebuni, loviți însă în cealaltă dungă. Ce rost are să vorbești cu cineva cînd în realitate el arată și gîndește altfel ? Cum va face abstracție de bocancii mei lăsați la poartă și de pijamaua cîrpită, decolorată ? „Credeam că o să-ți fie frică să vii, îmi spuse în vreme ce înaintam încet, cu pași rari, spre sofaua de lîngă draperie. Ți-am pregătit și ție halatul și pijamaua lui Arpi. Le-a lăsat aici și s-a dus, banditul !“ A venit și ea după draperie și, cu o grijă exagerată, m-a ajutat să mă schimb. Stăteam ca un manechin, incapabil să fac un gest, iar ea, zîmbind complice, se învîrtea în jurul meu, îmi dregea umerii, îmi încheia fiecare nasture, începînd de jos și pînă sus, se îndepărta pentru a mă privi de la distanță. Se agita continuu și mimica oscila paradoxal între fetița încîntată, naivă, pusă pe glume, și mama severă, protectoare, totuși. Rapida apropiere și îndepărtare mă amețise, o simțeam aproape, îi auzeam respirația gîfîită, caldă, și nu înțelegeam mare lucru. „Nu mi-aș fi putut închipui că tu o să fii primul care să îmbraci pijamaua lui Arpi, îmi șoptise ea. Îți place cum arăt ? N-ai mințit cînd ai spus că sînt frumoasă ?“ „Fusesem foarte sincer, recunoscui, niciodată n-am văzut...“ „Dacă ai ști ce bucurie mi-ai făcut ! începuse ea să plîngă. Cînd cineva pur, curat, îți spune asta... Și tu ești curat, nu-i așa ?“ „Da, doamnă“, spuneam cuprins de un tremur neobișnuit, apropiindu-mă tot mai mult de ea. „Doamne, șoptea, ești un copil, ești un copil, repeta prinzîndu-mă puternic, acoperindu-mă de parcă ar fi vrut să mă apere. N-am să mi-o iert. Asta e tot ce mi-a rămas. Ceva frumusețe, cît poate să aibă o femeie de vîrsta mea, și puțin aur ca să nu murim de foame mai tîrziu. Ăștia mi-au luat mina și pe tata, Arpi mi-a luat tinerețea, iar mama — ce mi-a mai rămas din viață. Sînt o epavă. Am vrut de multe ori să fug, să o las, dar n-am avut curaj. Stai, nu te grăbi. Lasă-mă să plîng puțin. Pe urmă... Ce vrei să fac ? Ar muri imediat. Nu mi-a permis să mă căsătoresc, mă poartă așa, demodată, ștearsă. Zice că dacă arătăm bine, ne *ia* și pe noi. Așa-i că n-am făcut nimic rău ? Dar să trăiești la Viena și Paris, și de acolo, săracă, să fii condamnată să mori în casa asta, fără aer și fără lume, să te întîlnești cu atîtea brute care te arată cu degetul, brute alcoolizate, dispuse să te călărească în stradă. Tu nu știi nimic, micuțule. Ai crescut în păduchi, n-ai de unde să știi că lumea n-a fost întotdeauna așa, cel puțin pentru mine, nu știi nimic. Cunoști doar pe mama și pe mătușa Sylvie, nebuna aia maniacă, grețoasă, care se iubea în birjă cu cine pica. Lumea nu poate fi dreaptă cu toți. Înainte n-a fost cu voi, acum nu e nici cu noi și, se pare, nici cu voi. Cel puțin așa cred... Nu e vina mea că am avut mină. Am moștenit-o. Era zestrea mamei, care, pe cît e de zgîrcită, pe atît de prost și-a administrat-o. Aș fi vrut să fac și eu ceva, să fiu ceva. Am făcut gimnaziul la Viena și doi ani de conservator la Paris. Crezi oare că numai de casieriță la cinema «Progresul» sînt bună ? Poate că din acest motiv n-am lăsat-o pe mama. N-aveam nici o ieșire. Tata s-a stins departe de casă, la canal. Habar n-am dacă a murit de moarte bună. Într-o zi ne-au chemat după haine. Mama spune că nici nu erau ale lui, nu l-a văzut, crede și azi că o să se întoarcă. Dar de unde ? El era o fire sensibilă, oricum l-ar fi distrus nervii, nu ca mama, care nici

nu are suflet, e uscată, seacă. Azi, cînd oţelul e capital mai preţios decît omul, cine are nevoie de argintăria mea? Dar de o fostă exploatatoare? Aşa că rămîn aici, în cripta asta, pînă vom muri amîndouă, uscate, stafidite, pînă vom uita că există lume, viaţă şi dragoste". Plîngea disperată, înghesuindu-se lîngă mine, iar eu, prostit, îi mîngîiam părul lung, negru. „Odată n-am să mai ies de aici, o să mă găsească în rochia aia albă cu care am dansat la balul contelui Lartois şi nimeni n-o să înţeleagă nimic". Plînsul o eliberase puţin, îşi revenea treptat din criză, se ştergea buimacă la ochi, zîmbindu-mi. „Dacă ar şti ai tăi, la şcoală, ce facem! Poate ai vreo iubită..." „Nu ştiu nici eu dacă am sau n-am, recunoscui ruşinat de situaţia în care mă aflam. Acum spun *nu*. Niciodată nu i-am spus Lidiei nimic, deşi sînt sigur că ştie. Am totuşi... Uneori cred că da..." „Precis e vreo copiliţă, necoaptă, cu păpuşi, cu mame, taţi după ea, bunici, puştoaică între pat şi grădiniţă, prevăd..." „Poate... Oricum... ciudat, dar ea..." „Nu fi trist, nu merită să te păstrezi pur pentru nimeni. Toate în jur sînt murdare, greţoase, nimic nu merită respectat, spunea ea, desfăcîndu-şi halatul. Vorbim frumos, facem paradă de puritate, deşi sîntem înfundaţi pînă-n gît în murdărie. Brute şi subdezvoltaţi vorbind de cinste, din ăştia vezi destui, oameni care nu ţin seama decît de ei. Noi de ce am face excepţie? Nu te gîndi la nimic, niciodată, dacă vrei să nu ţi se întoarcă maţele pe dos".

Tot ceea ce a urmat a fost un coşmar: ne prăbuşisem pe pat, fulgerător, nu înţelegeam exact ce se întîmplă, îi simţeam doar dinţii înfigîndu-se dureros în umăr, o auzeam urlîndu-mi în urechi: „Nu te grăbi, micuţule, nu e bine să te repezi aşa, iubitule", vedeam într-o fracţiune de secundă dinţii ei albi, mari, căutîndu-şi un alt loc, apoi, obosit, mi-am adîncit faţa în părul ei negru, frumos, mare şi — urmaş al atîtor conţi şi principi — încercam fără succes să-mi înăbuş durerea. Cînd am ieşit afară, apăruseră zorile. Nici nu mă gîndeam să intru în cameră, n-aveam putere, picioarele nu mă ascultau. Am rămas pe prag, chircit, oscilînd între o stranie durere şi o satisfacţie orgolioasă, rea, pînă m-a găsit bătrîna doamnă Socaciu. „Ştiam că odată şi odată o s-o păţeşti, îmi spuse ea nervoasă. Nu se putea. Ai mîncat prea mult aseară, te-am urmărit. E vremea să-ţi temperezi pofta asta ţărănească de mîncare. Ce noroc că m-am trezit". M-a ajutat cu multă grijă să mă tîrăsc pînă la bucătărie, unde mi-a dat un purgativ. „Trebuie să te cureţi şi să nu mănînci astăzi", mi-a spus. L-am luat cu multă plăcere, exact asta-mi lipsea, şi m-am aşezat pe toaletă, unde am adormit pînă la ziuă, cînd, iarăşi, m-au trezit bătăile în uşă ale doamnei Socaciu. „O să vorbesc cu doctorul Someşan să-ţi dea un certificat medical. Eşti ca un mort..." Culcat în pat, singur, îmi dispăruse somnul; simţeam cum mă inundă un fel de putere nouă, ciudată, în paralel cu nedumeririle. De unde purtarea atentă, delicată a bătrînei? Presupusese ceva? Îşi cunoştea oare fiica şi sub acest aspect, sau, pur şi simplu, fiind în vîrstă, avea o mai mare înţelegere pentru bolnavi? M-am străduit să o urmăresc cu atenţie, însă n-am reuşit să-mi dau seama. Îmi adusese ceai amar, pîine prăjită, recursese chiar la rezervele ei de prontozil. „Aşa o păţea şi Sandu, fie-i ţărîna uşoară. Odată, la Marsilia, a apărut acasă în zori. Mi-a spus că a mîncat melci, din curiozitate. Pe urmă a trebuit să-l păzesc două zile. Avea încredere numai în mine, deşi baronul Schalk îi trimisese medicul său. «Sandule, îi spuneam, regimul e sfînt. Oricîte pofte am avea, trebuie să ne gîndim mai întîi la sănătate.»"

Tanti Lida a venit foarte tîrziu de la slujbă ; pretextase că a avut nişte şedinţe, că e insuportabil şi aşa mai departe. Vorbea tare şi părea totuşi veselă. „Studiez, dragă, pe cei patru bărboşi, altfel nu pot vinde bilete la *Campionul boxului*. Mă mir că încă n-au venit şi la tine, că te-au scăpat din vedere. Eu sînt material didactic : Uite, dragă, aşa arată o exploatatoare. Parcă aş fi o vampiră, parcă eu aş fi vîndut ţara..." M-am gîndit la un moment dat să-i trec neutru prin faţă, s-o întreb cum se simte, dar nu mă ajutau muşchii. După masă, îşi făcuse de lucru în cameră la noi. Părea cea dintotdeauna : demodată, prăbuşită în ea, seacă ; după ce a plecat bătrîna în bucătărie, m-a sărutat în fugă şi mi-a spus să nu scot o vorbă, că e de rău, în rest are ea grijă să mi se pună pat în bucătărie.

La şcoală, Lidia mă întîmpinase bucuroasă : „Am auzit că ai fost bolnav. Acum te simţi mai bine ?" Văzînd-o, mi se făcuse o ruşine cumplită, nu pentru că nu mă gîndisem o clipă la ea pînă atunci, din cauza acelei nopţi stranii, lungi, care mă maturizase brusc, revoltător. „Da, spusei, sînt bine. Tu ?" „Şi eu, rîse ea. Ştii că mergem cu clasa la film ? A luat Angela bilete". „Mulţumesc, zisei, aş vrea să vin şi eu". „Sigur, Angela are întotdeauna bilete în plus". Mi se dăduse un loc lîngă ea. În timpul filmului i-am strîns mîna şi ea, uimită, îmi răspunse, ba chiar îşi lăsase pentru o clipă capul pe umărul meu, apoi, ruşinată poate de îndrăzneală, părăsise sala. De atunci n-am mai avut curajul s-o ating. O priveam mereu, noapte de noapte, chiar şi în clipele cînd eram încurcat prin capoatele tantei Lida, o visam, o simţeam lîngă mine, eram plin de ea ; îi cunoşteam itinerariul, chiar duminica şi în sărbători, cînd mergea cu părinţii la biserică, o aşteptam, nu puteam să n-o văd ; ne zîmbeam prieteneşte, ne salutam şi asta era tot ; ea îmi devenise un fel de însoţitor credincios, o clipă nu mă puteam despărţi de ea, încît, uneori, ajunsesem să o urăsc ; figura ei mi se amplifica în minte, era un fel de prezenţă materială, cu cît mă pierdeam, tot mai mult, în povestea aceea furtunoasă cu tanti Lida, la care nu mai putusem renunţa nici după ce am fost reprimit la internat. O căutam seara, în pauza mare dinaintea cinei, petreceam duminicile împreună, spre bucuria bătrînei : „Îmi pare bine că îţi desăvîrşeşti educaţia. Ştiam că o să te scot om. Nu eşti ca pleava asta. S-a interesat doctorul Milea de tine. Spune că faci o bună impresie la şcoală, că ai o purtare aleasă. Cînd se vor prăbuşi ăştia, o să te duc la Viena. Tu însă pînă atunci trebuie să înveţi". Şi pînă am terminat liceul, am tot învăţat. Cu Lidia însă am discutat numai de două ori de atunci. Ieşisem din mină, unde de cîteva luni lucram ca ajutor de artificier, şi, murdar, cu cizmele de cauciuc încărcate de noroi, cu salopeta îngălbenită de apele silicoase, pornisem spre parc. În lipsă de altceva, voisem pur şi simplu să mă îmbăt — insuccesul de la admiterea în facultate mă durea — iar hainele mele îmi favorizau accesul în crîşmele cele mai ordinare, unde alcoolul era ieftin, iar dacă mă îmbătam sau făceam gălăgie, eram iertat : „Lasă-l, tovarăşu e miner fruntaş, e de-al nostru. A greşit şi şi el", îmi lua careva apărarea, şi eu îmi continuam cheful în voie, chef ce se sfîrşea uneori cu tăceri turbate, grele, cu pahare strînse în pumni, sparte de masă şi înjurături seci, murdare, fără adresă, iar alteori prin cine ştie ce case străine, cu comprese pe frunte încălzite de mîna aspră, vopsită a unor neveste sau prietene necunoscute. Aveam nevoie de un punct de sprijin. Eram la prima înfrîngere, şi ea nu m-ar fi

durut atît dacă n-ar fi fost reproşul mamei, singurul de altfel, din ziua cînd m-a întîmpinat la gura minei : „Pentru asta nu trebuie să faci şcoală. Oriunde, numai aici nu ! L-am aşteptat o viaţă pe tatăl tău, tremuram pentru el, acum nu mai am nervi. Dacă nu eşti bun de carte, învaţă altă meserie, dar nu asta..."

Atunci, nehotărît spre care crîşmă să o pornesc, m-am aşezat pe o bancă fără să-mi dau seama că sînt în drumul ei. Parcul avea asupra mea o acţiune stranie ; la fel ca sentimentele declanşate de un vis, el îmi amintea cu discreţie de o umanitate pierdută, mă făcea să simt, să detest chiar, starea de obiect în care mă aflam. Nu peste mult am văzut-o venind singură spre casă. Era extrem de elegantă şi mult mai matură. Instinctiv aproape i-am ieşit înainte, şi Lidia, surprinsă, s-a dat în lături. „O, tu erai, spuse ea răsuflînd uşurată. Dar ce s-a întîmplat ? Tu, aşa ?" „Lucrez aici, la mină. Am încurcat-o cu facultatea şi, uite... Mă bucur nespus că te văd !" Vorbisem repede, nesigur, întîlnirea mă uluise, nu ştiam ce trebuie să-i spun ; uitasem demult de ea ca persoană fizică, nici nu mă mai întrebasem unde o fi, ce face, odată cu mina parcă mă despărţisem de ceea ce fusesem pînă atunci, aveam sentimentul că mă aflu în timpul unei căderi din care nu mă mai puteam opri, şi nu din cauza minei ori a fricii de moarte cu care intram de fiecare dată în lungile galerii, ci a unei existenţe nesigure, ostile. „Hai să bem o cafea, spusei, vino să ne plimbăm, n-am crezut că te voi vedea..." „Nu, se scuză ea repede, trebuie să ajung acasă." „Dar nu te-am văzut de atîta vreme, te rog", insistai. „Nu pot, s-ar supăra ai mei. Vezi, trăiesc cu aceeaşi teroare a orelor fixe, a întîlnirilor exacte, încît, intrîndu-mi în sînge, nici chiar eu nu pot suporta să ştiu că am întîrziat. Mă bucur că te ştiu aici, aşa că, poate, altă dată... Să nu crezi cumva că nu mi-ar face plăcere să stăm de vorbă." Avea aceeaşi privire nesigură, speriată şi, neschimbat, tremurul nervos al buzelor care lăsa impresia că s-ar afla într-un continuu şi agitat dialog cu ea însăşi, din care se sustrăgea doar pentru a da cîteva răspunsuri. Începuse să-mi pară extrem de rău că am întîlnit-o. „Sigur că da, m-am pomenit vorbind, de fapt ce-am fi putut discuta ? Cel mult să ne bîrfim colegii, or, habar n-am care pe unde este şi nici nu mă interesează. Iar eu, după cum vezi..." Şi spunînd asta, m-am uitat involuntar la salopeta mea galbenă, la faţa şi mîinile mele galbene, la cizmele galbene, la geanta mea galbenă în care aveam doar o conservă de asemenea galbenă şi căderea în care mă aflam începuse să se accelereze. Ea îmi urmărise privirea şi, crezînd că mă jenează ceva, se apropie de mine, timidă, nesigură. „Iartă-mă, nu mi-am dat seama, i-am spus, deşi habar n-aveam de ce anume nu-mi dădusem seama. Ştiu că-ţi este greu. Eşti fată, eu par un vagabond oarecare. N-am făcut nimic, nu exist. De o parte dai de imbecilii spilcuiţi, iar de alta de imbecili răpănoşi şi puturoşi. Şi dacă este de ales, sigur nu te opreşti la cei din urmă." „N-ai înţeles nimic, niciodată, începuse ea să lăcrimeze, şi am pierdut atît..." „Adică ? Vorbe goale. Nu e de priceput." Mă bîlbîisem, eram caraghios şi, pentru a termina de tot, nu trebuia decît să plec. „Zău, iartă-mă. N-avem nimic de împărţit, nici măcar o amintire comună. Eu rămîn şi, dacă vrei să nu urlu, cară-te", spusei hotărît să dau definitiv cu bîta în baltă. „Adică ce mi-ai reproşa ? mă întrebase ea nesigură. Nu e drept, nu e cinstit să murdăreşti totul..." „Chiar asta e, n-am ce-ţi reproşa. Odată şi odată însă tot trebuia să-ţi spun că nu-mi pare rău de faptul că ani întregi am dormit cu umbra ta spălată în gînd, că m-am chiorît neîncetat după tine. N-ai nici o

vină, mi-am murdărit nu imaginea ta, ci a mea, pentru că tu în realitate arăţi poate altfel, or, cu mine, fac ce vreau. Trebuia o dată să te văd, să-ţi spun şi să fac ţăndări totul, nu mai vreau să am nimic din tine." „Nu e cinstit ce faci, protestă ea. Dacă o singură dată mi-ai fi spus-o, chiar şi cu vorbele astea... Regret enorm că te-am întîlnit acum." Eram în situaţia cînd, surprinzător, putusem reface totul, dar în clipa aceea, mă stăpînise un impuls cumplit de a distruge, de a sparge, de a tăia firele care mă legau de cel ce fusesem. În mină, ruşinat de acei oameni buni, aspri, căutam cu lumînarea pericolul, murdăria, primitivitatea, voiam să mă orbesc cu orice preţ, apăsam prosteşte pe accelerator, îmi era greaţă să ştiu cum sînt, să rămîn cu mine însumi, n-aveam nevoie de acel ochi atent şi ironic din mine care mă supraveghea neîntrerupt. „Poate că te voi căuta după un timp. Ţin foarte mult la asta..." Mă străduisem din răsputeri să o privesc degajat, cu ochiul expertului din crîşmă care ştie că pentru a ajunge undeva trebuie să suporte o discuţie la masă, nişte lacrimi sau rîsete alcoolizate şi, desigur, numeroase sărutări pline de ruj şi salivă. Nu era cinstit să-i trîntesc ei în cap înfrîngerile mele, dar în momentul respectiv ea era prima înfrîngere pe care puteam, vulgar desigur, să mă răzbun. M-a privit uimită şi, brusc, s-a întors şi a început să fugă.

Mult mai tîrziu, m-am ţinut de cuvînt, am căutat-o, voiam să scap cu orice preţ de umbra ei, să o confrunt în mine cu Melania. Gîndindu-mă la această absurdă nevoie de a le confrunta, mi se făcuse ruşine, deoarce înţelegeam tot mai clar că în realitate dorisem să piardă Melania, o dusesem alături de o anumită umbră numai pentru a o pierde. Sînt întîmplări sau impulsuri pe care le poţi simţi, dar nu şi explica ; orice cuvînt e şi prea mult şi prea puţin în acelaşi timp, ele se sustrag logicii, n-au decît valoare în sine, sînt ca o pată bizară apărută din senin pe ceva alb. Şi aşa nu rezolvam nimic, înfrîngerea ei n-ar fi avut valoare, şi totuşi continuasem s-o doresc. Poate că în faţa Melaniei mă cuprinsese o cumplită frică de bătrîneţe. Durerile din spinare, dobîndite în mină, degetele îngheţate în munţi ori la colectivizare îmi aminteau de o energie pierdută, măcinată de enervări absurde, zilnice ; mă minimalizau vitalitatea şi grija ei protectoare, ascendentul cîştigat asupra mea mă îndepărtase cumva de un anumit viitor lăsat să zacă undeva printre hîrtiile mereu albe de pe masă ; dar şi această explicaţie era falsă, măruntă. Noaptea mă trezeam de multe ori, îmi treceam mîna prin păr, o coboram discret pe braţe şi pe piet ; nu voiam să o trezesc şi nici să mă conving dacă mai este alături, ci doar să verific *dacă există*". „Mania mea penibilă a comparaţiilor şi a dracilor. Vreau, murdar, să îndepărtez pe singurul om cu care simt că mai pot vorbi deschis, fără rezerve. Şi nu e vorba de vitalitatea, de tinereţea ei. Sînt un tîmpit, asta e, deşi nu e vina mea că uneori am chiar certitudinea că ea şi oraşul ei s-au insinuat în mine, îmi dictează mişcările, gîndurile, sînt pietrele pe care le tîrăsc pretutindeni, şi nu mai pot..."

Întinsei instinctiv mîna spre dreapta, iar cînd mă lovii de masă, începui, de formă, să fac puţină gimnastică, apoi cu o împăcare falsă spusei iarăşi : „Ce o fi făcînd Melania?" voind, în realitate, să aflu ce dracu mai vreau.

În mine, însă ceva se rupea iremediabil, simţeam cum mă schimb, de la o zi la alta mă recunoşteam tot mai puţin, mă obişnuisem greu cu noua mea structură, cu dispariţia treptată a emoţiilor şi a posibilităţii de a mă autoamăgi. De fapt, nu presupuneam ce vine *după*, şi atunci, laş, spuneam : „Da Melania... pentru că..."

4

Mult mai iritantă decît tăcerea brutală, insuportabilă — ca în urma unei convenții îndelungat negociate — mi se părea a fi convingerea că dialogul nostru a luat definitiv sfîrșit, că mîine, cînd ne vom trezi, nu va putea să urmeze decît un penibil șir de vorbe politicoase, amabilități de prost-gust și, desigur, o cumplită jenă reciprocă. Făcuserăm amîndoi un imens efort de acomodare — în ce mă privește trecusem chiar la concesii, ajunsesem, pentru a atenua cumva sentimentul de respingere, să-i caut scuze, să încerc să mi-l fac simpatic — dar, se vede, efortul fusese exagerat, destinderea intervenită, pauza încărcată cu noapte și zgomote difuze, mă moleșise, tăcerea lui îmi întărea convingerea că, în realitate, și el se simte stingherit, este într-un impas psihic cel puțin egal cu al meu. Deși ne mărturisiserăm reciproc antipatiile, fiecare a discutat sub impulsul propriei sale indispoziții, de pe poziții total opuse, fără să ne fi întîlnit vreodată ; mai tîrziu, cu cît tăcerea era mai apăsătoare, fusesem obligat să mă întreb dacă înțelesesem ceva din drama lui, în cazul că vorbise măcar o singură dată sincer. Dar, pînă să ajung aici, era necesar să văd ce se întîmplă cu noi, să găsesc o modalitate de a da curs cît de cît firesc serii, discuției. Pînă atunci eram obligat să mă obișnuiesc cu ideea că sînt acasă, în compania lui, că, într-un fel sau altul, voi salva totuși ceva din acest stupid concediu. Mîine ar urma drumul, îmi ziceam. Îl voi căuta pe Ursu sau poate nu-l voi căuta, oricum, pînă la B. voi pleca pentru a-l convinge de bunăvoința mea, dar iarăși pînă mîine mai e o noapte în care va trebui probabil să dormim în același pat, să-l simt alături, rece, aproape mort. Închisesem involuntar ochii și mi-l imaginasem adormit, sforăind, cu gura mare, neagră, deschisă, cu dinții galbeni, rari, răsuciți caraghios, implantați parcă în grabă de un diletant ori de un psiholog excelent care voia, în semn de avertizare, să-i sublinieze și astfel caracterul. Undeva îmi venea să rîd la gîndul că de atîtea ori n-o putusem suferi pe Melania, mă enervase pînă și respirația ei ușoară, și mîinile trîntite leneș peste mine.

Radu rămăsese nemișcat în fotoliu, cu palmele sprijinite pe genunchi, asemeni unui Buddha mediocru, luminat în violet de o reclamă de ghete cu fețe de pînză ; părea că așteaptă ceva și, destul de sigur pe sine, nu simțea nevoia să mai adauge un cuvînt. Cînd mi-am dat seama că ne desparte cel mult un metru, că sînt cu adevărat în fața lui, fără scăpare, am înțeles că totul începe exact din acest moment. Mă nedumerea însă siguranța lui, abia atunci observată, așteptarea nemaipomenit de calmă. „Ce întrebare încuietoare mi-o fi pus, de stă atît de singur ?" Poate că totuși îi datorez un răspuns ori cel puțin un gest mai prietenesc ; discreta mea bunăvoință n-avusese cum să o simtă — și orice explicație a stării mele era de fapt inutilă și imposibilă — urma să-mi reîncep piesa cotidiană și să accept că am în fața nu atît un oaspete ori o rudă, cît un suferind. M-am ridicat de pe pat și, cu pași nesiguri, m-am dus spre lumină, după care, multă vreme, am cotrobăit fără rost prin casă. „Poate ți-e foame, i-am spus. Ori dacă ești obosit, întinde-te pe pat. Eu mai am de lucru noaptea asta, nu cine știe ce." M-am bucurat că am început cu foamea ; n-aveam decît niște salam, foarte puțin, și o bucată veche de pîine, dar asta îmi permitea să fac un drum în oraș, să vin foarte tîrziu, deci să amîn amabilitățile pentru ziua următoare. „Am adus eu ceva, zise el și, pentru

început, scoase nişte ţuică. E bună, spuse, ne mai domolim după ea ori ne dăm arama pe faţă. Poate vom reuşi totuşi să ne împăcăm, nu ne-am făcut doar nimic, n-avem ce împărţi. Tu, crescut în puf, n-ai de unde să ştii ce e cu mizeria, cum s-au complicat oamenii... Dar n-are nici o importanţă. Din cîte mi s-au întîmplat, am învăţat un lucru : că foamea şi sărăcia pot să te înrăiască." Şterse cu grijă gura sticlei, bău zdravăn, apoi mi-o întinse. „Noroc. Tu, cînd n-ai un ban, scrii că fabrica X şi-a depăşit planul şi gata ! Cîte n-am făcut pentru fetele astea! Eram în stare să trec prin foc numai să nu le lipsească nimic ; de multe ori, din cauza lor, m-am înjosit, am ajuns neom, a trebuit să fac şi unele abuzuri. N-am fost nedrept, toată lumea ştie, m-am străduit să mă conformez dispoziţiilor, niciodată nu mi-a plăcut să sar calul, să iau iniţiative de unul singur, fără să cer aprobare, fără să mă consult, sfătuiesc. Aşa e bine..." „Adică, spusei ironic, spre a-l enerva, nu voiai să răspunzi de nimic, nu-ţi asumai nici un risc, dar nici nu-ţi luai în spate vreo vină, după cum şi şefii matale cred că făceau la fel şi, astfel, te credeai absolvit de toate abuzurile pe care le făceai, pot crede, conştient pentru că raportai principii, nu detalii, aplicai instrucţiuni verbale, nu legi de care habar n-ai avut, cred." Exagerasem voit şi nu din răutate, aveam nevoie să-l desferec, să aflu adevărul, să mă familiarizez măcar cu felul său de a reacţiona şi gîndi. „Eu nu ştiu ce vorbeşti, nu te înţeleg, spuse dur bătrînul, dar cred că habar n-ai ce ai vrut să zici. Vorbim să ne aflăm în treabă, să pierdem noaptea, de parcă eu şi tu am fi însemnat ceva. Nimic nu sîntem, înţelegi ? striga el. Ce crezi că depinde de noi ? Cine te bagă-n seamă ? Vezi-ţi de treabă ! Totul este să ai grijă de pita ta şi să nu-ţi închipui că eşti ce nu eşti şi ce nu vei putea fi niciodată... Atunci ce să mai vorbim ?" încheie bătrînul discuţia şi, cu gesturi nervoase, mai sorbi o gură de ţuică, după care, cu sticla alături, începu să se descalţe atît de încet, încît lăsa impresia că a căzut în extaz în faţa propriilor săi bocanci. De astă dată nu mai simţeam nevoia să intervin ori să-i răspund; aşezat pe un scaun, lîngă geam, aşteptam să-şi termine ceremonia. Nu mai eram nervos ori agitat, trecusem rapid, inconştient, peste stadiul regretului după timpul ce-l voi pierde în zilele următoare, peste dureroasa nevoie de linişte ; legătura cu perioada anterioară acestui mărunt concediu se stabilise atît de firesc, încît redevenisem acelaşi gazetar neînsemnat, obişnuit să ia lucrurile aşa cum sînt, fără mari salturi afective. „Există cîte scuze vrei, mă pomenii vorbind. Chiar şi canibalii îşi pot justifica pasiunea prin nevoia unui regim foarte bogat în proteine de calitate... Eşti sigur că Măgureanu a făcut-o ? Ce ar avea el, după atîţia ani, cu dumneata ?" „Ce ? urlă Radu. Sînt sigur. Eu îmi făceam datoria. Tu ştii de cîte ori m-au bătut banditii? Cît m-au batjocorit? Eu n-aveam copii ca ei? Măgureanu, moşu, m-a bătut în primărie, ştii asta? Eu îl lămuream să facă o faptă bună, îi voiam binele, satul trebuia colectivizat, nu ?" „Dar cum ai făcut-o ?" îl întrebai. „Cum ? Cum am putut. Orice act revoluţionar cere eforturi, sacrificii, spuse el. Dar de ce nu vrei, să-mi dai şi mie dreptate ? De ce crezi că eu n-aş putea avea dreptate ? Mă doare că înclini mereu de partea banditului... Sau îţi închipui că atunci a existat o şcoală de cooperativizare ? Făceam ce ştiam..." „Oare de ce crezi că nu vreau să-ţi dau dreptate ? îl întrebai ironic. Tocmai asta caut. Mi-ar plăcea să ai... Nu mă leagă nimic de Măgureni, ştii doar, nu i-am văzut... Nu înţeleg însă de ce mă suspectezi mereu ? Mi-ai cerut un lucru, dar ca să pot pleda pentru dumneata, trebuie să fiu cu însumi convins. Or, îmi pare rău, însă în afară de ură, nu găsesc nici un argument... Chiar dacă dumneata mi-ai

fi, prin absurd, nesuferit, aş face-o pentru Melania. E vina mea deci că nu m-ai convins ?“ Bătrînul se întoarse uimit spre mine. Nu reuşeam să-l văd, proeminenţele feţei erau vag luminate în violet, încît, de unde mă aflam, închizînd puţin ochii, aveam impresia că halucinez ori că mă simt în prezenţa unei fiinţe stranii, din altă lume. El părea că se străduieşte să-şi reţină furia pentru a găsi acele argumente de care aveam neapărată nevoie. „Şi nervii ăştia crezi că-s din senin ? se interesă el după o lungă pauză. Trebuie să ştii că *m-am apărat* numai, că ei au început, ei au făcut banda. Sînt sigur că n-o să reuşim să ne înţelegem niciodată deoarece *tu* nu vrei !“ Cu un gest brusc azvîrli alături ciorapul, se ridică şi, după cîteva momente de derută, spuse cu glas scăzut : „Îmi pare foarte rău că am venit. Păcat de bani şi de ziua pierdută. Spune-i Melaniei că aş fi vrut s-o văd. Atîta tot.“ Nu-i prevăzusem această reacţie ; dacă la un moment dat era hotărît să mă ducă în B. cu forţa, acum aveam în faţa mea un alt om, demn, deziluzionat, înşelat în aşteptări. Nu-mi dădeam seama ce să fac. Desigur, ar fi trebuit să-l opresc, drumul era oricum inevitabil, nu pentru a-i cere cine ştie ce lui Ursu, ci doar spre a-i dovedi bătrînului că am avut bunăvoinţă. Dar dacă asta nu mai intra în discuţie, ezitam încă să-i comunic altceva anume ; certitudinea că surprinzătoarea lui renunţare e în realitate o tactică banală : voia, printr-un singur gest, bine regizat, să-mi smulgă o promisiune refuzată după cîteva ore de discuţii. Din păcate, n-aveam curajul să mizez pînă la capăt pe această ipoteză, însă nu regretam decît faptul că, tîrît de sentimente, nu-l urmărisem multe clipe, convins că-l ştiu exact, că-i pot chiar prevedea reacţiile ; îl neglijasem şi eram obligat să-mi spun nesigur : prea mult îl urăşte, de aceea nu poate trece peste cea mai neînsemnată umilire. Aveam deci de ales între o formulă elegantă, greu totuşi de găsit, prin care să-l opresc la mine în acea noapte, şi să reiau, de astă dată cu mai multă atenţie, studiul, şi să rămîn în aşteptarea gestului imediat următor pe care Radu, ciudat, nu se grăbea să-l facă. După mărunta lui revoltă, nu mă vedeam în stare să iau vreo hotărîre, frica de un gest necugetat mă inhiba, stăteam aici şi-l aşteptam, dar el rămăsese în picioare, cu mîinile uşor depărtate de corp : părea că, după ce trîntise ciorapul, nu mai avea energie pentru mişcarea imediat următoare, ori, uimit de propriul său gest care putea să-i reducă vizibil şansele de a mă duce în B., aştepta şi el o frază salvatoare. Tăcerea lui îmi dădea dreptate, dar mi se făcuse iarăşi milă de el, sentiment pentru care mă condamnam în zadar, deoarece nu-l putusem depăşi ; aveam în acea seară un repertoriu afectiv foarte redus, oscilam penibil între milă, dispreţ şi fugă. Cu fiecare minut ce trecea îmi era tot mai vie dorinţa de a mă sustrage situaţiei în care mă aflam ; desigur, stătea în puterea mea să o fac, nimeni nu mă oprea să nu termin chiar atunci întreaga poveste, însă nu voiam să fiu implicat direct, speram vag într-o întîmplare neaşteptată, întoarcerea Melaniei sau ceva asemănător. Pînă la urmă îmi venise să rîd de scurta mea derută : zadarnic e prea încăpăţînat pentru a renunţa la ceva ; cu metodele lui simple, rudimentare, pînă la urmă obţine exact ce vrea ; le-a utilizat de prea multe ori şi nu a dat greş. De astă dată e şi răzbunarea, ura, la mijloc, deci sigur nu renunţă. „Îmi pare rău, spusei în cele din urmă, dar ai o foarte greşită părere despre înţelegere. La dumneata *a te înţelege* sau *a înţelege* pare sinonim cu *a asculta, a urma ordinul...*“ Radu nu aşteptă mult, îşi aduse încet mîinile pe lîngă corp şi, cu aparentă dificultate, se rezemă de perete. Mie însă, auzindu-mi vocea, tulbure, nesigură, mi se făcuse ciudă : puteam şi fără acest dialog penibil,

fără o seară pierdută absolut inutil ; în sfîrșit, îmi dădeam foarte bine seama că n-avea rost să continui din moment ce tot trebuia să plec. „Am să-ți spun ce cred, zise bătrînul după o lungă ezitare. Ești stăpîn pe situație și, cum nu ți-e somn, vrei să-ți bați joc de mine, să-mi dovedești nu numai că ești cinstit, ci și — dacă vei vorbi cu Ursu — ce mare bine îmi faci, cum îți calci tu pe conștiință pentru un biet bătrîn, cu care ești un fel de neam. Uite, continuă el așezîndu-se, n-aș vrea să mă consideri mai orb decît sînt în realitate. Să nu crezi că nu văd în jur. Poate văd ceva mai bine, nu te supăra, ca voi, ca tine... Am mai multă experiență, din nefericire am trecut prin tot felul de dificultăți, nu m-a iertat viața, fără pic de pauză m-am pomenit și pe cal și sub cal, și unde am vrut și unde n-am vrut. Pot deci să vorbesc în cunoștință de cauză, mai ales că nu sînt prea departe de moarte, deci nu mai am timp să vreau cine știe ce de acum înainte. Ai fi putut să mă crezi pe cuvînt, deoarece într-un fel și tu ești, indiferent dacă recunoști sau nu, beneficiarul sacrificiului meu. Trebuie să știi că eu nu mă consider un sacrificat... Nu regret, am făcut ceea ce am putut, așa a fost să fie". „Uite, îl întrerupsei, asta o recunosc. N-aș putea susține chiar în clipa asta că sînt beneficiar, n-am primit nimic degeaba niciodată, dar sigur e că trăiesc, așa cum știi și cum nu știi, într-o lume la a cărei naștere ai contribuit și dumneata, se pare, deși n-ar fi exclus să mă înșel, deoarece n-ai pus niciodată ceva la îndoială și, după cîte vezi, ești aici. De ce crezi totuși că greșesc eu, care mereu pun totul la îndoială ? A pune la îndoială, adică a căuta esența unui fenomen, a gîndi, a verifica valabilitatea, șansele, a ști *ce* și *de ce* să faci un anumit lucru ! De fapt, asta ar fi fost primul sfat pe care ar fi trebuit să mi-l dai." „Acum e simplu. Nici eu nu fac altceva. E greu să înțelegi cum te prinde uneori valul, cum se rostogolește, cum ia totul cu el. Și cu cît încerci, dacă mai încerci, să te tragi la o parte, cu atît te pomenești în mijlocul lui. N-ai timp de gînduri, mergi înainte, simplu de tot. Un lucru e foarte clar : atunci eu nu aveam timp ; dacă ezitam sau mă poticneam o singură dată, eram alături de Măgureni. Sînt convins." „De ce neapărat lîngă Măgureni ?" „Pentru că problema se punea altfel : nu era decît ori... ori... Atît. Asta e regula pe care o știam. Clasa aceea, exploatatoare, era condamnată de istorie, trebuia oricum să dispară. Cu cele de azi, e treaba voastră ce faceți", încearcă el să glumească. „Nu știu ce înțelegi prin asta, însă, în felul meu, indiferent ce crezi, nici eu nu pot dori decît să nu existe urmă de clasă exploatatoare. Minciuna, indolența, lașitatea, murdăria, arbitrariul, forța brută sînt atributele cuiva, și activiștii, clasa dumitale, m-au învățat și determinat să urăsc aceste deformații, și le urăsc din suflet. Vreau să înțelegi, însă, că dacă nu gîndesc și nu acționez ca dumneata, nu înseamnă că, obligatoriu, gîndesc ca Măgurenii. Și eu ce fac luptîndu-mă cu toate mizeriile, escrocheriile, catastrofele ? Nu mă sacrific și eu puțin ?" „Adică, rîse bătrînul, eu văd încă numai dușmani de clasă, iar tu — fricoși, mincinoși, hoți, incapabili, murdari. Zadarnic, n-ai făcut nici un pas mai mult decît mine. Dar nu acum trebuie să le punem la punct pe toate astea, teorii avem vreme să facem după proces. Ar fi trist dacă ne-am da atîta importanță. Eu ți-am cerut ceva, tu m-ai refuzat, și istoria se sfîrșește aici. Pe urmă, vezi, asta-i foarte urît la tine, cînd începem discuția, ne pomenim automat pe două poziții diferite, ne înfundăm ca doi proști în tranșeele noastre și, cu degetul pe trăgaci, așteptăm să-și scoată celălalt capul... De ce ? Ce aperi și ce apăr ?" „Convingerile, asta-i adevărul," spusei uimit sincer de neașteptata revenire a bătrînului. Observația lui ultimă, reală, mă întristase

pentru moment, deoarece, dincolo de nervi, începusem să am sentimentul unei discuţii sincere, plăcute, chiar dacă era în defavoarea mea, iar eu, nu ştiu de ce, ezitam să o încep, deşi eram convins că atît discuţia, cît şi drumul sînt inevitabile. „Poate vrei să spui că eu nu apăr nimic ? mă întrebă într-un tîrziu bătrînul. Că nu ştiu ce trebuie apărat ? Iar tu te arunci sub tren de dragul legalităţii..." „Nu chiar sub tren, spusei în glumă. Dacă s-ar comite la zece ani o ilegalitate, aproape că ar merita să o previi astfel." „Uite, eu nu ştiu ce crezi tu că-i legal ; legile sînt bune, dar am văzut cu ochii mei cum au fost întoarse pe dos de nişte avocaţi ; legile, spunea un astfel de individ, sînt pentru fraieri, dar dincolo de asta e clar că Măgurenii trebuiau să dispară." Entuziasmul meu se dovedise prematur. Radu, cu toate sclipirile, nu părea să se poată elibera definitiv de obsesii, astfel că, deliberat, interesul meu se deplasa spre psihicul său destul de paradoxal : uneori în acelaşi minut părea foarte larg şi foarte îngust. „Măgurenii şi-au primit pedeapsa, insistai. Niciodată însă n-ai avut vreo ezitare ? Vezi — şi nu mă întreb pentru prima dată — cum să putem analiza lucrurile cu luciditate dacă ai rămas tot la părerile şi răutăţile de atunci ? E prea dificil să înţelegi că oricît aş fi de generos nu putem discuta ca doi simpli oameni neimplicaţi în nimic, desprinşi de context, în afara lumii... Deci, nu eu sînt de vină că nu vii la mine numai în calitate de socru, că niciodată nu reuşeşti să uiţi că ai fost şi altceva. Te-ai confundat cu vechea funcţie." „Păi nu ca socru am venit ? se miră Radu. Nu ţi-am cerut să mă ajuţi ca neam ? Dacă nu veneam în această calitate, puteam merge la oricine, tot aia... Un necunoscut, găsit în stradă, ar fi fost, pot să jur, mai înţelegător decît tine ; măcar mă asculta din politeţe." „Nu trebuie să ajungi pînă aici cu îndoiala, spusei iritat. Dacă totuşi vom merge, nu mă voi opri la Ursu ; voi verifica pas cu pas diferendul dumitale... Vreau să mă conving şi eu cine are dreptate. Îţi jur, spusei cu toată sinceritatea, deşi cam patetic, că voi afla totul. Am un concediu în faţă, în care şi aşa n-am ce face ; din clipa cînd te-am văzut, am înţeles, cu regret, că s-a dus dracului întreaga afacere..." Avusesem noroc, pe Radu nu-l deranjară pateticele mele concluzii, care aduceau a demagogie de prost-gust, deşi erau sincere. De fapt, cu asta ar fi trebuit să încep. Pe de altă parte, nici nu ştiam ce regret : plecînd cu bătrînul, nu puteam numi cu precizie pierderea, deoarece pînă atunci nu mă gîndisem serios la mare, la Melania ori la altceva. „Atunci e foarte simplu, spuse tăios bătrînul. Au verificat totul, timpul şi istoria. Nici nu e cazul să te deplasezi în Arini decît eventual să-ţi vezi soacra, adică să ţi-o cunoşti." „Cu toate astea... Pe mine, în cazul de faţă, mă interesează relaţiile dintre doi oameni şi nu dintre două clase. Pe urmă, pe Măgureanu, să zicem, l-ai învins, dar nu întotdeauna cel mai puternic e şi cel mai drept. Dumneata, dacă judecăm cum ai sugerat, te credeai puternic deoarece acţionai în numele unei clase care, cunoscîndu-te mai bine, nu ştiu dacă te-ar fi investit să o reprezinţi acolo... Te deranjează Măgureanu de foarte mulţi ani, aşa am înţeles. Deci oricum, sînt obligat să văd ce e şi cu omul ăsta..." Pronunţasem numele ştiind că-l enervează. Pe de altă parte, şi pe mine mă indispunea încăpăţînarea, efortul involuntar de a-l scoate mereu din ritm, faptul că nu sînt capabil să-l iau aşa cum este. Îmi dădeam seama că deşi o lungisem prea mult şi vorbiserăm fiecare exact ce ne trecuse prin cap, tot nu reuşisem să-l cunosc mai bine, nu-i depistasem resorturile intime care-i conturau personalitatea. N-aveam nici un argument, însă eram absolut convins că ascundea ceva cu multă grijă. Suporta să fie chiar jignit, nu-şi pierdea firea nici cînd, aproape în necunoştinţă de cauză, îl condamnasem pentru

ceea ce făcuse ; îl chiar denigrasem, nu avusesem un singur cuvînt de apreciere şi totuşi era mai calm de cum trebuia ; observasem însă că la unele din afirmaţiile mele, mult prea nevinovate, reacţiona paradoxal, mă expedia în cîteva vorbe, dădea enervat din mîini de parcă şi-ar fi trecut o greutate de pe un umăr pe altul, eram, în orice caz, nefiresc, mai ales că nu fusesem subtil, nici măcar prea multă inteligenţă nu dovedisem. Care erau însă acele observaţii, la ce anume reacţionase nu-mi aminteam, crispat la modul prostesc şi, desigur, fără pic de umor dădusem urmare instinctelor, mă conformasem lor, reacţionasem de parcă ar fi fost asediat din toate părţile şi nu ca simplu partener la o discuţie oarecare. Bineînţeles, întreaga poveste era neclară, dar altceva începuse să mă preocupe : amănuntele ascunse în el, elementele aparent neimportante care mi l-ar putea descoperi. Pentru asta însă ar fi trebuit să tac mai mult, să încerc să pătrund modul lui de a gîndi. Era clar, bătrînul nu reuşea totuşi să treacă dincolo de fapte, nu ajungea la esenţe, vagile lui generalizări erau formule gata învăţate care, de cele mai multe ori, le potriveam eu, le dezvoltam în mine, le dădeam un sens, din păcate nu cel în care credea el ; nu discutam cu o persoană oarecare, traumatizată psihic, ci făceam din vorbele lui un pretext pentru diverse speculaţii ce se desfăşurau în mine, ca, pînă la urmă, să-i răspund de parcă nici nu m-aş fi gîndit. Dar dacă Măgureanu este numai o obsesie întreţinută cu multă grijă, dacă aceasta îi dă sens existenţei ? Poate că ei, Radu şi Măgureanu, sînt nişte siamezi afectivi, incapabili să reziste separat fără acea imensă — cel puţin aparent — ură ? Speculaţia era interesantă, dar, din nefericire, cu toate că mă surprinsese, ea trebuia dovedită, or, încă eram incapabil, poate şi pentru că, involutar, îmi exagerasem mult importanţa în elucidarea acestui caz. În cameră se făcuse întuneric, încît nu-i mai distingeam detaliile feţei şi îi vedeam orbitele mari, negre, îi ghiceam neîntrerupt privirea cum mă iscodeşte, cum nu mă slăbeşte o clipă. Nu era doar o simplă impresie, Radu nu se mişcase şi, în plus, îmi simţeam faţa arzînd, de parcă asupra mea ar fi fost aţintit neîntrerupt un curent de aer cald, uscat, iar cînd mi-am dat seama de asta, atît cît mai rămăsese din sentimentul meu de siguranţă începuse să se clatine. Alunecam parcă încet şi sigur în jos, nu mai aveam nici o îndoială, cel puţin atunci, încît trebuise să mă întreb, iarăşi, dacă neîntrerupta cicăleală, sfaturile şi ameninţările lui Lupan şi ale celorlalţi nu mi-au creat sau exacerbat totuşi un complex de inferioritate care mă obligase să mă apăr vulgar, rudimentar ? Nu mă modelaseră oare inconştient, însă, abia acum, pus în faţa unei situaţii concrete, pe deasupra şi complicată, să-mi dau seama ? Tăria şi umorul în care crezusem puteau fi foarte simplu nişte autoamăgiri banale, după cum la fel de bine puteam crede că e prea devreme să accept aceste concluzii, îmi mai trebuia timp şi, desigur, răbdare. Era rîndul meu să spun ceva, nu-mi aminteam însă unde rămăsesem, de aceea fusesem obligat să-mi mărturisesc deruta : „În realitate, nu înţeleg nimic din acest caz ; povestea dumitale sau ceea ce am priceput eu din ea mi se pare că mă depăşeşte cumva... Eu o cred cel puţin anacronică, o restanţă din alte vremuri." „Aş fi bucuros să fie aşa. Din păcate, mi-e greu să-mi dau seama în ce lume trăieşti, răspunse el imediat, cu multă superioritate. Altfel arată lumea, nu cum ţi-o închipui. Nu teoriile şi celelalte, nu vorbele, ci faptele din orice moment, bune şi rele, clare şi neînţelese, asta e lumea. Trebuie să o judecăm aşa cum este, nu cum am vrea să fie ori mai ştiu eu. Gîndeşti cu totul greşit, am putut să mă conving..." Siguranţa lui începuse să mă irite. Îmi fusese imposibil să mă

stăpînesc şi, odată cu prima vorbă necontrolată, logica mea şi toate cîte mi le propusesem să le verific se duseseră dracului, mă apăram iar, chiar dacă aveam sentimentul inutilităţii. „Eşti fantastic, exclamasem automat. Şi dumneata ştii cum gîndesc ! Îţi jur că mă aşteptam să mi-o spui. Îmi plac teribil, mor de dragul acestor judecători şi psihologi, deci de vinovaţi şi de nevinovaţi în acelaşi timp, mă prăpădesc după viermuiala de atoateştiutori. Dacă ai habar, eşti la curent cum gîndesc, de ce-mi ceri sprijinul ? De ce ai venit pentru aşa ceva ? Dacă-mi cunoşti gîndurile, ai aflat, desigur, că vreau puţină linişte, că măcar în aceste zile nu ţin cu nici un preţ să-mi amintesc ce profesie am, ce fac, nu doresc decît linişte şi nimic mai mult. De asemenea, ar fi trebuit să descoperi că nu te dispreţuiesc, cum crezi, ci doar că mi-e milă de dumneata. Ai rămas de căruţă şi n-am ce-ţi face. De asta eşti rău. De asta urăşti. De asta vezi încă în fiecare om un duşman. Dar nu un duşman al ţării, ci al dumitale personal. Pentru că oricare începe să gîndească te lasă pe dumneata în urmă!" continuai să strig, de parcă eu cu gîndurile mele, cu ceea ce adunasem, aş fi ajuns foarte departe, pe nu ştiu ce Everest ; nu eram nicăieri, nu aveam dreptul să strig la el, dar îmi venea greu să mă reţin, vorbeam ca unuia care mă oprise voit... „Or, nemaiputînd merge dumneata înainte, nu-i laşi nici pe alţii. Din toate cîte le-ai trăit, n-ai învăţat absolut nimic, aici e tragedia dumitale. N-ai vrut. Ai crezut că vei putea perpetua frica la nesfîrşit. Uite, pînă şi perverşii cei mai înrăiţi se pocăiau la sfîrşitul vieţii, ridicau o biserică. Poţi să-mi spui şi mie ce-ai făcut ? Ar fi o prostie dacă ţi-ai închipui că insist să-l ierţi pe Măgureanu. Dar nici nu vreau să-l înfunzi nevinovat chiar dacă-l urăşti, chiar dacă ai putea face asta !"

Vorbisem repede, fără să mă gîndesc o singură clipă măcar că îmi propusesem să-l menajez, deoarece, iarăşi, pentru a nu ştiu cîta oară, uitasem de el, nu mă adresasem lui, îl ignorasem inconştient, mă contraziceam cu o persoană abstractă ; ea întruchipa absurd în mine, în acel moment, toate particularităţile celor care mi-au făcut ceva, m-au obligat să susţin o serie de banalităţi lesne de priceput, cu excepţia lor. Lumina violetă ce venea din stradă deveni mai oscilantă, tremura exasperant, încît faţa bătrînului părea irealã, asemeni vorbelor lui clare, însă aduse parcă de vînt de la o depărtare uriaşă. „Am făcut o biserică mult mai mare decît vrei să-ţi închipui, spuse el cu multă greutate. Trăieşti în ea fără să-ţi dai seama..." „Nu ştiu ce numeşti dumneata biserică, îi răspunsei hotărît să închei discuţia. De fapt, nu are importanţă numele, ci ceea ce se vede..." „Îmi pare foarte rău că trebuie să ajungem de fiecare dată aici", spuse Radu. Apoi se făcu iarăşi linişte. Obosit, mă întorsei cu faţa spre geam. Inundată de răcoare şi de noapte, strada se însufleţise. O cercetam, ca de fiecare dată, cu multă atenţie, deoarece acest joc, de a mă concentra asupra trecătorilor, de a încerca să le găsesc vreo particularitate mă relaxa, îmi crea o nostalgie a plecării. Perechi pestriţe de tineri căutau locurile întunecoase sau pluteau bizar peste cenuşiul asfaltului. Le urmăream cu atenţie mişcările, gesturile dezordonate, buzele, din puţinele vorbe descifrate căutam să le deduc profesia, gradul de inteligenţă, de parcă de asta ar fi depins o treabă foarte importantă. Ştiam că în spate e bătrînul, că oricînd ostilităţile puteau reîncepe, la fel de steril, de aceea am aprins veioza, mi-am întins, de formă, sculele de scris, fără să-mi dezlipesc însă privirea de asfaltul care, de astă dată, mi se părea un miraj, mă atrăgea irezistibil. Lumina veiozei, intensă, albă, îmi brucă privirea. Cînd deschisei ochii, văzui, nefiresc de clar, masa ; avea sticla bine spălată, iar hîrtia, multă,

curată, zăcea neatinsă într-un colț, lîngă perete ; reflectată de sticlă, părea imensă, o cantitate pusă anume pentru a mă inhiba. După vizita lui Radu, asta fusese surpriza cea mai incomodă din ultimul timp. „E absolut cretină Melania, spusei uitînd că ea e plecată. Iar mi-a aranjat hîrtiile. Și-a dat seama că ele mă irită, că uneori nu suport să le mai văd ! Îmi vine să scot afară toată șandramaua, în stradă, să o ofer cui o va vrea. Spiritul ei de ordine, fir-ar a dracului ! Ce să scriu ? Ce să fac cu ele ? Mai bine le ascundea, lăsa catastrofa asta de lemn goală !" Contemplam uimit stocul de hîrtie albă ; altădată, ordinea de pe masă mă încuraja, îmi stîrnea pofta de lucru. De cîteva săptămîni însă devenisem penibil, revolta mea primitivă, ridicolă, nu era în esență decît continuarea firească a unei stări greu de explicat. N-avea nimic neobișnuit gestul Melaniei, ba chiar ar fi trebuit să mă emoționeze îndemnul ei discret, dar, în acel moment, masa, hîrtia mă respingeau, îmi aminteam de Lupan și de alții, nu mai puteam să spun nici un cuvînt, ceea ce vedeam aducea a ironie, încît mă tenta fantastic să izbesc penița de hîrtie, să o înțep cu toată puterea, mult, exasperant, pînă va trece prin masă, pînă masa, hîrtia și mîna se vor contopi și nu va rămîne din ele decît o rană dureroasă. Tentația era veche și, la fel ca greața, apărea periodic, în momentele cînd mă săturam de mine însumi, de gravitatea ori de deruta în care mă plasa o întîmplare mică, fără importanță. „Să scriu, da, dar unde să public ? Înainte de a fi transferat la Lupan, Florescu, șeful de la « industrie », îmi lua articolul, se uita în fugă peste el și, senin, mi se adresa : « Da, e foarte bun, însă pentru *New York Times*, pentru presa capitalistă. Ponegrești perfect realitățile de la noi, nu dai dovadă de principialitate. » Mă refeream la un caz anume, însă el generaliza, deliberat, să mă enerveze. «M-aș bucura să-l trimiteți», îi spuneam, pentru a-l irita la rîndu-mi."

M-am întors pe furiș, voiam să mă conving dacă Radu e acolo, real, viu, dacă nu visez. Socrul meu stătea pe pat, cu capul prins în palme. Încă nu reușise să se descalțe decît de un picior, și această întîrziere îmi confirma impresia că vorbise absolut sincer de plecarea lui prematură. „Dacă ar putea depinde ceva de mine!... Sau dacă n-aș avea mania dreptății absolute, în care balanța să nu încline cu un micron în stînga sau în dreapta, iar în sufletul oamenilor să existe — să știu eu că într-adevăr există — liniște absolută, să fie ei înșiși convinși că nu trebuie să sufere. Din păcate, oamenii nu sînt eprubete pe care, într-un laborator, să le așezi cu grijă fiecare pe stativul său. La noi multe eprubete se sparg, din neatenție, prostie, sau fragilitate, foarte multe n-au loc, sînt prea puține stative și încă destui laboranți necalificați. Pe de altă parte, cred că cei ce mor ori cei ce pierd își merită soarta. Acestei convingeri îi găsesc atîtea nuanțe și atîtea derogări, încît, pînă la urmă, îmi dau seama că este valabilă doar pentru mine ; datorită ei am învățat să nu sufăr, ea îmi atenuează durerea unor înfrîngeri gazetărești, îmi neutralizează efectul jignirilor datorate micilor combinatori locali specializați în a spune *nu* cînd eu strig *da* și invers. Desigur, are și Radu adevărul lui, țăcăneala lui ; nu-l va convinge nimeni că poate totuși să n-aibă întotdeauna dreptate, mai ales cînd nu și-o face el. Suferințele lui i-ar da, desigur, dreptul la o satisfacție, dar nu, nu cred că la cea pe care și-o dorește. Nenorocirea e că, pe lîngă răzbunare, și el, de cînd e la pensie, are boala adevărului. Dracu să mai înțeleagă. Uite cîți umblă brambura, care-ncotro, pe unde-i taie capul, orbiți de această nevoie. Se potcovesc cum pot, cu ce pot, unii își dau la mir ca borfașii, lovesc sub centură, cu frică, prudență ori mărturisind deschis ce vor sau blindîndu-se cu formule și fraze sacre... Se bat ca orbii, neîn-

trerupt, şi cînd unul l-a rostogolit pe celălalt, l-a întors din drum ori l-a paralizat, spune, cu gura pînă la urechi, că a ieşit adevărul la suprafaţă, adică el. Destul de puţini dintre ei se îndoiesc ori nu cred că sînt ei înşişi personificarea adevărului, încît noţiunea — ca un fel de sală de aşteptare — e compromisă cu toate sensurile posibile şi e bine să te acoperi cu ea, să o vînturi, indiferent dacă ţi se pare sau nu necesar, chiar dacă ştii precis că eşti ridicol. Aşa că, în orice moment, oriunde, cînd se confruntă aceşti indivizi, poţi fi sigur că se izbesc adevărurile deolaltă, de sar scîntei, şi fiecare, pe lîngă numele şi prenumele său, îşi poate pune, fără grijă, o liniuţă urmată de cuvîntul Adevăr : Gheorghe Radu — Adevăr, Vasile Lupan — Adevăr, Carol Măgureanu — Adevăr, şi aşa de trei miliarde de ori. Adevărul e dincolo de noi, există. Altfel ce adevăr o mai fi ăsta, ce adevăr vrea şi Radu, cînd a ajuns să şi omoare în numele lui, să distrugă ori să devieze destine cu el pe buze ? Adevărul nu poate fi utilizat ca baston personal. Mergînd însă mai departe, dacă toţi cei ce-şi seamănă fac acelaşi lucru, dacă asta este ţăcăneala lor, atunci nu văd de ce-l învinuiesc eu pe Radu cu atîta încăpăţînare ? Din păcate, ne-am încăierat amîndoi ca proştii. Dar ce-s eu de vină că a apărut exact cînd voiam să mă odihnesc ?" Auzindu-mă, îmi venise să rîd ; după un lung şi obositor drum, constatam că, involuntar, revin la aceeaşi obsesie : odihna. Din păcate, ea este un paravan, are alt sens ; nu de odihnă duceam lipsă, în realitate mă exaspera inactivitatea, adică agitaţia sterilă, fără rezultate ; odihna mea reală era munca, or, de fapt, asta îmi lipsea. Cît despre Radu, ar fi trebuit să simulez veselia ori măcar politeţea, să-l ascult şi să-i făgăduiesc că voi discuta cu Ursu măcar la telefon, chiar în prezenţa lui. Elegant, calm, puteam să-l rog să se intereseze exact de accident, să vadă ce e, cine are dreptate şi atîta tot. Ar fi fost, cred, mulţumit şi bătrînul şi, în plus, şi-ar fi dat seama că doar atîta *vreau ;* pierdeam o singură zi şi nimic mai mult. Aşa ne-am spart degeaba capetele de parcă lui i-aş fi datorat, în exclusivitate, oboseala. În sfîrşit, o altă obsesie : dacă viaţa lui — pe care încă n-o cunosc bine — ar fi într-adevăr un eşec cumplit, dacă prin absurd ar fi mers din eroare în eroare, aveam eu dreptul, acum, spre sfîrşit, cînd el nu mai însemna mare lucru, cînd nu e decît un pensionar oarecare, să-i dărîm toate convingerile, impresiile despre el însuşi, să-i demonstrez că a greşit ? Fac oare bine încercînd să-i zdruncin nişte iluzii, dacă nu plăcute, atunci sigur calme, speculînd urmele de îndoială din el ? N-aveam de unde să ştiu dacă a fost obişnuit să caute ori să suporte adevărul sau, mult mai simplu, să admită şi o altă opinie. Dacă în urma investigaţiilor, în disputa cu Măgureanu, ar reieşi că e vina lui, necunoscînd decît faptele brute şi nu nuanţele momentului, pot avea eu oare certitudinea că într-adevăr e vina lui ? Pe de altă parte, pot fi eu învinuit că nu cunosc notele muzicale sau biochimia din moment ce nu m-am format într-un asemenea mediu ? Este bine să spun întotdeauna adevărul, indiferent de situaţie, de om, de împrejurare ? Am plecat de la convingerea că bătrînul vrea să facă rău, să se răzbune, şi l-am judecat prin această prismă, am adunat cu încăpăţînare numai argumente în defavoarea lui. Cunosc însă mult prea puţine lucruri concrete despre el ; deşi îl ştiu demult, nu ştiu de ce nimic nu mă atrăsese la el, nu mă prea interesase; pe de altă parte, Melania evitase discuţiile lungi şi detaliile, încît a trebuit să-l judec numai după felul său de a fi, după vehemenţa cu care se apăra, în aceste momente, şi după dorinţa sa de a cîştiga prin orice mijloace. Dar, la urma urmei, nu el a inventat acest obicei. Radu, fiinţă socială, a voit să se înar-

meze cu ceea ce, de altfel, se înarmează mulți în astfel de situații, s-a adaptat deci ; n-a vrut să fie o excepție și pentru că a trăit o vreme dură, grăbită, lipsită de politețuri și lupte cu flori. N-ar fi venit la mine, nu mi-ar fi cerut acest fel de sprijin dacă nu s-ar fi practicat. Mai mult, i s-a părut atît de firesc, încît a fost uimit de îndoiala sau nedumerirea mea. Pe urmă, din punctul lui de vedere, el este un om care a pierdut mult, chiar dacă în majoritatea cazurilor din vina lui. L-am cercetat pe furiș, cu sentimentul că-l redescopăr : rămăsese împietrit parcă pe dunga patului, cu capul srijinit în palme, o pată masivă, neagră. Cînd mă întorsesem scîrțîise scaunul, dar el nu se mișcase, nu mă auzise, deși tocmai asta voiam, îi vînam un gest, o vorbă. Cu toate că a intrat cum a intrat — îmi continuai curioasa mea justificare — n-a pătruns cu forța într-o casă străină, ci în locuința fiicei lui. Firesc, nu putea să rămînă în stradă. Mi-am dat seama de asta prea tîrziu, mult după ce mă enervasem, abia cînd practic nu mai aveam ce discuta. În sfîrșit, mă incomoda un alt sentiment apărut și el cu mare și penibilă întîrziere : Radu este, totuși, orice s-ar fi întîmplat, un om fără casă, rămas la bătrînețe în stradă ; poate venise, deși n-a știut cum să mi le arate, cu încredere și simpatie, însemn desigur ceva pentru el din moment ce a apelat la mine ; în afară de asta, mă crede mult mai mult decît sînt și, cu toate că nu țin la o imagine falsă, mărită, trebuia să-i răsplătesc acest sentiment cu bunăvoință. Cuvîntul *încredere,* deși avea o nuanță aparte de astă dată, nu mă șocase, nu-mi stîrnise zîmbete și nici vagul sentimentalism în care mă vîrîsem involuntar. Continuam să dau firul înapoi, eram conștient că cedez pas cu pas un teren din care avusesem convingerea că nu mă voi clinti, însă, curios, mă simțeam bine, nu-mi reproșam, în acel moment, absolut nimic. Fusesem bucuros cînd trecusem în rîndul scuzelor timiditatea și nesiguranța celui ce vine periodic într-un oraș fie și pîrlit ca acesta. Înainte de toate, însă, nu eram la prima discuție, știam, așadar, la ce să mă aștept, n-a fost o surpriză încît să nu mă pot stăpîni și, uite-așa, dracu să priceapă cum, pînă la urmă întreaga afacere a ieșit cu roțile-n sus din simplul motiv că am vrut și eu să fiu egoist, să-mi păstrez cu orice risc, doar pentru mine, niște zile pe care, de altfel, le pierdusem într-o letargie aproape totală undeva pe malul rîului, la soare. N-aveam nici un motiv să retractez ceva din cele spuse la început, credeam în ele și în simțuri, greșisem însă accentul ; el trăise o situație excepțională, vedea totul prin prisma ei ; duritățile mele nu fuseseră potrivite *atunci,* trebuia să discut numai cu un om rămas absolut singur — fără casă și fără prieteni — indiferent din ce motive a rămas. Bătrînul venise de prea puțin timp, discuția părea totuși la început, nu era tîrziu să dau telefoanele respective, puteam foarte simplu să-mi recîștig timpul, cazul însă începuse să mă intereseze, era prea ciudat și prea neclar, încît, fără să vreau, m-am pomenit vîrît destul de adînc în el și adevărul este că știusem încă din primul moment că voi merge, deoarece chiar dacă mi-a venit greu să recunosc, *trebuia* să mă prind de ceva, n-aveam încotro. Mințindu-mă frumos, amăgindu-mă, umblasem de fapt cu mîna întinsă după un pai salvator, îl așteptasem să apară, știam de mult că timpul poate fi pierdut oriunde. Plus că Melania avea toate motivele să mă ierte. Desigur, îmi era foarte clar că am alunecat în extrema cealaltă și că, fără nici un efort, dacă merg mai departe cu raționamentul, voi ajunge chiar să-l rog și el să mă refuze ! Oricum, într-un termen scurt, devenisem altul, eram în stare să-i fac niște drăgălășenii, să-mi cer scuze, încît, surprins, ajunsesem să mă întreb dacă asta nu este cumva rezultatul dîrzeniei lui, dacă în lupta subconștientă dintre

noi, poate mult mai violentă de cum s-a văzut din schimbul de cuvinte, n-a cîştigat cumva el, s-a impus, a fost mai puternic ? Oricum, trebuia să aştept, deşi, luptînd pe terenul meu, acasă, poate că eu eram cel obligat să las impresia că doresc să se termine ostilităţile. După o clipă de pauză, înţelesesem că m-am grăbit totuşi : nu eram altul, redevenisem cel obişnuit, de o generozitate anacronică, uşor de impresionat de către oricine se văicăreşte sau plînge, foarte înţelegător cu infirmii spirituali. Dacă mi-ar prinde acest moment de slăbiciune, nu ştiu ce s-ar întîmpla...

M-am întors spre el puţin mai pocăit ; aveam însă lumina în spate şi nu mi se vedea faţa. „Nu aştepta după mine, i-am spus, culcă-te, eu mai am ceva treabă. Nu stau mult, deoarece mîine avem drum lung şi obositor." Auzindu-mă, socrul îşi ridică fruntea şi, fără să pară uimit de blîndeţea glasului meu, de concesia făcută, spuse extrem de calm : „Lasă, frate, mă descurc şi singur. Nu-i frumos să-ţi calci pe cinste din cauza mea." Îmi dădeam seama că din cîteva cuvinte ajunsesem iarăşi pe muchie, ne trebuia foarte puţin pentru a ne reîntoarce de unde am plecat ; în mine, desigur, cedasem, nu puteam însă accepta să fiu înfrînt într-un duel verbal şi nici ideea că m-ar domina psihic, mai ales asta mă întărîta. Pe de altă parte, el nu se ridica niciodată deasupra faptului mărunt. Era deci inutil să ripostez, chiar dacă eu păream cel înfrînt. „N-am susţinut nici măcar o singură dată că o să-mi calc pe cinste, spusei destul de reţinut. Noi, mai înainte, am continuat, după cîte ţi-ai dat seama, o discuţie mai veche. Povestea cu casa e altceva. Poate că s-a înţeles, dar, cel puţin în mine, eu am făcut această diferenţiere. Pe urmă, amîndoi ne-am pomenit cu chef de vorbă." „Unde-ţi place să dormi ? zise bătrînul. La margine ori la perete ?" „Unde vrei", i-am răspuns, bucuros că a avut şi el tăria să nu atace. Mi se părea cam nefirească mărunta mea satisfacţie, cam cerşită, mai ales că eu îmi schimbasem atitudinea faţă de el, dar nu şi sentimentele. Peste un amănunt însă nu putusem trece : cum Dumnezeu să dormim în acelaşi pat ? „M-ai întrebat de ce rîd ?" spuse destul de vesel bătrînul, dezbrăcîndu-se cu multă uşurinţă, încît, după gesturi, după scurtele gemete necontrolate, care-mi aminteau de icnetele marilor animale aflate în apă, vara puteam rămîne la constatarea că, în realitate, mă contrazisese doar pentru că nu-i dădusem liber, vorbele mele se interpuseseră între el şi pat. Poate din cauza vreunei mişcări involuntare lăsasem impresia că l-am întrebat ceva, oricum el nu aşteptase să-i repet cuvintele şi se decise să-mi povestească. „Uite, cu vreo două zile în urmă a fost un circ mare de tot la *ceape*. Îmi aminteam de el şi mă întrebam de unde atîta nevoie de veselie pe capul oamenilor ? Şi ce le trăsneşte prin minte ! N-ai de unde să ştii cum e cu satul. Tineretul pe la şcoli, bărbaţii la fabrici, vin sau nu vin întotdeauna acasă, muncă multă, alergătură, iar uneori vin sleiţi, obosiţi şi dorm sau mai trag la bufet cîte o ţuică. Prin sat au rămas brigadierii, bătrînii şi, desigur, cine ştie de unde, au venit nişte tractorişti, mecanici şi electricieni. Să vezi, domnule, ce bairamuri fac ăştia ! Şi-au găsit şi cîteva fete, căci chef fără femei... Nu demult a avut loc un accident de care nu ştii să rîzi ori să plîngi. La el mă gîndeam, pentru că, sînt sigur, nici tu, nici eu n-am auzit vreodată de aşa ceva şi mă tot întreb din ce cauză se întîmplă ce se întîmplă : le este lor prea bine sau nu le mai pasă de nimic ? Nu departe de noi, sub deal, este o casă unde, periodic, se întîlnesc la o văduvă vreo 5—6 neveste şi beau pînă nu ştiu de ele : ţuică, vin, bere, ce se găseşte, nu aleg, numai să fie mult. Şi nu-s femei urîte sau proaste, sînt dintre frumoasele satului. Şi nici nu poţi să zici că-s prea stricate ori că nu

lucră. Periodic, însă intră în draci și atunci nu țin seama de nimeni și de nimic. Toată lumea află cînd se sfîrșește cheful, pentru că femeile încălzite încep să țipe, să facă scandal, se dezbracă, fug dupăolaltă prin casă ori peste cîmp, pînă cad de oboseală. Rar, cînd nebuniile durează mult, vin și alții, mai ales tineri necopți, și cine pe cine prinde cu aia rămîne. Într-o zi, un tractorist, Prună, apare în toiul chefului cu o remorcă și îi încarcă pe toți, vreo zece femei, cîteva neveste și cîteva fetișcane, plus niște tineri din ăștia, și, beți cum erau, îi duce să-și continue cheful departe de sat, la arie. Prea o făceau lată, erau cam huiduiți, și cu fiecare petrecere sporeau numărul spectatorilor de la porți. Un capăt de sat prins de nebunie, uitînd de toate... Femeile bete sînt grețoase : unele țipă, sar pe bărbați, îi doboară, îi mușcă, încearcă să-i dezbrace, și-i vezi numai rostogolindu-se peste cîmp, prăbușindu-se ; n-au pic de rușine și control, altele plîng și, cînd observi cum le curg balele, te apucă dorul de fugă. Unora nu li-s deajuns bărbații, n-ai ce să le faci, le apucă și pe ele nebunia după cele lumești ori disperarea că îmbătrînesc, vremea nu așteaptă, acum ești copil și nici nu-ți dai seama cînd te duci, vine popa și te cară și, ca om, ca animal vreau să spun, nu te alegi cu nimic, o ții mereu după diverse păsări din gard, n-ai timp, uiți să te gîndești că ești tînăr și om. Acolo, la arie, s-au îmbătat crîncen, mai al dracului ca niciodată, în dușmănie, ca la sfîrșitul lumii, au rupt toate de pe ele, de n-au mai rămas cu nimic, s-au tăvălit pe acolo prin paie, au făcut tot ce se putea face, pînă cînd, dintr-o țigară — dacă nu cumva cu voia — s-a aprins un stog. Atunci, speriați, cei care se mai puteau mișca au întins-o la fugă ; cîteva femei s-au urcat în remorcă, altele au rămas pe acolo, bete, nu departe de foc. Noroc, singurul, de altfel, că nu bătea vîntul. Prună, cel mai speriat probabil, s-a trezit puțin și, cînd a văzut dezastrul, a pornit cu tractorul înainte, peste cîmpuri, la nimereală, pînă s-au răsturnat în vale. El n-a pățit mare lucru, a dat doar în sperietură : s-a pornit la fugă inconștient, prostește, înainte, la întîmplare, incapabil să se oprească ori să spună ce i s-a întîmplat, l-au găsit niște oameni căzut într-un șanț, gol de tot, numai cu șapca pe cap și cu o năframă în jurul gîtului ; avea spume la gură, ochii holbați, gemea. Acum e la spital, nu știe de el, tremură tot, plînge. Dar și cînd va începe să știe, o să fie obligat să-și continue plînsul. Spre ziuă am auzit și eu scandalul și, curios, m-am dus acolo ; nu-ți poate trece prin minte ce era : tractorul cu roțile în sus, în vale ; doborîse un arin și răsese o tufă ; remorca era în apă. Numai în vremea războiului văzusem așa ceva. Două nebune și-au rupt picioarele, altele pline de sînge, zgîrieturi și noroi, nu se puteau mișca, urlau pur și simplu, azvîrlite pe celălalt mal, goale ; nici nu mai știu ale cui erau, pentru că mi se făcuse frică, așa sfîrtecate arătau ca picate din altă lume. Le sosiseră și bărbații de la lucru și veniseră după ele. Una, nevasta președintelui, a pățit-o rău de tot : i se vedea numai capul și un sîn sfîrtecat de crengi ; cred că și-a rupt șira spinării ; au scos-o milițienii, abia la urmă, cu mare greutate, de sub remorcă ; nu știu ce se va alege de capul ei ; a fost singura care putuse să-și tragă chiloții pe ea, sau poate că celelalte nici n-au avut. Pe Florica, văduva care organiza de obicei petrecerea, deși a fost cu ei, toată lumea știa asta, n-a mai găsit-o nimeni, zadarnic au căutat-o peste tot, chiar și prin pădurile vecine. Nu s-a aflat nici pînă azi, după o săptămînă, ce s-a întîmplat cu ea. Contabila și cu electricianul au scăpat mai ușor, numai cu rușinea. Se pare că nici nu fuseseră prea beți. I-au găsit pompierii într-o gireadă, înlănțuiți de a trebuit să-i despartă doctorii, cum pățesc cîinii cîteodată... Ăștia se căsătoresc, nu-i mare

lucru, la o adică se mută din sat, deşi e păcat, erau foarte buni dacă nu-i lovea nebunia asta, prostia. La urma urmei, puteau să rămînă şi acasă, să nu se amestece. Nu ştiu cum o va scoate preşedintele. S-a întors de la spital, negru de tot ; nu mai vorbeşte cu nimeni, stă singur în casă, bea, cîntă la vioară şi plînge. L-au chemat şi cei de la judeţ, dar nu s-a dus. Poate să înebunească şi el de ruşine. Are fată măritată la oraş. L-a nenorocit şi nevastă-sa. Mie mi s-a reproşat că-s dictator, că nu am vrut să ţin seama de părerile celorlalţi, că i-am forţat să lucreze. Au făcut o gaşcă şi într-o şedinţă m-au criticat rău de tot. Ciobanu ascultă de toţi şi uite unde a ajuns ! La mine, e adevărat, munca era muncă, nu glumeam, dar oamenii s-au ales cu ceva, nu se puteau plînge. Tot ce s-a făcut, tot ce e bun e cam de atunci. Acum ăsta îi lasă în voie, brambura, la oameni le place, treaba lor, dar uite ce se întîmplă ! Ciobanu este, printre altele, un diblaş bun, ştie să cînte din vioară, dă la fiecare ce vrea şi, cînd nu e singur, cînd pică peste el controalele, începe să facă circ, să se văicărească : «Vă rog, schimbaţi-mă, nu-i de mine, n-am vrut, mie-mi place vioara. nu stiloul, nu-s de şefii.» Are însă mare noroc cu agronomul ; ăsta e fericit că e lăsat în pace, că are mînă liberă de la consiliu şi, om ambiţios, poate să facă ce vrea, să-şi termine experienţele. Probabil că ele vor duce undeva, nu ştiu, deocamdată judeţul e mulţumit de rezultate, un capăt de sat e plin cu loturi experimentale, însă mă tem că bani tot experimental vor ieşi anul acesta. Să nu crezi că-mi pare rău ori că-l urăsc pe preşedinte. Sînt însă curios să văd ce va ieşi, atîta tot. Şi pe cine-l vor alege după... În rest, nu mai am ambiţii." „Ai fost şi preşedinte de cooperativă ?" m-am pomenit întrebîndu-l, surprins. „Sigur, rîse degajat bătrînul. Numai popă n-am fost încă." „N-aş putea spune treaba asta, nu-i chiar adevărat, glumii eu, dar, dîndu-mi seama că nu va pricepe aluzia, am continuat repede şi cam neinspirat : Dacă ai fi dorit, cred că cei de la raion n-ar fi avut nimic împotrivă." Aşteptam nemulţumit răspunsul, însă bătrînul nu se supără : „Dacă vrei să ştii, ca Mitrea puteam fi şi eu foarte bine. A decăzut şi el, s-a pierdut." „Sper că nu regreţi povestea asta, aveai cu un adversar mai puţin..." „Nu, spuse nesigur bătrînul, el nu s-a băgat niciodată, nu a fost om rău, ajuta în stînga şi-n dreapta, era cam fricos şi asta-mi convenea. Pe urmă, să ştii, cînd decade un om, cînd se prăpădeşte, chiar dacă mi-e duşman, nu mă bucur." Aş fi fost tentat să-l întreb de Carol, însă m-am oprit la timp. Fără nici un efort, Radu mi se descoperea singur, nu trebuia decît, periodic, să-l stîrnesc. Noua lui faţă începea să mă surprindă, avea reacţii şi observaţii sincere, cred, care, raportate la momentul întîlnirii, nu ştiu de ce nu i se potriveau, însă cu cît ne îndepărtam de Carol, devenea mai dezinteresat, părea chiar obiectiv, detaşat de toate. Cît despre Mitrea, mă gîndisem că urma de credinţă din Radu îl domolise, teama ancestrală de zei în cele din urmă învinsese, îl ţinuse probabil în rezervă. „A dat şi popa în patima beţiei, continuă bătrînul. Nu demult şi-a pus la cuminecătura dinainte de slujbă un chil de vin şi s-a îmbătat în aşa hal încît, cînd a ieşit să binecuvînteze, în loc de rugăciuni a început să cînte *Zărzărea, zărzărea,* de se prăpădeau de rîs toţi credincioşii. L-au pedepsit popii cei mari cu cîteva săptămîni de post, dar degeaba. Şi, uite, ăsta e văr cu Carol şi, dacă mă crezi, îmi pare rău de el, era milos şi bun, n-a jignit pe nimeni niciodată şi, în plus, atunci cînd îi dădeam instrucţiuni cum să predice şi ce să predice, nu mă refuza, găsea întotdeauna vorbele cele mai potrivite, lăsa Cezarului ce i se cu-

venea, fără mofturi și supărări. E un om interesant Mitrea ăsta. A știut multă carte și-i mare păcat că nu-i mai folosește la nimic ! Dar asta-i viața, tot cei buni pică prost, dau odată și odată cu ruda-n gard. E vremea însă să dorm, cred că te-am obosit. Uneori, seara, stau și mă gîndesc la oameni, la cei pe care-i știu... Greu de tot reușești să-i cunoști, dar și atunci cînd crezi că ești sigur, pac, îți face cîte una de te întoarce peste cap ! Cîteodată am impresia că n-am învățat nimic, deși vezi, sînt cu un picior în groapă. Mult a fost, puțin a rămas, toate-s bune și frumoase, cîteva nimicuri mă tortureazà, nu-mi dau pace, mă fac să-mi pierd nopțile, și așa foarte scurte. Mă tot întreb și iar mă întreb : ce s-a întîmplat, ce am putut face ori ce n-am făcut de am rămas atît de singur, uitat pînă și de copiii mei ? Ajungi uneori, crede-mă, să-ți pară rău chiar și după gîndurile tale bune, după tot ce te-a legat de ei. Uite, eu le-am spus sincer tot ce am crezut și poate că în vremea aceea, în ei, bunii mei prieteni rîdeau de mine, își băteau joc. Zici că nu te culci ?" mă întrebă el brusc. „Mai stau puțin, spusei cu glas scăzut, nu mă aștepta. Îmi face însă plăcere să-mi povestești." Mi-am tras fotoliul de lîngă pat, m-am întins în el și, cu picioarele pe masă, într-o poziție destul de comodă, încercasem să fac abstracție de bătrîn, de faptul că mai erau încă zece ore pînă la plecare. Putea avea impresia că sînt pregătit să-l ascult cu mare atenție și probabil că aș fi făcut-o, dar, cît m-am străduit, n-am reușit să-i pun vreo întrebare, să-l întrețin, cuvintele nu mă ascultau și realul interes era neutralizat de oboseală. Omul acela dur, contradictoriu, aflat parcă mereu în atac, se îndepărtase treptat, se pierduse. Îi auzeam mișcările neregulate, se învelea probabil ori își căuta un loc potrivit în pat, dar ele erau ale unui bătrîn oarecare, neutru, dacă nu străin de-a binelea, indiferent afectiv. „Uite, spuse el, eu stau aici, la tine, și dorm. Bătrîna a rămas în șură, are un pat acolo, pus sub oblon. Doarme cu vaca, cu capul sub nasul vacii. Spune că așa nu-i este frică, nu e singură. Poate că doarme la cineva, dar nu cred, nu se duce, nu-i place, iar apoi noaptea-i scurtă. Carol, singur, se află la poartă, privește casa distrusă și se bucură, nu-și dezlipește ochii de pe ea, așteaptă să ies, să mă vadă, nu știe că am venit, n-am spus nimănui... Parcă-l văd cum stă și cum i se pare de curios că nu răsar de nicăieri, că nu mă aude, că nu știe ce-i cu mine. N-o să doarmă de ciudă că nu m-a văzut, n-o să aibă liniște..." Vocea îi scăzuse treptat, pînă adormise vorbind. De altfel, îmi dădeam seama că gîndește cu glas tare, că, sustras mediului în care se află, s-a adîncit de tot în lumea obsesiilor lui, a redevenit el însuși. Poate că acum, în visele lui stranii, Carol lua diverse înfățișări, era învins, ori, aproape sigur, continua să aștepte, pe aceeași laviță, de la poartă. Și, iată, incredibil, era liniște, respiram ușurat ; aveam o noapte în față, extrem de lungă, și sentimentul că, în sfîrșit, sînt liber. Din întreg dialogul îmi venise în minte doar cochetăria discretă și destul de frecventă a lui Radu cu moartea. Ce înțelege prin ea ? Cum poate să vorbească de ea cu atîta seninătate ? Părea obișnuit cu acest gînd, nu era cochetăria idioată a celui ce vrea să epateze cu lucruri grave și vorbe mari, conștient în același timp că mai are încă mult de trăit, ci constatarea sinceră a unui om care pronunță cuvîntul firesc tocmai pentru că se mai întîlnise cu ea. Deocamdată îl mai țineau în viață ambițiile, Carol. Are acest diferend cu el. Dacă-l cîștigă, poate că nu-i mai rămîne nimic de făcut, toate-i sînt clare, gol și inutil, urmează să se stingă și el. Ajutîndu-l, aș avea neliniștea că m-am introdus conștient în mecanismul atît de complicat al vieții lui, i-am grăbit sfîrșitul pe care

am impresia că şi-l doreşte. Explicaţia desigur îmi depăşea cuvintele, o simţeam însă. Starea lui s-ar putea numi şi oboseală, şi era o trăire de o nuanţă aparte : îi lipseau, printre altele, curiozitatea, interesul ; se retrăsese în el ; mă convingea că-i sînt tot mai familiare umbrele trecutului, că le cheamă, le simte nevoia, în aşa fel încît uneori îşi urăşte chiar şi propria-i viaţă. Mai avea încă destui ani pînă la limita de sus a vîrstei, dar nici nu se gîndea la ea, moartea-i era deja o prezenţă vie, un fel de persoană cu care mergea alături fără să-l incomodeze ; dimpotrivă, părea că ea-i făgăduise ceva, îi spusese un lucru numai de el ştiut, şi nu mai avea răbdare să aştepte. „Pe cînd eu... Eu vorbesc de moarte la fel cum vorbesc de ură, cu o pasiune teribilă. Uneori încerc să mă autoconving că simt cu adevărat ura, strig în gura mare că-l urăsc pe X ori Y sau pe atîţia alţii, dar în realitate mint cumplit, nu pot urî, mi-e aproape străin acest sentiment. Percep din prima clipă ura cuiva, intensitatea ei, din păcate însă mi-o justific imediat, şi explicaţia paralizează orice reacţie violentă, şi tot ce mai rămîne de pe urma logicii e înţelegerea, eventual compasiunea şi consolarea că, oricum — speţa asta sau ce o fi —, ne tîrîm în sus, cu greu, dar ne tîrîm, trăgînd după noi şi imensa greutate a naivilor şi inconştienţilor. Şi totuşi cel puţin de trei ori am simţit gustul morţii, adică paralizanta certitudine că toate se termină imediat... Dacă n-ar trebui să mă duc în acel oraş, dacă Ursu ar fi oriunde în altă parte şi dacă, în această clipă, aş avea mai mult noroc..." Vorbeam fără noimă, încercam infantil să fac puţină ordine acolo unde nu se putea ; cuvintele erau una, le auzeam, sunau clar, ferm, cursiv, le ştiam înţelesul, însă dincolo de ele, sentimentele îşi urmau drumul lor curios, contradictoriu : cu fiecare clipă mai mult aveam certitudinea că mă aflu în pragul unei descoperiri importante. Absurd, nerăbdător, căutam să înţeleg de unde această trăire acută, vie, dar cu cît mă străduiam mai mult, cu atît nu descopeream decît ceea ce ştiam demult, cel mai prezent dintre sentimente : aşteptarea.

5

„Trebuia să-mi închipui că nu vei accepta să dormim în acelaşi pat, că sub diferite pretexte vei rămîne acolo, la masă, noaptea întreagă. Dacă aş fi fost demn, m-aş fi dus la un hotel, în gară, undeva... Nu mi-e ruşine să înnoptez în gară ori în parc ; ani întregi am dormit pe frunze, sub cerul liber, în corturi sau în barăci pline de păduchi. Nu-mi explic ce s-a întîmplat, m-a răzbit somnul, a fost o căldură nesuferită astăzi, m-a turtit ea sau poate oi fi vrut să-ţi spun ceva ? De fapt, nu cred, nu prea avem ce discuta ; la un moment dat mă hotărîsem să plec, mă chiar ridicasem, m-am gîndit însă că s-ar putea să te ruşinezi, să te simţi rău, să crezi că te consider mai neomenos decît eşti. Acum sînt sigur că ţi-aş fi făcut o mare bucurie ; nu te necăji, pînă-n zori nu e prea mult, vei putea dormi liniştit ziua-ntreagă, anul sau chiar viaţa. Te voi căuta într-o singură împrejurare : dacă, prin absurd, îţi vei bate joc şi o vei lăsa pe Melania. Peste asta nu voi putea trece, te-aş omorî, simplu, fără nici o milă, că mie puţin îmi pasă, nu mai am multe zile şi nu ştiu ce să mai fac cu ele. Nu te ameninţ, nu vreau să ţi-o bag pe gît cu forţa, sînteţi maturi, ştiţi ce e

bine şi ce e rău, îţi spun însă ce simt în clipa de faţă. Nu cred că totuşi o vei face, vă potriviţi perfect, deşi uneori mă întreb dacă nu e o impresie falsă ; pentru mine, sau poate de la o vîrstă toţi tinerii seamănă, e greu să spui că ăsta gîndeşte într-un fel şi ăla în altul. Vezi, astăzi, şi să dormiţi doi într-o cameră vi se pare prea mult, imposibil. Uneori, auzindu-vă ce spuneţi, încercînd să vă înţeleg felul de a gîndi, mă întreb dacă pentru asta am luptat noi, dacă riscurile pe care ni le-am luat asupră-ne — şi, crede-mă, nu puţine — chiar şi păcatele în acest fel ne sînt plătite ? Voi eraţi cei pe care-i visam cînd, întinşi pe pămînt, cu capul pe raniţă ori pe frunze, ne bucuram că am mai scăpat cu viaţă o zi, că a întîrziat iarăşi glonţul aşteptat în fiecare clipă ? I-am spus-o şi Melaniei, aşa că tu, dacă ţii să-mi faci o plăcere, lasă-mă, nu mă întrerupe, vreau, ce o fi, să mă răcoresc, să-mi limpezesc cumva gîndurile. Uite ce mi-a răspuns ea, foarte înţeleapta : «E vremea să consolidăm, or, pentru asta avem nevoie de linişte, de carte, nu de gargară şi de analfabeţi. Fiecare vîrstă cu necazurile şi bucuriile ei. Satisfacţia ta a fost, se pare, atunci, luptînd, cîştigînd ; a noastră e alta — ca împreună cu voi să aducem ţara în rînd cu lumea, aşa că nu-mi pretinde să-ţi ridicăm monumente, nu te crede nişte moaşte vii, nu tot întinde din osul ăsta al victoriei ; tu şi alţii v-aţi făcut datoria atît cît aţi putut şi gata, noi ne-o facem cum putem pe a noastră, n-avem vreme să vă purtăm zilnic, cum ţi-ar conveni, moaştele prin piaţă, în văzul lumii. Voi v-aţi pus cu precădere pielea la bătaie, noi — tot cu precădere — prestigiul, inteligenţa. N-avem nevoie decît de linişte şi de calm, şi nu de bruiajul ăsta cu lozinci şi mustrări.» Avea de lucru cu mine, eu eram «voi», politeţea, adică ceea ce a mai rămas din ea, o obliga să nu mi se adreseze direct sau, procedînd astfel, voia să dea în stînga şi-n dreapta cît poate de tare, cît o ţine mintea. De fapt, n-are importanţă, cît este de aiurită, de exclusivistă, îmi place, crede-mă, să o ascult. Pentru ea lucrurile sînt atît de simple, încît nu poţi să nu te distrezi. Unde a mai văzut ea purtîndu-se moaşte ? Nu ele o împiedică. Poate că *umbra lor*. Dar nu e vina mea că vă place umbra. Altceva voiam însă să-ţi spun : lumea nu e făcută din *noi* şi *voi*, ci din oameni. Cînd o să înţeleagă problema asta, îşi va măsura cuvintele, îi va părea rău. Chiar şi eu, din păcate, mi-am dat seama cu destulă întîrziere. Într-o zi — mai repede de cum mă aşteptam — am fost schimbat de la raion şi n-aş putea spune că m-am simţit foarte bine. Îmi dădeam seama că am greşit undeva, nu se putea altfel. Tovarăşul Coza obişnuia să ne explice pe larg, chiar la un pahar, să ne critice constructiv, pe cînd Baciu nu se obosea prea mult, convoca o şedinţă, anunţa că ţi s-a încredinţat o altă sarcină, şi oamenii, cei ce rămăseseră, pentru că nu era vorba de propriul lor scaun sau poate din frică, servilism sau mai ştiu eu — poate se înţelesese cu ei, poate eram eu depăşit de sarcini — ridicau automat mîna şi, în unanimitate, erai promovat cît ai zice peşte. Sigur, fusesem surprins, mă chiar temeam, drept să-ţi spun ; era ceva dureros în toată povestea aia : te ia, îţi mulţumeşte şi te vîntură, iar tu, dacă vrei să pari tare, bine înfipt pe tălpi ori prost, căci uneori nici nu ştii cum e mai bine să fii, mulţumeşti la rîndu-ţi, sărbătoreşti evenimentul, ştiind că în ziua următoare nu te va saluta prea respectuos nici măcar portarul, ai intrat într-o altă branşă, aşa că va trebui să-ţi faci bilet de voie, iar bunii tăi prieteni, pe care, dealtfel, chiar şi tu i-ai ajutat să promoveze, nu vor mai avea timp, se vor strădui să-ţi dovedească fără drept de apel că ai alt loc de producţie, că nu prea are

rost să calci pe la raion decît cu o treabă anume. Durerea mea era pentru cei de acasă : ai trudit, ai cedat locuința din oraș, ai părăsit fabrica, te-ai aruncat în foc împreună cu familia fără să te gîndești prea mult, i-ai convins de importanța misiunii tale exact cînd alții îți dovedeau că ești caraghios punînd atîta suflet, spunînd că n-are rost să te zbați degeaba, și, iată, judecînd simplu, te pomenești ajuns la vorbele lor, te simți mărunt, inferior, incapabil, îți lipsesc cuvintele să le explici. În seara aceea Melania, aflată în vacanță, mi-a spus : «Foarte bine, o să te mai odihnești și dumneata, era vremea să-ți vezi de familie.» «De, îi răspund, o să-mi văd, n-am încotro, v-am neglijat...» «Ce zici că ai făcut mata în timpul războiului și imediat după ?» mă pomenesc întrebat spre surprinderea mea. «Ședințe, acțiuni, am luptat, îi spun, deși pe atunci nu făceam parte din rîndurile noastre, din partid. Abia după război, în zilele acelea... Oricum, am pus la 1 Mai un drapel pe coșul fabricii lui Winter. N-a fost ușor, dificultăți grave, risc... Cu toată paza...» «Și dacă te prindeau, cît îți dădeau ? zice ea. Cîți ani luai de la burghezo-moșierimea aia nenorocită ?» «Vreo trei ani, cel mult, dacă nu mai avea și altceva la activ.» «Perfect, rîse ea. Ai noștri cît ți-au dat ?». «Nimic, doar n-o să mă condamne ai mei...» «Nu, mă întrerupse Melania, cîți ani ai fost cu sarcini de răspundere la raion ?» «Altceva, îi spun, mi se pare că zece.» «Și nu te consideri răsplătit ? «Dar nu pentru asta am făcut-o, îi spun, deși știam că glumește, era vorba de conștiință. Credeam în victorie, dar nu-mi imaginasem că voi avea vreo sarcină. Unui muncitor, dacă-i dai ce-i trebuie, pîine, condiții, îl respecți, ești omul lui. Dacă-l minți... și-l poți o dată, de două ori, însă mai mult nu, pentru că te-ai dus. Vrea pîine. Or, eu, atunci, pe vremea exploatatorilor, pîine am avut. Restul, crezusem că e treaba altora.» «O, rîse ea, atunci se schimbă lucrurile ; dacă e vorba de conștiință, e clar. Ești convins, dumneata, tată, îmi spuse Melania, așa, cu mîna pe inimă, că meritai să rămîi în continuare la raion fără pic de școală ?» «Aveam facultatea muncitorească, nu e nu știu ce, dar nici chiar nimic, ce dracu. Dar, îi răspund, dacă e s-o luăm și așa, crezi oare că experiența nu e școală ? Atîția ani în mijlocul problemelor, pus direct în situație... Pe urmă, dacă aș fi fost singurul în situația asta, pornit de jos de tot, fără carte multă. Eu, în comparație cu unii, eram totuși un savant, ce mai !» Și ea știi ce mi-a spus, și nu pentru prima dată ? «Ei, numai cu atașamentul, fără pregătire, nu merge, distrugi exact pentru ceea ce ai luptat dacă spui că într-adevăr ai luptat și pentru binele oamenilor.» «Pentru al oamenilor și al vostru, îi răspund. Aici se impun unele diferențieri... Dacă ceilalți oameni sărmani s-ar mai fi descurcat pînă la urmă și fără mine, voi nu cred că ați fi făcut-o. Știi, oamenii sînt uneori dincolo de gard, o treabă neclară, nu-i simți cine știe cum, îi iubești, mă rog, știi că-i doare ceva, dar nu plîngi, cît ai vrea, de durerea lor. Le vezi mizeria, îi știi nenorociți, le intri în casă și nu pot să-ți dea decît un pahar cu apă... Sigur, te doare, îți asumi orice risc de dragul lor, dar nu simți în tine durerea pe care o ai cînd te gîndești la ai tăi. Nu ești tu responsabil de soarta tuturor, dar de ai tăi răspunzi direct. Voi erați în casă, vă vedeam zilnic aproape. Și apoi și mie mi-era foame, și eu aveam niște datorii de plătit. Mă săturasem să tot ridic pălăria.» «Puteai să rămîi foarte bine la fabrică și încă nu e tîrziu să te reîntorci ; pentru pasiunea ta, politica, nu ai dreptul să pretinzi mai mult.» Da, nu voi pretinde niciodată, însă, fiind și om, nu-mi este totuna cum, ce și cît mănînc, asta-i porcăria. Și eu care crezusem că

sînt mîndre, măcar ele, de mine, că însemn ceva ca persoană publică... Din păcate, au speculat momentul căderii, abia atunci le-a venit curajul acasă, au îndrăznit să cuvînteze. De asta, drept să-ți spun, nu te-am condamnat cînd mi-ai dat să înțeleg că ți-s indiferent, să zicem : ai avut curajul să recunoști deschis ; ele, în schimb, deși stăteam împreună, îmi erau dragi, au așteptat totuși... Le făcusem deci bine cu forța, se pare că ar fi preferat să se îmbrace mai prost, să nu mănînce atît, dar să nu risc, să fiu cinstit așa cum înțeleg ele, în sens biblic sau mai știu eu. Însă o recunosc abia acum, după ce le-am săltat cumva peste mizerie. Dar astea erau ambițiile lor, căci ale mele au fost altele, și nu pot să mă plîng că nu aș fi pus măcar degetul pe ele. Am vrut să ajung cît se poate de sus ; la început am executat, n-am crezut că ar fi posibil, dar apoi, recunosc, am vrut să salt. Și asta nu-i o vină de vreme ce sînt atîția săltați. Cum ? Cum s-a putut. Melania are felul ei ciudat de a vedea lucrurile ; n-aș spune că e matură, că-mi place cum gîndește, că nu mă doare neînțelegerea ei ; mi-e milă însă că e naivă : se cunoaște doar pe ea și își închipuie că exact așa arată și lumea. Din păcate, oamenii nu sînt nici cum par, nici cum vorbesc, ci altfel. Stai ani întregi împreună cu cineva și exact cînd ai impresia că-l știi, că-l cunoști, face una care-ți întoarce pe dos părerea. Nu e bine să judeci pe alții după tine. E o greșeală groaznică, de neiertat. Poate-s eu ramolit, cum vrei, dar aproape că aș susține că pe om nu-l poți cunoaște cît te-ai strădui. Chiar și în cel pe care-l mîi și aduni, în omul cel mai simplu cu putință, nu știi ce zace, nu ghicești ce moment pîndește. «Atunci, în '950 și ceva, tu erai prins în luptă cu bandiții, pentru colectivizare, îmi explicase ea, îți susțineai cu riscul vieții satisfacțiile, erai unul dintre cei ce trebuiau să consolideze și să apere drepturile cucerite cu mari sacrificii. Eu cu mama și cu soră-mea eram acasă, deci departe de tine, or, din banca noastră, lumea nu se vedea chiar atît de roză : ne îngrozeau denunțurile și denunțătorii, hîrtiile anonime urmate de mașini ce opreau noaptea, la 12, în poartă și, cu ochelari negri pe ochi, cel căutat dispărea pentru multă vreme. Tremuram de două ori, pentru tine și pentru noi : că te vor omorî dușmanii direcți, banda înarmată a lui Sterian, sau că ai tăi vor afla că ai spus — cînd aveai nervi — cine știe ce, că ai vorbit în somn, ori vor descoperi că ai rudele pe care nu le ai, și gata.» De fapt, nu de puține ori chiar bandiții făceau anonime despre ai noștri și se mai întîmpla ca tocmai în toiul luptei cîte unuia să i se ia arma și gradele, să umple tocmai el spațiul destinat denunțătorului. Dar dacă totuși avea dreptate cel ce ținea seama de denunț și te pedepsea ? te întrebai. Și uneori avea, recunosc și azi, mulți coteau cum bătea vîntul. De fapt, să știi, bătălia s-a dat pe viață și pe moarte și toți au pierdut cîte ceva, unii mai mult, alții mai puțin, dar de pierdut am pierdut sigur. E clar, nu poți face omletă fără să spargi ouăle. Adevărat, omleta a ieșit cum știi, s-au spart, ce-i drept, niște ouă... Atunci însă nu m-am gîndit la asta, trebuia cu orice preț să înving, pentru mine nu exista alt cuvînt, mergeam înainte și-i împingeam din spate pe ceilalți, nu-mi păsa, n-aveam vreme de așteptat. Și eu am procedat la fel, recunosc. N-am avut vreme și nici răbdare să-i caut în gură pe toți, voiam să termin odată povestea asta și, în plus, de ce aș fi fost eu mai breaz ? Eu executam, la urma urmei, ordinele. Și, ca executant, Brainea mă lămurea că păcatul trece asupra celui ce ți-l dă. În afară de asta, eu mi-am dus pînă la capăt orice sarcină. E boala mea, slăbiciunea mea. Oricum, vorba Melaniei, multe victime și mulți călăi s-au dus... «Tremuram la rîn-

dul nostru, zicea ea, cu mintea ei neideologică, ne temeam pentru viaţa ta şi pentru a noastră, ne era teamă ca nu cumva păcatele tale să se reverse peste noi cele ce — odată venite în sat, cu tine — trăiam şi suferеam împreună cu neamurile şi familiile celor urmăriţi de tine. N-am ştiut de dreptatea care te chinuia, şi chiar dacă ai fi făcut dreptatea dreptăţii, nu ea ne încălzea, ci frica. Îmi erai tată, însă mă temeam de tine. Mă gîndeam că tu voiai să ajungi în cărţile de şcoală, ca Lazăr de la Rusca, în tine te credeai deja erou, dar cum nu erai prea sigur că i-ai convins şi pe alţii de asta, o dădeai înainte, uneori mi se părea că nu existau atîţia duşmani de clasă, legionari şi chiaburi pe cîţi ai avut tu chef să-i lichidezi numai să te recunoască erou.» Asta era felul ei de a judeca, dar poate şi greşeala mea că le încurajam. Să vezi mai departe : «Veneai, ne sărutai, puneai arma pe masă şi, cînd te vedeam cu ea, cînd te urmăream cum îţi numeri gloanţele, înnebuneam pur şi simplu de frică. Îmi închipuiam că, undeva, prin grădină ori nu departe, în pădure, cineva face acelaşi lucru şi aşteptam ca din clipă în clipă să aud geamul făcîndu-se ţăndări şi să te văd într-o baltă de sînge. În acelaşi timp, aş fi vrut să te reţin acasă. Cu cît stăteai tu mai mult acasă, cu atît cei urmăriţi continuau să trăiască ori să se bucure de libertate, dacă a umbla prin păduri, hăituit, înseamnă a fi cu adevărat liber. Nu ţineam grozav la viaţa lor, nu-i văzusem, îmi erau oarecum indiferenţi, poate că într-adevăr trebuiau să moară, însă nu voiam să ştiu că *tu* i-ai ucis. N-are nimeni acest drept, să omoare, pentru că nimeni nu poate da viaţă ; omul se naşte liber, şi el poate fi *convins* să creadă în ceva, dar nu *obligat.*» Îmi dădeam seama foarte bine că ele, sărmanele, odată aduse de mine în sat, trăiau în apropierea nevestelor celor plecaţi prin păduri. Vezi, ciudat, tovarăşul Coza şi Lupşa le păruiau să spună unde-s bandiţii, dacă ştiau ceva de soarta lor, iar bandiţii le ameninţau şi le băteau să nu spună. Noi căutam pe cei ce ţineau legătura cu ei, iar ei, la rîndul lor, voiau pe cei ce ţineau legătura cu noi. Cum să scapi cu nervi întregi în situaţia asta ? Dar, vezi, contează foarte mult şi cum pici, cum ai noroc. Pe noi, în zona asta, în raionul ăsta ne-a bătut sfîntul. Alţii erau primiţi cu flori, n-aveau treabă sau, hai, făceau ţăranii cîteva mofturi, amînau, trăgeau de timp, dar tot îi lămureai într-un fel sau altul, şi treaba mergea. Aici însă aşa a fost să fie, Sterian cu legionarii şi chiaburii lui ne-au încurcat o vreme. Aşa că nevestele... Mizeria, foametea de după război le apropiase ; şi mai ales frica. Noi ne urmăream să ne ucidem, ne uram de moarte, ne speculam fiecare greşeală, noi luptam pentru idei, visam tot felul de poveşti şi voiam să le impunem, pe cînd bietele femei, mai mult fără mine decît cu mine, nu prea aveau habar de asta, se întîlneau neobservate cu celelalte, ale bandiţilor, se compătimeau reciproc. Asta era ciudăţenia. Şi, o să rîzi, o să mă crezi dobitoc, am însă convingerea că, pînă la urmă, şi noi, bărbaţii, ne-am fi înţeles, tot români eram şi de o parte şi de alta — făceau şi ei nişte puşcărie, se lămureau cu vremea, şi la puşcărie tot oameni sînt — dacă bandiţii, oamenii căzuţi în mîna şefilor, n-ar fi avut de executat un ordin, dacă nu s-ar fi temut de ei. Am discutat cu mulţi şi e foarte greu să mă înţelegi, ţie nu-ţi poate trece prin minte ce înseamnă frica de cel de deasupra ta. Sigur, uneori îmi era frică şi mie de Sterian, avea cîţiva indivizi bine înarmaţi şi nu se gîndeau prea mult cum să-ţi facă seama : te împuşcau din senin — mai ales cînd au înţeles că au pierdut partida — apăreau pe neaşteptate, omorau şi fugeau. Nici noi nu stăteam rău cu suspectatul. Dacă Brainea îşi pierdea încrederea în tine, te suspecta că ţi-a scăzut elanul, optimismul, credinţa în ideal, dacă

avea impresia că te-ai lăsat influenţat de duşman, ajungeai să nu dormi liniştit. Şi prea puţini scăpau fără o ameninţare, două. Atunci, să-i schimbi impresia, să dovedeşti că eşti ataşat, conştient, umblai după bandiţi disperat, te aruncai prosteşte în foc, numai să nu-i vezi umbra acrită. Poate că alţii gîndeau altceva, poate că am fost laş, nepriceput, foarte mulţi activişti de aiurea n-au fost puşi în situaţie, le-a mers uşor, dar mie, recunosc, aşa mi-a fost dat... Şi probabil că am rămas în mine cu frica de perioada fascismului şi a războiului, poate că am fost fricos atunci... deşi nu cred. O să-mi spui că aşa gîndesc acum, la atîţia ani după evenimente, că mi-am găsit scuze. Fireşte, ai dreptatea ta. Nu poţi uita uşor prin cîte ai trecut. Cînd nu mai ai ce face, la ce te gîndeşti ? Sigur, la cum să-ţi plăteşti păcatele şi la ceea ce te-ai ales de pe urma lor. Numai că tot nu te poţi judeca singur, plus că între lumea de azi şi lumea de atunci distanţa este mare, ţi se schimbă judecata. Pe urmă, depinde şi pentru ce eşti făcut : eu m-am născut cal de povară. N-ai cum să înţelegi asta şi nici n-ai dreptul să vorbeşti. Vreau doar să ştii că eu i-am purtat pică lumii de cînd mă ştiu, pentru că e greu să-ţi dai seama cum şi-a bătut viaţa asta joc de mine. Mereu umilit, ameninţat, ţi se umple ulciorul şi odată te pomeneşti spunîndu-ţi : ia să mai terminăm, ia să vă învăţ şi eu minte. De ce să nu mai călăresc şi eu niţel, că doar alţii n-au mai multe boaşe şi nu le scrie în frunte că ei să dea mereu şi eu să încasez la nesfîrşit ! Şi chiar dacă nu vrei, viaţa te obligă, trăieşti printre cine se nimereşte şi oamenii nu-s sfinţi. Legea urii, prima lege pe care am învăţat-o eu. Voi ştiţi altceva, aveţi alte idealuri, v-aţi născut tîrziu, eu însă am cunoscut ura pe toate feţele, am avut în tinereţe convingerea că trăiesc pe un vulcan de ură. Am fost călcat şi răsucit, adunat şi risipit în fel şi chip : unii mă urau că eram sărac, alţii că n-aveam haine, alţii că n-aveam şcoală, alţii că eram solid, alţii că aveam părul blond, alţii că erau ei înşişi bolnavi ; oricum, aproape fiecare deştept, mărişor sau înstărit, se străduia să mă facă să-i simt ura sau aveam eu impresia asta, oricum, tăceam, înghiţeam, adunam şi le făceam cu încăpăţînare socoteala. Eu de ce nu ? te întrebi la un moment dat. Uite, ţine un cîine în lanţ, flămînzeşte-l, enervează-l, dă-i cîte un şut de cîte ori treci pe lîngă el, lasă-l să doarmă în ploaie şi frig şi, într-o zi, cînd rupe lanţul, nu mai vede nimic, muşcă pe cine-i pică în faţă, nu cunoaşte pe nimeni, se sălbăticeşte. Aşa am fost eu în tinereţe. Nu-ţi place comparaţia, te priveşte, gîndeşte-te însă ce se întîmplă dacă faci la fel cu un om. Şi oamenii ţin minte, tac, strîng din dinţi şi depozitează în memorie ; te urmăresc zeci de ani, nu te iartă, nu pun la socoteală de cîte ori le-ai făcut bine, uită uşor asta, ci de cîte ori le-ai făcut rău cu sau fără voie. Te urăşte, crede-mă, şi cine nu-ţi dai seama, cu cine ai impresia că nu te-ai văzut niciodată, iar ţie, firesc, îţi sare capacul de pe oală de cîte ori simţi asta. Ura m-a împins să-mi fac dreptate, să vreau dreptate, să lupt pentru dreptatea mea ; ea m-a ţinut pe picioare ori de cîte ori simţeam că mă prăpădesc, ea m-a împins înainte, ea mi-a păstrat ochii deschişi. Dacă am reuşit să-mi fac sau nu dreptate ? Tu o să negi, sînt sigur. Eu însă cred că am reuşit. Şi nu numai mie. Uite, în ultimii ani, din ce în ce mai mult, stau noaptea, nu pot să dorm sau adorm puţin şi mă trezesc repede, odihnit, stau şi mă gîndesc la toate, exact acum cînd, paştele mă-si, ar trebui să nu mă mai gîndesc. Atunci n-am avut vreme, bandiţii, planul, contractări, achiziţii, seminţe, dracu !Plus că atunci cînd ai putere crezi că n-o să mori în veci, crezi că n-o să pici, crezi că tot ce faci e bun. Cu cît te apropii de somnul cel mare, cu atît dormi noaptea mai puţin, te gîn-

deşti şi răzgîndeşti, de parcă ţi-ar folosi la ceva ; din păcate, n-ai încotro, te copleşesc amintirile, ai lăsat în urmă un şir de fapte, te-ai strecurat pînă aici printr-un labirint cumplit, lung, şi vrei să ştii, aşa din curiozitate, ce a fost asta, cum se cheamă — vorba Melaniei — mizeria pe care-i străbătut-o şi ce rost a avut ? Uneori îmi spun : am vrut să fac numai bine şi, uite, nici chiar copiii mei, cei pentru care am făcut totul, chiar şi abuzuri, nu-s mulţumiţi, nu par, şi atunci ce rost are ? Am fost un inconştient toată viaţa, un orb, un nimeni şi nu mi-am dat seama, sau ei, copiii mei, văd lumea cu alţi ochi şi chiar eu i-am învăţat să vadă, singura şi marea mea contribuţie a fost să-i învăţ asta ? Fireşte, exagerez. Oricum ajung adesea să nu-ţi peste prea mult de ce urmează şi atunci iei o hîrtie şi faci socoteala : atîtea lucruri bune, atîtea porcării, atîtea ticăloşii, atîţia morţi şi atîtea biserici ; tragi o linie şi aduni, aduni ; apoi scazi porcăriile din lucrurile bune, ticăloşiile şi morţii din mănăstirile ridicate, ura din bucurii... Şi pînă la urmă, dacă ai răbdare să termini socoteala, să refaci cu atenţie calculul, constaţi că, de fapt, rezultatul, adică ceea ce rămîne după toate operaţiile pe care le-ai făcut, îţi era cunoscut. Asta-i realitatea. Cum? strigi. Nu se poate. Am făcut şi aia şi aialaltă, şi aialaltă şi, pînă la urmă, pentru că tuturor ne arde degetul după victorii, refaci calculul uitînd că pămîntul e rotund. Un lucru e clar : atunci nu mi se păreau nedreptăţile făcute nedreptăţi, azi le consider aşa. Dar e oare corect ? Nu mă interesează cum mă judeci tu, acum, ci cum m-am judecat eu, atunci ! Îmi spunea Melania : «Las-o moartă, nu te mai gîndi la perioada respectivă, nu-şi au rost scuzele. Mai bine înţelege lumea de azi.» Dar eu pentru ce lume am luptat ? Cum a apărut ea ? Din cer ? Poate că şi datorită mie puteţi face voi, astăzi, pe sfinţii, pe curaţii... Înainte de toate însă mai e ceva : eu de ce nu aş avea dreptul să mă ascund după vorbe ? De ce nu mi-aş căuta scuze, explicaţii, de ce n-aş ieşi chiar mai curat decît sînt ? Aş fi primul de acest fel ? E invenţia mea ? Toţi sîntem oameni, orice-am face, cît am nega, aşa că unul are în el mai multă ură, altul mai multă veselie, altul mai multă indiferenţă, altul mai multă dragoste, unul vrea să fie mare, altul mic şi că fără astea n-am simţi că trăim, am vedea cum curg anii, clipele, ne-ar omorî cu zile nenorocitul ăsta de timp. Dar pînă se rupe aţa, şi nu-ţi pasă cînd va veni şi ziua aceea, deşi ştii rezultatul, refaci totuşi calculul, mereu şi mereu, ţi se pare că ai uitat ceva afară. că ai greşit undeva, pentru că oricît o întorci, nu găseşti o explicaţie : ce rost a avut tot ce a fost, bine sau rău, n-are importanţă, ce scop, de ce ai trăit ? Nu vreau să mă fac înţeles, nici să-ţi dovedesc ţie că uneori mă gîndesc şi eu, nu la viaţa lumii, ca voi, ci la a mea, măruntă şi murdară, ori cum vreţi să-i spuneţi, pentru că, ăsta-i adevărul, puţin îmi pasă ce credeţi voi doi, cum mă judecaţi, ce notă îmi daţi. N-aţi trăit mai nimic ca să aveţi dreptul de a vă da cu părerea, de a judeca. Voi nu puteţi judeca decît numai propriile voastre fapte, dacă sînteţi în stare şi aveţi curaj. Ţi s-a făcut scîrbă de mine că am spus cuvîntul ură, în loc să mă feliciţi că am avut tăria să recunosc... Dacă ştii ceva marxism, atunci eşti la curent că şi clasicii l-au utilizat : ura burgheziei împotriva proletariatului şi invers. Or, eu sînt proletar. De ce să nu-mi recunosc sentimentele ? De ce să iubesc pe cei ce m-au asuprit sau vor să mă asuprească ? De ce nu eşti cinstit, totuşi, să mărturiseşti deschis, clar, că de fapt mă urăşti, că asta te îndepărtează de mine ? Tu numeşti iubire probabil ceea ce simţi pentru mine. Mă rog, treaba ta. Tu în general iubeşti, eşti generos, prin toate orificiile numai iubire iese

din tine. Din iubire mai pocneşti aşa, ca din întîmplare, ţeasta aproapelui tău, din iubire îl faci pe X incapabil. Tu şi Melania iubiţi atît de mult omenirea, încît în iubirea asta mare se pot îneca liniştiţi toţi cei din jur. Eu, în schimb, am urît pe cei în care mă împiedicam. Eu am urît pe toţi burghezii şi împuţiţii ; sau, dacă-ţi place cuvîntul, i-am iubit. Atîtea picioare am luat de la ei, încît dacă aş fi putut, i-aş fi strîns pe toţi laolaltă şi le-aş fi dat foc, deoarece, chiar fără să te gîndeşti prea mult, observi că în relaţiile cu ei pînă la urmă totul se rezumă la a încasa şi a da, dacă ai curajul să vrei ceva. Bineînţeles că glumesc. Am forţat puţin nota, să te trezesc. O să te convingi mai tîrziu de ceea ce stă la baza acţiunilor noastre, dacă nu cumva te-ai convins ; fac pe naivul totuşi, deşi aş putea da lecţii despre marea dragoste care ne împinge înainte. Pe mine m-a dinamizat nu ura, cum te convinsesem, dar, nici ca şi pe tine, iubirea, marea ta iubire urlată pe toate cărările, scrisă în toate articolele, ci mult mai banal : durerea de măsele. Nu ştiu cum mama-dracului s-a făcut, dar de cînd mă ştiu, m-au durut măselele. Orice luam, nu se vindecau, dacă le scoteam, mă durea urma lor de parcă le-aş fi avut, aşa că de mic copil am văzut lumea prin această prismă. Tu cu dragostea ta, sigur, mă condamni, îmi găseşti tot felul de cusururi, parcă simt cum se adună în capul tău nişte vorbe frumoase ,spilcuite, acuzatoare, în loc să-ţi recunoşti sincer eşecul, ratarea. Şi viaţa nu e, de asemena, o bătaie cu flori. Cît eşti tînăr, ai impresia că vei urca direct în vîrful casei, că e uşor, dar dacă nu aduni spinare peste spinare, nu ajungi mai sus de parter. Şi cum nimeni nu ţi se oferă, şi cum eşti dornic să urci... De ce ţi le amintesc ? M-ai scos din sărite cînd ai făcut pe curatul ! Cu măselele mele, căci despre ele îţi vorbisem, a fost o catastrofă. Cînd vedeam un burjui, unul înstărit, unul cu moţ, unul spălat bine, care răspîndea în jur inteligenţă pură, cînd simţeam nedreptatea, mă dureau măselele, se declanşa automat durerea aia la care de-abia rezistam. Eu am lucrat la plumb, la topitorie, de asta am întîrziat pe front ; eram la muncă grea şi în vremea aceea plumbul se consuma cel mai mult, ca pîinea se consuma. Încă nici nu s-a terminat bine războiul, şi Winter, proprietarul, s-a hotărît să schimbe profilul fabricii, să facem oale, vase şi alte treburi din astea, plus o secţie de parfum şi chimicale. Nici astăzi nu-mi dau seama dacă voia să saboteze, simţea că se apropie naţionalizarea, ori pur şi simplu oalele şi parfumul erau mai rentabile. Îşi spunea omul că, întorcîndu-se lumea acasă, la viaţa obişnuită, e mai mare nevoie de oale. Cînd nu ştii ce-i foamea, mizeria, cînd eşti stăpîn, oamenii, nenorociţii, sînt simple cifre, fără importanţă. Spui : fabrica are cinci mii de muncitori, din care vor fi concediaţi o mie. Şi cînd zicea o mie sau chiar mai puţin, nu spunea Ion, Vasile, Petru, Pavel şi nu-l interesa ce-i cu ei, nici nu se gîndea cîtă durere-i acolo. Cinci sute aveau salarii foarte mari, restul mizerabile, dar el de colo făcea împărţirea şi te lămurea că salariul mediu e bun. Mă rog, nu ştiu ce ar fi putut face cu banii, deoarece îşi cam pierduseră din valoare ; nu-i cunosc raţionamentul. Oricum, trebuiau concediaţi foarte mulţi muncitori, iar marea majoritate eram obligaţi să ne reprofilăm. Atunci partidul a organizat o grevă. Pe vremea aceea ne apăram drepturile, nu glumă ; tu n-ai de unde să ştii cum sînt grevele : încetarea lucrului, pichete, căci atunci, imediat după război, spre toamna lui '45, cînd prea puţine lucruri rămăseseră întregi, erau tot soiul de oameni cărora le crăpa măseaua pentru o coajă de pîine, nişte bani, să nu le moară copiii de foame, făceau orice. Foarte mulţi, naivi, abia sosiţi de la ţară, nu

ştiau nimic — îi interesa numai pita şi nu politica — erau duşi uneori în eroare de către spărgătorii de profesie, oamenii patronului. De multe ori se încingeau nişte bătăi în toată legea. În general nu le prea mergea. Greva este dreptul cel mai sfînt al muncitorului, şi ştiam să o folosim. Ne-am adunat toţi în curtea mare a fabricii şi am trimis o delegaţie la Winter să ne dea socoteală, să-l oblige să renunţe la idee, ţara avea nevoie de plumb, iar noi nu voiam să ne reprofilăm. Făceam şi eu parte din ea. Între timp sosise şi armata, dar de astă dată nu ne îndoiam de partea cui va fi, nu mai era o problemă, prefectul era de-al nostru. Colindasem toate birourile, răscolisem cu răbdare întreg palatul administrativ : patronul — nicăieri, dispăruse, încît n-aveam cu cine duce tratative. Tovarăşii răguşiseră strigînd lozinci, oamenii erau nervoşi. Şi totuşi din fabrică nu ieşise, erau pichete, tovarăşi de-ai noştri, toţi raportaseră că-l văzuseră venind, era deci pe acolo, maşina se găsea la locul ei, nici măcar şoferul — şi el om de-al nostru, verificat — nu ştia de Winter, aşa că trebuia să se afle ascuns prin fabrică. În vreme ce tovarăşii ţineau discursuri, înflăcărau masele, noi, delegaţia, căutam acul în carul cu fîn. Pînă la urmă am avut noroc : se ascunsese într-un butoi în secţia de acid sulfuric ; tremura tot, era verde la faţă, cînd ne-a văzut, i-a venit să leşine. Unora dintre noi, aflaţi pentru prima dată în faţa lui, obligaţi să ducă tratative de la egal la egal, li s-a făcut teamă ori i-a lovit respectul, nu s-au înghesuit spre el : dacă ar fi fugit, numai eu cred că l-aş fi urmărit, ei n-ar fi avut îndrăzneala... Ani întregi îţi dictase, de el depindea dacă mergi pe front, dacă trăieşti, dacă mănînci, ştia omul să creeze o distanţă, să se impună. Chiar şi pe un dobitoc dacă te toacă zilnic la cap că e cineva, dacă zece oameni îţi spun de cîteva ori asta, cu seriozitate, dacă ei înşişi par convinşi că ştie asta şi aialaltă, începi să-l vezi altfel, să te îndoieşti de prostia lui, să-i găseşti chiar şi în prostie ceva care scapă înţelegerii tale, dar de ăsta, care era, în mă-sa, spălat, cu carte, inginer vechi, cu studii în Belgia şi Germania, şi totuşi proprietar ! «Ei, ţi s-a făcut frică, ţi s-au îngălbenit izmenele, nu-i nimic, m-am gîndit eu, nici nouă nu ne-a fost uşor, aşa că vino şi dă socoteală celor ce vrei să-i laşi pe drum.» L-am prins de guler, şi dacă atunci ar fi avut inspiraţia să strige, să ne ameninţe, eu, cel puţin, pierdeam sigur, însă el nu s-a opus, n-a scos un singur cuvînt tot drumul, n-a întrebat nimic, n-a fost mirat cînd l-am urcat la tribună, se supusese ca un miel şi asta îmi sporise siguranţa. Acolo a ascultat cu atenţie cuvîntul tovarăşilor şi, la sfîrşit, neavînd încotro, a făgăduit că va rămîne totul cum a fost. Vorbise calm, concis, rar, iar eu tremuram ca nu cumva să încerce să ne lămurească de utilitatea reprofilării, căci uneori era atît de cuceritor, atît de plăcut la vorbă, încît ne gîndeam prosteşte că ne-ar fi putut împiedica sau, pentru moment, amîna greva : un număr bunişor, ţi-am spus, erau ţărani proaspăt veniţi, or, pentru ei, ce-mi era plumbul, ce-mi era oala ! Bani să iasă! Obţinusem o mare victorie, dar, văzîndu-l acolo, în faţa noastră, calm, grav, anunţîndu-şi hotărîrea, m-a apucat aşa, din senin, iubirea de aproapele meu. M-am uitat la mine, la salopeta mea stropită bine cu plumb, la petele de păcură de pe cămaşă, şi mi-am zis : «Ei, fire-ai al dracului de burjui nenorocit, ia să vezi şi tu cum trăieşte clasa muncitoare ! Ia să te convingi puţin, de faţă cu toţi ! Tu de ce să nu suferi ?» Mi-am desfăcut traista împuţită de păcură, neagră, ruptă, am aruncat slănina de pe mălai şi, în vreme ce alţii vorbeau, m-am dus repede jos, în secţie, am uns feliile cu păcură şi, după ce am revenit, m-am scris la cuvînt, înju-

rînd pe toți exploatatorii de pe pămînt, arătîndu-le viitorul în urma luptei de clasă, ca apoi, repede, cînd nimeni nu se aștepta, știind că tovarășii n-au timp să se consulte, să-l oblig pe domnul Winter să mănînce, să vadă și el cum trăiește clasa muncitoare, a ce-i miroase mîncarea, de ce boli suferă. Îi aveam în mînă și pe cei din tribună și pe Winter : dacă-l apărau, riscau să fie huiduiți de unii care nu știau ce-i pe pîine, că apără un burjui, să fie chiar socotiți că s-au vîndut ; n-aveau timp de consultații, lămuriri, și nimeni de lîngă mine, pe cont propriu, nu-și putea asuma riscul, plus că mizasem pe surpriză și spectacolul promitea. Așadar, liniștit, mi-am făcut damblaua. «Ia să-i puți și tu damei tale, aia sclifosită, îmblănită și parfumată pe dedesubt, ia să-i puți nițel a păcură, să ți se facă și ție poftă de mîncare», i-am spus în gînd. Nici de data asta nu s-a opus. Cei de la tribună erau uimiți, îi surprinsesem, la fel și muncitorii, care nu știau de păcură. Era o liniște imensă, neașteptată, mulți crezuseră că asta face parte din program. Winter a înghițit cu mare dificultate prima bucată, s-a făcut galben, dar, reținut, și-a scos batista, s-a șters la gură, încet, tacticos, elegant, de parcă nu s-ar fi întîmplat nimic. Asta m-a scos din sărite : «Tot, i-am ordonat, mănîncă-l tot. Și noi facem la fel !» «Este o insultă, începu Winter să urle, atac la persoană, huliganism, nu permit în fabrica mea.» «Atunci se schimbă lucrurile, i-am spus, încurajat de rîsetele celorlalți. Nu pleci de aici pînă n-o mănînci toată. Ți-am fi dat altceva, dar nu ne-ai invitat la masă, așa că te servim cu ce avem, cu ce știm noi !» L-am prins ușor de după gît și cu dreapta i-am înfundat mălaiul în gură. Winter s-a opus puțin, a dat înapoi, însă, cînd a priceput că n-are încotro, a mai înghițit o mușcătură. L-am văzut cum se foiește, cum vrea să plece, din păcate n-a mai avut timp să-și scoată batistuța aia albă, că i-au dat pe gură și pe nas ambele îmbucături : stropise microfonul, geanta, masa, și nu se oprise numai la mălai, mai mîncase ceva, se vede. Tovarășii, surprinși, enervați, m-au împins în spate, în vreme ce lumea murea de rîs, neînțelegînd de ce nu poate să mănînce două guri de mălai, l-au ajutat să se coboare și să se urce în mașină, apoi, la sediu, după ce greva luase sfîrșit, mi-au tras o muștruluială că am sărit mult calul, că n-ar fi fost tactic. Tactic-netactic, eu îmi făcusem voia, îl învățasem minte, îi plătisem privirea aia disprețuitoare, indiferența cu care trecuse de atîtea ori pe lîngă mine, mă răzbunasem pe luxul lui, pe puterea și diplomele lui, pe convingerea că poate face exact ce vrea. Doamne păzește să ajungi slugă la proști sau la lepre, că-ți vine să te spînzuri. Ăsta, Winter, prost nu era, dar era lepră, și odată trebuia să i se umple paharul. «Adică, le-am spus, n-ați văzut ce a urmat ? Nu numai mălaiul meu, dar și pîine albă, carne... Voma-i mirosea și a alcool. La mine-i tactic să mănînc mălai, nu ?» Poate că nu m-ar fi înfuriat, nu i-aș fi băgat pe gură și a doua bucată de mălai cu păcură dacă nu-i vedeam batista aia albă cu dungi maro, o batistă foarte curată, de mătase lucitoare ; ea și butonii de aur m-au enervat cumplit, astea și gesturile, felul elegant cu care și-a scos batista, grija de a-și trage mînecile de la haină, discreția mișcărilor și paloarea feței, plus disprețul ; eram aproape de el, cel mai aproape, deoarece pe mine mă interesa în mod deosebit ; i-am văzut greața cu care mă urmărea și îmi aștepta vorbele ; avea impresia că-l voi bate, se aștepta din clipă în clipă la asta, dar mi-am spus că merită ceva mai mult decît bătaia, deși mă mîncau palmele, mă ardeau, voiam să-i dovedesc pe ce lume trăiește, să simtă că poate fi la rîndu-i cotonogit. Toată viața a picat în picioare : n-a avut de lucru nici cu

românii, nici cu ungurii după Dictat, nici cu legionarii, nici cu horthyştii, nici cu nemţii, dar o dată trebuia să i se înfunde. De ce să sufăr numai eu ? În vreme ce mă tîram prin munţi ori căram mitraliera în spate, el petrecea, avea de toate, mînca sau citea, se distra. Pe urmă, după ce a stropit microfonul şi celelalte, a scos altă batistă, albastră, tot din mătase, şi automat, uitînd unde se află, a început să se şteargă. Asta m-a enervat şi mai mult : adică, de multe ori la viaţa ta ţi s-au întîmplat istorii asemănătoare, ţuicile tale fine, lua-le-ar dracu, şi damele de la care veneai în patru picioare, tîrfele cu danteluţele lor stropşite şi pudrate şi parfumate, vampele burgheze cu care-ţi mîncai banii şi nopţile te-au învăţat să-ţi ştergi murdăria, s-o acoperi, nu voiai să te ştie decît înţepat, tăcut, dispreţuitor, deci în realitate văd că ai învăţat să-ţi acoperi rahatul, îi spuneam în gînd. Să te rogi Celui-de-sus că nu te pun s-o lingi ! Adevărul este că nu-i mai puteam vedea în ochi pe ăştia, mă călcau pe nervi, îmi venea să-i muşc : unde mă întorceam, tot de ei dădeam, vedeam doi-trei pe zi şi, atît îi uram, încît aveam impresia că sînt o sută. Sigur, şi tovarăşul Coza mînca mai bine decît mine, avea mai multe lucruri în casă, era mai bine îmbrăcat... Cu el însă nu-ţi făceai probleme, nu se lăuda cu şcoala făcută, nu-ţi zîmbea în nas cînd vorbeai ; era sever în exerciţiul funcţiunii, uneori dur şi bănuitor, dar la chef era omul tău, bea în rînd cu lumea şi chiar mai bine. Cu şcolile şi facultăţile lor, capete subţiri, mînuşiţe de damă, albe, străvezii aproape, fără pată, mîini pe care chiar şi praful se jena să se aşeze, cu izmenuţele lor dantelate şi parfumate, trîntiţi în maşini, făcîndu-se că nu te înţeleg, ascultîndu-te pentru a se distra că nu vorbeşti corect, pozînd totuşi în pricepuţi şi buni, deştepţi pe sudoarea mea, urîndu-mă sau nebăgîndu-mă în seamă exact cînd îmi zîmbeau mai dulce, ăstora le purtam demult pică. M-am răcorit puţin, deşi, mai tîrziu, lui Winter i-am plătit întreaga datorie. Melania, inteligenta de ea — şi tu sînt sigur că nu gîndeşti diferit, te simt — spunea că e dispreţul brutei, al necizelatului faţă de inteligenţă. El te loveşte cu privirea, cel mai adesea, tu-i plăteşti îndrăzneala asta pocnindu-l în moalele capului cu ce ai mai tare, retezîndu-i capul. Ştiu eu ? Chiar dacă ar fi aşa, şi nu o problemă de clasă, o luptă între nou şi vechi, între clasa sortită pieirii şi cea în atac, cum este în realitate, nu trebuia să procedez altfel. «Nu erai clasa, zicea Melania, deşteapta, ci exagerarea ei, sinteza exagerărilor.» O priveşte ce crede. Fiecare luptă cu armele lui, cu forţa lui, după priceperea lui. Eu, dacă n-am putut face şcoală, şi într-o societate nedreaptă viaţa mi-a fost mereu potrivnică, m-a purtat prin toate gropile, n-am putut sau să zicem, nu mi-a plăcut, merit să fiu dispreţuit ? Şi atunci de ce să nu mă apăr ? Pentru că o parte din deştepţii ăştia cu o mie de şcoli, spălăţeii ăştia complică lucrurile, le încurcă, te fac să te simţi în prezenţa lor mic de tot, cîrpă, inutil ? Şi, pe urmă, ca oameni sînt slabi, îi atingi cu un deget şi se văicăresc un deceniu, te uiţi chiorîş la ei şi se bagă-n pămînt. Bineînţeles că lumea are nevoie şi de ei, însă sînt buni dacă-s lăsaţi în treaba lor, să nu le dai voie să se amestece prea mult, să le creezi numai impresia asta. Pe mulţi însă îi cumperi uşor, aşa că nu-s o problemă. Şi dacă mă gîndesc bine, nu e dispreţ, Melania nu are întru totul dreptate, este mai mult frică : unul din ăsta ca tine îţi ia locul, schimbă obiceiurile, te lasă pe drumuri. Nu ştiu, treaba lor, mie-mi stau în gît, asta-i realitatea. Uite, tovarăşul Coza, un om energic, hotărît, care nu spunea de două ori acelaşi lucru, care ştia în fiecare clipă ce faci, ce gîndeşti, dacă eşti bun sau rău, dacă lupţi cu dăruire împotriva duş-

manului sau ai devenit neproductiv, a fost înlocuit cu unul care părea din ăsta. Recunosc, m-am temut de Coza, dar şi bandiţii s-au temut de mine, şi chiaburii, şi toţi cei ce nu luptau pentru socialism. Greşeai, şi el sărea ca ars, te încuraja să ieşi din necaz, se bucura chiar că poate, că are ocazia să-ţi arate că e un om înţelegător, de treabă. Imediat după numire, ăstălalt, noul, Baciu, ne-a chemat pe toţi la raion, ne-a aşezat pe un rînd, apoi, multă vreme n-a spus nimic, dar absolut nimic ; s-a uitat la noi, ne-a cercetat din cap pînă-n picioare şi invers, a zîmbit, s-a scărpinat în ceafă şi iar ne-a privit, de parcă am fi fost nişte căzuţi din lună. Începusem să ne întrebăm ce ne va face, cu ce am greşit, încît, prevăzători, eram cu autocritica pe buze. Tovarăşul Coza a fost criticat pentru durităţi, abuz de putere, delăsare în muncă, automulţumire. Cel de la regiune, care-i făcuse pomelnicul, nu mai prididise, de parcă atunci s-ar fi văzut pentru prima oară. Dar te întreb, Baciu cum era ? Ce însemna tăcerea lui ? În ultima vreme, chiar şi sub tovarăşul Coza, îmi mergea ceas autocritica, înainte ca el să deschidă gura, dacă-l vedeam că nu mă are la suflet, mă făceam singur troacă de porci — niciodată nu greşeşti făcîndu-ţi autocritica, superiorul ţi-o primeşte cu plăcere — îmi luam un angajament, două, după cum era el dispus, şi-mi vedeam pe urmă de treabă. Să-i raportezi că ai făcut şi ai dres, şi erai omul lui. Pe urmă, chiar dacă pe ici-colo nu era tocmai cum ai declarat, nu era mare lucru, dregeai pe parcurs ori o lăsai baltă, căci se iveau probleme noi ; la o adică preşedintele şi secretarul erau oameni de înţeles, n-or fi ei fraieri să-şi aprindă paie în cap, le trebuia şi lor o pîine. Erau cu experienţă, trecuţi prin greutăţi, ştiau urgent ce are de gînd tovarăşul, aşa că spuneau şi mai bine, încît uneori la şedinţa următoare ajungeai să-ţi faci autocritică, de exemplu, că ai raportat mai puţin decît în realitate. Dar nu era dificil, ştia şi tovarăşul Coza că viaţa este în continuă transformare, că există rezerve nebănuite peste tot, procesul de prefaceri nu se întrerupea o clipă. Cu autocritica pe buze aveai zile lungi. Totul era să nu încerci să pari mai cu moţ decît el. Cu asemenea oameni, dacă vrei să schimbi ceva, trebuie să laşi impresia că ideea vine de la el, că ţie nici nu ţi-ar fi trecut prin cap. «Aţi spus mai demult...», aşa începi, şi eşti omul lui. Sigur, şi dînsul ne anunţa că merge pe teren, însă atunci aveam grijă să-l primim cum se cuvine. De fapt, avea o vorbă : «Tovarăşii muncesc, îşi depăşesc planul, însă mai trebuie să şi beneficieze de roadele muncii lor, viaţa nu-i făcută numai din muncă». Era o plăcere să-l vezi la chef, vesel, glumeţ, stabilea imediat legături cu oamenii, nu păstra distanţa ce s-ar fi cuvenit. Şi îi plăceau grozav plăcintele. Odată, în Arini, la secretar acasă, a mîncat 12 bucăţi. De cîte ori mergeam la raion, îmi făcea cu ochiul : «Cum stăm, tovarăşe Radu, cu producţia de lactate şi făinoase ?» şi înţelegeam imediat despre ce-i vorba, dădeam urgent un telefon la Lupşa, şeful de post : «Vezi, Nicule, cum faci, că vine cel mare în chestiunea respectivă. Ai grijă de problemă, să ne prezentăm bine.» Şi uite aşa cu lactatele şi făinoasele astea am obţinut aprobare pentru modernizarea şoselei, pentru că *imeseul* scutura şi pe asfalt, dar pe un drum de căruţe, desfundat şi îngust ! De fapt, i-am spus la o petrecere : «Nu ştim ce să facem, tovarăşe Coza : ori îl mutaţi pe tovarăşul secretar al sfatului la raion, ca să fiţi aproape de problemă, ori daţi ordin să se facă o şosea ca lumea, asfaltată, să nu vă scuture maşina. Dar e mai bine să-l păstrăm aici, în sat, unde-i şi materia primă.»

Cît despre Baciu, nici vorbă de autocritică! Ne-a fiert așa cu privirea, ne-a lăsat să ne perpelim o vreme, apoi ne-a spus, spre surprinderea tuturor: «Tovarăși, sîntem între noi, n-are rost să ne ascundem de astă dată, n-are haz să mințim: mă uit la dumneavoastră, știu că munciți în condiții de teren, cunosc ce înseamnă, dar, cu toate astea, vreau să vă întreb dacă vă place cum arătați? Dacă sînteți mulțumiți de ținută, de haine, de igienă, în ultimă instanță? Ținuta dumneavoastră produce oare impresia cea mai bună cu putință? Și nu vă puteți plînge că n-aveți salariu corespunzător sau că bărbierii ar fi în grevă. Vă văd pe toți în haine de piele, în cizme, cu jersee groase de lînă, există cumva vreo uniformă de care eu n-am luat cunoștință? Aș vrea să știți că nu-s interzise cravatele și cămășile albe, curate. Sigur, mai tîrziu, în comunism, fiecare om va beneficia de o baie, de instalații igienice adecvate; cred că nu e cazul să așteptăm pînă atunci. Ca să-i educi pe oameni, trebuie să fii tu însuți educat.» Ne chioram unii la alții și nu înțelegeam ce i-a venit, ce are de gînd. «Ei, îmi spuneam, și noi am luptat pentru a instala puterea populară, și noi, cum am putut, am pus bazele socialismului, dar se pare că tovarășul Baciu n-are de gînd să-l și desăvîrșească cu noi. Bine că n-a trebuit să fiu elegant cînd ne vînam cu bandiții lui Sterian, cînd băteam toți coclaurii la lămurit, cînd înfruntam sabotori și dușmani de clasă! Adormeam pe paie și frunze, cădeam prin bălți și noroaie, nu ne lăsam o clipă de odihnă. Noi am făcut școala vieții, cu lopata și arma în mînă, și, uite, vine tovarășul acesta care face pe intelectualul...» «Bineînțeles că n-arătăm grozav, i-am spus, bazîndu-mă pe poziția și vechimea mea în muncă. Mereu pe teren, prin noroaie sau praf, pe soare sau ger, cu ce dă sfîntul, mai mult cu căruța, dormind pe la cine apuci. Să umblăm cu frizerii sau croitorii după noi? Și apoi nu scrie în nici un document sau instrucțiune... Contează cum arătăm sau cum muncim, cum facem față problemelor?» Mai bine tăceam, căci, se pare, l-am înfuriat puțin, deși ceilalți tovarăși în sinea lor cred că îmi dădeau dreptate. Dar, vezi, nu întotdeauna în fața șefului merge cu majoritatea plus unu sau chiar cu unanimitatea. Zice să se facă și s-a făcut, ca în *Biblie*, iar tu, care ești imprudent și zici *nu* cînd el are nevoie de *da*, riști să nu știi pe unde să-ți scoți cămașa. «Și una și alta, spuse el răstit. În egală măsură. Pentru că nu e chiar atît de negru dracu, să nu exagerăm. Nu există case de oaspeți în comune? Nu dormiți la cel mai harnic om din sat? Credeți că nu știu și de bairamurile voastre? Am văzut și eu oameni flămînzi, însă parcă arătau altfel. Am să controlez personal pe fiecare. Să nu ziceți că nu v-am prevenit. Și, bine că mi-am adus aminte: să mai puneți mîna pe carte, să vă înscrieți la seral, altfel s-ar putea să rămîneți de căruță, lucru pe care noi nu-l dorim.» Dar să vezi ce întorsătură au luat lucrurile: deși toți fuseseră de acord cu mine, în clipa cînd a vorbit de control, oamenii au uitat și au început să-mi scoată ochii că l-am stîrnit împotriva lor, că mai bine tăceam. Asta-i marfa. Baciu ăsta te privea într-un mod ciudat, te îngropa cumva în pămînt. Și așa cum era, spălat și tuns, îți venea să-l iei la palme. Las', că-l văd eu cum merge, m-am gîndit; ăsta deschide ușile raionului, dă drumul la mase peste el, și unde e prestigiul nostru, ce ne mai rămîne? Prestigiul nostru însă trebuie să stea în dunga de la pantaloni. «Calcă, Florico, îi spuneam nevestei, nu te lăsa, să punem cravată, că mai nou așa se poartă și cumpără-mi briantină să pută pînă la regiune, să vadă că mă transform.» Dacă ținea cu orice preț, puteam să dorm cu cravata la gît, fi-i-ar cravata a dracului, dar să mai fac și școală după toate cele prin cîte trecusem, asta mă depășea.

Într-o zi, la regiune, l-am întrebat pe un coleg din raionul vecin dacă s-au primit îndrumări în acest sens ; el însă rîsese de mine, de costumul meu la dungă, nici vorbă de aşa ceva. Tovarăşul Baciu ajunsese deja cu gîndul în comunism şi, cu cravata la gît, tuns, ras şi frezat, ne aştepta acolo cu baia făcută şi cu armata de frizeri alături. El, făcînd filozofia, uitase de ciocanul de la care pornise, nu mai ţinea minte că purtase odinioară traistă şi cizme de cauciuc, şi nu se mulţumise cu asta, voia să ne vadă şi pe noi cu cravată şi parfumaţi. Vezi, cum se saltă omul puţin, uită imediat de unde a plecat, şi în loc să-şi vadă de ale lui, te mai şi dispreţuieşte, vrea să te anunţe de asta prin toate mijloacele. L-au eliberat pe tovarăşul Coza, dar nici Baciu n-a rămas prea mult, a fost promovat la regiune ; nu ştiu dacă astăzi a urcat ori a trecut pe linie moartă. Oricum, să dispreţuiască acolo dacă-i va da mîna. Mare păcat de tovarăşul Coza. A fost trecut la sindicate, iar aici, pentru că dăduse în patima beţiei, a ajuns director la o întreprindere forestieră. Acum e şi el la pensie. Cînd a plecat de la raion, avea o sută douăzeci de kilograme, acum a dat jos cel puţin cincizeci, şi nici nu mai vede cu un ochi, l-a lovit careva la chef sau i-o fi plesnit vreo vînă, ceva, nu ştiu, m-am jenat să-l întreb, deşi de cîteva ori a fost în sat, la secretar. Mare curvă şi omul ăsta, secretarul, n-am ştiut pe cine ţin sub aripă atîţia ani ; nu i-ar mai da o plăcintă nici să-l vadă murind. «N-avem, tovarăşul Coza, nu se mai găseşte făină albă, minţea el, iar oile ni-s demult sterpe, păcat că nu ne lasă să le vindem. Şi nici prunii, parcă a dat uscăciunea în ei, nimic de cîţiva ani, numai că-s număraţi, nu mă învoiesc ăştia să-i bag pe foc.» Ce să-i faci ? Cînd eşti undeva mai sus, pe un scăunel mai ridicat, oamenii ţi se par cu ceva mai mici, nu te prea interesează cum sînt şi ce sînt, îţi spun vorbe frumoase, te ascultă, te lingușesc şi ţie ţi se pare că aşa sînt ei în realitate, buni, ascultători, şi te cuprinde, văzîndu-i, un fel de bucurie aparte. Aşa eram eu. Îmi spuneam uite ce am făcut din ei, cum se simt de bine ! N-ai vreme sau nu-ţi trece prin minte să te întrebi dacă într-adevăr sînt aşa, poate îţi lipseşte răbdarea să te ocupi de gesturile lor mărunte pentru că ai ochii ridicaţi în sus, la cel de deasupra ta, de care depinzi şi căruia trebuie să-i faci pe voie, să nu-l superi ; pita ta depinde în primul rînd de el. Şi uite aşa — din propria-mi experienţă — în loc să te uiţi unde trebuie, de unde ai plecat, fiecare se uită mai sus, mereu mai sus, şi tot aşa, cu gura căscată în sus, în vreme ce lîngă tine se întîmplă tot soiul de lucruri. Şi, la urmă, cînd recurgi la ei, după ce nu le mai poţi fi de folos, cînd măcar vrei să afli de ce aşa şi pe dincolo, îţi întorc spatele, spun că habar n-au, niciodată n-a fost cum ai crezut tu, îşi văd de treburi, şi tu, caraghiosul, rămîi pustiu şi singur şi te întrebi unde ai greşit, cum de s-a întîmplat ce s-a întîmplat, şi e prea tîrziu ca să mai dregi ceva. Cazul meu şi al lui Coza. În realitate, nu s-a întîmplat mare lucru, au familie, copii, guri de astupat şi sînt obligaţi să ţină seama de asta. Necazurile i-au înăsprit, nu-i condamn, noaptea sau dimineaţa la fabrică, după-masa la cîmp, n-au vreme pentru sufletul lor, şi apoi nu sînt nici una, nici alta, ci un amestec foarte interesant. Cînd se vede sigur pe ciocan ori pe coasă, puţin îi pasă de tine, ştie că mai jos nu-l poţi arunca, iar mai sus n-are cum să ajungă. Nu-i pasă de nimic, asta-i realitatea. Du-te-n Arini şi vezi cît de repede ţi se va deschide o uşă chiar şi pentru un pahar cu apă ! Ţin curţile închise, dau drumul cîinelui ; la unii poţi să baţi pînă leşini ; omul se uită pe geam, vede că nu-l interesezi şi îşi continuă lucrul, nu-i pasă, pentru ăsta exişti cînd are vreo treabă cu tine, cînd ies bani. El şi ai lui, restu-s vorbe. N-are rost să mă contrazici, şi tu faci la fel, chiar dacă nu recunoşti. Mă

disprețuiești, adică îmi arăți disprețul pe față pentru că nu mai sînt, îți dă mîna. Și cînd știu asta, mă pun așa în tranșee și mă apăr. Mi-am plătit datoriile toate, absolut toate, cu o singură excepție : Carol. Dar nici lui n-o să i-o amîn prea mult. Țin la acest obicei și ocazia ți se ivește cînd nu te aștepți. Uite, după cedarea Ardealului de Nord, am fost concentrat. Bănuiam că așa o să mi se întîmple. Dacă te știau incomod, gălăgios, armata sau lagărul rezolva totul, deși mă aflam într-o topitorie de plumb, la Winter. Veniseră grofii unguri înapoi și își luau pămînturile, nu te judecau, sau dacă te judecau, tot aia era, mai pierdeai în plus și bani pe la tribunale. Din țară se protesta împotriva unor asemenea abuzuri, oricum venise o comisie din Italia și Germania, țările care ne vînduseră, ca să verifice întreaga poveste. Comisia era cum era, te plîngeai călăului că ți-a tăiat capul, dar dacă tot venise, trebuia să afle ce e, măcar atît. Cum să ajungă însă bieții oameni la ea ? De o parte și de alta a sediului ei erau două bande de bătăuși horthyști, și dacă, prin absurd, scăpai la intrare, la ieșire era vai de capul tău. Oamenii știau și nu mai aveau curajul să intre. Atunci un grup de români am făcut o echipă care a umblat pe la țărani, din casă în casă, din sat în sat, să-i lămurească să meargă la comisie, să-și spună toate necazurile. Ba le mai procurasem cum am putut și bani de drum, îi învățasem să spună esențialul, să nu se lungească. Văzînd care-i situația la sediu, am organizat și noi două echipe mari de oameni solizi și bine puși la punct, care aveau grijă ca toți țăranii să ajungă unde trebuie, cu curaj. A ieșit o încăierare cumplită cu ungurii, s-au umplut șanțurile și strada de răniți. Pînă la urmă jandarmeria a intervenit cu forțe noi, am fost și eu umflat și, după ce m-au învinețit încă o dată, m-am pomenit într-un beci la prefectură. Nu știam ce au de gînd, nimeni nu mă întrebase nimic, nu-mi ceruse nimic, de trei ori pe zi, timp de o lună, primeam apa, pîinea și o zeamă de borș plină de nisip și pietricele. Strigam, întrebam, ceream să fiu judecat, să mi se spună ce au de gînd cu mine, dar, groaznic, paznicii tăceau, le auzeam doar pașii, treceau, veneau, iar eu rămîneam acolo, pe paiele mele, cu tineta sub nas, între pereții aceia groși, puturoși, care parcă absorbeau tot aerul. Eram zăpăcit, enervat și, de atîta așteptare, eram incapabil să-mi țin firea. M-am hotărît odată să bat cu picioarele-n ușă, s-o sparg, nu mai puteam suporta, cu riscul de a mă omorî — oricum, să aflu ce au de gînd. După ce m-am săturat de lovit ușa, cu picioarele, mîinile, chiar și cu capul, m-am pomenit în fața a doi paznici care mi-au azvîrlit o găleată de apă-n cap, și apoi, tăcînd de parcă n-ar fi fost oameni, așa știau să tacă, m-au snopit cu niște saci cu nisip. Nu-mi dau seama cît a durat pînă m-am trezit, undeva mă bucuram că trăiesc, dar treptat am observat că nu-mi mai recunosc celula, pereții aveau alte încrustături, paiele păreau mai puține și era o altă tinetă. După bătaia asta am impresia că m-am deșteptat, eram mai calm, nu-mi păsa, oricum putusem să fiu atent la zgomote ; din păcate, însă, în clipa cînd am reușit să le descifrez, mi-am spus : «Ei, frate Radule, de aici nici măcar revoluția mondială nu te mai salvează, cărțile s-au jucat, fără să cunoști socialismul, sărind două etape, ajungi, după cîte s-ar părea, direct în rai.» Dimineața începea cu niște pași grei, apăsați, a trei oameni. La scurtă vreme după ce aceștia se opreau, scîrțîia broasca dintre uși și, imediat, urma o împușcătură, precedată adesea de vorbe. După împușcătură, la cîteva minute, desluşeam pașii îndepărtîndu-se, pașii celor ce veniseră, trăgeau ceva după ei, poate mortul. Apoi începeau turbate ciocăniturile în pereți, cratițele izbite de ușă, oamenii protestau, comunicau, eu însă nu înțelegeam nimic ; așteptam cu atenția încordată să văd ce se

întîmplă. Veneau alţi oameni care stropeau cu apă celula, schimbau paiele şi iarăşi urmau ciocăniturile în pereţi şi liniştea. Cînd auzeam zgomotul armei, păţeam o treabă curioasă : mi se contractau atît de puternic muşchii de la burtă, încît păreau de piatră, ar fi fost imposibil să bagi un ac în ei, aşa erau de contractaţi. Se destindeau însă imediat ce auzeam apa, căci ăştia, dracu ştie de ce, împuşcau numai dimineaţa, în zori, înainte de a distribui ceaiul. De fiecare dată mă aşteptam să-mi vină şi mie rîndul, şi atunci vedeam, n-o să crezi, pe Florica şi pe cele două fete. Apăreau pur şi simplu în celulă, în faţa mea, atîta doar că nu puteam să vorbesc cu ele şi nici nu simţeam nevoia, mă mulţumeam doar să le văd şi atît. Ce sfaturi să le dai şi la ce le-ar fi folosit în vremurile acelea ? În ziua cînd mi-au dat drumul, n-a fost împuşcat nimeni. Cînd i-am auzit pe cei trei, cînd s-au oprit în faţa celulei mele şi au băgat cheia în broască, mi-au apărut pe uşă, înainte de a o deschide, ai mei, dar, ciudat, pentru prima dată Florica zîmbea. N-am putut face absolut nimic, atîta doar că am închis ochii, în aşteptarea glonţului. Nici măcar să văd cum îmi arată naşii, nici să le zic o vorbă, nimic, nimic, toate se răsuceau, n-aveam putere în picioare, cred că n-am fost în stare să ţin ochii deschişi, nu că n-aş fi vrut. «Cum te cheamă ?» m-a întrebat careva într-o românească stricată. «Radu Gheorghe», îi spun. «Radu, zici ?» se miră el. «E o greşeală, zise altul. Nu de ăsta era vorba. Şi tu ce cauţi aici ?» «Nu ştiu», îi răspund revenindu-mi puţin. «Cît ai ?» «N-am fost judecat», zic şi-i povestesc istoria cu bătaia. «Şi cine te-a adus aici ?» mă întreabă unul. «Nu ştiu, îi spun, eram inconştient.» «Era să mori degeaba», rîse careva, eu însă mă gîndeam că-şi rîd de mine, vor să-mi distragă atenţia şi să mă împuşte de la spate, de aceea, cu toată deruta lor, sinceră, nu voiam să mă desprind de perete. «Ce ai făcut ?» mă pomenii întrebat din nou. «Am protejat ţăranii să poată merge la comisia aceea», spusei. «Să-l ducem sus ; comisia s-a cărat, e bine. Dar nu înţeleg cine te-a băgat aici şi unde-i numitul Poran ? Sigur eşti Radu ?» N-aveam nici un act la mine, mi le luaseră toate, odată cu şireturile şi cureaua ; m-au dus în schimb sus, urmînd să mi se caute actele şi să se intereseze la fabrică. N-am să uit în veci drumul acela : burta mi se contractase iarăşi, ca fierul, picioarele-mi erau moi, mă năpădiseră sudori reci, de moarte, pentru că din clipă în clipă mă aşteptam ca omul din spate să mă cureţe. Atunci m-ar fi putut omorî fără să le spun o vorbă, fără să le cînt ori să-i înjur, aş fi căzut ca o cîrpă direct pe ciment, deoarece de frică nu mă puteam hotărî ce să fac. Cînd ieşisem din celulă, mă gîndisem să-i izbesc puţin, să mor apărîndu-mă, însă, dracu ştie — dacă totuşi sînt sinceri ? — îmi spuneam. Şefu cel mare mi-a făcut puţină teorie şi m-a concentrat imediat. «De aici scap eu, mi-am spus, bucuros ; din rai era mai greu.» Am dat însă peste un sergent, Timar, şi-mi vine-n minte tocmai pentru că îţi vorbisem de datorii. Regimentul era o adunătură cumplită : bătrîni, tineri, români, unguri, cehi, profesori, ţărani, aveam pînă şi un scamator, numai femeile lipseau pentru a fi complet circul. Timar ăsta m-a urît din prima clipă. Dimineaţa plecam la instrucţie, iar pe cînd ne întorceam, găseam bazinele fără apă ; le golea sergentul şi tot el ne lua la întrebări, unde-i apa, cine a făcut asta. Dacă nu se anunţa nimeni din companie — şi cine era să se anunţe ? — ne aşeza într-un rînd pe toţi, cu lingura-n mînă, şi «broască» porneam în curte la cişmea, şi tot «broască» ne reîntorceam, cu lingura plină de apă, şi căram pînă picam jos de oboseală. Alteori ordona să ne scoatem valizele de sub pat şi să ne urcăm pe ele, apoi ni se aducea supa în dormitor şi ne aşeza farfuriile jos, în faţa valizei. La ordin, ne aplecam, fără să îndoim

vizibil genunchii, și luam o lingură de supă, cîntam un cîntec și iar luam o lingură de supă... Dacă nu făceam acest lucru deodată, ne scotea pe toți afară, chema niște soldați din compania vecină, care întorceau dormitorul pe dos, aruncau saltelele pe geam, făceau prăpăd, ce mai ! după care ordona : «Aviația inamică-n dormitor !» Aveam cîteva minute pentru a pune totul la punct. Din cauza acestor eforturi nu mă mai puteam gîndi la nimic, atîta doar că în vreme ce căram apă cu lingura, îmi spuneam că pe front măcar te ia dracu dacă e să te ia, mori ca un cîine, dacă tot e să mori, departe de ai tăi, însă nu te batjocorește nimeni. Într-o zi, nu știu ce mi-a venit, am refuzat să mă aplec la supă ; eram hotărît să mă las omorît în bătăi, nu mai puteam suporta, picioarele îmi erau încinse, nu-mi simțeam spinarea. Timar de-abia așteptase : m-a rugat, mi-a ordonat ; încăpățînarea mea îi zdruncinase autoritatea. Cu toate acestea, deși mi-ar fi fost suficiente rugămințile, n-am vrut. M-a luat atunci la pumni ; deși fierbeam, nu mișcasem un deget, nu scosesem un cuvînt, încasasem cu dinții strînși, înnebunit de durere, însă nu căzusem, îmi propusesem să rămîn cu orice preț în picioare. Un singur pumn m-ar fi costat tribunalul militar, or, nu voiam să-i ofer un pretext. L-a oprit oboseala, ori poate murmurul celorlalți. «Dacă tot va trebui să mergem odată pe front, îți rezerv primul glonț», i-am spus. În rînd stăteam lîngă un ceh, Karel Tereba ; era pușcaș-mitralior și cel mai tăcut om pe care l-am văzut în viața mea. Executa totul cu precizie, nu refuza nimic, părea trist, nervos, evita orice discuție, încît nimeni nu știa ce e cu el, cu ce se ocupă în viața civilă, dacă are familie sau nu. De fapt, ne înțelegeam greu, la mine în regiment mai era un singur român, față de care cehul părea totuși un palavragiu. Imediat după bătaie, Karel se apropiase : «Mîine la amiază să fii lîngă mine», îmi spuse el într-un amestec de maghiară, cehă și germană. «O să ne coste, îi răspund într-o limbă asemănătoare. Așteptăm mai bine prima zi de front.» «Îl cunoști pe căpitanul Málnoti ?» mă întrebă. «Tot aia e, îi răspund. Lasă-l în seama mea pe Timar, ți-l omor eu fără nici o remușcare.» «Îi place să i se dea raportul în limba germană, spuse Karel. Dacă știi nemțește, ești omul lui. Să fii deci lîngă mine.» Asta a fost tot. Am încercat să-l conving, să mă lămuresc, i-am vorbit tot felul de prostii, dar el n-a scos un cuvînt. Cam pe la amiază : «Aviația inamică în dormitor !» Noi ne-am retras lîngă perete și, profitînd de harababură, am așteptat să ne vadă sergentul că nu lucrăm. Fusese foarte fericit că tocmai eu nu făceam nimic ; a venit la mine și a început să mă înjure. Atunci Karel, pe la spate, l-a pocnit cumplit în cap, încît mi-a căzut moale în brațe. L-am lăsat încet, între paturi, și amîndoi, ieșiți din minți, am sărit cu picioarele pe el, pînă am obosit ; în vreme ce alții luptau împotriva aviației inamice, noi ne răcoream. Apoi Karel s-a uns pe față cu sîngele lui, și-a rupt vesta și m-a îndemnat să fac la fel. Astfel, plini de sînge, ne-am dus să raportăm comandantului. Tocmai cînd Karel își terminase explicațiile, într-o germană perfectă, apare și sergentul și dă să raporteze, dar Málnoti îi rîse în nas : «Așa ți-a trebuit, măgarule, dacă te-ai legat de oameni cu carte. Să înveți să respecți intelectualii.» De atunci Karel mi-a devenit cel mai bun prieten. Stăteam împreună fără să vorbim și ne simțeam foarte bine. De altfel, e grozav să taci lîngă un prieten, împreună cu cineva care știe tăcea. Timar însă ne urmărea cu încăpățînare, și tot datorită lui din doi am devenit trei : ni se adăugase un ungur din Miskolc, Doboș Imre. O să-mi spui că de pe atunci stăteam bine cu internaționalismul proletar, nu se putea altfel, și că dacă mai erau și de alte neamuri, făceam o celulă

internațională, un fel de Comintern de companie. Uite, așa s-a nimerit, ori crezi, ori nu crezi, ne-am pomenit împreună, și e foarte bine să nu fi singur mai ales atunci cînd ești departe de lume, de ai tăi și te apucă dracii de singurătate, îți țiuie urechile, îți vine să te sufoci. Într-o duminică am fost strînși în curtea cazarmei, unde, pe un ring improvizat, boxau cîțiva din alte batalioane. Nu prea pricepeam eu ce se întîmplă, nu mai văzusem, aveam noroc cu Karel, bun cunoscător ; el îmi explicase regulile, dacă erau și așa ceva. În realitate, oamenii se pocneau pînă le sărea borșul, apoi, învingători și învinși, erau scoși afară pe sus. «Asta nu-i nimic, îmi spuse cehul, să vezi ce urmează.» Și, într-adevăr, după cîteva meciuri, se urcă în ring un tînăr de statură mijlocie, numai mușchi, urmat de un altul care, după primii pumni, a fost scos cu targa. Atmosfera se încinsese, era o nebunie, toți uitaseră de instrucție și război, se agitau, urlau, fluierau. Am constatat că uneori oamenii uită de ei și, asemeni fiarelor, la mirosul sîngelui se îmbată, înnebunesc. Mai era și altceva : după ce ani întregi ești urmărit, n-ai voie să scoți un cuvînt, peste tot urechi și turnători gata să-ți ia vorba din gură, după ce n-ai voie decît să lauzi, și lauzi de frică, zi și noapte, cînd și a tăcea se cheamă că ai curaj, îți ieși uneori din fire și, în cîte o ocazie de asta, urli cît te ține gura, înjuri pe cei din ring, dar te gîndești la cine trebuie. Blondul respectiv, spre deosebire de ceilalți, nu mai coborîse din ring și, în aplauzele tuturor — nebune, dezlănțuite — întrebase dacă vrea cineva să boxeze cu el. Bineînțeles că n-a vrut nimeni, dracu avea poftă să se lase cărat pe sus. Deodată, din dreapta mea, cîțiva îl împing spre ring pe Imre. Acestuia îi era frică, nu voia să lupte cu el, însă ceilalți, amatori de sînge și de rîs, nu-l lăsară, îl împinseră pînă la urmă în ring. Karel se înfuriase : «Îl nenorocește, îmi spuse. Asta e începutul circului. Îi vor urma alții și alții, pînă va ieși o bătaie ca-n codru.» Cehul mai asistase la asemenea spectacole, știa cum se sfîrșesc, de aceea îmi propusese să ne retragem încet și s-o tulim ; mai aveam nevoie de fălci. Mie însă mi se făcuse milă de ungur, pe de o parte, iar pe de alta, îmi plăcea să urlu, să latru, să mă descarc ; îl urmărisem deci de parcă nici n-aș fi auzit nimic, Imre nu știa să boxeze și, disperat aproape, se arunca pe adversar, îi prindea mîinile, îi era frică. Blondul însă se descurca ușor, îl fenta, îi lovea nasul, voia să-l înfurie, îi scotea limba. Lui Imre însă nu-i păsa, se apăra stîngaci, copilărește, în vreme ce lumea îl huiduia. Pînă la urmă bondul se plictisi ; voia totuși un adversar mai curajos, așa că, dintr-un pumn, îl trecu peste corzi. Atunci, ca un smintit, am sărit de la locul meu, l-am cules de jos și, cu el în brațe, m-am întors, sau mai degrabă am încercat, deoarece, după primii pași, fulgerător, m-am pomenit imobilizat, fără cizme, haine, numai în izmene, și cu Timar legîndu-mi mănușile. «Să te văd acum, deșteptule ! îmi strigă. Mîine am să-ți controlez măselele, dacă o să-ți mai rămînă, și ăsta-i numai începutul !» Din spate aud vocea disperată a lui Karel : «Apără-ți fața și pieptul !» N-avea haz să mă mai opun ; iau și eu un pumn și vin la loc, îmi făceam eu socoteala, iar cu Timar tot mă țin de cuvînt și de s-o sfîrși războiul mîine dimineață. Blondul m-a întîmpinat de la bun început cu un pumn în nas. Dau să mă șterg de sudoare și-mi văd mănușa roșie ; ca prin vis aud hohotele și huiduielile și iarăși pe ceh : «Trîntește-te la pămînt». Într-o fracțiune de secundă zăresc figura blondului ca prin ceață : rîdea și-mi ciripea ceva. Rîsul ăsta satisfăcut, sigur, m-a trezit, dar o singură clipă nu m-am gîndit la el, ci la Timar. «Ei, se schimbă lucrurile !» strigai enervat chiar și pe Karel, care-mi urla disperat : «Aruncă-te, ce mai aș-

tepţi ? !» Cînd i-am auzit răsuflarea, am închis ochii şi am izbit cît am putut cu stînga, pînă mi-am simţit mîna amorţită. Cînd mă uit, omul meu se ridica din corzi, iar cehul urla ca un apucat : «Acum, nu-l slăbi !» M-am repezit la el şi, cu ochii închişi, îi căram la pumni ca un apucat, pînă cînd m-am împiedicat de el. Tot regimentul se ridicase în picioare, cu răsuflarea oprită, iar cineva, în spate, număra. Eu, eliberat de o povară, îl căutam cu privirea pe Karel, care începuse iarăşi să se agite. Nu-mi dau seama ce mi-a strigat, atunci, deoarece, în clipa următoare, am simţit că mi se opreşte respiraţia. Cînd am deschis ochii, eram jos, întins, iar blondul, deasupra mea, rîdea iarăşi prosteşte. M-am ridicat, dar în momentul acela am auzit gongul, şi arbitrul, pe care nici nu-l văzusem pînă atunci, m-a împins pe un scaun, iar pe adversar pe celălalt. Imediat au apărut vreo trei în jurul lui, îl stropesc, îi dau să sugă ceva, pe cînd la mine — doar Karel : «Îl loveşti în faţă imediat ce se apropie de tine. Şi acoperă-ţi pieptul.» Cînd s-a auzit gongul, blondul s-a repezit la mine şi m-a scuipat printre dinţi : «Te învăţ eu minte, valah puturos !» «Imre era valah ? Mie-mi pui astfel problema ?» Din clipa aceea nu-mi păsa, eram sigur că-l omor. M-am dus spre el cu pieptul descoperit ; blondul mă lovea pe unde nimerea, îmi ardeau faţa, pielea, şi cu toate că nu vedeam nimic, înaintam. Văzînd că nu poate să mă doboare, a început să se retragă ; eu însă-l urmăream pas cu pas, cu mîinile pe lîngă corp, convins că odată şi odată tot îl ajung. «De ce n-ai spus chestia asta de la început, mama mă-ti ? !» îi strig, în vreme ce lumea, uluită, nu înţelegea ce se întîmplă. Pînă la urmă l-am prins într-un colţ şi am închis iarăşi ochii. După numai doi pumni, omul meu a căzut. L-am văzut lat, pe podea ; părea că doarme. Arbitrul numărase de cîteva ori pînă la zece, dar blondul nu s-a trezit, încît a trebuit să fie dus cu targa. Lumea turbată urla, fluiera, aplauda. Primul care m-a felicitat a fost căpitanul Málnoti : era mîndru de mine că nu-i făcusem compania de rîs. Două zile am fost scutit de descărcat lăzi de muniţii şi conserve în gară, la Miskolc, fusesem trecut la curăţatul closetelor, muncă mai uşoară. Pe urmă i-am zărit pe Karel şi Imre aducîndu-mi cizmele şi vestonul. M-au sărutat ca pe un copil, în vreme ce eu plîngeam; toată oboseala şi frica se descărcau prin acest plîns nervos, în hohote. Numai de atît eram în stare. De atunci şi pînă-n noiembrie 1944 nu m-am despărţit de cei doi prieteni, mai ales că aveam acelaşi gînd : să o întindem acasă. Seara, m-a căutat celălalt român din regiment, Vasile Grumaz. A început prin a mă felicita : «Bine l-ai lustruit. Eu îi dădeam din prima clipă una sub burtă, la boaşe, de şi le culegea cu pălăria» ca, la plecare, să-mi spună că peste două zile vom porni spre front, a aflat el că se formează o nouă divizie, şi că, împreună cu alţi români, vrea să fugă imediat ce vor găsi prilejul. Grumaz avusese dreptate. Ne-au încărcat în nişte vagoane de animale, cîte 80 într-un vagon. Afară o fanfară cînta neîntrerupt marşuri, lumea ne azvîrlea conserve, pîine, dulciuri, ne dădea scrisori, nume, numere de regimente, localităţi. Trenul mergea încet, fluiera la tot pasul, în fiecare gară întîrziam ore întregi, însă nu aveam voie să coborîm, deschideam doar obloanele şi luam aer, urlam să ni se arunce sticle cu apă, întrebam ce mai e nou şi iarăşi, înghesuiţi unii în alţii, suferind de nişte dureri insuportabile de picioare şi de spate din cauza poziţiei incomode, înaintam cu gîndul la război. Acolo, în cazarmă, obosit de instrucţie şi de încărcat muniţii, parcă nici nu trăiai, nici nu exista război sau familie. Uneori, vag, îmi aminteam de Florica şi de fete, însă le simţeam în afara mea, n-aveam putere să

mă gîndesc la ele, cînd puneam capul pe pernă, adormeam, mort. În tren însă îmi pieriseră somnul, curajul, mergeam convins că nu mă voi întoarce niciodată, obsedat de ideea de a fugi. Karel nu părea încîntat, îmi spunea că e mai uşor de fugit de pe front decît din tren, Imre ştia că urmează să trecem prin satul unde i se aflau părinţii şi, de aceea, prosteşte, săpa cu baioneta, neîntrerupt, o gaură în peretele vagonului, în vreme ce grupul de români, strînşi lîngă uşă, aşteptau să apară munţii. Erau şapte de toţi, dintre care cinci din Maramureş. În zori, cînd ne-au adus pîinea şi găleata de cafea, am fost preveniţi că există pază pe fiecare vagon, iar cine, la urcuş, va îndrăzni să sară, va fi împuşcat pe loc. Ne-au mai cerut să avem armele pregătite, deoarece munţii erau plini de partizani şi de dezertori. Imre trecuse prin satul lui fără să-şi dea seama, aşa că locul la «vizor» i-l luase Turţ, prietenul lui Grumaz, un oşean înalt, voinic şi foarte tăcut şi el. Noi, cu baionetele, căutam să îndepărtăm scîndurile, în vreme ce Grumaz şi ceilalţi cîntau sau, mai exact, urlau pentru a acoperi zgomotul izbiturilor. La prima curbă au sărit cinci. Nu fuseseră observaţi, n-am auzit focuri de arme. Urma Grumaz. Ne-a strîns mîinile şi şi-a făcut vînt, dar odată cu zgomotul căzăturii izbucniră şi cîteva împuşcături. Apoi scrîşniră frînele. Turţ înlemnise în uşă, nu scotea un cuvînt, stătea drept, nemişcat, ca o statuie, atîta doar că lăcrima. Nu peste mult timp a apărut Timar cu o scîndură în mînă : «Cîţi au fugit de aici ? !» a urlat el. «Şase», i-a răspuns careva. «Şi de ce i-aţi lăsat, animalelor ? Cine o să lupte ?» «Tu», a răspuns Imre. Atunci Timar, orb de furie, a început să lovească la întîmplare cu scîndura. «Care a mai vrut să fugă ? Cine a spart peretele ?» Careva, de frică, i-l arătă pe Turţ, dar acesta nici măcar nu întorsese capul, privea mut pădurea de fagi, copleşit de durere. Timar îl pocni cu scîndura peste umăr, însă omul se mulţumi să-i zîmbească într-un fel ciudat. Speriat, sergentul scoase pistolul, eu şi cehul ne făcurăm loc în faţă, voiam să-l aruncăm afară, dar văzîndu-mă, uită de Turţ şi-l îndreptă spre mine. «De ce ai spart peretele, dezertorule ? !» îmi strigă el, mulţumit că, în sfîrşit, poate să-şi încheie socotelile. În clipa aceea Turţ scoase un urlet îngrozitor, de animal rănit, şi, cu o neaşteptată viteză, împlîntă de două ori cuţitul în sergent, apoi, fără să se uite în urmă, sări din vagon şi se pierdu rapid printre tufe. Timar nu murise ; cuţitul îi fusese împlîntat în burtă. Avea o faţă speriată, de om neştiutor. L-am prins cu Karel şi i-am făcut vînt afară. De sus, de pe vagon, se auziră cîteva focuri de armă : trăseseră în el. Atunci luai pistolul sergentului şi strigai speriat : «Dacă vorbeşte careva ceva, îl omor !» Nu mai venise nimeni ; ofiţerilor le era frică să iasă din vagon sau nu le păsa, şi trenul porni încet, nesigur, printre dealurile acelea împădurite. Dar n-am mai avut curajul să sărim nici unul. Pierdusem momentul. Pierdusem momentul, deşi în clipa aceea eram convins că unul dintre cei din vagon, n-avea importanţă cine, unul care tăcuse şi ne urmărise, din frică sau din răutate, va turna, iar căpitanul Málnoti sau altcineva mă va condamna la moarte, desigur nu în tren — s-ar fi făcut panică, ar fi îndemnat pe mai mulţi să rişte, sau din cine ştie din ce alt motiv — ci *acolo* unde vom ajunge. Uşa era deschisă, larg, şi o simplă rafală din tufe ne-ar fi fost suficientă, dar, cu toate astea, nu puteam ieşi, nu mai simţeam nevoia. Pînă acolo drumul mi se părea imens, n-aveam habar cînd şi în ce fel se va termina, mergeam înainte şi, paradoxal, eram aproape liniştit, neutru, uneori cred că mă bucuram absurd că trăiesc pur şi simplu. Există, desigur, nu puţine momente aparte, neînţelese, care-ţi determină viaţa pen-

tru un timp, te fixează pe o linie, te dirijează uneori definitiv ; ele sînt foarte scurte, incredibil de scurte, apar din senin, în plină linişte sau în plină durere, nu sînt spectaculoase, nu te tulbură ori impresionează grozav, le simţi doar, îţi dai seama că *atunci* trebuie neapărat să te vîri în foc, neapărat şi *numai atunci*. Sigur, eşti obligat să gîndeşti foarte repede şi să nu eziţi, de parcă ai avea un explozibil în mînă, cu fitilul aprins : îl arunci repede pentru a scăpa şi a nu pricinui şi alte morţi sau te sfărîmi odată cu el ; nu ai de ales altceva. Eu, din păcate, m-am specializat în a pierde asemenea momente, deşi le simţisem şi nimic nu mă împiedicase să fac saltul, însă, cu toate astea, aproape niciodată nu l-am făcut ; îmi era scîrbă de mine văzînd cum mă las purtat de val, dar mă lăsam totuşi... În noaptea aceea, trezit de liniştea obositoare de după moartea lui Timar, copleşit de durere şi nelinişte, mi-am spus de zeci de ori *acum* — poate aş fi avut noroc să nu fiu împuşcat — dar n-am făcut-o. Simţeam că în mine cineva mă împinge pe uşă, în pădure, pe uşa vagonului deschisă larg, ba mai mult, mă chiar asigură că voi scăpa cu viaţă, că şansele de a trăi acolo, afară, erau mai mari decît în tren, unde urma să fiu arătat cu degetul pentru Timar, a cărui absenţă nu putea fi trecută cu vederea. Şi de fapt aşa a şi fost. În zori, trenul s-a oprit în plin cîmp, în apropierea unei ape. Urma să primim cafeaua şi pîinea. O cană cu cafea de cap şi trei pîini împărţite la întreg vagonul, atît ne era porţia pe o zi. Eram turbaţi de sete, aşa că în secunda în care trenul şi-a încetinit mersul cîţiva oameni din vagoanele vecine au sărit, vrînd să ia apă din rîu, însă au fost împuşcaţi pe loc, fără somaţie. Şi, în spaima ce ne cuprinsese văzîndu-i morţi sau grav răniţi, auzindu-le urletele, a apărut căpitanul, înjurîndu-l pe Timar, care trebuia mai demult să-l scoale. Atunci, neaşteptat, cineva din vagonul nostru a coborît şi m-a arătat cu degetul, raportînd că eu l-am omorît. Imre a sărit imediat, spunînd că minte, însă cu un picior în burtă a fost domolit şi aruncat, inconştient aproape, în vagon. «Cum poţi să iei apărarea unui puturos de valah ?» a strigat cel ce mă turnase. În clipa aceea mi-am dat seama că totul e pierdut. «Măcar să mor cu banditul ăsta de gît !» mi-am spus, repezindu-mă la el. N-avusesem însă putere, mă împiedicasem, nu calculasem distanţa dintre noi, oricum am căzut înainte de a-l atinge. «Mi-ar fi prea simplu să te omor, spusese rîzînd căpitanul. Ai scăpa prea uşor. O să-ţi facă însă plăcerea asta partizanii sau ruşii !» Nici n-am apucat să schiţez un gest, că m-am şi pomenit imobilizat de cîţiva soldaţi. «Să-l răstignim puţin», a zis căpitanul, şi aceiasi soldaţi m-au legat de uşa vagonului, cu capul în jos. «S-a dus dracului întreaga poveste, mi-am spus. Am scăpat din închisoarea prefecturii, din tot felul de porcării, dar acum e imposibil. Dacă totuşi voi trece şi prin asta, dacă Imre şi Karel vor găsi o soluţie, în afară de ei absolut nimeni nu mai ajunge acasă viu din vagon.» Şi în vreme ce-mi simţeam capul greu şi ochii încinşi, i-am strigat căpitanului : «Ne mai vedem noi. Dacă nu pe pămînt, atunci, cu siguranţă, în iad. Şi acolo am să-ţi fac seama.» Málnoti a zîmbit, mi-a fript nasul cu ţigara, mi-a dat, de drum, o cizmă în cap şi asta a fost. «Trebuie să trăiesc cu orice preţ», am şoptit cu multă convingere. Nu mai ştiu decît că un soldat cu mustaţă mare, neagră, a închis uşa — eu rămînînd în afară — mi-a băgat nişte hîrtii între degetele de la mînă, apoi le-a dat foc. Spre norocul meu, am leşinat, n-am simţit durerea. Cînd m-am trezit, eram între Karel şi Imre, undeva pe un cîmp. Ce se întîmplase ? După cîteva ore de mers, trenul se oprise, linia fusese distrusă de partizani. Trebuia deci să ne continuăm drumul

în marş, pregătiţi de luptă. În învălmăşeala care se iscase, cei doi îmi tăiară frînghiile şi, inconştient o vreme, mă transportară pe rînd, în spate, pînă m-am trezit. Şi uite aşa, fără opriri mari, ne-am continuat orbeşte drumul. Mergeam greu, lipiţi unul de altul, fără să întîlnim nimic. Cel din mijloc dormea. Apoi ne schimbam. Noaptea se triplau santinelele, dar şi aşa dispăreau. Nu-mi păsa de nimic, durerea mă paraliza, mergeam înainte spre front, prin satele pustiite, pe drumurile desfundate de obuze, depăşiţi mereu de tancuri şi camionete nemţeşti. Mulţi mureau pe drum, unii de oboseală, alţii otrăviţi de apa fîntînilor, încît, ciudat, aşteptai cu bucurie un glonte care să te salveze, nu-ţi păsa. În tot acest marş eram obsedat de un singur lucru, să-l prind pe cel ce mă trădase. Era o goană continuă, în care nici unul nu scotea un singur cuvînt. Omul, speriat, fugea în faţă ori în spate, căuta să se menţină în preajma ofiţerilor, dar indiferent de efort, pînă la urmă se pomenea alături de noi, ne vedea, cred, chiar şi în vis. Spre regretul meu, într-un sat nu departe de Nistru, unde ne oprisem pentru a construi nişte fortificaţii, l-au prins partizanii în vreme ce era de santinelă.

Cînd am ieşit din închisoarea prefecturii, am mai pierdut un moment hotărîtor. Scăpasem cu viaţă şi, văzîndu-mă liber, nu-mi venea să cred. Parcă înviasem. În asemenea clipe nu pui la socoteală dacă eşti vinovat sau nu, dacă ai fost arestat pe drept, ci te bucuri pur şi simplu că respiri, că trăieşti. Fără îndoială, putea fi şi mai rău. Crezi oare că toţi cei ce erau împuşcaţi în fiecare dimineaţă fuseseră vinovaţi ? Pe dracu ! Nici nu-i judecase cineva ! Te lua de pe stradă, de la lucru ori noaptea de acasă, venea jandarmul şi te umfla, fără motiv sau în urma unui mic denunţ. Nimeni nu te verifica, pe nimeni nu-l durea moartea ta sau chinul, lumea era plină de turnători. Oficialitatea voia un singur lucru : să te intimideze, să taci, să-ţi fie frică, să nu exişti. Pe atunci, în vremea Dictatului de la Viena, pentru horthyşti a fi român sau ungur neentuziasmat era o vină mare. Cu lanţuri la picioare, extenuaţi, au fost trimişi spre lagăre mii de români, dintre care mulţi nu s-au mai întors. Pe urmă chiar şi felul în care mori putea să te intereseze la un moment dat. Pe unii, spre intimidare, i-au prins oamenii lui Horthy şi i-au umflat cu pompa pînă au crăpat, altora li s-a tăiat capul cu securea, mulţi au murit în bătăi, deci cei se fuseseră împuşcaţi au scăpat ieftin. Pe unii, pentru că erau români, pe alţii, că nu erau, pasămite, «buni unguri», că nu puteau să fie ca ei, răi, cruzi. Atunci, ajuns în stradă cu ordinul de chemare în mînă, nu mai ştiam încotro să o iau. Voiam să mă duc la fabrică, să caut un om de-al nostru, dar îmi era frică, ştiam că sînt urmărit. Tu nu ai habar, însă te asigur că nu există clipe mai grele ca atunci cînd eşti urmărit, cînd toate ţi se par duşmănoase şi n-ai cui să te adresezi, cînd absolut nimeni nu te poate apăra, cînd depinzi de dispoziţia unor proşti. Dacă eşti slab sau nehotărît, îţi doreşti automat moartea. Înainte de Dictat, nu ţi-am spus, mă păziseră legionarii, acum horthyştii ; mereu se găsise cîte unul căruia să nu-i placă ochii mei, care se credea începutul şi sfîrşitul lumii. E îngrozitor să ştii că ai mereu pe cineva în spate, zi şi noapte, că nu poţi merge nici la closet fără ca el să ştie, că nu poţi să fii tu însuţi nici chiar cînd dormi, de frică să nu vorbeşti cumva prin somn. Pe stradă, în crîşmă, acasă, nicăieri nu te simţi în siguranţă, nu ai curajul să vorbeşti. Urechi şi ochi peste tot, încît în unele momente îţi pierzi încrederea şi în cămaşa de pe tine şi nu-ţi vine decît să fugi, să mergi sus, în pădure, şi să urli pînă-ţi piere glasul. Vine un

prieten, îţi vorbeşte calm, cu căldură, iar tu, amintindu-ţi de urmăritori, te întrebi de ce o face, ce vrea de la tine, de ce-ţi zîmbeşte atît de amical, cum de poate să pară bine dispus într-o vreme ca asta şi, uite, taci, nu scoţi o vorbă, ţi-e frică, iar el, nevinovat poate, văzîndu-te cum te porţi, îşi spune că precis te-ai vîndut, ai reacţionat astfel pentru că ai vrut să-i dai să înţeleagă că e vremea să se păzească de tine. Nu vorbeşti nimic «periculos», dar ţi-e frică nu de vorbele tale, ci de mintea celui ce trage cu urechea, de omul care ar putea să priceapă altceva ori să te interpreteze greşit. Mergi cu maşina, şi dacă cineva, din greşeală, se uită de două ori la tine, te dai jos speriat, convins că ăla e cel care răspunde de tine. Nici la o muiere de cîţiva lei n-avusesem curajul să mă dau cît fusese Florica gravidă. Mă întrebasem : «De ce a acceptat atît de repede ? Precis că e pusă de ăştia...» Nu vorbeşti pur şi simplu nimic sau doar simple mărunţişuri : plouă, e vreme bună, a ieşit soarele, şi iar nu e bine, «paznicul» se întreabă : «Cum, ăsta a făcut pe nemulţumitul şi, iată, tace, deci e contra şi coace sigur ceva. Ia să vedem, ia să-l arestăm preventiv. De ce ai spus că e o vreme urîtă ?» Aşa a fost şi în 1939, şi în 1940, şi sub Horthy. Starea asta e mai rea ca moartea, ca războiul. «Pe front ştii una şi bună : mori sau scapi, îmi spuneam. Aici nici nu mori, nici nu trăieşti, te omoară progresiv, aşa cum stingi încet flacăra, la o lampă.» Cui să te plîngi ? Cine să te ajute ? Îţi spui : «Cum, domnule, nu sînt om, n-am voie să-mi folosesc mintea, n-am dreptul să trăiesc cum cred, nu scrie peste tot asta ?» «Da, îţi răspund ei, sigur, aşa e» şi te umflă. Uneori îţi spun cu cinism de ce, alteori însă motivează că-ţi lipseşte un cui în blacheu şi că ai zgîriat asfaltul. Nici nu mai ştiam cîţi militari erau în uzină şi cîţi angajaţi să te supravegheze. Pe lîngă uzine se înfiinţaseră carcere. Te băgau acolo, în lanţuri, ieşeai la muncă şi reveneai la loc pînă cădeai jos. Atunci te concediau ori te trimiteau în lagăr. Părăsisem prefectura convins că nevastă-mea ştie mai multe, i s-au dat indicaţii clare, a fost instruită de colegi ce trebuie să fac, unde să mă ascund. Am mers deci la pas, voiam să-i dovedesc celui ce mă urmărea că n-am vreo treabă cu cineva, mă plimbam şi mă rugam în gînd să nu mă întîlnesc cu nimeni atîta vreme cît omul din spatele meu nu mă slăbea. La magazine erau nişte cozi interminabile, nu se găsea nimic, da' lumea disperată aştepta în linişte, resemnată, ştiind că tot al cincilea om e un provocator care abia aşteaptă să vadă pe cineva plîngînd ori protestînd. Om lîngă om, zeci de metri de oameni, muţi, orbi, sperînd că se va da totuşi ceva, că după atîtea zile negre nu se poate să nu fi primit marfă. Tăceau toţi, flămînzi, disperaţi. Cine avea chef să fie legat la stîlp, bătut cu funia udă ori scuipat şi ars cu ţigara ? Ocoleam însă cozile, căutam trotuarele goale, de frică să nu mă salute vreun cunoscut sau prieten. Mai întîrziam, dorind totuşi să fiu văzut, să ştie *ai mei* că am ieşit. Oraşul era mort, un fel de cimitir imens peste care se aşternuse liniştea ; în cîteva săptămîni după cedarea Ardealului de Nord se schimbase, nu-l mai recunoşteam ; străzile erau animate, dar oamenii păreau nişte umbre ; vlăguiţi, înspăimîntaţi, îşi tîrau după ei tăcerea şi mizeria, încît mă simţeam într-o altă lume, căreia nu ştiam cum să-i dau de capăt tocmai pentru că, pe de o parte, aş fi vrut să mă întîlnesc cu cineva, să aflu ce e nou, iar, pe de alta, de teama de a nu le face rău, fugeam şi ocoleam oamenii, cozile, căutam străzile centrale, căci pe altele era imposibil să nu întîlneşti grupe de horthyşti înarmaţi cu ciomege şi cuţite, care pe români îi băteau că-s români, iar pe unii unguri că nu-şi manifestă

îndeajuns entuziasmul. După zăpăceala primelor zile de dominație horthystă, foarte mulți unguri localnici erau întărîtați de aroganța celor veniți, de foametea care se lăsase îngrijorător peste oraș, de imposibilitatea de a spune ce crezi sau măcar de a fi cum ești, adică să nu trebuiască să-ți strigi, dacă nu ți se pare ori nu-ți este firea, în orice moment dăruirea, să nu trebuiască să circuli cu gura pînă la urechi și să minți în față că negrul e alb, că foamea și umilința te bucură, adică nu există, că vacile care luau drumul străinătății nu ne trebuiau, că Horthy e cel mai mare deștept al pămîntului, priceput la toate, salvarea care ne-a căzut din ceruri să ne mîntuiască. Horthy aici, iar în țară Antonescu, de te apucă greața : Generalul a ordonat... Generalul a hotărît... Conducătorul națiunii, cînd a fost locotenent de cavalerie, a gîndit... Conducătorul personal a decis... Aici, în Ardealul cedat, dacă aveai curajul nu să vorbești — asta te costa lagărul și viața — ci măcar să nu fi încîntat, să nu latri de bucurie, să nu aplauzi cînd vedeai pe străzi ori în fabrici muncitori — unguri sau români, fără deosebire — bătuți cu funii ude, evrei spînzurați pe cruce, cu picioarele-n sus, țărani cărați în lanțuri la cîmp, unguri veniți din România, atrași de propagandă și rămași fără lucru, înjurînd cum numai ei știu să înjure, te așteptau bătaia la stîlp, lanțurile. Cum să stai în stradă, cînd oricine te poate învinui de orice, cu convingerea că va fi crezut ? Lîngă restaurantul «New York» l-am întîlnit pe Barta Ianos, un coleg de fabrică. Lăsase impresia că nu voia să se oprească, dar, ajuns în dreptul meu, mi-a șoptit în fugă să merg imediat acasă. Nevastă-mea crezuse că are vedenii. Fusese sigură că m-au omorît sau că m-au trimis în lagăr ca pe alți douăzeci de mii de români — același lucru, de fapt —așa că își strînsese lucrurile, voind să plece la țară, la niște neamuri, pînă după război. I-am spus să nu desfacă pachetele, n-avea rost, ordinul de chemare era clar. Barta, sosit la puțin timp după mine, mi-a anunțat concedierea — la care, de altfel, mă așteptasem, eram printre ultimii — și m-a invitat să dorm la el pînă voi reuși să trec frontiera în România. «Nu ăștia sînt ungurii cei adevărați, se scuzase el. Mă știi doar de atîția ani. Să treacă numai nebunia asta, și mergem împreună să-i cunoști și pe ceilalți. Două nații mici, conduse de niște măgari, se ciocnesc între ele, își scot ochii, și vine alta, mare, și pune fundu pe amîndouă.» N-am vrut să fug, mă simțeam acasă, aici mă născusem, aici era locul meu, dar el a insistat și mi-a spus că mă va pune în legătură cu un avocat care-i ajută să treacă pe cei urmăriți, pe evrei mai ales ; trecerea era grea, trebuia evitată Turda, unde «gestapoul» român colabora perfect cu cel marghiar, un dobitoc de ofițer, Craioveanu, extrăda pe orice român fără nici o remușcare. Barta a insistat să merg imediat la el, dar eu, pentru că tot aveam ordinul în buzunar și eram chemat abia în cealaltă zi, i-am spus că voi rămîne acasă pînă în zori, deși ceva în mine mă îndemna să nu aștept, să-l însoțesc. Din păcate, nici n-a plecat bine, că au și apărut jandarmii. Am traversat astfel orașul cu lanțuri la picioare, îndemnat cu patul armei ; am dormit pe peron, alături de mulți alții, pînă au fost încărcate și vitele ce mergeau cu același tren. Pierdusem încă un moment. Atunci, ziua, în vagonul de vite în care mă aflam, alături de hoți, curve, bătrîni, copii, evrei cu stele galbene, mi-am dat seama că nu e bine să gîndești prea mult, dar nici să ai încredere în cineva, că în fața forței nu există nimic, frica și forța domină, ele sînt totul, te fac neom, te omoară, te descompun. Știam că nu mă voi mai întoarce. Așa cum eram noi acolo, cum ne duceau, amestecul acela curios nu anunța

nimic bun. Nişte copii muriseră sufocaţi ; cîţiva, de căldură ori nebunie, îşi rupseseră hainele de pe ei, stăteau goi, rîzînd continuu ; un evreu se spînzurase, un altul, înnebunit, arunca peste noi bani de aur, dar nimeni n-avea nevoie, nu-i voia, toţi urlau după apă şi aer, chinuiţi de rînjetul morţilor care se împuţeau. N-am vorbit nimic întreg drumul ; mă gîndisem că dacă tot trebuie să mor, mai bine mi-ar fi făcut seama acolo, în beciul prefecturii. Dar n-ai de unde să ştii, nu poţi să-ţi dai seama cît poate să îndure un om, cît de greu moare. Vezi, nu faci nimic, eşti vinovat din simplul motiv că trăieşti, că respiri, şi treci aşa din viaţă spre moarte într-un vagon de animale ; afară, ochi şi urechi după tine, nicăieri nu eşti sigur, oricine este dispus să te vîndă ; eşti umilit, bătut, flămînzit... Cînd ai impresia că nu mai poţi, te pomeneşti într-un vagon de animale, şi atunci îţi dai seama că iarăşi nu mai poţi, dar totuşi treci şi prin asta ; laşi vagonul, nebunii, morţii şi iarăşi te aşteaptă urechile şi ochii, şi ţi se face frică pînă şi de gîndurile tale, te întrebi dacă nu respiri prea puternic, dacă nu ţi se aud cumva bătăile inimii, şi te întrebi, fără să vrei, ce înseamnă toate astea ? Ce eşti sau ce nu eşti ? Şi atunci merită să ai milă ? Merită să ierţi viaţa, totul, cînd nimeni nu te-a cruţat o singură dată ? Merită să rămîi dator ?

Ţi-am spus că în vara lui 1944 ne oprisem într-un sat, pe malul drept al Nistrului, unde, o lună întreagă, făcusem, pe coama unui deal, nişte fortificaţii. Treaba mergea foarte încet, lucram numai seara şi noaptea, de frică să nu fim descoperiţi. Nu ştiai pe cine ai alături, nici în faţă, pădurile erau retezate, înspăimîntătoare, iar din sat răzbătea pînă departe mirosul cadavrelor, te îneca aerul ciudat, aşteptarea apăsătoare, mult mai rea ca moartea. Nu mă puteam stăpîni decît cu mare greutate, îmi venea mereu să ţip şi să fug, să urlu continuu pînă nu voi şti de mine. O singură dată am mai simţit acest îndemn. În 1954 sau '55. Eram activist, în Arini. Un bătrîn stătea de trei zile în vîrful dealului şi aştepta venirea Domnului. Oamenii susţinuseră că, lîngă o rădăcină de stejar, găsise doi pumni de grîu amestecat cu sînge. În clipa cînd a pus mîna pe grîu, cică i *s-a* arătat un arhanghel care i-ar fi spus : «Tu eşti Alesul şi glasul Tatălui se va auzi prin tine. Lumea e rea, păcătoasă, şi El s-a hotărît să vă pedepsească . Veţi avea foame, boli, moarte, nu se va înţelege tată cu fiu, soţ cu soţie, toţi se vor teme unul de altul, iar durerea şi frica îi vor obliga să se căiască, dar Domnul va fi necruţător.» Oameni urcau la el să-l vadă, să-l pipăie. Păreau speriaţi, picaţi dintr-o altă lume. Miliţia încerca să-i oprească, să-l îndepărteze pe nebun. M-am dus şi eu şi le-am strigat : «Ce aţi păţit, tovarăşi, nu vedeţi că şi-a pierdut mintea ?» Atunci, de după stejar, bătrînul, cu ochi sticloşi, neomeneşti, îmbrăcat într-o cămaşă albă, de noapte, a venit spre mine, cu mîinile întinse, pline de grîu înroşit de sîngele ce i se prelingea printre degete. «Blestemat să fii tu şi întreg neamul tău, om fără credinţă !» mi-a strigat el, şi lumea s-a aplecat brusc, speriată. Împreună cu Lupşe l-am trimis la casa de nebuni. Bătrînul nu se opuse, mergea grav, între noi, cu mîinile întinse şi cu ochii aţintiţi triumfător spre un cer fierbinte, alb. Cîţiva naivi nu s-au mişcat de pe deal, stăteau în genunchi, în faţa stejarului, aşteptau să se desăvîrşească minunea. Atunci, văzîndu-i şi simţindu-l pe bătrîn alături, şi fericit, mi-a venit să strig, să-i înjur, să-l distrug pe bătrîn şi apoi, ciudat, să fug. Îmi fusese frică, aşa, fără motiv.

Acolo, la fortificaţii, deşi lucram noaptea, comandantul dăduse ordin să ne învîrtim cîrpe în jurul bocancilor, să nu facem zgomot. De frică,

şi fierul cazmalei îl conduceam încet, cu mîna, pînă aproape de pămînt, ca nu cumva să-l izbim, din întîmplare, de pietre. Mai mult, nici chiar lutul nu-l azvîrleam departe, căci noaptea fierul lucea în bătaia lunii. La cel mai mic zgomot suspect, obuz rătăcit sau strigăt, fie şi în somn, comandantul dădea ordin artileriei, care, turbată, la întîmplare, trăgea ore întregi. Momentele astea, oricît ar părea de curios, îmi plăceau, cumva se mai mişca aerul acela fierbinte, sufocant, iar apoi, la lumina obuzelor şi trasoarelor, vedeam pînă departe apele rîului mişcîndu-se încet, calme, şi parcă ne trecea setea. Raţia de lichide se redusese doar la supă şi la ceaşca de cafea, dimineaţa. Văzînd cum obuzele despică apa, Karel, exasperat, îndoia gamela în mîini, iar Imre, mai impulsiv, înjura continuu, în limba lui, şi avea un repertoriu atît de bogat, încît, pentru a omorî cumva timpul, ne distram învăţîndu-i înjurăturile. Şi uite aşa nici nu atacam, nici nu ne retrăgeam şi nici nu cădea vreun strop de ploaie, încît, în zori, lingeam gamelele înrourate înşiruite de cu seară pe parapetul adăpostului. Noi trei ne făcusem un obicei din a sta întinşi pentru a adulmeca mirosul de apă ce venea dinspre rîu, al cărui zgomot, calm, domol, răzbătea pînă la noi. Setea ne prostise. Într-o noapte, Karel, enorm de tăcut pînă atunci, a început să plîngă, nu mai putea. Imre, înnebunit şi el, a pus mîna pe o carabină şi, cu bidonul în mînă, l-am văzut fugind pe deal în jos, spre rîu. Ştiam că şesul este minat, dar era prea tîrziu, omul fugise şi, din clipă în clipă, aşteptam să aud explozia. Îmi vîrîsem faţa în iarbă şi, cu cealaltă mînă, îl ţineam pe Karel. «Uite, îmi spuneam, s-a dus şi nici nu ne-a lăsat adresa, nu ştiu nimic de el. Atîtea luni am tăcut împreună şi, iată, îi rămîn copiii, poate, pe drumuri şi nimeni nu le va da o mînă de ajutor.» Tăcerea se prelungea şi, pentru o secundă doar, am deschis ochii, dar, exact atunci, nişte stele căzătoare au brăzdat cerul. «Rachete, a urlat Karel. S-a dus !» dar tot atunci, din spate, am auzit o ploaie de înjurături şi l-am zărit pe Imre cu bidonul în mînă. Cînd ne-a văzut, s-a trîntit la pămînt şi, uşurat, a început să plîngă. Ceilalţi, văzîndu-l ud — se trîntise în apă, făcuse o baie — au venit, i-au stors hainele şi au început să bea apa aceea murdară, noroioasă. În cealaltă zi, căpitanul ceruse să se formeze o grupă de voluntari care să facă o incursiune la ruşi, să aducă nişte prizonieri în schimbul celor luaţi de ei. Ni se făgăduise raţie dublă şi cîteva zile de refacere în spatele frontului. Evident, nu se anunţase nimeni şi atunci căpitanul îmi spuse : «Aşteptam demult să te văd ieşit afară din rînd. Dacă ai scăpat de moarte cînd ai venit, înseamnă că o să scapi şi acum.» Am refuzat. N-aveau decît să-şi încerce şi alţii norocul ; nu voiam nici să aduc prizonieri, dar nici să cad eu însumi. Nu era războiul meu, nu luptam nici pentru ţara mea, şi din prizonierat nu se ştie niciodată cînd te întorci. Căpitanul, zîmbind curios, a ordonat : «Soldat Radu, doi paşi în faţă ! Pentru nesupunere...» N-am auzit ce a mai spus, ştiam că vrea să mă intimideze, deşi nu eram grozav de sigur, însă m-am decis să o ţin într-ale mele : «Azi eu, mîine dumneavoastră.» Atunci însă, Karel, cu nemţeasca lui, i-a explicat că am glumit şi că împreună cu Imre ne-am decis, mai demult, să-i cerem permisiunea de a aduce prizonieri. Málnoti a zîmbit satisfăcut, ne-a dat cafeaua şi, în plus, cîte 8 ţigări de cap. Traistele pentru mîncare ne erau pline cu muniţii. Eu aveam în plus un kilogram de făină şi nişte sare furată dintr-o casă părăsită. Am pornit urmăriţi de privirile celorlalţi, erau siguri că ne vor prinde ruşii. Karel nu ne dăduse nici o explicaţie, părea într-o zi proastă, şi era firesc, trebuise să se sacrifice din cauza

încăpățînării mele. Mergea înainte tîrîndu-și mitraliera nedespărțită și scuipa încontinuu. Imre, desigur, înjura, iar eu, în urma lor, convins că nu mai aveam scăpare, mă întrebam dacă n-ar fi mai bine să arunc în căpitan măcar una din grenade. Ne depărtasem de rîu, îl ghiceam departe, în dreapta, după sălciile de pe mal. Pămîntul era crăpat, murdar, părea alcătuit din guri crispate de durere înaintea morții ; ne îndepărtasem mult de ai noștri, dar, se pare, și de ruși.

Ne-am așezat în plin cîmp, am dezgropat niște cartofi și i-am mîncat cruzi. Abia aici, după aproape o oră de odihnă, cehul s-a hotărît să vorbească : «Nu fi trist, îmi spuse, tot aveam de gînd să fugim. Acum ce o da Dumnezeu. Dormim ziua, iar noaptea vom încerca să trecem șesul pînă vom da de munți. Poate avem noroc.» În a doua zi de drum am zărit, în plin cîmp, o șuviță de fum ieșind probabil dintr-o groapă de obuz. «Atacăm ?» i-am întrebat. Imre spuse să tragem o rafală la întîmplare, să vedem ce iese, dar cehul era de părere să-i lăsăm în pace și să ne vedem de drum. «Mai bine să ne apropiem tîrîș, le-am zis, să cercetăm ca lumea. Poate-s niște copii sau, tot ca noi, dezertori.» Ceilalți îmi dădură dreptate. Pînă atunci mersesem la întîmplare, ucis de foame și de sete, și, iată, fără să-mi dau seama, mi s-a făcut frică. Nu de o eventuală moarte, nu-mi păsa, ci de șes : îl simțisem deodată viu, neprimitor, întinderea lui mă sufoca. N-avea haz să-mi regret viața, își bătuse joc de mine în fel și chip. Mă născusem pe cîmp, la sapă, și, curios, trebuia să mor tot în cîmp. Nu m-am gîndit la copii, deoarece mă obișnuisem cu gîndul că, dacă au zile, vor scăpa. După ce ai văzut atîtea morți, după ce tu însuți ai tras prostește cu mitraliera, nu mai dai doi bani pe milă, pe tine, puțin îți pasă. Știam multe lucruri : să topesc plumb, să lucrez pămîntul, să fac dragoste, să omor, dar habar n-aveam cum e cînd ești liber, cînd dispui de tine, cînd n-ai ordine și obligații. Și în vreme ce mă tîram lipit de pămînt, am început să cred că ziua cea mai frumoasă din viața mea urma să se încheie definitiv. La cîteva sute de metri, Karel s-a oprit, și-a instalat mitraliera în poziție ; eu și Imre trebuia să tragem la sorți care înaintează pînă-n buza gropii pentru a vedea ce-i cu fumul. Pînă la urmă a trebuit să-mi las numărul, adresa. Imre mă urma cam la vreo sută de metri distanță. În apropierea gropii m-am oprit : mă izbise în nări mirosul de cartofi copți. M-am uitat în spate, la ceh, îmi făcuse semn să-i somez. Tot atunci însă am auzit rîsete și, instinctiv, am pregătit grenada ; cehul făcea semne disperate, însă mi-a fost imposibil să scot un cuvînt, așa că, involuntar aproape, tîrîndu-mă încet, lipit de pămînt, am ajuns la marginea gropii. În ea se aflau cinci soldați în uniforme sovietice în jurul unui foc : frigeau cartofi. Pe doi i-am văzut din față : unul, foarte tînăr, avea boneta plină de cartofi ; celălalt purta barbă. Nu mă simțiseră. Cînd le-am văzut fețele m-a luat gura pe dinainte : «Mă, ce faceți acolo ?» Un moment mă priviră înlemniți, albi, dăduseră să-și ia armele, dar, ca împinse de cineva, mîinile li se ridicară în sus, mai puțin ale bătrînului, care, ceva mai calm, îmi răspunse într-o românească perfectă : «Iaca, frigem și noi ceva cartofi. Dar tu ?» «Eu caut niște ruși», îi răspund. «Ei, i-ai găsit, îmi spuse la fel de calm bătrînul, așa că mănîncă și tu, ți-o fi foame. Păcat că n-avem sare!» Omul era de o siguranță neașteptată și părea atît de bun, încît eram sigur că nu voi putea trage. Îi era și lui indiferentă viața sau poate războiul îl învățase să nu se mire niciodată. «Să nu cumva să trageți, că o încurcați ! îi zic. Cu sarea rezolv eu. Stați numai cu mîinile-n sus.» I-am strigat lui Imre să aducă sarea și lui Karel să rămînă pe poziție. Le-am aruncat, într-o cîrpă, un pumn de sare, iar bătrînul mi-a dat șase

cartofi. Unul dintre ei mă invitase să cobor, dar n-am vrut. De unde să ştiu eu ce avea de gînd ? «Dacă mergeţi cumva acasă, treceţi şi pe la mine», mi-a spus bătrînul, care era învăţător într-un sat huţul. «Cam aşa ne-am gîndit şi noi», îi răspund, iar el mi-a spus pe unde s-o luăm să nu fim prinşi. Unul dintre ei, prin intermediul bătrînului, mi-a cerut să ne lăsăm prizonieri că vom fi bine trataţi, însă propunerea îl înfuriase pe bătrîn. «Deocamdată, i-am răspuns, pot să fac acelaşi lucru chiar fără să-l rog, însă e mai bine să cădem de acord că nu ne-am văzut.» Bătrînul fusese încîntat. A trebuit totuşi să-i explic, pentru orice eventualitate, că nu sîntem numai noi doi şi că n-are rost să arunce vreo grenadă după ce ne vom depărta puţin de groapă. N-au făcut-o, dar cu toate astea cehul era cam indispus. Dacă ne vor urmări ? Păreau oameni buni, însă eram totuşi în război. Am pornit în grabă, nervoşi, aşteptînd din clipă în clipă să auzim din spate zgomotul automatelor ruseşti. Oamenii, corecţi, nu ne-au urmărit. În noaptea aceea am rămas într-un lan de grîu, iar apoi, zi şi noapte, săptămîni întregi, înaintînd şi reîntorcîndu-ne, ocolind satele devastate şi podurile, unde trupe speciale vînau dezertori, dormind pe la ciobani, uitînd de noi prin munţi, bărboşi, numai în zdrenţe, am ajuns în ţară abia iarna, deci după întoarcerea armelor. În ultimele zile petrecute împreună ne-a găzduit un ţăran din Maramureş, apoi ne-am despărţit. Fiecare pe drumul lui, cărîndu-şi durerea şi singurătatea. În ţările lor războiul continua. Rămas singur, am plîns pentru prima oară după atîţia ani. Şi astăzi, cînd mă gîndesc la ei, îmi vine iarăşi să plîng : singurii prieteni pe care i-am avut. Şi, oare, pentru o viaţă nu e prea puţin ? Dar, cu timpul, toate se ştirbesc în tine, uneori îţi dai seama cum nu te mai emoţionează nimic, nu te mai doare mare lucru, împingi prosteşte înainte, fără să-ţi pese de frig ori de căldură. Un lucru mi se pare însă de neînţeles : de atunci nu m-am putut obişnui cu gîndul că stau într-un loc. Fireşte, războiul meu a continuat neîntrerupt şi nu mă mai pot opri. Dar tu n-ai cum să pricepi asta pentru că n-ai trăit, ai măcinat, de cînd eşti, vorbe, vorbe şi atîta tot, ori eu fac ceva pe ele, pe cîte vorbe vînturi tu degeaba, pe toate fac ceva. Căci doar atîta merită !"

6

Şi totuşi dimineaţa, împreună cu Radu, emoţionat şi nesigur, mergeam în oraşul acela vechi, devenit un fel de cartier al adevăratului oraş, un apendice bizar, cu fantomatice case din piatră, copleşite de fumul persistent al fabricilor, cu străzi înguste, desfundate, cenuşii, străbătute întotdeauna în grabă de oameni în salopete galbene, unsuroase, de fapt mărunte cărări printre casele răscolite de tuse şi vorbe scurte, seci, peste care, tîrziu, noaptea, vîntul coborît de prin văile dintre munţi înghesuia un masiv nor de fum şi cenuşă. Numai turnul Cetăţii, braţ, ciuntit, întins cu disperare spre cer, părea singura dovadă a unei eşuate tentative de ridicare pe verticală. Imaginea obsedantă a oraşului mă împinsese afară din compartiment. O vreme umblasem fără rost dintr-un vagon în altul, apoi, resemnat, mă oprisem la un geam sau, mai exact, fusesem oprit de către o ţigancă tînără, extrem de vopsită. Zîmbisem, făcusem un gest involuntar,

cum mi se întîmplă de multe ori, sau, poate, simțindu-mi abulia, îmi prinsese cu multă siguranță mîna, mi-o deschisese, iar eu, în loc să protestez ori să par uimit, mă lăsasem, nu mă interesa ce are de gînd, gestul mi se păruse firesc, atîta doar că, mai tîrziu, justificarea lui mă trezise cumva. „Pentru zece lei îți ghicesc prezentul, trecutul și viitorul, spuse calmă femeia. Ai o viață interesantă. Vei trăi fericit, ani mulți, luminoși. Te vei bucura de numeroase succese în muncă, nu vei avea probleme deosebite în activitatea pe care o desfășori, iar peste cele ce se vor ivi pe parcurs o să treci cu mult curaj..." La început, surprins, căutasem să aflu de unde știu vorbele astea atît de familiare, ca, pe urmă, să observ stupefiat că seamănă foarte mult cu un articol de-al meu, cu unul din numeroasele articole de serviciu. Mi se făcuse lehamite : orice vorbă aiurea, consolările facile, entuziasmul dizgrațios, cuvintele înșiruite mecanic, din inerție, spălatul laș pe mîini îmi aminteau involuntar de însăilările mele numite articole, pe care memoria, dintr-un exces de zel, le tîra penibil după mine. Atunci cînd le scrisesem nu-mi zisese nimeni nimic, toți aproape fuseseră de acord că promit, că prin mine gazetăria cîștigă un slujbaș de talent. Acum fanfarele tac, aplauzele s-au stins, nu mai promit, ci, zice-se, încurc, însă, dincolo de iritare, de vaga tentație după o liniște ireală neprecizată, sînt undeva mai împăcat, adică nu mint și nu trebuie să-mi caut scuze. Femeia dispăruse, făcusem iarăși, fără să-mi dau seama, vreun gest brutal, o intimidasem, oricum, în clipa cînd mi-am spus că, în realitate, ar fi trebuit să-i dau banii, ba chiar să mă mai distrez puțin, era tîrziu, ea cerceta în celălalt capăt al vagonului palma unui militar în termen. Aș fi vrut să intru în compartiment, obosisem umblînd aiurea, căutînd un vagon-restaurant care știam că nu există, dar, văzîndu-mă cu femeia, Radu avea un fantastic pretext pentru a reîncepe discuția. „Te uiți la mine, îi spuneam în gînd, și nu înțelegi cum dracu nu mă arunc direct în foc pentru tine, cum de am obrazul să mă gîndesc, să nu iau de bun ceea ce mi-ai spus. Uite, asta-i nenorocirea, nu pot ! N-am chef să văd lumea cu ochii tăi chiar dacă prin ei pare simplă și, poate, frumoasă. Sigur, ți-ar conveni să fiu o slugă credincioasă, un aparat de înfrumusețat minciunile tale, să nu mișc în front, doar pentru asta — în mintea ta — m-ai vrea, un executor perfect, dar, uite, nu pot, te-ai înșelat. Ai picat în încurcătură, din păcate, și te miri cum de nu strig în gura mare ce nedreptate ți s-a făcut, că doar *mi-ai spus chiar tu* că ți s-a făcut... Înainte, cînd aveai mai puține încurcături, cînd tu însuți răspundeai de dreptate, ai fi vrut să nu se vadă nimic, nu puteai concepe că *sub tine* se pot întîmpla diverse neplăceri. Ei bine, am să cercetez singur. Și ce o da sfîntul." Discursul patetic și sigur inutil nu-mi temperase cu nimic agitația, teama de orașul în care afectiv ajunsesem demult, și unde, pentru mine, lașitatea și curajul nu intrau în discuție. Pe de altă parte, dincolo de felul în care-mi formulasem acuzațiile, mai era ceva : aveam certitudinea că sînt excesiv de sever, că am uitat pur și simplu istoria de aseară, lungul și curiosul discurs. De ce îmi vorbise orice altceva și numai de Carol nu ? Voise să mă pregătească sau, mai exact, ieșise înainte cu scuzele, cu demonstrația, de altfel foarte clară, că viața și timpul, nemiloase cu el, l-au obligat să fie cum este, aspru, pătimaș, vindicativ ? Sau credea că scrupulele mele, recunoscute prostește, vor fi spulberate prin mărturisirea deschisă, clară a unei credințe strigate indirect, prin exemple ? S-ar fi putut ca întreg monologul să nu aibă nici un scop, să fie simple vorbe ale unui om care avusese alături niște alcool. Gîndindu-mă însă fără nici o prejudecată, mă teroriza o impresie : ceva nu spusese, ascunsese un amănunt deosebit și habar n-aveam ce anume, intuisem doar

că voise să acopere ori să preîntîmpine o eventuală descoperire de a mea în ipoteza că l-aş însoţi. Mă jenam sincer de tendinţa mea, inconştientă aproape, de a-i pune totul la îndoială. Bineînţeles, aceasta intra printre viciile mele cele mai trainice, verificam totul de fiecare dată, încît uneori mă miram că nu m-am gîndit serios la un aparat care să dozeze chiar şi se războia cu un om, şi nu oricum, dar asta trebuia să o fac numai în mine. Or, eu, fără menajamente, îl atacasem imediat, deşi atacul inteligent condus dispoziţie oligoidă. Sigur, din teama de a nu greşi, aveam acest drept, Radu se războia cu un om, şi nu oricum, dar asta trebuia să o fac numai în mine, or, eu, fără menajamente, îl atacasem imediat, deşi atacul inteligent condus putea fi un mijloc eficient pentru a-l scoate din tranşee — sincer convins că nu are dreptate. De cînd îl cunoscusem, mă iritase setea lui de putere, pe care, mai tîrziu, o numisem, ceva mai eufemistic, certitudine. Oricum, mă întrebasem : puternic pentru el sau pentru alţii ? Adică voise să ajungă pentru a fi util altora, din afara familiei, sau doar aşa, puternic în sine, spre a stăpîni pur şi simplu ? La el depistasem demult dorinţa aceasta în forma ei cea mai rudimentară, cînd propriile-ţi gusturi needucate şi necizelate le consideri legi pentru toţi, cînd visezi o lume nu după chipul şi asemănarea ta, deoarece te consideri unic, ci conformă gusturilor tale, o lume ascultătoare, docilă, înfricată numai de tine, o lume pe care o vrei mereu datoare cu recunoştinţă şi admiraţie. Evident, nici chiar dacă şi-ar fi permis absolut toate capriciile, nu ar fi fost puternic, deoarece în paralel i-ar fi sporit şi nesiguranţa, frica. Ca să ajungi repede undeva, trebuie să nu respecţi anumite reguli, or, ştii asta, eşti convins că în orice clipă şi alţii pot face acelaşi lucru şi frica de a nu pierde puterea te dezumanizează, e mai mare decît bucuria de a te şti stăpîn. Radu întrunea deci în stare embrionară particularităţile unui mic despot care, neavînd supuşi, îşi terorizează familia sau chiar animalele ce-i aparţin. Prea puţine cuvinte sau gesturi îmi contraziceau în acel moment impresiile, or, ştiam bine că, indiferent dacă-l dispreţuiesc, rîd de manifestările lui, îl consider deplasat, atît de deplasat, încît fiecare ieşire de a lui devine un motiv de distracţie, indiferent dacă-l plasez cu inteligenţa în urmă, spre iezuitism, atîta vreme cît tac, cît mă port exact cum îi convine lui, cît mă conformez reţetei lui, dispreţul meu şi chiar eu însumi sînt zero, ba şi mai prejos de el. Un lucru greşisem : fusesem mult prea intolerant, şi nu intolerant cum ar fi trebuit. Între a aştepta absurd să se dreagă el, a crede că s-ar putea totuşi contamina de ceva eleganţă şi inteligenţă, şi a te condamna deliberat la un fel de moarte psihică şi a trăi după regulile care-ţi convin şi ţi se potrivesc, am optat pentru ultima alternativă. Nu mai accept demult să fac plăcere proştilor, lichelelor, indiferent cît m-ar costa nesupunerea În discuţia cu Radu luciditatea mi se atenuase ; ambiţiile noastre erau întreţinute de aceleaşi impulsuri elementare, însă scuza mi-o găseam şi în obsesia că va trebui să-l însoţesc. Oraşul acela era pentru mine un loc în care mi se hipertrofiau instinctele, sentimentele primare, or. de cînd îl părăsisem, nu făcusem altceva decît mă străduisem să le înăbuş continuu, să le neglijez. De altfel, n-am suportat niciodată să ştiu că mă aflu cu o treabă acolo ; aerul repezit al străzilor, gustul dulceag de plumb, verdele crud, nefiresc al munţilor din apropiere, cerul viu, dureros de albastru, atîrnat în glumă peste oraş, mă inhibau, îmi reduceau dimensiunile, încît uneori, caraghios, aveam chiar certitudinea că sînt o piatră, ceva din caldarîmul sau zidurile oraşului, un corp inert, neînsemnat, peste care au trecut mii de oameni. Mergeam pe străzi, împins din spate, luat de vînt, purtînd pe creştet urmele mîinilor sau picioarelor ce mă împinseseră odinioară spre pămînt, mi-

nimalizîndu-mă, bruscîndu-mă cu indiferență ; la fiecare pas mă ardea violența înjurăturilor aduse de aerul greu, umed, din adîncuri, și așteptam neliniștit ca din clipă în clipă să văd prăbușindu-se, doborît de boală sau alcool, omul de alături ori să aud acordurile unui marș mortuar cîntat zilnic, pînă la exasperare, de șubreda și blazata fanfară comunală.

Ce caut acolo ? Strigătul interior, oprit cu mult efort, zvîcnea în ritmul roților. Orașul exista *în mine*, trăiam, mergeam prin el, dormeam, rîdeam, însă, bizar, toate astea se petreceau pe o rană vie, adîncă, și de cînd mă urcasem în tren, vertiginos, timpul se derula invers, înaintam spre început, el mă absorbea irezistibil. „Da, Radu, sigur... n-am încotro, îmi spuneam, obligații, penibil, însă nu trebuia să merg acolo, n-am ce căuta..." Vorbele poate nu erau convingătoare ; în plus, mă simțeam destul de puternic încît să-mi recunosc infirmitățile. De altfel, dacă ești sincer interesat în propria ta evoluție, trebuie să ai curajul să recunoști *în primul rînd* partea urîtă din tine, porcăriile pe care le-ai făcut, tentațiile murdare, nedreptățile ; trebuie să fii mai sever cu tine decît cu cel mai mare dușman, chiar dacă numai tu le știi. Nu poți înainta cu un asemenea balast. Numai că infirmitatea pe care o resimțeam mergînd spre oraș nu era de o nuanță aparte, fără legătură cu conștiința, era o durere și o neliniște foarte vie, nestăpînită.

După agitația matinală, cînd nu îndrăznea să-mi repete invitația, dar nici nu părea să renunțe la ideea de a pleca și eu în B., Radu se liniștise, stătea alături, pe bancheta din față, urmărind aproape indiferent peisajul monoton de pe malul rîului. Casele, rare, albastre, haltele mici, dreptunghiulare, se perindau leneș ; urcau și coborau călători puțini, trenul aproape gol se tîra printre ele încet, cu geamurile deschise. Într-o singură haltă un milițian scăpase o găină din plasă și, cu toate că era împiedicată la picioare, nu se lăsase prinsă, zburase pe gard, iar de acolo într-un copac. Două femei, mai mulți copii și un fel de funcționar se străduiau să-l ajute, în vreme ce, din tren, niște soldați care mergeau la muncă îi făceau în cor galerie păsării, cu certitudinea că, preocupat de ea, proprietarul nu-i va trage la răspundere. Radu se distrase copios, ca apoi, cînd trenul pornise, să exclame : „Doamne, și ăștia... Mai demult, cînd eram activist, îl însoțisem pe tovarășul Coza în Cărpiniș, la o ședință cu țăranii. De fapt, îl așteptasem acolo, căci el mă trimisese înainte s-o organizez, să am grijă de mobilizare și de toate celelalte, nu dorea nici el ca gospodăria să se facă de rîs. Și fără să-mi fi spus, aveam eu grijă, oamenii de acolo sînt mai indiferenți. Cu ăștia n-am avut nici o treabă la înscriere : pămîntul lor nu prea e productiv, ei trăiau din țuică și animale. Fac țuică din orice : pîine, grîu, marmeladă, din ce vrei. Au niște instalații de pămînt în podul casei, încît fumul iese prin horn. Le-am confiscat de cîteva ori, dar își fac altele, căci de băut se bea, se depășește bine norma, iar banul iese. Or, bețivii-s cam slobozi la gură, nu le pasă și n-ai ce să le faci, iar oamenii nici nu se tem de tine, nici nu mor de dragul tău, trăiesc mai izolat, și cu ăștia mi-a fost greu întotdeauna... Merg eu și-i prelucrez : «Mă, să nu care cumva să vă umble gura fără voi, să aveți grijă, că vine șefu, or, cu mine vă mai merge, eu înțeleg destule, dar tovarășul Coza nu prea știe de glumă și, dacă se supără, e rău de tot. Așa că, pentru a nu avea surprize, tu spui asta, tu spui aia, tu citezi aia, tu aia, și treaba iese. Dacă nu, tot cu mine rămîneți, și vă vede sfîntu. Oricum, lozinca este : avem de toate, e bine, muncim din răsputeri, cu conștiință, și vrem să fie și mai bine, să ridicăm satul nostru printre satele dezvoltate ale raionului.» Nu voiam să-mi zică tovarășul Coza să stau degeaba, că n-am lucrat suficient cu omul. În sfîr-

şit, şedinţa ieşise bine, după trei ore de discuţii Coza era foarte mulţumit. «Se vede că eşti cel mai bun activist din raion, îmi spuse, m-au impresionat realizările acestui vechi şi frumos colţ de ţară. Am să te evidenţiez în darea de seamă.» «Nu-i rău, îmi zic. După asta, un an de zile n-am treabă.» La terminarea şedinţei, ne adunăm în cancelarie, la un pahar de vorbă. Soseşte cu ce trebuie secretarul organizaţiei locale, lasă marfa jos şi, fericit, mi se adresează : «Vedeţi că a ieşit perfect, tovarăşu Radu ! Cum aţi spus, aşa au făcut. Nimeni nu s-a abătut de la indicaţii. Dar acum, aşa, între noi, mie-mi puteţi spune : de ce dracu nu vine ulei, petrol şi zahăr la magazin ? Că eu, de, asta le-am zis : „Fraţilor, să nu ieşim din ce ne-a spus tovarăşu Radu, vorbiţi ca la carte, căci ne-a făgăduit că dacă şedinţa merge bine, ne vin de toate în sat, şi nu se va mai da zahărul pe ouă, nici făina albă pe găini.“ N-am putut să vă consult în chestia asta deoarece am văzut cît de mult ţineţi la şedinţă, dar dacă nu daţi ordin să se aducă, măcar o perioadă, e de rău, nu mă mai cred, şi altă dată nu mai iese mobilizare...» Ţi-am spus eu că ţăranul e dat dracului, ştie să te prindă cînd nici nu-ţi închipui : cu o ureche e la radio, iar cu alta e la gura ta. Pe drum, tovarăşul Coza s-a înfuriat : «Cum, induci în eroare organele ? De unde vrei să scot cu acum chestiile astea ?» Mare noroc totuşi că în cele din urmă a fost un om înţelegător, trăia cu picioarele pe pămînt. Dar de altceva rîdeam. Miliţianul din gară seamănă foarte mult cu Lupşe. La el mă gîndeam, şi nu ştiu de ce m-am pomenit povestindu-ţi astălaltă afacere. Poate că-s bătrîn, mintea vrea una şi gura zice alta, ca de obicei. Mereu păţesc aşa. Uite, Lupşe ăsta e un om tare de treabă, dar şi cînd scapă caii, te întorci pe burtă de rîs. După poveştile cu Sterian, ne-a trimis un doctor în sat. Bun şi unu, dar parcă atunci ar fi trebuit vreo cinci, ori chiar un spital, căci toţi păreau picaţi în cap. Era băiat corect Grigorescu ăsta, muncea mereu, făcea de toate, zi şi noapte pe cărări, ca un activist, naşteri, boli, cărat la oraş, nici nu sosea bine, şi iar o lua înapoi, cu un altul. În mine eram undeva neîmpăcat : n-avea nici o muncă obştească, nimic, şi doar era un om capabil, ne putea fi de un real folos. Tovarăşul Coza îi dusese pe toţi chirurgii de la spitalul raional la săpat de şanţuri pentru canalizare şi la sădit puieţi în curtea spitalului. Săpaseră bieţii oameni pînă li se făcuseră băşici în palmă, iar bolnavii, de sus, din spital, îi încurajau. Sigur, toţi sînt obligaţi să facă muncă voluntară, însă chirurgii nu mai putuseră opera o săptămînă şi mai bine. Aici greşise şi tovarăşul Coza. Ar fi putut să se orienteze mai bine, căci de-i pica bolnav careva de-al lui... L-am însărcinat deci să facă învăţămînt politic cu intelectualii satului, să dezbată Constituţia ţării, că doar există legi clare după care trăim şi ne conducem, şi era vremea să terminăm o dată pentru totdeauna cu navetismul şi indisciplina care se mai manifestau. În sfîrşit, ajungem noi la inviolabilitatea domiciliului, şi paznicul de la primărie nu înţelegea nici să-l pici cu ceară ce e şi cum devine cu domiciliul ăsta. Doctorul nu se enervase, deşi mie-mi venise de cîteva ori să-l scot afară ; îi explicase, repetase, nimic însă : Chirilă nu şi nu. «Cum dom' doctor, că eu, cînd mi-a spus tovarăşul preşedinte sau tovarăşul Lupşe, aci de faţă, n-am cătat ce şi cum, am împins puţin şi gata, fără vorbe, că ordinul lor e lege... Dar la Ioniţă, nu... ? Ori la Pătruş, ori la a Ciupitului, ba chiar şi la Măgurean, că eu...» «Bine, răspundea doctorul, asta-i altceva, eu îţi vorbesc despre ce scrie, nu comentez ceea ce ai făcut mata ; asta-i altceva.» Chirilă n-avea discernămînt, nu sesiza diferenţa, şi doctorul, calm, îl roagă pe Lupşe să-i explice practic, la obiect : «Cum aţi proceda dumneavoastră dacă tovarăşa bibliotecară, de exemplu, v-ar intra fără aprobare în locuinţă, dacă aţi găsi-o acolo, dacă aţi surprinde-o, şti-

ind că aţi lăsat uşa încuiată ?» «Eu, dom' doctor, drept să vă spun nu m-aş formaliza, aş prinde-o de conci de n-ar şti cum să găsească mai repede uşa, spuse enervat Lupşe. S-ar trezi, dacă mi-aş ieşi din nervi, în doi timpi şi, trei mişcări sub coastă.» În afară de Grigorescu şi de bibliotecară, toţi erau pe jos de rîs. «Bine, insistă doctorul, dacă m-aţi găsi pe mine, să zicem, şi nu pe domnişoara ?...» «E, rîse şi Lupşe, între noi, intelectualii, e altceva, v-aş servi cu o ţuică, un vin, că doar băutura-i pentru oameni, şi nu pentru porci. M-aş bucura să-mi călcaţi casa, ce Dumnezeu ! Şi cine, de aici, n-ar face la fel ?» N-am înţeles nici azi de ce nu se sufereau Lupşe cu fătuţa aia abia ieşită din liceu. Cînd l-am văzut pe bietul om, în haltă, zăpăcit de o găină nenorocită, mi-a venit în minte, ştiu eu, Lupşe, şi nu atît el, cît anii cînd eram încă tineri, puternici şi nu trebuia să umblăm după tot felul de nevoi... Pentru că, uite, viaţa asta te saltă şi te coboară, te aruncă-n apă, te ia de acolo şi te tîrăşte în foc, şi nici n-ai vreme să înţelegi. Te întrebi mai tîrziu — mintea îţi vine la urmă de tot, dacă-ţi vine — dar n-are haz. Fiecare trebuie să se ardă singur, să greşească singur. Mă gîndesc uneori că dacă ar fi să se transforme şi mutra în funcţie de faptele noastre, atunci unii n-am avea dreptul să umblăm în două picioare, ci în patru, şi cît mai aproape de pămînt. Şi n-am avea ochi, mai mult ca sigur, că de atîtea ori ne-am purtat de parcă nu i-am fi avut, de parcă pe umeri am avea o oală cu supă sau un cuier. Lupşe, la el mă gîndisem, îţi vorbisem de el, ştii ce face ? Vinde bilete pentru tîrgul de animale, asta miercurea, iar în restul zilelor arde gazu cu lozuri în plic. L-am întrebat o dată : «Mă, nu te roade aşa, pe undeva, că doar ai avut odată putere, şapte sate îţi ştiau de frică ? Iar ăsta care te-a înlocuit n-are, cred, şcoală mai multă ca tine.» «Nu, îmi răspunse, e mai bine aşa. Asta e mai curat, pare mai curat, pe cînd noi doi, vezi tu, am fost uneori urîţi... Noi am crezut că n-avem moarte, cum probabil crede şi el, săracu. Dar băutură am, banii circulă, femei nu-mi trebuie, iar oamenii uită repede...»"

Încet, cu precauţie, voia să se apropie de drama lui. Era firesc, n-aveam nici un motiv să-l condamn însă, nu ştiu, drumul mă tulburase, mă concentram greu şi, în afară de asta, nu-mi propusesem să-l ajut necondiţionat şi nici să-l mint că o voi face. Dacă tot pornisem, intenţionam să verific orice amănunt, cît de mic, ba chiar să-l caut şi pe Carol. Întîmplarea mi se părea neobişnuită, deşi în minte mă întrebam dacă nu cumva, încurcat în obsesiile şi micile mele lupte din instituţie, judec greşit, fals ? Atent prea mult la mine, la pita mea, nu mi-am deformat oare lentilele prin care privesc în jur ? Oricum, atunci, nu simţeam nevoia să-l ascult pe Radu, adică nu puteam să mă concentrez asupra vorbelor lui.

Altă dată, în numeroasele mele anchete încercam să mă informeze din timp, şi funcţia celui pe care urma să-l vizitez se materializa cumva, ea îmi sugera automat o imagine a omului ; desigur, în esenţă ea n-avea nici o importanţă nu mă interesa dacă are ochii verzi sau căprui şi nasul coroiat, dacă-mi va răspunde — de-mi va răspunde ! — plin de sine, important, căutînd cu bună-ştiinţă să mă minimalizeze din prima clipă sau, nu de puţine ori, să mă cucerească ; aveam nevoie de un portret fizic aşa, de joc, pentru a analiza toate întrebările şi replicile posibile împreună cu cineva şi, în mod deosebit, spre a-mi tempera emoţiile, nerăbdarea ; încercam în mine să trec peste lunga serie de formalităţi, să mă obişnuiesc cu ele, şi uneori recurgeam la un manechin mintal împreună cu care consumam ori diminuam singurătatea dinaintea faptei. Sigur, de cele mai multe ori aveam îndreptăţite surprize în privinţa detaliilor fizice, oamenii erau alt-

fel, n-aveau nimic din ceea ce le presupusesem, deşi în general tot ele îmi dădeau primele indicaţii asupra „gamei" în care urma să încep discuţia : oamenii graşi sînt cam veseli, cei mici au alte particularităţi etc. Mai citisem nişte studii de fizionomie şi, după Lavater, primul detaliu cercetat cu atenţie era nasul, pe care-l raportam apoi în secundele de studiu la celelalte elemente ale feţei. Uneori, terorizat de planul lunar de materiale, trebuia să scriu simple banalităţi : a făcut asta şi aia, şi-a depăşit planul cu atît şi atît, nu şi l-a depăşit deoarece fabrica X n-a livrat la timp, dar că... La anchetele ceva mai delicate — delapidare, abuz, trafic de influenţă — cum ca ziarist erai roata a zecea şi deci în coada întrebătorilor, alegeai cum puteai, dar detaliile asupra cărora insistam în mine îmi făceau parcă mai plăcută investigaţia, îi sporeau cumva interesul ; era jocul meu gratuit, fără o legătură cu cel adevărat. Omul îşi recita poezia, iar eu, deşi venit exact pentru poezie, mă străduiam să văd ce e dincolo de vorbe, să pătrund în lumea lui interioară, etanşă, păzită cumplit de un baraj de convenţii. Îl ascultam atent, nu-i scăpam un singur gest, şi cînd omul, împăcat, voia să se depărteze de mine, puneam cu precauţie degetul pe rană, la care el îmi replica surprins : „Bine, asta-i altceva. Şi aşa n-are rost, nu cred c-o să scrieţi. Citesc şi eu ziarul şi ştiu ce vă interesează." „Ba tocmai pentru asta am venit", îi răspundeam. „Atunci cercetaţi pe cont propriu. Chiar dacă scrieţi, deşi nu cred, directorului i se dă o mustrare, iar eu trebuie să-mi caut un alt loc de muncă. Deci planu-i îndeplinit şi treaba merge bine." Dacă insistam, mi se răspundea : „Hai, de amorul artei, să vă spun totul, deşi la o adică n-am de gînd să recunosc, voi nega." „Şi curajul dumneavoastră, cinstea ?" îi replicam aparent nedumerit. „Hei, răspundea omul, între curaj şi mîncare un ziarist prost, ba chiar şi un ziarist bun, ştii care şi-ar alege ? De cele mai multe ori mîncarea. Şi ştie el bine de ce o face." La început, cînd venisem nou la gazetă, hotărît să întorc lumea pe dos, scrisesem un articol fulminant despre un demagog ce conducea marile uzine metalurgice. Un muncitor se plînsese ziarului că a fost penalizat pe nedrept, iar apoi ameninţat cu darea afară. Şeful citise sesizarea şi, părîndu-i-se un lucru simplu, mă trimisese pe mine să discut cu omul. De fapt, ce se întîmplase ? Fusese numit director unul din cei mai vechi muncitori din uzină. După tipic, se ţinuseră discursuri elogioase, i se scoaseră în evidenţă meritele avute în munca sindicatului al cărui preşedinte era de cîţiva ani, oricum, numai vorbe bune, mai ales din partea celor cu care lucrase. La sfîrşit, el le mulţumise şi, printre altele, spusese : „Eu sînt dintre cei care, în timpul războiului, am apărat uzina cu sîngele meu de atacurile aviaţiei fasciste. Cu o mînă eram pe antiaeriană, iar cu alta pe unealtă. Nu voiam să înceteze o clipă producţia. Şi uite aşa, zi şi noapte, pînă cînd glorioasele armate române şi sovietice i-au învins pe duşmani... Şi dacă atunci, tovarăşi, în condiţiile acelea, am obţinut atît de bune rezultate, astăzi, cînd dispunem..." etc., etc. Atunci, deşi nu se mai făceau înscrieri la cuvînt, s-a ridicat omul respectiv şi a strigat spre surprinderea tuturor : „Tu, mă ? Cum de nu-ţi crapă obrazul ? ! Zece ani ai trăit din minciuna asta şi, ca un laş, te-am ascultat. Cu ea ai ajuns director, dar măcar acum nu era cazul s-o mai aminteşti. N-am lucrat împreună ? Fabrica n-avea adăposturi, şi cînd se dădea alarma, eu şi cei de lîngă tine eram la antiaeriană, iar tu, cu mulţi alţii, fugeaţi în porumbul din spatele uzinei pînă trecea focul. Dar eu n-am spus nimănui, nu m-am lăudat, şi bou am fost, că prost nu-s, şi eram şi eu acum măcar subdirector." În sală s-a iscat o hărmălaie de nedescris, întreţinută de protestele vehemente ale celui acuzat, pînă cînd reprezentantul oraşului a găsit o soluţie : „Nu în asta con-

stau meritele tovarăşului director, nu din această cauză a fost promovat. Dar dumneavoastră ce aţi păzit atîţia ani ? De ce aţi tăcut ? Unde vă este simţul de răspundere, combativitatea revoluţionară ?“ „Aici la mine, i-a răspuns muncitorul în glumă, convins că nu mai are ce pierde. S-a trezit mai încet, că-i bătrînă. M-am temut însă că tovarăşului i se va părea mică şi această funcţie. S-a rănit de cîteva ori în nişte tuleie de porumb şi a ajuns director. Noi, care l-am văzut, îmbătrînim, uităm, dar ăştia, tinerii, nu e bine să creadă că au existat mai mulţi eroi, nici alţii decît au fost în realitate...“ S-au înscris la cuvînt ceilalţi colegi de porumb ai directorului, l-au combătut pe bietul muncitor şi, astfel, după două luni, omul a ajuns să-şi piardă firea. Vorbisem cu el şi fusese atît de convingător, încît mi se păruse inutil să mai continui ancheta. „Domnule, cine a minţit o dată minte şi a doua oară. Şi n-ar fi mare lucru, că doar nu el a inventat minciuna. Ani întregi mi-am spus «lasă-l să trăiască dacă aşa-i place», însă ăştia, de dragul de a fi bine văzuţi, de a urca, fac planuri absurde, chinuiesc oamenii, îi nenorocesc cu ambiţiile lor. Şi n-avem două vieţi, încît să ne batem joc de asta de dragul de a face plăcere nu ştiu cărui carierist.“ Verificasem totul şi, drept urmare, am scris un articol în apărarea muncitorului. Şeful, uimit de vehemenţa mea şi mai ales de concluzii, m-a felicitat pentru calitatea materialului şi mi-a spus că nu poate să-i dea drumul. „Ştii, tovarăşul e abia la începutul exerciţiului, să vedem mai tîrziu ce rezultate va obţine. Nu se poate să distrugem un om pentru că a fost criticat de unul din cele cîteva mii de muncitori. Chiar dacă are dreptate, deşi nu cred.“ „Şi atunci, i-am spus, dacă ai putere, desfiinţezi pe primul care îndrăzneşte să te critice pe motivul că ceilalţi nu ştiu, n-au curajul, nu-i interesează ori n-au văzut ? Aşa mereu va fi *unul* din cei, să zicem, cinci mii.“ „Perfect, spuse şeful, numai că nu-i momentul.“ Ajunsese, în sfîrşit, la răspunsul cel mai frecvent, în faţa căruia nu mai puteai face nimic. Pentru el niciodată nu era momentul, deşi ar fi absurd să ne închipuim că dacă nu recunoaştem deschis mizeriile, dificultăţile, durerile cu sinceritatea cu care ne proclamăm bucuriile, ele nu există, nu sînt ştiute, nu se văd. „Într-un climat de minciună, întreţinut de diverşi carierişti incapabili, riscăm să rămînem o insulă, o insulă izolată într-o lume grăbită, nerăbdătoare, îi spusesem şefului. Nimeni nu are timp pentru întîrziaţi sau leneşi.“ „Ai dreptate, mi se răspunse imediat, doar pentru adevăr pledez şi eu, de asta te-am trimis la fabrică, atîta doar că în cazul de faţă nu-i momentul...“ „Adică nu-i momentul adevărului ? îl întrebasem uluit. Vreţi să spuneţi, deci, că-i momentul minciunii, al fugii, al demagogiei ? Atunci de ce m-aţi trimis ? Ca să înţeleg chestia asta ?“ „Măi băiete, mă, îmi spuse el patern, lasă dracului ideile, nu uita că sînt ospătari ce iau bacşiş, paznici care dorm în cizme, şoferi incorecţi, contabili birocraţi, dacă tot ţii să-ţi exerciţi spiritul critic. Încurajarea şi înţelegerea valorează mai mult decît critica destructivă. Dă-le o şansă, ce Dumnezeu !“ Şi, ca lumea să aibă şanse, am fost mutat la secţia culturală. Dar aceasta se pare că mi-a stîrnit şi mai mult ambiţia de a căuta cu orice preţ dincolo de aparenţe, deşi pentru şef mereu *nu era momentul* să apară articolul. În anchete continuam, de fapt, un alt joc început în studenţie şi exersat, mai tîrziu, pe stradă cu Melania : priveam cu atenţie cîte un trecător, îi urmăream gesturile, vorbele auzite întîmplător, detaliile vestimentare, observam locurile unde se opreşte, încercînd astfel să-i ghicim profesia. Uneori ajungeam să-l urmărim la slujbă ori acasă, alteori pur şi simplu, spre surprinderea lui, îl întrebam. Am renunţat însă la asta deoarece nu puţini fuseseră de o susceptibilitate incredibilă : în loc să-mi rîdă ori să mă repeadă, cum ar fi trebuit, începeau să

se dezvinovăţească : „N-am făcut nimic, vin de la slujbă, am impresia că am stat toată ziua în birou, iar ieri acasă, şi alaltăieri, nu se poate... S-a întîmplat ceva ? De ce sînt învinuit ?“ Ne ceream scuze şi, ruşinaţi, îi explicam lui, însă, părîndu-i-se absurde asemenea jocuri, imposibile chiar, insista : „Nu există, n-aţi făcut-o degeaba, vreţi ceva de la mine, altfel... Mai înainte m-a întrebat cineva unde-i strada X şi în sfîrşit înţeleg de ce s-a uitat aşa la mine... De ce sînt învinuit ? Vă rog cel puţin nu mă mai fierbeţi.“ Un singur lucru mă preocupa după o asemenea discuţie, să mă pun în locul omului şi să-mi răspund : „Eşti de la ziarul local ? De la curajoşii ăia ? Păi vezi-ţi, dom'le, de morcovi şi de frizeri, lasă-te de joacă. Ce ai făcut pînă acum încît să meriţi să-mi auzi numele ? Asta-i îndeletnicirea altora. În primul rînd, află cam ce ar trebui să faci, şi pe urmă să discutăm !“ Fireşte, la început de tot, cînd venise vorba despre Carol, m-am pomenit involuntar compunîndu-l şi pe el. Mi-l imaginam înalt, slab de tot, chel, fără dinţi, cu ochelari groşi, negri, şi cu nişte pantaloni extrem de largi, demodaţi, încălţat în bocanci mari, rupţi, maro, nebărbierit şi netuns de luni întregi. După atîţia ani de autoclaustrare — şi mai ales că Radu îl făcuse cu insistenţă nebun — nu putea să arate altfel, înfăţişarea, deşi comună, mi se impusese involuntar ; cu toate că, practic, doar un singur amănunt îşi avea justificare : ochelarii fumurii, deoarece, scos brutal la lumină, trebuise să aibă tulburări de vedere. Undeva îmi închipuiam că nici nu există, Carol nu era în realitate decît o mică şi dureroasă obsesie ce-l teroriza pe bătrîn ; dacă totuşi Măgurenii mai trăiesc, ei trebuie să fie săraci, prăpădiţi, locuind în promiscuitate, împărţindu-şi cu zgîrcenie puţinii bani — zgîrcenia este de altfel una din particularităţile senectuţii, cînd viaţa psihică devine tot mai pronunţat dominată în instincte — dar cu toate astea portretului-robot îi menţineam ochelarii poate şi datorită faptului că fusese student. Bineînţeles, Radu îl vedea în fiecare zi, se chiar plînsese că, seară de seară, îl urmăreşte din poartă, mi-ar fi fost uşor să-l întreb : fără efort i-aş fi aflat poate şi numărul firelor de păr ce-i mai rămăseseră, preferam însă să aştept, să amîn discuţia, şi nu din teama că ura lui Radu mi s-ar putea transmite inconştient sau că acesta fiindu-mi puţin nesuferit, simpatia mea pentru Carol ar putea să sporească automat, ci din simplul motiv că nu mă credeam pregătit pentru acest subiect. Eram foarte sigur că este imposibil să nu-mi vorbească de el : doar pentru asta venise, trebuia să-l ajut ; cum de o viaţă întreagă „lămurise“, era exclus să nu încerce să mi-l facă antipatic, mai ales că mă ferisem să afirm asta, plus că bătrînul ştia că mă deranjează conştiinţa, deci subiectul nu era pierdut, dimpotrivă. Dar şi Radu, după ezitările de la început, nu se mai grăbea, aştepta probabil să ne apropiem de casă, ba chiar să ajungem, pentru a se simţi mai pe picioarele lui. Încercînd să aduc eu vorba de Carol, bătrînul mi-ar fi povestit totul, indiscutabil, dar sentimentele lui ar fi fost dirijate, canalizate de întrebări, or trebuia să am răbdare pînă ce intra în criză de timp, pînă va demara singur ; mă interesa nu ceea ce a făcut Carol, ci mai ales *ce ascunde Radu*, erau deci mai importante abaterile de la subiect decît subiectul însuşi. Pentru asta eram bucuros că se deconectează, de aceea făceam totul să-i menajez liniştea şi împăcarea cu care privea lanurile de grîu pline de soldaţi şi elevi aduşi la seceriş. Nu-mi venea să cred că sînt totuşi în tren. Nu mă forţase nimeni să merg, nici chiar ideea de a fi pe placul Melaniei ; de asemenea, nu aveam de gînd să-i dau impresia că m-am lăsat convins, că fac o simplă formalitate pentru a-l scoate din casă şi a-mi recîştiga astfel cîteva zile din concediu. Cert era că mergeam, însă habar n-aveam de ce o fac, de ce mă aflu acolo ? Voiam să reconstitui o

dramă ? Să-i aflu, de dragul jocului, dimensiunile, implicațiile ? Poate. Trăisem ani întregi în acel oraș, îi știam pe de rost zvîrcolirile, astfel că dincolo de duritatea ori de ridicolul ei, povestea lui Radu nu făcea decît să se alăture celorlalte, existente în mine. Îmi dădeam seama că în mod deosebit mă atrage Carol, indiferent cît de odios ar părea, mai ales sentimentele lui. Cum a trăit ? Ce a gîndit ? Voiam, egoist, să mă cercetez prin ochii și gîndurile celui ce ani întregi a rezistat într-o bizară construcție în pivniță, mă interesau enorm rudimentele lui de gîndire, țineam să aflu ce mai rămîne dintr-un om inteligent după atîta izolare. Și poate că dincolo de astea trebuia să fac ceva pentru a mă regăsi, îmi recăutam sentimentele, acum ciuntite, bizare, deviate ori chiar absente în urma discuției cu Radu ; în spatele lor era, sigur, luciditatea excesivă : îți dorești mereu să înțelegi, faci totul pentru asta, împingi prostește înainte și la un moment dat ajungi uneori din întîmplare să descoperi mecanismul, cel puțin acela în care ești angrenat, și, brusc, totul devine uscat în jurul tău, te simți sec și inutil, și, înainte de a te usca definitiv, faci disperat drumul invers spre sentimente, spre lumea părăsită cu atîta grabă. Te minți cu dezinvoltură, ți-e greață de ochiul tău mereu atent, treaz, și cînd nu mai ai încotro, cînd toate sînt cum sînt, încerci să te pierzi în propria-ți memorie. Urma să-l văd pe Ursu. În mine însă nu-l găseam, se pierduse... Pentru Radu de el depindea totul ; oricît i-am rostit numele, în speranța unei asociații, observasem că nici măcar nu eram curios să-l văd, în realitate nu fusesem cine știe ce prieteni, ne lega simplul fapt că eram într-o clasă, unde timp de trei ani nu se remarcase decît printr-o singură întîmplare : „Brigada de șoc nr. 1". Erau cîțiva prieteni, cinci sau șase, toți dintr-a IX-a B, uniți energic de o pasiune comună : cărțile despre partizani. Zi și noapte, în clasă, în sala de lectură, după stingere, în dormitor, la lumina becurilor din stradă, citeau neîntrerupt, cu fanatism. O carte a lui Ignatov, *Însemnările unui partizan,* se pare că îi cucerise definitiv. În urma ei, noaptea sau în pauzele scurte, agitate, se adunau, făceau planuri, hărți, note, programe, pînă cînd se hotărîră, în mare taină, să părăsească internatul și să-și facă o tabără în munți. Își procuraseră niște pistoale de lemn, pe care, cu roșu, scriseseră : *Crov za crov, sînge pentru sînge, moarte pentru moarte,* își umpluseră niște saci cu pîine, cartofii și conservele internatului și, într-o bună dimineață, în ordine, încolonați, cu păturile din dormitor pe umăr, porniră deciși spre munții din apropierea orașului, unde-și fixară, de altfel, și tabăra. Acolo, pe malul unui lac de munte, lîngă o cabană părăsită, lîngă cortul clădit din pături, făcuseră de planton cu schimbul, fripseseră cartofi, se antrenaseră la spart lemne, desfăcut conserve, dar și în lupte și alergări, hotărîți să trăiască în continuare în munți, să facă față vieții grele de partizani, atîta doar că n-aveau dușmani ; iar în a treia zi o ploaie cumplită, rece, de toamnă, le încurcase planurile, udîndu-le chibriturile, pîinea, păturile, hărțile absolut necesare, înnebunindu-i de frig. În asemenea condiții vitrege, neprevăzute, „Brigada de șoc" a fost obligată să se reîntoarcă la bază — înfrîntă, dar nu distrusă — deși ar fi făcut-o oricum, deoarece, pe drum, se întîlniseră cu miliția, care-i căuta cu ajutorul cîinilor. Poziția socială a părinților și, desigur, dragostea directorului pentru prestigiul școlii au dus la mușamalizarea aventurii. Un singur ecou mai întîrziat ne-a distrat multă vreme : reacția profesorului de istorie, dirigintele clasei : „Chiar dacă nu m-ar fi supărat copilăria voastră, îmi vine greu să mai cred în voi, aș fi în stare să jur că toată viața o să fugiți de ploaie".

Dacă prin absurd ar trebui să-i cer ceva, să intervină pentru socru, de exemplu, prin ce aş putea să mi-l apropii ? Să-i evoc asta ? Dar dacă tocmai această întîmplare ar putea să ne despartă definitiv ? Sigur, metode ar fi, nu numai prostul ţine la laude, nu e greu de găsit deci vorbele necesare, mă incomodau însă lungile momente de început, pînă se va descoperi singur.

Radu făcea parcă un efort cumplit să se concentreze asupra peisajului, îşi tempera astfel o neînţeleasă agitaţie declanşată probabil de tăcerea mea încăpăţînată. Hotărît să nu-l întreb nimic deocamdată, continuam să-i evit privirea, deşi uneori simţeam cum mă ard ochii lui sticloşi, pierduţi sub nişte sprîncene masive, aspre. În afară de Melania, în clipele cînd eram îmbufnat, cred că el era primul om care-mi aştepta cuvintele, un gest, o reacţie mai semnificativă, primul care părea că s-a lăsat definitiv în seama mea. Pentru o asemenea privire, îmi spusesem în glumă, dacă aş fi ceva mai orgolios, ar merita să fac chiar şi un rău, deşi, din păcate, nici măcar asta nu o pot face, n-am posibilitatea, prea puţine lucruri depind de mine. Şi mai era ceva : oraşul în care niciodată n-am reuşit să trăiesc *acum*, ci numai şi numai *atunci*, în lumea aceea neclară, violentă, copleşitoare, printre cîteva mici puncte de reper, m-ar fi împiedicat oricum. Mergeam spre ele şi, cu fiecare metru parcurs, simţeam cum se lasă în mine, trainică, vie, noaptea, tăcerea. Era de fapt o senzaţie curioasă, aglutinantă, nu cu mult deosebită de cea pe care o avusesem în primele zile, imediat după angajare, cînd, pe jos, pătrunsesem în mină. Cu fiecare pas lumina se diminuează, cenuşiul înaintează progresiv spre negru, intrarea devine o minusculă pată albă, vie, un fel de braţ sigur, cald, ce refuză să te elibereze ; mergi şi simţurile se acutizează, treptat eşti abandonat întunericului, nesiguranţei, iar timpul, dilatat enorm, devine teroarea principală, pericolul neprecizat ; şi frica, egală, trainică, durează exact cît stai acolo. Doar spre sfîrşit, în clipele cele mai lungi, intervine un fel de colaps afectiv, încordarea trecînd definitiv în neputinţă şi inerţie.

Trenul gonea continuu, depăşise nişte curbe şi, în linie dreaptă, părea că prinsese mai multă viteză, încît devenisem sigur că voi ajunge mult mai repede, că oraşul mă va găsi nepregătit, deşi nu-mi dădeam seama în ce ar consta pregătirea. Disperat aproape l-am privit pe Radu : „Nici cu ăsta n-am terminat, îmi spusesem. Nu ştiu ce să cred..." N-aveam argumente, însă presimţeam că la mijloc e o mare murdărie, ceva greţos în care m-am pomenit vîrît fără să-mi dau seama şi tot atît de absurd aveam certitudinea că ea se va rezolva de la sine. Fără o legătură aparentă, mi-a venit în minte o rugăciune papală ; în ea sfîntul părinte implora cometa care în 1527 se apropia de noi să nu nimicească întreg pămîntul, ci numai pe turci. În realitate mă agitam degeaba, ştiam exact ce va trebui să fac, indiferent de dimensiunile dramei, şi nu faptul că sentimentele faţă de bătrîn îmi erau contradictorii, confuze, mă deranja, ele, la urma urmei, n-aveau nici o importanţă, ci nestăpînita alunecare în noapte, întunericul din mine, paralizant, masiv. Radu nu mai era atras de peisaj, nici vecinii de compartiment nu-i reţineau atenţia, continua să mă urmărească, iar privirea lui neliniştită, şi mîna dreaptă săltată stîngaci, iar apoi imediat aşezată resemnat peste cealaltă, îmi amintise, incredibil, de tata : erau exact gesturile ce-i prevesteau explozia din fiecare sîmbătă noaptea, cînd se reîntorcea obosit de la mină, iar mama, preocupată să strîngă de prin copaci găinile, să adape vaca, îl neglija, întîrzia să-i pună la încălzit mîncarea. „N-ai băgat de seamă că-s aici ?" striga el, căutînd să-şi domolească

agitația mîinilor. „În cîteva clipe-s gata", îl asigura mama, însă era prea tîrziu, explozia se declanșase. „Iar ești cu roțile-n sus, îi spunea ea. Te-a supărat grajdul ăsta în care trăim, foamea, și te faci că nu vezi, arunci totul pe mine. După douăzeci de kilometri făcuți pe jos, ai de ce să fii cum ești."

Drumul acesta lung, chinuitor, peste niște dealuri golașe, pustii, îl străbătusem și eu începînd din 1953, cînd eram în clasa a IX-a, aproape în fiecare sîmbătă, de cele mai multe ori cu tata. Nu-mi făcea mare plăcere să merg, la început fusesem sfîrșit de oboseală, însă tata era bolnav și, stupid, aveam mereu impresia că undeva, pe drum, ar putea să moară sau să fie atacat de cine știe ce răufăcător. Sigur, nici într-un caz, nici în altul n-aveam cum să-l ajut, dar țineam pur și simplu să fiu alături de el. Domol, cumpănit, înlocuind cu înjurături seci, scurte, reținute orice gînd sau răspuns, tata îmi lăsase, la început, impresia unui om ce-și aștepta resemnat sfîrșitul : mina, tusea aceea lungă, sfîșietoare, opririle numeroase îmi apăreau argumente sigure, încît la început timpul petrecut împreună, o epuizantă așteptare, și pădurea prin care ne scurtam distanța transformau drumul într-un adevărat coșmar, mai ales toamna și iarna, cînd noaptea grea, neagră, se lăsa devreme. La marginea pădurii, tata își aprindea lampa cu carbid și, încet, indiferent, măsura cu pasul cărarea îngustă, șerpuitoare. Trebuia să-l însoțesc, n-aveam încotro, însă, de fiecare dată, ieșeam din pădure sfîrșit, incapabil să scot o vorbă. Peste tot umblau cîini turbați, încît nu exista om care să nu susțină că a văzut măcar unul ; mușcaseră vite și oi, răniseră oameni și, nu de puține ori, în margine de sat vedeai făcîndu-se gropi adînci, stropite cu var ; nu de puține ori, într-o tăcere nefirească, satul era străbătut în fugă de o căruță, de loitrele căreia era legat cu funii un om turbat, descoperit cu mare întîrziere. De altfel, despre pădurea aceea deasă, întinsă, de stejari și fagi, se spuneau o sumedenie de lucruri ciudate. În ea au dispărut pentru totdeauna mai mulți copii și tineri ; undeva, într-o văgăună, s-au descoperit scăfîrlii, zdrențe, oase, însă nimeni n-a avut curajul să-i cerceteze în amănunt hățișurile deoarece oamenii erau convinși că există o bandă numeroasă de hoți de aur, pușcăriași, fugiți de acasă, nebuni care fac săpun din oameni, că săpunul din piață ar proveni tocmai din copiii furați sau rătăciți. Mai mulți trecători susțineau că văzuseră în miezul zilei, sărind dintr-un stejar în altul, un pitic foarte bătrîn, cu o barbă imensă, albă ; în mînă purta o pușcă mare, roșie ; cînd și-a dat seama că e văzut, piticul n-a fugit, nu le-a spus o vorbă, a rîs doar prelung, disprețuitor și a continuat să se legene și să-și curețe arma. Cineva a avut totuși curajul să-l strige, ba chiar să se urce după el, însă piticul înfuriat, paralizîndu-l cu privirea, l-a obligat să colinde întreagă pădurea, pînă cînd omul, sfîrșit, a căzut în nesimțire. Piticul n-a vrut să-l omoare, însă după ce a fost dus la spital, zicea el, a stat în copacul de sub geam, jucîndu-se cu arma, hohotind sau numai privindu-l ; a dispărut abia în clipa cînd omul și-a dat sfîrșitul. Cum să fi fost calm ? Treceam parcă printr-un teren minat : explozia se putea declanșa oricînd ; amînarea ei, nesiguranța și așteptarea dureau mai rău decît însăși explozia. Mergeam în urma tatii cercetînd neliniștit tufele, ascultîndu-i respirația grea, șuierătoare, închipuindu-mă neîntrerupt urmărit de ochii acelui pitic straniu. Nu departe de pădure se află ruinele casei lui Laibu, un simplu fundament cîndva acoperit de draniță putrezită ; frunzele de lobodă și scaieții mari, grași au invadat totul, acoperișul și bîrnele pereților au fost furate, încît din întreaga ogradă a rămas intactă numai fîntîna și cumpăna, care, chiar și în zilele senine,

fără urmă de vînt, își continuă balansul, scîrțîie prelung, jalnic. Laibu, învățător de profesie, își deschisese un mic magazin în sat. În timpul Dictatului a fost dus cu întreaga familie la Auschwitz. Din cinci, s-a întors singur. Slăbise enorm, albise, încît nimeni nu l-a recunoscut. Drumul din Polonia și pînă acasă se spune că decursese normal, omul era împăcat — cît putea fi — că a scăpat totuși, dar odată ajuns în curte, văzînd ușa și geamurile bătute în cuie, brusturii înălțîndu-se indiferenți de pe acoperișul prăbușit pe alocuri și, mai ales, steaua în șase colțuri desenată cu creta de către cei ce-l ridicaseră, a avut o cumplită criză ; uitînd de el, a început să urle, să-și rupă hainele ; apoi a fugit departe, pe dealuri, unde, după o zi, fusese găsit în stare de inconștiență ; era o rană vie, sîngerîndă : avea pielea brațelor și picioarelor ciuruite cu cuțitul. Mai tîrziu, în spital, cînd se trezise, spusese că o făcuse el, cu bună-știință, nu voia ca pielea să-i fie bună pentru cizme. De atunci n-a mai apărut în sat : unii susțin că a murit în spital, deși cei mai mulți nu cred asta, sînt convinși că trăiește în pădure, într-o văgăună a unui hoț de aur, și, uneori, noaptea, vine, bea apă din fîntînă și se atîrnă, în joacă, de cumpăna ce nu se mai poate opri din balans. Mai încolo, în apropierea rîului, unde cărarea întîlnea drumul, era crîșma lui Selevesky, mereu plină de o lume pestriță, dubioasă ; aici ne opream doar pentru o țuică ieftină, o amestecătură bizară din porumb, pere, marmeladă. Omul ne știa, cînd apăream în prag, dețul era plin și socoteala făcută într-un carnet. Tata îi cunoștea bine pe clienții lui Selevesky : foștii contrabandiști cu sare și vite, oameni de legătură, mici hoți de găini, țărani în drum spre tîrg, oameni fugiți odinioară în păduri, propovăduitori a tot soiul de minuni ce nu se mai împlineau, femei ieftine care-și făceau veacul pe lîngă crîșmă, în așteptarea șoferilor. Aproape întotdeauna îl găseam aici pe unchiul Mihai, fratele tatii, zăcînd în căruciorul său la masa cea mai dosnică ; avea picioarele paralizate, se prăbușiseră peste el niște grinzi din armătura galeriei. Îl aducea aici un copil, iar noaptea îl cărau acasă vecinii și foarte rar mătușa, de cele mai multe ori însă adormea pe masă, pînă-n cealaltă zi. Nimeni nu știa din ce trăiește ; era prieten cu toți, oamenii îi ofereau băutură, mîncare, îl chiar respectau ; tata credea că ține legătura între diverși hoți ; stînd zilnic acolo, afla cine este urmărit, cine a fost prins, ce lovituri se mai pun la cale, anunța locurile de întîlnire, transmitea ordinele ; era însă atît de discret și de corect, încît nimeni nu l-a învinuit niciodată de ceva. Chiar și miliția a încercat să-l descoase de mai multe ori, însă picioarele neputincioase și faptul că era mereu singur la masă îl absolviseră. M-am convins că tata-i ghicise originea banilor dintr-un dialog auzit din întîmplare : „Pe geamul bisericii din Pietrari a apărut Maica Fecioară, îi spusese el tatii. Ia-ți două zile libere și du-mă acolo. S-au vindecat orbi, șchiopi, nebuni. Minunea e mare, trebuie să mă scap și eu de necaz. După asta mă las de toate și mă angajez undeva, ceva magaziner ori paznic. Aici e cam periculos. Trebuie să încercăm să ajungem acolo. Am eu bani de tren și pentru voi.“ Tata s-a învoit, și într-o sîmbătă noaptea am ajuns la marginea Pietrarilor pe un cîmp, unde cîteva sute de oameni așteptau agitați începerea slujbei de dimineață. Întinși pe pături sau direct pe iarbă, unii dormeau, alții păzeau drumul să nu o ia careva înainte, să se respecte ordinea sosirii, alții erau în recunoaștere, să vadă pe unde s-ar putea evita cordonul de milițieni. Priveliștea era incredibilă : focuri, urlete disperate, epileptici aflați în criză, nebuni în cele mai bizare poziții, femei cu copii orbi sau diformi, cașectici și hidrocefali, pitici, bătrîni senilizați, preoți urmărind îndurerați uriașa adunătură de păcătoși, propovăduitori stranii

şi foarte mulţi curioşi. Undeva, la urmă, lîngă o răchită, ne-am întins şi noi păturile. Unchiu Mihai era transfigurat, pe faţă i se coborîse o linişte imensă, inumană, în vreme ce tata îşi ascundea neliniştea prin mişcare : îl învelea pe unchi, îmi aranja hainele, ne oferea apă, mîncare şi mai ales fuma neîntrerupt ţigări puturoase, de foi, asigurîndu-ne mereu că nu mai e mult. Lîngă noi un grup de oameni înconjura un bătrîn care vestea războiul ultim. Tunetele în martie, furtuna care s-a iscat în plină iarnă vesteau moartea unui mare domn păgîn, or, o dată cu el, lumea se va scufunda în haos şi minciună. Mă cuprinsese o frică incredibilă ; mereu lîngă tata, vîrît aproape în el, strîngeam în gură mîneca hainei, să nu-mi aud dinţii clănţănind, deşi în imensa viermuială de acolo tata era neînsemnat, n-avea putere. „Să dormi puţin, ne spuse el, răsturnînd căruciorul, avem nevoie de forţă, mai ales că mîine va fi cald." Aşezat pe pătură între el şi unchiul Mihai, cercetam neliniştit cerul rece, tremurător şi îndepărtat, acoperit parţial cu nori străvezii, mari. Bineînţeles, nu reuşeam să adormim, de frică ne pîndeam unii pe alţii, şi toţi, încordaţi, atenţi, aşteptam zorii. Deodată, un urlet prelung, inuman a întîmpinat luna, apărută pentru scurtă vreme. Tata şi cu mine am sărit în sus, speriaţi ; nebunii începuseră să se agite, se aruncară la pămînt, alţii hohoteau sfîşietor, sfîrtecîndu-şi hainele, în vreme ce însoţitorii lor începuseră să se certe : „Ţine-l, se omoară înainte de a vedea minunea !" „Dacă ar fi ceva, s-ar vindeca şi aici, Doamne iartă-mă." „Poate că Dumnezeu vede lumea numai prin gaura aia, deasupra bisericii, numai acolo e spart cerul." „Şi ei sînt oameni, au dreptul la o minune, cineva trebuie să le poarte grija. Dar noi ne purtăm ca nişte porci, spunea predicatorul din vecini, ne batem şi ne împingem şi ne omorîm şi pe urmă venim şi ne pocăim în faţa lui. Nu avem iertare, sîntem mai răi ca porcii !" Şi-n gălăgia stîrnită, un fel de cascadă nefirească de voci, apăruseră solii. Cîţiva oameni săriră din copaci, alţii se rostogoliră să fie cît mai aproape de ei, să audă, iar cei ce păzeau drumul înjurau neîntrerupt valul ce-i împingea înainte. „Nu se poate ajunge pe drum, spusese careva. Trebuie ocolită biserica prin spate, dinspre cimitir." Un urlet prelung, de protest, îi acoperise vocea, nimeni n-avea chef să părăsească drumul, bolnavii erau greu de cărat peste garduri şi arături, iar cei mai mulţi, convinşi că e o înşelătorie la mijloc, se repeziră înainte, călcînd copii şi bolnavi, ameninţînd şi înjurînd, astfel că, după un timp, rămăsesem singuri, departe de grupul care se rostogolea înainte, distrugînd totul. I-am ajuns abia ziua nu departe de biserică, a cărei curte era plină de oameni. Pe trepte preotul începuse slujba, dar nimeni nu-l asculta, vocea-i era acoperită de un murmur continuu, aspru : „Lasă-mă pe mine, lasă-mă pe mine, eu sînt pe moarte, nu vezi, copilul e orb, am făcut zeci de kilometri pînă aici", şi astfel, cînd eram absorbiţi în faţă, cînd înapoi, mult înapoi, ca o iarbă mare, deasă, bătută de vînt. Unchiul tăcea şi se ruga neîntrerupt : îşi dezvelise picioarele albe, devitalizate, în vreme ce tata mă ţinea strîns de guler, neliniştit că m-aş putea rătăci. Toţi erau atenţi la geamul negru întunecat, acoperit periodic de praporii ce pendulau bezmetic. Deodată o exclamaţie restabilise liniştea, în geam începuse să joace o lumină stranie, şi lumea, înspăimîntată, se trîntise la pămînt. Tot atunci, de undeva din spatele nostru, de peste cîmp, apăruse un om călare pe o vacă. Animalul, biciuit puternic, se avînta înainte, iar oamenii, speriaţi şi de rîsul nefiresc al omului încălecat invers, îi făcură loc. Atunci unchiul, cu bota ridicată deasupra capului, îi strigă tatii : „Dă-i drumul !" şi pe culoarul făcut de vacă pornirăm disperaţi înainte, să fim cît mai aproape. Iar cînd oamenii înţeleseră ce vrem,

încercară să ne oprească, însă ca un nebun unchiul Mihai lovea cu putere în stînga și-n dreapta, înjura, urla, pînă ajunserăm în fața bisericii, unde, brusc, căzu într-un ciudat extaz : privirea fixă, nefirească, urmărea conturul discret al unei fecioare desenate în linii sigure, negre, pe geam. La lumina soarelui, desenul se înviorase, roșul și albastrul prindeau tărie, părea un vechi diapozitiv color proiectat de la mare distanță. Făcînd abstracție de noi, fără să-și fi umezit măcar gura, unchiul Mihai nu-și desprinsese o clipă ochii de la geam și, printre rugăciuni aspre, scurte, îi desluşeam o durere incredibilă ; sincer, transpus, o așternuse în fața fecioarei, care timp de o zi și o noapte, cît o așteptasem, refuzase să vină. „Îți mulțumesc, îi spusese unchiul la plecare, poți să vii de-acum liniștită, eu unul n-am să-ți mai rostesc numele niciodată. Și voi, ca și toți pe cîți i-am cunoscut, pretindeți credință, aveți nevoie de supunere necondiționată, fără să dați nimic în schimb. Ei bine, așa schilod și neom cum sînt, nu vreau să facem tîrgul, rămîn cu suferința mea. Nu aveți nevoie de oameni cinstiți, drepți, așa că rămîneți cu lașii, escrocii și dobitocii dacă asta vă ajunge. Deși cine nu răsplătește credința nu o ține mult." Și pînă la crîșma lui Selevesky, nici el, nici tata și nici eu nu scosesem un singur cuvînt. „Și în cer e ca și aici, spuse unchiul după ce băuse aproape o sticlă de tescovină. Nu există nici o minune, nu există nimic, sînt sigur. Ești mințit cu minunea și amenințat cu cele mai groaznice chinuri să crezi. Credință întreținută cu forța, cu frica. Oameni făcuți cîrpe, leșinături. Fii cîrpă, laș, fricos, spune întotdeauna da, spetește-te muncind, umblă cu spinarea aplecată și va veni minunea. Să vină pentru alții, treaba lor."

De atunci, la fiecare zgomot, creangă zdrobită sub picior, ghindă căzută ori salt neașteptat de veveriță, mă vîram în tata, uneori îi chiar stingeam lampa. El, impresionat de reacția mea nefirească, se străduia, în felul lui, să mă încurajeze : „Lupii sau mistreții nu atacă dacă ești cu foc. Acum au ce mînca, peste tot e plin de hoituri, cum spune profetul. Și nu de sălbăticiuni trebuie să-ți fie frică. Ele nu se leagă... De oameni să te temi. Dacă mor eu, ai noroc, o să înveți să te descurci mai repede. Cît sînt eu, mai știi ce înseamnă milă și ajutor. După aia nu cred. Așa că... în mină-i altceva, acolo există Vîlva și sfîntul Nepomuc. Chiar eu i-am văzut de cîteva ori. Ți se întoarce pielea pe tine. Sfîntul, mai bun, te păzește, apare din galeriile părăsite : alb, înalt, tremurător, trece încet, aplecat, purtat parcă de vînt. După el fug toți șobolanii... Imediat ce dispare, auzi surpătura. Vîlva te îngrozește : urlă, stinge lămpile, te orbește, fuge prin galerii, hohotește turbată pînă nu mai știi de tine. Are un glas pe care nu poți să-l uiți. E alb-roșcată și nu-i vezi decît ochii... Dacă te-a prins singur pe galerie, nu mai scapi, te înnebunește cu rîsul... Urletul și ochii... Aici poți s-o ștergi ori să te aperi, acolo însă nu scapi nicăieri dacă ți se stinge lampa... Și chiar dacă nu... Niciodată însă, curva, n-a venit cînd mi-am dorit-o. Niciodată nu se întîmplă ceea ce aștepți..." Peste trei ani, după ce căzusem la admitere, mă angajasem la mină și, încă din prima zi, trăisem cu obsesia ei. În lungile drumuri prin pădure tata fusese atît de convingător, încît eram sigur că Vîlva mă va topi cu privirea ; de altfel, cu cît trecea vremea, ea părea singura salvare onorabilă din degringolada în care mă aflam. Fusesem repartizat într-o brigadă ciudată, din care făceau parte și cîțiva „foști" proaspăt ieșiți din ocnă, unde, firesc, se profilaseră pe minerit. Șeful brigăzii făcuse ironic prezentările : „Domnul deputat național țărănist Milea, domnul ministru Mărișanu, domnul doctor Crivan, domnul senator Pașca, domnul prefect Vălceleanu... Tovarășul

Toma Dan, absolvent de liceu, fiul tovarăşului Toma, miner la Dealul Crucii..." Pe ceilalţi îi cunoşteam, erau ţărani din satele vecine. „Încîntat, spusese deputatul Milea. Se pare că începe să se îmbunătăţească puţin compoziţia socială a brigăzii." „Tinere, începuse fostul ministru Mărişanu, aici n-o să-ţi fie uşor. Noi muncim în acord, trudim din greu, lucrăm în contul anului viitor. Nu vreau să te descurajez, dar nu văd cum vei face faţă !" „De unde ştiţi dumneavoastră chestia asta ? îl întrerupse prefectul liberal Vâlceleanu. Poate îl vor salva calităţile native ale clasei sale. Ştiţi, ăştia au resurse nebănuite, vitalitatea lor a rămas pentru mine un autentic mister." „Demagogie liberală, spusese enervat Milea. Niciodată n-aţi fost decişi în momentele cruciale. Aşa v-a cocoşit Carol al II-lea, aşa v-a cocoşit Antonescu, aşa v-au încălecat şi ăştia. Aţi preferat să fiţi decimaţi unul cîte unul, aţi răbdat în spatele vostru turnători şi jandarmi, numai să nu vă puneţi fundul la bătaie." „Parcă pe voi nu v-au cocoşit !" rîse dispreţuitor liberalul. „Da, numai că noi am opus rezistenţă, am luptat. Condiţiile istorice ne-au fost defavorabile. Dacă avionul de la Tămădău... cine ştie ?" „Domnilor, spuse şeful brigăzii, începem. Domnule ministru, perforatorul vă aşteaptă. Tovarăşul Toma va lucra la încărcat. La treabă şi Doamne-ajută !" Eram uluit de companie. N-aveau nimic din delicateţea şi fragilitatea pe care mi-o imaginasem, „foştii" erau nişte oameni duri, aspri, trudeau din greu în apele galbene, cu dinţii strînşi, siguri pe ei, părea că în viaţa lor făcuseră numai aşa ceva. La început absolut toţi oamenii semănau, lumina palidă, nesigură nu-mi permitea să-i deosebesc. Chiar mai tîrziu îi recunoşteam după paşi şi mai ales după gesturile lor mărunte, involuntare. În puţinele momente libere vorbeau la nesfîrşit despre lucruri care mie-mi scăpau, nu le înţelegeam ; de cele mai multe ori îşi analizau greşelile făcute, iar Mărişanu, cel mai optimist, era hotărît să-şi reînceapă activitatea în cadrul sindicatelor, se consideră reabilitat şi visa o mare reformă a muncii în mină. „Doamne, îmi spuneam văzîndu-i, întotdeauna există o salvare, nimic nu e pierdut definitiv, oricînd poţi începe viaţa de la capăt." Ministrul, cu nişte mîini uriaşe, galbene, înhăţa perforatorul, îl înfigea cu sete în steril, oprea apa şi, în cîteva minute, se pierdea într-un nor de praf. Deputatul păzea să nu vină vreun control, nu era voie să se perforeze pe uscat, dar, ziceau ei, astfel înaintează mult mai repede, iar silicoză, oricum, aveau... „Ne reabilităm prin muncă, spunea prefectul. Azi-mîine o să ne cucerim dreptul de a fi numiţi tovarăşi şi să votăm cu entuziasm candidaţii F.D.P. Deşi s-ar putea ca sarcina asta să-i revină Domnului. De fapt, fostul meu şofer mi-a spus «tov. prefect»." Sigur, stropeau pe urmă, cu mare grijă, tot minereul, sau imediat ce paznicul striga : „Şase !" „Asta am făcut şi la ocnă, îmi explicase deputatul. Auzeam poteraşul de la un kilometru." „Trebuie să-şi strîngă bani pentru a-i cumpăra pian fiică-si, îmi vorbea prefectul. Doamna Milea l-a vîndut mai demult, cînd erau într-o situaţie mai delicată. Acum numai de pian nu le arde, însă el asta vrea, cadoul ei de nuntă, dacă odată o va lua cineva, dacă va voi cineva să-şi încarce biografia şi cu trecutul lui." În prima zi mă lăsaseră lejer ; şeful, binevoitor, se învîrtise în jurul meu, urmărea cum mă chinui şi, din minut în minut, îmi striga : „Strîngi prea tare lopata. Aşa ajungi acasă fără piele pe mîini." Doar ministrul fusese ceva mai categoric. „Mata ai origine socială bună, însă nu-i de-ajuns, eşti prea crud, pentru orice muncă trebuie să fii dotat. Aici îţi mai trebuie şi forţă, căci inteligenţa... N-ar strica să încerci în altă parte, ajutor de artificier. Umbli de ici-colo prin

mină, cu explozoarele. Şi pe urmă sper să-ţi continui studiile. Oricum, nu te sfătuiesc să părăseşti încă mina. Trebuie s-o cunoşti bine, să afli ce vrea, ce gîndeşte şi cum trăieşte fiecare om, ca mai tîrziu să poţi vorbi în cunoştinţă de cauză, să-ţi reprezinţi clasa cum trebuie." Sigur, cînd va deveni mare ştab sindical, va avea el grijă, mă asigura. Deocamdată avea un singur adept, un oarecare John Grindea, un american tăcut care se repatriase şi pe averea vîndută în America voise să cumpere nişte acţiuni la mină. Lumea-i rîsese în nas, directorii nici măcar nu ştiau ce e o acţiune. Alţii spuneau că făcuse spionaj şi fusese prins, iar după pedeapsă, de frică, nu voise să se întoarcă. Eram inhibat de fostele profesii ale colegilor mei, dar în mină nu puteam vorbi, n-aveam timp, iar la ieşire, dărîmat de oboseală şi de frică, nu-mi găseam cuvintele. Apele silicoase ce se prelingeau din tavan, căldura umedă şi zgomotele bizare aduse din toate părţile de curenţii de aer îmi accentuau pînă la paroxism senzaţia de insecuritate, întreţinută şi de luminile mici, oscilante ale lămpilor. Cîteva erau mereu stinse, carbidul nu ajungea întotdeauna, şi, superstiţioşi, „foştii" preferau să aibă lămpi de rezervă, „pentru orice eventualitate". De mai multe ori şeful ceruse în şedinţă să se dea mai mult carbid, ministrul îi făcuse un lung şi documentat discurs, însă fusese criticat că-l risipeşte. De altfel, nici conducerea nu prea avea. Se spunea că făcuse la rîndul ei cerere la minister, dar că se primise o notă prin care erau sfătuiţi să perforeze mai mult ziua. Crezusem foarte mult că mă voi putea obişnui, făcusem eforturi disperate, oamenii îmi plăceau, ciudata lor bunătate şi solidaritate mă impresionaseră, dar mersesem din ce în ce mai greu, nu mai ajunsesem să repet performanţa din prima zi. Nici şeful şi nici ministrul nu-mi mai spuseseră nimic, le vedeam însă privirile compătimitoare, jena de a-mi spune că e vremea să nu-i încurc ; mă mai exaspera înţelegerea nefirească a deputatului, care, aflat neîntrerupt de pază, mă trimitea de ici-colo după diverse mărunţişuri : să am grijă de lămpi, să văd dacă nu s-a oprit compresorul. Şeful îmi explicase că Milea are cancer, însă nimeni nu are curajul să-i spună, deci toţi îl menajează, or, cu doi neproductivi era prea mult, mai ales că nici restul n-aveau o sănătate strălucită. Dar cum asta învăţaseră să facă, asta aveau, şi aici se cîştiga bine totuşi. Într-o zi, şeful, enervat de ritmul meu, a venit şi mi-a luat lopata : „Treci tu la scripte, vezi ce e cu foile astea, că eu şi aşa nu prea ştiu carte". N-am protestat, era inutil. Cînd am văzut însă că nu aveam nimic de făcut, mi-am dat seama de cumplita mea inutilitate. La ieşire i-am părăsit şi m-am refugiat într-o galerie părăsită, unde — copleşit de noaptea imensă şi de zgomotele bizare ce se concentrau în jurul meu — pînă în cealaltă zi, întins pe masa unui altar improvizat, am sperat să apară Vîlva băilor, moartea, să mă sufoc. N-a venit însă nimeni, nici Vîlva, nici sfîntul Nepomuc, numai şobolanii, zeci de şobolani graşi, mari, obraznici ; ei mă obligaseră să aştept undeva bucuros surpătura care nu se mai producea. Deşi îmi mîncaseră traista şi îmi roseseră mînecile hainei, în scurta perioadă cît dormisem, compania lor începuse să-mi facă plăcere, îmi diminuau, cumva, frica animalică, sufocantă care mă paralizase, îmi interzisese orice pas sau gest, deşi îmi impusesem să fug, să caut oameni. Curios, în uriaşa aşteptare, n-am recapitulat nimic, o singură întîmplare mai deosebită, o vorbă, o înjurătură măcar nu-mi trecuse prin minte, devenisem o simplă masă vie compusă din frică. Stăteam pur şi simplu paralizat, aştep-

tînd resemnat surpătura. Acolo, întins pe altar, am fost găsit în cealaltă zi de către Milea. L-am urmat urgent, în tăcere ; m-aş fi bucurat dacă pe drum sau în abataj, el sau ceilalţi m-ar fi luat la palme, înjurat, ameninţat, însă, spre imensul meu regret, nici şeful şi nici „foştii" n-au spus nimic, mi-au dat prieteneşte apă, mîncare, ţigări şi, în sfîrşit, lopata. „Nici chiar moartea nu vine cînd o aştepţi, cînd ai nevoie de ea, mi-a spus în glumă deputatul Milea. Cu cît îi mergi în întîmpinare, cu atît te ocoleşte mai al dracului. Pe urmă, tot murim, n-are haz să te grăbeşti. Un lucru va trebui să înveţi mai tîrziu : să schimbi semnul dinaintea sentimentelor. Binele şi răul sînt simple convenţii. Dacă te obişnuieşti cu ideea că binele e un simplu accident, un accident rău, nedorit, spectacolul devine fantastic, merită trăit." Asta era, de altfel, şi convingerea tatii. Atunci mi-am mai acordat o şansă.

Şi, iată, după atîţia ani, curios, eu devenisem şansa altcuiva, a lui Radu. Îl priveam, ştiam că şi-a pierdut răbdarea. Sigur, îmi spuneam, i-a fost distrusă casa de către un duşman. Probabil. Dar a mea, casa mea e întreagă, a fost vreodată întreagă ? În care colţ al ei pot respira în pace, fără obsesia lui Lupan, unde mă pot simţi pe picioarele mele ? Întrebările erau naive, inutile. Vorbesc de parcă aş fi picat din lună, rîsei. Într-un tîrziu, cînd trenul ieşise dintr-un tunel, i-am simţit mîna pe umăr şi nu-i mai putusem evita privirea : „Uite, îmi spuse el încurcat, mai avem o oră şi ceva de mers sau poate nici atît şi încă n-am discutat nimic. Ai acceptat să vii cu mine, perfect, îţi mulţumesc, e şi asta ceva, dar te rog nu mă mai fierbe, spune-mi drept : chiar poţi să mă ajuţi în treaba asta a mea ? Poţi să-mi fii de folos ?" În sfîrşit, calculasem bine, ştiam că va vorbi, ceea ce-mi doream, însă mă uimise puţin faptul că schimbase nuanţa întrebării, înlocuise pe *vrei* cu *poţi,* deci ori că nu era sigur pe faptul că l-aş putea influenţa pe Ursu, ori ţinea să mă întărîte, să mă facă să exclam imediat *da,* ca apoi să mă aibă la mînă, să-mi spună că i-am făgăduit. „O, credeam că am lămurit treaba asta, îi răspunsei, mimînd uimirea cea mai inocentă. Te vei convinge, sînt sigur." „Eşti ziarist, continuă bătrînul nemulţumit, ţi-s toate uşile deschise, nu-i mare lucru, iar tovarăşu Ursu ţi-e prieten, nu-l costă nimic să-i zică două vorbe judecătorului. Am piatra asta pe cap şi nu mai izbutesc s-o duc. Spune-mi, te rog, poţi? Să nu crezi, cunosc şi eu destui, dar am cu ei socotelile mele, iar pe acest Ursu, fiind foarte tînăr, nu l-am prins, şi de el depinde..." „Să nu discutăm de profesia mea, n-are rost", spusei, gîndindu-mă că, în ultimele zile, din grija lui Lupan, singurele evenimente marcabile din viaţa mea au fost meciurile de fotbal cu fabrica de bere şi vizita de documentare la fabrica de mezeluri. A, şi din cauza plecării Melaniei, mă întristasem cumplit pentru întîrzierea salariului. „Dar ai dreptate : mi-s uşile deschise mereu... Un ziarist este ce este, şi atît este ce este încît, zău, pare absolut inutil să vorbim de asta. Eu, ţi-am spus, te însoţesc în calitate de ginere." „Atunci se schimbă lucrurile, spuse el neconvins. Ursu stă pe Izvoare 5, o vilişoară nouă, albă. Are o mică arteziană în curte. O să-ţi arăt eu, deşi n-aş ţine să intru, să i se pară că ai mers din proprie iniţiativă. Dacă tot ai venit, nu vreau să creadă că te-am obligat, că ai făcut un simplu act de politeţe." „Trebuie să ştie că am mers singur, revoltat din cauza nedreptăţii pe care ţi-a făcut-o Carol ?" l-am întrebat ironic. „Da", zise el calm. „Vezi, spusei, dacă aş merge în calitate de ziarist, aşa

ar trebui să spun, m-aş conforma întocmai exigenţelor gazetei. Ca ginere, însă, e mai complicat." Radu voise să-mi răspundă, era nervos şi nu se mai putuse reţine, însă în clipa aceea în compartiment se făcuse noapte. Trenul intrase iarăşi în tunel, ne tîra încet, obosit, prin tunele, un şir lung de tunele, şi era cînd noapte, cînd ziuă, şi schimbările astea bruşte nu ne mai lăsau timp să spunem ceva.

7

„Nu-mi dau seama ce ţi-am vorbit aseară, dacă ai priceput ce-am vrut să-ţi spun. Eram somnoros şi obosit, iar nervii nici nu-i mai pun la socoteală. M-ai scos din sărite, ăsta-i adevărul, şi atunci mi-au venit în minte acei prieteni, singurii, de altfel, şi, de plăcerea mea, m-am plimbat cu ei, mi-am făcut damblaua. Am mai vrut să-ţi spun că te simţi om abia după ce-ţi achiţi datoriile de orice fel. Uite, mergem, în curînd vom ajunge în oraş, dacă vei vrea, te vei duce la Ursu, deşi eu nu cred, m-ai fi întrebat ceva, oricum, te priveşte, nu ţin să-ţi calci pe conştiinţă : o ai, e a ta, faci cum crezi, ţine-o curată, călcată, exact, cum ne purta pe noi Baciu, nu mă bag. Un lucru mă întrebam aşa, venind cu hodorogul ăsta de tren : nu-i vorba sută la sută de tine, deşi ţi se potriveşte, oare în spatele vorbelor mari, preţioase, în spatele conştiinţei tale şi aşa mai departe, nu se găseşte cumva frica, incapacitatea de a acţiona, lenea chiar ? Eu — zici tu — mai demult, mă ascundeam după armă şi după pumni ; dar tu şi Melania, voi, aţi ieşit sau ieşiţi în faţă, la bătaie, sau totuşi vă pitiţi şi voi ? Arma însemna putere, ea rezolva încurcăturile, vă curăţa drumul, din hîrtoape v-a făcut asfaltul... Chiar dacă nu omorai neapărat, duşmanul îţi ştia de frică, şi avea de ce. Fără forţă nu văd cum te-ai putea crede stăpîn, nu ştiu cum ai inspira respect. Melania îmi spunea că bîta, forţa, este argumentul celor fără idei : Taci, că-ţi crap capul ! De acord, deşi îi vine greu să accepte că nu era o altă soluţie, oricîte idei aş fi avut. Dar oare cu vorbele nu poţi omorî la fel ? Amăgirea, vorbele măcinate în gol, făcute zob, răsucite pînă nu mai rămîne absolut nimic din ele, nu dor tot atît de tare ? Oare după vorbe nu te poţi ascunde mai bine decît după armă ? Vii în faţă curat, spălat, călcat, îţi tragi manşetele, îţi scoţi batistuţa, dragă ginere, spui oamenilor cam ceea ce ştii că-i doare, ei te cred, sînt gata să te urmeze, dar tu, în loc să-i duci unde au ei nevoie, îi obligi să te împingă unde vrei tu. Asta ce-i ? În ce ne priveşte, aş vrea să fiu şi mai clar : mi-am dat seama din prima clipă că nu vrei să mă ajuţi, zadarnic zîmbeşti, n-are rost să mă contrazici, de altfel m-am săturat de parabole, de noi şi voi, de politeţe... Mai tîrziu, după ce m-am calmat, ţineam să aflu de ce. Nu din gura ta, desigur, n-ai fi recunoscut. Eu, aşa, încet, că tot n-aveam ce pierde, am luat pe rînd motivele care ar fi putut să te reţină să mă ajuţi. Vezi, cînd e vorba de dat ajutor, nu trebuie să te întrebi o mie de lucruri, ci te pui alături de cel nefericit, îi întinzi mîna. Căci altfel, dacă toţi oamenii s-ar gîndi dacă n-au ei ceva de făcut în vreme cît ar trebui să dea ajutor, dacă toţi ar căra dreptatea după ei, n-am ajunge nicăieri. De ce nu vrei ? am fost obligat să mă întreb. Ai spus nu din prima clipă, înainte de a şti ceea

ce s-a întîmplat în realitate ; nici măcar în glumă sau din politeţe nu te-a interesat cine e cel pe care vreau să-l distrug, nu te-ai gîndit că dincolo de faptul că mi-a aprins casa a mai făcut el încă ceva ; deci puţin îţi pasă de casă, de mine rămas pe drumuri, sau de, să-i zic, nevastă-ta. Fără să ştii despre ce-i vorba, ai sărit în apărarea lui Carol, crezînd că astfel eşti scutit să intervii. Dar din moment ce nu-mi ştii şi nu-i ştii istoria, n-ai cum să-l aperi, n-ai cum să zici da sau nu. Măcar să-mi fi cerut, din bun-simţ, să-ţi vorbesc... Eu însă nu sînt nimic, nu-ţi pot influenţa drumul, deci te-ai grăbit să zici nu. La început, cînd totuşi te-ai decis să vorbeşti, am luat de bun tot ce mi-ai zis, că eşti obosit. Bine. Nu pun la îndoială acest fapt, deoarece toţi sîntem obosiţi, ne lasă încet balamalele, goana asta nebună te face să-ţi pierzi mai repede capul. Dar ce te-ar fi putut obosi chiar în aşa măsură încît să nu poţi ieşi din casă ? Munca la articolele tale ? E atît de greu să stai pe scaun şi să înşăilezi cîteva pagini pe care ştii de la început că, fiind semnate de un laş, lumea nu se va înghesui să le citească ? Frizerii iau bacşiş, ospătarii mai fură, restul lucrurilor merg cum ştim, fabrici şi hidrocentrale se construiesc... Atunci ? Dar cum trăiesc oamenii, ce mănîncă, ce pot mînca, orele pe care le fac de atîtea ori prin noroaie şi fum, munca suplimentară, nu vorbesc de cea care se plăteşte, ci pentru ambiţia lor sau a cîte unui deştept de director, şi toate celelalte nu le vezi, nu le simţi... Că te mai bîzîie cîte unul-altul ? Dar tu îi laşi în pace ? Gîndurile să te fi obosit ? Dar ce a ieşit pînă acum din gîndurile tale ? Că dacă ai fi gîndit ceva pînă acum, s-ar fi văzut, însă nici haine nu observ pe voi, camera vă e destul de prăpădită, cît despre mîncare, mi-a fost mie ruşine de ruşinea ta că n-ai avut ce să-mi dai. M-am gîndit că există la voi, intelectualii, obiceiul de a posti, de a vă păstra silueta, dar am renunţat : am mai văzut eu de ăştia destui, şi toţi se îndopau, îşi umflau burta, le coborîseră gîndurile în maţe. Poate nu pricep. Uite, eu am lucrat şi cu braţele, tu în special cu capul, şi e o deosebire ; tu, fără îndoială, simt că mă dispreţuieşti. Dar oricum ar fi muncile astea, cît de diferite, dacă e muncă, trebuie, cred eu, să se vadă undeva, să se simtă undeva ! Ce valoare au hîrtiile tale scrise dacă nu văd că ţi-au şi folosit la ceva ? Asta-ţi place, ăsta eşti, nu mă bag. Eu sînt într-o situaţie disperată, eu, socrul tău. Măcar în cazuri excepţionale orice om trece peste nevoile şi durerile lui şi, dacă poate, ajută. Sigur, vii, îţi mulţumesc, n-ar trebui să-ţi spun ce cred, însă nu e greu să-mi dau seama că — cu tot drumul — nu vei vorbi cu Ursu, că mult mai apropiat decît mine şi decît nevastă-ta îţi este adevărul, adică ceea ce numeşti tu cînd nu vrei să ajuţi un om. Mi-ar fi imposibil să înţeleg de ce vii în acest caz. Îmi ajungea un discurs pentru adevăr şi dreptate, chiar dacă nu mi-ai fi spus *da* sau *nu*, şi nu te rugam, plecam singur, cum am venit. Dacă ai şti cît m-am săturat de vorbele astea ale tale ! Uneori îmi spun că dacă aş avea cu cine, aş fi în stare să învăţ alfabetul surdo-muţilor, numai să nu trebuiască să aud sunete şi demonstraţii. Din păcate, mi-am dat seama că vin degeaba abia după ce m-am urcat în tren, însă atunci, enervat, mi-am zis că dacă tot am fost măgar, să o ţin aşa pînă la capăt, să-mi plătesc prostia. Te ştiam, ne mai întîlnisem, şi nu-mi era greu să-mi închipui că nu aveai cum să te schimbi. Nu cunoşti nimic din viaţă, habar n-ai, de asta eşti aşa. Merg mai departe. Mi-am spus că, poate, te-ai certat cu Melania. Asta a fost, de fapt, primul gînd cu care am intrat în casă. Nu mi-ar fi plăcut ; cum e, cum nu e, aţi mîncat prea multă pită împreună ; mi-am amintit însă de scrisoare ; mîna ei,

vorbele ei, minciuna ei că tu ai plecat în străinătate, ca nu cumva să vă caut, şi am înţeles urgent că ţine la tine mai mult decît crezusem. A fost singura minciună care nu m-a supărat, deşi pot pricepe anumite lucruri şi cu vorbă bună. Pe urmă i-am văzut hainele : e cam neglijentă, le răspîndeşte peste tot, că doar n-are atîtea încît să nu încapă în dulap, mi-am zis, dar, bătrîn cum sînt, m-am gîndit că poate tu le-ai risipit, îţi place să le vezi, să nu te simţi singur. Orice femeie, cît ar fi de leneşă, cînd pleacă pe un timp mai îndelungat, face ordine în casă, cel puţin printre hainele ei, îşi pune chiar semne să vadă dacă nu cumva a intrat vreo străină. Femeile sînt femei şi abia pe urmă sînt intelectuale sau cum se cred. Nu-i bine să judeci pe alţii după tine, însă eu, în munţi, cînd umblam după banditii lui Sterian, aveam la mine, în buzunarul de la piept, năframa Floricăi. Vezi, acasă te mai certi, îi mai tragi, la nevoie, cîteva palme, că, de, şi femeile-s oameni, or, frica e sfîntă, n-ai cu ce s-o înlocuieşti. Sînt ele egale în drepturi, militām pentru asta, dar uneori trebuie să le aminteşti că şi-au cîştigat mai recent drepturile. În munţi însă umblam cu năframa ei, uitam, o întindeam pe frunze, dormeam pe ea, mă ştergeam pe faţă cu ea, uneori chiar îi vorbeam, şi nu mă credeam atît de singur, mă amăgeam, pentru că uneori între ai tăi îţi vine să turbezi de atîta singurătate. Viaţa te adună şi te încurcă cu tot felul de oameni dintre cei mai ciudaţi, ale căror gînduri nu le poţi afla niciodată, dacă te vîri ca prostul în laţ şi nu-ţi păzeşti pielea, ei pot să spună ori că eşti conştient, demn, curajos, dar după ce te-a ciuruit banditul, ori că n-ai fost suficient instruit, ai dat dovadă de spirit aventurist, riscînd viaţa semenilor tăi. Dacă nu te vîri, eşti prudent, aştepţi, pierzi deci timpul căutînd soluţii, atunci te iau ai tăi că ţi-a scăzut entuziasmul, spiritul combativ, te-ai lăsat intimidat de duşman. Ţi-am mai spus asta, dar ştiu eu, aşa era, cînd ţi-a fost dat să ţii seama de vorbele astea, nu-ţi ies uşor din tine frica şi neliniştea... Şi atunci şi oricînd, numai năframa soţiei era singura care-mi ţinea de cald. Tovarăşul Coza era un om bun, ţi-am spus, însă cît a fost cu banditii, nu m-a slăbit o zi măcar : «Cîţi aţi prins ? De ce n-aţi prins ? Dacă se aude mai sus că nu facem nici o treabă ? Ştiţi ce vă aşteaptă ? Dar nici Sterian nu era de lemn, umbla peste tot, avea ascunzişuri bune, băgase spaima-n oameni, încît foarte greu puteai afla ce e cu el, unde bate şi pe cine. Oricum, în vremea cît l-am urmărit, nu m-am despărţit o singură clipă de această năframă. Cu Melania deci mi-a venit cumva sufletul la loc, de altfel singura bucurie : lucrurile celui pe care-l urăşti nu le ţii la vedere, nu ai chef să-ţi aminteşti mereu de el în cazul că nu vrei să te răzbuni. În rest, mi-am dat seama din prima clipă că tot eu va trebui să-mi rezolv propriile-mi necazuri, eu, neajutat de nimeni, trăind parcă în ciuda tuturor. Şi, cred, e mai bine aşa. Cît am putut, m-am descurcat singur, fără nici un sprijin, iar acum, cînd nu mă împinge nimeni din spate, nu văd de ce nu mi-aş căra crucea. Un lucru mă deranjează în această istorie : dacă ar fi altcineva, dacă locuinţa şi chiar pămîntul, cei cîţiva ari, ar fi fost aruncaţi în aer de oricare alt om, nu ţi-aş fi spus, nu m-ar fi durut. Ţi-am mai zis, am rămas dator unui singur om, lui Carol. Lovitura lui m-a zguduit, a fost bine calculată, crezînd că e ultima, că el are ultimul cuvînt, că în urma ei mă voi risipi. Ei bine, la început m-a speriat, însă în clipa de faţă sînt sigur că jocul nu e sfîrşit. N-a făcut decît să mă întărească. E greu să precizezi de cînd începe ura. Treptat, fără să-ţi dai seama, ţi se adună în suflet tot felul de amănunte, azi unul, mîine altul, din mulţimea de

oameni care-ţi trec într-o viaţă prin faţa ochilor cîţiva îţi rămîn în minte, chiar dacă nu ei ţi-au trecut cel mai des, se leagă aşa de tine, uneori de la prima vedere, înainte de a schimba un singur cuvînt, încît îţi spui : «Cu ăsta voi avea de-a face», şi, mult mai tîrziu, după ce omul ţi s-a fixat bine în memorie, îţi dai seama că îl urăşti sau că ţi-e prieten. Şi prea de puţine ori îţi schimbi gîndurile, impresia. Carol face parte dintre aceste excepţii. Pe el, n-o să crezi, l-am simpatizat din primul moment. Era înălţuţ, curăţel, nevinovat şi foarte tăcut ; lăsa impresia că nici nu face parte din lumea asta, părea unul din copiii care însoţesc la înmormîntări preoţii catolici sau reformaţi. Privindu-l, însă, urmărindu-i privirea, mi-am dat seama că e cel mai al dracului dintre toţi, că el, în primul rînd, mă dispreţuieşte. Am trecut însă peste asta, mi-am spus că mă înşel, omul tăcea, spre deosebire de fratele lui, Iuliu, care era gălăgios, rău, îngîmfat, impulsiv. Cu ăsta măcar ştiai o treabă, te puteai aştepta la orice, pe cînd Carol, cu tăcerea lui de gheaţă, te înşela : vezi, vorbele-s una, le auzi, înţelegi ceva, şi dacă nu vorbele — gesturile, îţi dai seama că trage într-o parte sau alta, dar pe unul care nu-şi dezlipeşte o clipă ochii de pe tine nu-l poţi judeca, n-ai pe ce, te paralizează. Mă întrebam : ce vrea ? De ce tace ? Unde sau în ce fel se pregăteşte să mă lovească ? Nu, să nu crezi că avea o privire de om speriat ori neştiutor, ci de om inteligent care-şi calculează mişcările. De altfel, o să te conving că nu m-am înşelat, deşi mereu îmi spuneam : îl distrug acum sau îl mai las ? Dar cît îl ştii în mîna ta nu te prea interesează, nu-i dai importanţă ; chiar simţind că este dur, răzbunător, fiindu-ţi frică de el, aşteptîndu-te la răzbunare, nu te gîndeşti mai departe, îl ştii între degete şi te mulţumeşti cu atît şi, din păcate, asta te costă. Atunci, uitînd că viaţa poate fi mai lungă, îl simpatizam, îl credeam tare şi de fapt era tare deoarece nu-i găsisem cheie pentru lacătul lui. Aveam un om cu care să-mi măsor forţele, cît m-ar fi ţinut el la distanţă cu privirea. Ţi-am spus, l-am avut în mînă de cîteva ori, dar nu ştiu cum s-a făcut că am pierdut momentul. Pînă acum. Din păcate, însă, n-a fost singurul moment pierdut. Dacă aş fi un plîngăreţ, un nemulţumit, m-aş putea judeca şi aşa, n-aş minţi susţinînd că viaţa mea a fost o lungă însuşire de asemenea momente. În cincizeci şi trei eram preşedintele sindicatului din fabrică. Post bun, comod, scos din producţie ; în acele zile de mare mizerie aveam o pîine sigură, mărişoară, eram temut, respectat, mă mutasem în una din casele lui Winter, nu puteam să mă plîng. Sigur, trăsesem din greu, n-am primit nimic pe gratis, meritam, cred, iar apoi stai mereu în şedinţe, să-i lămureşti pe oameni să-i faci să înţeleagă ce a făcut burghezia, ce a însemnat războiul, ce vrem, nu-i uşor. De altfel, în fabrică nu prea aveam mare lucru, accidente au fost întotdeauna, eram obişnuiţi, veneau flăcăi zdraveni de la ţară, abia scăpaţi cu viaţă din război, şi în doi-trei ani erau duşi, plumbu-i termina ; din fericire, ştiau să rabde, să nu crîcnească, puteai să tai lemne pe spinarea lor. Iată însă că într-o bună zi sînt chemat la comitet, unde eram şi un fel de membru. Tovarăşul Lazăr îmi expune pe scurt situaţia internaţională, Grecia, Coreea, imperialismul anglo-american care şi-a vîrît slugile peste tot, acţiunile duşmănoase ale chiaburimii, adică exact ce le vorbeam şi eu muncitorilor, ca la sfîrşit să aflu de ce am fost chemat : «Uite, mi se spune, dumneata eşti un tovarăş just, înaintat, cu origine socială sănătoasă, om format în luptă. Trebuie să facem socialism în toate satele. De aceea ne-am gîndit să-ţi încredinţăm o sarcină de mare răspundere...» «Ei, mama voastră, mă gîndeam eu, nici

n-am apucat bine să mă odihnesc, şi iar pe drumuri ! Aveţi de pus pe cineva în locul meu !» Puteai să zici nu ? Sigur, măcar «să mă mai gîndesc, tovarăşi», ar fi trebuit să zic şi, cred, găseam eu un om care să mă scoată din încurcătură, dar n-am spus nimic, mi-a fost frică, deşi aveam mereu pe limbă : «Ştiţi, tovarăşe Lazăr, vă mulţumesc, nu sînt încă demn de această cinste, nu mă simt pregătit, e prea mare pentru mine, care nici nu stau grozav cu sănătatea...» Dar de unde să ştii ce-i putea trece prin cap : în cîteva clipe îţi găsea, dacă dorea neapărat, rude în Australia, sau că ai fost legionar ori membru în nu ştiu ce partid de dreapta. Am tăcut şi, iată-mă, detaşat la raion, activist, răspunzător de cîteva sate ce ţineau de comuna Arini. Lucrasem de cînd mă ştiu în oraş, la fabrică, nu prea aveam habar ce e cu agricultura, însă îmi spuneam că voi munci bine, îmi voi face datoria, şi nu se putea ca în cîteva luni, un an, doi, cel mult, să nu păşesc la regiune, să revin deci în oraş. Dacă te evidenţiai, te săltau repede, era mare nevoie de cadre bune, cinstite. Nu-mi rămînea decît să joc o singură carte ; munca, să-i conving că merită să aibă încredere în mine. Politică ştiam, atunci nu era greu, instrucţiuni erau destule. «Florico, îi spun, aşadar, nevesti-mii, a cam înţărcat bălaia, gata cu boieria, am fost detaşat la ţară, în cîteva zile îmi iau tălpăşiţa. Voi rămîneţi aici, să nu pierdem casa, că mă întorc eu, nu se poate, şi nu oricum !» Ea, săraca, nu prea era la curent cu lupta de clasă, aşa că începu să plîngă : «Doamne, iartă-mă, nici fără socialism nu-i bine, dar dacă te duci, nici cu socialism nu-i grozav.» «Taci, îi spun speriat, să nu te audă cineva, că am încurcat-o ; în loc să ajung în Arini, ne pomenim în Măcin !» «Păi nu ţi-a fost de-ajuns ? zice ea. Şi cu grevele, şi cu naţionalizarea, şi cu plumbul, dă-le dracului, ai fete, iar eu nu-s căsătorită cu uşa aia, m-am săturat să te tot aştept. Mai facă şi alţii revoluţie, că pe tine nu te las nici moartă. Dar dacă se întorc ceilalţi, ce se întîmplă cu tine ? Crezi tu că regele stă degeaba, nu pregăteşte ceva ? Dar dacă iese domnu Maniu, crezi că va sta degeaba ? Că prietenii ăştia ai tăi te poartă şi te adună cum vor, iar cînd o să vină ăştia, or să te lase şi or să te arate cu degetu. Şi dacă n-or să vină, cum zici, ce folos am eu de tine ? Cît a fost război, am înţeles, aşa e în război... În astea ţi-a trebuit să te bagi ? Să iei pămîntul la ţărani ? Să distrugi atîţia oameni, legea lor veche, credinţa ? Dacă nu mergi, crezi că-ţi ia cineva ciocanul din mînă ?» «Măi fată, îi zic, sarcina nu se discută. Nici la Bucureşti, Doamne iartă-mă, nu m-ar pedepsi grav dacă aş refuza, poate m-ar lăsa în pace, însă cu Lazăr nu îndrăznesc, ăsta chiar că nu ştie de glumă. Iar apoi, o dată prins în horă, trebuie să joci. N-am crăpat pe front, în puşcărie, scap eu şi de aici. Şi apoi cine să facă socialismul dacă nu noi, cei ce credem în el, cei ce-am luptat pentru el ?» Dar, vezi, ea ştia una şi bună, în ea vorbeau grija, neliniştea, şi nu politica : să fiu cu ea, să aibă mîncare, să fie linişte-n casă, iar restul n-avea importanţă. «Pe urmă-s blindat, o asigurai eu, nu-mi poate zice nimeni nici fă-te-ncolo, beton armat, ce mai ! Şi dacă am trecut pragul regiunii, mai jos nu pic, treabă verificată. Nu trebuie să uiţi că avem şi nişte fete, or, în socialism nu-i nevoie de zestre, însă ceva bani şi nişte lucruri tot e bine să ai, că nu se ştie niciodată. Fetele-s fete, egale-n drepturi, tovarăşe cu noi, dar dacă-s urîte şi proaste, nu-i poţi da nimănui sarcină să se însoare cu ele, nu-i un decret împotriva femeilor nemăritate, nimeni nu le ia dacă nu găseşte ceva ce atrage, or, pînă se vor desfiinţa banii, mai e destul, nu-i rău să-i ai pînă atunci.» Astfel, cu lacrimi şi nedumeriri, cu minciuni şi înjurături, mi-am părăsit

totuși familia, fabrica și orașul. N-o să crezi, dar eram convins că nu mă voi întoarce niciodată unde am fost, și așa, singur, fără să îndrăznesc să mă consult cu cineva, de teama de a nu fi înțeles greșit, plecam și mi se făcuse frică ; nu mai eram tînăr să nu-mi mai pese și nici prea bătrîn ca să nu am ambiții ; oricum, desprins de fabrică, de oamenii pe care-i cunoșteam, îmi pierdusem parcă siguranța, nu mai aveam încrederea de odinioară. Azi îmi dau seama că în anii cît fusesem avansat, scos din producție, am început să văd altfel lumea : trăiam explicînd ce și cum, celor alături de care crescusem, de parcă ei n-ar fi avut ochi, de parcă mie, peste noapte, din momentul părăsirii fabricii, mi s-ar fi mărit cumva creierul. Nu regret, a fost o muncă necesară, nici eu nu-i citisem pe clasici, n-am avut vreme, dar aveam simț politic mai dezvoltat decît alții, eram mai vigilent, nu-mi era indiferent în ce orînduire mă aflu. Și nici ceilalți tovarăși nu-și făcuseră studiile la Oxford ori în Moscova. Pe urmă, vezi, dacă omul simplu are bani, mîncare, haine, poți să-i vorbești ce vrei, că nu-l doare, nici nu te bagă-n seamă. Altfel, se uită mai atent la tine, și e bine dacă rămîi numai cu ceea ce-ți spune el în gînd : «Foarte frumos vorbești, treaba ta, dar de ce n-avem bani, iar tu de unde mă-ta ai apărut și pe ce lume trăiești ?» Bineînțeles că și eu îmi spuneam, gîndindu-mă la tovarășul Lazăr : «Se vede că tot pe calul care trage dați, dar nu-i nimic, pe cînd mă voi întoarce, se va găsi undeva în regiunea asta un loc și pentru voi, vă notez eu de pe acum !» Pentru că mie nu-mi plăcea omul ăsta, metodele lui de lucru, nu însemna, Doamne păzește, că am ceva cu orînduirea. El îmi vorbea de parcă ar fi fost socialismul în persoană, de parcă Marx sau Lenin l-ar fi întrebat pe el ce să scrie și cum să facă. Din păcate, era mai sus pe scară, și așa stînd lucrurile, trebuie să taci.

Tovarășul Coza m-a privit foarte rezervat : nu era sigur ce vrea regiunea cu mine, ce urmărește, nu cumva mă pregătește să-i iau locul ? Cel puțin așa mi se păruse atunci. De fapt, ca să nu mai avem vorbe, l-am asigurat de la bun început că-s detașat *numai* și că imediat ce-mi voi îndeplini sarcina, doresc să mă întorc la familie cu orice preț. Asigurarea mea fusese însă un cuțit cu două tăișuri : dacă-mi dădea referințe bune, o încurca el ; dacă nu-mi dădea, riscam să fiu uitat acolo. În mine, însă, nu-mi doream decît să-mi termin treaba și, firește, să-i cîștig încrederea. Pentru asta trebuia să fac totul, n-aveam cui să mă adresez, nici vreun om, mai sus, care să-mi poarte de grijă. Eram prieten cu directorul fabricii, lucrasem împreună, nu știu, dar parcă ți-am vorbit de tovarășul Barta... Ce putea face el ? Depindea, la rîndul lui... «E foarte greu aici, îmi spusese tovarășul Coza, ai o sarcină importantă și va trebui să o duci la îndeplinire în cele mai bune condiții.» Vorbele astea le mai auzisem eu, mi se mai spusese aceeași poezie, că doar nu era să-mi zică tocmai el : «N-ai mare lucru de făcut, floare la ureche, dai puțin din gură și vremea trece, leafa merge.» Ceea ce a urmat însă nu mi-a plăcut deloc : «Este aici, în zona noastră, o bandă de legionari care terorizează lumea, înspăimîntă pe cei ce vor să se înscrie în colectivă. Oamenii nu-i trădează de frică. Așa se face că n-am aflat nici cîți acoliți au, nici unde-și au bîrlogul și nici cine le dă alimente și informații. Se pare că Sterian a corupt și pe cîțiva oameni cinstiți. Oricum, știu că-i în solda anglo-americanilor, pe care-i așteaptă. În cel mai scurt timp o să-l întîlnești. O să-ți ia arma, banii și o să te amenințe în cazul că te va lua prin

surprindere. Poți conta însă pe noi, pe mine și pe tovarășul Brainea, sîntem deja pe urmele lui, căci dacă se află mai sus că nu facem ce trebuie, e vai de capul nostru !» Tovarășul Coza mi-a arătat fotografia lui și toate celelalte detalii. Mai tîrziu m-am convins că nu semăna deloc. Sterian era înalt, uscat, numai mușchi, avea părul cenușiu, părea un fel de oaie merinos, și ochii mici, aspri, pierduți sub niște sprîncene groase, negre, care se uneau deasupra nasului. Îl cercetam atent, să nu-l uit, dar în gînd îl înjuram de mama focului : «Ce mă-ta te-a lovit ? Ți s-a făcut de moarte ? Păi nu vezi că n-ai nici o șansă ?» Pentru el, decît la pușcărie, era mai bine aiurea, în munți. «Sterian, învățător în Arini și apoi în Fîntînele, proprietar de pămînt și mare admirator al lui Antonescu», așa mi-l prezentase, pe scurt, tovarășul Coza. Cazul nu mi se păruse prea încurcat : Antonescu mai avusese admiratori care și-au dat seama pînă la urmă. Presupuneam că nu știu totul sau nu vor să-mi spună. «A fost pe front, ofițer, iar la întoarcere și-a cumpărat o moară și două gatere de care se ocupase după ce fusese dat afară din învățămînt. O dată cu naționalizarea lor, a dispărut pur și simplu ; se crede că a fugit în Apus, la o școală de spionaj și, după un timp, a fost parașutat în munții din vecinătatea Ariniului.» Adevărul era că pînă-n clipa respectivă nimeni nu-i văzuse fața — însuși tovarășul Coza recunoscuse asta — umbla mereu mascat, însoțit în permanență de doi bandiți, mascați și ei, și de o fată din Arini, care fusese, se zice, siluită de un cetățean de la raion sau de un soldat, ori poate chiar de amîndoi, cum se mai întîmplă la chefuri. De altfel, cu femeile nu știi niciodată cum e bine, cînd au poftă să se bucure și cînd nu. Uite, chiar mie mi s-a întîmplat una. Periodic, în Arini, venea o delegată din partea U.F.D.R.-ului, și cînd umblam dintr-un sat în altul, mă ruga s-o iau cu mine, că-i era frică singură, și, drept să-ți spun, avea și de ce să-i fie : tînără, nici 30 de ani, înaltă, blondă, veselă și, în plus, nevastă ; soțul ei, băiat bun, însă mai în vîrstă, tehnician sau cam așa ceva. Bine, mergeam noi împreună peste dealuri, și fata era veselă, rîdea, mă bătea pe umăr, cînd era obosită se lăsa pe mine, cerea să ne oprim și, mă rog, o făceam ; mă uitam la ea ca vulpea la brînză, gata să-nchid ochii, dar, dracu știe, apărea mereu cîte un *dar dacă*... Dar dacă e pusă tocmai să-mi verifice calitățile morale înainte de a mă trece la regiune ? Dar dacă are alte misiuni, mai delicate, în legătură cu Sterian ? Dar dacă-i cinstită de-a binelea și-i umblă pupăza atît de tare că se aude chiar și-n București ? Problema are însă și un alt aspect : ca bărbat, nu te poți face de rîs ; femeia rîde ea, glumește, se apropie pînă la un loc, însă tu trebuie să începi. Și uneori, cînd mă vedeam acolo, singur, printre dealurile ălea, nici în car, nici în căruță, fără colectivizare și fără Sterian prins, departe de familie, îmi venea uneori să beau la nebunie ori să mă pierd cu o femeie, cît ar fi de mare păcatul. Lupta-i luptă, îmi spuneam, dar femeile pe seama cui le las ? Că Dumnezeu a lăsat pe pămînt și asemenea bucurii. Uneori, îmi venea să închid ochii și să las o mînă unde trebuie, dar mă rețineam, nu puteam face de frică o singură mișcare. Odată însă, iarna, băuți puțin, căci era un frig de te trăsnea, se încălzește femeia și, ajunsă lîngă mine, începe să-mi cînte :

Trecui pădurea cu tine
Și nu te-ai atins de mine.

«Ei, de știam cu chestia asta, îi spun, nu ți-ar fi părut rău.» «Gata, rîse ea, e mult prea tîrziu, ai pierdut ocazia.» Asta mai poate veni, mi-am zis, se mai repară, bine că tovarășul Coza n-a avut ocazia să-mi spună : «Colectivizarea merge foarte încet, sîntem mereu criticați pentru asta, pe bandiți nu i-ați prins, n-ați demascat nici un dușman de clasă, nici un sabotor, în schimb faceți aia și aia, uitînd că morala proletară ne învață așa și pe dincolo...» Bună fată a fost tovarășa Bindea, păcat că a rămas fără degetele de la o mînă, și bine totuși că a scăpat cu atît de unul din frații protejatului tău Carol Măgureanu. Acolo, în spital, fiind lovită la cap, biata femeie crezuse că moare și și-a dat drumul la gură : «Te-am iubit, tovarășe Radu, mi-a spus, aș fi mers cu dumneata pînă la capătul pămîntului. Am văzut că n-ai inițiativă, iar eu, fiind într-o funcție mai mică, n-am îndrăznit. Acum mor și nu mă jenez...» «Lăsați, îi spun eu, o să vă faceți bine, îi prindem pe bandiți și atunci tragem un bairam pe cinste, tovarășă Bindea.» «N-am avut parte de fericire, că bărbatul meu era doar cu numele, zise femeia, însă nu-mi pare rău că am fost atîta vreme împreună.» «Nu scap, tovarășe Radu», repeta ea, plîngînd. Și asta a fost, cu atît am rămas. Pe atunci, de Carol ăsta nu auzisem, însă bătrînul, tatăl lui, mi-a fost dat în primire : «Vezi, îmi atrase atenția tovarășul Coza, în Arini situația e complicată. Pe de o parte, oamenilor le este frică de Sterian, care-i mai asigură că sosirea anglo-americanilor e chestie de săptămîni sau luni, și mulți cred asta, le convine, pe de altă parte, există un fel de chiabur, Măgureanu, neam cu toți, iar satul se spune că a fost înființat de strămoșii lui. Ăsta e un om foarte șiret, are rude în străinătate, poate și ceva aur și arme, oricum, noi nu l-am prins încă în flagrant delict, dar după el se orientează toți. În timpul foametei a dat grîu la oameni și astfel i-a cumpărat.» Aici Coza avea dreptate. Foarte mulți se orientează după cine le dă pita cea mai mare, n-au conștiință, nu le pasă de idei. Măgureanu avusese de unde, dădea atunci cota la stat atîta grîu cît întreaga cooperativă la înființare. De aceea era greu : trebuiau învățați să înțeleagă ideile, țelul nostru, și nu burta. «Dacă-l lămurești pe el, ți-ai încheiat practic treaba, deoarece cu ceilalți e chestie de zile. Legea, desigur, nu-i obligă, dar nici nu-i încurajează să nu se înscrie, așa că vezi cum faci. Noi așteptăm rezultate bune cît mai repede. De altfel, am să trec într-o zi în control. Conștiința oamenilor se dezvoltă mai tîrziu în urma relațiilor de producție, așa că lucrează din greu la relații, nu aștepta după conștiință, că ne vede sfîntul, trebuie să ajungem fruntași în cel mai scurt timp. Dacă ai de lucru cu Sterian sau cu altcineva, dai urgent telefon și, împreună cu tovarășul Brainea, te vom sprijini.» «Dacă depinde totul de un om, mi-am spus, de ce n-au făcut-o ei ? Un om e floare la ureche. Se pare deci că nu-i chiar așa. Sau le place să zacă în birou și să dea indicații, fără să cunoască realitatea ? Oricum, dacă într-adevăr e cum zic ei, atunci, cît ar fi de inconștient, îl fac să se înscrie de zece ori. Chiaburimea ne urăște, or, eu nu văd de ce aș muri de dragul ei ?!» Omul ăsta, Brainea, îmi scăpase printre degete, mă deranjase încă de la început : mic, uscat, cu bărbia ieșită mult în afară, te privea neîntrerupt cu niște ochi de gheață, părea că pînă și Coza se temea de el, deoarece, la fiecare indicație, nu uita să-i amintească numele. «Am stabilit cu tovarășul Brainea, îmi spuse Coza, că poți să te bazezi pe cîțiva oameni de încredere. În primul rînd, șeful de post, Lupșe, om care a mai avut de lucru cu Sterian și care, dacă-l prinde, îi întinde pielea pe băț. Apoi tovarășul președinte Clopoțel, tovarășul Poduț, secre-

tarul Comitetului provizoriu, şi tovarăşul Mocanu, paznicul de la tauri. Mai sînt şi alţii, foarte mulţi. Printre ei se află şi poştaşul, ăsta ştie tot ce se mişcă în sat, ne-a adus servicii serioase, însă e cam slobod la gură şi prea-se ţine de glume.»

Pînă-n sat m-a condus chiar Brainea cu maşina, în dimineaţa următoare. M-am grăbit să ajung, muream de curiozitate : cum, atîţia oameni de încredere, atîţia oameni buni n-au reuşit să facă mare lucru ? Voiam să-i văd, să analizez singur situaţia şi să-l cunosc pe acest Măgureanu. Îmi amintesc exact : era ceaţă, şi întreg drumul, desfundat, şerpuitor, ascuns prin pădure, avusesem impresia că ne vom răsturna, soldatul conducea nebuneşte, făcea adevărate acrobaţii peste gropi. Ce trebuia să fac ? Ce mă aştepta ? Mi se spusese să mă descurc la faţa locului şi, sincer să fiu, locul nu-mi plăcea, eram iarăşi de mînă cu neprevăzutul. Satul, aşezat pe două dealuri, era acoperit cu ceaţă, Munţii, foarte albaştri, păreau îngheţaţi. Îi priveam nervos şi mă gîndeam la Sterian. «Tu mă încurci pe mine îi spuneam în gînd, eu te voi încurca pe tine, tu vrei una, eu vreau alta, şi uite-aşa, peste cîtva timp unul va dispărea. Să dea Dumnezeu să nu fiu eu acela. Iar dacă voi fi, tot moartea te aşteaptă, Steriane, eşti pierdut oricum, aşa că poate voi reuşi să te conving să nu vărsăm sînge.» Oricum, cred că aş fi fost mai mulţumit să lucrez 20 de ore în topitorie decît să tremur continuu că nu ştiu care nebun are pregătit un glonte special pentru mine, că probabil îmi este cunoscut şi urmărit fiecare pas. Sigur, n-aveam ce face, sarcina era sarcină, intrasem deja în horă, aşa că m-am hotărît să nu mă gîndesc înainte, n-avea rost, ştiam de mult că atunci cînd o ia gîndul înainte, fapta rămîne în urmă, or, eu trebuia să fac treabă, repede, eficient, fără prea multe vorbe. Vezi, unii oameni seamănă cu copiii : dacă nu-i obligi să facă un lucru bun, dacă nu le forţezi mîna, n-ajungi nicăieri, pierzi vremea degeaba. «Te înscrii ?» îl întrebi. «Da», îţi răspunde. «Cînd ?» «Om vedea noi.» «Spune o zi, o dată !» «Om vedea şi asta mai încolo.» «Nu eşti conştient că pierzi aşteptînd ?» «Apăi am pierdut eu destule, nu-i bai.» «Dacă te-aş obliga ?» «Treaba dumitale, dar atunci îi lucra dumneata, că eu nu-ţi calc pe acolo.» «Şi-aşa-i bine.» Cît despre relaţiile cu şeful, Brainea îmi spuse în maşină : «Dacă vrei să-ţi meargă bine cu tovarăşul Coza, fă-i, cînd vine-n sat, o primire ca lumea : şedinţa perfect organizată, ţine mult la asta, flori, pionieri, cîntece ; după aia, aşa, o masă festivă. Iar cu oamenii nu te lăsa influenţat de milă şi de lacrimi, îs daţi dracului, trag de timp, nu le convine să renunţe la proprietatea particulară. Banditul ăla de Sterian, care ţine permanent legătura cu Truman, i-a convins că americanii-s pe drum. De fapt, să nu uit, tovarăşului Coza îi place mult o lozincă :

Unde sînt americanii ?
S-au ascuns ca şobolanii !

Dacă vine, pune un grup de copii să i-o strige, trebuie să dovedim imperialiştilor că nu ne pasă de ei.» Şi atunci, care de care se temea ? Coza de Brainea sau invers ? Eu mă aflam între ei, trebuia să-i împac pe amîndoi, dar şi pe mine.

Lupşe, fiind informat de sosirea noastră, aştepta în capătul satului. Brainea, voind să-mi demonstreze cum ar trebui să mă port, îl luă în primire imediat : «Ei, numai singur ? Clopoţel, Poduţ şi ceilalţi ce păzesc ? Parcă aţi primit o sarcină, nu ?» «Să trăiţi, spuse Lupşe, tocmai acum şi-o duc la îndeplinire. Am prins un chiabur că a tăiat clandestin

un vițel și i l-am sechestrat. Nu-și achită la timp cota și îi mai arde de speculă ! Știam că veniți și tocmai de-aia...» «Tu ai ceva de raportat ?» întrebă căpitanul. «Sterian nu a fost semnalat în raza comunei, munca se desfășoară normal, numai eu am avut de furcă cu niște pocăiți. Ăștia-s mai răi ca chiaburii, mai încăpățînați ; le spui, crezi că au priceput, dar fac exact cum îi taie capul. În rest, cu cotele, n-am ce mă plînge : dau, și dacă ar fi mai creștini, i-aș chiar evidenția, deși m-ați prevenit că au legături cu Occidentul. Nu-i poți clinti. M-am gîndit să-i fac mai întîi ortodocși, și pe urmă marxiști, dar nu merge, nu vor, unii ar fi de acord invers. Îmi semnalează poștașul că a murit unul de-al lor, un moș nenorocit, și mă duc la ginerele lui și-i spun : „Mă, să nu vă prind că ați călcat legea, că eu vi-s Iehova. Să-l îngropați așa cum scrie la carte, creștinește, cu popă și celelalte, și fără ședințe de-ale voastre. Altfel, pînă la urmă, tot voi o să ziceți că-s om rău." Azi ar fi a treia zi, dar ieri, spre seară, nu știu ce-mi vine și trec pe la popă să-l întreb dacă l-au chemat sau nu. Nici vorbă, Mitrea îi și scosese din evidență. Atunci, furios, trag o raită pe la mort, să le repet că-i vede sfîntul dacă nu mă ascultă, însă nu era nimeni acasă, mortu nicăieri, iar o vecină-mi spune că l-au îngropat deja. Merg ață în cimitirul lor, și ei, buluc, pe marginea gropii, îi cîntau înainte de a-l slobozi de tot. „Am picat la fix, le spun, sus cu el și acasă, iar materialul propagandistic dați-l încoace, la mandea." Doar se spune foarte clar : „Nu știi ? Te învățăm. Nu poți ? Te ajutăm. Nu vrei ? Te forțăm !" Și unde-i lege, nu-i tocmeală, așa că azi i-am dat sarcină lui Mitrea să se ocupe de mort. Din păcate, mai trebuie să recurgem la serviciile lui pînă se va găsi o altă soluție, o formă mai bine organizată. Nu știu dacă ați auzit de experiența popii din Răgalia. A început prin a citi articolul de fond din ziarul local la slujbă, ca astăzi să fie în rîndurile noastre. Cătun mic, familii puține și sărace, dar popa e luminat. Face slujba, iar cînd e gata : „Dumnezeu să fie cu voi cu toții, acum, membrii de partid nu părăsesc biserica, rămîn la ședință". N-avem ce face, tovarășe Brainea ! Oamenii nu știu carte, așa că popa e și doctor, și moașă, și notar, și de toate. Chiar și tată, spun gurile rele.» Înmormîntarea, iată o treabă la care nu mă gîndeam pînă atunci. Undeva în mine îmi venise să rîd, însă tăcerea lui Brainea, fața lui ca de piatră — nici nu aprobase, nici nu spusese altceva — mă cam tulburase. Aș fi vrut să strig : «Doamne, din ce capăt s-o apuc ?» dar nu era momentul să fiu trist, nu cunoșteam nimic încă, oricum, un om îmi părea de pe acum în mînă : Lupșe. Ascultător, servil, dur uneori. Era el oare omul cel mai potrivit, care să mă ajute împotriva lui Sterian ? De fapt, există omul ăsta cu adevărat, din moment ce tocmai lui Lupșe nu i-a făcut nimic ? Sau era o sperietoare inventată anume de Coza și Brainea pentru a-mi spori combativitatea și vigilența ? Un lucru mi-am impus încă din momentul acela : să tac pînă-i voi cunoaște bine pe toți. Și asta am făcut mai tîrziu, la sfat, cînd am fost prezentat celorlalți, și la petrecerea din casa lui Poduț, și în zilele următoare, cînd umblasem aiurea, să mă familiarizez cu împrejurările, însoțit de un tînăr, paznic la taurii comunali. Îmi spuneam : «Nu merge cu Lupșe, să spună oamenii că vreau să-i intimidez, nici cu un funcționar, să creadă ceilalți că-l favorizez, ci cu unul tînăr, de perspectivă, cu care, la o adică, să-i țin în șah pe toți.» Din păcate, n-am avut prea mult timp de studiu, deși tocmai la acest amănunt țineam. Era însă în firea lucrurilor : de cîte ori îmi propun să mă gîndesc la o treabă mai importantă, este imposibil să nu mi se întîmple cîte ceva. Uneori merg pe stradă, și cînd să ajung la o concluzie, căci eu

gîndesc în mişcare, ori mă împiedic, ori îmi pierd pălăria, ori calc pe cineva. Peste trei nopţi deci aud nişte bătăi în uşă ; era trecut de miezul nopţii. Locuiam în camera de oaspeţi şi abia mă culcasem, făcusem planul de şedinţe, de acţiuni, îmi propusesem să chem pe rînd, la sfat, pe toţi oamenii, să vorbesc cu fiecare în parte, de la obraz. «Domnule, credeam eu atunci, nu se poate să nu înţeleagă că dacă trebuie, trebuie.» Eram mare naiv, ei nu pierdeau ocazia să te încurce : «Cum vine asta ? Pămîntul meu, dar îl folosim toţi ? De ce ni s-a dat pămînt la reforma agrară ca acum să ni-l ia ? Statul vrea să trăim bine, bravo lui, dar eu dacă am ajuns să trăiesc cum vrea statul şi-mi convine, atunci de ce dracu ne ia pămîntul ? Ce grijă are el ?» Deschid, şi prin crăpătura uşii îmi apare o mînă cu un plic ; îl iau, spun mulţumesc şi aprind lumina să văd despre ce este vorba. Făcusem o imprudenţă gravă : neînarmat, fără să întreb cine-i, fără să iau măcar o lanternă. Mi-am dat seama de asta însă abia după ce am citit biletul :

Tovarăşe Radu,

Ai la dispoziţie 48 de ore pentru a părăsi definitiv comuna, ale cărei tradiţii strămoşeşti vrei să le zdruncini împreună cu întreaga voastră haită de vînduţi. E bine să te orientezi nu după sfaturile dascălului vostru, care este departe, în iad, ci după pilda înaintaşului tău, care a fost om înţelegător şi şi-a văzut de ale lui. Trebuie să ştii că îţi cunosc fiecare pas, întreaga activitate agitatorică. În caz de nerespectare a prezentului ordin, vei suporta consecinţele, şi nu va avea de suferit clasa pe care crezi că o reprezinţi, nici cei în a căror soldă eşti, ci propria-ţi familie.

Sterian

Am adormit abia spre ziuă. «Ei, îmi spuneam, provocarea a fost făcută. Am de ales între familie şi îndeplinirea sarcinii. Dar parcă poţi da înapoi ? Dacă mă ia dracu, am căzut la datorie, şi atunci ai mei vor lua o pensie ca lumea, nu vor muri de foame. Căci în linii mari mi-am făcut damblaua, am gustat din multe farfurii, ştiu cum e şi pe sus şi pe jos, numai mort n-am fost încă. Dacă reuşesc să-l prind, atunci sînt aranjat pe o viaţă, salt, încît n-am să mai văd raionul ăsta nici cu coada ochiului !» Un lucru însă mă irita cumplit : mă ameninţase, or eu aşa ceva n-am suportat niciodată. În zori m-a trezit Lupşe : în capătul satului se furase un porc. I-am arătat scrisoarea. «E Sterian, zise imediat. Asta-i este sistemul. Înseamnă c-am scăpat de grija porcului, se bucură Lupşe. În tot răul e şi un bine. De obicei lasă chitanţe, sigur, neplătite. Asta-i soarta ţăranului. De cîtiva ani se umple de chitanţe, şi de un fel, şi de altul. Şi el le adună pe grindă şi se uită la ele şi nu pricepe nimic. Pe cel care a fost înaintea dumneavoastră, Sterian l-a băgat în boală, încît omul a mers dintr-un concediu medical în altul pînă s-a pensionat.» «Şi ce-i de făcut ?» îl întreb iritat. «L-a căutat şi raionul, dar nu poate fi găsit, se ascunde grozav. Are munţii aici, oamenii nu-l trădează pentru că le este frică, arme au rămas destule şi bani cu care să-şi plătească informatorii din sat îşi face el rost. Pînă acum în zona asta n-a omorît pe nimeni, a ameninţat numai. Cînd prinde cîte un om de-al nostru, îl bate şi-l obligă să-şi mănînce carnetul de partid. Şi eu am luat două bătăi, aşa că de-l prind, îmi plătesc datoria, şi abia pe urmă-l predau.» «Cine crezi că e informatorul lui ?» «Păi, rîse Lupşe, numai Măgureanu poate fi.» «Poate sau este ?» îl întreb.

„Cine știe, spusese el indiferent. Nu i-a văzut nimeni împreună, însă vecinu e cel mai influent om din sat și e normal să nu aibă chef să se înscrie. Cu ce vrei să-și țină pe urmă copiii la facultăți ?» «Al dracului de om, zic, mi-a vorbit și tovarășul Coza de el, hai să-l cunosc. Vreau să-i arăt și scrisoarea. Trebuie să afle Sterian că nu mi-e frică.» «Eu, spuse Lupșe, aș anunța raionul. Să se spele pe cap cu el. Pentru că sînt unii tovarăși care au impresia că noi huzurim aici, că nu vrem să facem nimic.» «Nu, îl întrerup, de ce să ne speriem de o simplă amenințare ? Merg la Măgureanu, și pe urmă vedem noi !» Bineînțeles că Lupșe avea dreptate, mă alegeam probabil cu o bătaie mai puțin dacă-i trimiteam tovarășului Brainea biletul și, totodată, îi ceream sprijin. Numai că, la început, Lupșe nu-mi inspira încredere, mi se părea destul de prost încît să nu-i pese lui Sterian de el. Oricum, făcea orice lucru fără consum de energie, toate îi erau egale, părea doar agitat. Biletul îmi putea folosi, la o adică, la tribunal, ba chiar și familiei mele dacă, din nenorocire, aș fi murit. M-am încăpățînat însă, nu voiam să mă creadă laș nici raionul și nici Sterian, țineam cu orice preț să-i dovedesc banditului că are de furcă cu un om tare, și nu cu o tufă. M-am dus deci, seara, la Măgureanu și, la început, omul mi-a făcut o foarte bună impresie. Calm, așezat, cu gesturile atît de bine calculate, el mi se părea că este un proroc picat direct din *Biblie*, înțelepciunea pămîntului. Te privea în felul lui, mult, atent, voia să vadă ce e cu tine și, rar de tot, cînd tăcerea devenea nesuferită, scotea un cuvînt, două, apoi iar aștepta, le urmărea efectul. Bătrînu a fost un om foarte puternic, de aceea, cînd se ridica de la masă pentru a aduce cîrnați și slănină ori cînd ciocneam paharele, aveam impresia că vrea să mă turtească, să se lase peste mine și să mă sufoce, drept care, întotdeauna, mă dădeam pe spate destul de neliniștit. «Mă bucur că mi-ați cinstit casa, îmi spuse la sosire, deloc uimit că mă vede. De altfel, toți cîți au trecut pe aici, toți tovarășii dumitale, au ținut să mă viziteze. Unii aveau de gînd să mă lămurească, altora le era foame, la noi se mai găsește cîte ceva, cei mai mulți însă vor cotele. Dumneavoastră pentru care din aceste motive ați venit ?» «Pentru toate», îi răspund în glumă, și el, politicos, mă pofti la masă, unde, o vreme, în tăcere, băurăm cîteva pahare de țuică. «Dar care dintre ele v-a împins cel mai mult ?» îmi spuse cînd nu mă așteptam. «Păi, de mîncat, mîncăm, glumii eu, cotele le-ați dat, rămîne una singură...» Măgureanu rîse, știuse de la bun început că asta mă doare și avea răspunsul pregătit. «Și cu înscrisul, nu-i vorbă, pînă la urmă acolo vom ajunge toți, spuse el, îmi dau seama, numai că legea nu mă lasă.» «Tocmai legea ? rîsei eu. Credeam, și mi s-a spus, că nu vreți, că după dumneavoastră așteaptă tot satul...» «Fiecare trăiește cum îl ajută sfîntu, spuse el calm, nu suflu nimănui în supă, treaba fiecăruia. Satu știe foarte bine că eu nu pot, așa că...» «Ba chiar vă rugăm», spusei amabil, gîndindu-mă că voi rezolva mai repede cu înscrierea de cum se așteptau toți. «Uitați, zise Măgureanu, eu sînt înstărit. De aici începe buba. Martor mi-e bunul Dumnezeu că n-am luat pămîntul nimănui, că l-am cumpărat cinstit după ce tata îl pierduse, că n-a muncit nimeni la mine fără bani sau mîncare. N-am băut, n-am dat banii în vînt, am strîns și iar am strîns pentru băieții mei. Ce am e adunat cu sudoare. Noi, de cîteva sute de ani, am fost și am rămas primii în sat ; eu, după ce tata, fie iertat, a pierdut înainte de război totul, cu femei, cu acțiuni, cu băutul, m-am pus și am refăcut averea. Asta e. Cît a fost foametea, n-a mers unul de la mine fără grîu sau fără mălai, că eu nu l-am risipit. Dar, fiind înstărit, n-am ce căuta, nu-i voie, așa

scrie la gazetă, că noi sabotăm, încurcăm munca în colectivă. Drept să vă spun, dacă așa-i legea, zic și eu ce zice ea. Nu înțeleg însă cum se face că eu, care am trudit ca un cîine, să fiu egal cu cel care a tăiat frunză la cîini, n-a făcut nimic, a stat la umbră ? M-aș înscrie din milă pentru pămînt, care, dat pe mîna leneșului și prostului, îl sălbăticește. *Biblia* zice să nu pui la căruță un cal și un măgar ! Deci, și dacă aș veni cu cererea, nu aveți voie să mă primiți.» Nu știam treaba asta, dimpotrivă, Coza și Brainea îmi spuseseră că de el depinde totul, așa că greșisem neinformîndu-mă exact. Îi înjuram de mama focului pentru încurcătura în care mă vîrîseră. «Stau acolo și dau ordine fără să cunoască bine terenul. Am să le-o spun la prima ședință.» «Să discut cu feciorii, să ne mai gîndim, că de înscris, mă înscriu», îmi zise Măgureanu, iar eu, considerînd treaba încheiată, schimbai discuția și vorbirăm pînă noaptea tîrziu cîte-n lună și-n stele. Undeva îl înțelegeam, nu-i puteai pretinde să-l fi citit pe Marx, n-avea conștiință, dar munca îi era dragă, iar de proști și de leneși mi-a fost și mie scîrbă toată viața. Eu bat terenul sau car la plumb pînă mă spetesc, și el dă-i cu gura înainte, nu te slăbește, știe mai bine ca tine ; tu răspunzi de muncă, iar el de linie ! «Bine, mă, îi spun în cealaltă zi lui Lupșe, de ce ați așteptat să vin eu să vă rezolv problema ? Omul vrea, nu-i nici o piedică în afară de faptul că-i înstărit. Voi știați că n-are voie să intre, și atunci de ce mă pisați la cap că Măgureanu-i așa și pe dincolo ?» «V-a prostit, tovarășe, îmi spuse plutonierul ; vrea să-l facem sărac, să i se reducă din cotă, că de înscris mai găsește el motive să amîne : ba să vorbească cu feciorii, ba cu nevastă-sa, ba că mai așteaptă. I-am spus doar : „Dă, frate, cererea, s-o avem la noi, aici, în dosar, și pe urmă te facem proletar de vrei, vedem ce facem..." Dar credeți că a vrut ?» Mi-am dat seama că m-a păcălit, însă, drept să-ți spun, în noaptea aceea, la un pahar de țuică, m-am simțit bine cu el, încît, vorbind de copii, ajunsesem chiar să întrezărim o înrudire. Melania nu e urîtă, vezi și tu, și pe urmă nu-i rău să ai cîte un colectivist la care să poți trage la nevoie. Și mai era ceva : credeam că în satul ăsta străin și mare voi avea un om cu care să discut... Mai tîrziu, după încă niște pahare, începuse el să mă lămurească de ce nu-i bună gospodăria, de ce nu vor obține rezultate : «Cît știe că-i a lui, omul suferă și rabdă pentru pămînt, îl doare, îl pune mai presus de orice. Cît ai pămîntul tău, cît ești legat de un loc anume, ai pentru ce să trăiești. Pămîntul i-a ținut în viață pe oameni cît au domnit pe aici străinii, pămîntul i-a ajutat să-și păstreze obiceiurile și credința. Uite, cînd a venit Horthy, cine crezi că a rămas aici ? Țăranul, învățătorul și popa. Că aveau și ei pămînt. Ceilalți, foarte mulți intelectuali, s-au refugiat. De ce ? N-avea ce să-i lege... De asta îți spun : omul lucră bine numai atunci cînd știe că o face pentru el, că-i al lui. Altfel, nu-l doare, nu-i pasă. Vezi, eu, după cîtă cotă dau, ar trebui să fug, că nu rentează, nu merită, trăiesc din ce am avut. Dar mi-e milă de pămînt, nu pot să-l las în seama spinilor și buruienilor, e al meu...» «Dar, îi spuneam, așa o fi ; vremurile însă s-au schimbat, nu mai poate fi ca înainte, trebuie modernizat totul. E nevoie de tractoare, de îngrășăminte, or, pe parcele mici...» «Aici îs dealuri, nu merge. Dar eu nu-s împotrivă ; vreau doar să vorbesc și cu băieții, că-i dreptul lor. Și apoi cu oamenii, unii-s mai leneși, alții-s mai harnici, și dacă nu-i mălaiul lor, nu le pasă de un fir tăiat în plus, nu-i doare.» «Bine, îi spun, dar noi vrem să transformăm nu numai agricultura, ci și conștiința.» «Ei, rîse Măgureanu, cu agricultura o să meargă mai repede, dar din prost om deștept și din maimuță om nu văd cine va

putea face.» Oricum, ne-am despărţit în termenii cei mai buni cu putinţă şi, pînă la discuţia cu Lupşe, îmi fusese simpatic. Spunea exact ce crede, nu mă aproba doar de formă pentru a scăpa de mine, îi aflasem şi eu argumentele şi ştiam de unde să-l iau. Bineînţeles, dacă s-ar fi auzit la raion că am chefuit cu Măgureanu, tocmai cu omul cel mai periculos, aş fi fost prost văzut, dar eu aveam metodele mele şi mă mai gîndeam că poate descopăr ceva în legătură cu banditii. Dar nu venise vorba şi nu asta era important ; tot n-ar fi recunoscut. Altceva mă surprinsese şi îmi plăcuse la el : omul era legat de pămînt, dar se şi supunea vremurilor, nu-l credeam în stare să facă deosebirea între a fi lămurit şi a i se forţa mîna, aşa, uşor, mai ales că prea mulţi oameni aşteptau după el, depindeau de el. Abia mai tîrziu mi-am dat seama că şi-a bătut joc de mine, că trăgea de timp. În drum spre dormitor, însă, m-am pomenit cu cîteva pietre vîjîindu-mi pe la urechi şi cu un nou avertisment : «Nu uita, mai ai 24 de ore». În noaptea aia, drept să-ţi spun, m-a lovit un dor de casă cum nu mai avusesem. Uite, eu pe aici, cu ameninţările, şi ele, sărmanele, de asemenea nu dorm, se gîndesc la mine, tremură să nu mă omoare vreun dobitoc de bandit. Şi dacă nu mi-ar fi fost frică, m-aş fi dus, cu orice risc, la ai mei, acasă, le-aş fi lăsat dracului toate, în seama cui avea chef să fie tăbăcit. În cealaltă zi, însă, mă trezisem cumva ca din morţi : «Nu este nici un om cinstit în satul ăsta care să-l prindă, să-l aducă, să dea măcar vreo veste ? Dacă nu este, o să caut, iar dacă n-o să găsesc pe nimeni, o să vi-l fac eu cadou, vă asigur. Mama voastră astăzi şi mîine, le-am spus, nu vă convine că am venit, mă urîţi, vreţi să mă pierdeţi, v-ar face mare plăcere să-mi vedeţi pielea atîrnată pe băţ ? Dacă aşa stau lucrurile, pînă atunci să vă învăţ şi eu minte, să pomeniţi că aţi avut de lucru cu *mine*. Pînă una, alta, sînt tare, viu, sănătos. Nu vreţi cu vorbă bună ? Am să vă fac bine cu sila şi neam de neamul vostru o să-mi mulţumească.» I-am cerut lui Coza încă doi miliţieni şi, pînă au sosit ei, Lupşe a dormit în camera de oaspeţi. Bineînţeles, Sterian nu s-a astîmpărat. Exact cînd s-au împlinit orele respective, am primit un telefon. «Tu eşti, Radule ? N-ai plecat, aşa că din clipa asta poţi să te aştepţi la pedeapsă. Pentru orice eventualitate, mai ai încă două zile. Atît.» «Mă Steriane, mă, i-am spus, bagă-ţi minţile-n cap, că doar n-ai nici o şansă. Vei fi spînzurat de prima creangă dacă-mi faci ceva ori dacă te opui şi zăpăceşti oamenii. Eu am belit granguri mai mari ca tine, aşa că nu-mi pasă de ameninţări. Parcă te văd, Steriane, acolo pe stîlp, de unde dai telefon, aud cum îţi dîrdîie dinţii de frică. Coboară pînă mai ai timp şi vino încoace, cu vorbă bună. Spre binele tău...» «Radule, îmi zice, dacă nu te cari pînă la ordinul stabilit, am să-ţi înfund cu cuţitul bărboşii tăi pe gură, am să te satur de speriat oamenii... Te voi împroprietări cu doi metri cubi de pămînt în cel mai scurt timp. Du-te la sediul vostru dacă ţii neapărat să vezi comunişti în jurul tău, aici nu prinde, n-are ce căuta comunismul.» «Am să-l fac, Steriane, îi spun, iar pe hoitul tău am să semăn fasole, fire-ai al dracului de bandit ! Dacă vrei să te predai, scapi ieftin, adaug, aşa că eu îţi dau, Steriane dragă, două zile de gîndire. Vino, predă armele şi rămîi în viaţă.» «Dacă e să aleg, atunci prefer moartea, Radule, e mai plăcută, o suport mai bine, nu-mi produce greaţă. Decît slugă la slugi, mai bine liber, Radule, ca pasărea codrului. Mi-e de-ajuns un singur stăpîn, Dumnezeu, ba chiar şi el îmi prisoseşte.» «Şi anglo-americanii, îi spusei, la care vrei să le vinzi ţara ? De ăştia nu scoţi o vorbă ?» «Mi-ai văzut contractul, ori cum vorbeşti aşa ? Crezi

că nu le ajunge ce au ei ?» «Am să ţi-l găsesc eu, Steriane, îi asigurai, şi o să te pun să-l mănînci.» Atunci însă numai eu ştiu cu cîtă nelinişte vorbeam, cît de greu îmi venea să fac pe curajosul ! Nu mă obişnuisem cu satul, mă simţeam străin, nu mă acomodasem, cărările înguste, acoperite cu iarbă grasă, tufişurile dese, negre, uliţele strîmte, pline de gropi, şi mai ales liniştea de moarte mă tulburau. Şi mai era tăcerea şi răceala oamenilor sau poate respectul ; oricum, distanţa care o ţineau faţă de mine nu-mi convenea, mi se părea amenințătoare. N-aveam mai nimic comun, nu ne lega o singură amintire, o întîmplare, ceva, nu mi se ivise prilejul să le dovedesc într-un fel sau altul că sînt om bun, cu nevoi ca ei, că am şi eu copii, muiere care înţelegea orice în afară de necesitatea socializării agriculturii. Dar ce să fi făcut ? Să-i chem şi să mă spovedesc ? Să mă plîng tuturor ? Poate că aş fi făcut-o şi asta dacă nu aş fi fost sigur că astfel scad în ochii lor. Pe oameni nu-i interesează decît propria lor suferinţă, dacă o au. Dacă n-o au şi sînt sătui, te faci de rîs spovedindu-te, te micşorezi degeaba... Trebuise să mă ocup mereu de alţii, şi pe ai mei, cum se întîmplă, să-i las la urmă. Uite, şi astăzi, Melania, cînd vine vorba de mine, îmi spune cu nevinovăţie : «Orice puteai să faci, tată, numai pe fraţii ăia, pe Măgureni, nu trebuia să-i omori». «N-ai încotro, îi răspund, trecutul nu poate fi măsluit, judecă-mă aşa cum sînt. Poţi să mi-i pui în spinarea mea, îi duc, dacă e cazul, dacă ai chef, mai adaugă-mi cîţi vrei, nu-i o problemă... Vreau însă să ştii că nu eu i-am condamnat la moarte, nu eu am fost în completul de judecată, ci istoria, ea i-a condamnat, eu am executat sentinţa, am fost, ca oricare om cinstit, în plutonul de execuţie şi, cred, arma încărcată a fost din pură întîmplare în mîna mea. Nu eu răspund de moarte şi nu moartea lor era esenţială. Pe urmă, trăim organizat, nu sîntem de capul nostru. Fiecare executăm ordinele cuiva. Cel ce ordonă are motivele lui să o facă. Altfel nu s-ar putea. Dacă gîndim fiecare de capul nostru, dacă le interpretăm pe toate după priceperea noastră şi facem ce ne convine, ce e mai uşor, nu ajungem departe.» Mă enervează că orice fac, pe unde mă întorc, ajung la criminalii ăştia. Şi numai din cauza voastră, îngeraşi nevinovaţi — nevinovaţi, pe dracu ! — care nu cunoaşteţi istoria, care vă înconjuraţi în principii şi reguli, iar cînd colo... Uneori, făcînd politică sau dreptate, eşti obligat să sacrifici un om, doi, ca să salvezi o mie. Trebuie să dai exemplu şi, în asemenea situaţii, măgăreaţa poate să cadă nu chiar pe cel mai vinovat. Uneori fără frică nu poţi rezolva nimic, încît eşti obligat să te întrebi dacă nu frica este cea care ne obligă să facem lucruri excepţionale ? Imediat după război, aici, în oraş, se fura ca-n codru : nu puteai să ieşi noaptea pe stradă, ba nici chiar ziua nu era bine să te aventurezi pe străzile mai depărtate de centru, căci erau bande întregi de hoţi care te lichidau fără milă. Pe un coleg l-au nenorocit pentru un ceas becisnic, vechi, pe care-l purta doar de fală, din cauza lănţişorului de aur. Noaptea, ciocănituri în uşă ori uşa aruncată din ţîţîni, mîinile sus, la perete, şi-ţi cotrobăiau peste tot, nu era chip să te împotriveşti, ba ţi se culcau şi cu muierea sub ochii tăi ! Oameni fără lege, flămînzi şi leneşi, învăţaţi cu viaţa fără muncă, risipiţi peste tot, în restaurante, la colţuri de stradă, la uşile magazinelor, unde se nimerea. De-abia scăpasem de teroarea unui război crunt, de ridicări, deportări, şi cînd să începi să te aduni, apar ăştia, şi viaţa ta nu face iarăşi mai mult de doi bani, nu mai aveai pic de siguranţă. Ei, şi atunci în oraş a apărut un inspector, Tănăsescu, un meseriaş bun, care trăgea-n ei ca-n brînză. Ţi-l prindea cu

mîna în buzunar ? Acolo rămînea lat, două zile, spre învăţare de minte. Era mereu în legitimă apărare. Inspectorul ştia cum să-i caute, cum să-i stîrnească. A băgat frica în toţi şi, cu timpul, tîrgul a devenit curat. Merita hoţul să moară pentru leii şi aşa devalorizaţi pe care-i găsea într-o poşetă ? Sigur că nu ! Astăzi ia cîteva luni, mai nimic, şi de multe ori îşi reîncepe activitatea în ziua imediat următoare eliberării. Aşa, pe cont propriu, omul a scăpat oraşul de bandiţi. Sigur, a omorît destui, nu-i vorbă, nu suferea de milă, n-au murit uneori exact cei ce trebuiau, dar nici nu poţi să ştii pe cîţi i-a salvat de la moarte ori de la jaf. L-am văzut şi eu într-o seară la «Ardealul». A intrat încet, calm, s-a aşezat la o masă şi a comandat o ţuică ; a băut-o, a mai stat puţin, apoi s-a dus, n-o să crezi, la şeful orchestrei şi i-a spus : «Cîntă-mi, bre, aşa, ceva trist, cît se poate de trist, că eu stau uite aici lîngă voi, să vă aud bine !» «Pentru dumneavoastră, dom' şef orice, şi un marş funebru dacă vă face poftă. Numai că, zise ţiganul, aici e mincri,şi ăştia nu le suportă, că mor zilnic, pe capete, şi-l aud prea des» «Răspund eu, Sulică, zise Tănăsescu, treaba mea.» Ţiganul începe acel cîntec trist, lung mineresc, de parcă simţeai cum te trăgea moartea în groapă ascultîndu-l. Ne uitam toţi la Tănăsescu şi nu ştiam ce draci l-au apucat, ce voia, căci era clar că nu venise de florile mărului. Unde intra el cu ai lui, trebuia neapărat să se întîmple ceva. Asculta omul şi părea nemulţumit : «Tu, măi Feri, de ce nu cînţi mai cu suflet, că pentru tine l-am comandat ?» Atunci, omul de la gordună, înspăimîntat, dădu să fugă, îşi aruncă instrumentul alături, la picioare, însă în clipa aceea un glonte-i rase umărul de la haină. «Mîinile sus şi la perete, le ordonă Tănăsescu, iar tu, Feri, dă cuţitul ăla încoace !» Ţiganul începu să tremure, că nu, că n-are nimic, ceilalţi plîngeau de-a binelea, şi lumea îngrozită aştepta să vadă ce urmăreşte inspectorul. Ăsta însă, la fel de calm, zise : «Caută-l tu, Sulică, în buzunar, şi vezi ce afli, da' să nu care cumva, că mă ştiţi...» Omul se apropie, băgă mîna şi scoase un cuţit mare, vînătoresc. «E cam roşu pe la plăsele, nu ?» zise Tănăsescu. «Nici măcar o găină, dom' inspector», spuse speriat Feri, apoi, disperat, smulse cuţitul din mîna celuilalt şi voi să se arunce pe Tănăsescu. Acesta însă trase fulgerător cîteva focuri, şi omul se prăbuşi la pămînt. «Am uitat să-l întreb dacă ştie ceva de familia Weiss şi Constantin, spuse el, dar dacă voi, careva, aveţi vreo veste, mai ales tu, Sulică, anunţă-mă. Corbu m-a asigurat că tu ai nişte noutăţi...» Nu mai aşteptase răspunsul, se întoarse cu spatele spre ei, comandă încă două ţuici ; era o lecţie grozavă pentru toţi, deşi lui Tănăsescu îi plăcea să facă şi puţin circ. Vezi, cu faptele, sînt două categori de oameni : unii-s conştiincioşi, tac şi fac, dar nu-i bagă nimeni în seamă, lumea crede că aşa-s ei, şi-i lasă-n pace, dacă-i lasă, şi o altă categorie, cea mai numeroasă, care dacă s-a ouat o dată, cotcodăcesc de ştie toată lumea. Ăştia ajung departe, ştiu să-şi pună în lumină rezultatele muncii lor. Singur, Tănăsescu era obligat să o facă, lumea era cum o ştim, şi ceea ce-ţi spun nu era un caz izolat. Atunci, oamenii i-ar fi ridicat statuie ; astăzi, cînd nu mai există urmă de armă, cînd aţi apărut voi, ăştia, nevinovaţii şi umanii, Tănăsescu e omul care duce în spate zeci de morţi, dar probabil, după voi, nici o viaţă. Îl văd, e pensionar, îşi plimbă cîinele, citeşte ziarul, stă la cozi şi, rar, cînd se iveşte cîte o treabă complicată, cîte un ştab îi dă un telefon : «S-a întîmplat în felul ăsta. Nu-i vreun muşteriu de al tău, rămas în viaţă ?» Aşa şi cu mine, Dane. Îmi recunosc alte păcate, mult mai mari dar, ca să fiu sincer pînă la capăt, ăsta nu. Istoria nu s-a scris niciodată cu gura pînă la urechi, ci cu sînge. Ea ştie precis că trebuie să ajungă de la, să zicem,

A la B. Dar cîţi dispar dintre cei ce o împing într-o parte sau alta ? Pe cîţi îi turteşte ? La cîţi le încurcă socotelile, îi năuceşte ? Nu spun că ea merge întodeauna înainte căci uite fascismul a tras-o înapoi. Pentru că atunci cînd ţi-e frică să nu vorbeşti cumva în somn, că te-ar putea auzi cineva, cînd nu există cine să te apare, cînd mergi ca un orb împins din spate, nu poţi să mori de bucurie. Afişele de pe ziduri cîtă vreme n-o să-mi iasă din minte ? Le văd mereu, vii, ca atunci, în Moldova, mă urmăreşte degetul pe buze :

Cine limba lungă are
Cinci ani va săpa la sare.

Cînd ani întregi ai trăit astfel, nici nu-ţi dai seama cum te schimbi ; cum, încet-încet, de dragul unei vieţi care nu prea merită mulţi bani, te dezobişnuieşti să caşti gura, ţine-ţi în tine urletul, şi să nu crăpi cînd eşti absolut singur — pentru că nimeni nu ştie cu ce se ocupă celălalt — îţi dai drumul însă cu toate astea, cînd ţi se spune ceva, faci de teamă, ca şi de voie bună. Ţi-am spus însă de păcate. Unul dintre ele a fost că eu am crezut în Măgureanu. Discutasem deschis, ca între oameni, fără să ţin seama de funcţie, de nimic, îmi spusesem şi eu necazurile, şi, cînd colo, tocmai pe mine voia să mă înşele ! L-aş fi iertat dacă ar fi recunoscut, că doar fiecare avem interesele noastre. De altfel, peste cîteva zile i-am şi spus : «Bade Măgureanu, îmi pare tare rău că ai vrut să mă tragi pe sfoară. Eu îţi vin în casă, mă port frumos cu dumneata şi, cînd colo, treci peste orice şi vrei să mă înşeli. Va să zică, ai fi vrut nu să te înscrii, ci să te ajut să scapi de cotă ! Nu-mi place cînd cineva mă crede tolomac. N-am să mi-o iert niciodată că m-am destăinuit, că am vorbit ca între prieteni. Nu sînt prost, Măgurene, o să te convingi !» «Du-te-n drumu-ţi, omule, îmi spuse el nervos. Ce-am zis, aia rămîne. Nu vorbesc în vînt. Dar dacă-i aşa, îmi pare rău, trebuia să mă aştept să fii ca alţii, ca Lupşe, care mi-a crescut vacile în capătu satului.» «N-aş vrea să mă confunzi, îi răspund, că te-aş putea confunda şi eu, Lupşe a crescut, a învăţat şi greşeşti dacă-l ţii cum l-ai ţinut. De altfel, o să aibă el grijă să te convingă.» «Am văzut eu multe, zise el. Cîţi au venit aici, tot atîţia s-au dus. Prima dată află cine sînt şi pe urmă lasă-ţi gura slobodă. Eu nu-s supărat, dar nu-i bine să te iei după o fostă slugă. Eu nu urăsc pe nimeni, deoarece ştiu că Dumnezeu a făcut mai mulţi proşti decît deştepţi, şi că mărimea şi făloşenia sînt bolile care ne omoară. Cine-i Lupşe ? Cine poate fi ?» «Ei, o să-mi dai toate datele la sediu, cînd te voi chema, îi răspund. Pe urmă o să-ţi dovedesc că şi fără dumneata se poate face treabă. Pînă una-alta, gîndeşte-te ce o să-mi răspunzi în legătură cu Sterian.» «Dar prostu ăsta cine o mai fi ?» se răstise Măgureanu, ca apoi să vină spre mine, să mă prindă de un nasture de la haină şi, cu o voce obosită, dar ameninţătoare, să adauge : «Eşti mare şi tare, domnule Radu, şi, pînă într-o zi, poţi să faci ce vrei. Eu n-am decît pe Dumnezeu, şi dacă el vrea să îndur, nu voi zice : „Doamne, de ce-ţi baţi joc de mine ?“ ca Iov, ci voi răbda. Poţi să mă faci frate cu Sterian, nu voi zice nu, că dumneata şi Lupşe sînteţi în stare să-mi dovediţi orice dar odată şi odată o să vină apă şi la moara mea.» Stătea drept, neclintit, de parcă nici nu m-aş fi aflat în faţa lui ; nu-i păsa de mine, de vorbele lui duşmănoase, părea picat din cer şi-mi era milă de el. «Or să te ajute imperialiştii ? i-am spus. Or să îngroape ei socialismul ? Ştiu că nu le convine, dar nici nouă nu ne convine capita-

lismul şi monopolismul. Poţi să le-o spui că eu am spus asta. Adică să le transmită Sterian.» «Dacă o să vadă cum distrugeţi satele, cum omorîţi credinţa, cum călcaţi legea şi instalaţi domnia minciunii, poate că or să vină», mă asigură el. «N-au venit cînd l-am dat afară pe rege, îi spun, şi o să vină acum, cînd îi plînge nu ştiu care chiabur ? !» «Americanilor nu le pasă de regi, că n-au avut niciodată, ci de popor, dacă vrei să ştii !» «Ei, îl asigur eu, pînă atunci rămîi cu mine. Aşa că, bade Măgurene, nu te juca, te previn, dă-ţi seama !» «Uite ce e, zise Măgureanu. Sîntem între patru ochi, n-ai martori, dacă vrei să mă dai gata, mă poţi şi fără vorbele astea, şi o vei face, dar vreau să mă răcoresc : Află că vor veni, te asigur ; ci cînd spun una, se ţin de cuvînt. I-am auzit eu. Nu se poate să închidă ochii, au suflet şi credinţă şi n-o să ne lase să ne nenorocim. Gîndeşte-te. Şi acum poţi să mă legi !» După discuţia asta, am fost convins că Lupşe are dreptate. În prima zi, cît n-am apăsat pe accelerator, a fost cuminte, respectuos, la locul lui, şi, iată, în clipa cînd a văzut că nu mă poate duce de nas, şi-a dat arama pe faţă. El, baza, piatra satului, fundamentul, se preface cît are interes, dar obişnuit dispreţuieşte, se crede atît de tare încît poate să sfideze pe oricine. Vrea să pară om bun şi înţelept din interes, căci în el, în ochii lui, eşti cît un purice. Cînd însă nu le convine un gest de-al tău, explodează. Or, asta n-am suportat niciodată, oricine ar fi fost. Măgureanu n-a făcut politică la viaţa lui. Dacă ar fi crezut în americani, i-ar fi fost frică să-mi spună, erau prea grave cuvintele, un om normal nici n-ar fi îndrăznit să le gîndească, însă el, neştiind ce înseamnă, le trîntise, voia să-mi arate că mă dispreţuieşte în aşa măsură încît poate să-mi spună orice, nu-i era frică, habar n-avea de mine, de funcţia mea. Înainte de război, sătul de fabrică, aflasem că se cîştigă mai bine la Bucureşti. Voiam şi eu să-mi fac o casă şi să am ceva al meu, sigur, unde să fiu popă şi rege, să nu-mi dea ordine nu ştiu care nefericit, să nu trebuiască să tot aud : chiria, apa, gazul, întreţinere şi toate cîte sînt. Las nevasta acasă şi mă duc să prospectez terenul. Umblu eu încoace şi-ncolo, lucru era şi nu era, tot lopată şi ciocan, şi asta n-ar fi fost nimic dacă salariul era măcar cu o sută mai mare. Pînă la urmă, mi-am dat seama că nu e ceea ce mă aşteptam. Dar nu doream să mă duc acasă cu mîna goală. Printr-un prieten — că şi atunci aveai nevoie de referinţe şi de relaţii — ajung lăptar la un fel de boiernaş dintr-un sat de lîngă Bucureşti. Aer, ţară, muncă sub cerul liber, îmi chiar convenea. Nişte bani în plus mai ieşeau, căci laptele nu se poate planifica exact. Mulgeam în zori, iar dimineaţa luam platforma şi-l distribuiam pe la abonaţi. Printre ei era şi un ministru, Cîmpenescu, sau cam aşa ceva. La ora 6 dimineaţa îi lăsam bidonul în holul vilei şi-mi vedeam de treabă. Uneori ministrul era treaz, mă chiar aştepta, îi plăcea să-l bea nefiert, pe stomacul gol. «Tu l-ai muls ?» mă întreba el. «Da, domnule ministru», îi răspundeam. «Pari băiat curăţel. Pentru mine să-l mulgi numai tu, şi să ai grijă să te speli bine.» Uneori îmi dădea ceva şi-mi făcea semn să ies după ce, mai întîi, îi mai umpleam un vas de tablă pentru cîinii de vînătoare de la care, de altfel, mi s-a tras buclucul. Domnule, mă călcau pe nervi potăile lui. Ţinea atîtea javre pe lîngă casă, le hrănea cu lapte şi carne proaspătă, în vreme ce strada era plină de nevoiaşi şi vagabonzi, de milogi şi de copii ai nimănui. El huzurea într-o vilă, în vreme ce eu dormeam în grajd. Dar asta-i altă poveste, unora le pică, dracu ştie de ce, numai cărţi bune, cîştigă mereu, în vreme ce alţii, cît s-ar strădui, nu se pot desprinde de pămînt. Într-o dimineaţă intru, vreau să pun laptele în hol, dar tot atunci uşa din faţă se deschide,

apare ministrul, vreau să-i dau bună dimineața, însă în clipa aceea de lîngă el țîșnește un cîine și mă pomenesc cu labele lui pe umăr, nas în nas cu javra. De spaimă, vreau să mă apăr, dar bidonul se duce dracului și întreg holul se umple de lapte. Ministrul meu intră în draci. «Idiotule, de ce nu ești atent ? îmi spune. Nu vezi că de prietenie o face ?» «De ce nu-l țineți afară, unde îi este locul?» îi răspund, deși îmi era pe limbă să-l trimit în altă parte. «Nu fi obraznic, îmi strigă el, roșu de mînie. Adu altul, nu mai conversa.» «Conversația mă-tii !» mă gîndesc eu și-i aduc un bidon nou, al altcuiva. Dar cîinelui respectiv, din clipa aceea, am început să-i port sîmbetele. În dimineața următoare vin mult mai devreme ; nu putusem dormi de nervi. În curte, toți cîinii, vreo cinci sau șase, dezlegați. Dau să intru, și javrele se reped la mine. «Ei, îmi spun, a sosit momentul să mă apăr.» Îl prind pe unul de gît, i-l răsucesc din două mișcări, ceilalți sar, se agită în jurul meu, eu nu mă las, îi lovesc pe unde se nimerește cu cîinele mort, mă mușcă, îmi fac praf hainele, dar, pînă la urmă, mai omor încă unul ; ceilalți fug, eu îi iau pe ăștia doi și-i vîr, de glumă, cu capetele în gard ; mă atacă iarăși un altul, pe la spate, mă culcă la pămînt, eu, cu mare greutate, mă ridic și-l trîntesc de nu se vede, dar, în vremea asta, în poartă, cu arma în mînă, dezbrăcat, apare Cîmpenescu. Plîngea pur și simplu după javre și mă înjura de mama focului. Îl trimit și eu unde trebuie și, în vremea respectivă, mai răsar niște slugi, zarvă mare, astfel că nu-mi rămînea decît s-o iau la sănătoasa. Îi las bidonul și o întind însoțit de două focuri de armă ; noroc că m-am împiedicat și am căzut, altfel s-ar fi zis cu mine. În ziua aceea am tulit-o din București. Puteam dormi și acasă în grajd. Măcar era grajdul meu. De asta îți spuneam : de atîtea ori ai impresia că totul merge perfect, limpede, pînă cînd, într-o zi, omul scoate arma și trage fără milă din te miri ce motiv ! Cu Măgureanu era foarte clar. Sigur, nu voiam să-l las în pace, să-i dau impresia că a învins, dar mi-am propus să duc muncă de lămurire cu ceilalți. Am dat de veste să vină toți la sfat, voiam să discut cu fiecare în parte, să le văd motivele, să aflu ce anume îi leagă de Măgureanu, dacă îi leagă ceva cu adevărat. Cînd mă gîndesc la zilele acelea, și astăzi mă apucă furia : unii veneau, îmi făgăduiau, dar a doua oară își uitau promisiunea ; alții cereau timp de gîndire : neamuri, rude, neveste, copii și așa mai departe cică se împotriveau ; cei mai mulți însă își trimiteau copiii ori nevestele să anunțe că au nu știu ce treabă, sînt plecați la oraș ori în munți, ca muncitori forestieri. Și uite așa au trecut cîteva luni în care nu am făcut aproape nimic : îi ascultam, le țineam conferințe, ei tăceau și își vedeau de ale lor, iar tovarășul Coza, periodic, mă exaspera : «Cum stăm, Radule ? Cîți ai ? Păi ce raportezi la regiune ? De ce nu intensifici munca ?» N-aveai ce să-i explici, voi, ăștia, tu și Melania, v-ați fi descurcat mai ușor, vă pricepeți la vorbe și la dres busuiocul, eu eram omul faptelor, *da* sau *nu*, căci faptele se văd, nu au nevoie de cuvinte ajutătoare, ori tocmai ele îmi lipseau. Singurul meu noroc a fost că o lungă perioadă Sterian m-a lăsat în pace, nu fusese semnalizat de nimeni, îi convenea că băteam pasul pe loc. Reîntoarcerea acasă mi se părea atît de îndepărtată, încît mă apuca groaza ; de altfel, Florica îmi proorocise asta de la bun început, așa că intrase în boala scrisului. Nu-ți spun ce-mi scria. «Taci, băi, îi răspundeam, că dacă dă cineva peste scrisorile tale, ne bagi pe amîndoi la apă, de nu mai vedem soarele.» «Măcar am ști una și bună, se încăpățînase ea. Ai, să zicem, 4 ani, dar cînd se împlineste sorocul, ieși și-ți vezi de ale tale, vii acasă, la familie. De aici cînd crezi că

o să scapi ? Iar apoi faci o treabă foarte urîtă, furi pămîntul oamenilor, nu se poate, o să te bată Dumnezeu !» N-avea ea conştiinţă de clasă, dar îmi era nevastă, era a mea, trecusem împreună prin multe necazuri şi, nu ştiu cum se întîmplase, însă ani întregi fusese mai mult singură. Nici pentru mine nu era plăcut, îmi venea mereu să închid ochii, să le las pe toate dracului şi să-mi văd de familie, să fug undeva la munte, să nu-mi dea nimeni de urmă. Şi poate că într-o clipă de slăbiciune, într-o noapte cînd nu puteam dormi, încît, de disperare, trebuia să mă îmbăt, aş fi făcut-o, dacă nu m-ar fi iritat Măgureanu şi Sterian. Mă culcam şi mă trezeam cu ei în gînd : «Păi bine, mă fraţilor, de ăştia-mi sînteţi ?» Şi Măgureanu, cu înţelepciunea şi siguranţa lui, cu liniştea lui, cu convingerea că el ştie exact mersul vremurilor, are darul profeţiei, lui imperialiştii i-au dezvăluit viitorul, încît nu-i rămîne decît să stea senin şi să-şi rîdă în el de eforturile noastre pentru a-i face şi lui bine, de naivitatea mea prostească. I-am chemat pe Poduţ, Lupşe şi Clopoţel, pe ceilalţi şi le-am spus foarte nervos : «Tovarăşi, s-o mai dăm şi dracului, ne vedem în şedinţe şi cam atîta, nu mă ajutaţi, nu faceţi nimic, de parcă asta ar fi numai treaba mea. Se poate ? Într-o bună zi am să vă trag la răspundere, le zic, o să vă pun în discuţie chiar calitatea de membri. Cum ? Eu chem aici oamenii, îi lămuresc, vreau să aflu ce-i doare, în ce le constă rezistenţa şi îndărătnicia, sînt întrebat mereu de tovarăşul Coza asupra situaţiei, iar Poduţ, tovarăşul nostru scump şi drag, se plînge pe la oameni că nu are nici un amestec aici, că lămurirea şi înscrierea ar fi în sarcina mea, astfel că el e un simplu executant al tuturor ordinelor mele şi nimic mai mult. Tovarăşul Lupşe, şi el de faţă, nici nu ştie dacă are sau nu vreo treabă, e mulţumit că Sterian îl lasă-n pace şi-i convine cu ce mai jumuleşte de ici-colo. Merge în pădure, omoară cu armele statului un mistreţ şi face raport că a tras, în legitimă apărare, după duşmanul de clasă. De atîta vreme, am înscris doar cîţiva, al căror pămînt, din păcate, dacă face cîteva zeci de hectare ! Putem oare să-l comasăm în mijlocul satului, în văzul lumii, şi să punem pe el G.A.C. „Drapelul roşu“ sau „Viitorul“ ? Ce facem, tovarăşi ?» «Lucraţi sectar, dacă nu vă este cu supărare, spuse Lupşe, spre stupefacţia mea. Eu, în locul dumneavoastră, le-aş face cîte o citaţie la fiecare, cu amendă în caz de neprezentare, şi să vezi cum apar, cum le apare conştiinţa. Să vină, să zicem, la 12 şi 11 minute. Nu e la fix ? Plăteşte ! Altfel cum să-i prindem ? Ce putem face altceva ? Tovarăşul Coza ne cere fapte, or, de unde să le scoatem ? Pe urmă, cîte o raită prin sat. N-are şanţuri ? Pac finanţa ! Nu e vopsit gardul ? Iarăşi bugetul. Că doar spre binele lor o facem ! Să vedem dacă baronul Măgureanu o să le poată plăti la toţi.» «Uite, al dracului, îmi spuneam, parc prost, poţi să baţi pari cu el, şi, cînd colo, nu-i lipsit de iniţiativă. Iar apoi e localnic, îi cunoaşte mai bine, ştie ce li se potriveşte, eu sînt străin şi-mi trebuie timp să-i deosebesc, or, tovarăşul Coza şi-a cam pierdut răbdarea.» Nici nu-ţi poţi imagina ce a ieşit din povestea asta ! Curtea sfatului se umpluse, veneau, stăteau, frigeau slănină, făceau bancuri, iar cînd se apropiau orele, era o înghesuială şi o bătaie de te înspăimînta. Am avut însă posibilitatea să-i am pe toţi, să le explic ce şi cum ; îi luam, îi duceam la şcoală, le proiectam filme, le ţineam conferinţe şi, iarăşi, pe rînd, îi chemam la lămurit. Eu îi întrebam una, şi ei răspundeau alta : «De ce mi-a scos împuternicitul hainele în ogradă ? De ce să vopsesc parii din gard alb de tot, că aduce a spital ? De ce sînt pus să car cu un cal piatra pe care nici un

camion n-ar fi în stare într-o săptămînă ?» Sigur, era şi Măgureanu acolo, ca un măgar între oi ; îl chemam, îmi spunea că trebuie să vorbească în vacanţă cu feciorii, alteori nu zicea nimic ; oricum, nu mă lăsa în pace un gînd : ce să fac cu omul ăsta ? La cine o fi făcut el vreun rău ? Pe cine l-aş putea folosi împotriva lui ? Şi asta a început să mă preocupe mai mult dintr-o seară cînd, din întîmplare, l-am întîlnit la crîşmă. Sfîntului nu-i mai convenea, se pare, să bea singur, acasă, venea la bufet, avea nevoie de oameni, începea să se simtă izolat. Unul dintre oamenii de la masa lui mi-a oferit un scaun, iar eu, în loc să-mi văd de treabă, rămîn şi, să nu crezi, cetăţeanul mă ia şi la întrebări. «Nu eşti de pe aici, zise el, se vede, faci cum te duce cugetul şi inima. N-am de ce să te învinuiesc, am îndurat chinuri şi mai mari şi sîntem pregătiţi şi pentru altele. De un singur lucru îmi pare însă rău : că te porţi de parcă n-am fi de aceeaşi naţie. Noi, românii, nu trebuie să ne mîncăm între noi, că alţii de-abia aşteaptă.» «Da, îi spun, nici eu nu vreau asta, am răbdat şi eu destule de la străini, să nu crezi că n-am suferit. Dar te înşeli dacă îţi închipui că-ţi vreau răul. Pentru binele dumitale stau departe de familie, îmi sfarm bocancii, pentru binele dumitale vreau să te îndemn la un lucru bun.» «Crezi într-adevăr că se poate face bine cu sila ? Eu nu ţi-am cerut nimic, lasă-mă în prostia mea, nu vreau mai mult, trăiesc cum am învăţat din moşi-strămoşi. Dacă ne lichidaţi pe noi, ţara moare, se duce pe rîpă, căci noi o susţinem şi cu pîine, şi cu carne de tun. Nu cerem decît să ni se lase credinţa, popa şi învăţătorul.» «Crezi că are cineva ceva cu popa şi cu învăţătorul ? Dacă-ţi convine, mută-i acasă, nu mă priveşte. Poate să-ţi facă slujbă de o mie de ori pe zi, treaba lui. Dar nu putem rămîne cum am fost, trebuie să ne aşezăm pe baze noi, să facem dreptate pentru toţi. Dumneata cu pămînt poţi să te declari egal cu dînsul care n-are nici unu la sută, să zicem, din ceea ce ai dumneata, dar în realitate nu eşti, atîta vreme cît ai mai mult, cît îl exploatezi.» «Ştiţi unde greşiţi Lupşe şi dumneata ? spuse Măgureanu cu obişnuitu-i calm. Cînd ne credeţi mai proşti decît sîntem, cînd consideraţi că nici nu vedem, nici nu auzim, că trebuie să ne purtaţi de mînă.» «Eu îţi explic, nu te port. Drumul este nou şi nu e cazul să aveţi impresia că sînteţi pe el fără să ştiţi unde duce. În socialism duce, chiar dacă nu vrei mata, ori nu-ţi convine.» «Atîţia prieteni nenorociţi, vorbea Măgureanu mai mult pentru el, atîţia nevoiaşi frecaţi în toate chipurile. Viaţa în Arini a fost infectată din rădăcini.» «Dumneata, i-am răspuns nervos, ai putea fi ridicat pentru agitaţie împotriva orînduirii noastre. N-o fac, deoarece ţin să-ţi arăt că satul se descurcă şi fără contribuţia dumitale. De ce nu i-ai ajutat pînă acum pe aceşti nenorociţi ? Atunci trebuia să-ţi fie milă... Îmi pare foarte bine că te-am cunoscut aşa cum eşti», îl asigur eu. «Numai Dumnezeu ne cunoaşte, el ne ştie sufletul şi după vrerea lui sfîntă ne urcă şi ne coboară. Toate se plătesc în cele din urmă.» «Lasă, îi spun, nu-mi vorbi în parabole, că nu-mi plac. Împreună cu prietenul dumitale, Sterian, puteţi să-mi faceţi ce vreţi, să-mi plătiţi cum vă e pofta, că şi fără mine tot în socialism vei ajunge.» «Eu n-am lichidat şi n-am îngropat pe nimeni, dar strămoşii mei au îngropat destui străini», spuse el.

În vremea asta, Brainea anunţă că el împreună cu tovarăşul Coza vor veni în sat. Şeful era nemulţumit şi voia să ţină cîteva şedinţe cu activul. Brainea îmi atrăgea atenţia să am mare grijă de primire. Cu asta îl puteam domoli puţin. Cum tot îi aveam pe agricultori acolo, i-am dus la şcoală şi le-am spus că din moment ce şi aşa pierd vremea, ar fi bine să înceapă imediat construirea unei tribune, necesară în toate îm-

prejurările, să curețe frumos curtea sfatului și a școlii, să spele strada și să aibă grijă de garduri. Coza fusese de mai multe ori pe aici, cunoștea satul și trebuia, încă de la intrare, să sesizeze diferența. N-aveam de ales. Brainea știa ce vorbește, era om cu experiență, iar eu, deocamdată, nu mă puteam lăuda cu vreun succes deosebit. Sigur, nu eram vinovat, mai mult nu se putuse face, numai că întotdeauna cel ce trebuie să execute plătește. Bine, și Coza era mustrat de Lazăr sau de mai știu eu cine ; dintr-un birou lumea arată cu totul altfel și, la urma urmei, pe vorbe nu dai bani. Și așa, oamenii s-au pus pe lucru, a ieșit o tribună frumoasă ; bineînțeles că și pe cei de la sfat i-am mobilizat de urgență. «Tovarăși, le-am spus, o să primim o vizită foarte importantă și trebuie să ieșim bine. Voi, care aveți experiență, cum ați proceda ?» Poduț se înscrise primul la cuvînt : «Tovarășul Lupșe să meargă puțin prin pădure, împreună cu încă un tovarăș, și să se preocupe de materia primă, o căprioară sau măcar niște cocoși-de-munte. Știe tovarășul, nu-i o problemă. Nevastă-mea și cu mine vom avea de grijă să le transformăm în produse finite. Tovarășul Mocanu să vadă de lichide, și așa nu înregistrează toate vitele care vin la taur, iar tovarășul Rebegea, poștașul, cu mobilizarea și agitația vizuală.» «Ar fi indicat să se vopsească porțile și casele de pe marginea drumului, spuse Lupșe, că de rest am eu grijă.» «Eu aș zice să mobilizăm și cadrele didactice, interveni și adormitul de Clopoțel, să scrie lozinci, să le lipim pe garduri și pe șuri, căci sînt pline de ochi și de sori rămași din timpul alegerilor. Pe urmă flori pentru portrete, flori de cîmp, în cunună. Mai trebuie încă niște tovarășe care știu cînta, deci partea femeiască a problemei, căci un chef fără tovarășele noastre ar putea fi interpretat greșit, doar sînt egale în drepturi cu noi.» În sfîrșit, din vorbă-n vorbă, programul se conturează, aranjăm cu paza la afișe și la tribună, doar cu Poduț mai aveam o treabă particulară : «Ce se mai aude de Sterian ? îl întreb. Dumneata umbli și vorbești cu mulți.» Poduț nu era surprins, dimpotrivă, se strădui să-mi răspundă cît mai indiferent, de parcă Sterian i-ar fi fost frate. «N-ar strica să apară, fie vorba între noi, zise secretarul. S-ar lămuri și tovarășii, ar fi astfel obligați să ia problema în mînă, ne-ar scuti pe noi de o treabă. L-au căutat de cîteva ori și, negăsindu-l, au ajuns la concluzia că a plecat sau l-a mîncat vreo sălbăticiune. De fapt, în munții ăștia cum să-i dea de urmă ? Ori poate o fi plecat în altă parte, s-a săturat de haiducie.» La început nu-mi prea păsa de Coza, mă simțeam cumva provizoriu, știam că nu peste multă vreme o să plec, pe cînd el va rămîne un șefuț oarecare, fără importanță, pe care nu-l voi vedea decît rar, la ședințe. Desigur, atîta vreme cît aveam nevoie de o referință, nu era cazul să par indiferent, însă, oricum, nu-mi era apropiat, nu mă interesa. Pe atunci credeam prostește în steaua mea, eram convins că mă așteaptă altă soartă, mai bună. Cîntărisem toate mizeriile prin care trecusem și mi se păruseră suficiente pentru două vieți. Prea era neimportant satul ăsta, prea în marginea lumii ca să mă pierd tocmai eu în el ! Mai tîrziu, însă, lucrurile încurcîndu-se, ajunsesem la convingerea că numai o minune mă poate scoate de acolo. Nu-mi rămînea decît să merg cu Coza așa cum era, ba, mai mult, respectul sau poate frica celorlalți mi se transmisese și mie. Brainea, omul care-mi scăpa mereu printre degete, cîștigase contururi clare, îmi devenise cunoscut. Știam că de el trebuie, în primul rînd, să mă tem, dar Coza parcă mă apăsa mai mult, tocmai pentru că nu înțelegeam exact ce vrea, ce gîndește, cum judecă oamenii. Într-o noapte, în urma unor anonime, Brainea umflase niște țărani și-i trimisese la răcoare pe motivul că uneltiseră

împotriva statului ; de fapt, era suficientă și o singură anonimă ca să te pomenești cu ochelari negri. Astăzi e altceva, dosar, poveste lungă, martori, nu se pune problema, atunci însă statul trebuia apărat, iar cu dușmanii nu puteai să ai milă. Aflînd vestea de la soția unuia dintre ei, mă înfuriasem. «Cum, tovarășe, de ce nu mi-ai spus și mie ? Doar mă aflam în sat, era simplu, că mai nou am uitat cum îmi arăta casa și orașul. Și vă asigur că îi cunosc destul de bine, nu sînt ei oamenii cei mai periculoși.» «Tovarășe Radu, îmi răspunse Brainea, nu e bine să vă depășiți atribuțiile. Nu este de competența dumneavoastră. Ar fi indicat să vă preocupe mai mult procesul de socializare. Să știți că avem sursele noastre. Mă miră însă că, în loc să raportați dumneavoastră personal, să fiți mai vigilent, protestați. Pe viitor n-ar strica să vă revizuiți atitudinea !» Ce puteam face ? Numai dușman de clasă să nu fi fost, căci te vedea sfîntul. De aceea m-am felicitat că, la venirea tovarășilor, satul arăta ca oglinda. Pompieri voluntari spălaseră șoseaua, interziseseră accesul căruțelor cu vaci, al oilor și altor animale, să n-o murdărească, garduri vopsite, iar peste ochii rămași din '46, dascălii vopsiseră lozinci : *«Moarte dușmanilor poporului»*, *«Rușine chiaburilor sabotori»*, *«Dușmanul de clasă nu doarme, vegheați»* și multe altele, plus urările de bun venit. Lupșe personal scrise una contra lui Măgureanu, *«sabotorul principal al procesului de socializare a frumoasei comune Arini»*, ca nu cumva să creadă Brainea că l-am scos din evidență. Cu această ocazie îi atrăgeam atenția că nu e tocmai de capul lui, că domnia i s-a cam terminat. Mergem noi dimineață : pionieri, abia atunci se înființaseră și părinții nu le prea dădeau voie să poarte cravată ; pîine, sare, țuică, și așteptăm, dar spre amiazăzi vine Rebegea în fugă și ne spune că tovarășii au fost reținuți cu treburi urgente și că vizita se va amîna pentru ziua următoare. O zi nu era mare lucru. Dăm drumul la circulație, mobilizăm pentru la noapte pompierii voluntari, luăm totul de la capăt. Ne temeam însă să nu se strice carnea și, mai ales, să nu se veștejească salcîmii, căci Poduț pusese niște oameni să planteze, de o parte și de alta a tribunei, niște salcîmi uriași, aduși cu mare greutate din celălalt capăt al satului. Eram îngrijorat : dacă nu reușeam să le furăm ochii, ce aș fi putut raporta ? Înscriși cîțiva oameni, și nici un dușman de clasă demascat de către mine. Oricum, am petrecut o noapte de groază, nu închisesem o clipă ochii, eram ca mai demult, pe front, dormeam mergînd, făceam totul din mișcare. Inspectasem pompierii, dusesem cîteva găleți de apă la salcîmi, stropisem florile de la tribună, discutasem cu dascălii și cu cei ce urmau să ia cuvîntul, ba chiar și cu fetele ce se îngrijau de servit. Un lucru însă nu-mi ieșea din minte : ce m-ar putea întreba ? Nu-ți spun că eram cu ochii mereu la cer. Dacă ploua, eram pe dric : adio lozinci, adio portrete, adio tribună, adio curățenie ! Noroiul urma să urce iarăși pînă la glezne, cît despre dispoziția oamenilor, să nu mai vorbim. Pe la ora 3 și ceva dimineața, abia ajuns la camera de oaspeți, unde voiam să mă întind puțin, îmi trece o idee prin cap în urma căreia am și sărit în picioare și nu m-am oprit pînă-n curtea școlii : dar dacă vine un vînt și-mi răstoarnă salcîmii peste tribună ? Dar dacă cei care i-au plantat și-au bătut joc și nu i-au vîrît destul în adînc, astfel că, în aglomerația aceea, cineva, rezemîndu-se de ei, îi răstoarnă peste oameni, îi nenorocește ? Din mers, i-am cercetat, stăteau drepți, păreau acolo de cînd lumea, însă pentru orice eventualitate am luat în scris numele celor ce i-au plantat, originea socială și tot ce trebuia. Și uite așa, a venit ziua, și tovarășii, enorm de

încîntaţi, nu mai încetau cu laudele. Tovarăşul Coza chiar depăşise măsura : «Ce sat frumos, ce obiceiuri frumoase, ce volum de muncă aţi depus», repeta mereu. Oamenii fuseseră mobilizaţi şi, în vreme ce Coza şi Brainea serveau ceva scurt şi consultau situaţia cotelor, achiziţiilor, contractărilor, ieşisem să văd care este atmosfera. Lume multă, dar dracu ştie, de emoţie sau de nervi, tăceau împietriţi, de parcă ar fi păstrat un minut de reculegere pentru cei căzuţi în luptă. Neliniştit, mă duc imediat să-l iau pe Poduţ deoparte. «Măi băiete, îi spun. Dacă-i vede tovarăşul Coza că dorm în papuci, am încurcat-o definitiv. Orice om cinstit se poate întreba : unde-s entuziasmul, veselia, unde-i optimismul lor ? Ce au ? Pe tine te ştiu demult cu fundu-n două bărci. Mie-mi dai cu lupta de clasă, cu vigilenţa, iar oamenilor le spui că tu eşti funcţionar, că nu faci decît să aplici legea, că nu te consultă nimeni... Treaba ta, dacă aş fi dat dracului, ai plînge tu vorbele astea. Eu te cert, deocamdată, însă vezi ce faci, oamenii trebuie să rîdă ; te străduieşti să dispară atmosfera asta încărcată, să aplaude cu suflet.» «Ce să fac, tovarăşe Radu ? mă întreabă el speriat. Doar dacă n-o să-i gîdil ori să le spun bancuri, că altceva nu văd... N-au conştiinţa dezvoltată, aşa le este firea, tăcuţi, morocănoşi, aşa că va trebui să mă cobor la nivelul lor.» L-am urmărit apoi pe Poduţ cum îşi făcea datoria : era, crede-mă, de nerecunoscut ; îl speriasem probabil, ori îşi dădea importanţă ; avea ceva ascuns, ruşinos în el, căci altfel nu s-ar fi chinuit atît. «Fraţi români, le spusese el, ştiţi cu toţii că vă trebuie acte, că ştampila o port la mine. Dovedindu-vă veselia şi buna-dispoziţie, aplaudînd şi strigînd lozinci, vă demonstraţi respectul ce trebuie să mi-l purtaţi pentru că vă servesc imediat. N-aş vrea să ajungem în situaţia să vi se împuţească, Doamne fereşte, mortul pe masă şi nici să nu vă puteţi căsători. Eu ştiu destul de bine că sînteţi reacţionari — îi înfrica el — dar din partea mea vă priveşte, nu mă amestec, dacă veţi fi bine dispuşi. Cînd veneau pe vremuri ţărăniştii, ce gălăgie făceaţi, amintiţi-vă ! Pe conducătorii noştri de azi, care vor să vă lumineze prostia din voi, trebuie să-i respectăm mai mult. Spuneţi-vă bancuri, ce dracu, numai să nu creadă tovarăşul Radu altceva. Uite, încep eu, n-aveţi decît să mă turnaţi. Un englez, un francez şi un român sînt prinşi de către un trib de canibali. Şeful lor, canibalul cel mare, le spune : Dragi domni, vă mîncăm oricum, aşa că aveţi dreptul să vă exprimaţi cîte o dorinţă fiecare. Francezul : o femeie. Englezul : băutură. Românul : o tribună. Păi de ce, domnule, faci prostia asta ? Mai bine îmbată-te, ori ia o femeie, îl sfătuieşte şeful canibalilor. Nu, spune românul, vreau o tribună. El, neavînd ce face, dă ordin să i se îndeplinească dorinta. Cînd tribuna e gata, românul se urcă şi îşi începe conferinţa : Tovarăşi din ţările înapoiate şi subdezvoltate ! Vi s-a întîmplat vreodată să n-aveţi mai nimic şi totuşi să fiţi declaraţi chiaburi ? Nu ! au răspuns canibalii. Vi s-a întîmplat să munciţi pe brînci şi, toamna, să daţi cotă cea mai mare parte din recoltă ? Nu, au răspuns canibalii. Vi s-a întîmplat să vă culcaţi pe patul vostru şi să vă sculaţi la zeci de kilometri de casă ? Nu, răspund iarăşi canibalii. Vi s-a întîmplat să nu scoateţi o vorbă şi să fiţi „turnaţi“ că totuşi aţi vorbit ? Nu ! urlă canibalii. Păi atunci, de ce v-aţi sălbăticit, tovarăşi ?» Ţăranii rîseră scurt, dar atmosfera nu se încălzise, nu înţelegeau ce l-a apucat pe Poduţ şi din ce cauză se fac atîtea festivităţi. Nu puţini se aşteptau să apară Sterian şi, de pe dealul din imediata vecinătate a şcolii, să tragă prosteşte în carne vie. Şi mai era ceva : ridicarea a doi oameni care vorbiseră

fără cap produsese frică şi zăpăceală. Sigur, nu puţini se întrebau : «Dar dacă Poduţ spune tocmai pentru a vedea cine rîde ?» Greşise şi Poduţ demarînd direct cu asemenea bancuri deplasate, nejuste ; de fapt, chiar şi el şi-a dat seama şi, speriat, a început să spună fel de fel de comicării, ca, pînă la urmă, să rîgîie, să sughită, ba chiar să treacă şi la altceva. Le făcea toate astea cu disperare ; de frică, îşi pierduse controlul, dar şi aşa oamenii n-ar fi rîs cine ştie cît, aşa-s ei, tăcuţi, închişi, poate dacă aş fi trimis o femeie cu ordinul să-şi ridice poalele-n cap... Pînă la urmă, văzînd că nu e decît o şedinţă obişnuită, s-au mai animat, le-a dispărut emoţia, adunarea a decurs deci în bune condiţii. N-ai de ce să rîzi, atunci aşa era tipicul, trebuia să-ţi dovedeşti clar ataşamentul. Dacă Brainea observa că lipseşte tragerea de inimă, entuziasmul, măgăreaţa cădea pe mine, căci, în ultimă instanţă, eu răspundeam direct. A urmat o masă tovărăşească : celor doi le-au plăcut atît de mult mîncărurile Poduţoaiei, încît mi-am dat seama că vor veni destul de des pe aici. Important era că ieşisem bine. N-aveau decît să-şi concentreze atenţia, pe viitor, şi asupra altor sate, că doar raionul era destul de mare. Aveam nevoie de linişte şi credeam că am cîştigat-o. Au fost, e adevărat, două incidente, dar nu mai era vina mea : invitasem la masă şi pe casiera bufetului, Crina, o văduvă foarte tînără. Spre miezul nopţii ea se îmbătase binişor şi nu ştiu unde voise să ajungă, însă cînd l-am condus pe tovarăşul Coza la culcare, am găsit-o în patul lui, dormind de mama focului. Coza a insistat să n-o trezim, s-a aşezat lîngă ea şi dus a fost şi el. A doua întîmplare a fost cu totul nedorită : găsisem roţile de la maşina raionului străpunse cu cuţitul, fapt care i-a înfuriat nemaipomenit pe amîndoi. Din clipa aceea i-am jurat răzbunare imediată lui Sterian. De unde ştiam că a fost el ? Miliţianul de pază fusese găsit legat în grajdul sfatului. El povestise cum au venit trei oameni, i-au cerut un foc şi l-au pocnit cu ceva în cap. Drept urmare, Brainea l-a trimis în «delegaţie» — i se luase arma — iar eu am înţeles că numai glume nu se pot face cu un asemenea om ! «Or fi dormit la vecinu dumitale, Măgureanu, spuse el, şi cînd au văzut că e momentul, au acţionat. Şi dumneata, tovarăşe Radu, în loc să te porţi în consecinţă, îl vizitezi, ba chiar beţi împreună.» «Aţi fi dorit cumva să-l omor ? Să-l aduc legat aici şi să-l oblig să se înscrie ?» «Nu, rîse Brainea, dar e cazul să fii mai ferm şi mai vigilent. Nu vezi cum acţionează duşmanul ?» Mă cam trecuseră fiorii, drept să-ţi spun, însă am făcut aproape imposibilul să nu mă arăt. «I-am zis chiar înainte de vizita dumneavoastră aici să-şi aducă odată copiii de la facultate, dacă nu vrea să-i car eu pe sus, şi să se hotărască ce are de gînd, se vede însă că nu-l prea prinde vorba bună.» Brainea mă bătuse pe umăr, îi convenise tonul, hotărîrea cu care vorbisem. În mine însă era iad. «Dacă le vorbesc frumos, nu le convine, nu-s atît de eficace cum vor ei, dacă-i înjur, sînt în stare să fugă la Sterian sau nu se înscriu. Atunci ?»

Nu vreau să-ţi povestesc viaţa mea şi nici istoria colectivizării. Alţii au avut noroc, le-au picat oameni înţelegători, inteligenţi ; în capătul ăsta de lume erau alte obiceiuri şi, se vede, pe mine m-a urmărit ghinionul. Astăzi lucrurile par simple, chiar rîzi de unele amintiri, atunci însă era altceva, eram deschizători de drum şi procedam cum ne dictau împrejurările. Cu bătrînu Măgureanu am avut un incident neplăcut la primărie: i-am cerut, în prezenţa lui Lupşe, să termine cu agitaţia în crîşmă şi pe stradă dacă vrea să-i meargă bine, şi, tot el, a sărit la bătaie, a atacat autorităţile în exerciţiul funcţiunii şi, pe urmă, n-o să crezi, a spart gea-

mul şi a ţîşnit prin el în curte, urlînd că vreau să-l omor. Îţi dai seama cîte i-am suportat ? Şi, după tine, tot cu, omul, sînt dat dracului ! Adevărul e că moşu procedase deştept. Atacase prin surprindere, exact în sediu, nimeni n-ar fi crezut că tocmai Măgureanu a început bătaia, mai ales că el a sărit la geam urlînd. Nu puteam, de ochii lumii, să-l umflăm, însă nici n-am uitat afacerea asta. Trebuia, o dată pentru totdeauna, să se ştie foarte clar : cine sînt adevăratele autorităţi ale comunei, cine reprezintă legea. La puţin timp după incident, eram în veranda sfatului, priveam drumul. Cînd colo, pe cine crezi că văd ? Măgureanu, cu feciorii ; îşi aducea, în sfîrşit, progeniturile acasă de la facultate, se simţea prea sigur sau găsise el o altă metodă pentru a mă trage iarăşi pe sfoară. Ceva era neclar, nu se putea. «Ei, am sosit, strigase bătrînul. Venim imediat. Dacă pleci, te găsim noi !» Ameninţa iarăşi, spre hazul celorlalţi. «Asta te încurcă, tată ? hohotise şi Iuliu, unul din băieţii lui. Din cauza ăstuia n-ai somn ?» Văzînd cum stau lucrurile, l-am convocat pe Lupşe şi pe ceilalţi, i-am cerut tovarăşului Brainea trei oameni, o maşină şi, spre seară, cînd sosiseră ajutoarele, ne-am prezentat noi la Măgureanu. Îmi aduc aminte exact : cînd am intrat în casă, tocmai terminaseră de mîncat şi discutau probabil cum să mă găsească. Bătrînu era în capul mesei, Iuliu şi Ilie pe partea dinspre geam, Carol era cu spatele la sobă, iar bătrîna, care deschisese uşa, rămăsese acolo nedumerită. «Am venit, le spusei, să nu vă deranjaţi.» «Bine aţi făcut că aţi mîncat, adăugase şi Lupşe, o să trebuiască să aveţi forţă.» Ceilalţi care ne însoţeau, Mocanu şi oamenii trimişi de Brainea, se porniră pe un rîs nestăpînit, ca proştii. În clipa aceea, Iuliu, urmat de Ilie, săriră pe geam. Carol rămăsese cu lingura în mînă, descumpănit, apoi, după cîteva clipe, sări şi el pe geam, în vreme ce baba urla ca la mort. Bineînţeles că atunci chiar şi eu mă zăpăcisem, dar, treptat, îmi devenise foarte clară legătura dintre ei şi Sterian. Sare pe geamul propriei sale case un om cu conştiinţa curată ? Ştiam că prea departe n-aveau cum să ajungă, doar nu intrasem toţi în casă, oricum, i-am spus lui Lupşe că pînă ce vor recunoaşte, pînă ne vom informa la facultate ce e cu ei, cum se poartă şi ce gîndesc, să-i reţinem puţin şi să-i punem să citească nişte politică, să descopere pe ce lume trăiesc. Una erau cărţile din care făceau şcoală şi altele legile vieţii, practica de zi cu zi, experienţa. Dacă nu cunoşti politică, nu ai habar de nimic, or, ei nu cunoşteau, se vedea după mutrele lor. Sigur, i-am prins foarte repede, deoarece fugiseră ca proştii pe drum în sus. M-am gîndit, cred, bine, n-avea rost să ne încurcăm cu ei, noi nu puteam verifica nimic, trebuiau deci trimişi mai departe, la raion. Cu asta îi închideam şi gura lui Brainea : nu-i văzusem sărind numai eu, aşa că n-avea decît să verifice el de ce au făcut-o... Din păcate, însă, o furtună cumplită ne-a încurcat pentru un moment planurile, obligîndu-ne să facem un lung popas la sfat. În afară de asta, mai aveam nevoie şi de Carol, care parcă se băgase în pămînt. L-am poftit şi pe bătrîn, doream să-l întreb oficial cum stă cu cererea şi cu răzbunarea. La puţin timp după el apare, zgribulit şi ud, prietenul tău necunoscut, Carol : îi aveam, în sfîrşit, pe toţi în faţa ochilor, puteam discuta în linişte. Dar te întreb eu : unde crezi că a fost Carol ? De ce a întîrziat ca, pînă la urmă, să se prezinte totuşi, singur şi nesilit de nimeni ? Ce crezi că a făcut între timp ? De ce, spre deosebire de ceilalţi, zgribuliţi şi speriaţi, el a fost atît de sigur, de încăpăţînat ? Te las pe tine să tragi concluziile, sau, dacă eziţi încă, am să-ţi spun imediat de ce. Şi nu se poate, tocmai pentru că eşti om normal, să

nu-mi dai dreptate. Dacă pînă în această clipă n-ai fi crezut o iotă din ce ţi-am spus, acum, dacă eşti de bună-credinţă, am curajul să cred că te voi convinge. Adică nu *eu*, ci faptele, ceea ce s-a întîmplat mai tîrziu. Am pornit spre raion, însă, la cîţiva kilometri de serpentine, maşina în care ne aflam cu toţii a fost întîmpinată cu focuri de armă, încît s-a răsturnat în şanţ. De după un parapet de pămînt, Sterian în persoană ne somase să ieşim cu mîinile sus. Ce puteam face ? Fusesem luaţi prin surprindere, cauciucurile erau distruse, iar cei trei Măgureni, alături de noi, neînarmaţi, dar la o adică, periculoşi. Era noapte, lumina lanternelor ni se plimba deasupra capului, banditii ne somau, nu puteai face o mişcare. Cum procedezi într-o asemenea situaţie ? Te arunci în foc şi mori degeaba, ca prostul, sau te supui şi aştepţi să vezi ce urmează ? Nu-ţi spun că ştiau exact ce «încurcătură» aveam, cîţi şi cine sîntem. Sigur, oamenii lui Brainea ies primii, cu mîinile ridicate, cum li se ordonase. Ne culcară pe toţi în drum, cu mîinile întinse, şi abia atunci, de după parapet, îşi făcură apariţia trei bandiţi mascaţi. Aveau şi nume conspirative. De ce crezi că ne opriseră ? Să mă avertizeze iarăşi, vei spune. Perfect. Dar pe băieţi i-au lăsat liberi, îi *cunoşteau* deci, *ştiau* că sînt cu noi. Mai mult, Iuliu mi-a zdrobit degetele cu tocul pantofului, umblase în voie, neoprit, iar Sterian se distra, îi convenea că Iuliu îl scuteşte de o treabă. Nu putusem suporta. L-am rugat pe Sterian să se astîmpere. M-am opus cît a fost omeneşte posibil, l-am avertizat, i-am propus să se predea, că va fi liber, odată şi odată tot urma să fie prins, însă nici nu voia să audă, mă batjocorea, făcea circ de dragul mucoşilor. E greu să-ţi închipui ce a fost. Mi-au căutat carnetul de partid, voiau să mă oblige să-l mănînc. Din această clipă îmi pierdusem controlul. «Orice, asta nu, niciodată», i-am spus. Nu m-am gîndit la nimic, am început cu unul dintre bandiţi o bătaie în toată legea. Din păcate, pînă la urmă am căzut la pămînt, fusesem întins, şi banditul, cu un briceag, mă împungea, îmi ciuruia pielea. Pînă la urmă îmi găsiră ei un carnet şi, cu toată opoziţia, mi-l înfundară în gură cu pumnalul. Uite bărbia, dacă nu crezi, cicatricea vorbeşte... Sterian mă somase de mai multe ori, însă zadarnic, am cedat abia cînd am auzit ca prin vis piedica revolverului. «Mănînci sau mori ?» «Şi dacă-l mănînc?» spusei. «Atunci eşti liber», mă asigură Sterian. N-am vrut nici aşa, dar obosisem, eram plin de noroi, numai răni şi, în plus, omul ce mă fixase la pămînt reuşise în cele din urmă să-mi vîre cuţitul între dinţi. «Chiar dacă te ascult, i-am spus, şi aşa sînt sigur că o să mă omori. O fac însă doar pentru a-ţi dovedi că eşti ultima căzătură, că n-ai cuvînt. Şi nu ţie vreau să-ţi dovedesc asta, eu te ştiu cîţi bani valorezi, ci copiilor ăstora şi laşilor de alături. Vreau să afle exact cît costă salvatorul lor.» Manevra îmi reuşise, îl ambiţionasem, îmi dădeam seama că sînt salvat şi prinsesem ceva curaj, deşi pielea mă ardea de durere, iar noroiul era roşu de sînge. Un singur lucru mai aşteptam : să apară de undeva o maşină, o trăsură, cineva ; în acest caz scăpam absolut sigur cu viaţă. Din păcate, vorbeam foarte tare, dar nu venea nimeni. Pînă la urmă, Sterian şi-a dat seama că trag de timp, nu era prost deloc, şi a încetat orice discuţie. Cu aceeaşi grabă ca la început, bandiţii ne-au dezbrăcat pe rînd, ne-au luat hainele şi tot ce au găsit, au mai tras cîteva gloanţe în roţi şi în motor, apoi, însoţiţi de cei trei fraţi, au dispărut în pădure. Cîştigasem prima confruntare. Sterian era dur, sîngeros, cîine, ştiam pe viitor la ce mă pot aştepta. Am rupt pielea unei bănci din maşină şi, înfăşurat în ea, m-am postat în mijlocul drumului,

să aştept o ocazie. Spre ziuă au trecut două căruţe, dar cînd ne-au văzut cum eram, goi, plini de noroi şi sînge, oamenii au luat-o razna peste cîmp. Pînă la urmă, cînd nu mai aşteptam nimic, Brainea ne-a venit în ajutor. Îi anunţasem telefonic ora plecării şi, părîndu-i-se dubios că prea întîrziam, a pornit cu altă maşină înaintea noastră. Arătam cum arătam, scăpasem, dar el, în loc să ne întindă imediat o haină, ceva pansament, ne-a beştelit ca la uşa cortului : laşi, cîrpe, otrepe, lepădături şi ce mai este. Atîţia contra a trei bandiţi ! Ce i-am făgăduit atunci în gînd lui Sterian şi Măgurenilor, n-are rost să-ţi spun. Oricum, din clipa aceea n-aveam decît un singur scop : să mă răzbun. Dar altceva doresc să te întreb : s-au întîlnit oare Măgurenii cu Sterian din pură întîmplare ? Dacă eşti cît de cît normal, mai poţi susţine şi acum că între ei şi Sterian nu exista nici o legătură ? Cum, eu, întins la pămînt, iar ei, ieşiţi din aceeaşi maşină, sînt lăsaţi liberi, ba îşi permit să mă şi calce pe degete? Nu ar fi trebuit, dacă nu i-ar fi cunoscut, să avem toţi un singur statut? Sau măcar ceilalţi, căci pe mine mă mai somase, era altă afacere...

Acum văd că sîntem aproape de oraş, cîţiva kilometri doar, însă pînă vom ajunge, nu-ţi cer decît un lucru : să-mi spui dacă mai crezi sută la sută în nevinovăţia Măgurenilor. Atît. Cine a făcut o porcărie nu poate să mai facă şi alta ? Vezi, cît de bun ai fi, viaţa te obligă uneori să te cîineşti, să fii aspru, necruţător ca viaţa însăşi. Aşa că, ţi-am spus, fac ceva pe zîmbetul vostru superior, pe vorbele în care vă ascundeţi laşitatea ori lenea. Mai pot, dacă sînt om, după toate cele ce mi le-a făcut, să-l iubesc, să-l respect, ori chiar să-l privesc cu seninătate pe Măgureanu, Carol sau Ion ?"

8

Gara ultramodernă, din beton şi sticlă, apăruse pe neaşteptate şi, treptat, se insinuase în complicata şi dura istorie a lui Radu. Deşi *afectiv* n-o putusem nicicum asimila oraşului vechi existent în mine, totuşi, curios, după primii paşi nesiguri, făcuţi cu timiditate în urma viitorului meu socru, clădirea prindea contururi din ce în ce mai trainice ; mozaicurile, nu prea inteligent lucrate, însă uimitoare prin dimensiunile lor, balustradele elegant suspendate, chioşcurile diverse, pestriţe, numeroasele automate defecte, dar, oricum, adecvate clădirii, şi mai ales lumea lenevită de aşteptare şi de soarele torid, insuportabil, mă îndemnară să-mi spun că toate — întîlnirea cu Radu, investigaţiile, chiar şi propria-mi viaţă — încep exact în aceeaşi clipă. Nu trebuie să am în urmă decît ciudatul monolog al lui Radu, pe care, de altfel, îl ascultasem uimit, n-aveam nevoie nici chiar de înfăţişarea lui aspră, nesuferită, de vorbele ce mă vizau direct, ci doar de trista înşiruire de fapte care se desfăşurau iarăşi ca un film mut, erau comentate în mine însumi, salvator, fără participarea mea, nu mai era nevoie să intervin, primeam verdictul asupra fiecărei întîmplări, încît opinia despre omul de alături oscila mereu, enervat, în aşteptarea clipei cînd verdictele se vor constitui dincolo de logica mea într-un rezultat. Fireşte, nu-mi propusesem să acţionez ca un făcător de dreptate — nici n-aş fi putut, nu depindea nimic de mine — ci doar ca un simplu căutător de adevăr, deşi mă gîndeam că *în acest caz* adevărul are mai puţină impor-

tanță, că, în realitate, cu toate insistențele lui Radu, eu eram absolut inutil, istoria lor avea probabil o culoare aparte, care, sigur, îmi scăpa, n-o înțelegeam.

De altfel, pînă la intrarea în gară nu trăisem o clipă măcar cu impresia că sînt implicat în poveste, mă excludeam, ea nu ținea de mine, nu mă viza, cu toate eforturile, practic, nu reușisem să mi-o *adopt*, să mă implic, mă simțeam mereu alături, tîrît ; dar aici, curios știindu-mă *chiar* în oraș — *acolo*, acel îndepărtat și abstract *acolo* devenise brutal *aici* — văzîndu-l pe Radu cum mă urmărește, mi-am spus că trebuie să iau totul de la început. Și, neașteptat, îmi dădeam seama că am energia necesară. Pornirăm la pas vorbind banalități politicoase despre călătorie, foame, căldură, ca, odată ajunși în fața primăriei, o clădire nouă, de o frumusețe neașteptată, să-l aud pe bătrîn : „Domnule, știi cum dresează circarii urșii ăia care joacă ?“ „Ce-ți veni ?“ îi răspunsei eu surprins. „Uite, zise el, de vreo treizeci de ani mă tot urmărește istoria asta. Și cînd trebuie, și cînd nu trebuie. Îți mărturisesc sincer că am văzut-o și-n vis, uneori m-am chiar speriat. Prind puiul, îl cresc, îi bagă de mic o verigă în nas și, mai tîrziu, îl pun pe o tablă de fier înroșit, în vreme ce un altul îi bate din tobă. Sigur, de durere ursul începe să sară, în timp ce toba continuă să sune. După un astfel de tratament, ori de cîte ori va auzi toba, ursul va sări automat.“ „Și ? îl întreb. Eu poate pricep altceva din asta !“ „Treaba ta, rîse el, bine faci. Tu, cînd mă auzi — deoarece te-am convins — simți că trebuie să sari, dar încăpățînat cum ești, nu vrei, se vede că ți s-a răcit prea devreme tabla de sub picioare ori ai pielea prea groasă, și chiar dacă e necesar, nu vrei. Ar fi fost cazul să-ți cînt din vioară mai lin, să mă ajuți, dar, uite, puteam și n-am vrut. Nu-mi place să mă schimb, nu vreau să fiu ce sînt. Nu mă suferi și faci pe teribilul, dar, în rest, să am eu atîția bani cît sari tu, și n-ar mai trebui să dorm în șură, m-aș duce, pînă-mi vor termina casa, la «Intercontinental». Trăim cum trăim, asta-i situația.“

Tristețea lui sinceră, reală, mă înmuiase : „Nu înțelegi că tocmai asta vreau ? Doresc să te ajut, dar am felul meu de a fi, nu-ți pot plînge de milă, însă sincer vreau...“ „Bine, eu plec, aici e primăria și sediul tovarășului Ursu, adresa de acasă o știi, eu sînt în Arini, mă găsești în șură, Carol stă peste drum, și gata. Dacă zice Ursu ceva la judecător, te asigur...“ „Du-te liniștit, mîine te caut“, îi răspund, strîngîndu-i încurajator mîna.

L-am urmărit pînă s-a pierdut, însă o dată cu pașii lui aveam sentimentul că sînt tras de curent înapoi, că mă adîncesc în mine și totodată în el, că, incredibil, aveam același fond de întîmplări. „Din păcate, îmi spuneam cercetînd mereu trecutul, încurcîndu-te în el, nu mai ai răgaz să te uiți înainte, nu înveți cum să te uiți, pierzi din vedere faptul că trebuie efectiv să trăiești. Oare trăim doar pentru a ne achita datoriile, polițele ? Încurcat într-un astfel de sistem, mereu vei găsi conturi neachitate. Dar le achiți numai pe ale tale ? Radu, dacă a omorît pe cine a omorît, și-a achitat oare polița lui ? Și, la urma urmei, ce-i dacă le plătești, dacă nu rămîi dator ?“ Totul era perfect, numai că în acest fel gîndeam eu, și poate că nici eu, deoarece în realitate nu le-am cercetat într-adevăr trecutul, nu știu dacă între trecut și prezent nu există o legătură ciudată, neobișnuită, care le face corp comun. „În urmă o fi neclar, îmi spuneam, poate pentru că în general mergem cu fața înapoi... Bine, și eu am trăit, cine poate uita nopțile dureroase din mină, drumurile montane, absurde, în căutarea țăranilor plecați la muncă în pădure. Numai că din toate astea am rămas cu

niște sentimente, cu un fel de a fi și cu o greutate pe care, surd, o car după mine... Trecut ? Dracu știe..."

Era o căldură cumplită și, izbindu-mă de turiștii veseli, destinși, ce tîrau după ei aparate de fotografiat, rucsacuri, ocolind rulotele parcate pe trotuar, mă simțeam caraghios, nu-mi găseam locul, gîndurile mele aveau parcă ceva din aerul bizar al munților atît de apropiați. Multă vreme nu mă puteam hotărî să-l caut pe Ursu ; îmi lipseau cuvintele de început, degajarea și, în egală măsură, motivul vizitei : pentru că *nu puteam* să-i spun adevăratul motiv atîta vreme cît nu-l văzusem pe Carol. Pe de altă parte, Ursu, de asemenea, *nu putea* să mă servească, sau cel puțin eu așa aș fi făcut, așa credeam. Plimbîndu-mă nehotărît prin fața primăriei, reproșîndu-mi că într-o zi și o noapte, deși știusem exact ce voi face, n-am găsit un pretext convingător, m-am pomenit cu o mînă pe umăr. Ursu oprise mașina alături, o „Volgă" mare, neagră, și, vesel, degajat, fără să-mi dea timp să respir, se bucură zgomotos că mă vede : „Tomiță, spuse el, ai avut mare baftă cu șoferul, care, uitîndu-se de zor după o leliță de-a lui, a încetinit mașina. Și uite așa am fost sigur că ești tu, măi băiatule. Ce mai faci, spune, cu ce ocazie prin urbea noastră ?" Să mă vadă Radu, mă gîndeam, cum îi suport palmele afectuoase peste omoplați, mîngîierile, ar dormi fericit, și-ar schimba pentru întreaga viață impresia despre mine, n-aș mai fi cea mai mare catastrofă politică, după fiică-sa. Ce să-i fi spus ? Îmi plăcuse înfățișarea lui sportivă, sănătatea debordantă și deosebita siguranță a gesturilor. Vorbea fără rezerve, cursiv, părea că opiniile lui sînt totul, doar ele au importanță ; spusei și eu cîteva banalități, dar, se pare, nu-l interesau motivele trecerii mele pe aici. „Sînt în concediu, îi zisei, ard gazul și, copilărind aici, am venit să mă revitalizez." „O, știu, locurile natale, fascinația lor, spuse el în grabă, dar trebuie să ne vedem, măi Tomiță, să bem ceva, să punem țara la cale. Am o treabă de cel mult o oră, un accident, un tînăr, fir-ar să fie, nu ține de mine, însă vreau să mă informez și eu, așa-i tipicul, dacă e ceva neclar, se bagă secretarul peste noi și am văzut pe dracu. Poți să mă însoțești, n-am nimic împotrivă, să vrei tu..." „Perfect, îi răspund încîntat, dar ce e ? De ce a murit ?" „Păi asta vrem să știm și noi, îmi spuse poftindu-mă în mașină. Lasă, nu-ți încărca tu mintea cu asemenea istorii ; spune, ce mai faci ?" „O moarte e o moarte, și oricine ar fi, totuși... În rest, mai nimic. Găuri în cer n-am făcut, n-am cu ce, împing și eu de zile. Uneori, ca un caraghios ce sînt, mai trag cîte o luptă cu proștii, așa, de umor, să mă dezmorțesc. În general, însă, ca apele Dunării, vara : staționează, adică staționez." „Te recunosc, Tomiță, sensibilitățile tale, rîse el, nu te-ai schimbat. Tot ziarist ?" „Un fel de... Dar pentru că n-am cum să-mi spun altfel... da, sînt ! Îți amintești de Julea, profesorul nostru de fizică, domnul Joule-Lenz ?" „Da. I s-a întîmplat ceva ?" „Nu, Doamne păzește ! Ei, și el făcea fizică, aceeași profesie ca Einstein și Fermi... Cam asta este distanța reală între mine și un gazetar adevărat. Dar pentru că dicționarul profesiilor e redus..." Ursu rîse forțat, zgomotos, ca de o glumă bună. Ce ciudat, mă gîndeam, euforia revederii, politețea falsă a celor ce vor să parvină, diplomația cea mai comodă a zîmbetului continuu, sau să fi avut eu umor ? Nu-mi dădea timp să-mi revin, mă aflam pe terenul lui și nu știam cum să mă sustrag. „Meserie frumoasă, aveți acum o serie de sarcini importante hotărîtoare. A pleda pentru depășirea planului, pentru etica socialistă... De fapt, tu întotdeauna ai reușit să convingi..." E bine, mă gîndeam, merge bine, îmi cunoaște exact toate sarcinile. „Ce știi de accident ?" spusei, la

care Ursu deveni şi mai înţelegător. „Văd că nu-ţi iese din cap. Te-a deformat profesia. Chiar dacă ai fi un Einstein al gazetăriei, n-ai ce descoperi în spatele accidentului, treburile spectaculoase s-au dus, numai în cursul de medicină legală... Un mort oarecare, păcat de el, dar nu cred să fie nimic deosebit. Toţi morţii sînt la fel, n-are haz.... Acum eşti în concediu, distrează-te, ce dracu ! Uite, un licean a fost găsit înecat de către paznicul de cîmp. E accident ? E sinucidere ? Habar n-am. Şi dacă ar fi ? Să vedem ce zic organele. Eşti mulţumit ? Copii ? Nevastă ? Ai intrat în sclavagism ?" schimbă el vorba. „Nu încă", spusei. „Atunci e O.K., rîse Ursu. Nu ştiu de ce aş fi fost în stare să pariez pe o sută de mii că nu te-ai căsătorit. Dar, fii sigur, o să te prindă una, te pescuieşte ea şi ai încurcat-o. Chiar şi eu, drept să-ţi spun, simt intens adierea matriarhatului. De fapt, chiar şi tovarăşul Georgescu mi-a spus că ar fi vremea să respect şi eu legile, nu numai să cer altora să le respecte. Aşa-i lumea : cei căsătoriţi ar vrea să fie toată lumea ca ei, văduvii la fel, şchiopii la fel, noroc că maica natură face după placul ei. Dar cum este foarte înţelegătoare, are legi largi, dacă eşti băiat deştept, te descurci uşor. Zău, nu e tristă viaţa, orice s-ar spune, totul e s-o apuci o dată şi bine de rochie şi să crezi în ea. Dacă ţi-ai propus ceva, te asigur, este imposibil să nu reuşeşti. Sigur, nu exagerat, dar..." „Bineînţeles, spusei, tu trebuie să fii optimist prin profesie, de fapt, şi eu, numai că pînă o prinzi..." Încercasem fără succes să intru în dialog, să par firesc, mă învinuisem pentru rezerva simţită în primul moment şi, oarecum pocăit, mă străduiam să fiu mai atent la cuvinte. Nu văd de ce m-aş lăsa dominat de o impresie veche, îmi reproşasem. Da, în şcoală a fost cum a fost, mai mult n-a fost, însă oamenii se schimbă, unii fac salturi neprevăzute, mai ales cînd au şi condiţii, un climat potrivit structurilor, sau cînd cineva a reuşit să-i arate uşa potrivită, ori cînd el însuşi a izbutit să se dezinhibe, deoarece nu puţini care au avut neşansa să păşească la început strîmb, cu stîngul, sau au fost opriţi la start, îşi revin greu. Pe urmă, dacă eu sînt măcinat de anumite nimicuri grave, nu văd de ce i-aş pretinde şi interlocutorului meu ţinuta de tragedian. Şi chiar îmbrăcat în ea, dacă mi-ar semăna deci, automat mi-ar deveni nesuferit. „Da, dialog mai superficial, observai, dar oare nu cumva tocmai el încearcă să se adapteze după mine ? Hainele, oboseala, poate răceala sau nesiguranţa gesturilor mele l-au dezamăgit. S-ar putea să-i fie teamă să se elibereze de convenţii. În fond, de unde să ştie el ce e cu mine ? Plus că în maşină mai era şoferul." Această ultimă descoperire m-a făcut să tac, să devin şi mai înţelegător. De fapt, şi el, surprins de tăcerea mea prea bruscă, nu mai spuse nimic, se mulţumise să zîmbească aşa, singur, fără motiv, sau să-şi exerseze mimica pentru viitoarea întîlnire ; noroc că nu peste mult ne pomenirăm în faţa prosecturii. „Ce-ai amuţit atît de repede ? spuse Ursu după cîţiva metri. Te-ai gîndit că şoferul... Dă-l dracului, are creierul extraplat, cîţiva volţi, acolo... La urma urmei, fiecare trebuie să-şi poarte crucea, n-avem încotro, asta-i situaţia." „De aceea ai evitat să-mi răspunzi la întrebările în legătură cu băiatul ?" i-am zis, încercînd să şterg cumva impresia proastă datorită insistenţelor mele naive. „Nu, rîse el, chiar că nu ştiu mare lucru, şi nici n-avea haz să se răspîndească în oraş o părere de a mea. De altfel, nu e bine să te avînţi. În meseria noastră nimic nu e mai rău decît să-ţi umble gura şi să te ia la ochi, să se ştie că trăncăneşti. Vezi, în funcţia mea există două moduri de a reacţiona : ori îţi bagi nasul în toate, dai impresia că nimic nu-ţi scapă, că nu există secrete pentru tine, însă ai şi marea şansă de a intra în umor, de a se rîde de tine, ori îţi păstrezi impresiile, nu

scoţi un cuvînt, şi atunci inhibi, domini, deşi ai şanse ceva mai reduse să urci repede, însă e bine să o iei pe aici. Da, taci, asculţi şi nu răspunzi niciodată tranşant. Vom vedea, vom analiza, astea sînt formulele." „Bine, intervenii eu nefericit într-un monolog ce părea interesant, eu nu vreau să ajung nicăieri, aşa că puţin îmi pasă." Ursu întîrzie răspunsul : „Şi să stai unde stai, chiar şi pentru asta e bună reţeta. Se produc mereu mari transformări, la toate nivelele, apar cu o viteză incredibilă oameni noi, nu ştiu dacă mult mai buni, dar sînt noi, necunoscuţi, care vor să-şi spună cuvîntul. Greşeli se mai fac, neajunsuri mai există, şi dacă nu-ţi iei din timp măsuri, dacă nu te asiguri, te pomeneşti trîntit de nu te mai scoli. Alţii se spală pe mîini cu tine. Dacă nu-ţi plac morţii, aşteaptă-mă, termin repede", spuse el. „Nu, ţin neapărat să-l văd. Sigur, nu mă gîndesc la spectacol, la ceea ce se spune despre o moarte, ci, dacă se poate, m-ar interesa să aflu de ce a păţit ce a păţit un tînăr de 18 ani. Ce motive a avut ? Dacă e sinucidere cum simt eu, m-ar interesa să aflu cum a ajuns să aibă acest punct de vedere asupra vieţii ? Poate că nici n-a avut aşa ceva. Poate că nu vom afla niciodată, dar din moment ce e vorba de o moarte, vreau să ştiu ce o fi păţit. E cam ciudat la vîrsta asta... E şi stupid..." Ursu mă bătu iarăşi foarte amical pe spate. „Eşti cel dintotdeauna, am deja certitudinea că nu te-ai schimbat. Nu trebuie să le pui pe toate la inimă. Lasă-le să mai treacă pe lîngă tine. Pe de altă parte, vezi, îmi visez un subaltern din specia asta emotivă, interesat de toate, reacţionînd la orice amănunt. Să mă scutească puţin... Supusul meu, foarte corect, ordonat, e statuia indiferenţei, în afară de fotbal şi de tir cu arcul, mai nimic... Cum poţi să suferi pentru aşa ceva, nu pot să înţeleg !"

Intrarăm. Autopsia se terminase ; medicul legist şi procurorul, aplecaţi asupra unui birou vechi, încărcat cu numere de înregistrare, tocmai redactau raportul. La apariţia lui Ursu — păşise sigur, drept, nepăsător — oamenii se ridicară respectuoşi, iar procurorul făcuse cîţiva paşi înainte, îi strînse mîna şi spuse uimit : „Dumneavoastră ? Pentru cazul Chira ?" „Da, răspunse Ursu foarte sec. Ce e ?" „Nu există urme de violenţă", se grăbi să raporteze procurorul. „Atunci ?" „Păi asta e întrebarea !" „S-o fi înecat ? N-a ştiut înota şi l-a prins vreun cîrcel ?" „Apa nu era adîncă... Era singur, făcuse baie singur... Asta mă face să pun şi problema unei sinucideri, spuse nesigur doctorul. Eu, unul..." „Sinucidere ? Copilul ăsta ? interveni Ursul cu brutalitate. Nu cred, exclus. Şcoala şi U.T.C.-ul ce au păzit atunci ?" „Ei, oamenii sînt ciudaţi, spuse enigmatic doctorul legist. Unii sînt ca *mimosa pudica,* îi atingi cu un fir de păr şi reacţionează. Pe alţii poţi să-i pocneşti cu barosul, că se ridică, rezistă. Acelaşi traumatism pe unul poate să-l doboare, iar pe altul să-l gîdile discret. Cînd e vorba de un om, nici o ipoteză nu trebuie exclusă, nici nu-i imposibil. Nu ne cunoaştem bine pe noi, dar pe alţii... Ştiinţa, aici... Din păcate, n-avem cum să ştim ce simt oamenii. Auzim ce spun, dar asta e altceva." „Lasă filozofia, doctore, îi întrerupse Ursu. Masă a avut ? A avut. Şi, presupun, bună. La noi nimeni nu suferă de foame. Casă ? Sigur că da. Şcoală bună ? Bineînţeles. Femei se găsesc. În rest ? Ce să-l fi dus la sinucidere ? Că doar este dintr-o familie sănătoasă ! Poate că raţionamentul meu o să ţi să pară rudimentar, am simţit-o, de altfel, după faţa dumitale, eu cred însă că de aici trebuie pornit. Experienţa mă face să cred că durerile, chiar şi cele mai mari, pleacă de prin această zonă. Toate istoriile cu idei şi celelalte sînt după... vin mult mai tîrziu." „Noi n-am susţinut că e sinucidere, interveni şi procurorul, am spus doar că nu trebuie exclusă această ipoteză." „Hai mai bine să-l văd şi eu, accentuă Ursul. Tu

Tomiță, mi se adresă el, dacă nu-ți face plăcere..." „Chiar insist, dacă nu vă deranjează", spusei, apropiindu-mă cu pași timizi de masă. În minc eram la fel de absurd ca Ursu : numai că eu mă așteptam ca înfățișarea lui să-mi trădeze cauzele. Ursu desfăcu brusc cearșaful și-mi spuse : „Griji, că sare jos !", apoi rîse puțin, reținut. Înalt, brunet, cu fața murdară încă în urma autopsiei, tînărul, extrem de bine dezvoltat, zăcea pe masă, în compania instrumentelor ; încă nu i se făcuse toaleta. Mă uimise fruntea înaltă, boltită, ochii mici, adînciți în orbite. „Asta sinucidere ? se miră Ursul. Păi nu vedeți ce solid e ? Stătea bine cu inima ?" „Da, răspunse doctorul, perfect" „Ar trebui să mai cercetați o dată, insistă Ursu. Nu se poate... Eu v-am dat unele indicații, vedeți, nu se poate..."

N-am mai putut rămîne în sală ; lăsînd impresia că mi s-a făcut rău, am ieșit afară, în curte. „ De ce mai avusesem nevoie și de asta ? m-am întrebat aprinzîndu-mi țigara. O obsesie în plus... Și Ursu, ce curios... Forțează nota, caută să-și impună punctul de vedere. Oare ei accentuează ideea sinuciderii să scape de cercetări și de asta Ursu insista, chiar nefondat, într-ale lui ? Dar doctorul n-are nici o treabă cu cercetările, nu are motiv să mintă și nici n-ar face-o, poate fi, la o adică, infirmat. N-ar fi exclus ca între Ursu și cei doi să existe ceva, și de cîte ori au ocazia, se admonestează reciproc. Sau pur și simplu lui Ursu nu-i convine această concluzie pentru că el vede în ea o carență în educație... Bine, ipoteza mea pare la fel de absurdă. Dacă a fost omorît elevul, atunci el a fost *victima cuiva,* deci a unui om needucat suficient, astfel că situația rămîne neschimbată. Numai că ăsta ar putea fi bătrîn, moștenit deci, sau a cuiva din micul procent de răufăcători admiși... Probabil din cauza mea a fost atît de categoric, voise să-mi demonstreze cu orice preț autoritatea sa. Poate chiar crede sincer în cele susținute, numai că nu știe să și le argumenteze, nu găsește tonul potrivit... Sigur, asta înseamnă ceva. Dar prostia că dacă este solid n-ar putea... O legătură pe care numai el o pricepe." Ar trebui, dacă aș fi sincer, să recunosc deschis că Ursu mă dezamăgise, numai că nu aveam acest drept, eu plecam de la niște observații mici, de suprafață, fragmente dezlînate... În afară de asta, nu-mi erau familiare asemenea cazuri. Dar, oricum, dezamăgirea rămîne. Monologam febril, dezlînat ; mortul, și nu numai el, mă șocase, aveam sentimentul că mă străduiesc cu încăpățînare să prind un obiect lucios care-mi scăpa mereu printre degete.

Nu știu de ce eram preocupat să-l scot cu orice preț pe Ursu basma curată ; poate pentru că defectele lui mi se păreau atît de vizibile, de stînjenitoare, încît era imposibil să nu și le fi descoperit și singur. Plimbîndu-mă nervos prin fața clădirii, observai lîngă un stîlp o fată în negru ; făcea cîțiva pași, apoi revenea pe treapta de unde pornise ; părea că nu se putea hotărî să intre sau cel puțin așa îmi lăsase impresia. Aveam o simpatie ciudată pentru licean și ea nu se datora nefericitului incident, eram sigur. În virtutea ei, convins că între fată și el există neapărat o legătură, că fata nu putea să-i fie soră, deoarece n-ar fi ezitat atît, m-am dus direct la ea. Simțeam nevoia s-o consolez, oricum, să-i vorbesc clar, direct, cu convingerea că am pierdut amîndoi același prieten. „Sînteți venită pentru Chira ? am întrebat-o, cu un aer de penibilă complicitate. E fratele dumneavoastră ?" Fata, surprinsă, ar fi vrut să fugă, dar, cu un gest nervos, de parcă ar fi căutat să-și înfigă piciorul în pămînt, îmi răspunse repede : „Nu. Dar ce grijă aveți ?" Ochi mari, negri și niște cearcăne aproape nefirești pe fața-i proaspătă, adolescentină, creau im-

presia unei suferinţe intense. În plus, negrul îi accentua frumuseţea. „Poate o ceartă între ei, şi el, mai slab... Nu, exclus, altceva. Dar ce ?" „Sînt sigur că în legătură..." insistai. „Şi dacă ar fi ?" „Ce credeţi că s-a întîmplat ? Ştiţi ceva ?" spusei pe nerăsuflate. Avea ceva dur în ea, o privire aspră, distantă, şi asta mă făcea să-i vorbesc repede, emoţionat. „Uite ce e ! spuse fata, cu o incredibilă siguranţă. Dacă vrei să te culci cu mine, mai ai răbdare încă două zile. Pe urmă nu mă mai interesează. Dar acum lasă-mă-n pace !" spuse ea printre dinţi ; o dată cu ultimul cuvînt fugi şi se rezemă de un perete, unde începu să plîngă nervos. Răspunsul ei mă uimise. Nu eram în stare s-o urmez, deşi, poate, tocmai asta aştepta. Dezorientat, m-am aşezat pe scări, exact pe locul unde fusese ea, însă nu peste mult Ursu venise, însoţit de medic şi procuror. Abia acum îşi aduse aminte că nu am fost prezentat. „Toma, spuse el ; eu îi zic Tomiţă, fost coleg de liceu, ziarist, lucrează la organul din vecini — *Drapelul roşu, Steagul roşu,* sau cam aşa ceva. Te-a zdrobit, suflete ?" mă mai întrebă el, în vreme ce strîngeam politicos cele două mîini. „Orice moarte e neplăcută", mă repetai penibil. „Are ceva de fecioară în el, adăugă Ursu. De cînd îl ştiu. O cinste şi o timiditate ţărăneşti. Asta este agricultorul român de soi, care, dacă crede ceva, ştie ceva, sigur nu-l clinteşti, o ţine în prostie. Chiar şi sub spînzurătoare. Pe mine m-a dezarmat întotdeauna cu cinstea şi naivitatea lui. Fecioară, am zis... Las', Tomiţă să vezi cînd o să ne vină şi nouă rîndul, cît de greu o s-o înghiţim, glumi el, luîndu-şi rămas bun. Mai avem un mic amănunt : să-i vedem familia şi pe urmă sînt al tău. Uite ce m-am gîndit : dacă tot eşti în concediu, ce-ar fi să mergem zilele astea într-o excursie ? Te fac cu o vînătoare de mistreţi. Uite, trecem dealul, ştiu eu nişte paznici şi o cabană şi ne deconectăm !" „Eşti foarte generos, spusei. Simţeam cu adevărat nevoia să mă odihnesc." „*OK.*, zise el. Ce nu fac eu pentru tine ! Va trebui s-o iau şi pe Anca, prietena de-acum, e fată descuiată, plăcută, numai că e rea de gură ca o javră. Nu scapă ocazia să nu te tachineze. Tu şi ea o să-mi oferiţi, cred, un spectacol agreabil. Mistreţii, de, pretext..." Pe neobservate, maşina opri undeva la marginea oraşului vechi, pe o stradă îngustă, desfundată. Ursu coborî, sună scurt şi, nu peste mult, în poartă apăru o femeie de vreo cincizeci de ani, speriată. „Tot de la miliţie ? întrebă ea cu timiditate. „Aproape", spuse Ursu, dar imediat femeia exclamă încurcată : „Dumneavoastră ? Sînt zăpăcită de cînd cu nenorocirea... Nu ştiu nimic ; s-a dus în zori şi... n-a mai venit... Mi-a spus că merge la rîu să facă baie, asta e tot ce ştiu. Am mai declarat", zise femeia plîngînd încet, înăbuşit. „Ce ne puteţi spune despre el ?" întrebă Ursu. „Era în ultima clasă, avea note mari, era blînd, cinstit... În zilele din urmă părea foarte trist, tăcea, ofta, trîntea cărţile, ziarele, revistele. Dar mai făcuse din astea. Nu era certat cu nimeni, nu avea decît prieteni. Mai are încă cinci fraţi mai mici. Aici e camera lor, dincoace a mea şi a bătrînului, care trebuie să sosească de la fabrică. Ce să vă mai spun ? Tot în zadar e... Ceilalţi copii parcă n-ar fi fost fraţi cu el ; sînt veseli, gălăgioşi, n-au nimic din Florea, sînt alt soi. Nu ştiu, avea o durere în el, o boală, îl măcina ceva ascuns, nouă nu ne-a spus nimic, niciodată. Poate nici nu l-am fi înţeles... Dar acum tot în zadar e... Odihnească-l Dumnezeu în pace, dacă aşa a fost să fie", mai adăugă femeia şi se lăsă sfîrşită pe scaun. O cameră modestă, curată, cu trei paturi duble. În faţă, o masă şi şase scaune. Pe masă, în ordine, cărţile lui de şcoală, caietele frumos ordonate. Pe patul de lîngă uşă, nişte haine trîntite aiurea : erau probabil ale lui, bătrîna nu avusese timp să le aşeze

în dulap. Pe peretele dinspre stradă, cîteva diplome : premii şcolare şi sportive. „Nu v-a spus chiar nimic despre certurile lui ? Avea vreo fată ?“ insistă Ursu. „Bine, dar cu Sonia nu erau certaţi. Şi ieri a fost la noi şi mi-a ajutat să fac nişte salată.“ „Atunci cum de s-a întîmplat ce s-a întîmplat ? Ce crezi dumneata ?“ mai întrebă Ursu. „Numai bunul Dumnezeu ştie, spuse femeia resemnată ; ca, brusc, să se enerveze : Ştiţi ce ? Lăsaţi-l să se hodinească măcar acum... Că l-au tăiat şi l-au măcelărit doctorii să n-aibă nici mort pace !“ „Una te întreb şi alta îmi răspunzi ! Aşa n-o să aflăm nimic, niciodată. Nu vrei să ne sprijini. Bine, e mort, regret, îţi dai seama că ne încurcă şi pe noi. Dar în viaţă cine i-a făcut ceva ? întrebă Ursu iritat. „Ştiu eu ? strigă femeia. Atunci de ce e mort ?“ „Lasă, că aflăm noi asta“, spuse Ursu consolator, făcîndu-mi semn să ies. „Ei, mai pricepe ceva dacă poţi !“ observă el în stradă. „Ai fost cam dur“, îi spusei. „Pe dracu“, dădu el din mînă. „Impresia mea nu te interesează ?“ îl întrebai, neaşteptat. „Las-o pe mai tîrziu. De fapt, ce impresie ai avut timp să-ţi faci ?“ „Poate că totuşi“, insistai nervos. „O discutăm la noapte, dacă n-om avea ce face“. Maşina demară iar, apoi începu să gonească prin oraşul vechi, care pînă nu demult avea să-mi spună atîtea. De astă dată Ursu se aşezase în faţă, lîngă şofer ; părea indispus, nervos, îl apostrofa destul de des că nu ia bine virajele sau că frînează neaşteptat. Ne-am înţeles să ne vedem peste două ceasuri la el acasă. Poate simţisem amîndoi nevoia de a rămîne singuri, cel puţin pe mine mă urmăreau peste tot ochii revoltaţi ai fetei în negru, faţa deformată de lacrimi a mamei şi, înainte de toate, camera băiatului, cele trei paturi mari, duble, printre care ne strecurasem cu dificultate, cărţile aranjate pe masa de sub geam şi diplomele risipite printre icoane. Unde erau ceilalţi copii ? Poate au mers toţi să-l anunţe pe tatăl lor.

Aproape două ore rămăsei întins în camera de la hotel. Reluam pe rînd fiecare detaliu : la început prosectura, apoi fata şi, în sfîrşit, casa, străduindu-mă să descifrez ce-mi spun fiecare în parte. Sigur, investigaţia era incompletă, făcută în grabă, nici nu fusese de fapt investigaţie, ci un fel de luare de contact extrem de superficială, din care puteam să trag ce concluzie îmi convenea. Cînd asaltul ipotezelor devenise obositor, pornii spre Ursu, unde, multă vreme, nu reuşisem să mă acomodez. N-aveam nici o părere despre el sau probabil nu-mi convenea părerea care, involuntar, mi se impusese. În fond, n-am venit pentru a-mi forma o părere, nu asta mă interesa, nu eram psiholog, venisem aparent pentru Radu şi, dincolo de asta, doream să mă odihnesc ; numai că a intervenit cazul ăsta care schimbă brutal datele afective. „Ursu trebuie luat exact cum este, îmi spuneam, numai că nu reuşeam nicicum să intru în atmosferă, eram obosit şi nervos, aşa că nu-mi rămînea decît să tac, să observ. Deşi nu văd de ce nu m-aş da o dată peste cap, să uit, să uit odată de toate, şi mîine să iau totul de la capăt. Atîta doar că n-am ce schimba, n-am cum să mă schimb, poate doar să mă port ca ei, nu să simt, deşi n-ar strica, ci să mă port, să fiu mai sigur. Din păcate, luxul, agitaţia lui — de fiecare dată cînd îmi trece prin faţă parcă-mi taie cuvintele — şi femeia, frumoasă, relaxată, nu-şi ia o clipă ochii de pe mine. Ce să-i spun ?“

Mi-ar fi convenit să-mi dezlănţui brutalitatea ascunsă, datorată acestui oraş, era însă prea tîrziu, o omorîsem, se pare, deşi acum, ea m-ar fi eliberat, răcorit. „Stau, stau şi aştept, şi vremea va trece cumva...“

„Nu ești prea vorbăreț, îmi spuse Ursu imediat ce se așeză. Nu te simți bine, ai ceva, ori așa ți-e nărăvul ? E mult de cînd nu ne-am văzut, milenii, în liceu însă erai mai antrenant, cel puțin așa-mi amintesc. Sau probabil te impresionează dama de alături ? Te fixează cu insistență. Nu te intimida, Anca e de-a casei, sîntem, ca să mă exprim popește, un trup și-un suflet, nu, draga mea ?“ o întrebă el teatral, mîngîindu-i ostentativ părul enorm de frumos, negru. „Suflet în sensul materialist al cuvîntului, nu ?“ spuse ea cu o ușoară ironie, îndepărtîndu-se discret. „În ce sens vrei, chiar și în cel mistic, ori democrat creștin de dreapta, dacă lui Tomișor îi convine așa“, mai adăugă Ursu, rezolvînd dintr-o înghițitură paharul de *scotch*. „La început e greu, nu v-ați văzut de vreo zece ani, dacă am înțeles bine, vă desparte totul, interveni femeia. Nu mai aveți amintiri comune și păreți structuri diferite, orice-ai zice tu, Mitea“. Ursu începu să rîdă penibil, fals, mascîndu-și cu greu furia nejustificată, apoi, brusc, se apropie de Anca și, în loc să-i pună mîna pe gură, o cuprinse de mijloc și, privind-o mustrător în ochi, spuse : „Nu ne-am văzut de trei ore, dacă te interesează. L-am întîlnit întîmplător pe stradă, părea obosit și abătut ; eu tocmai veneam de la județ, mașina încetinise, spre norocul lui, căci șoferul meu avea un dialog vizual cu o leliță. Asta pentru exactitate. Dar, continuă el cu multă seriozitate, neuitînd însă să-mi facă un semn discret cu ochiul, cînd încep femeile să emită cugetări, să treacă pe panta filozofică a vieții, e de ploaie. Și pe deasupra nici nu bei, mi se adresă el, întinzîndu-mi un pahar. Nu-ți fie frică, mai am în frigider ceva ; a venit la bufetul nostru niște vin roșu colosal, dacă ăsta-ți face plăcere... Ia, Tomișor, și spune cum o mai duci, ce-ai mai făcut tu, ce e cu tine ? Te-am întrebat și în mașină, dar eviți. Zău, m-am gîndit la tine, măi băiatule ! Eu, vezi, am înjghebat deocamdată hardughia asta, nu e colosală, dar merge. În rest, mi-am părăsit profesia, adică am fost promovat ! Am unele răspunderi, e mult mai greu la județ, dar cred că mi se potrivește. E o treabă pasionantă a lucra cu oamenii, deși uneori sînt cicălitori. Totul e să ai colegi ascultători și bine orientați... Și tu, măi Tomișor ?“ mă mîngîie părintește pe față, ca pentru a mă încuraja să tac în continuare. Drept răspuns, dădui neutru din umeri, în semn de „așa și așa“ sau „mai nimic“, și nu atît din lenea ori lehamitea de a spune sau de a improviza ceva, cît din convingerea că mă întreabă mecanic, fără urmă de interes ; părea sigur că n-am făcut ceva notabil, ceea ce era, dealtfel, adevărat. Stau de nu știu cîți ani la un ziar, scriu și nu scriu, iar în afară de dorința sinceră de a face ceva, n-am arătat mai nimic. Nu-mi tîram după mine nici vreun titlu academic, deși se poartă, am trăit cu adevărul în spate pînă m-a cocoșat. „Cochetez cu spiritul, spuse rîzînd. Fac spiritism, însă dacă aș avea ceva mai bun de făcut, l-aș lăsa dracului, nu e rentabil. Practic, însă, solitar acest sport, nu deranjez deci pe nimeni, nu irit, aștept de unul singur debarcarea noastră pe Marte și a marțienilor la noi. La urma urmei, totul este așteptare, în unu, în doi, în zece...“ „Ai dat-o și tu pe panta Ancăi, rîse el. Și ce salariu zici că ai ?“ mă întrebă cu o nedisimulată sinceritate. „Îmi ajunge cît e, spusei. Fac yoga și vegetalele nu-mi lipsesc. Din stimă pentru mediu, m-am făcut ierbivor. Mă bucur de tine. Ai săltat bine de tot.“ „Da, rîse, nu ne-a fost ușor, tovarăși, încheie și el discuția pe această temă, însă nu înainte de a-mi spune cu o seriozitate mimată : De ce n-ai spus, Tomiță, că ești vegetarian ? Încropeam ceva, ce dracu !“ „N-am trecut încă definitiv la buddhism, mai ezit“, spusei, tot mai conștient că nu eram decît un releu prin care se comunica femeii, pentru a nu știu

cîta oară, drumul său pînă în clipa cînd ne întîlnisem întîmplător în această vilă cochetă, unde fusesem invitat cu multă bunăvoință. Cu toate astea, nu mă hotărîsem să tac întreaga seară, deși absolut tot ce mă interesase îmi spusese el, imediat, fără urme de efort, dar dacă mai așteptam, era din simplul motiv că încă mai trebuia să intru în atmosferă și să-mi reprim îndemnul, greu de stăpînit, pentru ironii. Și era stupid, omul nu-mi făcuse nimic, fusese amabil, ospitalier. Sigur, trebuia să-l iau așa cum este, numai că asta nu prea reușeam, deși n-aveam de litigiat ceva, nu depindeam de el. „Eu, va să zică, aș fi Tomiță", îmi spusei, cuprins de o neașteptată euforie, care însă nu trecuse neobservată. Priveam distrat salonul în care ne aflam — și unde mă simțeam ca un obiect exotic — enorm, cu multe fotolii negre, din piele, așezate în fața mobilierul stil bine conservat, însă risipit printre cele mai noi și mai eterogene obiecte. Pe pereți, naturi moarte, imense, naturaliste, poze de familie și diplome în rame mari, aurite. Pe un bufet, sufocat de vaze și servicii de cristal, numeroasele sticle de *whisky*, goale, așezate pe cărți și broșuri, lăsau impresia unui om de lume, nu atît de profilat pe lux, după cum l-ar putea arăta mobilierul. Jos, sub masa în jurul căreia ne găseam, un imens covor persan cu inițialele lui, comandă specială probabil, acoperea un parchet bine lustruit, nou și el. Sobrietatea, ținuta de gală a obiectelor, distincția deloc mimată, dar, în orice caz, curioasă a femeii care, așezată în fața mea, pe fotoliu, îmi urmărea cu discreție fiecare gest, și căldura plăcută datorată alcoolului îmi creară o stare ciudată. „Uite, Tomiță, îmi spuneam cu ironie, gîndindu-mă la indispoziția mea, ți-ai dorit demult un moment de deconectare totală, o clipă în care să te avînți într-o prostie mai cumplită decît propria-ți viață, să uiți de tine, de toate, să faci ceva împotriva firii tale, a bunului-simț. Poate că tocmai acum s-a ivit această ocazie rară cînd prostia e nu numai realizabilă, posibilă, dar absolut necesară. Cei din fața ta îți sînt aproape străini, mai mult ca sigur, și, dacă dorești, nu-i vei revedea niciodată, așa că treci peste orice, nimic înainte, nimic în urmă, n-ai nici o obligație, el te-a chemat așa cum *ești*, or, poți să fii cum îți dorești de atîta vreme. Orice vei face, nu-i vezi dezamăgi, le vei confirma doar impresia ; intră deci fără jenă în atmosferă, aseamănă-te lor. Ei știu să se deconecteze, știu să uite tot în cazul că au ce uita, nu-și tîrăsc după ei durerea surdă, neclară, în cazul că o au, nu, se distrează cum vor, sînt ei, nu se jenează, nu-i obsedează nimic... Mîncare și băutură de bună calitate, cum n-o să mai găsești repede, interior plăcut... Nu ți-ar plăcea, Tomiță, să dansezi pe masa asta Ludovic al 300-lea, să zgîrii cu unghiile pielea de pe fotolii, să muști perdelele acestui bun și înțelegător mic-burghez nou-nouț, ba chiar, fără rușine, dacă împrejurările o vor cere, să-i mîngîi dama, acest exemplar minunat, apt pentru cele mai strașnice bătălii ? N-ai fost porc niciodată, pentru că ți-a fost scîrbă de cei în care te împiedicai. Ai dreptul măcar o dată să încerci... Ea e aproape inteligentă sau măcar puțin, de formă tot trebuie să fie, deoarece fără îndoială te urmărește convinsă că nu ești cum pozezi. Să-i dovedești deci că poți să fii cum *pari*, vulgar, ca un plăvan, sau cum ai fost, turbulent, revoltat pînă-n vîrful unghiilor. Și cînd va voi să scoată vorbe deștepte, cum penibil faci tu, acum, cînd te va provoca, s-o muști puțin, în tradiția străbună, să-i dovedești că atît e de gîndit totul, atît de clare și de simple sînt toate, încît nu-ți mai rămîne decît să rîzi, să te îmbeți ca un rinocer... Se găsesc feluriți indivizi care gonesc după tine cu lupe și pensete în mînă, cu stetoscoape și microfoane, cu serviete și chitanțe,

încît uneori ai impresia că ești un fel de preparat microscopic, analizat, studiat, cîntărit, sortat, ca nu cumva să fii altceva de cum trebuie, ca nu cumva să te dezvolți anapoda, să tulburi liniștea și pacea planetei noastre bramburite, seninătatea alergătorilor, pasul lor egal, de rutină. Încearcă să le semeni, e îngrozitor de greu, dar merge, dai drumul instinctelor, te porți exact cum nu-ți este caracteristic, faci invers, mereu invers. În fond, nu te-au întrebat nici măcar ce gîndești, ce te doare, unde-ți este rana, te-au chemat pentru că se plictiseau, sau fiindcă în trei se petrece mai bine. Poate că au vrut să te umilească, să-ți arate ce ești sau, mai mult ca sigur, pentru că tu nu le-ai cerut nimic și lui îi mai funcționează bateria dragostei colegiale." Băui încă un pahar, însă în locul mult așteptatei euforii aveam sentimentul că dialoghez și beau, absurd, cu figurile de pe un ecran, să încerc că mă integrez în jocul personajelor unui film proiectat din spate ; îmi era lehamite așa, în general, mă incomoda cumplit sentimentul că nici aici nu-mi găsesc locul. Ursu — de o eleganță teribilă, haine bine croite, care-i mascau perfect sporul ponderal, gesturi atent studiate pentru a demonstra în orice clipă siguranță — avea ceva din îngîmfarea boxerilor ce aspiră, fără șanse, la titlu, însă, cu toate astea, nu mă irita, dincolo de cuvinte părea dezarmat, enorm de nesigur și chiar de o bunătate cu care ar fi fost distrus să mă copleșească în schimbul menajării propriilor sale orgolii. Neavînd ce face, îi urmăream atent naveta între femeie și mine, precizia cu care umplea paharele — imposibilitatea de a înfiripa un dialog o suplinea probabil prin mișcare — și mă întrebam nu dacă așa arată toate ceremoniile la care participă, adică dacă oamenii sînt un pretext pentru a sorbi acel excelent *scotch*, ci dacă totuși n-ar trebui să mă lansez, experimental, într-o serie de banalități ? Mă contraria însă tăcerea încăpățînată a femeii. Anca mi se părea frumoasă, însă la fel de adevărat este că mie-mi place marea majoritate a femeilor, nu sînt un rafinat, cu preferințe bine precizate ; din lenea de a alege, acord celei ce-mi cade înainte calitățile pe care de fapt i le-aș dori, multă inteligență — și de obicei pe cele mai tăcute le cred inteligente — dar aproape de fiecare dată mă înșel, însă nu regret, nici măcar nu mi se pare că am fost implicat în ceva. O priveam insistent, în tăcere, ca pe o suficient de reușită operă de artă a naturii, deși simțeam că undeva, pe cine știe ce unde caraghioase, se stabilește, contrar voinței mele, o complicitate ciudată, pe care o detestam aprioric. Mai băui un pahar, pe nerăsuflate, hotărît să fac totuși ceva, chiar și o gafă, și Ursu, văzîndu-mă sorbind cu energie, se bucură enorm. „Observ că începe să-ți crească moralul, îmi zise. Dar cum prevăd că ne vom matoli nițel, îmi amintesc că mi-ai spus ceva în legătură cu motivul vizitei tale aici, nu ? Aș vrea să nu crezi că am uitat de excursia promisă. Peste o zi sau două, cînd te saturi de ai tăi, de oraș, cînd ai chef, mergem puțin în munți. Nu trebuie decît să vii. Uneori am chef să uit de toate și atunci o iau la goană prin munți. După cîte un mistreț împușcat, mă întorc odihnit, arunc cu căciula în stele. Dar parcă voiai să-mi spui ceva ?" Eram încurcat. „Să-i zic, să văd cum reacționează, sau să încropesc ceva ? Totuși, ce o fi, o fi, merită să fac această încercare, îmi place jocul. Precis azi va zice da, dar mîine va spune că-i este frică." „Da, era vorba de viitorul meu socru, spusei, fără chef, adevărul, are un fel de proces cu un dușman de-al lui, prostia e că nu prea stă bine cu probele, n-are argumente și nici dreptate, cred. Dar nu m-am gîndit la tine, nu pentru asta am venit în B. Sînt în concediu și circul aiurea... Socrul vrea multe, așa-s bătrînii, dar nu cred că va ține lupta

pînă la capăt." „Îl rezolvăm rapid, nu-ţi face probleme, fulger, spuse el cu multă siguranţă. De asta erai aşa de încurcat ?" „Nu, recunoscui sincer, sînt cam obosit, drumul, căldura... mai sînt, ştii doar, un sedentar, un leneş..." „Nu mă tromboni, ce dracu ; îl rezolvăm favorabil, mă-nţelegi ? Cum zici că-l cheamă pe bătrîn ?" „Gheorghe Radu", spusei iarăşi adevărul, incapabil să-mi revin dintr-o indiferenţă instalată brusc, dureros. „O, e om de-al nostru, îl ştiu doar, spuse Ursu. Să stea calm, fără griji !" „Numai de nu şi-ar nota, îmi spusei. N-am vrut decît să mă justific în ochii lui că am fost în B., deci că am vorbit, şi nu să-l ajut cu adevărat. Cîtă vreme era vorba de ambiţii şi nu de adevăr.."

Răsuflai uşurat, Ursu nu şi-a notat nimic. „Dar dacă ţine minte ? Dacă se va ajunge cumva aici, poate că judecătorii..." Eram penibil, făgăduiala mă speriase, mai ales că nu-l cunoşteam pe Carol. De nu ştiu cîtă vreme îl condamnam pe Radu şi, iată, mînat de o curiozitate prostească, am expus un om pe care nici măcar nu-l cunosc. „S-a dus dracului seara", conchisei enervat. Spre a devia repede discuţia, m-am hotărît să încep totuşi seria gafelor la care mă gîndisem. „Eu tot beau, zisei, dar *doamna* ce cusur are ?" „Care doamnă ?" întrebă uimit Ursu. „Păi cea de faţă !" spusei. „Ea, doamnă ? hohoti el. Auzi, Anca, tu, doamnă !" „Atunci tovarăşa !" insistai. „Nici, spuse vesel Ursu. Asta-i bună ! Poate că pînă la urmă... Dar să ne cunoaştem — nu-i aşa, Anca ? — să ne acomodăm, doar faci un tîrg pe viaţă, nu-i glumă o căsătorie." Femeia roşise, era vizibil incomodată, dar, cu toate astea, îl aprobă prompt, însă fără prea mare entuziasm. „Scuzaţi-mă, de cînd sînt cam tot în străchini am călcat, recunoscui eu, terorizat de remuşcare. Vă vedeam atît de familiari, încît... Plus vîrsta... Adică eu nu mai sînt... Mă simt de o mie de ani. Atîţia ani de inactivitate parţială, zac, atîrnă. De fapt, viaţa mea a fost o lungă şedinţă, în pauzele căreia am încercat să mai fac cîte ceva, nu cine ştie ce. Plus că mai am în spinare vîrsta celor nedreptăţiţi şi alte cîteva măgării personale... Aşa că e greu... Nu mai sîntem tineri", conchisei, însă abia cînd văzui pe faţa femeii un nou val de roşeaţă, înţelesei că făcui, de astă dată involuntar, o nouă gafă şi, drept urmare, încercai să schimb discuţia. „Sînteţi profesoară, nu ? „Da, se grăbi Ursu să răspundă, un fel de... o traducătoare de *to be or not to be*, cum zicea tipul respectiv. Eu ştiu rusă, aşa că, oricum şi oricînd, ne descurcăm... Două limbi de cea mai mare necesitate. Cu oricare nu mori de foame. Una e utilă, alta necesară, una mai de viitor ca alta, voiam să zic." „Am admirat întotdeauna simţul de prevedere al lui Mitea, observă Anca. Este un excelent futurolog. Calculează totul cu precizia lui Bobby Fischer". Chiar ţie, scumpo, o întrerupse Ursu, tocmai ţie n-am să-ţi permit să mă iei la fix ! Ştiu că-ţi place, mai ales cînd ai ascultători, spuse el mîngîind-o fals drăgăstos, dar nu cred că ţi-ai găsit mediul..." „Bun, îmi spuneam, îi las deocamdată pe ei, am reuşit să mă scot din circuit cu destulă uşurinţă." Ursu însă, vrînd să întrerupă dialogul ce abia se înfiripase, îmi spuse conspirativ : „Eu trag o fugă pînă-n pivniţă, să aduc nişte murături. *Scotch*, desigur, dar cu varză e mai bun. Voi mai beţi între timp, să mă ajungeţi din urmă. Altfel, cu mutrele voastre constipate, riscaţi să mă călcaţi pe nervi. Dacă ne-am hotărît să chefuim, să sărbătorim revederea, atunci să o facem ca lumea, fără filozofii inutile. Astea le facem noi la slujbă. Mie, drept să vă spun, mi-a venit un chef nebun să mă copilăresc, să uit, Tomiţă, cam în genul vechilor chefuri din studenţie... De acord ?" O dată cu închiderea uşii, Anca deveni brusc alta, mai îndrăzneaţă şi chiar mai sigură pe ea. „Al dracu-

lui mai poți să fii cînd vrei, dom' ziarist, rîse ea. Ai vrut să-mi dovedești că nu fac o afacere strălucită căsătorindu-mă cu el, sau îți era frică să nu te îndrăgostești de mine ? Mă privești cam ciudat, și nu-i frumos, deși ai ceva foarte atrăgător în tine ; evident, nu figura... înclin să cred că ești un om bun, un om care a avut mult de suferit..." Drept răspuns, hotărîi să fiu mai dur de cum s-ar fi așteptat : „Femeile, întotdeauna, înainte de a pica în ispită, își caută scuze, pretexte, inventează drame, chiar și cînd sînt excluse. De fapt, se digeră peste tot tragedii, se practică intuiția, rahatul. Adevărul e că la toți ni se rupe în paișpe de orice, nimeni nu se uită dincolo de strachină, ideile se ingeră așa cum ți se vînd, digerate, iar mie îmi plac picioarele tale, ai dreptate... Nu văd ce ai cu el. Dacă ar fi prea savant, te-ai plînge că de atîta minte te neglijează. Eu nu-i reproșez nimic. Nu e vina lui pentru eventualele defecte și ce mai ai tu să-i arunci în spinare. Maica natura... Pe unii îi prea încarcă, altora le ia totul, așa, ca să existe neîntrerupt, fără pauze, o luptă între inteligenți și cretini, între cinstiți și mincinoși, între catolici și ortodocși. Mitea e om și el, supus păcatelor vremii... În rest... N-am suferit nimic, domniță, absolut nici o tragedie. De la pubertate, tata s-a ocupat de viața mea sexuală, mi-a adus o antrenoare excelentă, plătită și sfătuită, degresată și cu sîngele în bună regulă. Am crescut cu două termometre : unul în fund și altul în mîncare. Sînt un favorizat. Tata și-a scris memoriile despre mine, sînt capodopera lui. Chiar și în vremea secetei am avut pîine albă, carne din belșug, am învățat alături de *mamă* și *mother*. N-ai dreptul să-mi atribui vreo dramă. Tot ce-ți lipsește matale mie mi-a prisosit dintotdeauna, spusei destul de convingător. Ceea ce mă doare cu adevărat n-are importanță și n-ai să poți pricepe vreodată, chiar dacă ți-aș da absolut toate detaliile. Nu-mi ascund boala, nu fac un lux din ea, dar nici nu cred că trebuie mărturisită. Și mai ales aici, în această împrejurare..." „În această casă de mic-burghez, rîse Anca, în prezența unui chiabur sadea, a unui individ fără tradiții culturale, fără spirit, pus pe acumulări, asta voiai să zici ?" „Nici vorbă, intervenii eu, convins că dacă, prin absurd, i-aș da dreptate, pînă la urmă s-ar împăca și tot eu aș fi vinovatul. Tu știi ceva în legătură cu tema asta, dar nu suficient, nu ți-s clare noțiunile." „Ei, zise ea, Mitea ar cădea în extaz auzindu-te. Ai vrea și tu ca înainte de a ne îmbăta să alegem un prezidiu și să ne trimitem delegații să bea..." „Și atunci, intervenții repede, de frică, să nu vină Ursu, cum de te lași pipăită, antrenată în discuții stupide ? Acesta este singurul mod în care-ți place să pierzi vremea ?" „Vezi vreo contradicție ? întrebă ea ironică. Sanchi ! Crezi că tu, contorsionat-sofisticatule, săruți mai bine ? De ce dramatizezi ? Ce mi-ar oferi în plus mutra ta metafizică ? Se vede că ai fost crescut cu biberonul, că nu cunoști chiar nimic din toate", rîse ea și nu se opri decît în clipa cînd Ursu își făcuse apariția cu o uriașă farfurie plină cu murături. „Ei, copilași, putem să bem cu mai mult spor, strigă el încîntat, însă, văzînd tăcerea noastră, absența oricăror reacții, cît de banale, completă : Se pare c-ați adormit puțin. E normal, nu vă știți și nici n-ați băut ca lumea. Nu-ți face probleme, Tomiță, în äste *n* camere am unde, la alegere, să te culc, îmbată-te în pace, poate ți se dezleagă limba." „Posibil, interveni ironică Anca, încuiații äștia au cele mai neașteptate rezerve... Nu m-aș mira să știe și bancuri", schimbă ea ideea. „Nu pot decît să-ți povestesc viața mea, spusei ; o glumă nemaipomenită, dar proastă. Și vouă nu vă plac bancurile proaste, nu ?" „Așa, așa, copii, strigă vesel

Ursu, încălzirea !“ „Şi cu moartea nu mă mai împac, îi spusei Ancăi. Crăpi, te ia popa ori sindicatul, depinde, te trînteşte în sol, dacă n-ai neamuri, ori ele sînt sărace şi n-au bani de chirie pentru mormînt, te azvîrle şi de acolo şi nu mai exişti nici în pămînt. În asta stă tragedia mea, că n-o să am neamuri care să-mi iubească moaştele, compuse, după cum ştii, din sulfaţi de lozinci, carbonaţi de sfaturi calcifiate, din săruri de filozofie şi bunăvoinţă. Nu e trist, zău ?“ Dintr-o dată însă, amintindu-şi probabil că şi-a părăsit prematur masca, Ursu, redevenit tăcut, sorbi în grabă cîteva guri, după care, preocupat, începu să-şi taie carnea în felii mici, egale, pe care le aşeză în rînduri drepte într-o altă farfurie. Anca îl privea distrată, în vreme ce eu, cu o pasiune puţin obişnuită, urmăream contururile mobilierului, geamurile, ochiurile perdelei din faţă. „Ce mama mă-si, mă gîndeam stingherit, ce Dumnezeu şi cu această înmormîntare stupidă ? Dacă n-ar fi picioarele Ancăi, părul ei extrem de frumos şi iluzia unui dialog mai puţin comun cu ea, nu ştiu ce s-ar alege. Pare inteligentă, or, mie nu mi-a plăcut niciodată să mă pierd în vorbă ori să fac dragoste cu femei relativ inteligente...“ „Ciudat, observă Ursu, beau cu tine şi, cu toate că am fost colegi, nu sînt sigur că te cunosc, nu mi-ai spus nimic, nu am aflat ce eşti. Adică, da, ziarist. Dar ce fel de om eşti ? ! Vezi, eu, dacă ciripesc, mă dă afară, dar pe tine, dacă te dă afară, abia atunci ai ocazia să devii om corect. Aşa că, spune ceva, ce crezi despre lumea asta ?“ Era încă devreme. Alcoolul mă făcea parcă mai lucid. Prin geamurile dinspre curte, larg deschise, pătrundea un aer răcoros ce mă îndemna să fug aiurea, fără ţel, mereu înainte. „Închişi în cuşca asta atît de bine delimitată, observam eu trist, închişi pentru totdeauna, se pare, ne sufocăm, ne ia dracu, şi ca să fie şi mai idiot, trebuie să ne suportăm, să ne menajăm, nu ne putem da drumul, deoarece dracu ştie unde iese foc ! Ne obosim neuronii pentru a inventa minciuni, pentru a ne înconjura cu minciunile cele mai credibile cu putinţă, şi tot aşa, la infinit, pînă ne dizolvăm în propriile noastre excreţii mintale.“ Deodată, surprinzător, Anca luă sticla şi începu să bea în neştire, sub privirea îngrijorată a lui Ursu, care, totuşi, îndrăzni să glumească : „Şi toarnă în ea fără să ţină seama că mai avem numai patru sticle şi o lungă noapte înainte, fără să observe că sîntem treji, că noi, bărbaţii, trebuie să dăm tonul, că eu încă nu simt nimic, nimic...“ „Tu eşti doar ştabete, ai de unde aduce, spuse ea înfuriată, lăsînd sticla. Parcă sînteţi ciocli, lua-v-ar dracu ! Vreţi să păreţi nu ştiu ce, şi cînd colo sînteţi nişte rataţi.“ „Anca ! interveni Ursu cu brutalitate, cred că îţi depăşeşti măsura şi ştii că ţi se face rău ; mă duc să-ţi aduc o cafea.“ „Da, aşa e, aprobă femeia cu tristeţe. Trebuie să umblu cu măsura la mine. M-am îmbătat, puişor, cafea, tu ai întotdeauna dreptate, mai spuse ea, ca imediat după ce Ursu dispăru în bucătărie, să se ridice cu aceeaşi sticlă în mînă. Doamnelor şi domnilor, strigă ea teatral, beţi, mîncaţi, acesta este trupul meu, carele pentru voi se frînge şi pentru iertarea păcatelor. Sînt încîntată, mi se adresă, nemaipomenit de încîntată, puştiule, că mă dispreţuieşti pe mine, care am fost în stare să mă sinucid, să renunţ la plăcerea de a vă vedea hoiturile, moacele libidinoase filîndu-se după picioarele mele. Din păcate, însă, nu reuşesc nici să mă intereseze total ceva, nici să duc ceva pînă la capăt. Pînă şi această sticlă n-o pot termina“, mai spuse ea aşezîndu-se toropită în fotoliu, de unde, cu un zîmbet dispreţuitor îngheţat pe buze, nu mă slăbea o clipă. „De ce suferi ? o întrebai eu rîzînd. De ce mimezi degeaba ? insistai, hotărît să o exasperez. Ai de toate : titlul universitar, bani, eşti frumoasă, trăieşti în compania lui Ursu, care are aerul

că se ocupă de ceva serios, pare într-un post destul de important, tristețea străzii nu ai cum s-o vezi, de ce pozezi, păpușico ? Te obligă figura mea metafizică la asemenea teatru ? Admirația mea secretă ar trebui să te încînte, ce dracu !" spusei mai mult în glumă decît în serios, deși undeva eram trist că m-am vîrît într-o asemenea poveste, care pînă la urmă, oriunde ar duce, tot n-ar avea nici o importanță. Încercasem să-i conturez psihologia, dar n-avea rost să mă complic. Mai băui un pahar : „Să vedem ce o mai da Domnul..." „Sufăr de suferit, sufăr în sine, eu sînt suferința pură, e bine ?" „Dacă ai disprețui mai puțin, tu, ăsta ce deții secretul suferinței !..." Tot atunci auzii telefonul și Ursu veni repede, bombănind : „Cine dracu nu mă lasă-n pace ? Vezi ce înseamnă muncă ? Vezi cît de scump trebuie să plătesc eu miișoarele ? O clipă de liniște, nimic, la orice oră din zi și din noapte", spuse, mai mult încîntat decît nervos, și ieși în hol. „Ce face pe preocupatul de soarta lumii, observă Anca. Și cînd colo, e vreo fîță căreia a uitat să-i spună că sînt aici. Ce te chiorăști așa, de parcă eu aș fi o menajerie întreagă ? Nu vezi că am glumit, că de fapt n-ai mutra care să-ți dea dreptul să te uiți astfel ?" „Complexele tale, Anca ! spusei, încercînd să mimez îngîmfare. Nu scapi o singură dată ocazia să nu ți le arunci în față. Dacă ai ceva pe suflet, nu eu sînt de vină, nu cu mine trebuie să te războiești, cu mine, pe care n-o să mai mă vezi niciodată. Eu voiam doar să bem pînă ne vom sparge, să fim o dată sinceri ca niște oameni ce s-au văzut pe altă planetă, și pe urmă nimic..." „Dar ce confidențe să ne facem ? Banalul e atît de banal încît nu văd de ce l-aș stîrni ! Hai, vorbiți de fotbal, aici puteți înjura amîndoi cu gura deschisă. Mergem prost, n-avem atacanți cam asta aud la restul chefurilor..." „Ce ai fi vrut să discutăm ?" Ea nu-mi răspunse, continua să zîmbească enigmatic, în vreme ce, din coridor, vocea lui Ursu, iritată, răzbătea pînă la noi. „Și de ce chiar eu ? Păi miliția ? ! Lasă, că ți-l pun eu la punct, să se sature și procurorul ! Da, doar trec în control mîine. Elev ?... Cum ?... Înecat ? Nu e accident ? Ia vedeți ! S-a înecat și gata, e simplu ! De bătaie de cap aveți nevoie ? Și dacă o să afli că s-a sinucis, se va face gaură-n cer ? N-am citit azi nici un ziar... Cine dracu a scris ? Am să mă uit urgent ; vezi însă și tu, profesore, totul e să nu fi tranșant, taci, îi asculți, notezi. Așa se intimidează, ce dracu. Pa, profesore !"

Ursu veni relativ furios și îmi azvîrli ziarul sub nas. „Asta e. Sînt un ghinionist teribil. Nu pot să-mi planific o zi de odihnă, că, uite, pac, i s-a trezit cuiva să mă omoare cu telefoanele. Dumnezeu știe, exact acum. Tot mă întreb ce mama mă-si ar fi putut avea cineva cu un nenorocit de licean ? S-o fi încurcat cu vreo fîță, i-a mers burta, dracu să-l înțeleagă. Doamne ! ce memorie ! se pocni Ursu peste frunte. Păi nu am fost împreună la cazul ăsta ? Îl știu, ce dracu. Și cum de nu mi-a venit în minte ? Era atît de simplu. Dar Anca, imediat ce miroase alcoolul, mă scoate din papuci ! „Da, îmi spuneam, el cu disprețul și egoismul lui meschin pentru tot ce nu ține strict de el, eu cu disprețul meu meschin pentru tot ce e primitiv, rudimentar, adică nu dispreț, ci repulsie ; Anca, frumoasa de ea, cu lipsa ei de personalitate, cu inteligența ei mereu frînată, și undeva, cineva, atîția cineva intoxicați de așteptare." Ursu rîdea, nu-mi dădeam seama de ce, poate de seriozitatea mea, de crisparea provocată de vestea morții. În fond, însă, nu văd de ce aș minți, nu simt nici eu nimic, mi-ar fi produs mai multă impresie surparea statuii lui Amza-pașa, ori tot atît, ăsta e adevărul. Dar, ciudat, unde o fi greșit tînărul calculul ? De ce a ajuns la soluția asta ? Eu, nu știu de ce, sim-

ţeam că e vorba de o sinucidere. Dar să ne anesteziem, sigur, încet, cu mare înţelepciune. Sînt trei stiluri pentru a rezolva cu luciditate: smuls, împins şi aruncat. Vom adopta stilul împins, băut repede de tot şi gata... Ursu se aşeză în fotoliu, îşi desfăcu cu o mînă nodul de la cravată, în vreme ce cu cealaltă mîngîia piciorul Ancăi, apoi spuse destins : „Eu mai ştiu un caz de-ţi vine să faci pipi de rîs. Se îndrăgostiseră doi lulea, erau leşinaţi unul după altul, ca-n filme ; ea studentă la Farmacie, el student la Juridice, *Romeo and Julia*, mă-nţelegi ? Trebuie să recunosc că dameza, aşa sentimentală cum era, avea nişte piloni de susţinere să tot admiri şi să repari la ea pînă la adînci bătrîneţe. Un mijlocel tras ca prin inel, vorba poetului din popor, şi nişte ochi Marie Laforêt, ediţie revăzută şi adăugită. Desigur, s-au încurcat rău de tot, nu ştiu pînă la ce nivel, oricum bătea vînt de primărie, nu mai era încotro, mă-nţelegi, erau pierduţi, risipiţi, voiau să se căsătorească. Dracu să-i mai înţeleagă şi pe părinţi, de parcă se vorbiseră, nu le-au dat voie, nici să audă. N-aveau nimic împotrivă, noi admitem iubirea, dar să n-auzim de căsătorie pînă nu vă faceţi şi voi o situaţie. Tinereţe, educaţie, răspunderi, mă-nţelegi ? Bătrînii, oameni cu scaun la cap şi, pe deasupra, nici nu stăteau bine cu arginţii, nu-i puteau ţine, dragostea, cît ar fi ea de al dracului, costă, realizezi, nu ? Cred că n-ai luat-o încă pe această pantă, de asta am dat şi nişte detalii. Ei că da, babacii că nu, şi uite-aşa s-a îngroşat ciorba, s-au înrăit şi a început revolta proletariatului. Pînă la urmă tinerii au hotărît să se sinucidă împreună, de parcă lumea n-ar fi plină de sexe opuse... Dar, mă rog... Te întreb pe tine cum să recurgi la această soluţie, cum poate să-ţi treacă o astfel de măgărie prin glagorie, cînd e suficient să ieşi o dată prin centru şi poţi selecţiona muieret pentru zece vieţi mai puţin ?“ „Nu *realizez* nimic, spusei, absolut nimic...“ Băutura avea parcă efect invers. „Rîd de o moarte cum rîd de viaţă. Compătimeşti şi boceşti un mort cînd, mult mai simplu, ar trebui să fim bociţi noi, cei care nu reuşim, cu toate adjuvantele, să încropim o discuţie.“ „Mă rog, să nu comentăm, însă mă uimeşte, neam al meu, lipsa de inteligenţă, imaturitatea şi superficialitatea unora. Dar mai ia un *scotch*, că abia acu vine partea mai hazoasă. Şi tu, Anca, n-are rost să te revolţi, *I am sorry*, vei putea să te dai în spectacol altă dată, sau după ce pleacă Toma. Ştiu, mila ta imensă, dar ea n-ajută niciodată la nimic, iar cei ce mor îşi merită moartea, mă-nţelegi ? Şi, cum spuneam, îşi fac rost de o cameră a unui prieten de-al junelui ce plecase într-o delegaţie ; voiau să-i facă o bucurie — după ce le oferă căldura căminului, îi mai găseşte şi laţi, în plus ! Dameza începe să facă turul farmaciilor, să colecţioneze disperată nişte otravă de şoareci, somnifere sau, în orice caz, ceva de murit repede şi sigur. Pînă la urmă un bătrîn farmacist se lasă impresionat, îi cîntăreşte substanţa, plăteşte, şi fata — aţă acasă. În plîns şi rugăciune, cei doi Julieţi se pun pe scrisori de adio, le aşază frumos într-o cutie poştală, recomandat expres, pe adresa părinţilor, după care revin în cameră, aruncă de la etajul VI cheia pe geam, să fie siguri, scot telefonul din priză şi, mă rog, începe bătălia... Colo, după miezul nopţii, cînd erau storşi, vlăguiţi, cum ştiţi că se întîmplă dacă întreci măsura, îşi iau toată substanţa, o împart în părţi egale, se întind în pat, desigur îmbrăţişaţi, şi aşteaptă cu lacrimi în ochi să treacă întru cele veşnice împreună. După o vreme, însă, dama simte nişte crampe în burtă ; se rabdă cît se rabdă, apoi, neavînd încotro, sare din pat, dă fuga la WC cu a treia viteză cosmică. Cetăţeanul n-are vreme să se uimească prea mult că, mă-nţelegi, îl ia şi pe el cu dureri, sare din pat cu motoarele

în funcţiune, bate în uşă, dar dama, «stai, că nu pot», el «ieşi, că e de jale», ca, «fă ce ştii», şi omul face şi el pe unde poate, lighene, cratiţe, ce găsea... Şi uite-aşa pînă la ziuă, într-una. Farmacistul intrase la bănuieli, ceruse frumoasa o cantitate bună pentru zece turci, avea o psihologie adecvată, încît, în loc de nu ştiu ce, le dăduse un purgativ trăsnet. Oricum, la ziuă, au plecat ca vai de capu lor, care-ncotro, şi nu s-au mai văzut niciodată. Le trecuse chefu de moarte ! Asta ce e ? Să rîzi sau să plîngi ? Să-i compătimeşti sau să-i baţi ?" Înregistrasem mecanic întreaga istorie, care, nu-mi dau seama de cînd, îmi era familiară, o auzisem de mai multe ori, şi nu asta mă preocupa în acel moment, ci schimbările atît de evidente de afectivitate. La început povestise cu plăcere, însă, treptat, deşi încercase să se menţină la aceeaşi temperatură, furia îi sporise progresiv, ca după hohotele de vigoare, forţate şi oprite la comandă, să-şi amintească de cazul pentru care i se telefonase. După cîte-mi dădeam însă seama, nu acesta-i crescuse temperatura, cît reacţiile Ancăi, privirea ei profund dispreţuitoare, la care contribuisem măcar parţial, şi de aceea regretam enorm că o întărîtasem, că facilitasem începutul de ruptură pe care nu ştiu cum îl simţisem încă de la primele ei cuvinte. „Ce putea să aibă nenorocitul ?" spuse el, extrem de trist, acoperind vocea femeii, care, aproape în şoaptă, zise mai mult pentru ea : „Doamne, cum poţi murdări totul ; în cinci secunde în gura lui orice se transformă într-o glumă de prost-gust. Dacă nu te înfioară o moarte, dacă nu poţi să respecţi o moarte, indiferent în ce fel ar fi survenit ea, atunci cum poţi să dai un ban pe mine, pe tine chiar ? Cum poţi să n-o respecţi, să înţelegi că e o taină care scapă controlului nostru ?" „Acum vorbesc eu, Anca, însă te anunţ că am să scap bidiviii şi o să-ţi dau cîteva peste poponeaţă, aşa, mă-nţelegi, spre învăţare de minte ! Ce vrei să fac ? Se întîmplă zilnic *n* accidente, aud de cîteva zeci de ori pe oră că X l-a lovit pe Y, că în Filipine cutare l-a mîncat pe cutare, că în Vietnam se moare cu nemiluita. Da, e groaznic, însă nu pot plînge pentru toţi. Şi cine o face ? Trebuie să-ţi laşi un timp şi pentru viaţa ta. Acum aş fi în stare să-ţi plîng prostia..." „Ei, nu mai spune, bădăranul din tine nu scapă ocazia să nu se manifeste, replică ea cu o seninătate nefirească. De altfel, ai mai făcut-o nu văd ce te-ar împiedica să te repeţi !" „Îmi place felul vostru de a fi, spusei. Ciocnirile astea continui întreţin dragostea. Dar ce ne facem cu seara asta ? Trebuie s-o salvăm cumva !" „Sper că ai luat-o ca glumă, dragă Tomiţă, mi se adresă. Cînd începe să se matolească, devine insuportabilă o perioadă, pînă se îmbată de-a binelea. Pe urmă e sentimentală, lacrimogenă, îşi aminteşte de amorurile pierdute, de viaţa ei în care a visat numai lucruri ce o depăşeau şi uite aşa... În rest, e bună, inteligentă, o ţin tocmai pentru asta..." „Nu e cazul să vă încălziţi, spusei, e prea devreme. Iar apoi toţi avem găurile noastre, cît roata carului de mari, toţi sîntem nemulţumiţi, am vrea altceva, dar, uite, zilele trec, ne pomenim bătrîni şi ne aşteptăm pensia de pe o lună pe alta, căci altceva, cînd eşti bătrîn, nu văd ce se mai poate aştepta..." Căutînd să mă fac înţeles, devenisem cît se poate de ridicol, dar se pare că din moment ce numai eu îmi dădeam seama de asta, n-avea rost să mă reţin, îmi păream distractiv. Simţeam nevoia să-l bîzîi puţin tocmai pentru că-mi venise în minte şi Lupan. „Pînă la pensie, dragi copilaşi, am impresia că vom deschide o bătălie exact pe măsura posibilităţilor noastre. Mai ciripiţi, aşadar !..." „Nu te chinui, mă întrerupse Ursu, sînt certuri în familie, mă-nţelegi, tu nu ştii despre ce e vorba

și nici nu vei putea soluționa nimic. Eventual poți să-i ții partea în seara asta, ceea ce, mă-nțelegi, este egal cu zero. Eu azi îi fac vînt și mîine-i dau ordin să se întoarcă, și se va executa cu promptitudine. Nu face ea imprudența să se îndepărteze prea mult. Acum, pentru că ești tu aici, crezînd că îi vei da dreptate, are curaj, este spirituală..." Închisei ochii, și, pentru o secundă doar, văzui fata în negru din fața prosecturii, simții asprimea neobișnuită a vorbelor ei și, din clipa aceea, îmi dădui seama că am tot dreptul să n-o iert pe Anca, să beau cît pot. „Tu ești un fel de castravete, spuse ea pe același ton ponderat, ești o ridiche, un papanaș cu brînză, ceva acru și indigest, un fel de salată la felul trei sau patru. Arăți și miroși urît, ești o mică scremătură a naturii dintr-o clipă cînd aceasta avea diaree. Nu plec, însă, pentru că e frumos aici, ai băutură și mîncare, și nici n-am unde pleca." „Ți-am spus ? rîse triumfător Ursu. Ți-am spus ?" „Nu m-am bazat pe el, spuse femeia arătîndu-mă, pentru că și această momîie asexuată nu este în stare decît să condamne, cum faci tu, care ești, în comparație cu Tomiță, un pitecantrop. Te rog, taci, ai răbdare să mă explic. Tu, Mitea, disprețuiești lumea pentru că te crezi puternic..." „Și sînt", spuse el iritat. „Puternic nu ca forță fizică, așa ești un motănel, un pis-pis, ești tare ca poziție, deși nu-ți dai seama că mîine, cînd n-o să mai fii, o să devii salata ce-ai fost." „Dacă nu sînt puternic, lasă-mă ! Sau ce ai vrea să te fac, ce-ți dorești ? Vrei să-l aduc pe Tomiță în tîrg ? Vrei ? Azi, în limitele legii, fac ce vreau", spuse el calm. „Cînd se va găsi un alt carierist, continuă Anca, cu limbă mai lungă decît a ta, vei depune steagul. Vei dăinui totuși, destul de mult, cred, pentru că ți-e frică de risc și, în plus, n-ai nici un principiu personal, pustietate totală. De asta faci ce vrei. Dacă ai face și ce trebuie..." „Continuă, rîse forțat Ursu, te ascult. Dacă n-o lăsăm să se răcorească, mi se adresă el, așa o va ține toată noaptea. Or noi vrem să bem, nu, Tomiță ? După atîția ani, *un whisky* împreună..." „Ei, de altfel, nici nu vorbeam cu voi, zise Anca. Tu, inteligentule, ar trebui să fii mai atent, pentru că vreau să-ți dovedesc că te-am intuit. Înțelegi totul foarte bine, spuse ea. Nesiguranța, frica de acțiune, conștiința faptului că te deosebești într-un fel de ceilalți te-au obligat să gîndești, dar te-au făcut și laș, incapabil de acțiune, o sculă sterilă, pentru că îți închipui că ai împotriva ta numai proști și subdezvoltați, cu care ți se pare înjositor să te măsori. Mai e încă un alt aspect, frumosule. Îți face plăcere să știi că suferi numai tu de această maladie metafizică. Dacă ai fi unic în ceva — accentuă Anca — nu te-ai crede și n-ai ține la acest drept exclusiv de a suferi pentru trista și necunoscuta soartă a oamenilor. Ești tot atît de rudimentar ca Mitea. El, un funcționăraș de mîna a zecea, are, crede el, exclusivitatea puterii. În fond, sînteți ca țărăncile, care se bucură că au o boală rară." „Ar fi și asta o explicație ! spusei patetic, de parcă aș fi jucat o piesă idioată. Dar din moment ce invidiez pietrele, înseamnă că-i compătimesc pe toți cei ce suferă de această maladie. Suferința, neliniștea, acest rahat metafizic de care mă învinuiești sînt un stadiu avansat spre ceva ; dracu știe spre ce. Cu cît depistez mai multe cazuri, cu atît sînt mai sigur că este gata saltul spre altceva, spre necunoscutul de la care aștept mai binele, mai mult. Poate că sîntem într-o fază ciudată a evoluției noastre psihice. În faza care precede saltul. Toate contorsiunile, dedublările, întreaga neliniște ori speranță nu se poate să nu ducă la ceva. La ce ? Habar n-am. Nu se poate altfel. Prea a dat febra sau febrilitatea în oameni. Bine, o fi și asta o explicație falsă, deși cred în ea. E cazul, nu ? să-mi găsesc un răspuns. Altfel, zău, nu știu ce ar

trebui să se întîmple. Cred însă că n-ai priceput nimic, nu ?" „Vax, rîse Anca. Poate că logic e așa, însă în realitate, ca un curcan, îți porți cu falä complexele". „Ei, ți-a trebuit s-o asculți ? mă întrebă învingător Ursu. Mai bea ceva, să ai răbdare !" Fără să simt nevoia unui nou îndemn, sorbii repede întreg paharul, așteptînd surprins rechizitoriul femeii. „Nu-i corect să rîvnești la bunul altuia, îmi spuneam, dar femeia asta, acum... Și poate că nu e o proprietate strict particulară..." Nu mă gîndeam dacă trebuie să-i dau dreptate sau nu, mă preocupau doar sînii ei imenși, bine strînși, claviculele frumos arcuite, șoldurile pline, rotunjite probabil de un corset sever. Undeva, îmi venea să rîd de mine, cel din momentul cînd era gata să-i iau și să mă iau în serios. Cu viitorul și trecutul sînt în clar, peste nu știu cîți ani și triburile bantu vor spune triburilor pogo-pogo că hau-hau colonialismul, hau-hau destinul individual, hau-hau curaj și sacrificiu, iar pog-poghiștii vor zice ba nu, că fiu-fiu existența, fiu-fiu agresiunea mediului intern și extern, fiu-fiu, fiu-fiu și uite-așa trece vremea pe pămînt. Și va veni un gînditor haligali din Sahara nord-estică și va plînge cu lacrimi amare aflînd că dincolo de bucurie rămîne un spațiu gol, că dincolo de viață, de tristețe, de victorie se află un dureros vid, că totul e o goană stupidă pentru a-l face să dispară ori cu paleative, ori căutîndu-i esența evident degeaba. Și va circula cu pălărie în mînă din stație în stație, din filozof în filozof, și nu va găsi prea multă apă în deșert, un acoperiș sub care să poată rămîne, și atunci își va da pălăria pe ceafă și va urla patetic la stele, iar stelele vor fi reci și îndepărtate, noaptea nu se va tulbura, și atunci va constata că sînii aproapelui său sînt formidabili, ca ai Ancăi. Dar nu posesiunea fizică mă interesa, ci sentimentul de uitare pe care această distinsă doamnă mi l-ar putea întreține. Te fîții de ici-colo, pui cîte un deget pe fiecare rană și ai impresia că ai făcut ceva. Adevărul este că nu faci, te contaminezi însă de toți microbii și cam atît. Durerea n-are nici un ecou atîta vreme cît nu încerci s-o ameliorezi. Și cînd nu poți ?... „Și acum, domnilor și doamnelor ducese și conți, spuse Anca, ne dăm poalele peste cap ! Castravetele cu care m-am încurcat îmi dă siguranță. De altfel, toți sînteți niște scaune fără sentimente, fără nimic, niște scule cu relativă inteligență, care se adulmecă, se urmăresc, se decodează reciproc... Și dacă este așa, el are bani și timp de pierdut, or, mie mi-e lene să lupt pentru porția zilnică de proteine, pentru albuminele și hidrocarbonatele care, dacă nu le cauți bine, nu se prea găsesc. Îi iert grosolăniile, deci, mă străduiesc să-l suport și nu mi-e atît de frică. Și sînt instabilă : mîine, cînd îmi va da un inel, în loc de măgar, cum ar merita să-i spun, îi voi zice măgarul meu iubit, care-i altceva, chestie de accent. Și va fi bine, căci el iarăși n-are încredere în nimeni, ți-o spun deoarece nici tu n-ai, și ne consolăm reciproc, acum și-n vecii vecilor, amin." „Ei, slavă Domnului că s-a terminat. Dar nu știu de ce am avut nevoie de asta ? se întrebă înfuriat Ursu. Nu văd la ce ne-a folosit ? Poate că sînt și eu, totuși, iritat din cauza mortului. Nu era cazul să-i spun Ancăi. De fapt, n-ar fi trebui să știți nici unul, sînteți impresionabili, v-a tulburat ; simt. Ea în viața ei n-a fost mai iritată ca acum și, în același timp, mai iritantă. Poate tu, Tomiță, ești duhul răului ; unde apari, se tulbură apele..." „Prostia este, răspunsei, că nu avem pic de independență, nu sîntem siguri pe noi, depindem prea mult unii de alții ; ne-am încîlcit, da, ăsta-i cuvîntul !" Tot timpul cît vorbise, o privii pe Anca ; voia să-l întrerupă, schițase cîteva silabe, dar vocea lui puternică

o inhiba. Într-o clipă de neatenţie, cînd Ursu privea undeva în gol, îi făcui semn să tacă, un semn jalnic, ce aducea a implorare, şi, neaşteptat, ea se conformă fără să ezite ; cu tot alcoolul băut, în secundele următoare Anca redeveni femeia politicoasă, distantă, cum fusese la început ; puteam deci continua în tăcere şi cu calm petrecerea noastră atît de nereuşită, căreia părea că-i va trebui un nou început, însă, din cauza eşecului simţit probabil de fiecare în parte, nimeni nu mai voia să-şi asume acest risc. Anca, trîntită în fotoliu, se uita preocupată în tavan la florile argintii, atît de numeroase, peste care se proiecta umbra ciudată a candelabrului ; Ursu ştergea cu un şerveţel faţa pătată cu cafea şi grăsime, iar eu, în aceeaşi caraghioasă poziţie de aşteptare, mă distram cercetîndu-i încercînd să găsesc unele asemănări între ei şi mobilier. Îmi doream nespus de mult o muzică în măsură să-mi redeştepte dacă nu tristeţea, atunci, fără îndoială, să-mi accentueze orice alt sentiment, să mă scoată din deruta cumplită în care, printre altele, mă vîrîse oraşul, amintirea lui Radu, să-mi canalizeze oscilaţiile şi confuzia. Îmi era însă frică să le spun ce doresc, mă aşteptam să scoată o mie de benzi cu romanţe şi melodii dulcege care m-ar fi dus la exasperare, de aceea, ca să evit sau cel puţin să mai amîn acest pas, mă hotărîi să reîncep, evident cu multă sinceritate, discuţia despre mort. Nu era momentul cel mai potrivit, şi nici nu eram sigur dacă pentru ei această moarte avusese un ecou afectiv, însă nu aveam altă soluţie, el mă tulburase. „Mitea, zisei, te rog spune-mi tot ce ştii despre înecat. E o curiozitate particulară ; nu sînt atît de sensibil pe cît îţi închipui, aflu zilnic de nu ştiu cîte decese, accidente, violuri, dar, cu toate că sîntem la chef, ţin neapărat să-mi spui, chiar şi în şoaptă, dacă se supără Anca..." „Bine, spuse el ; e un elev în ultima clasă, are cinci fraţi, tatăl său lucrează la «Triumf», mecanic ; era foarte bun la şcoală, n-avea cu nimeni nimic. Cam atît. A fost găsit în rîu, fără leziuni, fără urme de violenţă. Nimeni nu ştie nimic. Dacă vrei, mîine te iau încă o dată cu mine. Ţin să verific totul eu însumi ; e vremea să învăţ minte nişte profesori şi un procuror." „Şi tu ce presupui ? îl întrebai. De ce atîţia nervi ?" „Tu mi-i faci, rîse Ursu. Pentru mine el nu e decît un caz. Trebuie să fiu rece, să pot judeca.. Nu e nici primu, nici ultimul ; mucoşii ăştia de felul lui Chira au aere, nu-i înţeleg şi nici n-am de gînd să-mi pun mintea cu ei, sînt om serios, ce dracu ! La urma urmei, poate fi o sinucidere, or, asta îl priveşte direct, treci o boală psihică drept cauză şi s-a sfîrşit. Cu şcoala văd eu, că prea ard gazul ! Dar dă-l în sfinţi, hai să mai bem puţin şi să discutăm lucruri mai vesele. Uite, avem de toate, numai buna dispoziţie ne lipseşte." „Să ne jucăm, propuse brusc Anca. Ce ziceţi ?" „Interesant",spusei. „Pocher, şeptic, durac ?" întrebă Ursu. „Nu, spuse Anca. Să jucăm teatru. Să improvizăm." „Dar nu chestii sinistre, Anca, rîse mustrător Ursu. O treabă decentă, ceva..." „Doar n-o să reluăm rolurile noastre din liceu sau de la şcoala primară, spusei nemulţumit, tocmai pentru că ideea jocului mă atrăgea în cel mai înalt grad. Toţi improvizăm, paştele mă-si : eu cu Melania, Ursu cu Anca. Ne trebuie, totuşi, nişte amănunte mai familiare, ceva care să ne aparţină într-un fel. Însă nu văd cum vom avea curajul să începem atît de treji !" „Să prevedem şi roluri feminine, zise ea, chiar dacă nu sexul nostru hotărăşte întotdeauna soarta lumii." „Dacă ai avut ideea, îi spusei, împarte şi rolurile." „Bine, zise ea", şi dintr-un salt fu pe pat, se înfăşură într-o cuvertură, apoi veni încet, în linişte, spre mijlocul camerei, de unde mi se adresă : „Eu îţi sînt cel mai bun prieten al tău. Nu l-ai revăzut de cîteva luni. Spune-i ceva,

şi vedem pînă la urmă ce-ţi răspund." „N-aş putea improviza nimic, îi răspunsei cu vădită tristeţe. Prietenii mei, recunoscui sincer, sînt de diverse feluri. Cu unii discut fotbal, cu alţii strict treburi de serviciu, cu alţii despre femei, cu unii mai aduc vorba de cultură, cu alţii — şi asta e ultima categorie — sînt prieten numai de cîrciumă, rar de tot cînd am timp şi pentru aşa ceva. Dc unii mă feresc eu, alţii mă ocolesc ei, şi, uite, viaţa merge înainte." „Ei, nu la asta m-am gîndit, spuse nervoasă Anca. La unul sau doi, foarte buni, cu care discuţi *totul*, adică exact şi ce n-ai spus, lucrurile ce ţin de sufletul şi convingerile tale.." „N-am, ăsta e adevărul. M-au înşelat unii, de alţii mi-e frică. Teoretic, pot să mă destăinui cui vrei, pentru că n-am ce ascunde, nu urmăresc nimic şi nu văd de ce mi-ar păsa. Practic, nu pot, mi-e lehamite. N-am nimic de spus, nu vreau să convertesc pe nimeni la nimic. E greu să înţelegi, mai bine schimbăm. Iar apoi jocul e în trei, aşa s-a hotărît." „Da, ai dreptate, spuse ea. Sîntem în Comunua primitivă !..." Anca deschise un picup mare, căută nişte plăci cu ritmuri ceva mai vioaie, după care, dansînd, îi aşeză lui Ursu, pe spate, cuvertura. Acesta, încălzit de alcool, îşi dădu jos haina şi începu să danseze. „Ce idee ! spuse. Stăteam ca de înmormîntare cu picupul în casă. Hepa ! hepa !" urlă el. Anca îl prinse de gît şi o vreme dansară înlănţuiţi, ca, la un moment dat, să se revolte : „Dă-ne şi nouă nişte odăjdii, îi spuse lui Ursu. Să ne ascundem şi noi." „Se face, puişor", aprobă acesta şi plecă într-o altă cameră, cu aceeaşi paşi lenţi de dans. Anca veni la mine, care dansam singur, reţinut, fără chef, şi, fulgerător, mă sărută. Rămăsei foarte uimit şi ruşinat în acelaşi timp. „Ce te miri atît de mult ?" se copilări ea, fără să întrerupă o clipă dansul. „Nu mi-am putut imagina vreodată..." spusei eu. „De ce ? rîse Anca misterios. Cînd va pleca ăsta pe undeva, voi veni la tine. Vreau să trăim nebuneşte cîteva zile, pînă ne vom spune totul, pînă ne vom sătura de plîns şi de dragoste. Apoi vom plînge iar şi ne vom retrage aici, în sicriele astea, pentru a ne continua viaţa, paştele ei de treabă ! Nu sînt ce par, te asigur, n-am experienţa pe care ţi-o închipui, dar ai ceva atrăgător, straniu, nu mă înşel şi vreau să facem împreună toată povestea asta", mai spuse extrem de emoţionată. „Şi el ?" am întrebat prosteşte. „Lasă, nu te chinui, vedem după sau înainte. Pe urmă n-o să mai vreau să te întîlnesc. Dans ! strigă ea. Mai cu energie, ce dracu, dans, ritm !" „Hepa !" strigai şi eu, urmărindu-i privirea tristă, apoi mişcările uluitor de rapide. Cînd apăru Ursu, noi eram într-un colţ, dansînd cu faţa la perete. „Aşa, copilaşi, spuse el, aşa, dans, veselie." „Tu eşti şef de trib, iar noi, supuşii, sîntem în faza cînd trecem la sclavagism, nu ne dai nimic, chestia cu plus-valoarea." „Asta-i în capitalism", spuse Ursu, în hohotele Ancăi. „Ei, lasă, asta-i istorie, adevăr, dar n-are rost să-l şi respecţi, ne jucăm. Or, tu eşti cel mai bun şef". El se urcă în picioare pe fotoliu, iar eu cu Anca îngenuncheărăm în faţa lui. Anca spuse : Fac pipi, meştere, pe dreptatea ta. De ani de zile mă spetesc la vînători, muncesc zi şi noapte şi nimic, nici un rezultat. Unde dispare mîncarea, unde ascunzi vînatul, oalele, ciubotele, atelajele făcute de vecinii tăi ?... Ce ai de gînd ? Cum rămîne cu munca noastră ? M-am săturat să mă spetesc pentru cei din feudalism, pentru străstrănepoţi, gata ! Eu intervenii : Ori e dreptate, facem împărţeală dreaptă, ori riscăm să trecem la sclavagism, orînduire despre care n-am auzit decît veşti proaste. Numai că şi ea are un capăt... Ursu spuse : Depinde pentru cine. Şi cum vă permiteţi să ziceţi că n-aveţi de toate ? Vă dau din belşug, împărţim la centimetru. De unde obrăznicia asta ? De unde, de

la cine aţi moştenit optica asta greşită ? Vreţi să-mi pun sclavii să vă dădăcească ? Anca : Stai, frate, nu depăşi epoca, eşti prea genial gînditor. Ursu : Nu trebuie să demobilizaţi pe alţii. Am să vă dau o căprioară la amîndoi, un sac de ciuperci, o săgeată, doi lei şi un prosop. Eu : E vorba de toţi, nu numai de noi ! Iar coruperea vîrfurilor... Ursu : Şi ce vă pasă ? Fiecare trăieşte numai pentru el, ca dovadă că numai voi v-aţi găsit să protestaţi. Dacă nu vă convine ce vă dau, schimbăm foaia, este cine să vă ia locul. Şi, în fond, cine sînteţi voi ? Ia să vă analizăm mai bine. Nişte lepre fără conştiinţă, panicarzi periculoşi, uzurpatori, detractori. Anca : Dar cine te-a pus acolo ? Cu ce drept ? Ursu : Voi. Nu vă amintiţi ? M-aţi ales, mă acceptă toţi, nimeni nu îndrăzneşte să-mi conteste autoritatea. Am să le spun celorlalţi că vreţi să vă instalaţi aici şi vă vor linşa. Cu mine s-au obişnuit, îi las uneori să-şi facă de cap, le creez iluzia că sîntem egali... Eu : Din păcate, nu există nimic aproape scris care să te acuze. Asta este norocul tău. Acest scris n-a fost inventat. Peste nu ştiu cîţi ani, cînd nu vor mai fi martori, memorie, nimeni nu va şti ce nerozii, cîtă incompetenţă, ce arbitrariu ai introdus în trib, ce bramburit eşti, cum ai trecut la altă epocă fără să ne anunţi. Ursu : Nu mă aşteptam să gîndeşti astfel, dar e vremea să afli că toate pleacă de la stomac. Dacă vrei să trăieşti, măcar de dragul aşteptării, te conformezi. Şi sînteţi prea laşi ca să-mi pese de voi, pe care am să vă fac şireturi şi săpun de ras. Anca : Stai frate, iar aţi trecut la altă epocă, gîndiţi ca în feudalism. Înapoi, la Comună... Revedeţi-vă limbajul, prea-i evoluat. Eu : Şi cum se vorbea în Comuna primitivă ? Anca se trînti în patru labe : Uite-aşa : Ham-ham-ham ! Eu, imitînd-o : Ham ! ham ! ham ! Ursu, urmîndu-ne : Hum, hum, hum !“

Treptat, ne-am pomenit toţi în patru labe, ne fugăream prin casă, lătram, urlam, ne muşcam, pînă cînd n-am mai putut de oboseală. Atunci, pentru cîteva momente ne-am oprit, atît doar ca să coborîm jos sticlele. Anca a adus un lighean, a vărsat în el conţinutul sticlelor şi, toţi trei, cu o furie dementă, am început să bem de acolo acel amestec stupid de *whisky*, apă minerală, sifon şi limonadă, să mormăim şi să ne facem loc cu capetele. Primul care a renunţat să se înghesuie a fost Ursu ; eu l-am urmat la mică distanţă, în vreme ce Anca mai rămăsese acolo, sorbind încet, fără chef. Întîlnind faţa lui Ursu, rămăsei surprins : obosit, cu cearcăne vineţii în jurul ochilor, transpirat, avusesem sentimentul că îl întîlnisem abia atunci şi tocmai de asta simţisem nevoia să-i zîmbesc. Ursu voise să-mi pună amical mîna pe umăr, dar nu mai putu ; mîna i se prelinse încet pe lîngă corp, şi cînd ajunse jos, pe covor, nu se mai sprijini în ea ; atunci, fără grabă, el se lăsă pe spate, cu ochii aţintiţi asupra femeii care sorbea la fel de calmă. „Bagă-ţi, fă, sînii, că dai cu ei în supă“, spuse el, dar, drept răspuns, Anca se ridică, îşi rupse demonstrativ bluza şi, cu sînii atîrnînd în lighean, cotinuă să bea. „Las-o, spusei, ne jucăm doar, ce dracu, nu sîntem copii, să nu ştim de glumă.“ „Am să-i dau două de o să-şi culeagă dinţii de pe jos, bolborosi Ursu. Bucăţi am s-o fac, imediat.“ Anca părea că nu auzise, iar eu, pentru a preveni orice incident, mă aplecai peste Ursu, străduindu-mă să-i zîmbesc cît puteam de amical. „Eşti foarte simpatic, zău aşa, spuse el cu mare greutate, nici nu credeam... Ce-ar fi să te aduc la mine ? Pe cuvînt, te iau. Acolo eşti un păduche, un zero. Aici te fac om. Dă-i, bă, una ăsteia peste şale. Cît salar ai ? O mie ? Îţi dau trei, cinci, hai, cinci miare ! Tot gazetar, dacă ţii la asta. Poate aşa

voi avea şi eu un prieten. Te fac om, înţelegi ? Cine ar da la o parte un astfel de chilipir ? Dă-i una, că nu mă mai pot scula." Mă întinsei spre femeie şi, cu multă eleganţă, o mîngîiai prieteneşte pe spate. „Odihneşte-te puţin, o rugai, cîteva momente doar." Şi de astă dată, fără să se opună, Anca se ridică, îşi acoperi pieptul şi îi zîmbi lui Ursu, care voi să spună ceva, dar nu reuşi decît să schiţeze un gest dezorientat, frînt, cu mîna. „Vin, minţii eu, de mîine sînt al tău, sigur", şi, luînd un pahar, îl umplui cu lichidul din lighean, apoi, cu mare atenţie, i-l turnai în gură. „Chiar din această clipă sînt al tău", şi Ursu, împăcat, îl bău, apoi închise ochii şi nu peste mult îl auzii sforăind. Rar de tot, se trezea, şi atunci mi se adresa dezarticulat : „Ce eşti tu, mă ? Un păduche. Ai unica ocazie să te fac om. E atît de simplu !" „Da, Mitea, nu sînt totuşi parazit, ci orice altceva. Iepure, cîine, orice-ţi convine." În spatele meu, rezemată de canapea, Anca aştepta să mă întorc, dar cum presupuneam asta, multă vreme nu avusesem curajul. „Acum e bine, îmi spusei, enorm de lucid, e bine, nimeni nu mai simte nimic, doar eu mai trebuie să fac ceva, să-mi cerşesc picătura de uitare." „Şi acum ce facem ?" auzii din spate vocea şoptită a Ancăi. Mă întorsei cu destulă nesiguranţă spre ea : îşi aranjase între timp părul, ţinuta, şi mă aştepta cu un zîmbet înfiorător de trist. „Să nu crezi că doarme, îmi şopti ea. Minte, şi acum minte." Nu mă întorsei spre Ursu, nici nu mă interesa, putea să pozeze cît ar fi dorit ; continuam s-o privesc pe ea : „Nu-i nimic, Anca, lasă, mai bem, dacă vrei, poate pînă la urmă tot ne îmbătăm şi noi... „Eu aş ieşi, nu mai suport", spuse ea. „De ce ? E bine aici. Şi la urma urmei, e greu de găsit pentru noi un loc foarte curat, uitare, nimic. Atîta doar că nu ştiu ce am făcut, ce purtăm în spate, ce ruşine, ca să nu avem răgaz să uităm, să ne bucurăm. Mai bem. Sau mai bea..." „Nu, insistă Anca, ieşim. N-ai curajul ? Nu ? mă întreba ea aproape disperată, prinzîndu-mi mîna. Nu ?" „Da, Anca am ce curaj vrei. Nu-mi pasă de nimic, de nimeni. Dar mai vreau să beau", spusei trăgînd ligheanul în faţa noastră.

Multă vreme, cu faţa lipită de a ei, stăturăm aplecaţi şi, în poziţia aceea, mă simţeam enorm de bine, uşor, sigur, fără nici un gînd. Ea se ridică prima, avea ochii plini de lacrimi şi respiraţia foarte grea. „Haide să plecăm. Nu mai pot rămîne o clipă. Mergem, de vrei, la demisol, la părinţii lui, să le ducem nişte mîncare. Sînt nişte bieţi pensionari şi s-ar bucura. Sau stăm pe scări. Nu vreau să-l ştiu aici." Aş fi dorit enorm s-o pot asculta, dar îmi simţii deodată capul greu şi nu-mi mai puteam desface mîinile încleştate de covor. „Pe urmă nu mai e joc, spusei, nu mai e nimic." Ea nu rostise nici un cuvînt, se culcă pe genunchiul meu, cu faţa întoarsă spre mine. Nu-i puteam suporta privirea. „Anca, spusei, aş dori să trimit o scrisoare, foarte urgentă, regelui Thailandei ; nu vrei să mă ajuţi ?" Ea nu zise nimic, nici măcar nu încercă să zîmbească. „Dragă rege, începui eu cu glas tare, află despre noi că sîntem bine sănătoşi, care sănătate ţi-o dorim şi ţie de la bunul Dumnezeu. Prin puţinele noastre rînduri de scrisoare vei şti că ne-a fătat vaca şi că bem în cinstea ei..." Ursu începu să se agite, femeia se înşelase, era beat de-a binelea, îşi trîntea dezordonat mîinile şi picioarele, ofta. „Nu-l crede, şopti Anca, se face." „Şi ce dacă ?" zîmbii eu. „Nu vom tolera asemenea abateri de la disciplina internă, spuse crispat Ursu. Ce păzeşte organizaţia noastră sindicală ? Dar şeful ei ?" Anca se lipi strîns de mine, aruncă ziarul care nu ştiu de unde apăruse acolo, îmi duse mîinile la ochi, mi-i închise şi, încet de tot, ne lăsarăm pe spate. Apoi ea începu în şoaptă : „Dragă rege, află despre noi că sîntem bine şi sănătoşi..." Iar eu continuai : „Care sănătate ţi-o dorim

și ție și tuturor..." și în liniștea spartă de gemetele lui Ursu, cu Anca lipită exasperant de mine și cu gîndul la regele Thailandei, mințeam că mă simt calm, bine, și nici un eram sigur că mint. În realitate, mă condamnam pentru gîndurile mele întunecate de oboseală. „Ești în realitate un om bun, Ursule, adică vreau să spun că n-ai nici o vină, nici cea mai mică. N-am dreptul să-ți pretind mai mult decît poți, n-am fost corect, mi-e milă de, să-i spun eufemistic, naivitatea mea..." Eram prea zăpăcit însă pentru a mă mai putea controla. „Dragă rege, revenii eu, e nemaipomenit de frig aici, turb, și e noapte..." „Și ne-a fătat și cloșca", strigă Anca înainte de a izbucni în rîs, iar eu mă uitai pe geam și nu era nici urmă de zori, era noapte de tot și mă incomoda îngrozitor lumina străzii, artificială, insuportabilă.

9

Abia cînd m-am pomenit bătînd în poarta Măgurenilor, încet, slab, fără prea multă hotărîre au început să mi se hipertrofieze brutal în minte dimensiunile aventurii în care mă vîrîsem. Nu-mi făcusem mari iluzii, nu mă așteptam să obțin ceva de la Carol, după cum nu crezusem că voi fi bruscat, expediat afară; cu toate astea, îmi era frică de ceea ce avea să urmeze, mai ales că îmi știam incapacitatea funciară de a fi convingător din primul moment, de a trece nepăsător peste ostilitatea gazdei, în situația cînd nu eram în măsură să precizez pentru ce venisem ; n-aveam fixată măcar o singură întrebare, nu știam ce voi spune imediat după salut și, cînd eu însumi nu mă puteam stăpîni prea bine, tremuram, arătam jalnic, caraghios, nu aveam motive de optimism. „Orice s-ar întîmpla, sînt obligat să trec și prin asta," îmi spusei încurajator, deși îmi era cam rușine de intenții. De obicei asemenea întîlniri le pregătesc din timp, metodic, presupun numeroase variante, pe care, tocmai pentru a-mi spori siguranța, nepăsarea, le analizez exasperat, pînă dispare, logic, orice urmă de neprevăzut. De astă dată, inexplicabil, amînasem mereu, de teama de a nu renunța la hotărîrea de a-l cunoaște, mă convinsesem că e mai bine să mă las în seama inspirației de moment, însă, în clipa cînd am atins ușa, nu-mi mai rămăsese decît să sper că omul nu va veni. Dorința mea era cît se poate de caraghioasă, căci *trebuia* cu orice preț să-mi cunosc viitoarea „victimă," să-mi fac o imagine a structurii ei psihice ; aveam nevoie să-l aud vorbind orice, îmi erau necesare acele gesturi inconștiente, fraze necontrolate, în măsură să mi-l descopere așa cum este, dincolo de măști și convenții ; din păcate, eu eram pierdut încă înainte de a fi dat ochii cu el. Din cele spuse de Radu, îmi făcusem o imagine destul de cuprinzătoare și, o dată cu ea, el îmi transmisese inconștient propria sa neliniște, frica instinctuală, violentă, nestăpînită. Bătăile se amplificau psihic, îmi persistau în minte, încît ajunsesem să nu fiu sigur dacă n-am forțat ușa. Era vremea să renunț, însă trebuia să nu fug, să mă reîntorc sigur, calm, stăpînit. Poate mă urmărește pe geam, nu vrea să mă vadă. „Voi fi obligat să revin cu orice risc, îmi spusei ușurat, deocamdată m-am obișnuit cu drumul. Merită să mai discut înainte și cu alți oameni neimplicați în această afacere în care nu știu ce caut." Exact cînd mă pre-

găteam să mă retrag, spre surprinderea mea, văzui ușa deschisă și, în prag, cu mîna sprijinită de rama ușii stătea un om înalt, cu părul alb, lung, dezordonat, cu niște ochelari enorm de groși, de după care mă cercetau cu multă curiozitate niște ochi mici, roșii, mobili. „Este Carol, zisei uimit, pare scăpat din balamuc, dar de unde privirea aceasta inteligentă, înțelegătoare ? Ce ciudat, încă din prima clipă are un ascendent asupra mea !“ Emoția mi se atenuase brusc, neașteptat, eram absolut convins că totuși vom putea discuta, deși n-ar fi fost deloc exclus să-mi strige în nas „cucu“ și să fugă hohotind ; adică asta *trebuia* să facă, Radu mă pregătise numai pentru acest gen de reacții ; desigur, dacă nu le excludeam, eram obligat să le neglijez din cauza zîmbetului său inteligent, *normal*. Chiar dacă mi-ar fi strigat „cucu“, credeam prea mult în prima impresie, ea îmi dizolvase frica, incertitudinea, nevoia de fugă. Reacția lui nu putuse fi decît sinceră, deoarece, pe de o parte, nu se așteptase să mă întîlnească — mă dădusem jos din mașină cu cîțiva metri mai încolo, în urmă cu o jumătate de ceas — iar, pe de alta, fiind un fel de ginere al lui Radu, cel puțin asta ar fi fost firesc s-o știe, nu avea cum să se aștepte la întîlnire, tocmai în casa lui, cu un dușman ipotetic. Logic, eu aparțineam unui grup de interese, nu păream și nu puteam fi statuia justiției, personificarea adevărului, integritatea însăși, ci un ins oarecare, cu slăbiciuni și ambiții, venit eventual pentru tratative. „Domnul Toma ?“ spuse uimit Carol, iar eu, auzindu-mi numele, rămăsesem și mai surprins, și nu atît pentru că mă ghicise, ci fiindcă el spusese totuși cuvinte articulate, vedeam reacții *normale*. Fusesem sigur că am greșit adresa, însă numai pentru cîteva secunde. „Sînt Carol Măgureanu, n-aveți de unde să mă cunoașteți personal, eu însă vă știu, nu numai ca ginere, ci și în calitate de rudă cu profesorul Toma, la care sînt de ani de zile în tratament. Dînsul mi-a vorbit foarte frumos de dumneavoastră, plus că v-am văzut de cîteva ori în trecere pe acolo. Știți, noi vorbim multe. Dînsul are alt fel de boli și nu știu cum se face că ne consolăm reciproc, așa am impresia. E un om mare, de o inteligență sclipitoare. Și a suferit mult. Cred că i-ați remarcat ironia fină...“ „Poate cinismul, vreți să spuneți“, glumii eu înviorat. „Depinde din ce unghi vedeți lucrurile, rîse și Carol, ca apoi să schimbe vorba: „Tuberculoză osoasă și alte mizerii ! Oricum, în linii mari, sînt cam pe dric. Dar mică mai e lumea !“ Văzîndu-mă atît de uluit, Carol îmi prinse mîna și mi-o strînse cu căldură, apoi continuă : „În casă, afară, în grădină, unde vreți ? Eu am voie numai la umbră, asta-i situația, deși nu peste mult am să trec definitiv...“ „Unde vă face plăcere, spusei. Cred totuși că e mai bine în casă...“ Îmi era frică să nu mă vadă Radu, ar fi stricat totul, starea de tensiune dintre noi nu s-ar fi atenuat niciodată probabil, dar, mai mult decît asta, discuția, care, oricum, nu putea fi prea lungă — Carol nu arăta fizic entuziasmant — avea astfel toate șansele să alunece treptat în povești și evocări duioase despre acest unchi destul de capricios, pe care-l simpatizam numai în lipsă, deoarece între patru ochi sau în prezența cuiva, făcea din mine un fel de sac de antrenament, deveneam un pretext pentru a-și exersa cinismul, ironiile, răutățile. Un lucru mă surprinsese. Dacă prin absurd Toma i-a vorbit de mine sau mi-a amintit măcar numele, înseamnă că au depășit demult relațiile medic-pacient. El, născut direct din Hippocrate, nu se confesează niciodată, este perfect blindat, încît nimeni nu știe ce gîndește, ce vrea ; cei din jur îl menajează politicoși, n-au chef să-și afle slăbiciunile urlate fără menajament ; toți se cred simple obiecte de cercetare, supuse voinței lui, și nimeni nu moare de curiozitate să-i știe concluziile. Eu, desigur, n-aveam prea mari motive

să-i fiu recunoscător ; pedagogia lui era mult prea personală. Fiind un fel de rude, mă terorizase, voia să facă din mine un om pregătit pentru viață, zicea el. Și dacă prin absurd a ajuns să vorbească cu duioșie despre mine, înseamnă că s-a senilizat, sau, la el, ironiile par singurul mijloc pentru a-și comunica simpatia. „De atîtea ori am simțit nevoia să discut cu cineva, cu un om sigur, înțelegător, însă cu el nu se putea, el era, cică, ironic. De, cine știe ce o mai fi mîncat și duiosul meu unchi. Îl privește." Dacă Toma a ajuns totuși la astfel de discuții cu Carol, înseamnă că acesta, intelectual, e cineva, deși, iarăși, s-ar putea ca profesorul să facă pe cinicul numai cu rudele și supușii, de frică să nu-i cerem ceva, iar în rest să fie un om slab, neajutorat. Oricum, cu mine n-a ajuns încă la convingerea că poate discuta ; de altfel, în ultima vreme nici nu i-am dat ocazia ; i se părea insuficientă priceperea și mobilitatea mea spirituală, era ferm convins că nu descopeream în jur elementele și mecanismele care să mă facă demn de o convenție serioasă, reală. Dar, dincolo de asta, relațiile dintre ei, neașteptate, îmi stîrniseră curiozitatea, erau un semn de grație, despre ele, din păcate, trebuia să vorbim abia *după*... Urmărindu-l prin cele două cămăruțe mici, curate, mobilate modest, țărănește, mă felicitam pentru inspirația de a-l fi rugat să mergem înăuntru. De obicei, obiectele din jur, interioarele spun uneori mult mai mult decît stăpînii lor, ele infirmă sau le completează vorbele, mărturisirile, îi deconspiră. În sfîrșit, țineam cu orice preț să aflu din ce se compune universul lui Carol, ce culori îmbracă mizeria lui. În afară de asta, interioarele îmi dădeau un spor de siguranță, puteam să mă concentrez mai bine, îmi ofereau puncte de reper. Un lucru mi se părea foarte curios. „De ce mă luase drept rudă cu profesorul Toma, de ce mi se adresase în această calitate, și nu, cum ar fi fost normal, în aceea de ginere al lui Radu ? Din moment ce eram la el, acasă, nu putusem veni decît ca ginere." Acest gînd îmi atenuă puțin degajarea. „Nu presupune oare pentru ce am venit, i se pare neimportantă și neinteresantă disputa dintre el și Radu ? Sau, printr-un raționament rudimentar, e convins că dacă Toma e om bun, trebuie să fiu și eu la fel ? Poate e numai politicos și atîta tot. Asta incendiator ? Cum să fugă ?" Mersul lui, numai pașii, infirma întreg raționamentul lui Radu. Carol înainta greu, ajutîndu-se de un baston ; cu el deschidea ușile, ciocănea discret podeaua, căutînd parcă anumite locuri sigure, îl pendula apoi într-un fel ciudat, și iarăși îl avînta înainte, în vreme ce mîna liberă se străduia cu febrilitate să disloce parcă aerul din fața sa. Îmi dădeam seama că se grăbește, dar ezitam să-l ajut, îmi era frică să nu se simtă jignit. Mă mulțumeam să merg în urma lui, atent la mobilierul vechi, nemișcat de decenii, la numeroasele icoane, înnegrite și ele, străduindu-mă să descopăr originea unui miros persistent, greu, de mere putrede. Așteptam ca din clipă în clipă să-i apară părinții, deși paturile frumos aranjate, acoperite cu pături imense de lînă, masa curată, păzită de o cruce de aluminiu, mă îndemnau să mă cred un om norocos : dorisem să-l văd numai pe Carol și, iată, începutul depășise orice așteptări, camera lui mă cucerise, îmi înlăturase emoțiile. În mijloc, masa lungă, greoaie, pentru opt persoane, era plină de cărți și farfurii cu mere. Cărțile, vechi, galbene, deschise, zăceau peste niște reviste, și ele ancestrale. Nu reușisem să descifrez nici un nume, eram fascinat de culoarea lor ; dintr-o prejudecată de licean, aveam impresia că vechimea înseamnă automat și valoare și, cu acea ancestrală și curioasă emoție, simțisem nevoia să le mîngîi rușinat, pentru că, sigur, încă nu le citisem. Alături, cu rafturi din scîndură groasă de stejar, o bibliotecă improvizată

probabil de tatăl său, iar pe peretele din dreapta, iarăşi icoane răspîndite printre portretele unor domnitori. În faţă, sub o candelă din fier forjat, două fotografii mărite, în rame negre, înguste. Sub ele, un pat dublu, tot din stejar, cu lenjeria galbenă, pătată pe alocuri cu sînge sau cu rugină. Carol, aşezat pe o ladă acoperită cu blănuri de oaie, aştepta să-mi termin sumara inspecţie ; eu ocolisem de cîteva ori camera, cu sentimentul că mi-a scăpat ceva definitoriu, ca, pînă la urmă, după examinarea minuţioasă a fiecărui perete, să reîntîlnesc, surprins, portretele celor doi tineri. Mi-am reţinut cu greu o exclamaţie de uimire, sesizată imediat de Carol. „Aştia sînt fraţii lui ? m-am întrebat. Adică, Radu... pe ăştia..." Ochii mari, naivi, ai celui din prima poză, figura destinsă, discret ironică, a tînărului din fotografia de lîngă perete, mă paralizară ; nu rezistam să mă uit la ei ; concentrîndu-mă asupra cărţilor, m-am aşezat pe un scaun, la masă, răscolind mecanic nişte foi de caiet scrise mărunt, îngrijit. „Sînt fraţii mei, Ilie şi Iuliu, spuse cu glas scăzut Carol. Azi ar fi avut în jur de 45 de ani. Cunoaşteţi împrejurările, timpul, unii oameni şi, să zicem, istoria le-au fost nefavorabile..." „Parţial, recunoscui. Am auzit, ce-i drept, doar vorbele se răspîndesc..." „Ar fi trebuit să aflaţi de la sursă", interveni Carol cu multă precauţie. „Dumneavoastră sînteţi sursa principală", spusei răsfoind la întîmplare foile din faţa mea. „O conferinţă, rise Carol schimbînd politicos subiectul. Presupuneţi, cred, că nu ţin conferinţe. Nu fac parte din nici o sectă, nu sînt bun, n-am doza necesară de fanatism şi inconştienţă. Nu pot crede fără să cercetez, să mă întreb. Şi apoi îmi place să gîndesc liber, să mă simt liber, chiar dacă n-am suflu să ies din curtea asta... În sfîrşit, şi dacă ar avea nevoie cineva de mine, nu văd despre ce aş fi în stare să vorbesc." „Am certitudinea că aţi putea totuşi. Ba chiar ar trebui", spusei foarte sincer. „Vă mulţumesc, interveni Carol, n-am asemenea ambiţii şi, zău, nu pot, nu ştiu despre ce aş putea vorbi. Azi trebuie să îmbărbătezi, or, felul meu de a fi, optimismul meu nu cred să placă. I-aş încuraja să gîndească, să pună totul la îndoială, or, pentru a ajunge aici, cred că ai nevoie de un timp lung. Un timp lung pentru ca oamenii să descopere esenţa durerii, incertitudinea, frica... La ce le-ar folosi ? Încurajez însă indirect, rudimentar, prin unchiul meu, preot aici în sat. Preot e un fel de a zice. *Biserica ortodoxă — factor activ în lupta pentru pace.* A luat un premiu pe ea. E nenorocit, săracu, trebuia să-l ajut cumva, îi datorez enorm. Bea îngrozitor, nu mai cunoaşte limite. Şi, uite, din cauza infirmităţii lui, am şi cu sentimentul utilităţii pe un plan mai larg. Îmi verific totodată resursele intelectuale, văd ce mi-a mai rămas după cantitatea de efort depusă pentru o asemenea însăilare. Îţi mărturisesc sincer că, deocamdată, nu obosesc prea mult. Tema de faţă e simplă, dar am scris şi altele care mi-au plăcut. Încercasem să mă imaginez înaintea unei mulţimi, eu, un Cristos în zdrenţe, gol pe dinăuntru, pus pe autodemonstraţii. Vezi, îmi spuneam, ei sînt o masă amorfă, dotată cu organe de simţ foarte influenţabile şi cu bună-credinţă. Depinde de timp, de vorbele tale pentru a-i face să rîdă ori să plîngă. Tu stai cu faţa spre ei şi asta te avantajează. Trebuie însă să profiţi de acest lucru şi să le spui direct ce-i doare. Începe deci cu durerea, pentru că uneori îi doare orice sau au impresia... Ratezi absolut totul dacă nu vorbeşti pe limba lor, dacă nu-i diagnostichezi, de la început. Ei au foarte dezvoltat acest sentiment al durerii. Dacă l-ai exploatat la început ca lumea, poţi completa cu orice cuvîntarea, predica, îţi vor urma, multă vreme, îndemnul. Şi chiar dacă nu-i doare, ei îşi fabrică o durere. Uite-aşa, imaginîndu-mă staroste, scriam cu multă

convingere și dregeam din firma bietului unchi, îi întrețineam agonia... „Și eu îmi fac uneori asemenea ședințe de psihoterapie. Știu că ele nu folosesc celor cărora te adresezi, dar ție, în orice caz nu-ți strică, spusei în glumă. Pentru că a încerca să-i convingi pe unii de noroiul în care trăiesc, de gradul lor de inconștiență este — cel puțin așa cred deocamdată — sinonim cu a te strădui să înveți copacii tabla înmulțirii. Cu toate astea, nu găsesc altceva mai bun de făcut, nu există, n-ai cum scăpa de obsesia timpului. Și, paradoxal, o faci de dragul și în numele celor ce vor veni și care te vor considera creștin, limitat, și pe bună dreptate, deși tu erai obligat să vorbești limba cărora te-ai adresat. E greu să te obișnuiești cu disprețul și neîncrederea lor, dar asta-i situația..."

Uitasem unde sînt, revenisem la vechile sentimente cu certitudinea că trebuie să continui o discuție întreruptă cu cîteva clipe în urmă. În loc să-l descopăr pe el, începusem să mă ofer eu, să-mi strig absurd neliniștile, incertitudinile. M-am oprit puțin contrariat, Carol mă urmărea cu atenție, dar pentru a scăpa de vorbe, colindasem involuntar pereții, pînă cînd am întîlnit, iarăși, privirile celor doi tineri. Atunci, enervat, m-am dus spre bibliotecă. „Tot acolo ajung, îmi reproșam. Dacă aș avea tăria să discut sincer, deschis, despre ei ! Dar, ciudat, îi ocolesc, mă terorizează figurile lor, de parcă eu i-aș fi omorît. Așa nu se mai poate, nu văd de ce îmi asum eu vina lui Radu, de ce evit un subiect care, de fapt, nu mă privește. Mă impresionează stupid doi morți, dar puțin îmi pasă că, zilnic, mă izbesc ori pierd vremea cu atîția...." Inconștient, m-am pomenit pipăind cărțile, scoțîndu-le la întîmplare din raft, fără să fiu în stare să le citesc titlul. „Măcar asta să fac, să par inteligent", îmi spusei. „N-am cine știe ce cărți, mai nimic, nu trebuie să vă lăsați influențat de patină. O parte mi-au fost arse demult, altele le-am vîndut la anticariat, sau în piața de vechituri. Toate au stat în beci, cu mine, de aici patina... Igrasia ne-a uniformizat ; și cărțile au primit culoarea mea. Acolo e Kirkegaard, iar deasupra, viața romanțată a lui Garibaldi, da, fasciculele acelea numeroase. O treabă plăcută, Violeta El Bravo, contele Grimaldi, America de Sud, basme. Cînd le terminam, uitam despre ce a fost vorba, le reluam de la capăt. Asta e singura excepție. Pentru că imposibilitatea de a mă mișca mi-am suplinit-o într-un fel prin lecturi, cît mai substanțiale ; îmi continuam cu încăpățînare studiile, și frica de frică, teama de a nu uita m-au ținut, de altfel, în viață. Cartea din mînă, e *„Der Fall Nietzsche"*, a lui Liebert. O chestie cam școlărească, la ea v-ați uitat, nu ? Atîta am. Nietzsche cred că e la soția dumneavoastră..."

Spunînd asta, se opri deodată, de parcă ar fi făcut o gafă uriașă. Îl privisem însă îngăduitor, fără să-i las impresia că i-am sesizat tonul nesigur și mai ales, ezitarea cu care a pronunțat „soția dumneavoastră". Urma de reproș din glas îl indispusese, însă de data asta nu mă grăbisem să-l contrazic, așteptasem să continue, deoarece îmi amintisem că, indiferent cît m-ar durea deruta lui, ironia, venisem cu un scop anume, să-l studiez cît pot de amănunțit, or, în acest caz, trebuia să-l las pe el să conducă discuția, să se desfășoare cum vrea. Începusem involuntar seria destăinuirilor, nu mă putea suspecta deci de ceea ce de fapt ar fi trebuit. Izolarea lui aproape totală îi întreținea nevoia de comunicare, profesia mea și, în special, cartea de vizită a unchiului meu, de care nu scăpam nici aici, plus timpul scurt, pe care presupune că îl am la dispoziție, ba chiar faptul că e singur acasă îl vor îndemna să mi se destăinuie, în vreme ce mie nu-mi va rămîne decît să-i înregistrez reacțiile, să-mi formez

o opinie. Raţionamentul era, din păcate, rudimentar ; de ce neapărat să mi se destăinuie ? Şi ce anume să-mi spună ? Poate este mult prea puternic, a trecut peste această fază adolescentină. Ar fi normal să se justifice dacă ar fi vinovat. Din fericire, aproape sigur nu este, şi atunci ?... Plus că nu are nevoie de nimic de la mine. Undeva însă hotărîrea mea mi se părea teribil de ruşinoasă ; mă primise amical, sincer, discutase de parcă am fi avut un mare număr de amintiri comune, iar eu, în loc să-i răspund cu aceeaşi monedă, mă păstram, în rezervă, îi pîndeam hoţeşte ieşirile, credeam că un gest aiurea îmi va spune mai mult decît o vorbă. Carol era unul din oamenii cu o experienţă teribilă, indiferent pe care drum a pornit, viaţa nu fusese generoasă cu el şi poate tocmai de aceea îşi permitea să fie sincer, să se antreneze într-un dialog firesc, direct ; probabil că numai el mi-ar putea satisface dorinţa mea ancestrală de a discuta cu cineva, orice, dar absolut fără nici o convenţie, politeţe, sau prudenţă, dorinţă care, de altfel, nici un m-ar sălta, nici nu mi-ar schimba opiniile, ci doar mi-ar tempera inutil o infantilă curiozitate. „Şi totuşi, dacă o asemenea convenţie ar avea loc, mi-ar dăuna, îmi spusei speriat. M-ar nenoroci. Am certitudinea că este imposibil, absurd să pretind şi să obţin aşa ceva. Infirmîndu-mi observaţiile de pînă acum, aş căuta mereu asemenea oameni, o astfel de discuţie ar însemna, pentru mine, pătrunderea într-o altă lume, integrarea într-un vis, m-ar obliga la un alt tip de reacţii. Dacă mai forţez uşi, este pentru că vreau să pot dispreţui, vreau să nu mă simt infirm iertînd mereu..." „Nu sînt căsătorit cu Melania, n-am ajuns încă la primărie", îi spusei, convins că în urma acestei confidenţe la îndemîna oricui îi vor crea impresia că am înţeles altceva. Cartea îi fusese luată, desigur, cu mulţi ani în urmă, de către Radu, probabil la vreo percheziţie. În loc să o ardă, se gîndise că fiicele sale ar putea avea nevoie de ea, după cum, tot atît de bine, Melania, într-una din vacanţe, trecînd peste antipatiile de familie, ar fi simţit şi ea necesitatea unei confruntări reale sau, poate, să fi încercat, măcar afectiv, să dreagă ceva din ceea ce stricase tatăl ei. Se pare însă că răspunsul meu, cu toată promptitudinea lui, nu-l satisfăcuse ; un zîmbet scurt, fulgerător, de compătimire, îmi confirma impresia că interlocutorul meu m-a menajat, dar că este capabil de dispute mult mai dure, exact cum îmi dorisem.

O dată cu acest zîmbet se instalase şi o neaşteptată cauză ; de astă dată Carol, stingherit, cerceta biblioteca— de parcă ar fi vrut să-mi arate o carte rară sau ceva uimitor — iar eu, încăpăţînat în a-l aştepta să preia iniţiativa, mă străduiam să fac acelaşi lucru. Nu peste mult, însă, Carol se întoarse spre mine : „Ce ciudat să pot pălăvrăgi despre cărţi cu cineva după atîţia ani, şi persoana respectivă să fie în cunoştinţă de cauză ! Din păcate, deşi mi-am dorit acest lucru, mă simt incomodat. Între mine şi dumneata stau aproape douăzeci de ani, partea lucidă a vieţii, adică exact o viaţă, şi nu ştiu dacă vedem lumea cu aceiaşi ochi. Undeva sînt destul de sigur pe mine, am avut un uriaş timp la dispoziţie, şi trăiri cu care dumneata nu te vei întîlni, cred, niciodată ; m-am gîndit la toate, nu mi-e deci ruşine de convingeri, le-am prea verificat... Am discutat, desigur, şi cu unii profesori de aici, din sat, cu cei cărora nu le era frică de mine. Veniseră mulţi să mă vadă ca pe o curiozitate ce eram, însă nu prea am avut ce împărţi. Există o inaderenţă, ceva ce ne desparte, n-avem acelaşi limbaj. În afară de asta, graţie împrejurărilor, eu am făcut cultură de dragul culturii, dintr-o necesitate interioară. Ea m-a ţinut în viaţă. Şi ei fac, practic, cultură din aceleaşi motive, numai

că diferența de nuanțe e uriașă..." „Ar fi chiar stupid să avem aceiași ochi, îi spusei, n-ar mai fi posibil un dialog. Am umblat mult, apropo de profesorii de care vorbeați, cunosc o bună parte din ei. Ați avut, se pare, ghinionul să vedeți catastrofe, ceea ce aș putea numi intelectualul mediu de tranziție. E o specie curioasă, greu de definit, e un fel de Iuda contemporan. Obișnuit, să zicem, trăiește intens drama existenței noastre, limitată în timp, și, așa cum mai este și cum spun filozofii, și tot obișnuit, în momente calme, nu se sfiește să-și *afirme gusturile*, convingerile. Cînd trebuie să *le apere*, este primul care renunță la ele, își pune cenușă în cap ; el se dezice ușor de toate în fața oricărui *mărișor*, în fața ideii de forță. Mai mult însă, este chiar mai zelos și mai consecvent decît, să-i zic, «inchizitorul». Te condamnă că preferi ceea ce preferă el în intimitate sau exact ceea ce a preferat pînă în clipa schimbării regulilor jocului, te pedepsește că susții exact ceea ce ar susține și el dacă ar avea curaj. Oricum, frica sau conștiința propriei lor sterilități, instinctul de conservare, lenea sau educația, Dumnezeu să înțeleagă, îi face uneori mai periculoși decît brutele și idioții. Nu e totuna să n-ai cultură cu să ai, dar să te porți de parcă n-ai avea..." „Vezi, spuse trist Carol, și eu am ajuns cam tot pe aici cu concluziile. Numai că, sînt sigur, acest fel de intelectual *știe*, dar nu și *simte* ceea ce știe. E foarte greu să-i deosebești...." „Efectele sînt cam aceleași", îl întrerupsei eu. „Poate că ai dreptate. Le va fi fost frică de mine, un fel de frică mistică. Aș fi vrut să trăiesc deschis, să mă confrunt, să văd ce am pierdut, însă, știu eu... Sau poate nu eram interesant, nu le puteam fi util... Și cît doresc să mă verific, nu cu milă, nu cu menajamente..." spuse Carol și, din vorbele lui, înecate în gît, se degaja un regret imens, dureros, sentimentul că pierduse ceva definitiv. „Important e să fim sinceri, să nu ne fie teamă sau jenă de propriile noastre convingeri și sentimente." Vorbisem cu pasiune, în nota mărturisirii, credeam în afirmație, însă, la sfîrșit, fraza mă revoltase. „Dumnezeule, ce lozincă autentică ! Parcă aș fi citit-o pe un gard. Și totuși asta este ! Pînă la urmă se vor demonetiza toate vorbele, ne vom înțelege prin semne sau cu ajutorul matematicii. Nu cred, nu reușesc să cred pe cineva care mi-ar vinde asemenea vorbe, chiar adevărate. Poate că el, mereu izolat, le înțelegea cum trebuie, pentru el au valoare." „Ușor de spus, rîse Carol, se pare totuși că numai eu am această disponibilitate. Uite, spun și eu ca vecinul, viața mea în linii mari e cam dusă. Cîteva luni sau chiar ani, unu, doi, trei, cel mult, și s-a zis. Mai trăiesc din umor, ca să-mi rîd de moarte, deși normal ar trebui să-i cam ies în întîmpinare. Nu fac o tragedie din maladiile mele și nici nu vreau să emit diverse cugetări pe această temă. Constat. De fapt, acest adevăr e și la îndemîna dumitale. Un prieten îmi spusese mai demult : «Știi ce regret eu din toată porcăria asta ? Că nu am reușit să-mi realizez planul maximal, făcut cu trei ani în urmă ; să mă îmbăt criță cu Madera, să mă culc cu o negresă din Senegal și, în sfîrșit, să mănînc salată din trompă de elefant.» Regretele mele sînt tot cam din această sferă. Dar nu face nimic..." „Credeți că trebuie să fi fost neapărat între patru pereți o viață ca să ai sentimentul claustrării, să fii tuberculos ori canceros pentru a simți intens și integral duhul morții ?" îl întrebai puțin ironic, ca imediat să continui mai mult pentru mine : „Dacă ați ști că zilnic, muncind disperat, nu fac altceva decît tentative după tentative de a mă sustrage morții, desigur morții psihice. Nu, sînt sigur, moartea nu vine în clipa cînd o simți cutreierîndu-ți ființa, terorizîndu-te, sufocîndu-te. Coșmarurile nocturne, frica asfixiantă, sentimentul prăbuși-

rii imediate, falimentul psihic și toate cîte mai sînt nu țin nici măcar de moartea psihică. Pe aceasta din urmă o diagnostichezi singur, cu luciditate ; cînd simți că teritoriul liber din tine nu mai poate fi păstrat, cînd reușești să vezi durata și dimensiunile nopții, cînd îți autodesființezi sentimentele cu seninătate și umor, abia atunci..." „O, rîse el, nu m-am gîndit la așa ceva, am spus-o doar pentru a vă demonstra că-mi sînt cunoscute și verificate aceste sentimente. Am mințit sau mai exact, am încercat să mint cînd am sugerat că mi-am pus problema sinuciderii. Dacă n-aș fi laș, pe de o parte, și dacă n-aș crede absurd într-o minune, ar fi trebuit să trec la fapte. Sînt însă laș, mi-e frică, n-am fost niciodată omul acțiunii. Mereu îmi găsesc cîte o salvare, întotdeauna, din cauza raționamentelor, n-am pututu trece la concret. M-a paralizat logica. Verificam fiecare detaliu, cîntăream cea mai mică șansă și renunțam prostește, neglijînd un amănunt esențial : că eu gîndesc așa, numai eu, că *eu* nu sînt adversarii mei. Dar, încheie el, presupun că n-ați venit pentru acest gen de discuție, aveți, cred, un scop anume... Evident, mie-mi face mare plăcere să pălăvrăgesc cît doriți, am tăcut atîția ani, încît mai nou vorbesc și în somn ; de cînd m-am eliberat de orice inhibiții, n-am chef să tac... Aveți — presupun — timp mai puțin de cum mi-ar conveni mie, spuneți-mi deci pentru ce această onoare ?..." Mă privea insistent, calm, poate puțin jenat că nu m-a întrebat mai repede ce doresc de la el. Își spunea probabil că totuși nu pot fi mai deosebit decît alții. A așteptat atîția ani un om cu care să ritmeze afectiv și n-a apărut. Eu, ginerele lui Radu, nu puteam fi deoarece venisem cu un scop bine precizat. Prin lentile, ochii-i păreau enormi, inumani, îmi acopereau întreg cîmpul vizual, încît aveam sentimentul că sînt în niște brațe nemaipomenit de puternice, din care n-aveam nici o șansă să scap. „Nu sînt grăbit, spusei mimînd indiferența, spre a cîștiga timp pentru o formulare cît mai neutră. Nu mă fugărește nimeni, sînt în concediu. Melania e la mare, cît n-am trecut pe la primărie, se crede liberă, și, de fapt, este, face exact ce vrea. În afară de asta, glumii eu, conviețuirea prea îndelungată în doi obosește, enervează într-un fel, ți se tocesc sentimentele." „Și dacă v-o fură cineva ?" rîse Carol. „Nu cred să facă ea o asemenea prostie. Și dacă... prin absurd... Voi rămîne un flăcău neconsolat, o să abordez drapel negru la poartă..." Făcusem niște bancuri imbecile. „Pari un citadin înrăit, mi-aș fi spus în locul lui Carol, vii în plină vară, singur, la un om care nu-ți poate fi prieten, ci doar un fel de rudă, și în loc să rămîi la el, treci gardul, la un oarecine despre care nu puteai să auzi nici o vorbă bună, și-i spui că ai venit doar așa, din necesități spirituale. Poate că acum simți această nevoie ; ai venit însă pentru altceva. Numai recunoscînd asta putem merge mai departe..." „Și totuși vizita dumneavoastră are un scop, mă întrerupse Carol. Poate că acesta e atît de important, încît ar fi păcat să ne pierdem în banalități, deși tot eu mă contrazic : nu văd ce ați găsi important la mine, un nimeni. Numai așa, degeaba, am totuși convingerea că n-ați venit. Sînteți singur și nu cred să o fi lăsat pe doamna la mare, așa, de dragul tatălui ei." „Presupuneți ceva ? spusei zîmbind. Vă întreb, deoarece avem, cred, timp să ne jucăm puțin, nu de alta..." „Normal, zise Măgureanu, n-ar trebui să presupun nimic. Aș putea, desigur, să vă exasperez cu o mie de chițibușuri, toate adevărate. V-a trimis unchiul dumneavoastră să vedeți ce fac. E credibilă ? Sau alta : verificați listele tebeciștilor sau ale celor cu pensii sociale. Ce ziceți ? Ați vrut să vedeți o raritate, un supernebun care a stat cîțiva ani autoclaustrat. Alta : V-ați plictisit cu socrii și, cum sînt foarte aproape, mereu

disponibil, vreţi să pierdeţi timpul. Sau : n-aveţi ce citi aici, la ţară. Sau : doriţi poate la noapte un somnifer. Celor ce au insomnii, în liniştea asta desăvîrşită, rustică, le vine să se spînzure. Ori : vreţi să-l cunoaşteţi, ba chiar să duceţi tratative cu cel despre care se spune că ar fi incendiat casa domnului Radu, tata-socru..." Îl ascultasem puţin inhibat : vorbise calm, egal, fără să-şi ascundă un discret zîmbet de satisfacţie. Nu accentuase nici măcar din greşeală vreo variantă, atîta doar că făcea cîte o pauză după fiecare. De fapt, nu văd de ce mai ezitam cînd toate erau prea evidente. Dacă l-aş fi cunoscut înainte, mai era ceva, aşa... „Cred că vă puteţi opri", spusei inutil, deoarece ar fi făcut-o oricum. Carol îmi oferise nişte soluţii la care nu mă gîndisem vreodată. Cum am venit doar pentru a-l studia, nu-mi rămînea decît să aleg una, cea mai inofensivă dintre ele, deşi ştiam că pînă la urmă va trebui să ajungem la cea pentru care venisem ; ea ne obseda pe amîndoi şi, din moment ce mi-o spusese, însemna că înţelesese încă din primul moment adevăratul scop al vizitei, n-avea deci rost să mă ascund, ci doar să mai întîrzii puţin în alte detalii, colaterale, pentru a încălzi atmosfera. Era să spun pentru a crea un climat de sinceritate totală, dar eu însumi evitam acest lucru. „La dispoziţia dumneavoastră", acceptă Carol. „Probabil că am venit pentru toate ; e cam mult, ştiu, dar ne vom strădui cumva..." „Înseamnă că neavînd încotro, contaţi enorm pe sinceritatea mea şi pe rapiditatea cu care m-aş putea confesa. E totuşi greu să te confesezi primului-venit, unui necunoscut. Pentru că asta sînteţi, cît v-aş stima. Am spus, verbal şi în scris, de nu ştiu cîte ori, cum am dat din groapă în groapă din cauza bunelor mele intenţii, naivităţii... Aveţi un certificat de garanţie, unchiul dumneavoastră, însă e prea puţin, nu pot să ştiu cît îi semănaţi. În afară de asta, nu mă puteţi ajuta cu nimic, deoarece nu vreau ajutor. Ceea ce vreau eu nu-mi poate da nimeni. Erorile mele nu vă vor păzi să nu faceţi, la rîndul dumneavoastră, erori. În cea mai mare parte, trecutul îmi aparţine şi am dat destul pe de lături ca să nu mă jeneze — aşa, cu un picior în groapă cum sînt — obligatoria văicăreală, infinita serie de eşecuri... Ştiu că eşti mult prea inteligent ca să nu fii aspru, înţelegi că foate puţine lucruri au depins de mine, şi, în sfîrşit, că după ploaie e inutil să mai utilizezi umbrela. În afară de vizita în sine, m-ar fi bucurat încă un singur amănunt : să ştiu că aţi fost trimis de unchiul dumneavoastră, deci că cineva are grijă de mine. E semn de mare slăbiciune, îmi dau seama, nu-mi era caracteristică, dar claustrarea şi boala te transformă, îţi apar nebănuite mofturi, dorinţe, spiritul de conservare se exacerbează..." Nu mi se părea chiar atît de simplu să spun că am fost trimis de Toma ; mi-ar fi făcut o enormă plăcere să-i pot face o bucurie ; n-aveam însă de unde să ştiu dacă nu-mi întinsese o cursă extrem de elegantă, deci să nu fie în tratamentul lui. Era inutil să risc, nu m-aş fi simţit bine în primul rînd, iar apoi aş fi deviat o discuţie care se anunţa interesantă. „N-am fost trimis, din păcate, recunoscui eu. Cu unchiul Toma, dincolo de stima ce i-o port ca om de ştiinţă, nu sînt în cele mai strălucite relaţii, sau, mai exact, de un timp ne aflăm într-o criză de acceptare reciprocă, un capitol complicat", mai spusei, hotărît ca prin această mărturisire, enorm de sinceră, să creez cumva climatul atît de necesar de încredere. „Nu m-aş fi aşteptat, recunoscu imediat Carol. E un om foarte înţelegător, deşi, dacă m-a înţeles pe mine, nu-i obligatoriu să vă înţeleagă şi pe dumneavoastră. Greu, dar..." „Adevărul pare de multe ori cea mai cumplită minciună, glumii eu. Spune-i cuiva defectele, şi nu te va crede...

Nu fac multe parale sentimentele unchiului pentru mine, din moment ce se poartă cum se poartă.“ „Greu de crezut“, spuse involuntar Carol. „Se mai întîmplă, dădui eu din mînă. Undeva trăiam în umbra lui şi nu mai puteam suporta. Orice făceam se aproba ori se scuza datorită lui. Eram neamul baroşanului. Nimeni nu mă credea...“ „De altfel, relaţiile dintre oameni au părut întotdeauna viciate, nu trebuia să vă preocupe chiar atît“, observă Carol. „Pentru a face bine, aş fi abuzat uneori de asta. Îi ştergeai cîte ceva din păcatele lui. Vezi, şi binele şi răul se fac de obicei în umbra unor umbre, în numele cuiva... Cînd mi-am dat seama, era prea tîrziu, nu mai puteam da înapoi, recunoscui eu. Oricît aş fi protestat de sincer şi de vehement, mai mult decît zîmbete înţelegătoare nu obţineam. Bineînţeles, există între noi şi nişte divergenţe, de altă natură, dar cu timpul sper să se atenueze.“ „Spiritul de independenţă vă onorează, zîmbi malițios Carol, deşi e greu de răspuns dacă merită cultivat pînă la ultimele lui consecinţe. Depinde ce ţi-ai propus, şi ce vrei să realizezi. Unii fac concesii neînsemnate şi obţin enorm, alţii caută adevărul adevărat, nu cedează dintr-ale lor şi ajung ca mine, un zero absolut, un palmares fără nici o singură victorie. Crede-mă, e emoţionant să te ştii la sfîrşitul vieţii fără nici o victorie. Sau, poate, cu una, dar sînt foarte generos cînd afirm asta : am supravieţuit — o dată fizic şi o dată psihic. Supravieţuirea fizică ţine de noroc, cea psihică de educaţie, or, asta e o obligaţie, nu o victorie, deci n-am nici una. Nu e un motiv de laudă, deşi, uite, aşa a fost.“ Carol zîmbi trist, mai mult pentru sine, apoi căută în dulap o sticlă, bău cîteva guri de apă şi, oarecum înviorat, se aşeză iarăşi în fotoliul său încărcat cu piei de oaie. „Îmi pare rău, sînt singur, nu prea am cu ce să vă servesc, chiar dacă ar fi mama acasă ; ne aflăm şi noi într-o trecătoare criză. V-aş ruga să vă uitaţi puţin pe geam, în curte, dacă nu mi s-a dezlegat porcu. Asta e sarcina mea, grija de porci şi găini, îmi plătesc pita, sînt util. Îmi vine foare greu să mă scol, spuse el destul de jenat, cîţiva paşi şi mă ia tusea...“ „Porcul e legat, găinile nu par să fi ieşit din curte“, raportai conştiincios. O grădină murdară, un gard natural din carpeni ; în spate, ca într-un desen de prost-gust, acoperişuri roşii, umbrite de copaci, iar mai departe, dominînd, turnul ţuguiat al bisericii. „Nemaiavînd motive să sper, reveni Carol, şi, desigur, nici timp, vreau să-ţi spun că e stupid să te încăpăţînezi întru independenţă totală faţă de ceilalţi. Pierzi mai mult, îţi distrugi un timp care poate fi folosit în alte scopuri.“ „Şi eu pot să vă asigur că nu e“, îl întrerupsei. „De fapt, spuse Carol trist, eu nu mi-am căutat independenţa, îmi dau foarte bine seama, ci o convingere. Voiam să cred în ceva. Am colindat doctrinele, taberele, eram un Ahaşveruş intelectual exasperat, dar poate că nu m-a ajutat mintea.“ „Şi acum ?“ „În moarte şi în inutilitatea efortului de a căuta, deşi, rîse el, acest gen de a pierde vremea e nobil, dă sens zilelor, ai o treabă. Am pus mare pasiune în asta, te rog să mă crezi, n-am făcut-o cu sînge rece, în lipsă de altceva... Mă durea fiecare adevăr descoperit, nu numai fiindcă orice adevăr era o înfrîngere, ci şi pentru că mă micşorau tot mai mult. Uite, stau şi mă ascult cum vorbesc şi nu-mi vine să cred. Dacă ar fi altcineva în locul dumitale, i-aş spune : Ţi se confesează «victima», nu trebuie decît să fii atent şi-i vei găsi punctele vulnerabile. Pentru că, dracu ştie, numai asta mă preocupă. Am însă şi un noroc : cred că sînt atît de vulnerabil, încît nimeni nu are nevoie de o asemenea pradă, obţinută fără cel mai mic efort. Toţi vor victorii, se înţelege şi e firesc, însă chiar şi cei ce le

fură sau cerşesc au nevoie de un simulacru de luptă, vor să dovedească ori să-şi dovedească într-un fel că nu sînt chiar atît de răi. Dar eu, vezi, nu mă pot apăra !" „Mă uimiţi, recunoscui sincer. Aş putea trage concluzia că mi-aţi dovedit de fapt puterea dumneavoastră. Aşa s-a înţeles cel puţin. Şi nu văd despre ce distrugere aţi vorbit ? Spiritual sînteţi puternic. V-ar face praf forţa, brutele, dar pe cine nu distrug ele ?" „Am glumit, desigur. Revin deci. Pînă la urmă am fost obligat să rămîn la nişte idealuri etice, să cred că nu am altceva de făcut decît să cîrpesc pe ici-colo cîte ceva la om, la teoria despre om. Dar, zîmbi el, puţin enigmatic, puţin condescendent, nu te-ai aşteptat, se pare, să găseşti urme de luciditate la un nebun care a stat atîta vreme, singur, din proprie iniţiativă, într-o încăpere secretă, zidită în pivniţă, la cineva declarat mort şi înmormîntat în lipsă, dar cu participarea lui indirectă ?" Fusesem sincer mărturisindu-mi imediat, fără rezerve, uimirea şi, se pare, asta-l satisfăcuse. Aş fi fost tentat să-l condamn pentru bucuria lui atît de evidentă dacă n-aş fi ştiut că, de fapt, eu sînt omul faţă de care-şi verifică opiniile. Altceva însă mă inhiba : incredibila sa luciditate ; ea, fără îndoială, îi făcea şi mai nesuferite zilele. De unde atîta putere să-şi menţină intactă inteligenţa, cînd, de fapt, dacă natura ar fi fost mai puţin cinică, ar fi trebuit să i se diminueze toate funcţiile psihice, să rămînă în seama fiziologiei ? „De ce să mint, spusei sincer, e cam nefirească luciditatea dumneavoastră. Mă intimidează puţin..." „Eşti generos, domnule Toma, zîmbi el satisfăcut. Oare e aşa de greu să-ţi dai seama ce te aşteaptă sau că n-ai făcut chiar nimic ? În anii respectivi, fireşte, n-am stat o clipă degeaba, am avut timp să deliberez, să-mi ordonez gîndurile. La început eram febril, mă teroriza impresia că mă vor descoperi, tremuram, aveam coşmaruri, pe urmă m-am resemnat. A fost un cumplit şoc de adaptare. Multă vreme, o frică animalică, paralizantă, îmi inhiba orice gest, mă deranja, pînă şi propria-mi respiraţie făcea un zgomot infernal. Aşteptam din clipă în clipă să aud zidul surpîndu-se, şi nu de puţine ori mi-am dorit acest lucru, nu mai puteam. Lipeam urechea de pămînt, de zid, cercetam paşii, căutam să ghicesc ai cui sînt, cine este. Alteori atenţia încordată la maximum se transforma în ţipăt, eram convins că a urlat cineva, şi atunci, paralizat, deschideam larg ochii, şi umbre verzi şi roşii se prăbuşeau peste mine. Îmi era frică de somn, doream să fiu mereu atent, pregătit, de parcă asta mi-ar fi folosit la ceva. Cînd adormeam, mă trezeau propriile-mi ţipete, şi iarăşi speriat continuam să aştept. Pe urmă a apărut moleşeala. S-a întîmplat ca tata să nu vină zile întregi la mine, să rămîn flămînd, fără apă, însă nu-mi păsa, eram cumva deasupra morţii, sau dincolo de moarte şi viaţă. Abia cînd mi-am dat seama de asta am început să-mi revin. Voiam să văd ce mi se va putea întîmpla. E greu să înţelegi curajul pe care ţi-l dă indiferenţa, nepăsarea, cînd te păzeşti, dar în acelaşi timp cauţi pericolul cu lumînarea. Am început nişte lungi şi chinuitoare exerciţii de autosugestie. Dar dă-le dracului ! Oricum, după asta gîndeam chiar şi pe tinetă, îmi sedimentam observaţiile..." „Îmi vine greu totuşi să vă cred, ceva nu merge, deşi ştiu că nu mă minţiţi, spusei. Aveţi toate funcţiile psihice prea normale, or, după atîta timp..." „Un neaşteptat compliment, mărturisi Carol. Cel mai plăcut cu putinţă. Am vrut să vi-l smulg totuşi, să vă oblig indirect să constataţi că *nu eu* am aprins casa socrului matale. Că n-aş fi putut-o face, spuse el dintr-o răsuflare, de parcă s-ar fi eliberat de o imensă povară. El, pentru mine, cu toate cîte mi-a făcut, nu

reprezintă nimic." „Sau tocmai de asta ați fi putut-o face ! Un om de inteligența dumneavoastră este capabil de orice, adică are imense disponibilități", spusei și eu la fel de precipitat, să nu cumva să mi se risipească fărîma de curaj declanșat de sinceritatea lui Carol. Vorbele lui îmi dădeau un considerabil procent de siguranță, știam că mă va înțelege exact ; mi-o dovedea și uimirea temperată a interlocutorului meu. „Știți ce argument am ? Evident, nu cred în el, după cum nu cred în tot ce vă voi spune pe această temă. N-am observat *urmele, consecințele* firești ale claustrării, desigur psihice. O detașare aproape totală. N-am mai găsit la dumneavoastră fărîma de răutate care ar fi justificabilă ; ură, frică, durere, nimic... E incredibil. Asta mă face să presupun calculul, raționamentul sec, rece. Nu reacționați omenește, ci mucenic. Or..." Răutatea e mult prea vizibilă, replică imediat Carol. Nu i-am făcut nimic. N-am scos un cuvînt. Îl priveam în ochi, insistent, și atîta tot. L-am lăsat să se aștepte la orice din partea mea ; neglijîndu-l, l-am contrariat, l-am făcut să-i devină insuportabilă așteptarea. El, în locul meu, m-ar fi lichidat imediat. Cunosc demult și bine aceste structuri, le prevăd mișcările ; tocmai de asta n-am schițat nici un gest. Și, în ultimă instanță, ce reprezintă Radu pentru mine ? Nimic. De ce să-i fi făcut asemenea cinste ? De ce să-mi fi murdărit suferința ? De altfel, timpul mă suplinește cu și mai multă conștiinciozitate. Aș face totul să trăiască mult, cît se poate de mult. Ce răzbunare mai vrei ?" „Și casa ? spusei nedumerit. N-am crezut nici eu pînă nu m-am convins. E parțial distrusă. N-are martori, argumente, simte ceva și el, dar asta n-are valoare juridică, însă dincolo de toate impresiile, realitatea poate fi constatată. Are alți dușmani, treaba lor, dar totuși a fost aprinsă..." „Da, zîmbi Carol, a fost." „Și ?" „Poate chiar de către el. Avea nevoie de un nou pretext pentru a mă zdrobi. Nimic din ce are legătură cu el nu mi se pare neverosimil. M-am gîndit și eu mult, știam că mă va învinui, dar asta e singura concluzie plauzibilă. N-am, desigur, nici un argument... Tata, n-aș putea crede. E cam senil și a devenit fricos. Își împarte viața între cooperativă și bufet. M-am gîndit, te asigur, și la el ; mi-ar fi spus, sînt convins, l-aș fi simțit eu... Aveți libertatea să credeți ce vreți — evident, în această chestiune — m-aș bucura însă, atîta cît pot, să nu pierdeți vremea cu mine, cu noi... Tinerețea și lipsa de experiență vă dezavantajează. E greu să înțelegeți ce a fost între noi. Ține de irațional. Trebuie să fi trăit atunci, să fi suferit împreună ca să accepți ceva din istoria asta. Știu, domnul Radu m-a amenințat cu justiția, cu poziția dumneavoastră..." „Și ce poziție voi fi avînd eu ?" spusei uimit. „Nu am idee, nu m-am întrebat", zise Carol. „Cu ce aș putea interveni eu ? Cum le-aș fi util judecătorilor, acestui aparat, cînd sînt ce sînt ?" „Asta n-ar prea fi un argument. Domnul profesor este o somitate, nu știu cine n-a auzit de el. Dacă v-ați ambiționa puțin, rîse Carol, racheta s-ar aprinde cumva... Bineînțeles, nu vă cred în stare, nu-mi pot imagina că ați face așa ceva. Voiam doar să vă conving că *ar fi posibil dacă...*" „Undeva, am impresia că mă suspectați că vă suspectez, nu ?" îl întrebai cu puțină răceală în glas. „N-ar fi normal ? îmi răspunse cu mare tristețe Carol. Din păcate, n-aș fi putut-o face, ți-am spus motivele... Noi discutăm la modul general. Mi-ai cîștigat din prima clipă încrederea, pe care, de altfel, nu e prea bine s-o ai. Eu am pierdut cît am pierdut — adică totul — exact datorită încrederii. Investeam urgent întreaga încredere în primul om alături de care trebuia să fac mai mult

de doi paşi şi, dracu ştie, această lipsă de prudenţă mi-a jucat cele mai neplăcute feste. Nu se poate, îmi spuneam, ca un intelectual care l-a citit pe Dostoievski, Proust sau Hegel, care se emoţionează în faţa literei scrise, care aşa şi pe dincolo, să fie laş, trădător, pervers... Dar, se pare, tocmai de asta erau. Nu mi-e nu ştiu cîtă frică de proşti. De aceşti spoiţi însă mă păzesc. Prostul are un repertoriu limitat, e stereotip în acţiuni. Pe cînd ăştilalţi... Erau atîtea lucruri mult prea evidente, încît mi se părea jignitor să le mai verific, să insist asupra importanţei lor. Dar între imediat şi mîine toţi aleg imediatul, între pîine şi adevăr aproape toată lumea alege pîinea. Din cauza asta înaintăm mult mai greu, pierdem prosteşte, ne ratăm atît de sigur..."

Obligat de o tuse umedă, obositoare, se opri, îşi schimbă poziţia ; rămînînd cu ochii fixaţi asupra scîndurilor negre, lustruite ale podului. Carol se străduia să-şi distragă atenţia de la tuse. Era foarte palid, mărunt, trîntit parcă definitiv acolo. Nu-mi dădeam seama ce trebuie să fac ; frica de a nu-i provoca un nou acces de tuse mă imobiliza la fel ca sentimentul că, oricum, mai trebuie să stau, indiferent la ce efort l-aş supune, pentru a-mi răspunde mie însumi la nişte nedumeriri. Dar dincolo de toate astea, omul mă obligase să-l respect, îmi impusese prin superioritatea sa aparte, accentuată de suferinţă, dar şi de o luciditate neobişnuită. Discuţia se purtase cu viteza unei avalanşe ; nici nu-l observasem în vreme ce vorbeam, mă concentrasem asupra întrebărilor, cuvintelor, Carol mă stîrnise şi, iată, văzîndu-l alături, chinuit, îmi venea să mă întreb unde fusesem şi ce făcusem ? Pînă să-şi revină, mă pomenii întrebîndu-mă dacă în situaţia lui aş mai continua să-mi aştept sfîrşitul firesc al zilelor sau aş avea tăria să-l grăbesc ? Dar, în vreme ce-mi exprimam nedumerirea, îmi dădui seama că am aproape aceleaşi motive să-mi repun o întrebare asemănătoare. Pe de altă parte, mă impulsiona o revoltă sterilă, şi vechea şi neînţeleasa mea obsesie : De ce mai are nevoie acest om de luciditate în vreme ce un uriaş număr de bipezi, sănătoşi, solizi, îşi trăiesc zilele într-o stupidă inconştienţă subcorticală ? Revolta mea era puerilă tocmai pentru că era pueril să trec dincolo de simpla constatare a realităţii, lui nu-i ajuta la nimic nici protestul, nici compătimirea, poate nici chiar înţelegerea cea mai pură. „Mici accidente, spuse cu destulă greutate Carol, fără să-şi desprindă privirea de tavan. De atîtea ori am avut sentimentul că mă duc pe plută, încît am început să mă plictisesc. Te simţi dintr-o dată slab, uşor, puterea te părăseşte încet, totul e un fel de moleşeală şi nevoie acută de somn. Nimic nu te mai ascultă şi nici nu doreşti aşa ceva, îţi spui indiferent «poate acum» sau «slobozeşte, Doamne, şi, o dată cu lumina, se neutralizează orice sunet, nimic nu te mai distrage, îţi aparţii fără să simţi şi să-ţi doreşti. Şi tocmai cînd nu mai ştii cît exişti, n-ai absolut nimic de spus ori de dorit, te pomeneşti luînd iarăşi cunoştinţă de tine şi, oarecum neliniştit, eşti obligat să constaţi «nici acum», să te revolţi «iar şi-a bătut joc de mine», cineva, desigur, dracu să mai poată pricepe cine, ca pînă la urmă să te resemnezi ori să te distreze postura de cobai divin, de cîine pentru verificarea limitelor rezistenţei umane. Nu, să nu-ţi închipui cumva că voinţa de a trăi mă mai ţine-n picioare, ci indiferenţa. Nu tresar, ştiu piesa pe de rost, se repetă de prea multe ori ca să-i mai dau atenţie. Nu sînt mulţumit că am amînat finalul, trec de obicei cam greu peste momentele ce urmează, cînd mă simt refăcut. Mă inundă toată viaţa pe care am avut-o cîndva, îmi amintesc de revolta sfîntă ce mă cuprindea altădată, cînd regulile jocului în care sîntem, involuntar, angrenaţi îmi erau mai străine... Cum şi-a mai bătut

viața asta joc de mine ! Cu cît cinism ! Ce sac de antrenament am fost, la discreția tuturor cretinilor ! Și n-aveam ce să fac, eu credeam în reguli, legi, în rațiune, îmi spuneam de fiecare dată «nu se poate, e degradant, subuman, am depășit acest stadiu», și, cînd colo, se putea, era foarte uman, iar eu am devenit un dobitoc... Nu te mira, am impresia că mă repet, dar sînt un naiv enorm, care o viață întreagă și-a căutat o credință. Și era nemaipomenit de caraghios că trebuia să lupt, să mă angajez, să militez — evident, sincer total — eu, care nu credeam în nimic, care îmi constatasem dureros neputința. M-aș simți răzbunat, pentru că am această nevoie, numai într-un singur fel : să știu, adică să am certitudinea că există undeva ființe infinit mai raționale, că noi, în comparație cu ele, nu sîntem decît ceea ce sînt canibalii din Pagopago față de noi, cu alte cuvinte că cineva se distrează sau ne compătimește cumplit studiindu-ne zvîrcolirile, că deci nu m-am înșelat privind lumea de la altitudinea speciei, din unghiul *ce ar trebui să fim* dacă n-am fi cum sîntem. Ar fi trist dacă aș afla că totuși nu există ființe *mai inteligente*, care să fi găsit un sens existenței, o justificare a faptului că pierdem vremea. Nu te supăra, aș fi teribil de trist dacă aș ști că în dumneata îți rîzi de mine... De douăzeci și ceva de ani n-am spus nimănui ce gîndesc. Îmi pun întrebări, ridicol, tocmai eu, care ar trebui să mă îngrijesc în fiecare moment de un anestezic, să sfidez orice și pe oricine, să mă plimb între morfină, alcool și, eventual, femei. M-am desprins însă de amănunte, nu pot și n-aș vrea să fiu nimic. Am ajuns în acel spațiu, dincolo de azi și de ieri, cînd nu poți gîndi altfel. Știu că nu sînt răspunsuri la aceste întrebări, dar nu mă pot desprinde de ele. De ce ți le-am mai amintit toate astea ? Să te convingi că nu pot fi rău, că nu cunosc decît răzbunarea pe care ți-am spus-o. Socrul dumitale nu înseamnă nimic, deci, n-aveam ce să-i fac..." „Și dacă v-aș asigura că vă cred, intervenii, dacă v-aș asigura nu că am reușit să vă înțeleg, dar că și simt ceea ce spuneți, dacă aș jura că și eu sînt în căutarea unei convingeri, m-ați crede ? Pot deci să fiu sigur că știți, de exemplu, de ce nu-mi pasă că sînt aici și nu la catedra lui Toma, că mi-e indiferent dacă m-aș duce să escaladez Himalaia sau să caut pești în pustiul Kalahari, să vînez colibri ori balene ? De ce am venit aici ? Ați rostit direct și indirect de mai multe ori această întrebare. Să vă cunosc, pur și simplu..." „Să vezi pe cine urmează să distrugi, glumi fals Carol. Cînd colo, în loc să găsești o brută, un nebun, un ratat, ai găsit un fel de idee absolută cu pantaloni, ceva ce nu poate fi distrus neexistînd..." „Îmi place sinceritatea dumneavoastră, recunoscui aproape impresionat, vă dau dreptate. Credeți că dacă voiam să vă distrug, veneam să vă văd, să-mi încarc memoria cu chipul și biografia dumneavoastră ? Par oare atît de sadic ?" „Nu pari sadic, nu cred că ești, exclus ; din păcate, sadicii nu au o înfățișare specială, spuse trist Carol. Am întîlnit oameni — mai demult am întîlnit și eu destui oameni — care, cu zîmbetul pe buze, mîngîindu-te, vorbindu-ți de lucrurile cele mai omenești cu putință, se apropiau de tine cu o prietenie imensă, ca, brusc, să-ți bage degetele-n ochi ori să te doboare cu o palmă exact cînd nu te așteptai. Din moment ce am văzut cîteva cazuri, n-am oare dreptul să fiu prudent ?" Carol își clătină repede capul, negînd parcă o imagine dureroasă, amintirea care-l obligase să ajungă la această concluzie. „Nu pot decît să vă dau dreptate", intervenii imediat, vrînd, la rîndul meu, să contribui la neutralizarea presupusei imagini. „Și dreptate mi s-a mai dat", zise Carol, obsedat de același gînd. Ajunsesem probabil la unul

din punctele lui sensibile, cînd, o singură imagine, fulgerătoare, poate să răstoarne totul, să-ţi creeze o stare apăsătoare, insuportabilă. „Ce pot să fac altceva ? îl întrebai aproape disperat. Vă rog să mă credeţi, am impresia că vă înţeleg într-un fel. Mai vreau doar să apreciez ceva. Cînd scriu despre cineva, de exemplu, un articolaş oribil, bun de pus la coş, despre unul care ştiu exact că e un escroc, un idiot, un om care a făcut numai rău, mă terorizează ani întregi figura lui. Mi-e, cît v-ar părea de ciudat, memoria încărcată cu asemenea figuri. Şi nu de puţine ori, luni sau ani întregi îi urmăream, voiam să văd dacă n-am greşit, dacă n-am fost nedrept. Asta m-a dus la dumneavoastră, printre altele. Dacă n-aş fi ceea ce sînt, dacă n-aş avea structura asta imposibilă, ar fi fost simplu... Am auzit atîtea despre Carol Măgureanu, şi toate rele, încît, dacă voiam să fac ceea ce presupuneţi, îmi ajungea ce ştiu de la Radu, şi aş fi avut şi conştiinţa oarecum împăcată, sau mai exact, nu-mi păsa... Nu vi se pare logic ?“ „Eu v-am spus exact ce am crezut. Demonstraţia e perfectă, o accept, dar simt că abia acum v-aţi gîndit la ea“, spuse cu multă convingere Carol. „Poate că există între diverşi indivizi o atracţie subconştientă, ceva ce-i obligă să se întîlnească, o jumătate pierdută... N-aş fi vrut să fiu înţeles greşit, şi de aceea continuai repede : Adică, dincolo de faptul că sînt sau nu sînt de acord cu dumneavoastră, că vă împărtăşesc sau nu opiniile, e vorba de un fel de tactism spiritual...“ „Da, zise Carol, nici asta nu o neg. Ca dovadă că am spus exact ceea ce simt, fără introduceri, rezerve, fără teama că voi fi înţeles greşit şi mai ales fără eterna grijă de a nu leza diverse susceptibilităţi. Vorbesc foarte degajat, de parcă aş sta la taclale cu mine însumi...“ „Poate, acceptai eu. În ultimă instanţă, am vrut să vă cunosc aşa, pur şi simplu... Mai ţineam, de pildă, să-mi descopăr socrul, indirect, prin dumneavoastră...“ „Da, dar asta presupune să mă cunoaşteţi, pe mine mai întîi, nu ? Şi n-am impresia că totuşi ştiţi ceva, că aveţi vreun indiciu sigur.“ „Este absolut exact. Din fericire, nici o dată în plus, nimic nu-mi va putea schimba impresia. Ştiu ce gîndiţi acum, or, asta e mult mai mult decît ceea ce aţi făcut...“ „Ce copil credul, spuse Carol extrem de revoltat. Puteam să vă spun despre lumea văzută prin prisma lui Platon, Spinoza sau Kant, şi aş fi fost la fel de convingător. Nu vorbesc de Nietzsche — veche şi trainică pasiune...“ „Tot acolo, zisei enorm de sigur pe mine, important e că vă simt, ăsta era cuvîntul. Vă simt. N-aş fi în stare să vă descriu, să vă spun astea şi astea vă sînt coodonatele, nu. Dar vă simt, şi asta e mult mai mult. Cei ce trăiesc ideile nu pot fi altfel...“ „Cred că ne putem distra astfel pînă mîine, dar ideile, convingerile sînt deasupra noastră, spuse Carol, vrînd parcă să se îndepărteze din sfera intimităţilor. Eu n-am acţionat conform convingerilor, pentru că, ţi-am vorbit, n-aveam nici una, căutam mereu, prosteşte, voiam să cred în ceva. Eu am fost mînat de val. O picătură de Chanel nu poate determina sau schimba mirosul unei lăzi cu gunoi. Or, eu am trăit oarecum, la propriu, în cel mai murdar gunoi. Sînt un Sisif-invers, dacă vrei, care n-a reuşit să salte din groapă. Grecul simţea cerul, urca muntele, răsufla totuşi aer curat, pe cînd eu nici n-am ştiut cum arată. Născut liber ca o pasăre, am fost transferat pe post de cîrtiţă.“ „Asta nu schimbă nimic, spusei foarte convins. Sînteţi mult prea obosit“, îl întrerupsei, uimit de înfăţişarea lui. Vocea îi slăbise treptat, pînă n-o mai auzisem ; ultimele cuvinte i le ghicisem după buze. Dacă pînă atunci, mi se părea că frazele lui iau cumva formă materială, că sînt scrise în faţa mea, iar eu le citeam şi-i răspundeam tot în scris, deo-

dată i-am descoperit fața răvășită, udă de sudoare, și numai ochii, vii, măriți mult de lentile, făceau excepție, se străduiau să tîrască după ei un organism stins, refractar. „Da, e adevărat, conchise Carol. Mi-e scîrbă de hoitul ăsta neputincios. Poate că undeva te aștepți să-mi dau duhul din clipă în clipă și ai vrea să nu fi martor. De asta te rog insistent să nu pleci. Ai ceva din falsa politețe și grijă a doctorilor... Dacă am rezistat atîția ani aici, în subsol, singur, înghesuit, fără aer, mirosindu-mi sudoarea și rahatul, crezi că mă ia dracu dacă particip la o discuție care-mi place ? O singură săptămînă să fi trăit în locul meu, terorizat de frica aceea animalică, apoi de resemnarea paralizantă... Ce-am vrut să-mi protejez ? Nu-mi dau seama. Abia cînd mi-a devenit totul indiferent, abia atunci, neavînd ce face, mi-am construit teorii, dar și ele erau inhibate de frică. E greu să le înțelegi. Înainte de asta, nu voiam decît să trăiesc pur și simplu : să descopăr. Nimic nu-mi ajungea, eram complexat de toate cărțile astea soioase, voiam de la ele un ajutor, credeam că mă vor salva. Cînd am fugit împreună cu frații mei, frica m-ar fi împins la acțiune, riscam să devin curajos, erou, dar tata, spiritul lui de conservare a neamului..." „Nu plec, dacă vreți, dar cel puțin odihniți-vă cîteva clipe. Pentru a nu avea sentimentul că stați degeaba, uite, vă mărturisesc de ce am venit..." „Presupun, n-are rost, zise el. Ți-am spus-o doar." „De fapt, recunoscui, am spus-o și eu în mare. Socrul meu vrea să vă dea în judecată, dar n-are nici un martor că i-ați fi aprins casa. M-a rugat deci pe mine să apelez la un coleg care, pentru Radu, este un fel de șef, are ceva putere : zice să se facă și s-a făcut. Înainte de-a trece la fapte, curiozitatea m-a împins pe aici, adică pur și simplu m-am pomenit bătînd la ușă. Asta este", răsuflai ușurat. „Și ai nevoie de argumente, nu ? Ai venit deci să strîngi dovezi, să nu-ți simți conștiința atîrnînd mai mult într-o parte decît în cealaltă ?" rîse el malițios. „Credeți că de asta are Ursu nevoie ? Dimpotrivă, rîsei și eu. Va voi să-mi arate cît e de puternic. Asta e pasiunea celor ce-i seamănă. Nu trebuie decît provocată discret... Dar mă credeți cumva în stare de așa ceva ?" îl întrebai cu o seriozitate și o disperare care-l făcură să izbucnească la rîndul său, în rîs. „Ce garanții pot să am ? Mi-e cam indiferent, la urma urmei, unde o să-mi dau duhul. E vremea, cred, să mergem în grădină. Acolo mă simt mult mai bine, aer mai mult, și poate vrei să fumezi... Ai fost prea sincer ca să te suspectez, deși tocmai sinceritatea mă poate duce spre asta..." „Absolut adevărat", recunoscusem eu și, încet, în urma lui părăsirăm încăperea. Afară, Carol, mai refăcut, deveni de o bună dispoziție ciudată : „Asta este curtea, spuse Carol, aici banca, singurul capriciu pe care mi l-am permis, să am o bancă, în curte; dincolo, sub geam, mărul care m-a salvat de la moarte ; e puțin cam rece, dar aici putem discuta liniștiți, nu ne aude nimeni, de altfel am să dau drumul cîinelui, pentru orice eventualitate... Teoretic, doar tata, dacă n-o să apară, dar practic, dracu știe ce vigilent se poate întreba ce cauți și de ce stai aici, într-o familie de bandiți, dispuși oricînd să omoare. Dacă ar veni cineva, s-ar duce totul pe plută. Sînt absolut sigur că nu va veni nici mama. Ciudat, de cînd cu frații mei și probabil, o dată cu îmbătrînirea, tatii îi e tot mai frică noaptea, de cînd începe să se însereze, e agitat, are ceva din neliniștea animalelor înainte de furtună, e în stare să vină și să se vîre în pat, lîngă mine. Îl aud de multe ori dîrdîind. tremură, se sufocă, aprinde lumina și, ca trezit dintr-un vis inuman, își aduce aminte că a fost cîndva puternic, cu o forță uriașă, și atunci plînge, înjură, uneori sparge tot, după care, rușinat, își cere scuze.

De aceea, seară de seară se duce la cîrciumă, se anesteziază ; îi sînt suficiente cîteva zeci de grame ca să se îmbete, e slab, presupui asta, şi atunci cînd nu rămîne pe sub garduri, vine şi doarme tun, împăcat. Ce să-i fac ? Are multe neamuri, şi ele se înghesuie să-i plătească ; orice s-ar zice, n-a fost un om rău. La noi exista respectul şi, undeva, în egală măsură, teama de forţă, un fel de teamă ori respect, nu ştiu. Tata a fost un om foarte puternic, şi oamenii îi plătesc, cred, nu numai pentru că ar fi fost un om bun, că i-au murit feciorii, că e singur, ci din dorinţa de a stabili un semn de egalitate sau chiar pentru a-l umili. În mină, la aur, sub belgieni, ajunsese legendar : ridica singur vagoneţii săriţi de pe linie, la chefuri bătea cîte o sală întreagă, şi nimeni din satele astea n-avea curajul să i se opună. A muncit cîineşte. Familia noastră a întemeiat, se zice, satul. Pe vremea tătarilor, un Măgurean s-a refugiat cu oile aici, a defrişat pădurea de pe această măgură, şi-a făcut o biserică din nuiele, pe care o purta cu el în toate peregrinările. Prin 1375 tot un Măgurean a clădit biserica cea veche din lemn, care s-a răsturnat săptămînile trecute. Icoanele i-au fost furate de diverşi intelectuali care au devastat altarul, pereţii, totul. Către 1800, un alt Măgurean, popă de astă dată, a făcut prima răscoală aici şi a cumpărat de la principele Transilvaniei dreptul de a deschide tîrg în fiecare miercuri. Acestui popă i se mai datoreşte castelul de pe deal, din care n-au mai rămas decît beciurile, şi prima istorie a satului. Bunicul meu a făcut morile din sat şi a concesionat şesul unei companii engleze care a construit o linie ferată îngustă ce făcea legătura cu o mină de aur în care-şi investise şi el ceva bani. Pînă la urmă a dat faliment, cu toate titlurile nobiliare plătite atît de scump. E o istorie întreagă. Mina a mers în continuare, dar treptat l-au îndepărtat asociaţii, i-au cumpărat acţiunile. De fapt, asta pare legendă. Castelul de sus a fost refăcut din temelii. Se zice că toate erau din aur în el : clanţele, candelabrele, chiar şi cuiele. Lovit de nebunie, bunicul a cerut voie împăratului de la Viena să-şi tapeteze camerele cu bani de aur, dar acesta n-ar fi fost de acord, deoarece nişte umili supuşi trebuiau să calce pe chipul lui. Pînă la urmă după o serie de cadouri cumplite, a primit aprobarea, cu condiţia să pună banii în dungă. Tot cu aur şi-a plătit şi chefurile prin Europa, încît spre bătrîneţe, n-a mai rămas cu nimic, a trebuit să fie înmormîntat prin colectă publică. Tata a fost obligat, aşadar, să o ia de la zero. Simţindu-se şi el răspunzător de sat, de dinastie, a luat deci drumul minei, unde a muncit cumplit, pentru a reface averea şi firma. A părăsit şcoala normală abia după un an, n-avea pe ce să o continue, dar nu şi-a pierdut, absurd, speranţa că odată şi odată tot va răzbi, va ajunge învăţător. Prestigiul strămoşilor îl ameţea. Vînzînd un teren care se dovedise a fi aurifer, şi-a recumpărat pămîntul pierdut de bunicul meu, Carol, apoi s-a pus pe afaceri cu sare, mina îl înspăimîntase, a construit biserica din faţa noastră, un dispensar unde îl vedea medic pe fratele meu mijlociu, a mărit puţin şcoala, căci doar pentru mine o făcea. De ce ţi le spun toate astea ? N-am cultul trecutului, al familiei. Titlurile nu mi-au spus niciodată nimic. Muream de rîs cînd mi se vorbea de baronul Măgureanu, care, la Paris, trăgea cîte o beţie de pomină în compania nu ştiu cărui prinţ, sau vîna în împrejurimile Salzburgului. Nu-mi pot imagina cum a pierdut totul. Pentru mine nu există decît acea legendă, frumoasă, calmă, cu gust de operetă. Tata a fost străin de el, aproape că nu l-a cunoscut. Fusese făcut cu cea de a treia nevastă, o ţărancă simplă, cu care s-a încurcat după ce a pierdut aproape totul... Prima

soție a murit imediat după ce a fost lăsată. A înnebunit de durere. Se zice că umbla prin păduri și-l blestema. A încercat să dea de cîteva ori foc la castel, dar n-a reușit. A doua soție era belgiancă. Ea l-a distrus, se zice. Îl ținea numai în străinătate. Venea cîteva săptămîni în sat, fura bani și aur în cauciucurile de la automobil și dispărea, pînă odată a dispărut definitiv, cînd bătrînul se apropia de faliment. Tata a fost crescut de această țărancă blîndă, bună ; ea l-a îngrijit, cu mintea ei practică, îl ambiționa să refacă totul, nu averea, cît cinstea pierdută de făloșenia bunicului meu. Tata, singurul Măgurean, se simțea răspunzător cu refacerea prestigiului, cu păstrarea tradiției. Vreau să-l înțelegi. Frații s-au dus, am mai rămas eu, care, de fapt, nu mai sînt, o parte a Măgurenilor este sortită deci pieirii. În fanatismul lui, a încercat, imediat după moartea celorlalți, să facă un copil, dar a murit la cîteva luni, era imatur, prăpădit. Pe urmă mi-a adus, cu toate riscurile, o femeie acolo la subsol, unde fusesem de atîta vreme autoizolat. N-a ieșit nimic, nu e greu de presupus. Dacă ai ști cu cîte femei mi-am umplut visele acolo, dar o dată cu țărăncuța aia fricoasă și dură a trebuit să mă desprind și de vise. De altfel, prin ea a răsuflat că aș trăi ; vestea s-a întins și pînă la urmă, socrul dumitale a trecut la investigații. Cu mine deci s-a stins și ultima speranță a tatii de a avea moștenitori. Mama a găsit un, zice ea, fiu din flori de al lui Iuliu ; povestea e incertă și dinastia — praf, se încheie o istorie odată cu tata, care, sigur, îmi va supraviețui ; istoria efortului individual de culturalizare și dezvoltare. Nu te superi, cred, că ți-am utilizat vocabularul, așa ai fi relatat acest episod, rîse el malițios. Tata cred că nu va renunța, își va aduna toate femeile cu care el personal s-a culcat. Spune că nu se poate, este exclus ca măcar una, oricare ar fi, să nu fi rămas cu un copil. Îl cred în stare să chiar inventeze, deci, să se înșele cu bună știință, numai să nu-și vadă numele sfîrșit o dată cu el. Eu vorbesc, aiurea să știi că nu ți-am neglijat întrebarea din casă. Eram sigur că vei veni. Teoretic, aș putea să-ți încropesc cîteva motive : te-am derutat, tot ce știi despre mine, unele vorbe ți se păreau false, incerte, o sumă de răutăți ; nu poți suporta atmosfera din familie, mofturile și cicăleala socrului prezumtiv ; nu-ți explici, ca intelectual, desigur, cum un individ, care a pățit ce a pățit, și-a păstrat luciditatea, ironia, are în plus și curajul să judece totul, imparțial — crede el — să-și contrazică propria-i suferință ; n-ai mai discutat de milenii deschis, fără menajamente ; vrei să verifici cine are dreptate, socrul, la rîndul lui, părîndu-ți-se convingător, iar eu, și mai convingător, trebuie, pînă la urmă, să afli cine a putut aprinde casa. Aș mai putea continua, însă e inutil. Sincer vorbind, cînd am auzit că pleacă la oraș, eram sigur că vei veni. E adevărat, riscul de a mă înșela era mare, dar nu știu ce mă îndemna să cred. N-ai auzit de mine, nu asta îmi dădea siguranța, ci structura sufletească a Melaniei. Prin ea am avut convingerea că te cunosc. Aș mai putea continua, dar e inutil. Înainte de toate, eram sigur, așa, fără nici o explicație ; încă din prima clipă am simțit că vom mai discuta... Te simt sincer, fără prejudecăți, urmărit de ghinionul căutării adevărului, drept pentru care îți prezic un viitor nu tocmai vesel. Mai știu însă că ai depășit faza amănuntelor, te afli în miezul jocului : a descoperi pentru a descoperi, a face pentru a face. Superioritatea dumitale constă în faptul că ai reușit să descifrezi mecanismul din care faci parte mult mai devreme decît mine, n-a trebuit să treci printr-o experiență atît de grea. Undeva ne asemănăm, poate mult prea mult, de asta avem toate șansele să ne devenim antipatici."

Făcusem iarăşi abstracţie de oboseala lui Carol. Nu doream cu nici un preţ să tacă. Cînd îi auzeam glasul scăzut, pierzîndu-se, de frica de a nu-l întrerupe, cercetam prosteşte cerul, mă concentram asupra norilor cenuşii, negri, care, purtaţi de vînt, luau forme bizare. În apropiere, începură să bată clopotele, prelung, trist, pentru a îndepărta furtuna. Carol tresărise discret, nu l-am văzut, dar am simţit banca. Apoi a continuat : „De ce ţi-am amintit însă de tata ? El m-a ascuns. Ambiţia lui uluitoare de a supravieţui, de a învinge. Am crescut cam în umbra fraţilor. În liceu am mers încălţat cu opinci şi mirosind a baligă, pentru că, din cauza firii mele mai puţin dinamice, nepasionale, acceptam cu resemnare orice, deci şi misia de a îngriji de vaci toată vara. Astfel eram scutit de munca nesuferită de la cîmp, aveam un timp uluitor pentru lectură. Citeam cu disperare, fără alegere, eram un fel de aparat ce înregistra grăbit totul. Tata, nemulţumit de mine, voia să mă facă popă — tradiţia familiei ; m-a salvat însă vocea mea mizerabilă. Azi, evident, regret. Domnul putea fi servit şi de oameni mai modeşti, el de obicei iartă. Dar să faci slujba doar o dată pe săptămînă era o treabă extraordinară, mi-ar fi rămas un timp uriaş pentru orice altceva chiar pentru a-mi cultiva lenea, care, judecată la modul absolut, mi-ar fi fost de mare cîştig : deveneam obez, aterosceros, senil, deci îmi pierdeam porcăria de luciditate, îmi transformam nenorocul în glorie şi partida era jucată.“ „Ce ciudat, mă pomenii vorbind. Dar cum l-aţi cunoscut pe socru-meu ?“ „Asta voiam să-ţi spun. Radu — îi zic demult aşa din economie de cuvinte — a apărut în sat în perioada de început a colectivizării, prin 1953. Fusese trimis de raion. Eu eram mai legat de tata, îmi era milă de eforturile lui, de dragostea lui pentru pămînt. Şi, n-o să-ţi vină să crezi, în facultate sufeream de o foame cumplită, încît, acasă, deşi aveam de toate, mîncam ca un disperat, îmi spuneam, absurd, că trebuie să pun ceva rezerve pe mine pentru zilele cînd voi fi la închisoare. Nu ştiu de unde-mi venise această idee, eram prea bleg ca să pot concepe că aş fi în stare să mă învîrt de puşcărie. Evident, războiul abia trecuse, se întîmplau lucruri ciudate, de la foametea din Moldova rămăseseră prin sate tot felul de răufăcători, circulau zvonuri absurde despre mamele care-şi mîncau copiii, despre bandele de criminali care făceau săpun din oameni, nu lipseau diverse prooroclri, în foarte multe biserici plîngeau icoanele, în orice caz, mi se fixaseră aceste istorii în subconştient, încît îmi spuneam că nu se poate să nu mi se întîmple ceva, prea mi se părea liniară propria-mi viaţă. Iuliu se angajă pe urmă funcţionar, Ilie umbla pe diverse şantiere naţionale ; de fapt pe el şi pe mine ne influenţase foarte mult tata, cu toată spoiala din şcoli ne atrăgea enorm filozofia lui simplă, dar atît de verificată de timp. Trec şi astea, ne spunea, «colosul cu picioare de lut», metafora biblică preferată, se va surpa, poporul nostru a suferit prea mult ca să n-aibă, odată şi odată, parte de bine. Au fost pe aici huni, tătari, turci şi alt fel de neamuri, mult mai rele, şi noi am rămas, nu ne-a putut scoate nimeni dintr-ale noastre. Ne pun să ne rugăm la un chip cioplit ? Mă rog, te faci că-l saluţi, dar vii acasă şi te rogi în faţa Dumnezeului tău din moşi-strămoşi. Ne facem că ascultăm şi credem ce ne spun, însă ne vedem de ale noastre. Atîţia au trecut pe aici, încît nu se face să te omori cu firea. Eu eram cu Iorga, cu Toynbee şi nu ştiu cu mai cine învăţăţi din doască-n doască, dar bătrînul, cu simplitatea lui ciudată, mi se părea la fel de convingător. Ne-au furat, în decursul veacurilor, pămînturile, spunea tata, oile, vitele, ne-au obligat să trăim în munţi, ne-au fu-

rat aurul, grînele, dar sufletul nu ni l-a furat nimeni, niciodată. De asta nu trebuie să-i iei în serios pe falșii prooroci, ascultă-i atent și rîde-ți în barbă. Numai peste satul ăsta cîte au trecut, și Măgurenii, spunea el, trăiesc de sute de ani și nu-i va stinge nimeni.

Radu a venit într-o zi la noi și ne-a cerut să ne înscriem. Tata, credincios convingerii lui că trebuie dat Cezarului ce-ți cere, n-a zis nici da, nici ba, a spus că mai așteaptă să se consulte cu noi cînd vom veni în vacanță, dar, cum stătea în casa de alături, îl tot sîcîia mereu : «Ce mai vrei ? Nu mai vine odată vacanța aia ? După tine așteaptă întreg satul, așa că trimite imediat după urmașii ăia, că de nu, ți-i aduc eu pe sus.» «Ba am să te duc cu pe sus de unde-ai venit», i-a răspuns tata. Nu suporta să fim jigniți, dacă avea ceva cu el, poate că l-ar fi iertat, însă fiind vorba de noi, se făcea foc. Nu-mi dau seama ce s-a mai întîmplat, ce discutau zilnic, cert e că pe porți și garduri apăruseră, noaptea, tot felul de lozinci : *Moarte chiaburilor. Rușine lui Măgureanu, care sabotează interesele poporului. Afară din sat cu dușmanul nostru de moarte,* și tot așa, pînă ce într-o zi tata n-a mai suportat, a venit la noi și ne-a spus întreaga poveste. Era foarte necăjit și undeva profund jignit : nimeni nu se purtase cu el așa și, iată, a apărut în sat, un necunoscut care din senin îl umilește, îl amenință că a făcut cine știe ce, că îi va scoate băieții din facultate. «Dacă trebuie să o facem, să bem și paharul ăsta, ne-a spus tata. Voi să fiți sănătoși și să vă puteți continua școala. La bătrînețe mă voi lega eu de careva. Casa ne rămîne, voi rămîneți, de foame nu vom muri, iar timp mai este.» Deși n-ar fi trebuit, am plecat toți în sat, mai mult împinși din spate de Iuliu, care era foarte impulsiv. «Vreau să văd cine e flețu ăla, să-i zic două.» Nu putea suporta să fie jignit tata. Eu în schimb, credeam enorm în înțelepciunea lui, îi admiram seninătatea ; în condițiile cînd școala se transformase, pentru mine cel puțin, în calvar din cauza unor lecții anoste, false, a fricii obscure ce mi se infiltrase insidios în mine, siguranța tatii, convingerea că știe ceva, are un secret al lui care-l ține în picioare, erau singurul sprijin real. Nu voi uita niciodată naivitatea lui Iuliu, student eminent la Drept, siguranța lui, încrederea oarbă în legi : «Am să-i arăt nătărăului toate codurile și regulile, ți-l plimb pe la romani pînă-i ia mintea foc.» N-ajunsese însă la o descoperire fundamentală : că atunci *tu* trebuia să-ți strîngi probe, *tu* trebuia să dovedești că nu ești vinovat. Cei ce te învinuiau așteptau pur și simplu, dar de cele mai multe ori aveau de grijă să nu miști un deget, să «recunoști.» A recunoaște ce n-ai făcut, dar de care erai învinuit, te ajuta infinit mai mult decît a te păstra în limitele adevărului. Ilie, student, la Medicină, era absolut neutru : «Faceți ce știți, eu nu-mi pierd lucrările practice din cauza dobitocului respectiv. Vin, semnez, stau o noapte și mă reîntorc, nu mă interesează nici în glumă mutrele lor. Dacă nu scot note, e mult mai trist, ăștia, profesorii, nu au umor.» Pînă la urmă, împinși de Iuliu, ne-am dus acasă. Îmi amintesc perfect. Pornisem la amiază, cu căruța tatii, și ajunsesem în sat spre seară. În drum spre casă ne-am oprit la sfatul popular. Tovarășul Radu ședea în verandă. «Ăsta e moaca ? întrebă Iuliu. Originea coșmarurilor tatii, în carne și oase, în fața noastră ! Capele, spadele și la atac, gentilomi !» spuse el în glumă, și noi, destinși, bucuroși că individul e acolo, că vom putea să ne reîntoarcem în cealaltă zi, începuserăm să rîdem. »Spune-i tată, că-l vom vizita«, zise Ilie, și tata s-a conformat. «Te căutăm imediat, după ce-mi las caii, i-a strigat bătrînul. Dacă pleci undeva, te găsim noi.» «Lorzi, stimați domni jurați, rîse Iuliu, vom asista la decesul

tatii ca exploatator.» Ciudat, cît de mult a putut să mă coste — şi nu numai pe mine — un astfel de zîmbet necontrolat, o glumă aproape reuşită, şi un gest, echivoc, zice Carol Măgureanu. Şi inevitabil, ajungi la aşa ceva, nu se poate, este inuman să stai toată viaţa îmbrăcat în zale, gata de luptă, cîntărindu-ţi cu atîta precizie vorbele, mişcările, matematizîndu-ţi ori raţionalizîndu-ţi absurd viaţa, trăind ca un genist printre explozive ascunse, mereu atent să descoperi reţeaua care ar putea declanşa explozia, trăind deci cu convingerea că orice aţă, cît de ordinară, e o reţea... La o analiză superficială, însă, nenorocirile noastre, multe sau puţine, cîte au fost, încep totuşi cu acea glumă, una dintre cele mai banale spuse de tata, în 953 sau 54, tovarăşului Radu, socrul dumneavoastră. «Dacă pleci undeva, te găsim noi.» Adevărul este că tata voia să facem chiar în ziua respectivă, sau în cel mai rău caz în cealaltă, formalităţile de înscriere ; fratele meu, Ilie, insistase foarte mult, trebuia să se întoarcă, de fapt nici noi nu ne opusesem, deşi în ce mă priveşte îmi era oarecum indiferent. La Arini mi-ar fi plăcut dacă n-ar fi fost nopţile şi mai ales serile pe care nu le puteam nicicum suporta şi liniştea grea, pură, ce părea o componentă a timpului : secundele treceau lent, totul aducea a tîrîre, a indiferenţă, aveam senzaţia vie a curgerii timpului, încît mă apuca o nelinişte imposibilă, o agitaţie greu de descris. Seara se lăsa încet şi odată cu ea intram parcă într-o zonă neutră, sterilă, cu care, n-am reuşit niciodată să mă acomodez. Lumina lămpii se bruia cu cea a zilei în scădere, începea agitaţia prin curte, mama alerga disperată după găini să le adune de pe garduri ori din copaci, tata dădea ultima mîncare porcilor, adăpa vacile, cîinele se învîrtea neputincios în lanţ, drumul se umplea de vite, urma mulsul, tăiatul lemnelor de foc în vederea cinei şi toate sub imperiul groazei, al pregătirii pentru ziua cealaltă. Venea, în sfîrşit, masa : în cap — tata, de o parte şi de alta Iuliu şi eu, în faţa tatii — Ilie. Mama mînca după noi şi, prin tradiţie, se îngrijea întotdeauna de Ilie, care nu prea avusese poftă de mîncare, făcuse mofturi ; de aceea el avea loc în faţa tatii, pentru a putea fi supravegheat. Dar ceea ce era mai exasperant era rugăciunea : ne ridicam cu toţii în picioare, tata spunea cu glas tare *Tatăl nostru*, iar noi, cînd auzeam sfîrşitul, ne făceam cruce şi ne azvîrleam pe scaune. Urma inevitabila discuţie cu mine despre credinţă, tata mă suspecta că sînt sau că voi ajunge necredincios, eu nu mă apăram, dar nici nu-l aprobam, nu pentru că acuzaţiile lui mi-ar fi fost indiferente, ci din simplul motiv că nu găseam cuvintele prin care m-aş fi putut face înţeles. Nu-l subapreciam pe tata, dimpotrivă, este teribil de bine instruit, numai că mi se părea inutilă discuţia atîta timp cît el raporta totul unei dogme. Eu, care nu puteam face ordine în mine, care nu credeam că poate să existe ordine, cum aş fi putut accepta senila ordine dintre divinităţi, principiile şi ierarhiile veşnice ? Nici un ritual, nici miile de hîrtii şi de poveţe considerate sfinte, oricît le-am citit, în perioada în care căutasem o credinţă, nu puteau genera fluidul, stabili comunicarea inconştientă între mine şi divinitatea necunoscută, absurdă, incertă, pe care o imploram numai eu în momentele de cumpănă. Nu căutam s-o cunosc din moment ce nu mă cunoşteam pe mine însumi — căci cu mine trebuie să încep cunoaşterea — şi mi se părea absurd să o raportez la legile mele, la parametrii mei rudimentari. Eram fericit să o simt, şi atîta tot. Chiar divinitatea mea era de fapt proiecţia în afară a propriei mele voinţe, convingeri, a idealului meu, mă simţeam bine cu ea, o acceptam. Mi se părea, atunci, prea trist să mă ştiu absolut sin-

gur, neajutorat ; eu, cel atît de slab, model de tărie ? Era logic imposibil să nu existe un necunoscut mai tare decît mine, superior. Eu, om, gîndeam atunci, eu, așa cum mă știu, sînt oare ultima expresie a evoluției ? De ce n-ar exista și o lume a spiritelor, nu neapărat sacră, suverană, ci cu alte treburi, cu alt indice de refracție ? De ce n-am fi ființele de experiență ale cuiva sau obiectele de joacă ale unui bătrîn senil ? Evident, pentru mine erau probleme vitale și, mai tîrziu, le-am reluat, neavînd ce face. Am încercat să cred într-o viață superioară din răzbunare pe speța noastră bramburită, la care, chiar dacă aș fi ajuns, prin absurd, un fel de șef, tot nu-i puteam face nimic, nici o cicatrice nu se poate drege într-o viață lucidă, nimic. Singura mea răzbunare consta nu în faptul că niște superbi deștepți extratereștri ar veni și ar face totul harcea-parcea, ci în a ști că ei există. Războiul trecuse, dar nici atunci, după șapte ani, nu reușeam să mi-l explic ; mă tulburase prea mult ca să scap de obsesia lui.

Așadar, ce să fi înțeles tata ? Cum să-i fi explicat lui toate astea, eu, care nu eram capabil să-mi explic mai nimic, eu, care pînă atunci n-am reușit să spun măcar o dată, din întîmplare, cu convingere, *da* sau *nu* ? Nu voiam să-l mint, dar nici să mă mint, așa că așteptam resemnat să se obosească ori să schimbe subiectul, deși era foarte dificil, deoarece Iuliu, pentru a se distra, îl irita mereu, lansa cîte o întrebare stupidă sau îi aducea aminte cu multă eleganță că nu i-am răspuns încă. Cît despre pămînt, puțin îmi păsa. Mă sofisticasem în așa hal, încît cînd am căzut din acest copac, al înțelepciunii, praf m-am făcut. Asta a fost însă ceva mai tîrziu. Dar înainte de toate am uitat să-ți atrag atenția asupra unui amănunt esențial : ai în față un laș desăvîrșit, un laș perfect. Asta nu vrea să însemne nici scuză, nici condamnare, nici altceva, e doar o simplă constatare ce ar fi putut să-ți scape. Nu instinctul de conservare m-a făcut astfel, undeva am convingerea că acest instinct, la mine, era rolul cel mai neînsemnat cu putință, ci logica sau poate naivitatea, credința mea științifico-fantastică în rațiune, în cărțile cu care dormeam sub cap. Mereu îmi spuneam — apropo de tot ce a urmat după scandalul cu socrul dumneavoastră — cu o candoare perfectă : «Nu se poate, imposibil, e absurd așa ceva», dar nu m-am învățat minte ; era absurd, însă se putea. Poate că vorbele astea te-au dus la o altă concluzie ; poate dai alt sens cuvîntului *lașitate*, însă nu asta mi se pare esențial, ci faptul că în general am acționat ca un laș, că n-am riscat o singură dată, n-am zis nici *da*, nici *ba*, ci *să vedem*, și acest *să vedem* m-a purtat dintr-o groapă în alta. Astăzi mă consolez că totuși îndrăzneala, curajul, riscul nu m-ar fi dus la alte rezultate, nici vorbă, poate aș fi pățit ca frații mei, altceva decît ei n-aș fi putut obține, dar, te întreb acum ce sînt ? Nu sînt mort, sută la sută ? Știu teoria, din moment ce gîndesc, din moment ce cunosc exact mecanismul în care sînt angrenat, propria-mi condiție, cu marginile ei cu tot, sînt viu, trăiesc, exist. Dar viața se măsoară și în fapte, în ceea ce ai făcut, or, eu, eu ?... Nu spun că aș fi făcut găuri în cer, nici vorbă ; după atîția ani, îmi dau seama că nici nu știu ce mi s-ar fi potrivit, nici nu știu dacă aș fi realizat ceva, dacă aș fi avut posibilitatea să încerc. Mărunt de tot, ca bunicii și străbunicii mei, făceam și eu o școală, un muzeu, puteam să cresc măcar cinci oameni buni. O să-mi scuzi îngustimea judecății, dar regret enorm că din toți cîți am fost, din secolul al XIV-lea încoace, noi am făcut cel mai puțin, noi n-am reușit decît să stingem un nume. O să-mi spui că este o problemă falsă, mică de tot, că aveam scuze. Da, adevărat,

noi am fost însă piatra de care odată și odată ar fi modelat-o cumva apa sau vîntul, poate, pînă la urmă ieșea ceva mai deosebit. Pe de altă parte, însă, regretele îmi vin acum, după atîta timp, și e ușor, căci aproape am uitat totul, atunci însă era greu, eu mă bucuram pentru fiecare zi furată, deși nu știu dacă într-adevăr am furat-o sau *m-a* furat fiecare zi... Cert este că făceam chiar imposibilul să mă conserv pentru mîine, îmi spuneam că e zadarnic să încălzesc pereții cu vorbe, să sap tuneluri cu degetele, dar nu știu dacă asta nu se chema în fond tot lașitate. Poate că mai era soluția compromisurilor, cea mai eficientă, cred, însă mie nu mi se potrivea și poate că nici nu mi s-a oferit posibilitatea să încep... Acum însă mi se pare chiar caraghios să teoretizez. Spre deosebire de toți, eu m-am ascuns, evident, la propriu. Logica mea încearcă să mă salveze. Dar o să mă înțelegi mai tîrziu, cînd o să afli totul... Îți spuneam mai înainte că tocmai eram la masă, în așteptarea discursului tatii început pe drum. «Eu, oricum, mi-aș fi lăsat numai casa și cîteva iugăre de pămînt, atît cît aș putea munci singur, ne spusese. Restul e al vostru, vi l-am împărțit demult, urmează să vă hotărîți ce să faceți cu el. Îl predăm statului sau ne înscriem ? zise tata. Un lucru aș vrea să știți : am vrut să aveți și altceva în afară de școală, să nu trebuiască să umblați ca niște cerșetori tocmai în anii cei mai frumoși. Că n-o să aveți parte de pămînt, e clar, însă să știți că vi l-am dat, că am vrut să vi-l dau, mi-e martor sfîntul că altceva nu pot face. De cumpărat, nu-l cumpără nimeni, nu v-ați ales cu nimic deci, dar poate că după ce va trece valul ăsta, veți hotărî fiecare....» Iuliu se opusese. «Eu mai aștept. Atîta vreme cît nici o lege nu mă obligă, stau.» Evident, n-o spusese din convingere și nici că ținea la pămînt, ci firea lui impulsivă, aventuroasă pe undeva, talentul de a face invers, adică, mai clar, copilul din el era prea înfloritor, era prea sigur pe el, și pe legi, de-abia aștepta ocazia să se afirme. Pe Ilie pur și simplu nu-l privea, iar pe mine, de ce să mint, mă irita nespus întreaga poveste, mă durea suferința tatii, pentru că eu nu pierdeam absolut nimic, nu-mi plăcuse să-mi leg vreun plan de această proprietate. «Gîndești rău, Iuliu, spuse tata ; atîta vreme cît e aici domnul Radu, instructorul ăsta din vecini, nu voi avea o clipă de liniște, îl știu. E convins că eu îi încurc lucrurile, și tot eu voi suferi. Dar dacă aș putea plăti prin suferința mea, n-ar fi mare lucru. Mă tem că te va da afară din școală.» «Pe mine ! hohotise Iuliu. Dar ce influență poate să aibă ? Nu cred că a făcut nici trei clase, nici nu știe încotro e nordul și sudul. Ăsta ? Doar sînt jurist, ce dracu, discutăm, plecăm, verificăm, are nevoie de probe, de martori...» «Parcă trăiești în stele, spuse trist tata. Cîți n-au văzut Dobrogea sau Oltenița pe gratis ! De ce să ne nenorocim din cauza unui prost ?» Adevărul este că tata avusese mult de furcă cu Radu. Îl chemase periodic la sfat la orele cele mai bizare. Îi trimitea, de pildă, citație pentru ora 11 și 37 de minute. Dacă bătrînul venea la și 38, îl amenda pentru întîrziere, dacă venea mai devreme, nu-l primea, că e prea devreme, și asta aproape zi de zi, pe tata și pe toate neamurile lui, încît la un moment dat ajunseseră să-și petreacă ziua-ntreagă așteptînd în fața sfatului. Altă dată, în cadrul prestațiilor, îi dăduse să transporte, cu caii, într-un timp dat, o cantitate de piatră la care nici un camion n-ar fi făcut față. Pe urmă, plătea mereu amenzi. Ba că nu s-a asigurat contra incendiilor, că e murdar coșul, ba că a vopsit prea jos cu var stîlpii de la poartă, ba că n-are felinare la căruțele pe care nici nu le scosese din șură. Tata tăcea mereu, nu s-a opus, n-a protestat. O singură dată, la o discuție, cînd băuse ceva, îi spu-

sese în treacăt : «Te porţi de parcă n-am fi aceeaşi naţie. Să ştii că au mai trecut mulţi pe aici, eu n-am îngropat pe nimeni, dar strămoşii mei au îngropat destui.» «Mă ameninţi ? a urlat el. Vrei să mă îngropi, chiabur împuţit ? Am să te învăţ eu minte !»

Discuţia avusese loc în cîrciumă, şi oamenii care asistaseră la ea n-o luaseră decît ca o glumă. Ţi-am spus însă că tata, şi nu numai el, pentru a scăpa de acele ore bizare la care fusese chemat mereu, se mutase de tot în curtea sfatului, şedea cu ceilalţi şi jucau şeptic, spuneau glume, frigeau slănină, treceau în grup strada, la cămin, mai vedeau filme şi reveneau la locurile lor. Într-o zi tata se aude chemat. Înăuntru erau Radu şi Lupşe, şeful de post pe care l-au dat afară mai tîrziu ; acum vinde bilete la tîrgul de porci, dacă nu l-au eliberat şi din această muncă. «Ei, chiaburule, i-a spus Radu, mai ai curajul să mă îngropi ? Nu ţi-ai schimbat gîndurile ? Sau te gîndeşti că, decît la ocnă, mai bine-i în curtea primăriei, la foc ?» «Aveţi pita şi cuţitul, puteţi face ce vreţi, spuse tata, neştiind exact unde vor să ajungă. După cîte ştiu, şi la ocnă trăiesc oameni, şi dacă voi avea zile, scap eu şi de acolo cumva...» «Adică nu-ţi pasă de ce spune tovarăşul Radu, interveni şi Lupşe, nu te laşi de ameninţări, hai ? Ne sfidezi, nu ?» urlă miliţianul şi-i trase tatii o palmă peste faţă. Bătrînul nu s-a clintit, zice şi-l cred, a zîmbit doar. «Nu v-aş sfătui să mai daţi, că nu răspund de ce se va întîmpla. Mă aşteptaţi doi să mă bateţi ? Grozav de curajoşi.» La care Radu veni şi-i dădu altă palmă, dar tata tot nu se mişcă, însă învineţise de furie. «De cînd sînt eu, nu mi s-a clintit un fir de păr fără voia mea, spuse. Vă atrag atenţia că o să uit de mine şi iese foc.» Drept răspuns, Lupşe îl pocni cu pumnul, după care a urmat o încăierare în lege. Pînă la urmă, deşi era aproape orbit de sîngele ce-i cursese din frunte, tata a reuşit să-i doboare. I-a aşezat jos, lîngăolaltă, şi a început, cu disperare, să joace pe ei. Deodată, spuse el, şi-a adus aminte unde se află şi ce a făcut. Nu putea să aibă cîştig de cauză decît într-o singură împrejurare. Atunci i-a stropit cu apă, pînă s-au trezit, şi, cînd i-a văzut că pot să se ridice în picioare, chiar să umble, tata a început să urle disperat : «Săriţi, mă omoară, ajutor ! Ajutor, oameni buni !» Cînd a auzit uşi trîntite, zgomote, cînd a văzut figurile mirate ale celor doi, şi-a făcut vînt prin geam şi, tăiat în sticle, înroşit de sînge, s-a zvîrcolit în mijlocul oamenilor, urmărit de vocea speriată a lui Lupşe : «Aici nu intră nimeni, nimeni nu mişcă !» Pînă la urmă, istoria a fost muşamalizată : prea mulţi oameni îl văzuseră pe tata sărind pe geam. Muşamalizată, dar nu uitată. De atunci, cu toate amenzile, tata n-a mai intrat singur în clădirea respectivă, dar nici n-a mai umblat seara aiurea. Tremuram pentru el, cu toate că îi admiram înţelepciunea şi calmul, îl sfătuiam să vîndă tot şi să se mute la oraş. «N-are nici un rost, tată, de ce să suferi degeaba, cînd averea n-are viitor ? De ce să te chinuie nu ştiu care dobitoc, de ce să te nenorocească nişte străini, cînd alături de noi poţi trăi comod ?» Tata s-a înfuriat cumplit. «Asta să n-o spui niciodată. Aşa ceva nu vreau să aud. Aici am fost, aici m-am născut, aici rămîn. Eu mă înscriu.»

După o tăcere lungă, enervantă, uşa se dădu în lături şi în casă intrară : Radu, Lupşe, alt miliţian, paznicul de la sfat şi încă un necunoscut. «Mîncaţi, bine faceţi, spuse Lupşe, o să vă trebuiască la drum.» «Voiai să ne vedem, nu ?» îl întrebă şi Radu pe tata. Atunci, brusc, Iuliu a sărit pe geam, urmat, la scurt interval, de Ilie. Aceea a fost ultima noastră masă comună."

Carol vorbise nemaipomenit de cursiv ; dacă la început făcuse eforturi disperate să-şi coordoneze respiraţia, să pară degajat, treptat, în transă cumva, se desprinsese de toate, retrăia momentele pe care eu, cu febrilitate, încercam zadarnic că le suprapun peste cele povestite de Radu. Îmi dădeam seama că ele n-aveau cum să se potrivească, exact, şi nu asta mă deranja, ci ideea că mi le povesteşte absolut degeaba, că mi le povesteşte mie, de parcă s-ar afla în faţa unei instanţe, iar eu, simţindu-mi neputinţa, nu încercam să-mi fac o părere, cu toate că pentru asta venisem, potriveam doar absurd întîmplări, mă străduiam să le sistematizez, nu în vederea unei judecăţi, nu mai urmăream nimic, ci efortul meu era cu totul exterior, aducea mai degrabă a joc. Îmi dădeam foarte bine seama că nu eram demn de suferinţa lui, dar nici vinovat ; făcînd parte dintr-un uriaş întreg, ea nu adăuga nimic, absolut nimic durerii din mine, părerii pe care mi-o făcusem demult. Ca individ care şedeam alături pe bancă, mă incomoda doar ideea că nu pot să-l ajut cu nimic, că nu am la îndemînă un mic paleativ. Pe de altă parte, omul mă intimidase — sau poate suferinţele lui — şi nu ştiam cum să reacţionez : să fiu sincer de tot, să-i spun ori să-i sugerez că în esenţă totul n-are nici o importanţă, durerea sau bucuria fiind simple convenţii, ca binele şi răul. Sau să acuz, să-l consolez, să-i distribui cuvinte de încurajare ? Nu ştiam de ce se confesează : pentru a se elibera, pentru a-şi justifica nerealizările, pentru a-mi dovedi că n-are nici o legătură cu incendiul, sau pur şi simplu spre a-şi acoperi neutrul timp ce-l avea la dispoziţie ? Carol se oprise, nu-mi dau seama ce aştepta, poate mă întrebase ceva, habar n-am, oricum, pentru a cîştiga timp, îmi răscoleam buzunarele, căutam cu încăpăţînare ţigările.

„Să ştii, îmi spuse Carol, că tata nu-i poartă pică lui Radu. Îi e doar silă de el, sau poate nici silă... Socrul matale e, după tata, un inconştient, un fel de cîine ce latră atîta timp cît e ţinut la poartă, în lanţ. Cît i se dă drumul, e inutil, aleargă de ici-colo, străin, îşi caută treabă, se gudură la picioarele primului om care-i dă atenţie. Eu am altă părere. Nu ştiu dacă îl scuz, dar, în orice caz, îl explic, şi un lucru explicat e aşa cum e, n-are nici un fel de importanţă. Un lucru, de fapt, absolut orice, dacă vrei, are importanţă, atrage, incită etc. atîta timp cît este înconjurat de un halo misterios, cît se refuză cunoaşterii, previziunii. Din secunda în care haloul cade, faptul îşi pierde automat interesul, atracţia. Pe mine, drept să-ţi spun, nu m-a interesat el, cît fenomenul al cărui vector era. Îl urmăream şi pe el pentru a-mi preciza coordonatele fenomenului.“ „Şi eu am cam aceleaşi opinii, spusei. Un lucru mi se pare însă dificil : să vă înţeleg. Adică eu sînt sigur că vă înţeleg întocmai, dar există multe imponderabile... De ce am nevoie de acest lucru ? Poate chiar din dorinţa egoistă de-a mă înţelege pe mine însumi.“ „Nu-i ce, rîse enervat Carol. Sînt simplu ca banca asta, rudimentar aproape. Vorbeşti cu un om căruia nu-i pasă de nimic, care-şi permite să fie sincer, şi asta te uimeşte, sinceritatea. Am pierdut şi calul şi regatul. Dacă le-aş fi avut, poate nu-mi dădeam seama că împărăţia mea nu-i lumea aceasta, suferinţa ar fi fost mai mare. Geaba cal, geaba regat dacă n-ai în tine numai *prezent* şi *trecut* şi nici o fărîmă de mîine, de mîine, nu de poimîine, dacă înaintezi ca un orb pe un teren străin, numai cu un modest baston care mai rău te încurcă. Fără o fărîmă de viitor, de veşnicie, cu cal şi cu regat, cu tot, nu faci doi bani. Trebuie să înţelegi un lucru elementar, de fapt cred că l-ai înţeles, dar vreau să-ţi confirm că-l ştiu şi eu : aşa am fost construit.

Şi stăpîn al unui regat tot ăsta eram, tot aşa gîndeam. Pentru mine concretul n-a însemnat niciodată mare lucru, în pivniţa pe care o vezi, m-am simţit aproape ca afară din punct de vedere psihic. De nu se întîmpla ce s-a întîmplat cu fraţii mei, poate tot acolo eram, oricum ai judeca. După fiecare catastrofă, vin escrocii, după orice act eroic, apar că lăcustele masa vitejilor de după război, or, cu ei nu rezistam în competiţie, chiar dacă aş fi avut mania să urc social. Crezi, probabil, că-mi găsesc scuze ? Se poate, şi eu mi-am spus-o de multe ori..." „Sînt sigur că nu vă găsiţi absolut singur. Ar însemna să gîndesc eu altfel, ceea ce, după cum vedeţi, nu se întîmplă", spusei foarte sincer, la care Carol se ridică enorm de fericit şi mi se aşeză în faţă : „Îţi mulţumesc mult. Nu m-am aşteptat la un asemenea argument, care mă salvează. E formidabil !" spuse, dar atunci o tuse prelungă, exasperantă îl opri, i se înmuiaseră picioarele, părea iarăşi o figură stranie, de sfînt, o apariţie halucinantă ce mă tulbura. L-am ajutat apoi să se aşeze pe bancă : „Ar trebui să vă odihniţi puţin. Voi veni mai tîrziu, spre seară, ţin cu orice preţ să vă aud." Palid, el încuviinţă din cap, iar eu, cu regret, pornii spre poartă, obsedat de ideea că fac o mare prostie plecînd, lăsîndu-l acolo, cu tusea, în aşteptarea nopţii ce nu putea să întîrzie. Abia după cîţiva paşi simţii vîntul, văzui în jurul meu ridicîndu-se ramuri de frunze putrede amestecate cu praful din stradă, auzii copacii chinuindu-se jalnic, opunîndu-se furtunii ce se dezlănţuia. M-am întors şi, fără să spun nimic, l-am ajutat pe Carol să se ridice. El mă urmă atent, supus, încerca să se grăbească. O cracă, uriaşă dintr-un măr se prăbuşi alături, lîngă bancă, cu un zgomot surd. Cînd am ajuns în verandă, clopotele bisericii băteau disperate, încercînd să împrăştie furtuna imensă, dezlănţuită. Carol le asculta înfiorat, apoi, pentru a-şi învinge frica, supus, încerca să se grăbească. O cracă uriaşă dintr-un măr se prăbuşi.

10

Carol aşteptase o vreme politicos în spatele meu, apoi, obosit sau probabil iritat de intensitatea furtunii, de bătaia agonică a clopotelor, s-a retras în casă. Aş fi vrut să-l urmez, dar dramatica zvîrcolire a norilor, imensa risipă de energie mă reţinea, avea asupra mea un ciudat efect sedativ : parcă eu însumi mă exteriorizam prin furtună, urlam şi trînteam la întîmplare nu obiectele din jur, ci însăşi suma de mărunţişuri din care eram compus, mă eliberam cumva de mine, asta era senzaţia, cu fiecare fulger risipit mă simţeam mai uşor, îmi revenea vechea şi necesara luciditate, încît mă chiar distra prelunga şi monotona bătaie a clopotelor. Ştiam că nu peste mult îl voi urma, nu puteam amîna ori rata ocazia de a discuta *totul ;* există momente irepetabile, cînd între interlocutori se stabileşte o legătură trainică, intensă, o atmosferă curioasă, în care se poate discuta fără rezerve şi precauţii, deschis, clar, cînd parcă nu vorbesc oamenii, ci numai şi numai faptele între ele, se confruntă în stare pură, în afara ta.

După lungi ezitări, mă hotărîsem să încep jocul ; mai tîrziu, după ce-l auzisem pe Radu, fusesem convins că jocul este aproape inutil, însă, ne-

avînd ce face cu timpul, mă hotărîsem să-l continui de formă. Acum, surprins, observam că, de fapt, acesta este şi jocul meu, deoarece nu mă mai interesa ca altă dată dacă sînt pe drumul cel bun, dacă presupunerile încep să mi se adeverească, îmi dispăruse cu desăvîrşire plăcerea investigaţiei, curiozitatea vie, neastîmpărul şi bucuria noului ; istoriile lor, de abia începute, completau cu exactitate un spaţiu cunoscut şi dominante erau tristeţea şi neputinţa, tristeţea că fiecare vorbă sau întîmplare intra automat, cu precizie, în careurile unui rebus pe care l-am mai dezlegat de cîteva ori şi nu puteam să influenţez cu nimic desfăşurarea. Ce mi se părea curios era că atît Carol, cît şi Radu îmi vorbeau cu patimă, de parcă eu aş fi însăşi Dreptatea, iar eu, la rîndu-mi, îi ascultam de parcă le-aş fi şi putut-o face. M-am simţit jenat că mi s-a povestit totul cu enormă sinceritate, sau, mai exact, cu toată convingerea. Sigur, aflasem o parte din faptele lor, puteam să-i judec, dar în acel moment nici nu mă gîndeam la asta, erau cumva în afara mea, observam doar surprins că, in comparaţie cu ei, eu, deocamdată, tindeam spre tăcere, aveam certitudinea că, fără acest ciudat şi undeva neînţeles şoc, aş fi evoluat spre tăcere deplină. Poate că eu, să fi trăit atîtea, nu le-aş fi spus nimic, aş fi tăcut din convingerea că este inutil, că nu se mai poate repara nimic. Pe de altă parte, îmi venea să strig : „Opriţi-vă, nu înţelegeţi că nu eu sînt judecătorul, că eu n-am ce vă face ? Cine sînt eu ? La ce vă foloseşte dreptatea mea ? Şi, la urma urmei, nu vă uitaţi, nu vedeţi că mie însumi nu mi-am făcut nimic, n-am reuşit, şi atunci ce vă pot face vouă ?“ Mai demult, unchiul meu, profesorul Toma, îmi explicase de ce nu are de gînd să mă ajute pînă în clipa în care nu mă va vedea lat, *K.O.* tehnic : „Să-ţi cîştigi puţină experienţă de viaţă, asta-ţi trebuie, ca să nu-ţi închipui că viaţa e cine ştie ce. Nu se leagă filozofia de tine dacă nu frunzăreşti cărţile şi nici mintea nu-ţi sporeşte fără lecturi. Dar din ele, din păcate, nu înveţi cum să trăieşti practic. N-are rost să cauţi adevăruri aiurea, viaţa este altceva : din toate cîte ne-au fost date să le trăim, înveţi cum să te apropii şi, mai ales, cum să te fereşti de oameni, cum să destrami plase şi cum să te strecori cît mai teafăr cu putinţă prin plasa atîtor interese, cum să navighezi spre moarte evitînd furtunile prea mari, şi dacă eşti bărbat cum să le înfrunţi. Lovindu-te mereu la cap, ţi se dezvoltă simţul, să-i zic, al orientării, sau, vulgar, instinctul de conservare. Odată rezolvat acest capitol, înţelegi altfel totul şi mai ales cărţile. Dacă ai cumva impresia că imbecilii şi leprele sînt pe cale de dispariţie, te înşeli cumplit. Or, cu ei trebuie să cobori pe terenul lor. Altfel tu îi vorbeşti de Platon sau de Marx, şi el îţi zboară capul, te lasă pe drumuri“.

Radu voia ceva, avea un scop clar : ţinea cu orice preţ să-l distrugă pe Carol, cel puţin asta reieşea din vorbele lui, de aceea mă căutase. Dezvinovăţindu-se, atacase mereu, cu precizie. Dar Carol ? Curios, nici măcar nu se explicase, nu căutase nici o justificare, nu urmărea nimic, vorbea pur şi simplu cu o detaşare incredibilă, părea situat într-o zonă inaccesibilă mie, dincolo de bine şi de rău, părea atît de puternic, încît, cum ar fi spus profesorul Toma, îşi putea permite luxul să aibă chiar prieteni. Cercetîndu-i prin prisma unchiului meu, observaţiile anterioare nu puteau rămîne în picioare şi, de fapt, în mine continuam să întreb : de ce mi s-au confesat atît de repede, de ce o fac ? Pentru a se elibera de nişte obsesii vii, nesuferite ? Pentru a se justifica faţă de ei înşişi ? Pentru a avea sentimentul că trăiesc, că încă mai trăiesc ? Judecînd durerea în sine, cantitatea şi intensitatea ei, îmi venise mai înainte să-l rog să tacă : „Opreş-

te-te, nu sînt demn de durerea ta, nu sînt demn să-mi împărtășești suferința". Atîta doar că m-am domolit la timp : ideile mele ratate, îngropate, nerealizările, iluziile nu sînt oare la fel de dureroase ? Și, iarăși, mi s-a făcut rușine. Exagerasem. Văzusem extrem de clar lumea de care s-au izbit și ei, trăisem războiul, frica paralizantă din nopțile acelea cînd erai scos cu forța din casă și dus, cînd ți se cotrobăia prin lucruri, văzusem oameni împușcați pe stradă, cărți arzînd, iar mai tîrziu, în mină, simțisem uriașa secundă ce desparte viața de moarte ; de atîtea ori urlasem singur în nopțile care păreau definitive, ori troienit în zăpadă — oamenii la care mersesem să-i alfabetizez, în loc să mă ajute, treceau pe lîngă mine și mureau de rîs — dar, cu toate acestea, nu mă mai pot întoarce la trecut, nu m-am oprit acolo, m-am străduit să mă nasc iarăși, deși nu știu dacă am reușit deplin. Radu și Carol, dar mai ales Radu are un timp, o istorie, ține de ceva, raportează mereu orice întîmplare la un moment bine precizat, are repere exacte. Eu am trecut prin toate, dar nu țin, nu pot să țin de acel timp, și nici de prezent. Evoc întîmplările acelea destul de des, știu, îmi aparțin, dar nu mă reîntorc la ele, nu cred să mă influențeze. Pentru că, iarăși dureros, nu-mi prea *simt* semenii, nu reușesc să gîndesc ca o mare parte din ei. Nu aparțin nici viitorului imediat, deoarece oamenii nu pot fi prea deosebiți de cei de azi, cu care, de altfel, cît ar părea de curios, m-am adaptat. Și, totuși, îi ascult cu atenție, sînt perfect integrat în jocul lor, n-aș fi în stare să-l întrerup. Nu mi-e foarte clar însă — deși îmi convine — de ce particip uneori la el fără urmă de detașare ? Vreau să aflu și alte puncte de vedere despre fața nevăzută a lumii ? Ele, cel puțin pînă acum, nu sînt deosebite de cele pe care le știu, sentimentele ce mi se transmit nu sînt noi. Ani întregi, uneori disperat, n-am făcut altceva decît m-am străduit să îngrop urmele de durere din mine, am încercat să-mi repar deformațiile, să-mi înfrîng frica, neliniștea infantilă. Toate vechi deci, acum însă parcă m-am pierdut ; particip la povestea asta cu sentimentele și nu cu rațiunea. Pot reveni, deci, oricînd la vechile trăiri ? Sau vreau doar să strîng documente despre un univers tulbure, plin de germeni virulenți, despre o lume dură, necruțătoare ? Cui i-ar folosi ele ? Cei ce vin au în spate zeci de secole de istorie, la fel ca și cei ce se duc, ca și cei ce au fost, dar cum nici lor nu le-a folosit experiența altora la nimic, nu văd cui ar folosi documentele mele ? Și cine-i judecătorul, dacă prin absurd există ? Întotdeauna vor exista stadii evolutive, iar proștii, inactivii, lașii, mediocritățile vor fi majoritari și vor avea grijă să condamne la anulare orice idee nouă, străină priceperii lor, vor amîna-o în cel mai fericit caz. Atunci ? Să-mi argumentez ideea că oamenii se află în preziua unui nou salt evolutiv ? Dar și fără niște biografii în plus am această certitudine. Trebuie să se întîmple ceva. Științele care au demarat vijelios, care au făcut un nou salt în cunoaștere, s-au oprit. Mai nimic nou în fizica atomică, mai nimic nou în astronomie, mai nimic nou în cercetările spațiale, mai nimic nou în toate. Și de multă vreme. Trebuie să apară o nouă idee mare, o mare nebunie ; stadiul perfecționării cîștigurilor dobîndite se cam prelungește nefiresc, e vremea ca o idee nouă să întoarcă lumea pe dos, numai că în fața istoriei cîțiva ani, cîteva zeci de ani, cîteva milioane de existențe nu înseamnă mare lucru. Poate mă aflu în stadiul definitivării unui drum propriu și, naiv, visez că o dată cu mine se va schimba și lumea. Drum — dar ce drum ? Am multe șanse pentru a mă schimba, a începe într-un fel viața de la capăt, indiferent de risc. Riscul ? Ratarea pe care, oricum, am simțit-o, îi știu

gustul. Ea se numeşte tăcere. A nu spune ce crezi, ce simţi, ce vrei. A nu încerca să spui, împotriva tuturor, dacă e cazul. Nu e comod, dar asta are importanţă ? Tăcerea ar trebui să mă incomodeze, a mea şi a altora. Răul fundamental, indiferenţa şi ignoranţa există. Nici colegilor, nimănui nu-i pasă de nimic. Şi mai ales lenea, amînarea, îngrozitoarea amînare... Mîine. Mereu mîine. Întotdeauna mîine. Niciodată *acum, imediat,* ci mîine. Dar cărui mîine ne putem încredinţa, cînd *azi* nu ne pasă, cînd nu ne afectează cum ar trebui nici chiar propria noastră suferinţă ? O viaţă la întîmplare, sub semnul improvizaţiei, cînd binele şi răul sînt pe undeva cam acelaşi lucru. Orice drept primit sub forma milei. Şi totuşi ? De ce mereu, la nesfîrşit, *mîine* ? Am o forţă, cred eu, imensă, şi totuşi îmi spun *mîine*. Am ajuns, Dumnezeu ştie de ce, un preparat, deşi ar fi cazul să le pocnesc capetele la toţi mizerabilii şi infecţii ăştia ! Cît mai aştepţi, iubite proletar intelectual ? Azi. Imediat. Asta ar fi soluţia. Închisei ochii, şi stropii de ploaie, mari, deşi, îmi biciuiau faţa, îmi plăceau, şi poate pentru prima dată nu-mi aminteau de ciudatele compulsii pe care mi le provocau apele silicoase ale minei. „Da, tovarăşe Lupan, îmi reluai inutilul şi caraghiosul monolog, să vă fiu recunoscător pentru zîmbetul ştirb şi imbecil, pentru că nu vă jenaţi de imensa prostie răspîndită în jur, să mă bucur că am plăcerea să vă văd zilnic, că vă demiteţi zicîndu-mi *da* sau *nu*, să aplaud totul, ca pe vremuri curtea nu ştiu cărui Louis cînd acesta reuşea să se uşureze. El măcar asta nu pretindea, exclusivitatea gîndurilor, a acţiunilor, suferea de o tîmpenie parţială, hazoasă. În loc să-mi fii recunoscător pentru semilaşitatea mea ! Sigur, ar mai fi o soluţie : să vin aici. Ursu mi-a oferit o slujbă bună. N-aş avea decît să-i ţin de urît în lungile seri fără şedinţe. Ar fi un început, pînă în clipa în care ar observa că nu mă iubesc absolut deloc, ci mă respect. Atunci ? Dar de unde totuşi judecăţi atît de categorice asupra lui Ursu ? Cîţi oameni nu sînt penibili la beţie ? Or, el nici măcar penibil n-a fost : s-a matolit doar, poate enervat că n-a reuşit să-mi deschidă gura. Nu, trebuie să merg în excursie, chiar şi pentru plăcerea perversă, neruşinată de a o vedea pe Anca. De fapt, mă simt vinovat, şi altfel, mai tîrziu, sentimentul acesta ar lua dimensiuni catastrofale. Şi pe urmă nu pot să neg un anumit mod de a trăi atîta vreme cît nu-l cunosc. De ce aş fi tocmai eu deţinătorul adevărului, cînd el nu se verifică nici măcar pe jumătate din prietenii şi cunoscuţii mei ? Numai că adevărul nu se apreciază cantitativ, el nu depinde de număr, de ordine, de legi. Pînă una-alta, tovarăşe Lupan, adevărul este că prea tac, tac destul de mult, enervant de mult, şi tăcerea vă convine, chiar dacă ştiţi că vă dispreţuiesc. V-am spus că sînteţi cretin, sau cam aşa ceva, şi asta nu înseamnă mai nimic. Nu dumneavoastră contaţi". Întîrziam, nu mai trebuia să rămîn acolo, riscam să ni se diminueze intensitatea trăirilor, să dispară puntea afectivă de legătură dintre noi. Ieşii cîteva momente în ploaie. „E stupid, îmi spuneam, aici nu e vorba de mine, nu pentru asta am venit, eu m-am judecat destul şi am timp altă dată pentru asta. Trebuie să-mi păstrez luciditatea şi calmul. Nu mai există înapoi. Nu pot amîna, trebuie *acum* să aflu adevărul. Adevărul lor, deocamdată. Pe urmă, am timp şi pentru mine, mă voi lua la rost, poate este singura soluţie. Dar, Doamne, cum pot să-i ajut ? Ce se poate descurca de aici ? Cu fiecare întîmplare analizată, cu aproape fiecare dramă mi-au pus aceeaşi întrebare. Nici măcar vorbele mele nu-i mai pot folosi. Atunci ? Şi totuşi şi despre mine e vorba. Ce valoare ar mai avea profesia mea dacă nu le-aş putea oferi acestor oameni măcar un paleativ ? Dar lui Carol cine-i poate oferi ceva ? Eventual unchiul Toma,

genialul savant, pentru care am ajuns un fel de sac de antrenament. El îi dă cîteva pilule și speranța că va mai trăi mult. Și de ce să-l ajut, cînd pînă acum a dovedit că e mai tare decît mine ? Sofisticărie penibilă. Numai profesorul Toma, el, singurul". Mă chiar gîndisem la un moment dat să merg și să-l rog : „Uite, unchiule, nu ți-am cerut nimic de cînd sînt, n-am nevoie de dumneata, m-au jignit ironiile-ți ieftine, dar, te rog, contra orice, ajută-l cumva pe omul ăsta !" Parcă-l vedeam așezat în fotoliu, cu picioarele întinse pe masă, privindu-mă ironic. „Cum să-l ajut ?" Ce-aș fi putut să-i răspund ? „Nu știu, nu-mi dau seama, dar trebuie ajutat". „Și pînă acum ce-am făcut ? Îi dau hidrazidă, streptomicină, în rest, e treaba lui Dumnezeu. Cînd ceri ceva, e bine să știi exact ce vrei". Și, sigur, ca întotdeauna, ar fi urmat ironiile. „Măi băiete, te-am sfătuit să-ți schimbi profesia. Nu mă deranjează ziarul vostru, pe care, oricum, îl citesc pentru sport, anunțuri mortuare — să văd ce minuni au mai făcut bunii mei colegi — și mica publicitate. Pe tine nu te mai citesc, pentru că te cunosc. Ești prea delicat, pun pariu că într-o zi ai să te spargi. Drumul ăsta e plin de cuie și piroane, îți cam sîngerează tălpile, însă trebuie să fii tare, să te bați, să dai de cîte ori încasezi ; cînd ai dat mai puțin, ești pierdut. Oamenii sînt cum sînt și trebuie să-i iei așa, n-are haz nici să-i idilizezi și nici să umbli cu ochii în lacrimi pentru suferințele lor reale sau imaginare. Cine e valoros răzbește oricum, fiecare doarme cum își așterne. Așa că nu-ți neglija patul, și dacă nu ți se dă, ia-ți tu ceea ce ți se cuvine. Dar măcar ai habar ce ți se cuvine ? Tu trebuia să te faci popă. Dacă aș vrea să-ți fac un bine, așa te-aș sfătui. Ești profilat pe suferință, iar ca popă o auzi, știi păcatele oamenilor, dar le transmiți mai departe, le lași în seama lui Dumnezeu. E de datoria lui să-i pedepsească pe ticăloși, lași, păcătoși, criminali, în seama lui rămîn balanțele dreptății, tu nu trebuie să faci decît să-i transmiți ce ai auzit, n-ai nici o răspundere. Propovăduiești ce ți se cere, dar e treaba sfîntului să-i pedepsească pe cei ce nu-l bagă-n seamă. Asta este vocația ta, pentru că ești slab, abulic, pari o structură ideală pentru a sluji o dogmă. Sigur, n-ai face-o din convingere, ci din lașitate, or, e același lucru. Trebuie să înțelegi că n-ai o mie de vieți, nici măcar două, ca să trăiești pierzînd vremea. Ai anumite drepturi ? Ți le iei. De prost și de lepră nu e bine să-ți fie milă, că te înghit. N-are haz să aștepți pînă-și vor reveni la loc toate cîte-s cu roțile-n sus. Încearcă într-o zi să-ți amintești măcar o parte din stupizeniile pe care le-ai văzut și vei ajunge la concluzia că răspunzi în primul rînd de propria ta viață și pe urmă de celelalte. Atîtea întîmplări de care nici nu știi dacă trebuie să rîzi ori să plîngi. Un singur lucru o să te piardă pe tine. N-ai meditat suficient asupra omului, nu te-ai străduit să-l vezi din interior, nu te-a interesat asta, n-ai încercat să înțelegi meandrele istoriei : să te convingi că înaintăm, ca specie, cu fundu în față. Roagă-l pe orice om să-ți povestească viața, și vei ajunge la convingerea că e teribil de nefericit, pentru că toți au mania de a-și înflori durerea, de a se scuza. Pentru a răzbi, e bine să te ridici deasupra întîmplărilor. *Tu* trebuie să te realizezi, convins că nimeni n-o să-ți împingă trăsura, tu singur... Citind ziarul la care lucrezi, am certitudinea că am vorbit în pustiu, că nu ești decît un biet negustoraș de vorbe care pute a alcool și țigări proaste, mănîncă ce poate și se culcă iarăși cu cine poate, una din numeroasele larve ce populează pămîntul și din care n-are cum să iasă decît un soi de primat mai puțin flocos, dar tot acolo, un primat ce se cultivă la televizor și speră ca în ziua următoare să mănînce po-

troace sau tăiței cu varză. Știi ce admir eu la tine ? Inconștiența asta prelungită, structura impresionabilă, primitivă, și desigur mutra : ai o mutră de cuceritor, de mascul mereu nesatisfăcut. Într-o pauză dintre două dezmățuri, meditează puțin, de glumă chiar... Plimbă-te, e mai bine, tîrgul ăsta, noaptea tîrziu, cînd este populat de curve și bețivi, predispune la așa ceva. Dar și atunci, dacă pînă azi n-ai priceput nimic din viața ta, nu cred că ai șanse. Totuși, ești dator să încerci, merită să-ți dezvolți puțin simțul umorului".

Să meditez. Nu m-am întrebat niciodată ce caută unchiul meu cu atîta insistență printre amintiri, de ce mă așteaptă la fiecare cotitură zîmbetul lui cinic, disprețul lui ? Ciudat, nici aici, într-un sat oarecare, nu mă pot elibera de el. Ironia ieftină a omului ajuns, sătul, pentru care viitor înseamnă menținerea în același post și poate ceva glorie în plus, adică o centură de siguranță mai groasă. Și, totuși, trebuie să recunosc, dacă nu lovea la țintă întotdeauna, nu era nici prea departe de ea. Cu toate astea, mă scîrbeau pur și simplu definițiile, sfaturile, superioritatea celor care aveau cu cîțiva ani mai mulți decît mine. „Viața este... Viața te învață... Tu nu știi ce e viața..." Eu ce făcusem pînă atunci ? Sau poate numai eu aveam sentimentul că mă aflu neîntrerupt în lungile și joasele galerii ale minei „Nepomuc", înaintînd cu grijă, atent să nu cad, să nu mi se stingă mărunta lumină falsă, ferind traversele putrede, puțurile părăsite, suferind continuu de frică, și de foame. Sigur, viața mea nu este decît ceea ce am trăit, nimeni nu-i poate da o altă culoare, nici o interpretare, nu-i poate schimba sensul impus de fiecare întîmplare. Am gustat din aproape toate sentimentele, însă niciodată n-am suportat mila și, nu știu cum se face că, mai ales în mină, trebuise să o simt mereu. Cum poate să mă condamne Toma, cînd, în realitate, a vorbit *numai* el, a atacat neîntrerupt ? În principiu are dreptate, să zicem, dar cu ce se deosebește el de numeroșii sfătuitori, de cei care nu știu să dea sfaturi, să-ți impună gusturile lor ?

În mină, șeful trecuse la lucru în locul meu, ei voiau să-și depășească normele, aveau nevoie de bani, eu doream același lucru, însă mîinile îmi erau pline de răni, iar noaptea, cînd nu eram beat, frica mi se insinua în vise, mereu picioare rupte, tone de steril prăbușindu-se peste mine și, nu de puține ori, ochii roșii, incendiari ai Vîlvei băilor, pe care, ziua, îi căutasem zadarnic, se apropiau, oprindu-mi respirația, obligîndu-mă să urlu disperat, ori, prostește, să mușc perna. „Săracu băiatu, nu poate face față", vorbele compătimitoare ale ministrului mă exasperau. Nu-i răspundeam nimic, n-aveam ce, pînă într-o zi cînd fusesem obligat să le aflu substratul. Milea, prietenul meu din mină, mă chemase cu el undeva pe o galerie părăsită, scosese ceva mîncare și băutură, sigur puțină, însă gestul lui nu mi se păruse deplasat, o mai făcuse, și, din vorbă-n vorbă, mă pomenisem întrebat. „N-aș vrea să mă crezi naiv, domnule Toma. Știu exact de ce ești aici. Nu se poate altfel, un om normal, firav și necopt, cum ești dumneata, nu s-ar fi chinuit atît, sînt slujbe mai curate la suprafață și plătite mult mai bine". N-am înțeles exact ce voia. „Tata, i-am răspuns. Poate că aș fi găsit în altă parte, însă e profesia lui și, în plus, am vrut să mă pedepsesc pentru insuccesul de la facultate". „Plauzibil, spuse el. Dar de ce tocmai în brigada noastră ?" „De ce nu ? îl întrebai mirat. Tata m-a dat în grija șefului..." „De ce nu lucrezi cu tatăl dumitale ?" mă întrerupse Milea. „El are legi mult mai severe ; este convins că nu peste mult va muri, într-un fel sau altul, și dorește să mă vadă

descurcîndu-mă singur. Alături de el crede că aş fi într-un fel menajat... Ştiţi, lumea asta e plină de principii şi reguli, atîţia oameni nu-ţi pot face cel mai mic serviciu concret, însă cînd te prind, nu te lasă fără cîteva sfaturi. Unii profesori, convinşi că sînt prea dur, s-au străduit să mă «încreştineze». Tata, convins că sînt prea bleg, prea descoperit, vrea să mă facă dur. Ştie că viaţa nu este o sărbătoare continuă şi doreşte să o cunosc în detaliile ei cele mai intime. Eu, pînă una-alta, observ..." „Ar fi o explicaţie, spuse Milea, deocamdată o accept". Nu înţelegeam de ce *deocamdată,* însă n-am mai întrebat, eram mereu împreună cu el, ceilalţi se obişnuiseră cu asta, eu păream infirm într-un fel, Milea în altul, încît şeful întotdeauna îngăduitor cu mine, începuse să facă glume : „Te-ai dat cu foştii exploatatori, văd că numai societatea lor îţi face plăcere". „Nu, îi spun, mi-e cam milă de omul ăsta, care am auzit că e bolnav, iar apoi el mă caută, şi-a luat parcă sarcina să mă protejeze". „Hei, rîse şeful, ăştia-s cîini bătrîni, nu fac nimic degeaba, sînt unşi cu de toate. Treaba lor, din parte-mi, muncesc bine, mai ales ministrul, uneori mă chiar înspăimîntă cum trage. Ăla a fost făcut să lucre în mină şi nu pentru politică. De altfel, vezi, au şi sfîrşit-o prost. Milea are o fată, poate vrea să-şi îmbunătăţească cu tine originea, rîse el. Dar nu-ţi face iluzii. ăştia nu se încurcă, nu se amestecă..." „Nu mi-a vorbit de ea, recunoscui. Nici nu-mi dau seama ce doreşte. Oricum, este peste tot cu mine, mă ajută..." „Sper că ţi-a spus Toma-baci că nu-i bine să ciripeşti prea multe ori cu cine ai fi. Mină, plan, sărbători legale şi cam atît. Nu vezi şi n-auzi, lasă politica în seama altora. Dacă ai ceva de zis, este Toma-baci, chiar şi eu, dar mai încolo musca să nu se audă. Sînt oameni cărora le place să facă rău, să-l vadă pe altul suferind. Alţii, de frică, îşi vînd şi pe mama lor, iar cei mai mulţi vor să urce, nu le place munca cinstită. Aşa că tăcerea e de aur. Dacă o să mai rămîi pe aici, o să vezi şi o să auzi multe. Pînă atunci, te rog..." „Bine, îi răspund contrariat, Milea n-a scos un singur cuvînt..." „Se poate, spuse şeful. Ca apoi să mă întrebe brusc : Te rog să fii cinstit, să nu mă minţi : tu la femei mai mergi ? Ai fost vreodată ?" „Nu văd ce legătură are ?" mă bîlbîisem eu. „Da sau nu ?" spuse el categoric. „Da, sigur", recunoscui. „Nu aşa, cu jumătate gura. Ai pe cineva sau ai avut cu cineva relaţii mai îndelungate ?" „Nu ştiu ce rost are, spusei, însă puteţi fi sigur, am prea avut". „Atunci e bine, zise el uşurat, e bine dacă-i aşa". „Zău că nu înţeleg", insistai sincer, la care el devenise ceva mai dur : „Doar nu mă vei obliga să te cred, iartă-mă, cam prost. Ştii că ăştia au stat binişor la ocnă, or, acolo, se descurcau cum ştiau. Am auzit că unii se chiar însurau între ei şi că noaptea se băteau ca orbii din cauza asta. Nu se poate ca după atîta vreme să fi scăpat vreunul curat". „Doamne, exclamai surprins, nici vorbă. Milea se zice că are cancer, oricum, e bolnav, şi n-aş crede... Pare un om care ştie multă carte, e altceva". „Eu te-am întrebat, zise el. E bine să întrebe omul cînd nu înţelege ceva". De atunci, devenisem foarte prudent ; aveam grijă să observ dacă nu mă privea altfel, dacă nu întîrzia prea mult cu mîna pe mine, dar nu mi se păruse nimic suspect şi, deci, n-aveam nici un motiv să-l evit şi nici n-aveam nervi pentru asta. Frica, oboseala şi mai ales sentimentul ratării se acumulaseră ca o otravă pe care o luasem de multă vreme fără să ştiu, însă, în loc să mă distrugă brusc, îmi paralizase voinţa, gîndurile. Nu mai trăiam pentru momentele cînd ar fi urmat să părăsesc mina, ci simţeam cum mă doboară fiecare minut sau ceas, trăiam acolo, singur, în lungile şi întunecatele galerii. Ca ajutor de artificier umblam de ici-colo, părăsi-

sem lopata și vagoneții, însă nu sesizasem diferența, viața părea o nesfîrșită înșiruire de nopți. Eram convins că mă urmărește un fel de febră a distrugerii, de parcă aș fi atras după mine, legate cu un fir nevăzut, o sumedenie de boabe, gata în orice clipă să explodeze, și nu știam ce mișcare să nu fac, ce anume să evit, pe unde să mă duc pentru a mă păzi, a preveni explozia. De altfel, după ce am întîlnit-o pe Lidia, am avut chiar certitudinea că sînt destinat distrugerii progresive, în rate, însă nu aveam putere să mă opun. Suportam greu înfrîngerile, deși de data asta nu mi se părea cu adevărat înfrîngere, ci un fel de glumă proastă, una din glumele cele mai absurde de pînă atunci. Distrusesem voit și ultima fărîmă de candoare din mine, unicul refugiu afectiv plăcut, și rămăsesem atît de gol, de pustiu, încît nu-mi plăcea să stau decît singur, îmi păream un fel de casă pustie pe care o ferește toată lumea. În ziua următoare mă chemase Milea în vechiul loc, pe galeria părăsită... N-aveam chef, dar mă domina cumva, vorbise de parcă ar fi fost exclusă posibilitatea unui refuz, iar eu, firește, m-am dus din inerție. „Domnule Toma, îmi spuse el după o lungă și banală conversație, nu crezi că te costă prea mult sarcina pe care ți-ai asumat-o ? Am meditat profund asupra acestei teme..." „Toți știți să meditați și să sfătuiți, i-am răspuns enervat. Aici — sfaturi, acasă — sfaturi, afară — sfaturi, pe stradă — sfaturi, peste tot numai și numai sfaturi. Par cu chiar așa de mare imbecil încît să simtă lumea nevoia să-și exerseze talentul de sfătuitor pe mine ? Am o viață, îmi aparține, și dacă mă înfurii, fac ce vreau cu ea. Să zicem că mi-ar face plăcere să-mi bat joc de mine : ați avea ceva împotrivă ?" „Nu, spuse Milea, nefiresc de senin. Am impresia, și continui să mi-o susțin, că ți-ai asumat o sarcină extrem de dificilă ; te costă mult prea mult". „Adică ?" întrebai contrariat. „Uite, zise el, noi ne-am plătit scump foarte scump păcatele... Păcate din punctul vostru de vedere, pentru că eu continui să cred că nu se poate guverna fără opoziție..." „Istoria a dovedit că se poate, spusei, dinamizat de nevoia de a contrazice cu orice preț. Nu știu cîte argumente aveam atunci, însă contrazicînd mă transformam într-un partener valabil de discuție, simțeam că exist. Cîte secole de istorie să vă adun pentru a dovedi că s-a guvernat mai ales fără opoziție ? Și totuși am mers înainte. Și chiar dacă nu s-ar fi făcut, de ce n-am experimenta și varianta asta ? Ce ne costă ?" „Fără opoziție nu poate fi vorba de luptă politică. Eșecul lui Carol al II-lea este, după mine, un solid argument. Ce a însemnat și ce a ajuns. Frontul renașterii naționale ? Nimic. Cînd eu personal n-am posibilitatea să aleg între mai mulți candidați, viitorul mi se pare pus direct sub semnul întrebării. Eu am fost și rămîn un democrat convins, dar deocamdată nu ader la comuniști. Repet, deocamdată. Aștept, cu emoție, să văd cum vor evolua. Fac eforturi să mă adaptez, chiar dacă voi nu mă urîți. Caut să-mi explic și să vă înțeleg ura. Și colegii mei sînt la fel". „Și de ce mă asigurați pe mine ? l-am întrebat uluit. Ce am eu cu istoria asta ?" „În virtutea prieteniei care ne leagă, spuse Milea dintr-o răsuflare, aș vrea să te rog să ne înțelegi că și noi avem nevoie de referințe pozitive, să-i asiguri pe șefi că ne vedem de ale noastre, uite, lucrăm în contul anului viitor, nu facem agitație..." „Ce șefi ?" îi spun. „N-aș vrea să ne crezi naivi. Nu ai suporta dumneata supliciile astea dacă nu ai avea o sarcină precisă, clară în ceea ce ne privește..." „Adică ?" „Cum de ai venit exact la noi ? Cum de taci mereu ? De ce te tolerează șeful, care cu toți se poartă extrem de dur ? Uite, noi avem biografii încărcate, am tre-

cut prin multe. Cum se face totuşi că nu ne-ai întrebat pe nici unul ce e cu noi ? Cît am suferit ? Măcar ca picanterie. Asta ne-a obligat să credem că le-ai ştiut *dinainte* şi că ai sarcina să vezi numai ce facem, ce zicem şi cum ne purtăm". „Şi dumneata ai primit sarcina să duci tratative cu mine ? l-am întrebat rece, sec, de parcă ar fi urmat să tratăm o afacere complicată. Să mă neutralizezi ? Poate că am vrut să vă menajez, să nu vă stîrnesc durerea. Aţi fost probabil chestionaţi suficient, de asta m-am reţinut." „Ai argumente, deci e adevărat", spuse el bucuros. „Adică ?" „Uite, Mărişanu s-a extenuat muncind de frica dumitale. Nu se mai poate, eşti om şi dumneata... Viaţa îţi oferă surprize nebănuite. Azi ai voştri, mîine ai noştri... Ai viitorul înainte, te înţeleg, vrei să nu fii oricine. Eşti tînăr şi e bine totuşi să fii pregătit din timp şi pentru eşecuri, să-ţi păstrezi cîteva supape de ieşire." „Din partea mea, i-am spus la fel de sec, îi puteţi asigura că aveţi toate referinţele pozitive. V-am lăudat de fiecare dată, pe dumneavoastră mai întîi, pe domnul ministru pe urmă. Tratativele de faţă m-au încîntat, deoarece niciodată n-am exclus şi posibilitatea unui eşec al comuniştilor, deci, implicit, şi al meu." L-am părăsit brusc, fără să-l privesc, nu voiam să-mi descopere lacrimile. De fapt, nici eu nu-mi puteam explica plînsul nervos, feminin, eliberator. Scîrba din timpul „tratativelor" se revărsase. Dacă l-aş fi asigurat că nu sînt ce crede, dacă nu m-aş fi prins la timp, n-ar mai fi vorbit nici chiar Milea cu mine, aş fi devenit cu certitudine obiectul tuturor ironiilor. Aşa, însă, eram un partener valabil pentru o tranzacţie, respectat pentru că, politicieni versaţi, nu puneau în discuţie calitatea sufletească a partenerului, ci încheiau cu sînge rece afacerea, dacă le convenea, desigur. „Par oare chiar aşa de lipsit de caracter ? m-am întrebat. Aproape sigur, din moment ce au venit cu propunerea." Orice om, văzînd că nu poate face faţă, ar fi lăsat lucrul baltă şi şi-ar fi văzut de altceva. Eu mă încăpăţînasem să rămîn în mină, să cred că mă voi obişnui. Au dreptate. Îmi era milă de ei, chiar milă ; nu-i condamn că sînt suspicioşi, ci mă impresionase cît sînt de naivi şi de ramoliţi. După cum era de aşteptat, în urma discuţiei, foştii au început să devină mai prietenoşi, ministrul îmi făcuse cinstea să-mi arate cum se mînuieşte noul perforator sovietic cu care fusese dotat ; în vorbele lui era un fel de căldură neînţeleasă, paternă, o recunoştinţă sinceră, profundă. Îl ascultam atent, însă sentimentul ratării, deznădejdea erau atît de violente, încît mă întrebam mereu, obsedat : „Dacă tot sînt sortit distrugerii, de ce n-aş face-o chiar eu, mai repede, de ce să nu-mi scurtez agonia ? De ce să nu sar peste cîteva etape? Prea multe şi prea compactă seria ghinioanelor ; am trăit murdar, înghesuit ; fiecare oră ce trece, gesturile celorlalţi par menite să-mi întreţină acest sentiment." Sigur, mi-am spus că lumina spre care aspir eu e mai mare decît cea care există obişnuit, care ne este dată, dar pentru mine e cam acelaşi lucru. Şi, într-o zi, după ce fusese pusă ultima dinamită, mi-a trecut prin minte să nu mă mai mişc de acolo, să tot rămîn definitiv, fără nici o explicaţie. Mi-am spus „rămîn", şi din clipa aceea m-am simţit uşor, paralizat, cu spatele întors spre gaura unde fusese fixată dinamita. În mine se deschisese un gol imens, alb, aşteptam ca din clipă în clipă să simt pentru o fracţiune de secundă doar prima izbitură, conştient că pe urmă nu se va alege absolut nimic, *nu voi mai fi.* Din toate părţile auzeam cuvîntul *„ardeee"* făcînd ocolul galeriilor, însă el n-avea nici o legătură cu mine, priveam insensibil picăturile ce se prelingeau de sus, vedeam cu o acuitate extraordinară fiecare detaliu al ro-

cilor din faţa mea, iar în minte — albul viu, incendiar lua proporţii, pulsa în ritmul galopant al bătăilor inimii, în vreme ce cuvîntul „ardeee" răscolea totul ca o furtună uriaşă, izbucnită din senin. Ciudat, un singur amănunt mă mai teroriza : să-mi opresc rîsul. Nu rîdeam, dar aveam mereu această impresie şi mă bucuram că sînt destul de puternic să mă reţin. Tremuram de încordare, aşteptarea mă chinuia, golul alb, înfiorător de alb întîrzia să se spargă, şi în secunda aceea infinită, am simţit cu ceafa firul subţire care urma să declanşeze explozia. Atunci mi-am dat seama că tot ce fac e adevărat, că e prea tîrziu să mă mai mişc şi, caraghios, exact atunci simţisem nevoia să-mi mai acord o şansă, ultima. Ştiam că pierd ceva, nu viaţa, ea nu-mi spusese pînă atunci absolut nimic, era cumva numai sentimentul viu al pierderii, pierderea pură, desprinsă de orice materializare, obiect, dar mi se părea mult prea tîrziu să încerc o salvare. M-am ridicat totuşi sau mai exact al treilea strigăt, „ardeee !", mult mai viu, m-a rostogolit cîţiva paşi, apoi, ca împins de un resort, am fugit prosteşte, înainte, fără să fiu convins că fug, pînă cînd cineva m-a prins de mînă şi m-a tras într-un adăpost : atunci am fost sigur că sînt mort, că explozia s-a produs, că imediat urmează să simt cum mi se desprind membrele ; devenisem calm, imponderabil, liber, exact ca în clipa cînd m-am hotărît să rămîn ; nu mai era nimeni cu mine sau în mine, numai golul alb, ameţitor lua proporţii neobişnuite.

Mă obsedează mereu şansa pe care generos mi-am mai acordat-o atunci, dar şi drumul, lung, negru, pe sub bolţile din care, neîntrerupt, picură apa roşietică, murdară, şobolanii trecînd indolenţi prin faţa mea şi curenţii de aer cald, umed, puturos. Şi, de atunci, în afară de faptul că mi-am acordat mereu cîte o şansă, mă întreb, contaminat desigur şi de cinismul inteligentului meu unchi : „La cîţi «zei» te poţi opune într-o viaţă, domnule profesor, cînd armele tale sînt rudimentare şi trupele decimate ? La cîţi «zei» ?" De ce am mereu impresia că înaintez dibuind nesigur, singur ? Şi Carol, nu se poate, exclus, absolut exclus să nu fi simţit secunda aceea uriaşă atîrnată deasupra lui, golul alb, orbitor care i-a transformat frica în luciditate, secunda care i-a determinat alegerea, viaţa ? Oare e drept, e cinstit să-l obosesc degeaba, cînd nu-i pot face nici un bine, cînd n-am cum să-l ajut ? Şi, la urma urmei, chiar dacă prin absurd aş putea, ar avea rost să le fac dreptate ? La ce le-ar folosi, cînd această căutare încăpăţînată a dreptăţii îi mai ţine în viaţă ? Măcar din acest motiv trebuie să-l rog să continue, să-mi verific această ipoteză, să n-am sentimentul deplinei inutilităţi. Sau probabil că şi el, povestindu-mi, urmăreşte ceva, nu se poate altfel. Dar ce anume ar fi în stare să mă întrebe, încît, asemeni lui Milea, să-mi dărîme un raţionament, o credinţă chiar ?

Încet, obosit, am intrat în casă. Carol mă aştepta întins pe pat. Părea mulţumit că întîrziasem ; oricum, era mai bine dispus, zîmbea. „Vă place furtuna ? mă întrebase. Mie-mi place să o privesc de la geam. Aerul e, oricum, mai respirabil." „Da, am răspuns, parcă eu însumi aş tuna, cel puţin aşa am avut impresia." „Din păcate, e numai o impresie. Din păcate, repet. Cînd vorbim de trecut, tunăm cu dezinvoltură, nu evităm amănuntele, condamnăm, înjurăm. Mă întreb dacă tot atît de bine vedem şi lucrurile de azi, dacă avem aceeaşi îndrăzneală în judecată ? Sau tună cerul, norii în locul nostru ?" „Cred că numai cerul", spusei. „Asta este şi convingerea mea. Dar de ce ? Ce conservăm ?"

11

„Nu știu cum se face, însă observ cu uimire că am vorbit de moarte mai mult decît în zece ani. N-aș fi vrut, nu este subiectul cel mai pasionant cu putință, mai ales că sentimentul ei nu se tocește prin repetare, dimpotrivă. Dar acum e prea tîrziu să vorbim de lucruri plăcute, hazoase, am însă certitudinea că, totuși, mi-a scăpat o nuanță. Ți-am spus, domnule Toma, că mi-e indiferent unde mor și n-am exagerat cu nimic, e absolut adevărat, dar îmi dau seama, cu un imens regret, că nu mi-e deloc indiferent *cînd* se va întîmpla... Dacă viața mea mi-ar aparține în exclusivitate, n-ar avea nici o importanță — am avut rara ocazie de a asista la propria-mi înmormîntare, nu mai am astfel de curiozități — dar aș vrea cu orice preț să-i supraviețuiesc tatii, și cred că această voință oarbă, imensă, îmi prelungește chinurile, uneori teribil de nesuferite. Nu-i doresc, Doamne păzește, moartea spre a mă putea elibera ; trăind, știu că-l țin și pe el în viață. Uneori chiar reușesc să pozez atît de bine în sănătos — rîd ca un prost, fac glume pe socoteala lui, îl reped sau ironizez, mă străduiesc să mă simtă — încît ajunge să mă învinuiască pur și simplu că-s leneș, nu vreau să lucrez, că m-am obișnuit să zac aici, pe acest pat ori pe lavița din curte. Rolul este epuizant, deși am ajuns la perfecțiune, dar din clipă în clipă pot fi eliberat de el ; jocul va deveni, sînt sigur, inutil cînd tata își va găsi copilul pe care presupune că l-a făcut cu o moldoveancă în timpul secetei din 946 sau cînd va înfia unul de la orfelinat și ne va minți că e al lui, făcut în anii trecuți, cu o străină, din disperare că i se stinge neamul. Și ce dacă ? mi-am spus de atîtea ori. Toate au un sfîrșit, nu văd de ce ar trebui neapărat ca neamul nostru să se tîrască prin veacuri, însă îmi părea rău de fiecare dată, dorința lui era atît de puternică, de obsedantă, încît mă obliga să nu trec dincolo de ea, să-i atribui particularități neobișnuite, din moment ce ea ne ține în viață. Uite, multe dinastii din astea s-au tîrît așa prin secole pînă ce au produs cîte o personalitate, cîte un om mai deosebit, fie și un nebun de soi despre care s-a vorbit. Regula nu-i obligatorie, deși am impresia că Măgurenii s-au epuizat prin bunicu-meu. Noi, oricum, sîntem ultimii lui supraviețuitori în linie directă. Și e plăcut să știi că ești capătul a cîtorva zeci de generații.

De ce ți-am repetat această idee ? Uite, mai înainte, în grădină, m-a îngrozit un fulger uriaș, întins peste cer, fulgerul apărut în clipa cînd creanga mărului s-a prăbușit alături, lîngă bancă. În secundele dintre lumină și sunet, teribil de lungi, în liniștea nefirească în care-mi auzeam pînă și gîndurile, mi-am spus că, în sfîrșit, s-a dus dracului șandramaua, am văzut, incredibil, figura tatii, l-am chiar auzit strigîndu-mi disperat «nu». Fără această halucinație nu cred că aș fi reușit să mă ridic. Pe urmă, te-am simțit tremurînd și mi-am spus că nu se poate să te dezamăgesc murind ca un caraghios afară, în curte, și nu lejer, în pat, ca orice om care n-a făcut nimic. Pe drum, însă, m-am întrebat de ce-mi amintește furtuna asta imposibilă și, mai ales, imaginea înfiorată a grădinii, verdele bizar, aproape negru, apărut din întuneric pentru o singură clipă doar ? Desigur, de o altă furtună, îmi vei răspunde, și undeva este adevărat. Adică de o anumită furtună, de noaptea cînd Radu, Lupșe și încă vreo trei au venit la noi în casă, iar Iuliu

și Ilie au sărit pe geam. Ți-am spus, nimeni nu se așteptase la asta. Rețin cu exactitate întreaga secvență : masa cu mîncarea aburind, mama, cu ștergarul la brîu, lîngă sobă, rămasă cu mîinile desfăcute, și tata înaintea mesei, nu departe de ușă, exclamînd pierdut : «Doamne, ce au putut face ?» Radu, uimit, privea satisfăcut spre Lupșe, iar oamenii lor așteptau imobili un ordin. «Ei, am venit, v-am căutat noi, zisese Radu, însă nu știi exact continuarea. După ce terorizezi un întreg sat, după ce ne ții în loc, mai și amenințî, da ? Sîntem aici, domnișori, v-am scutit de drum ! Priviți-i, tovarăși, ăștia, mucoșii ăștia m-au amenințat, ei, crescuți în școlile noastre. O să vă tratăm cum se cuvine.» «Au și mîncat, sînt gata încălțați, rîse Lupșe, văd că i-am întrerupt de la dejun, de la degustare.» «Au supt destul, secole la rînd, sîngele poporului», interveni un necunoscut. Asta e tot ce am auzit. Așteptau, îi distra frica noastră. Noi, vampirii care supsesem sîngele poporului, ne temeam pentru că nu era o vreme a glumelor. Numai sîngele lor scăpase nesupt și, iată, veneau să ne ceară socoteală. Uneori, cînd îți slăbește puterea, cînd ești confuz sau derutat, cînd nu vrei nimic pentru că nu mai ai forță să vrei, simți, incredibil, cum te împinge cineva din urmă, te fixează în mijlocul unei întîmplări sau la marginea unui teren străin și te obligă să-l străbați. De multe ori eram în starea aceea de abandon, fără mari curiozități, lipsit de orice ambiție, dar mă exasperau degetele acelea imateriale înfipte în coaste și nu mai puteam refuza, mă supuneam. După un timp, îmi dădeam seama că întîmplarea era absolut necesară, vitală chiar. În noaptea aceea, însă, deși o mie de mîini invizibile mă împingeau lîngă tata, mă fixau acolo, pentru prima dată m-am gîndit că *trebuie* să mă împotrivesc. De fapt, nu m-am gîndit, m-am smuls pur și simplu din încleștare, din firesc. Era o liniște ireală, sufocantă. Nici astăzi nu-mi dau seama cum am putut să-i urmez, pe Iuliu și pe Ilie, cine m-a împins pe geam afară și cît mi-a trebuit pînă m-am pomenit dîrdîind de frig în mărul acesta de lîngă bancă. Au fost niște momente de absență totală, o reacție inconștientă de fugă. Mai întîi am simțit ploaia căzînd neîntrerupt, pătrunzîndu-mi salvator pînă la piele, trezindu-mă, apoi, brusc, s-au pornit fulgerele, multe, dese, seci. La această lumină precară, paradoxal, am început să urc, tot mai sus, spre vîrful mărului ; nici nu mi-ar fi trecut prin minte să cobor, eram hotărît să aștept acolo, o să rîzi, un trăsnet salvator, ceva în măsură să mă absolve de imensa rușine în care mă adînceau ploaia și rafalele neîntrerupte de vînt. Un timp nu m-am gîndit la Iuliu și la Ilie ; ascultam încordat, însă între mine și casă exista un fel de baraj care oprea orice sunet, casa era la o depărtare imensă, nu auzeam decît agitația sterilă a găinilor din curtea vecină, tălăngile unor oi și, peste toate, duduitul uniform, calm al jeep-ului din stradă.

Cînd am văzut lumină în camera dinspre curte, m-am pomenit deodată imaginîndu-mi scene de o cruzime înfiorătoare : tata căzut, sîngerînd, mama pierdută, Ilie și Iuliu aduși pe targă, dar ele nu mă făceau decît să strîng tot mai tare creanga pe care mă aflam și să-mi controlez respirația intensă, grea. Deodată, însă, întregul zid s-a prăbușit, un fulger incredibil a prelungit pînă la mine, sus, trei umbre apropiate, mergînd la pas, cercetînd fiecare ungher al grădinii. Înaintau cu teamă, nesiguri, controlau atenți, cu lanternele, locul unde urmau să calce, încît, rar, la lumina fulgerelor mai ales, văzîndu-i, îi asemănam involuntar cu niște cai de circ dresați mediocru. Îmi dădeam seama că, în curînd, vor ajunge și sub măr ; libertatea mea era de ordinul secundelor. Mi-i ima-

ginam rîzînd zgomotos, arătîndu-mă cu degetul în vreme ce coboram, încurajîndu-mă vulgar, cu înjurături și ironii de prost-gust, ca apoi, ajunși la lumină, să ia toți o atitudine marțială, să-mi țină lungi și cunoscute predici despre morală și ascuțirea luptei de clasă. Era prea tîrziu să dreg ceva, însă, sincer, eu, lașul, niciodată pus într-o situație delicată, nu știam cum să reacționez, și pașii lor, mereu mai clari, răscolind cu grijă iarba, mă inhibau, abandonîndu-mă tot mai mult în seama ideii că de undeva, Iuliu, Ilie și tata vor izbucni în rîs, anunțîndu-mă că joaca s-a terminat, că n-a fost decît o înscenare, un pretext pentru un chef de o noapte. Altfel, tata ar fi reacționat văzîndu-i, n-ar fi rămas împietrit, neutru. Oricum, indiferent de consecințe, nu erau decît două soluții atîta vreme cît urmau să mă găsească în vîrful mărului : să încerc un simulacru de luptă, doar cîțiva pumni, niște vagi și inocente mișcări de apărare, pînă cînd, printr-o lovitură bine țintită, mă vor doborî, ori să sar de acolo, să mă prăpădesc, să mor. Aceasta din urmă ar fi fost soluția cea mai onorabilă, dar nu știu dacă-mi lipsise curajul sau nu socoteam că merita să le dau satisfacție. Trăind era singura mea posibilitate de a protesta. Pînă la urmă, însă, n-am făcut decît ceea ce mi-a dictat frica. Desigur, cea mai bună soluție ar fi fost să rămîn lîngă tata, să le explicăm că a fost o neînțelegere la mijloc, că toate sînt clare. Din păcate, e greu să-ți explic cum mi-a apărut frica. Vorbele nebăgate în seamă, amenințările cumulate treptat, istoriile despre alții, incertitudinea și neîncrederea, obsesia reacțiilor violente, lipsa unui sprijin în ceva, convingerea că mă aflu sub zodia arbitrariului și în mod deosebit proliferarea masivă a brutelor cu care, firesc, nu găseam nici o posibilitate de comunicare, toate astea, deci, știute, simțite, chiar dacă n-am venit în contact direct cu ele, s-au cumulat, se încheagă în subconștientul tău într-un sistem care, treptat, îți subjugă reacțiile pînă ce, într-o împrejurare mai deosebită, izbucnesc, te pomenești reacționînd paradoxal, animalic, devenind victimă a instinctelor. Dacă le-aș fi atras eu atenția că sînt acolo, sus, aș fi fost în cîștig, dar, vezi, atunci mă hotărîsem să nu cobor, cu orice risc, să strig după ajutor, deși această situație nefericită l-ar fi dus, cred, pe tata la gesturi necugetate. Odată ajunși sub măr, cei trei cercetară atenți gardul, tufele de agriș, urmăriră, cu lanternele, crengile principale, dar nu prea mult, căci unul dintre ei spuse plictisit : «Mai dă-i dracului, n-au unde să se ducă, doar nu-s maimuțe să se ascundă prin copaci !» Un altul, eliberat parcă, își aprinse o țigară : «Tovarășul Radu va scoate acum untu din ei, numai să-i prindă. Nu pot fi departe, un cîine bun ți-i aduce din fundul pămîntului. Și cu bătrînii ce are de gînd ?» «Ei, rîse primul, o să-l lămurească puțin, să țină minte în ce zi trăim.» «Îl duce oare în noaptea asta ?» întrebă același om. «Știu eu, răspunse al treilea. Dacă nu-l umflă, poate trage și ăsta după feciori, la bandiți. Vezi, sînt în codru legionarii lui Sterian ; cu Măgurenii în plus probabil că ar atîrna mai greu...» «Ce or să zică, aflînd de asta, copiii ?» «Cînd o să descopere că berbecului i s-au tăiat coarnele, se dau ei pe brazdă, n-ai grijă.« «Să întrebăm, zic eu, dacă mai pierdem vremea, spuse careva. Ăștia s-au pus pe vorbe, Lupșe e cam băut și îl cunoști cum procedează. Nu m-aș mira să apară de undeva Sterian, Măgurenii trebuie să aibă vreo legătură cu el, și atunci ne-am curățat, ne bate de ne ia mama dracului.» «Mare fricos ești, rîse altul. Pînă la urmă tot îl belim noi. De ce ți-e scris nu scapi !» «Numai că eu m-am cam săturat, spuse primul. Am scăpat de război, am scăpat de foamete, și n-aș vrea să mă curăț acum. Dar hai să vedem ce zice tovarășul Radu !» «Mai stăm

puțin, interveni un altul, n-are rost să-l grăbim. Voia să-l dăscălească puțin pe Măgureanu, lasă-l să-și petreacă. Numai de n-ar continua cu noi. De unde o fi vrînd să-i scoatem pe nenorociții ăștia ? Îs cam cruzi, n-au dus-o greu niciodată, au crescut în puf, nu le-ar strica și lor cîteva peste fund, să vadă cum se muncește !» «Crezi cumva că tovarășul Lupșe o să-i felicite ? rîse al treilea. Ar trebui să căutăm și în șură. Unde or fi întins-o atît de repede ?» «Ei, să ne terminăm țigările», răspunse primul. «Văd că tu n-ai chef de nimic, observă al treilea. Îți închipui că ei, în locul nostru, ne-ar ierta ? Nu trebuie să ai milă. Ori noi, ori ei, așa se pune problema.» «Au fost în locul nostru, ce dracu, și văd că trăim, dacă ții să fiu sincer.» «Numai că problema se pune altfel, pe plan mondial, mai larg... Fac parte dintre exploatatori, e simplu, nu ? Dar dacă judecăm altfel...» «Lasă, știu, îl întrerupse primul, nervos. Cine stabilește dacă ei sînt exploatatori ?» «Tu-l crezi chiar atît de prost pe tovarășul Radu ? se revoltă iarăși al treilea. Nu știe el ce știe ? Crezi că el a stabilit, de capul lui ? Dacă mîine o să te întrebe tovarășul Coza ce e cu ei, cîți chiaburi ai demascat, cum stăm cu lupta de clasă, sînt mort de curios pe unde scoți cămașa ? Ăștia știu ei ceva de ne dau această misiune, nu-s ei de capul lor.» «Măi, interveni al doilea, nu vă certați. Noi ne facem datoria și gata : îi prindem, îi predăm tovarășului Coza și spele-se pe cap cu ei.» «Ar fi prea simplu, spuse arțăgos al treilea. Dacă nu înțelegi pentru ce lupți, nici n-are rost, te asigur. Crezi cumva că mucoșii ăștia îți vreau binele ? Ai impresia că Măgureanu, moșu, nu te-ar mînca de viu ? Ascultă la mine, te disprețuiesc că n-ai școală, că ești jegos, că nu știi vorbi. Nu-i vezi cum se uită la tine ? Ca la o baligă. Și dacă din greșeală pune Sterian laba pe tine, o să-ți dai seama că am dreptate !» «Nu-i confunda. Ăsta-i de-aci, din sat, neam de neam, pe cînd Sterian e altceva.» «Nu fi prost, ascultă la mine. Pe vremea lor, dacă Sterian, domn și el, ar fi venit în sat, la cine trăgea ? Pe cine îmbrățișa, cu cine ieșea la vînătoare, ce crezi ? Cu tine ori cu mine ? Pe dracu ! Și atunci ? Îi atrage instinctul lor de clasă. Școala din sat crezi că a făcut-o Măgureanu așa, de florile mărului ? Nu cumva și-au propovăduit prin ea teoriile reacționare ? Ei ? Dar atîta m-ați pisat la cap cu mucoșii ăștia, că de pun mîna pe ei, le trag vreo două să mă pomenească.» Omul se arătase foarte autoritar, încît ceilalți nu mai avură curajul să continue discuția. Rămăseseră însă acolo, sub măr, stingheriți, preocupați să-și termine țigările sau poate inhibați de frecvența fulgerelor, de agitația neobișnuită a cerului. Așteptam ca din clipă în clipă să ridice careva ochii, ori, datorită vîntului, intens, neliniștit, să le cadă vreun măr în cap. Nu-i înțelesesem, atunci eram un mare naiv, însă îmi era clar că, indiferent de risc, nu mă voi mișca de acolo de bunăvoie. Un lucru însă nu puteam face : să-i urmăresc ; îmi era foarte frică să nu întîlnesc privirea cuiva, de aceea cercetam cu atenție împrejurimile, așteptam să aud un zgomot mai deosebit sau ca lumina fulgerelor să-mi descopere cine știe ce, poate frații. Dinspre casă ajunsese pînă la mine un fel de bîzîit surd, de motor, vorbe repezi, dure, uniformizate de vînt. «Mai căutăm prin șură și ne întoarcem. Unde crezi că pot ajunge pe vremea asta ? Poate că au ceva neamuri prin jur.» «Ăștia-s neam cu tot satul, rîse primul, vom cam avea de căutat.» Porniră grăbiți, precipitați spre casă, jucîndu-se cu lanternele. «Parcă s-au băgat în pămînt, strigase al treilea. Ce facem ?» «Parcă s-au băgat în pămînt», repetă un altul, sau poate cuvintele celui ce vorbise îmi rămăseseră în urechi, sunau a certitudine. Nu mă putusem gîndi cu o clipă mai înainte la dificultatea în care ne aflam, îmi era suficient să

știu că se îndepărtează de mine. Uneori reacționăm ca niște mișei ; nu eram sigur că voi fi în stare să cobor, dacă va trebui ; așteptasem pînă atunci o minune, pe cineva care să-mi spună că totul n-a fost decît un vis incomod ori un joc sumbru de bețivani și, iată, din clipa în care nu i-am simțit pe aproape, începusem să mă cred cu ceva mai liber, să mă bucur că, deocamdată, am scăpat *eu*. Îmi dădeam seama că asta nu înseamnă mare lucru, *amînasem* doar pericolul și începusem, stupid, să mă bucur, poate și pentru că, dintre toți, eu mă consideram cel mai slab, mai nepregătit, întotdeauna orice întîmplare mai deosebită mă uimea, așteptam să treacă sau să fiu scos, ajutat, era deci suficient să mă știu eu în afară, să constat că nu i-am încurcat cu lipsa mea de experiență pentru ca să consider că lucrurile sînt aranjate. Ploaia și frica mă epuizaseră, cu fiecare pas ce se îndepărta începeam să dîrdîi mai tare, dinții izbiți necontrolat deolaltă făceau un zgomot exasperant, încît îmi era frică să nu mă trădez. Nu peste mult, îi văzui pe tata în fața casei încadrat de Radu și Lupșe, extrem de veseli ; stăpîni pe situație, nu se grăbeau, gustau tăcerea, poate înfricoșată, a tatii, deruta lui, stăteau pur și simplu de parcă ar fi ieșit să contemple furtuna violentă, cerul luminat neîntrerupt de fulgere mari, nervoase. Ceilalți trei, ajunși în dreptul lor, nu vorbeau, se înțelegea că nu-i găsiseră, așteptau ordine sau mustrări, dar Radu nu se grăbea, deruta oamenilor lui părea să-i sporească satisfacția, sau, poate, autoritatea. Era o tăcere nesuferită, apăsătoare, doar plînsul mamei răzbătea scurt în pauza dintre tunete. Pînă la urmă, unul din cei trei, vinovat, spuse : «Trebuie să mai verificăm șura și pivnița, dacă considerați necesar, deși eu sînt de părere că odată și odată tot trag ei pe acasă și — haț !» Radu nu spuse nimic, iar tata privea neliniștit strada. Observase probabil un amănunt care mie-mi scăpase : mașina nu mai era acolo, se vedea doar o lumină străpungînd copacii. Abia atunci, cînd fusese sigur că e mașina lor, Radu se hotărîse să vorbească : «Nu mai e cazul deocamdată. Rămîneți la posturile voastre, spuse el precipitat, trecînd direct în spatele tatii. Luați poziție.» Oamenii se trîntiră jos, pe burtă, cu armele întinse spre gard, exact în clipa cînd jeep-ul se oprise în fața porții. La început coborîse un om în uniformă, apoi Iuliu, Ilie, alți doi necunoscuți și, în sfîrșit, șoferul. Ei, cum a fost ?» se interesă Radu. «V-am spus eu, tovarășu Radu, adăugă și Lupșe, că avem oameni de nădejde, bine pregătiți.»

Străinii îi împinseră pe cei doi în curte : Iuliu și Ilie se mișcau greu, erau uzi, plini de noroi, gîfîiau. «Ce-ați putut face ? oftase tata. Cum v-a putut trece prin cap măgăria asta ?» Încercase îngrijorat să le iasă în întîmpinare, dar Lupșe îl oprise. «Roadele educației dumitale, n-ai ce să te plîngi, spuse Radu. Ei, cum a fost ?» «Noi așteptam, conform înțelegerii — se hotărî să vorbească unul dintre cei care-i adusese — atenți la ușă și la stradă. Deodată văd că apare unul din ăștia pe geam, apoi celălalt, și mi-am spus că trebuie să acționăm. Dar n-am făcut-o imediat. Mașina avea farurile stinse și, crezînd că nu-i nimeni în ea, au fugit în stradă. „Ați încurcat-o“, le-am spus în gînd și am așteptat să văd încotro o iau băiețașii. Ei, ca proștii, au pornit-o în goană, pe drum, înainte, spre centrul satului. I-am lăsat să se îndepărteze, să pot prinde viteză, și m-am luat după ei. Nu mi-a fost ușor, fugeau de mama focului, am avut noroc totuși că nu le-a trecut prin cap să sară un gard, ceva, le era frică domnișorilor să ia apă la degete. Așa că îi ajungeam, le mai dădeam din spate nițică viteză, îi mai lăsam, pînă ce nu-au mai putut, s-au trîntit ca animalele în noroi. Atunci i-am poftit fain frumos înăuntru, dar ăsta — și

arăta cu mîna spre Iuliu — n-a vrut, a luat o piatră, a sărit şi celălalt, au lovit şi uite-aşa i-am lămurit cu mare greutate, a trebuit să le aplicăm o corecţie, căci au atacat forţa publică.» «Şi Carol ? strigă disperat tata. Unde-i Carol ? Ce i-aţi făcut ?» Voia să se repeadă la primul om, căci îşi făcuse loc printre Radu şi Lupşe, dar Iuliu spuse : «Nu l-am văzut, n-a fost cu noi.» Nici de data aceasta n-am avut curajul să strig, să spun unde mă aflu, dar tot atunci, cel care vorbise îl prinse de bărbie pe Iuliu : «Păi de ce n-ai spus că mai era unu cu voi ? Unde e ? Încotro a fugit ?» Iuliu, prinzînd probabil curaj — se afla în faţa tatii — sau poate de durere, se retrase înapoi, îl călcă pe cel din faţă, acesta îl împinse înainte, oricum, cei doi începură să-l paseze de la unul la altul, şi Iuliu era tot mai moale, nu opunea nici o rezistenţă. Atunci s-a smuls tata, l-a izbit pe Lupşe de zid, dar Radu, cu o lovitură puternică, l-a doborît şi, ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic, Radu îl părăsi, intră şi el în cerc alături de ceilalţi, urmat la scurtă distanţă de Lupşe, şi începură, în hazul general, să-i paseze pe cei doi ; Iuliu şi Ilie, epuizaţi, îşi pierdeau echilibrul, se ciocneau, păreau nişte păpuşi de cauciuc care refuză să cadă. Treptat, viteza jocului sporea ; Iuliu şi Ilie cădeau, erau ridicaţi, încercau să se sustragă, dar nu reuşeau, cercul se deplasa ciudat spre interiorul curţii. Şi cu cît noroiul de pe ei, amestecat cu sînge, sporea, cu cît nu mai aveau putere să rămînă în picioare, cu atît creştea şi buna dispoziţie a tuturor. Numai mama, aproape inconştientă, ştergea automat faţa tatii, pe care-l ridicase şi-l aşezase pe scări, răzimat de verandă. Nu cred că tata era conştient sau poate că durerea îl imobilizase, oricum, sigur că se uita acolo, spre fundul grădinii, unde mă aflam. Mi-ar fi fost suficient să sar pentru a întrerupe temporar jocul, dar, paralizat, aşteptam primul gest al tatii şi mai ales reacţia babelor din vecini, puţine, adunate la poartă, incapabile să înainteze ori să spună ceva. Jocul mai continuase o vreme : Iuliu şi Ilie nu mai reacţionau ; de sus, vedeam mîinile celor ce se distrau cum, pentru o fracţiune de secundă, li se fixau pe faţă sau pe gît, le auzeam respiraţia grea, obosită, rîsul exasperat, un fel de geamăt de satisfacţie, şi curtea, casa, pomii păreau cuprinşi de febră, nimic nu-şi mai menţinea echilibrul, eram antrenaţi parcă într-o rostogolire teribilă, vijelioasă, care ne contopea treptat, ne transforma într-un amestec mişcător de noroi şi lumină. Pînă la urmă Radu întrerupsese rostogolirea : «Gata, băieţi ! strigă el. În maşină cu ei, şi la adăpost. Ne-a fost de-ajuns ; altfel dă Sterian peste noi şi riscăm să nu dormim la noapte lîngă muieri.» Jocul se sfîrşise, Iuliu şi Ilie fuseseră ridicaţi şi împinşi spre poartă. Ajuns în dreptul tatii, grupul se oprise şi Radu îi spuse : «Ai două ore la dispoziţie ca să-l scoţi din fundul pămîntului şi pe celălalt. Te aşteptăm la Sfat. Altfel, ne obligi să-l găsim noi.» În cîteva clipe lumea de la garduri dispăruse, Iuliu şi Ilie fuseseră îmbrînciţi în maşina care demarase repede, neaşteptat ; tata, răzimat de verandă, şi mama, alături, incapabili să mai plîngă, priveau împietriţi strada luminată de fulgere mari, oarbe. Nu ştiu dacă m-am coborît sau, secătuit de putere, am alunecat încet de pe creanga ruptă pe trunchiul copacului, oricum, m-am pomenit jos, pe iarbă, întins. Abia acolo, cînd am simţit răcoarea pămîntului, iarba vîrîndu-mi-se agresiv în urechi, acoperindu-mi faţa, mi-am dat seama ce e cu mine, am început să percep ceea ce se întîmplase ; şocul fusese cumplit : buimăceala şi frica se transformaseră în durere, plîngeam şi mă rostogoleam prin iarba noroioasă, muşcam pămîntul şi mă răsuceam, voiam să mă scol, să fug, dar gura îmi era încleştată, dinţii încleiaţi de noroi, mă rostogoleam şi aveam impresia

că fug, că mă sustrag unui coşmar ale cărui dimensiuni îmi deveneau tot mai clare. Tata m-a găsit în pivniţă, unde nu-mi dau seama cum ajunsesem ; plîngeam dezlănţuit, dar plînsul nu mă elibera, dimpotrivă. «Doamne, ce mă bucur că trăieşti, îmi spuse, sărutîndu-mă disperat pentru prima dată, pipăindu-mi faţa, ochii, braţele. Pe ceilalţi se pare că i-am pierdut.» Nu m-a întrebat nimic, n-a condamnat imensa nedreptate în care ne-am pomenit, ci, febril, inconştient aproape, m-a tîrît în fundul pivniţei şi a început să înghesuie în jurul meu butoaie, lăzi, să mă izoleze. «De aici nu mai pleci. N-ai unde. Pe Iuliu şi pe Ilie îi voi scăpa cu pînă la urmă, tu însă rămîi, nu mă lăsa. Nu există altă soluţie. Nu pot să te pierd şi pe tine.» N-am înţeles mare lucru din vorbele lui grăbite, expediate : mă uimise însă febrilitatea mişcărilor şi gestul afectuos de la început — îmi dădeam seama că e prăbuşit, că disperarea îl împinsese la reacţii absurde, dar dacă am acceptat să rămîn acolo, să-l ajut la zidul fals prin care urma să mă izolez, era pentru că astfel voiam, în ochii lui măcar, să răscumpăr o parte din vina fraţilor mei, vina de a le fi fost frică mai mult decît altă dată, vina de a fi crezut în vorbe, în glume şi în alte asemenea treburi, după ce, din experienţa unui război abia trecut, nu învăţaseră nimic. În noaptea aceea tata a dezlegat cîinii, a ferecat poarta şi, nebun, a început să zidească. «Pe tine nu te dau pe mîna lor. Eşti slab şi neajutorat, n-ai putere să rezişti, nu vreau să rămîn singur. Cu vremea lucrurile se vor aranja, nu se poate altfel, nu ştiu conducătorii, ei nu pot fi aşa, au pierit întotdeauna cei ce au încercat să ne distrugă pe noi şi credinţa. Noi trebuie să bem şi paharul acesta. Dumnezeu ne pune răbdarea la încercare, ne încearcă tăria credinţei, şi dacă Iov a rezistat, dacă familia noastră a străbătut atîtea veacuri cu fruntea sus, nici noi nu ne putem lăsa mai prejos.» «E caraghios, tată, i-am spus cînd am văzut că despărţitura în pivniţă începe să devină o realitate, cum să rămîn aici ? Şi cît ? N-am făcut nimic, nu văd de ce m-aş teme...» «Dar Iuliu şi Ilie ? Ce înseamnă că au sărit pe geam ? E casa lor, nu ? Dacă vor, intră sau ies din ea pe horn. Şi poate că nu le-au făcut plăcere oaspeţii. Unde scrie că şi ei erau obligaţi să stea în casă cînd vin la noi Radu şi Lupşe ? Am refuzat eu să mă înscriu ? E legal ce au făcut cu ei, nişte copii ? Sărmanii, cine şi-ar fi închipuit că viaţa lor va fi atît de scurtă !» Compătimirea tatii, involuntară, desigur, mă uluise : «Ce s-a întîmplat cu ei ? Au murit ? !» strigasem, scos din minţi. «Nu, nu te speria, n-au păţit nimic, sînt la primărie încă... A venit un om de încredere şi mi-a spus....» «Atunci ?» «Vezi, cum să-ţi explic, se bîlbîise el, lumea vorbeşte multe. Azi o întîmplare ici, mîine una colo, poimîine alta şi, fără să vrei, îţi faci o părere. Ce-mi pare rău e că ne batem joc unii de alţii, ne scoatem ochii şi ne certăm ca duşmanii, iar alţii se uită la noi şi se bucură... Cît despre copii, nu ştiu, am o presimţire că s-a terminat cu ei. Nu-s tari, nu rezistă, sărmanii, pe unde-i vor duce...» «De ce să-i ducă ?» l-am întrebat stupid. «Poate că nu, dar tu rămîi aici deocamdată. Vreau să te ştiu în siguranţă, dacă şi aici mai poţi fi sigur.» Nu mi-a trecut o singură clipă prin minte ideea de a mă opune sau măcar de a mă gîndi serios la ceea ce ar putea să urmeze. În mine stăruia convingerea că sînt prins într-o furtună absurdă, incredibilă, de moment, după care toate vor reveni la normal. De fapt, nu era vorba de o convingere — căci ea se formează în urma unui raţionament — ci de o dorinţă, sau, mai exact, de speranţă. Speram că va fi bine, deoarece nu eram pregătit pentru rău, ştiam ce este acesta, dar nu mă vedeam implicat, lumea existase pînă atunci în afara mea, nu trăisem cu ade-

vărat nici o durere, nici o bucurie, singurul sentiment real, violent, era nevoia de a ști, curiozitatea mereu nesatisfăcută izbindu-se de piedicile cele mai puerile, însă, cu toate acestea, nu și insurmontabile. Niciodată nu mi s-a ivit un moment mai deosebit, o împrejurare în care să fiu obligat să spun altceva, să hotărăsc eu, de aceea, firesc, atunci fusesem copleșit, mă simțeam un soi de plastelină, o masă amorfă, elastică, pe care tata o modelase cum crezuse mai bine. Pînă cînd sîntem puși în fața faptelor, ne credem cine știe ce, avem păreri grozave sau, oricum, acceptabile și teorii nemaipomenit de inteligente. Cînd trebuie să faci ceva, cînd ești obligat să concretizezi o idee, abia atunci îți descoperi adevăratele dimensiuni. Se întîmplă uneori să fii chiar mai mare de cum te-ai crezut, se poate și asta. Eu însă abia atunci luasem cunoștință de mine. Oricum, mai tîrziu, cînd rămăsesem singur în spatele butoaielor și al zidului început, în noaptea tulburată de urletele bezmetice ale cîinilor lăsați liberi prin curte, terorizat de orice zgomot, chiar și de propria-mi respirație, mi-am dat seama că un ciclu al vieții mele s-a sfîrșit, că încep un altul, dominat de frica absolut înspăimîntătoare, imposibil de descris, și că pe viitor va trebui să gîndesc pentru mine, să-mi găsesc o salvare sau un refugiu, va trebui, cu alte cuvinte, să exist cu adevărat, să simt că exist și să răspund de mine. Sufocat aproape, orbit de petele albe apărute din senin, în negrul perfect al pivniței, m-am întrebat cu o gravitate imbecilă dacă mai are rost să trăiesc. De la *să merg sau să nu merg la un seminar* și pînă la *a fi sau a nu fi,* saltul e uriaș, însă nu mă puteam gîndi la altceva. Vezi, în pace și liniște, indiferent cît te-ar preocupa marile probleme ale lumii, îți poți spune cu destul umor că din moment ce odată și odată vei fi obligat să mori, să dispari biologic, n-are rost să te grăbești ; oricum, *amîni* un răspuns tranșant pentru *altă dată.* Ar merita să-ți cauți sfîrșitul dacă ai fi condamnat la viață veșnică, adică exact invers de cum e în realitate : ai sfîrșitul clar, sigur, la cîțiva pași în față, și, în tine, nevoia absurdă de veșnicie care parcă ți-l grăbește. M-a prăbușit însă atunci o constatare pe care poți doar să o simți, și anume că mi-ar fi trebuit o tărie supraumană să spun *da* sau *nu,* deși, ciudat, mă copleșise nevoia imediată a unui răspuns ferm, definitiv, fără de care eram convins că nu voi putea merge mai departe. Pînă la urmă, însă, mi-am dat seama că îmi lipsesc argumentele, deși, în realitate, în asemenea împrejurări învinge cu regularitate biologicul, el, cu legile lui aparent rudimentare, neînțelese, cred, se impune, îți minimalizează ori anulează toată demonstrația. Cînd m-am văzut obligat să înțeleg că involuntar pornesc pe linia cea mai bătută : *așteptarea,* că nu voi fi capabil de o hotărîre eroică, fermă, instinctul de conservare, el a decis, firesc. Dealtfel, dacă ți-ai consacra spiritului marea majoritate sau măcar majoritatea timpului, ar fi altceva ; în realitate, însă, este invers, biologicul te domină și, caraghios, un argument fantastic în favoarea unei idei, să zicem, îți este anulat de o simplă și vulgară foame sau nevoie de o bucurie măruntă, cotidiană. Și tu acestei nevoi ordinare îi spui, sofisticîndu-te, revanșă, intuiție sau, grav, te consolezi, că, pînă la urmă, învinge ea, dreptatea, sau mai știu eu. Dar excluzînd asta, ce se întîmplă dacă spui *da ?* Chiar dacă toate argumentele sînt în favoarea lui *da,* faci trimiteri la alte gesturi asemănătoare și constați că, după un timp, hotărîrea atît de oportună în clipa respectivă devine ridicolă sau inutilă. Dacă aștepți să vezi cum se desfășoară evenimentele în care ai fost implicat, observi că ele nu se încadrează în

logica ta, iau un curs neprevăzut, astfel că gestul tău disperat nu l-ar fi putut devia nicicum. Pe de altă parte, se sinucid temperamentalii, fanaticii, şi niciodată lucizii, deşi poate că tocmai ei, lucizii absoluţi, ar trebui să o facă. Dacă eşti atent la ceea ce se întîmplă în jur, nu se poate să nu-ţi acorzi o şansă, mai ales că nimic în viaţă nu se desfăşoară după o logică riguroasă. În definitiv, cîţi dintre cei convinşi de absurditatea existenţei s-au sinucis ? Liciditatea perfectă, sau cea care ne este dată nouă, te obligă să trăieşti oricum, din umor, să vezi pur şi simplu ce se mai întîmplă, nu de alta, dar, raportată la durata materiei, existenţa ta este practic egală cu zero, nici nu trăieşti în realitate. Cînd eşti născut cu sentimentul timpului, cînd acesta te tiranizează, îţi dai seama că, de fapt, judecînd la rece, nu cunoşti viaţa şi nici n-ai timp, or, în acest caz, cum să curmi ceea ce nu cunoşti ? În povestea asta, însă, interveneau şi cîteva principii ; sigur, le-am reluat şi răsreluat de multe ori ; mai tîrziu, pentru că nu mă grăbea nimeni, le căutam voit, era o pierdere plăcută de vreme, pe de o parte ; pe de alta, însă, un util exerciţiu cu care mă sustrăgeam lentorii, indiferenţei amînării. Unde este *ideea,* mă întrebam cu gravitate, pentru care ar fi trebuit să mă sacrific ? N-aveam, şi nici mai tîrziu n-am găsit, măcar una singură în măsură să mă satisfacă deplin. Vezi, cînd începe să capete gust şi miros de sînge, cînd în numele ei trebuie să ucizi, ideea — ştiu eu — se cam clatină, îşi pierde curăţenia. Şi, la urma urmei, ce valoare putea să aibă sacrificiul meu în ochii unor brute ? Mai tîrziu, însă, m-am convins, binele şi răul sînt simple convenţii, la fel ca bucuria şi durerea. Dar, subliniez *mai tîrziu,* cînd nu eram sigur că exist, şi atît cît sînt se datoreşte voinţei cumplite de a răzbi sau indiferenţei. Nu mă analizam în condiţii normale, or, puteam pune la îndoială rezultatul.

Tata se apucase de zidit cu o grabă nefirească, dar peste vreo două ceasuri am auzit cîinii lătrînd disperaţi, şi el, dezbrăcat, cum lucrase, se spălase în fugă pe mîini. «Să nu pleci de aici, cu orice risc. Mă întorc eu, n-avea grijă», îmi spuse şi, cînd l-am auzit strigat la poartă : «Ieşi, sau îţi împuşc imediat cîinii», mi-am dat seama că voi aştepta mult şi bine. Venise Lupşe după mine, nu mai avea răbdare, era sigur că m-am întors acasă, însă bătrînul negase, îi învinuise pe ei, se văicărise cum nu-l mai auzisem vreodată. Iar cum încă nu venisem, Lupşe îl luase pe el pînă voi apărea de undeva. După plecarea lor, înnebunită, neglijînd consemnul tatii, mama venise la mine în pivniţă să-mi spună ce se întîmplase ; vocea ei inumană, disperarea mi se păreau acuzaţii indirecte. Plecase în schimbul meu, pentru ea, fireşte, nu se punea problema alegerii, eram o tranzacţie enorm de scumpă, însă obligatorie ; aşa mi se părea. Desigur, n-am aşteptat mult, nu-mi păsa ce se va întîmpla cu mine, în locul întunericului şi al senzaţiei de sufocare preferam orice, aveam impresia că în clipele acelea aş fi suportat mai uşor chiar şi bătaia. Pe urmă, drept răzbunare pe mine însumi pentru tăcerea laşă de la început, m-am hotărît să plec la miliţie. Fără de tata era inutil să mai zac în pivniţă şi-mi venea greu să-l ştiu că suferă. Credeam că, pînă la urmă ,voi face o simplă tranzacţie : mă voi duce eu în locul lui, adică în locul meu, el va ieşi, iar liber fiind, avea posibilitatea să facă diferite demersuri pentru a ne elibera pe toţi. Şi, pînă într-un loc, am avut dreptate. Cînd am intrat, Iuliu şi Ilie, învineţiţi, plini de noroi şi sînge, stăteau jos, rezemaţi cu spatele de perete, iar tata, pe un scaun, lîngă masa lui Lupşe, continua să privească atent geamul. N-avea voie să vorbească, sau era derutat ; oricum, tăcea împietrit, alb. Radu, prins în-

tr-un grup, discuta cu însufleţire, în vreme ce, lîngă uşă, un miliţian tînăr, aproape adormit pe armă, încerca să-i supravegheze pe cei doi. Ilie părea prăbuşit în el, durerea şi oboseala îl desfiguraseră, în vreme ce Iuliu nu-şi părăsise acel zîmbet ciudat, ironic, care-i sporise probabil numărul vînătăilor. Pînă acolo, la sfat, fugisem, îmi fusese frică să nu mă răzgîndesc, şi, iată, odată ajuns, consternarea tatii, imensa lui disperare mă convinseseră că am făcut o prostie. În schimb, Radu fusese cel mai bucuros. «Ţi-am spus eu că apare şi el ? i se adresă lui Lupşe. Era imposibil. În sfîrşit, îi avem pe toţi. Putem face actele, nu, domnule Măgureanu ?» îl întrebase batjocoritor pe tata. «Am spus eu vreodată *nu* ?» se răsti el. «Poţi susţine asta ?» «Dar nici *da* n-ai spus», se grăbi să-l întrerupă Radu. «Da, recunosc tata, n-am spus ; nu există nici o lege care să mă oblige. Am aşteptat şi, iată, mi-am chemat copiii acasă, vreau să mă înscriu. Acum sîntem şi sînteţi toţi ; daţi-mi o hîrtie. Iau totul ca o glumă sau ca o neînţelegere, cam dureroasă, e drept, însă fiecare face cum îl poartă cugetul.» Vorbea foarte sigur pe el, voia să lase impresia că el e cel care face concesii. «S-ar putea să nu mai vrem să te primim, spuse Radu cu gravitate. Te-ai dovedit un element descompus şi duşmănos...» «Dacă sînt cum zici, de ce ai umblat după mine, neîntrerupt, ziua şi noaptea, de ce m-ai ţinut zile întregi aici, în faţa primăriei, încît a trebuit să vin cu mîncare de acasă, de ce mi-ai umplut viaţa de amenzi ? De ce ne-ai adus aici fără să-ţi fi făcut nimic ?» strigase acum tata, exasperat. «Lasă, nu te face că nu ştii, zîmbise Radu ironic. Poate oi fi avut motive întemeiate, ce zici ? Că altfel... Ar fi bine, însă, dacă vrei, desigur, să nu mai vorbeşti. Ne cam zgîrie pe urechi vocea dumitale. Uite, ia hîrtia de alături şi fă ce trebuie. Îţi ofer chiar stiloul meu...» «Sper că după asta o să ne laşi în pace, adăugă tata apropiindu-se de hîrtie. Este singura mea condiţie.» «Eu, în situaţia dumitale, interveni careva din grupul celor înghesuiţi lîngă ţuică, n-aş mai pune condiţii.» «Eu pun», zise tata, în hohotul imens de rîs, izbucnit din senin, de parcă ar fi spus o prostie cumplită, pe care o înţelegeau numai ei. Începu să scrie, încet, calm, neatent la rîsul ce contenise imediat. Cît scrisese cererea, fusese linişte deplină, albă, se auzea foşnetul bradului din curte, solitar, apărut absurd printre meri, lătrăturile cîinilor şi, incredibil, mişcările fălcilor lui Lupşe ; nu-mi dau seama de ce mă preocupau, le vedeam deplasîndu-se lateral, părea că rumegă, oricum, avea ceva din calmul tîmp al vitelor de povară, din împăcarea lor nocturnă ; le mişca neîntrerupt, nu pentru a mesteca, n-ar fi putut, părea mai degrabă un fel de a-şi exprima aşteptarea ; pocnetele seci, scurte ale mandibulei îi înlocuiau temporar vorbele. Oricum, era ceva mai împăcat, mă bucuram copilăreşte că aventura se apropie de final, nu se putea altfel, deşi în scurtul timp de cînd începuse istoria noastră îmi dădusem seama că reacţiile lor sînt imprevizibile, mai ales că şi băuseră. La sfîrşit, Radu citise cu multă atenţie cererea tatii, îi făcuse nişte observaţii gramaticale, apoi i se adresă ceremonios : «Asta nu înseamnă mare lucru. Mai trebuie să fii discutat de ceilalţi, în adunare. Mai scrie aici, era să uit, *Trăiască Republica Populară Română,* aici, înainte de semnătură. Sau nu-ţi convine ? Au trecut şase ani de la proclamarea ei şi se pare că nu te-ai împăcat cu gîndul ăsta. Scrie atunci *Trăiască lupta pentru pace*, sau şi asta te nemulţumeşte ? Vrei să vină prietenii lui Sterian, ai chef de război, crezi că pică ăia cu bomba ?» Tata se supuse, nu schiţă nici măcar un zîmbet, însă, cînd termină, veni lîngă noi : «Ei, băieţi, ne-a ajuns,

haidem acasă !» ne îndemnă el, cu un ton extrem de firesc. Nu părea convins că ne vor da drumul, însă, calm, stăpînit ca de o falsă împăcare, își juca și ultimul rol. «Mîine dimineață trebuie să fiți la facultăți, cu școala nu e glumă, n-am cum să vă motivez.» «Pleci doar tu, spuse Radu. Cu ei n-am lămurit încă. Mai avem cîteva probleme în suspensie.» «Îi aștept, atunci», se încăpățînă tata, dar Radu îi răspunse imediat. «Nu te-aș sfătui. Pleci imediat acasă și-ți vezi de treabă. Vin și ei în curînd.» «Am și eu dreptul să știu, spuse tata, sînt ai mei, eu răspund de tot ce au făcut.» «Dacă nu te duci imediat acasă, mă tem că o să întîrzii cam mult. Ți-am spus doar că nu-i mîncăm, cară-te !» strigă Radu. Atunci, încet, hotărît, tata s-a apropiat de el și i-a spus : «Dacă li se întîmplă ceva băieților, te găsesc și în cealaltă lume, să nu uiți asta, și de acolo vin...» Pe urmă, în tăcerea grea datorată surprizei, tata a venit și ne-a îmbrățișat pe rînd : «Nu vă opuneți, nu vă prindeți în gură cu ei, încerc eu cumva să vă scap, că doar n-a murit dreptatea de pe pămînt.» La mine s-a oprit ceva mai mult și, cu eterna lui grijă, mi-a spus : «Strînge hainele pe lîngă tine, să nu răcești, ești mai slab și domolește-l pe Iuliu, numai de el mi-e frică.» Imediat după brusca ieșire a tatii, cineva din grupul în care se afla Radu spuse autoritar : «Ei, gata, în mașină, plecăm la raion. Să nu ne prindă zorile pe drum ! Voi, ni se adresă, veți sta în spate, dar nu care cumva să vreți să o întindeți, că nu mai vedeți iarbă verde !» «Cu ce drept ? strigase Iuliu, speriat. Ce am făcut ?» «Tot tu ? se miră Lupșe, împingîndu-i enervat capul spre perete. Tot tu cel cu gura mare ?» Cînd m-am văzut în mașină, pe bancheta laterală, aproape de Radu, n-am mai putut raționa, m-a cuprins deodată o senzație de constricție toracică, mă sufocam, aveam sentimentul că o mînă invizibilă mi-a acoperit ochii, nasul, gura, mă apăsa, voia să mă înăbușe ; o furtună interioară răsturna totul în mine, îmi deregla ritmurile biologice și, cu fiecare cascadă de rîs, toate mi se contractau la maximum, hohotele lor dure, neînțelese, mă înnebuneau. Mașina sălta peste gropile drumului, se înclina puternic, lăsînd în urmă un sat negru, adormit de noapte. Mă întrebam continuu, fără sens, ce se va întîmpla cu noi și, cu fiecare metru străbătut, înțelegeam că nu este totuși o glumă... Îmi amintesc cu precizie că Iuliu voise sau chiar îmi spusese ceva, dar Lupșe ne oprise : «Nici un cuvînt !», și din clipa aceea mă apucase un tremur neobișnuit, deschideam gura după o fărîmă de aer, căutam să-mi dau capul cît mai pe spate, dar motorul duduia exasperant, sălta peste gropi, încît îmi spuneam că n-are importanță orice mi s-ar întîmpla, numai să scap de drum, să se facă ziuă. După un timp, am auzit cîteva focuri de armă, și, odată cu ele, motorul începu să bată neregulat, mașina se răsuci într-o parte, apoi se opri cu roțile din față în șanț. Odată cu oprirea, mă trezisem parcă dintr-un coșmar. Nu vedeam nimic în afară de agitația ierbii luminate intens de farurile mașinii, dar auzeam foarte clar o somație repetată periodic : «Toată lumea afară, cu mîinile sus ! Dacă trage careva, zburați în aer ! Mîinile sus și afară ! Nu faceți prostia să trageți !» «Sterian !» spuse Radu neliniștit, și atunci, cei trei necunoscuți care ne însoțeau ieșiră imediat, cuminți, și se înșiruiră pe marginea șanțului, urmați la puțin timp de Radu. El rămăsese ultimul, se mișcase încet, străduindu-se să pară calm, sigur, pozase într-un om căruia i se făcuse o glumă bună, de aceea nici nu ridicase mîinile, nu-și părăsise zîmbetul, avea acum o siguranță de sine uimitoare, care, n-o să mă crezi, asupra mea avusese un efect tonic : îl admirasem sincer, știu eu, el devenise în acea clipă simbolul unei bărbății

spre care tindeam în adolescenţă. «Care te joci acolo ? strigase el. Nu-mi plac bancurile după miezul nopţii ! Dacă vreţi să nu putreziţi la ocnă, căraţi-vă imediat ! Este ultimul avertisment !» Trecuse apoi în faţa maşinii, se oprise lîngă însoţitorii lui înşiruiţi pe marginea şanţului şi începu să strige : «Ce v-a apucat, fricoşilor, laşilor ? V-aţi speriat de umbra voastră ? La maşină, imediat, vedeţi ce s-a întîmplat cu roata ! cei patru se trîntiră la pămînt. «Rămîneţi aşa ! ordonase aceeaşi voce. Întindeţi mîinile în faţă. Stejar, le ridici armele ! Gorun, verifici cu atenţie maşina ! Sper că vei fi atît de inteligent, Radule, să nu mai faci nici o mişcare, altfel îţi rămîne femeia văduvă !» «O s-o plăteşti tu asta, Steriane ! răspunse Radu nervos. Şi nu numai tu, ci şi cei care te-au anunţat.« «Nu fi trist, Radule, tu ţi-ai făcut-o. Eu te-am prevenit că mă aflu pe urmele tale. Dar eşti atît de prost, încît nu pricepi decît cînd eşti pocnit. Aşa că, guriţa, altfel ţi-o închid imediat !» «Mor, dar numai cu cîteva ore înaintea ta !» Eu m-am ridicat mut, derutat, n-am văzut nici acum decît pe însoţitorii noştri trîntiţi la pămînt şi, din apropiere, de pe bordura şanţului, o lanternă care se plimba agitată peste corpurile lor, cu o lumină rece, puternică. Odată cu ultimele vorbe, Iuliu izbucni într-un rîs isteric, prelung, hohotea ieşit din minţi, în vreme ce Ilie, înspăimîntat, nu era capabil să spună decît : «Doamne-Dumnezeule, termină ! Iuliu a făcut o *reacţie*, este pierdut, o să fugă, şi ăştia îl omoară pe loc !», dar rîsul lui Iuliu deveni şi mai intens, inuman, odată cu o nouă rafală de armă. «Care mai eşti acolo ? ! strigase aceeaşi voce. Jos, imediat, şi pe burtă ! Unu, doi, trei !» Oricît ar fi numărat, nu eram în stare să fac un singur gest, mă cuprinsese iarăşi, mult mai paralizantă, frica, iar albul lanternelor mă orbise ; am auzit însă o altă împuşcătură şi, odată cu ea, maşina s-a aşezat cuminte pe o parte, în şanţ, în vreme ce în spate cineva, mascat, ne somase să ieşim cu mîinile sus, repede, cu toate că ne era imposibil : zăceam pe spate, cu bancheta din mijloc răsturnată peste noi. Iuliu, incredibil, continua să hohotească, numai Ilie, ceva mai calm, făcea eforturi disperate să articuleze o justificare. «Vă rog, nu trageţi, e nebun, n-are rost, are o reacţie de frică, s-au speriat şi ăştia... E pierdut, vedeţi, n-are încotro... înţelegeţi-l...» «Şi voi ce căutaţi aici ?» spuse precipitat omul cu mască, în vreme ce, din spate, prima voce ne grăbea să ieşim. Confuz, m-am orientat după lumină, urmărit de explicaţiile incoerente ale lui Ilie şi de acelaşi rîs agitat, maladiv. «Sînt student la Medicină şi mi-e frate, îl ştiu, a înnebunit de frică. O să fugă imediat ce scapă, nu trageţi, vă rog, e bolnav, mai bine legaţi-l acum. Noi n-avem arme, nu trageţi.» «Nici o vorbă, afară, nici o vorbă, afară», acelaşi curios îndemn se suprapusese peste cuvintele lui Ilie. «Nici o vorbă, afară !...» Cînd am simţit pămîntul sub picioare, în loc să-mi revin, m-am prăbuşit mut, ca o cîrpă, şi întreaga tensiune nervoasă se transformase într-un plîns dezlănţuit, eliberator ; răcoarea sau hohotele nefireşti ale lui Iuliu mă domoleau, încît într-un termen incredibil de scurt ajunsesem într-o stare de somnolenţă, de neutralitate ; mai reacţionam doar la sunete şi lumină şi aveam impresia că toate se petreceau ca într-un film mut rulat cu încetinitorul. Cînd am simţit noroiul cald cum îmi acoperă obrazul, nu m-a mai interesat nimic, aveam un punct de sprijin în noroi, el mă susţinea, îmi redeştepta, cu greutate, puterea pierdută, îmi sporea acuitatea simţirii. L-am văzut pe Ilie cum cobora încet, cu teamă, şi pe Iuliu, degajat, uşor, cuprins de aceeaşi neînţeleasă veselie, trecînd pe lîngă noi, ocolind maşina şi oprindu-se la cîţiva paşi de Radu ; nu-i păsa de somaţii şi nici de focul de

avertizare, îl privea cu o satisfacţie dementă : «N-aveţi decît să trageţi cît vreţi, spuse el, dar mai întîi să mă revanşez ! Am o mică socoteală cu domnul !» mai adăugă el, aşezîndu-se ca din întîmplare pe degetele lui Radu, care-i spusese furios : «O să mi-o plăteşti tu asta ! Dacă scap de aici, şi din mormînt te scot !» «Nu, Iuliu, strigase Ilie, făcînd un salt incredibil, voind să-l oprească, nu face asta, nu trebuie !» «Ba am să o fac. Vreau să mor de gît cu acest individ, pentru că el mi-a distrus viaţa, viitorul !» Şi, ca un apucat, a început să-l lovească, să urle : «Vreau să se scoale, să luptăm deschis, ca doi bărbaţi, nu cum îi place lui». Atunci, de după mica ridicătură de pămînt apărură alţi doi oameni mascaţi şi, cu armele aţintite spre însoţitorii noştri, trecură drumul cu multă precauţiune. «Va să zică voi trei nu sînteţi sticleţi, bag seamă că am sosit la timp, vă duceau la pîrnaie ! Se poate, Radule ? E frumos din partea ta ? Deci se schimbă lucrurile şi mă bucur că am picat la ţanc. Băiete, ce ţi-au făcut tovarăşii ăştia ? De ce v-au umflat ?» «Aşa a vrut tovarăşul Radu», răspunse Iuliu şi, stăpînit de aceeaşi stranie euforie, îi arătă cu un gest fugar noroiul de pe faţă, vînătăile, hainele zdrenţuite, murdare. «Cine sînteţi voi ?» întrebă şeful grupului. «Măgureanu, raportă Iuliu, iar ei sînt fraţii mei.» «Aşa, Măgurene, văicăreşte-te, spune-le cum te-am tras în ţeapă, roagă-i să te lase să ne omori, dă-ţi arama pe faţă», interveni Radu cu un calm disimulat. «Şi cum ai îndrăznit, măi nenorocitule, să-ţi baţi joc de copiii ăştia ? Cum se poate aşa ceva ? ! Ce fel de legi apăraţi voi ?» «Îţi atrag atenţia să ne dai drumul şi să nu te amesteci ! porunci Radu. Te asigur că nu-ţi fac nimic !» Oamenii mascaţi izbucniră în rîs. «Tot el cu asigurările ! observă cinic cel care părea a fi Sterian. Individul ăsta şi cînd este la pămînt, şi cînd dă să moară, nu uită să ameninţe, să pună condiţii, să pară curajos. Ai distrus sfînta tradiţie a satului, te-ai vîndut, şi acum, cînd eşti chiar pe dric, incapabil să faci ceva în afară de vînat, pui condiţii, vînezi oameni ; hăituiţi, tu şi indivizii ceilalţi, pe toţi cei ce nu vă seamănă.» «Te urăsc, Steriane, şopti Radu făcîndu-şi loc în noroi, şi dacă scap cumva, o s-o păţeşti urît de tot !» «Mor de frică», rîse Sterian. «De la voi am învăţat ura, voi ne obligaţi să vă hăituim, voi, scîrbele de fascişti, voi, certaţii cu legea, nu ne lăsaţi în pace. Mă ai în mînă, omoară-mă ! striga Radu. Trage, lasă-mi copiii pe drumuri, nu te sfii, căci dacă nu mă omori, te asigur că nici urmă de legionar nu rămîne, un singur criminal...» Nu mai putusem suporta dialogul. Eram convins că el prevesteşte un măcel groaznic şi, înspăimîntat, îmi acoperisem ochii. De ce îi provoca Radu, mă întrebam, sau, poate, la fel ca Iuliu, şi-a pierdut şi el raţiunea ? «Eu n-am să te omor imediat, îl asigură Sterian. Spre deosebire de tine, am obiceiul să avertizez, deşi-s urmărit de atîţia ani. Dar ce ţi-au făcut copiii ăştia ? Spune-mi clar, în cîteva fraze. N-au vrut să-l citească pe Marx ? Au greşit cumva zicîndu-ţi prost ? Ce ţi-au făcut ?» «Nu ţie-ţi dau socoteală !» replică Radu. «Atunci, copii, spuse vesel Sterian, dacă am ajuns aici, o să vă ofer un spectacol unic. N-aţi mai văzut, dar cred că veţi mai vedea... Luaţi loc în fotoliul de orchestră, copii. Gorune, la cel mai mic gest de împotrivire, tragi. El nu se sfieşte, Radule, moare de dragul vostru. Ştie că dacă-l prindeţi, îl aşteaptă ştreangul. Începem, desigur, cu tovarăşul activist Radu... Hainele jos, toţi, repede ! Tu, Stejar, îi cauţi carnetul de partid şi i-l dai să-l mănînce. N-ai minte, n-ai bani, dar carnete şi tu şi Brainea aveţi destule. Dacă nu-l găseşti, îi ofer eu unul... Poate are ceva decoraţii, nu se poate, o fi vînat destui de-ai noştri... Le mănîncă şi pe astea. Ceilalţi fac la fel. Cine refuză, va

fi decorat cu un glonte în fund, imediat.» «Aş vrea să-l ajut eu», se oferise, surprinzător, Iuliu, dar Ilie interveni iarăşi, repede : «Nu se poate, Iuliu, noi nu putem fi ca ăştia, chiar dacă ne-au eliberat.» «Nu, îi spun şi eu. Trebuie să ne vedem de-ale noastre. Nu sîntem cu ei, aici sînt alte răfuieli, murdare. Noi sîntem altceva.» «Să-i spun mersi pentru tot ce mi-a făcut ? se înfuriase Iuliu. Animalul ştie doar de bîtă.» «Ajută-mă, chiaburaş nenorocit, că şi ţie îţi vine rîndul», spuse Radu ameninţător. «Nu eşti cu noi, Măgurene, observ, dar te las cu Radu, ştie el ce să-ţi facă, rîse Sterian. Pentru că, să ştiţi, vă ducea la bal, la femei, probabil că asta v-a spus, nu ? Păcat, Radule, n-avem apă, o să-ţi meargă greu pe gît, dar şi mie îmi stă de atîta vreme. Dacă totuşi nu poate, bagă-i-l, Gorune, cu cuţitul !» zise Sterian foarte grav.

Spectacolul fusese îngrozitor. Radu nu voia, se apăra cu îndîrjire, deşi era trîntit la pămînt, răscolea noroiul, tuşea ; Gorun îl înţepa cu cuţitul, Radu gemea, Sterian se prăpădea de rîs, noi tremuram uluiţi pe marginea şanţului, în vreme ce oamenii care ne însoţiseră, imobilizaţi de spaima pistoalelor, mestecau hîrtia umezită cu salivă şi lacrimi. Radu, extenuat, se opunea cu încăpăţînare, scuipa, rînjea ameninţător, pînă cînd, cu o gravitate rău prevestitoare, Sterian trase piedica revolverului. «Gata, Radule, n-am încotro, să nu zici că am ales eu. Tu vrei să mori. Eu nu-mi retrag cuvîntul.» «Pe care nu-l ai, adăugă Radu. Uite, perfect, execut şi asta. Vreau să văd... N-aş fi făcut-o nici cu forţa dacă n-aş vrea să le dovedesc la chiaburaşii ăştia şi la laşii de alături că n-ai cuvînt, că sînteţi nişte lepre urmărite pe bună dreptate. Sînt gata, Steriane, poţi să tragi, am terminat.» «Îmi pare bine că eşti om de înţeles. Văd că ai poftă de mîncare. Păcat că n-am luat toate lozincile din comună şi opera bărboşilor. Cu ele am să-l satur pe Coza şi pe aşchia aia de Brainea», spuse satisfăcut Sterian. «Sînteţi liberi, din parte-mi. O să continue ai voştri. Regret că nu pot asista la spectacol. Sper să vă găsiţi de mîine slujbe mai cinstite, să lăsaţi în pace pe bieţii oameni. Cînd o să vă vadă şefii, sigur vă vor decora pentru bărbăţie şi curaj. Copii, haidem !» spuse Sterian şi, cu viteză incredibilă, trase cîteva gloanţe în celelalte roţi ale maşinii. «Păcat că n-avem timp, Radule, însă este ultimul avertisment. La următoarea întîlnire, nu mai stăm de vorbă. Mori dacă nu termini definitiv cu colectivele şi cu lămuritul. Du-te, măi băiete, acasă, nu-i de tine filozofia, tu eşti prost, Radule, dă-ţi seama. Am s-o rog, dealtfel, pe nevastă-ta să te cheme.». Radu tăcea acum, la fel ca şi ceilalţi, care, goi, dîrdîind de frig, stăteau cu mîinile sus, în drum. Cei doi le luară hainele, cotrobăiseră prin maşină, şi cînd fuseseră lîngă Sterian, mai trăseseră nişte gloanţe în motor. «A treia oară nu te mai previn, Radule. Te împuşc direct, hohoti nebuneşte Sterian. Pînă una-alta, drepţi, şi rămîneţi cu mîinile sus, acolo, în drum. Copii, luaţi-o înainte, ocoliţi-i.» Ordinul păruse atît de categoric, încît nu ne puturăm opune ; trecurăm drumul şi, încet, aşteptînd cu groază clipa cînd Radu şi ceilalţi vor fi seceraţi de gloanţe, simţeam cum mă cuprinde ameţeala. Dar Sterian se ţinuse de cuvînt, părea să nu-l mai intereseze cele întîmplate, mergea cu precauţiune, cărînd pe umăr carabinele sechestrate şi, din minut în minut, ne îndemna să ne grăbim.

Sînt clipe sau zile pe care n-ai dori să le trăieşti, te-ai bucura dacă ai sălta cumva peste ele, indiferent de preţul pe care ar trebui să-l plăteşti în schimb ; uneori ai prefera să mori, chiar dacă ai mai simţit cu adevărat gustul morţii, deci ştii ce-nseamnă, şi nu spui acest cuvînt ca orice om care are biata iluzie a veşnicie. Lovit de crengile unde, zgîriat

de murari, avîndu-l pe Sterian în urma mea, prezență copleșitoare, epuizantă, străbăteam pădurea în mare viteză ; odată ajunși aproape de rîu, ne angajarăm pe niște pante abrupte, ca, în sfîrșit, după un lung și obositor marș, să ne oprim la o casă de pădurar părăsită. Nimeni nu vorbise pe întreg parcursul, de fapt nici n-am fi putut, nesiguranța și orbecăiala îngrozitoare îți rețineau întreaga atenție. Eram liber, mai exact scăpasem de mașina lui Radu, de amenințările lui, dar îmi era și mai frică, atît de frică, încît nici nu mai îndrăzneam să mă întreb ce mă mai poate aștepta. Fără îndoială, mergînd cu Radu, îmi venea greu să mă gîndesc la ceva bun, eram de asemenea în plin necunoscut, însă acolo, în pădure, lîngă niște străini pe care-i aștepta în orice moment moartea — duceau o viață periculoasă, de hăituiți, mereu atacați și mereu atacînd — era de-a dreptul îngrozitor. Îmi plăcea curajul, dar numai cînd era vorba de idei, preferam necunoscutul și aventurile spiritului ; astălaltă formă de curaj, performanțele fizice, accentul pus mereu pe vitalitate mă depășeau, nu erau pentru mine, și, aflat între ei, urmărindu-le dezinvoltura în manevrarea armelor, comenzile prin semne și mormăituri, mă simțeam descoperit, de parcă aș fi fost parașutat în mijlocul unui trib de canibali. «De ce ? mă întrebam, cărei stele nenorocite, cărei zodii îi datorez toate astea ? Nu sînt pe măsura vieții, n-am fost născut spre a trăi, dacă într-adevăr asta este viața. Natura îți dă o inteligență, un spirit apt de perfecționare, o curiozitate flămîndă, dar și un organism debil, ridicol și, pe deasupra, te plasează în plin absurd, în care inteligența este ca o piatră legată de picior. Cui să-i mulțumesc pentru această ironie sinistră ? mă lamentasem în gînd. Lui Dumnezeu îi plac brutele, cretinii ?...» Nici eu și nici frații mei nu îndrăzneam să scoatem un cuvînt, iar Sterian cu cei doi se grăbeau, dereticau prin casă, pregăteau conservele scoase dintr-o trapă secretă, cercetau armele, hainele luate și, probabil, așteptau, la rîndul lor, să-i întrebăm ceva. Dar ce le-aș fi putut spune ? Ce întrebare mai avea sens cînd eram acolo, în plin munte, frînt de oboseală, adormit aproape ? Pînă la urmă, cei trei părăsiră încăperea, făcînd semn, numai un semn cu degetul, că se vor reîntoarce. Imediat auzirăm cîteva fluierături calme, îl văzurăm pe Sterian făcînd din fața casei niște semne cu mîna, nu erau singuri, și atunci, trezit ca dintr-un vis, Iuliu întrebă speriat : »Dar dacă ne abandonează aici ? Ce se va întîmpla cu noi ? Ce ne facem ?» Era neliniștit, și pe bună dreptate, însă cea mai acută dintre toate întrebările lui mi se părea a fi ultima. «Mergem acasă», spusei automat, la care Ilie se și grăbi să zîmbească. «Ne întoarcem la Radu, cu alte cuvinte, să ne dea și restul „datoriei“, nu ne-a ajuns... Crezi că te iartă după ce l-ai văzut umilit și dezbrăcat în marginea drumului ? Și, după logica lui, din cauza noastră ?...» «Dar tata ? îl întrebai nedumerit. El cum va afla ?» «Părerea mea e să ne întoarcem la noapte la facultate, rămînem acolo și-l anunțăm pe urmă, spuse Ilie, îi povestim totul decanului și este imposibil să nu ne apere.» «La ora asta, rîse Iuliu trezit parcă dintr-o ciudată reverie, n-ar fi exclus să ne caute și-n valizele colegilor noștri, presimt...» «N-avem de unde ști, spusei, însă avem în spate cîțiva oameni inteligenți. Pentru că, transpus în litera legii, Radu și Lupșe nu văd ce ne-ar putea reproșa.» «Că ești rudă de sînge cu regele Laosului, de pildă, spuse Ilie. Știi bancul cu ochiul în plus... Prima dată ți-i scoate pe ambii și abia pe urmă îi numără.» «Chiar și în acest caz, avem de-a face totuși cu niște oameni inteligenți, cu o justiție, cum o fi, încercam eu să-i conving, și, dacă prin absurd, ne condamnă, stăm cîțiva ani și pe urmă... N-am făcut nimic, ce Dum-

nezeu, nu se poate !» «Te pot condamna pentru orice dacă judecătorii seamănă cu Radu, asta nu-i o problemă, vorbi şi Iuliu. Toate sînt împotriva noastră, nu înţelegeţi ? E chestie de logică elementară, dar ei, el şi Lupşe, care n-au nici măcar aşa ceva, cum să te ierte ? Te poate condamna chiar răutatea lor. Ei spun : „Să se facă", şi am impresia că este cine să încropească motivele... Să vă dovedesc... Au intrat mai mulţi în casă, iar noi nici nu i-am văzut bine, şi am sărit pe geam.» «Chiar, ce ţi-a venit ?» l-am întrebat repede. «Exact ce ţi-a venit şi ţie, numai că eu sînt mai iute în mişcări, spuse el. Deci — culpă. Frica mea, deoarece ameninţarea, adică prezenţa lor în casă, nu intră în discuţie, nu e argument, nu valorăm ca martori pentru că sîntem rude. Pe de altă parte, mai facem parte dintr-o clasă condamnată, iar domnii de afară, asimilaţi aceleiaşi clase, ne-au eliberat. Cum ? De ce ne-au eliberat ? Cine ar putea dovedi că în realitate nu noi i-am chemat, deşi, vedeţi, nu i-am văzut în viaţa noastră, iar tata nu ar fi făcut asta : cînd aude de arme ori de pericol, turbă de frică dacă ele au legătură cu noi. Sterian face propagandă pentru ideile lui... Pe urmă, eu, ieşit din minţi, l-am călcat puţin pe Radu, şi, orice aţi zice, nu regret.» «Nu trebuia să faci prostia asta !» spusei. «Lasă-mă cu teoriile tale pacifiste, zise Iuliu. Sînt plictisit, mentalitate de mucenic dispus să încaseze la nesfîrşit. M-a scos din fire, asta e, ne-a umilit, ne-a jignit... Tu ştii ce ne-a făcut nouă în vreme ce erai în copac ?» «Presupun, replicai, nu e greu de ghicit, însă nu văd ce putem noi să-i opunem, prin ce să restabilim echilibrul ?» «Cu demnitatea, accentuă Iuliu. Nu mă voi tîrî niciodată în aşteptarea norocului sau indulgenţei. N-am de ce să le cerşesc milă. Detest viaţa de cîrtiţă.» «Dar te ratezi, — profesia, viitorul, toate se pot duce, n-avem tăria să ripostăm în acest fel.» «Atunci, interveni Iuliu, trăiesc o zi, însă nu mă umilesc.» «Şi ? întrebai disperat. Eu, unul, nu rămîn cu ăştia. Mereu hăituiţi, pînă nu peste mult, cînd vor fi împuşcaţi ca nişte animale. Crezi că Sterian şi ai lui sînt mai blînzi ? O viaţă fără şanse, o fugă continuă.» «Şi riscul de a ne fi salvat ? întrebă Iuliu. Nu-ţi dai seama ce gest superb ?» «La ce ne foloseşte ? spuse şi Ilie. Ne-a scutit de bătaia, umilinţa, înjosirea de azi, oferindu-ne în schimb una şi mai solidă mîine, sau, aproape sigur, moartea. Cine crezi că ne va ierta cînd ne-au eliberat tocmai ei ? Nu vă daţi seama cît ne înfundă în realitate „sacrificiul" lor !» «Trebuie totuşi să găsim o soluţie, spusei disperat. Şi, cred, numai tata este în măsură să ne-o dea.» «Eşti cam idiot dacă crezi asta, observă Ilie. Fi-i-ar şi lui pămîntul al dracului, că l-am rugat să se înscrie, să ne lase odată în pace, ori să vină la oraş.» «Nu fi nedrept, spusei, de asta a venit după noi, şi doar pentru noi îl păstrase. «E adevărat, recunoscu Ilie, deşi, sincer, nu văd nici o ieşire.» Cînd a intrat Sterian, epuizasem o nouă serie de argumente şi contraargumente, fără să ajungem la vreun rezultat : nici cum eram nu se putea, nici nu găsisem o soluţie mai bună, dar, curios, nici vinovaţi cerţi. Pentru că şi Radu îşi apăra în ultimă instanţă cauza lui, pîinea lui, şi la atît îl ducea mintea. Sigur, astăzi îţi pot oferi infinit mai multe detalii ; atunci aşa gîndeam şi în mine aşteptam ca rezolvarea să vină de la Sterian. «Ei, băieţi, zise el, vă aflaţi pe teritoriul unităţii de partizani „Avram Iancu", şi comandantul ei, căpitanul Sterian, vă urează bun sosit.» Avea o voce aspră, sigură, părea un om energic, hotărît, însă prezenţa lui mă contrariase : cultul meu pentru marele erou fusese cu vehemenţă lezat, era un fel de indignare copilărească, sinceră, care pînă la urmă a fost neutralizată de curiozitate. «Fiecare joc are regulile lui, poate cu asta se

începe, însă e nemaipomenit de trist cum toate catastrofele, nulitățile, aventurierii și escrocii simt plăcerea să se lege de un nume mare, să-l tîrască după ei în noroi. Oare nu mai există nimic sfînt, nealterat, pur, n-ai unde să te refugiezi ? Fiecare îi confecționează uniformă după dimensiunile lui, e o mare și cumplită goană pentru a compromite puținii eroi mari, tragici pe care-i avem.» «Noi sîntem avangarda oamenilor cinstiți și asupriți din regiunea aceasta, spuse Sterian, mîna lor răzbunătoare, întruchiparea curajului și demnității, a speranței lor. Ei, prin greve tăcute, prin neparticipare, noi, cu forța armelor, pregătim eliberarea țării de sub teroarea comunistă, drumul democrației și legalității. Nu sîntem singuri, întregul Occident este cu ochii pe noi, ajutorul lor efectiv nu va întîrzia, eliberarea popoarelor captive este aproape.» Vorbea sigur, însuflețit, părea să creadă sincer în cele spuse, însă, nu știu, auzindu-l, mă dezumflasem de tot. «Săraca țară românească, mai ales de „speranțe" din astea a avut parte și de făgăduieli, una mai goală ca alta. Care Occident ? aș fi vrut să-l întreb. Cel care a lăsat să fie anexată Austria și, de același Hitler, invadată Cehoslovacia, împărțită Polonia, ciuntită oribil România ? Occidentul are cultură și industrie formidabile, dar în materie de politică sînt lipsiți de curaj, fricoși, la pămînt, sau nu le-a păsat pînă ce au fost invadați, ceea ce e cam același lucru.» Sigur, era o opinie de amator de istorie, însă nu mi-am schimbat-o nici azi. Îmi veniseră în minte coloanele de cehi care apăruseră în Satu-Mare, căruțe, cai, mașini, grupurile derutate zăcînd inerte pe marginea trotuarelor, lacrimile ce nu mai conteneau, trenurile cu polonezi și ziarele : *Guvernul Poloniei se află în România ; Poporul nostru a știut și va ști întotdeauna să-și ajute prietenii aflați în suferință.* Și pe noi, cînd țara a fost ciuntită brutal, obligată să intre în război, obligată să trăiască sub spectrul dispariției de pe harta Europei, cine ne-a ajutat ? S-au rugat pentru noi și eventual ne-au dat sfaturi. Știam de atunci că nu este cine să ne ajute, că nu puteam conta decît pe noi înșine, pe curajul nostru, pe rezistența și inteligența noastră. Și vezi, chiar și în acele condiții nesuferite am fost totuși oameni. Uite, în cazul evreilor, numai noi — cu nemții în casă — nu i-am trimis în lagăre, în vreme ce alte țări, profund democratice, cu mare tradiție parlamentară, cu universități fondate în secolul al XIV-lea, nu s-au jenat. Pînă și omul cel mai de jos spunea : «O fi evreu, îl privește, dă-l dracului, da-i om mai înainte de toate și trebuie să trăiască», și-l ajuta cum îi stătea în putere. Război ? Vorbă goală. O să înceapă ei un nou război, de dragul nostru, cînd ne-ar fi putut sprijini fără război ? Cine avea timp să creadă ? Occidentul e preocupat să stoarcă ce poate de la Unchiul Sam, iar lui Sterian îi vindea iluzii. «Un lucru nu știi, domnule Sterian : istorie ! Și cîți oameni nu s-au pierdut din cauza asta, cîte destine nu s-au sfîrșit prematur ori au pornit pe o cale strîmbă, fără ieșire.» Monologul meu durase puțin, avusesem pentru o clipă senzația că mă aflu iarăși într-un mediu familiar mie, discursul lui milităros și naiv îmi redeschisese apetitul de a contrazice, dar mi-a atras brutal atenția asupra situației noastre din acel moment. Aceeași teamă și aceleași cerințe : supunere, loialitate. Imediat ce-și terminase cuvîntarea, venise la noi și, pe rînd, ne strînsese mîna, ne ceruse să-i repetăm numele, studii și celelalte, apoi ne poftise la masă. Din camera alăturată apăruse o femeie foarte tînără, îmbrăcată cu pantaloni de călărie, cizme și cu o haină de piele splendidă, croită pe talie. În mînă avea o tavă rudimentară, de lemn, pe care se găsea caș proaspăt, pîine, conserve de porc cu fasole și, neașteptat, două sticle cu vin. «Prie-

tenii despre care ţi-am vorbit, făcuse Sterian prezentările. Ea este Stanca. luptătoare de elită, cu care sper să vă împrieteniţi.» Fata se înroşise, iar cînd Iuliu, mare amator de femei, voise să-i sărute mîna, ea şi-o retrase repede, încurcată. «A ţinut să vină şi Stanca la întîlnirea cu Radu, însă am oprit-o. Fusesem informat că va veni chiar Brainea în Arini, şi cum voiam să-i dau o lecţie să mă pomenească, am participat eu.» Mîncarăm încet, cu plăcere, serviţi cu multă grijă de fată. În tot acest timp, nu discutarăm decît banalităţi : vreme, peisaj, gusturi ; Sterian amîna mereu singurul subiect care ne interesa. «Să nu vă închipuiţi că asta este viaţa de partizan, spuse el într-un tîrziu. Sînt zile cînd nu mănînci şi nu dormi deloc, ataci şi eşti atacat, sînt zile cînd te însoţeşte, la fiecare pas, moartea. Peste cîteva ore va trebui să plecăm, căci oamenilor lui Brainea n-o să le convină lecţia primită, sînt capabili să aducă toată armata pe urmele noastre.» «Şi cu noi ce se va întîmpla ?» l-am întrebat repede. «Cred că nu e greu de presupus, rîse Sterian. Nu prea aveţi de ales. Cel puţin aşa mi se pare mie. A ales Radu în locul vostru, el v-a hotărît destinul. Dacă nu vă salvam, e simplu : vă înfundau la odihnă. Aţi fi ieşit nişte epave. Dacă vă reîntoarceţi, e şi mai simplu. Aveţi deci o unică şansă : să luptaţi împreună cu noi. Victoria este aproape, războiul şi eliberarea sînt iminente, iar dacă murim ca nişte viteji, ne aşteaptă istoria, copiii copiilor lui Radu vă vor învăţa la şcoală şi vor muri de ruşine. Vă aflaţi în faţa unei vieţi demne, periculoase, în faţa marii aventuri care va duce la crearea unei Românii noi, democratice. Ca oameni, după victorie, vă aşteaptă marile metropole, unde vă veţi putea desăvîrşi studiile. Doctor de Oxford parcă sună altcumva, mai frumos ca doctor de Kiev. Am fost, travestit, desigur, la o şedinţă în Arini şi l-am auzit pe Coza. Nu vă îndoiţi, cred, puteam să-l distrug, dar încă n-are rost, trebuie să aşteptăm momentul cînd va apăsa pe accelerator, cînd populaţiei îi va ajunge cuţitul la os. Ştii ce zicea individul ? Toate femeile, indiferent de sex, vîrstă, profesie, sînt egale în faţa bărbaţilor. Păi, te întreb, judecînd numai după această simplă frază, unde crezi că vor ajunge ? Mai poate să dureze ? Dacă ar fi în ţara asta mai mulţi oameni dintr-o bucată, ar fi simplu. Dar preferă să geamă decît să ia arma. Preferă lenea şi compromisul în locul unei vieţi demne, periculoase. Preferă să fugă, să se ascundă, în loc să ia viaţa de piept. Eu sînt un democrat, dar ţara nu este pregătită pentru democraţie. Trebuie învăţată pas cu pas acest greu şi delicat alfabet. Pînă atunci au nevoie de pîine şi de circ. Totul este forţa şi puterea. Şi o vom obţine.» Puterea ? Cuvîntul mi se părea deşert, gol, ilariant aproape. Oameni fără sentimentul timpului şi al ridicolului. Ce a rămas din Carol cel Mare, din Atila, din Darius ? Cîteva capitole într-o carte. Dar din miniştrii şi subminiştrii lor ? Nimic. Nici măcar o urmă nu le atestă trecerea. Vinul ne încălzise, articulaţiile ni se destinseseră, îmi era aproape somn. Iuliu nu fusese prea atent, se uitase încontinuu după femeia pe care Sterian o adusese probabil de momeală ; Ilie părea închis în el, prăbuşit, nu scotea o vorbă, cerceta neîntrerupt pămîntul încăperii, aşa că numai eu căutam febril o soluţie onorabilă. Eram, desigur, şi victime ale confruntării dintre Radu şi Sterian ; acesta din urmă apăruse într-un moment nefast pentru noi şi, în felul lui, ne salvase fără voia noastră, deci nu se cuvenea să-l jignesc, chiar dacă teoriile lui, unele stupide, îmi displăceau profund. Trist era că o a treia soluţie mi se părea exclusă în acel moment, deşi, oricum, nu aveam de gînd să rămîn, mă îngrozea ideea că, forţat de împrejurări, ar

trebui totuşi să mă apăr cu arma. Puterea la oameni ca el? Ce a rămas de pe urma acestor tumori? Durere cumplită, oameni dezvoltaţi strîmb, frică. Groaznic de periculoşi. Nimeni însă, absolut nimeni n-a mişcat un deget la Hitler, l-au lăsat să se dezvolte în pace. În acelaşi timp, există suficienţi oameni ce se opun urgent unei idei noi, la apariţia unui om excepţional ; nu le pasă prea mult de tumorile amintite, le lasă, sau poate se tem... Era imposibil, nu puteam renunţa la gîndul că undeva este exclus să nu existe un om în măsură să înţeleagă complicata istorie în care, involuntar, căzusem. Ce-mi rămînea? Să-i spun ce cred, deşi, sincer, îmi era frică să nu mă împuşte el : îi aflasem un loc de întîlnire, îl cunoscusem fără mască şi, în egală măsură, îl jignisem refuzînd să rămîn. Eram sigur că nu mă va putea înţelege, avea idei puţine,şi fixe, era fanatic în convingerile lui, trebuia să-şi salveze pielea cu orice preţ şi, deci, împrejurările-l obligau să fie necruţător. Ce-mi rămînea? Să tatonez, pe ocolite, terenul, cu prudenţa celui ce-şi joacă ultima carte. Îmi va da drumul, probabil, dar mai încolo, în pădure, un supus de-al lui îmi va trage un glonte, căci Sterian avea toate motivele să nu creadă în rezistenţa mea, în eventualitatea că aş fi prins. Era clar, fusesem văzut de către patru oameni că plecasem cu ei. «Domnule căpitan, îi spusesem, hotărît să utilizez cît mai exact o terminologie care părea să-i facă plăcere, am admirat superbul dumneavoastră act de curaj, vă respect credinţa, însă eu, cel puţin, am certitudinea că nu m-aş putea adapta, n-am această nevoie de putere, sînt un om slab, am trăit toată viaţa printre şi pentru cărţi, or, aici...» «Toate se învaţă, domnule Măgureanu, spuse Sterian, deloc surprins de vorbele mele. Uite, această tînără, Stanca, a fost siluită de unul, el zicea că e om de-al lui Brainea, la un chef. Atunci a venit în rîndurile noastre, Ea, dintr-o fată plăpîndă, timidă, a ajuns o mînuitoare perfectă a tehnicii de luptă.» Fata nu reacţionase nici într-un fel cînd i se povestise istoria, stătea aplecată şi arunca în pămînt un pumnal solid, vînătoresc. «Este incalificabil», interveni şi Iuliu, voind parcă să atragă atenţia fetii asupra lui. «Sigur, e impresionant, recunoscui la rîndu-mi, dar altceva nu mi se potriveşte, n-am pic de ură în mine, nu simt ce înseamnă a vrea putere...» «Te înşeli, zîmbi Sterian, cred că nu vrei să recunoşti. Sper că nu ţi-a făcut plăcere tratamentul lui Radu. Nu-mi vine să cred că la un moment dat n-ai simţit nevoia să-l strîngi de gît. De asemenea, sînt sigur că dacă eşti în clipa de faţă aici, şi nu la şcoală, n-ai nici un motiv să nu-i fii îndatorat. Noi ne asemănăm perfect, chiar dacă te surprinde. Eu te întreb : de ce citeşti cărţulia asta? Tu, firesc, îmi răspunzi : *să ştiu*. Adică vrei să cunoşti mai mult, vrei să ştii tot cît se poate, cît reuşeşte un om din zilele noastre şi cu condiţiile noastre. Ei bine, eu vreau putere pentru că vreau putere. Pentru asta sînt născut. Esenţa este deci aceeaşi. Mergem amîndoi pînă la capăt, cu pasiunile şi suferinţele noastre, să ne slujim religia, să ne răzbunăm umilinţele. Ne satisfacem, în felul nostru, nişte nevoi spirituale, ridicîndu-ne deasupra oamenilor obişnuiţi, a plevii care îţi rîde şi plînge la comandă, a turmei oarbe şi inconştiente ai cărei învăţători şi îndrumători trebuie să fim. Sigur, mijloacele diferă, dar asta n-are nici o importanţă. Acum, refuzîndu-ţi-se cartea, studiul, ai o singură şansă pentru a-ţi satisface orgoliul : să iei arma. După victorie, îţi poţi permite orice.» «Ştiu eu ? răspunsei. Pleava, cum o numeşti dumneata, trebuie luminată, nu împinsă la măcel. Dă-i cultură, şi va şti să aleagă singură.» «Dă-i cultură prea multă, hohoti nervos Sterian, şi te va vinde sau dispreţui.» «Eu nu

m-aş simţi grozav ca stăpîn peste o turmă de analfabeţi, ripostai imediat. Cînd îţi impui gusturile cu forţa, cînd îţi regizezi aplauzele, cînd tu te proclami unitate de măsură a tuturor văzutelor şi nevăzutelor, parcă...» «Dar ce fantastic e drumul pînă acolo ! se entuziasmă Sterian. Dacă ai reuşit să ajungi cu sau fără voia lor, înseamnă că îţi merită şi calităţile şi defectele. Viaţa este pentru oamenii puternici, care ştiu ce vor. Pe ceilalţi îi modelezi cu mîinile tale. Îţi construieşti cu ei şi un viitor, un viitor pentru oameni energici, tari, care vor veni.» «Depinde mult de sculptor», spusei hotărît să închei o discuţie ce risca să degenereze. Văzusem dezlănţuită furia legionară, înţelesesem imensa prăpastie dintre vorbele şi faptele lor, dar parcă, pînă la moartea lui Iorga, erau în afara mea, mă ferisem, îi evitasem ca pe o boală contagioasă. După asta, aş fi vrut să fac ceva, mă scîrbiseră, însă mai mult decît să-i neg, să-i condamn în mine, nu reuşisem. Prea erau respingători. Şi iată-mă la masă cercetîndu-l cu atenţie pe Sterian. Nici el nu ştia să piardă, dar şi altfel, amestecul ciudat de agresivitate şi entuziasm infantil mă prevenea că am în faţă un om deosebit. Pe de altă parte, recunoşteam trist : omul are o credinţă, fireşte, nu-s de acord cu ea, dar o are, la asta l-au dus inteligenţa şi viaţa lui, pot să o detest, însă nu pot să nu recunosc că o are. Pe cînd eu ? Eu în ce cred ? Pentru ce aş fi gata să-mi dau viaţa ? La ce carte să apelez pentru a găsi înţelepciunea salvatoare ? Fireşte, nimic nu mă mulţumea, iar, în plus, amînasem mereu un subiect la care ar fi trebuit să meditez demult şi ceva mai serios. Este suficient să-i spun că are dreptate şi va fi mulţumit, mă gîndeam, şi chiar dacă i-aş fi infirmat întreaga demonstraţie, recunoaşterea mea, aprobarea i-ar fi fost suficientă, asta aşteaptă, are nevoie şi el de o «certitudine». Ilie, care ascultase atent discuţia, intervenise neaşteptat, făcînd să-mi îngheţe sîngele : «Eu, domnule căpitan, voi pleca la facultate. Sigur, cu precauţie. Dacă nu găsesc sprijin, mă reîntorc. Vă cer trei zile pentru asta.» «Şi dacă te prinde, mi-i aduci pe cap. Poate te urmăresc, n-ai experienţă.» «M-am gîndit şi la acest aspect, continuă Ilie. Spun că v-am părăsit imediat şi am stat ascunşi în ruinele castelului. În oraş e simplu : voi avea martori că am fost acolo. Ceilalţi ? Pentru a nu fi prinşi, au fugit să lucreze pe un şantier naţional. Dar e inutil, mă travestesc, de nu mă recunoaşte nici tata. Peste trei zile sînt prezent.» «Nu aici, spuse Sterian, la castel. Drumul este zadarnic, însă nu vreau să aveţi remuşcări. Pe urmă, e şi o verificare a inteligenţei voastre.» «Eu rămîn, spuse, Iuliu. După cîte i-am făcut lui Radu, nu cred că voi fi iertat. Dacă rezolvi tu ceva, apar urgent.» «Voi pleca şi eu, spusei, să-l anunţ pe tata. Trebuie să ştie ce e cu noi, altfel înnebuneşte. Merg noaptea, e simplu, am o ascunzătoare în pivniţă. Şi cum hotărăşte tata, aşa fac.» «Am să vă dau instrucţiuni individuale la plecare. Pînă atunci, nu strică puţin somn, spuse Sterian. Şi meditaţi asupra unui subiect : trădarea înseamnă moarte. Un om de-al meu vă va conduce. Tu, Stanca, vezi de haine. Iar dumneata, Iuliu, care te-ai dovedit a fi cel mai înţelept, vei începe antrenamentele. Poate, să vedem, peste cîteva luni o să ne scrii din Occident. Nu reţin pe nimeni cu forţa, dar, după cele ce aţi aflat, sînteţi obligaţi să vă supuneţi disciplinei militare, severe.»

Deşi fusesem lăsat singur, am adormit destul de tîrziu, greu. După scurta relaxare datorită vinului, m-am pomenit iarăşi cu nervii întinşi la paroxism : de gesturile şi de vorbele noastre ne putea depinde chiar viaţa, însă orice aş fi făcut, nu reuşeam să văd dincolo de momentul so-

sirii acasă. Un lucru mi se părea indiscutabil : preferam să mor în orice clipă decît să fiu obligat să omor pe alţii. Eram absurd, simţeam bolnăvicios că trebuie să trăiesc, însă, cu toate astea, nu puteam crede că aş reuşi să-mi păstrez viaţa omorînd, să accept soluţia lui Iuliu. Încercarăm să-l lămurim să vină, însă în zadar. Îl speriase curajul de a-l fi lovit pe Radu ? Îl tenta grozav viaţa aventuroasă şi, în sfîrşit, recompensa pe care i-o făgăduise Sterian ? Voia să-şi ţină cuvîntul dat probabil într-un moment de euforie sau, poate, era cel mai lucid, cel mai cu picioarele pe pămînt dintre noi ? Nu-mi dau seama. Spre deosebire de alte discuţii, Iuliu spunea trist, copleşit : «Nu insistaţi, e zadarnic, rămîn», astfel, că, la plecare, ne-am îmbrăţişat cu sentimentul că nu ne vom mai vedea niciodată. Cred că l-aş fi convins pînă la urmă să vină cu noi dacă insistam asupra unui argument apărut mai tîrziu, care mi-a terorizat întreg drumul : şi anume că însoţitorul ne-a fost dat anume pentru a ne împuşca, să nu cumva să trădăm ascunzătoarea şi toate cîte le văzusem. Am certitudinea că spunîndu-i asta ar fi venit, poate din solidaritate, poate pentru că dintre toţi el era omul de acţiune, şi ştia asta, ştia că numai el ar fi avut vreo şansă să ne salveze. Eu însă nu m-am întors din drum, nu voiam să-i influenţez opţiunea dintr-un singur motiv : de dragul tatii, cineva dintre noi trebuia să rămînă în viaţă, să-i spună ce s-a întîmplat, să aibă grijă de el.

Îmbrăcaţi ţărăneşte, cu nişte desagi pe umăr — în ei ne duceam hainele şi mîncarea pentru încă o zi — ne începusem drumul care avea să ne despartă definitiv, stăpîniţi de emoţia iminentă în faţa unei aventuri teribile. Însoţitorul, un ţăran mic, anonim, foarte închis, cu o privire neliniştită, mergea înainte, noi în urmă, şi, cum ne sfătuise, puţin depărtaţi, ca, în eventualitatea unei întîlniri cu Brainea, să ne rămînă o şansă pentru a fugi. Nu cunoşteam locurile şi eram convins că nu peste mult, cînd se va ivi prima prăpastie, vom fi seceraţi sau împinşi în ea. După vreo două ore de mers prin pădure, convins că ne înfundăm tot mai mult în loc să ieşim, nu m-am putut reţine şi i-am şoptit lui Ilie obsesia mea : a rămas îngrozit, nu se gîndise o clipă la asta, însă era şi el sigur că nu poate să ne aştepte altceva din moment ce, după atîta drum, n-am întîlnit un luminiş, vreo cărare, un semn că pe aici mai circulă oameni şi, disperat aproape, mi-a propus să-l atacăm noi. Îţi dai seama cum am reacţionat ! Deşi fusese suspiciunea sau «descoperirea» mea, din clipa cînd Ilie o acceptase şi îmi furnizase acelaşi argument, sofisticatul din mine a început să găsească infinit mai multe scuze şi, fireşte, toate erau în favoarea laşului şi milosului ce eram. «Trebuie să-i vorbim, îmi spuneam, să-l înduioşăm, să-i făgăduim că vom dispărea în alt capăt al ţării, dar mai ales să-i răscolim urma de umanitate din el, să i ne facem simpatici, să-i stîrnim mila şi înţelegerea.» Ilie era convins că n-aveam de ales, nu puteam risca, şi m-a asigurat că nu-l impresionează refuzul meu, se va descurca şi singur. Bineînţeles, n-am fost de acord şi, îngrozit, începusem să-i urmăresc şi mişcările lui Ilie : mergeam în urma lui, ne apropiam de om pînă la atingere, însă el, cu un zîmbet confuz, conspirativ, ne îndepărta şi, cîţiva zeci de metri, nu-i puneam la îndoială bunele lui intenţii, ca, pe urmă, să reîncepem chinuitorul joc, care mă convinsese că nu mă înşelasem în privinţa structurii lui Ilie : nu era în stare nici el, însă, cu toate astea, poate pentru mine, continua acel ciudat balans care mă exaspera ; dacă totuşi îl atacă Ilie, ce fac ? Nu voi putea recurge la înţelepciunea însoţitorului, ci va trebui *chiar eu* să *încerc* să-l omor. Şi atunci?

Nedumerirea respectivă îmi furnizase o altă soluție, care, sigur, ne-ar fi salvat, și astăzi am fi fost toți în viață, cu studiile desăvîrșite și, probabil, unii cu niște funcții onorabile : să-l omorîm și să-l predăm lui Radu, spunîndu-i : «Uite, am făcut ceea ce n-ați reușit nici unul : l-am omorît, are arme, probe sigure că e cu Sterian. Este semnul suprem al atașamentului și cinstei noastre. Vi-l oferim, puteți să vă atribuiți moartea lui, nu ținem, lăsați-ne însă liberi, ne ajung consecințele psihice ale crimei.» Dar ce rost ar mai fi avut, pe urmă, viața mea ? Cît aș mai fi rezistat ? Prea mult nu, m-ar fi sufocat frica și greața față de mine însumi, m-ar fi sufocat vinovăția înainte de a ne fi găsit Sterian. Așa că n-am întreprins nimic, poate și pentru că nu eram obișnuit să mă gîndesc la rău, să mă aștept numai la rău. Cel mai simplu ar fi fost să ne predăm și să suportăm eventualele consecințe. Astăzi am fi fost reabilitați. Dar atunci cine putea ști care erau acele consecințe ? Dacă toată lumea ar fi suferit de atîta rațiune, am fi fost scutiți de războaie și de chinuri, raiul biblic n-ar fi avut ce căuta în mintea și speranțele atîtor oameni. Din păcate, însă, ne cam privim cu generozitate, ne judecăm greșit după cei cîțiva raționali care cu adevărat împing înainte cunoașterea. Și asta ne împiedică de multe ori să apreciem exact diversele împrejurări complicate. Plasăm de obicei pe un plan secund instinctele și pornirile egoiste, cînd de ele ar trebui să ținem în primul rînd seama. Sigur, aș fi avut dreptate să judec și altfel : se salvează cel care este mai bun. Viața noastră era infinit mai valoroasă decît a lui. Vîrsta și profesiile ne dădeau șansa ca nu peste mult să chiar însemnăm ceva, Ilie a fost un student foarte bun, or, ca medic, ar fi salvat cît de cît ceva ; Iuliu ar fi apărat sau judecat corect, căci era adept fanatic al adevărului pînă-n pînzele albe. Plus că avea o demnitate împinsă și ea pînă la absurd. Ilie era tolerant, blînd ; Iuliu însă nu cunoștea umilința, n-o suporta. Eu, desigur, într-o viață, din numeroșii elevi pe care i-aș fi avut, aș fi lustruit destui oameni. De fapt, chiar dacă n-aș fi izbutit să cresc decît zece oameni buni, e teribil să știi că în lume există cu zece subdezvoltați mai puțin. Pe cînd însoțitorul, condamnat oricum la moarte, mai putea să omoare, pînă la executarea sentinței, încă o seamă de nevinovați. Adevărul este că n-am făcut decît ceea ce am făcut și nici astăzi, după ce cunosc toate chinurile prin care am trecut, n-aș fi în stare, cred, să-l omor, deși, ca judecător — nu tu faci legile, ci le aplici pe acelea care sînt — dacă ar fi trebuit să-l condamn, aș fi făcut-o. Îți dai seama, cred că nu sînt născut pentru politică ; sigur, și tăcînd, supunîndu-te, faci politică, eu însă n-am reușit decît să mă plasez în afara acestei maladii moderne.

La marginea pădurii, cu moartea-n suflet, i-am strîns mîna omului, am luat banii ce ni-i oferise, am fixat semnalul pentru eventuala întîlnire, dar, automat, convinși că viața noastră se termină atunci, ne-am îmbrățișat și noi, ca, pe urmă, cu ochii închiși, să o luăm prostește la fugă, înainte, pînă am ajuns la marginea rîului și apoi la drumul de țară. În apropierea satului ne-am pierdut într-un mare grup de țărani beți ce veneau de la tîrgul de vite și, într-o căruță cu cai, l-am străbătut încet, la pas ; ne-am revăzut casa, însă nu ne-am oprit ; din primărie se vedea exact ușa noastră, ori poate că eram așteptați deja. Ilie, tulburat, și-a continuat drumul, pe cînd eu, în celălalt capăt de sat, am coborît și, noaptea, prin grădini, m-am reîntors. Mama era în grădină ; o trimisese tata să-și facă de lucru, să ne prevină. Fusese convins că e imposibil să nu ne întoarcem. Tata, disperat aproape, m-a dus direct în pivniță și, de acolo, de după peretele acela fals, construit între timp, n-am mai ieșit.

Radu îl sculase imediat ce ajunsese în sat. Lupşe îl cam bruscase, oricum, toată ziua rămăsese la noi şi, închis într-o cameră, ne aşteptase. Mai tîrziu urma să-l schimbe Radu sau altcineva ; eu, norocos, picasem în pauza de masă. «Trebuia să reveniţi sau să mergeţi direct la şcoală. Dar se pare că aşa v-a fost scris, neamul nostru este sortit distrugerii, se răzbună pe noi păcatele tatii, care a trăit, fie iertat, ca un sălbatic, fără teama Celui-de-Sus. Tu trebuie să rezişti cu orice preţ. Nu-ţi rămîne decît să stai aici, ascuns, pînă se vor limpezi vremurile.» Mi-a adus saltea, pături, haine groase, un ciubăr pentru nevoi, cărţi, o lanternă şi o cruce veche, seculară, de aluminiu, rămasă de la primul popă din neamul nostru. «Să-ţi aminteşti că oricîte ai îndura, orice ţi-ar face, El, Isus, a suferit mai mult decît noi. Am tăiat sus podelele, pe acolo o să-ţi las mîncarea şi o să-mi dai ce nu ai nevoie. Indiferent ce ni s-ar întîmpla, orice ai auzi, să nu zici nimic, să nu faci nimic, să ai încredere în mine. Măcar tu trebuie să trăieşti !» Acolo, după butoaie, în noroiul umed al pivniţei, tata căzu în genunchi şi, deznădăjduit, începu să se roage : «Doamne sfinte, ţi-am făcut o biserică pentru iertarea păcatelor strămoşilor şi părinţilor mei. Îţi mai fac una dacă-mi salvezi aceşti copii sau, dacă e prea puţin, ia-mi, Doamne, viaţa mea, numai nu-i pedepsi pe ei, care n-au nici o vină.»

Nu m-am gîndit la nimic în momentele acelea grave, exasperant de triste, nu aveam puterea să mă gîndesc, eram pur şi simplu epuizat din cauza emoţiilor, astfel că am adormit, cred, înainte ca tata să fi aşezat definitiv cărămizile în mica uşă prin care intrasem. Îi spun, totuşi somn, însă nu-mi dau seama ce fusese : ceva din mine, foarte lucid şi treaz, pipăia neîntrerupt zidul, era atent la orice zgomot, veghea, în vreme ce partea cealaltă zăcea, era terorizată continuu de două imagini alternative: cădeam într-un gol întunecat, mă prăbuşeam urlînd de durere, iar apoi, undeva, într-un spaţiu închis, pe un fond negru, apăreau doi ochi uriaşi, ciclopici, şi o armă, pe care n-o vedeam, se descărca, îmi zdrobea burta, provocîndu-mi nişte dureri îngrozitoare. Aceste imagini se succedaseră atît de des, încît, la un moment dat, am încercat să mă smulg, dar m-am lovit violent cu capul de perete, numai că în loc să-mi dau seama unde sînt, avusesem impresia că m-am adîncit şi mai mult în vis. Durerea mă trezise şi, în paralel cu ea, mă invadase o spaimă incredibilă : stomacul mi se strîngea, dar nu era vorba de greaţă ori de vomă, era o greaţă psihică, făceam un efort cumplit, absurd, de a elimina toate organele din mine, de a mă elimina din mine pe mine însumi. Întunericul sufocant, strîns în jurul meu, senzaţia fizică de constricţie, cuvintele oprite în gît mă făceau să înţeleg că asta e, de fapt, moartea, şi atunci, disperat, inconştient, am început să mă rog, însă utilizam exact vorbele tatii, mă rugam parcă şi în locul lui : «Doamne, sînt un porc, un ticălos, am făcut toate relele pămîntului, dar nu mă pedepsi luîndu-mi aceşti copii nevinovaţi, îmi ajung, Doamne, umilinţa, viaţa de cîine, înjosirea şi mizeria, îmi ajung chinul aşteptării, frica şi durerea. Sau dacă ele sînt prea puţine, cheamă-mă la tine, să mă căiesc în faţa ta.» Îmi urlam şi propria-mi disperare, scoteam treptat nişte sunete din ce în ce mai dezarticulate, căci, incredibil, alături, simţeam nu o fiinţă, nici un spirit, un *ceva* ce-mi urmărea toate mişcările, mă îngrozea. Cu un efort neobişnuit, imprudent, am aprins lanterna şi, din faţă, deasupra ciubărului, Cristosul strîmb, monstruos, răstignit de cel puţin cîteva secole, s-a prăbuşit peste mine, m-a trîntit pe spate şi, acolo, pe pat, domolit puţin de lumina efemeră

rămasă în memorie, reuşisem, în sfîrşit, să spun : «Sînt aici», şi poate că greaţa aceea neobişnuită şi constricţia toracică s-ar fi atenuat dacă acel *ceva,* prezenţa umană logic exclusă, imposibilă, însă afectiv existentă, stînjenitoare, ar fi dispărut ; dealtfel, şi mai tîrziu, din moment ce o dată o simţisem, nu m-a părăsit, m-a incomodat cu intermitenţe acea prezenţă aproape umană, acea senzaţie indescriptibilă. Un amănunt m-a salvat cumva : mica fereastră de aerisire a pivniţei pe care tata, din lipsă de timp sau poate deliberat, n-a zidit-o. Am încercat atunci să mă culc invers, cu capul unde-mi fuseseră picioarele, însă înapoi era un spaţiu destul de mare, negru, incomodant. Mi-am îndoit salteaua pe lîngă perete şi, în micul fotoliu astfel construit, concentrîndu-mă asupra geamului, bucuros de lumina unei nopţi clare, senine, am reuşit treptat să-mi revin. Fusesem ajutat şi de paşii repezi, agitaţi, de scîrţîitul podelelor casei. Nu îndrăznisem să mă gîndesc ce voi face, cum voi putea traversa noaptea. Ştiam că după ora unsprezece orice zgomot încetează, o linişte nefirească, insuportabilă înăbuşă totul, doar cîinii, lătrăturile lor repezite, inutile certifică existenţa mişcării, a vieţii. Reţin cu precizie senzaţiile astea, pot, incredibil, să le retrăiesc, sînt senzaţiile de început, mult prea brutale. Pe urmă, au trecut luni, chiar ani, noaptea mea a durat ani întregi, însă nu-mi amintesc să mai fi trăit o asemenea spaimă. Nu mă mai preocupase niciodată cu atîta insistenţă număratul paşilor, ghicitul direcţiei în care se îndreptau, sau mai ştiu eu. Viaţa mea se organizase la început în funcţie de un singur moment ; miezul nopţii, cînd mi se aducea mîncarea, cînd, foarte rar, ieşeam să fac puţină mişcare prin camera cu geamurile şi uşile ferecate, să aflu veştile tatii, false, încurajatoare, care, din păcate, n-au durat decît pînă la arestarea lui. Îmi spunea mereu că a vorbit ba cu un avocat, ba cu altul, îmi dădea ziarele şi cărţile împrumutate din oraş, îmi comunica veştile de la ceilalţi, şi ele optimiste, astfel că viaţa părea ceva mai suportabilă, minciunile lui mă încurajau. Pe urmă, rămas numai cu mama, ziua dura cît o săptămînă, mîncam la întîmplare, nu mai ieşeam ; a fost îngrozitor. Exclus din timp, am trăit alt fel de evenimente: păienjenii coborîţi pe zid, un strigăt auzit în stradă : «Lasă-mă, du-te dracului», căruia nu-i găseam nici un fel de explicaţie, şi, dincolo de zidul interior, mult mai subţire, în restul pivniţei, într-o cadă pentru prune, scenele de dragoste, lungi, vulgare, ale unui soldat cu o funcţionară. Cred că aş fi preferat să mă omoare decît să-i aud ; ele îmi redeşteptară vehement amintirea unei vieţi stinse şi mă îngrozise un urlet interior : «Ce valoare au toate gîndurile mele, voinţa turbată de a trăi, cînd şi acest amănunt vulgar îmi este refuzat» Spre sfîrşitul nopţii, a primei nopţi, după un somn scurt, calm, poate cu ochii deschişi, fixaţi pe geam, m-am gîndit cu destulă luciditate la viaţa mea : parcă aveam dreptul să pronunţ, mult mai sigur, fără urme de jenă, acest cuvînt. Ce e de făcut ? Cît? Pînă cînd ? Numai primul răspuns depindea de mine, şi, atunci, cu o gravitate fantastică, mi-am impus să-mi continui viaţa de parcă nu s-ar fi întîmplat nimic. Vezi, e foarte trist cînd n-ai cine să te aştepte, să te plîngă, nici o iubită, ba nici măcar unei servitoare nu-i făcusem ochi dulci. Pentru mine, pînă atunci, femeia *aceea* era ceva care va veni mai tîrziu. Poveşti pasagere, drumuri, ca tot omul, pe strada Florilor, cu cîţiva lei, la femeia ce se nimerise să fie liberă, mai făcusem, dar o iubire mare, fantastică, nu se ivise, ţinea de viitor. Prieteni formidabili nu avusesem, nehotărîrea mea eternă şi mania cunoaşterii mă îndepărtaseră puţin de ceilalţi colegi, încît n-aş fi putut numi pe cineva anume care să mă re-

grete în mod deosebit : avusesem mai puține legături cu lumea și, deci, infinit mai multe regrete. Lecturile și toate celelalte nici chiar cu un extraordinar efort de voință nu le mai puteau suplini sau completa ; mărunțișurile vitale care-i sînt date, poate în exces, fiecărui om, chiar și imbecilului, mie îmi erau interzise. Cînd trebuie să regreți o simplă și banală plimbare, bucuria unei discuții sau — de ce nu ? — o ploaie ori un vînt care să-ți biciuie fața... În plus, mă pedepseau visele : mereu, neîntrerupt, visam lucruri absurde, trăiam în vis o altă viață, cea pierdută, și era greu de suportat continua momeală care se spulbera la prima mișcare. Multă vreme îmi spusesem : «Nu se poate ca mîine să nu...» însă n-am ieșit, îmi spuneam totuși *trebuie,* deși senzația de înlăturat, izolat, ridiculizat era întreținută mai ales de decorul împietrit, glacial în care mă aflam. Patru pereți, doi foarte înguști, un pat, un fel de pat în care nu puteam dormi decît drept, o scîndură cu rol de masă, un ciubăr pentru murdării, o găleată cu apă, cîteva zeci de cărți vîrîte pe sub saltea, prin colțuri, să nu ocupe spațiul, vreo patru pături și o lanternă. Acest cavou îmi inhiba fiecare gînd, atîta doar că ziua aveam, sus, urma de lumină filtrată de niște sticle murdare, grosolane, de mărimea unei cărămizi, și, datorită geamului, auzeam zgomote, chiar vorbe, puteam citi, de fapt cititul îmi regla într-un fel starea psihică. Gălăgia, pașii, mașinile îmi intensificau trăirile, îmi dădeau falsa impresie că particip și eu ; uneori aveam chiar coșmaruri din cauza lui : oricine putea să-l împingă, să se uite înăuntru, dar nu asta mă preocupase o vreme, cît faptul că mă descoperise cîinele și stătuse mereu acolo, lătrase în dreptul lui, se agitase, scurmase, iar eu, în loc să-l previn pe tata, eram bucuros că exista cineva care-mi ținea companie, mai ales noaptea, cînd pur și simplu mă inunda frica. Mai tîrziu, din cauza aceluiași geam, era s-o pățesc : un soldat, beat probabil, urinase pe el, și lichidul se scursese pe perete, îmbibîndu-mi salteaua. Atunci am avut convingerea că am fost descoperit și am strigat : «Măcar nu-ți bate joc, dobitocule !», dar, se pare, îmi fusese vocea prea slabă sau pur și simplu nu mă auzise. Nu vreau să anticipez și nici să te sufoc cu detalii. Pentru cine n-a trăit măcar o săptămînă claustrat, cine n-a cunoscut adierea morții și durerea, o parte din formele ei, e greu de închipuit ce înseamnă bucuria de a vedea, în palida rază de soare ce pătrundea în vremea apusului, dansul mărunt al țînțarilor *la tine,* în apropierea ta, mișcare într-o lume înghețată, fixă. De fapt, multă vreme ăsta a fost handicapul meu față de cei de afară : mișcarea și lumina, dar, atît cît s-a putut, mi-am împărțit ziua în lucruri mărunte, convins că și cu acest handicap se poate munci, trăi. Treptat, toate sentimentele au atins paroxismul, apoi, progresiv, se atenuară, urmase o falsă liniște, încît, foarte senin, gîndindu-mă la situația mea, mi-am spus : Practic, sînt mort. Asta e realitatea, dar ce vine după moarte ? Merită să încerc această experiență, să urmăresc detașat ce se întîmplă. Greu a fost pînă am descoperit acest lucru, pentru că la început, în primele nopți mai ales, mă legasem efectiv la gură cu o năframă de a mamei, să nu strig în somn sau, speriat de umbrele demente care se răsuceau în mine și înaintea ochilor, făcîndu-mă să pierd sentimentul dimensiunilor spațiului în care mă găseam, să nu urlu disperat cînd, nu știu prin ce mecanism, prindeau consistență și antrenau în neînțeleasa lor mișcare mari cantități de materie neagră, dură. Mai tîrziu, cînd n-am mai avut ce evoca și rememora, cînd propria-mi existență răsucită, întoarsă pe dos, devenise sterilă, chiar enervantă, cînd imaginile din cărți îmi provocau durere, am început o experiență dificilă, și ea m-a ajutat enorm : inițial ea fusese îndreptată

împotriva auzului. Era o ură nemaipomenită împotriva a tot ceea ce ţinea de propria-mi biologie, împotriva vieţii înseşi. Mă simţeam un fel de pendulă a unui ceas fără arătătoare, băteam pur şi simplu fără scop şi uram mecanismul, voinţa oarbă, neînfrîntă care mă obliga să pulsez absurd, neîntrerupt. De fapt, ce puteam să-i ofer vieţii decît nişte mîncare proastă, insuficientă şi triste speranţe, vagi speranţe, pe care uitasem să le mai întreţin ? N-aveam cum să mă mişc, gimnastica în pat şi ieşirile, noaptea tîrziu, pentru scurtă vreme, în camera întunecată, cu geamurile acoperite, îmi slăbiseră rezistenţa şi elasticitatea muşchilor, îmi diminuaseră şi vederea, duceam dorul luminii naturale, vii, dar în compensaţie mi se acutizase auzul : fiecare mişcare, paşii străini, neobişnuiţi, din casă ori din curte, obiectele căzute, bătaia vîntului le înregistram cu o acuitate neobişnuită, care, treptat, a ajuns să mă exaspereze : analizam chiar şi în somn cel mai mic zgomot, tresăream la orice, încît nici vata în urechi nu-mi mai folosea, *mi se părea* că aud, şi săream speriat să văd despre ce este vorba. Într-o zi, prin nu ştiu ce capriciu al memoriei — era poate singurul lucru care nu-mi trecuse prin minte pînă atunci — mi-am amintit de mărturisirile unui fost deţinut la «Sing-Sing», cînd, pentru nesupunere, revoltă, fusese băgat în cămaşa de forţă, sau mai ştiu eu cum îi zicea acelui tub de cauciuc în care era imobilizat. Spre a combate durerea nesuferită, senzaţia de sufocare, se concentra cu toată puterea asupra fiecărui muşchi de la picioare, îşi neutraliza astfel treptat şi progresiv durerea, se scotea cumva din circuit, obţinea o relaxare completă, încît, paradoxal, ajunsese chiar să-şi caute această pedeapsă. După exerciţii lungi, obositoare, însă tocmai de aceea mai plăcute, îmi reuşise într-o oarecare măsură şi mie acest lucru. Cumplita încordare involuntară a muşchilor, ca urmare a unui zgomot străin, neobişnuit, slăbea, intram lent într-o lume liniştită, senină, dominată de o euforie calmă, persistentă. Din clipa cînd mi-a reuşit prima experienţă, mi-am dat seama că de fapt eram cumva multiplicat sau împărţit. Eu, sau o parte din mine, sau *eu-cel-lucid,* am încercat să trăiesc în afara timpului, să mă obişnuiesc cu ideea că am veşnicia materiei, să zicem, sau a nopţii. Dacă izbuteşti să simţi asta, să trăieşti fără obsesia începutului şi, mai ales, a sfîrşitului, nu mai are importanţă nici o zi, devii un fel de materie conştientă care observă şi, dacă vrei, se distrează de propria-i evoluţie, de propriile ei peripeţii. Adică nu pot să spun exact : evoluţie sau involuţie, şi nu la acest sens m-am referit în primul rînd. Altul din mine era atent la întîmplări, urmărea înfrigurat detalii, confrunta destine, se ţinea mereu în urma celor ce-l interesau, era orbit pur şi simplu la ideea de a trăi, de a se elibera. În sfîrşit, un altul, de fapt un joc de-al meu, un personaj care avea nu numai numele de Carol, ci şi toate datele lui psihice, un personaj pe care-l purtam pe afară şi trăia de parcă nu s-ar fi întîmplat nimic. Acest *eu-dacă-aş-fi-rămas-afară* se plimba pe unde ar fi normal să fiu eu, voia şi trebuia să-mi ofere o soluţie, să calculeze, cît mai exact, ce am pierdut. Ajunsesem atunci la convingerea că se simte nevoia unei religii noi, care să plece şi să ţină seama de suferinţa reală a semenilor noştri, de experienţa lor directă. Pildele lui Cristos, suferinţa lui nu mai pot impresiona ca odinioară, s-au inventat torturi mai cumplite, durerile au sporit în intensitate, metodele de chinuire s-au perfecţionat, o dovedise fascismul, dar şi lumea în care începeam să trăiesc, încît a fi aruncat în groapa cu lei era o plăcere ; pe urmă, el ţine de o vreme mult mai îndepărtată, pe care, aşa cum poate, ştiinţa o explică sau măcar ne obişnuieşte cu ideea că putem să o privim cu superioritate de pe treapta

evoluției pe care ne-am afla. Se știe că în Orientul Mijlociu nebunii erau considerați în Antichitate, și chiar mai încoace, sfinți. Or, aceasta e un argument în măsură să zdruncine încrederea în profeți. Pe urmă, pildele eroilor laici s-au banalizat și ele prin repetare, încît a devenit obligatorie, îmi spuneam, o credință, un cod moral care să pornească și să țină seama de suferințele de azi, de felul nostru de a gîndi și privi lumea. Perfect. Dar te vei întreba, cum m-am întrebat și eu, cine putea declanșa o atît de mare furtună psihică ? Cine mai izbutea să strîngă împreună măcar două oițe ? Mai există încă destui care interpretează libertatea de a gîndi drept libertatea de a nu gîndi nimic. Și totuși acest efort, merită făcut. Dar — cum spuneam atunci — el nu poate avea efect dacă n-are ceva din vechile ritualuri, pentru că oamenii se cred atît de egali între ei încît refuză tot ceea ce provine de la un semen de-al lor. Și atunci, domnule Toma, te vei întreba la ce concluzie am ajuns și dacă nu cumva am descoperit credința dumitale, convingerea dumitale filozofică, fără să-mi dau seama, fără să fi știut bine de existența sau, mai exact, de esența ei ? Te mai întrebi, poate, ce aș propovădui astăzi, nu ? Dacă n-o să-mi dau sufletul vorbind, o să-ți spun și asta, căci nu e greu. Fără un sprijin, fără o credință certă, fără prieteni și fără vreo urmă de speranță, absolut singur, exclus din lume, mi-am zis în glumă : «Culmea ar fi să rezist» Și cu o ambiție extraordinară, dar și cu umorul disperatului, mi-am propus apoi : «Ia să vedem ce se poate face !» Pe dumneata însă te interesează faptele, domnul Radu ți-o fi spus o sumedenie de fapte, sînt sigur. Nu-mi pasă, zarurile au fost aruncate, e prea tîrziu să mai schimb sensul evenimentelor și impresia despre ele, nu numai pentru că învingătorul își impune morala, ci și din simplul motiv că ele, pentru mine, înseamnă cu totul altceva. Dar, adoptînd felul dumitale de a înțelege viața, dacă un bou te lovește cu un corn, îți scoate chiar intestinele, spui că boul respectiv te-a insultat ? Firește că nu. Nu poate să te insulte decît cel ce-ți este egal, cel pe care-l respecți. Radu — să zicem — nu m-a insultat, m-a lovit pur și simplu și deci nu-i port pică.

Mai întîi, deci, ce s-a întîmplat după *moartea* mea ? De fapt, e simplu de presupus, dacă ai reușit cumva să înțelegi mecanismul în care fusesem angrenat. Citisem undeva că unii nebuni — pentru că tot venise vorba de ei — dacă se cred, să zicem, cîini se poartă ca atare, au «mentalitate» de cîini. Te rog insistent să fumezi, nu-ți fie milă, cu niște nicotină în plus, tot rablagiți îmi sînt plămînii, dă-i drumul, dă-i dracului ! Și pe urmă e timpul să merg la domnul profesor Toma, la control..."

12

Ce nedreptate cumplită : nici nu te naști bine, nici nu reușești să deschizi suficient ochii, și, iată, trebuie să mori imediat. Te întîmpină, la naștere, un univers distant, nemișcat, iar trecerea în neființă ți-o luminează aceleași astre fixe, reci, îndepărtate și stranii. Observația e veche, revolta e gratuită, durerea însă devine permanentă din clipa cînd faci această cumplită descoperire, cînd, deci, simți ceea ce știai de la început. Vrei să nu rămîi o simplă rubrică într-un registru de

nașteri și decese, vrei să lași după tine o cît de palidă urmă, o părere sau un strigăt, dar zeci de inși îți omoară vremea, îți sparg timpanele cu absurditățile lor infantile, vor să te dreagă după chipul și asemănarea lor, ești ca un metal conștient care, pisat bine într-o retortă, se străduiește, încearcă să-și mențină forma, rezistă cît se poate. Și atunci ce poți face ? Sau ce-ți rămîne să faci ? Să adopți înfățișarea ce ți se oferă, ori să te opui, să exiști, să-ți iei viața pe cont propriu ? Cu alte cuvinte, să-ți asumi riscul, să fii necruțător ca însăși natura care te-a dat și ca însăși istoria. Pe de altă parte, n-am fi nimic și n-am face nimic dacă n-ar exista idei false, inteligențe rudimentare, reguli absurde cu care să te confrunți. Ele îți impun strigătele disperate, aparent infantile, ele îți șterg dintr-o glumă cîțiva ani din viață, te coboară, dintr-o glumă, pe o altă treaptă a existenței psihice, și n-ai încotro, nimic nu se mai poate drege, cumplită ireversibilitate. Și toate trebuie să le faci cu o grabă imensă, într-un timp ridicol de scurt, în împrejurări dintre cele mai nefavorabile uneori, pentru că inconștienții și ignoranții, cînd nu reușesc să-ți ia oxigenul, cînd nu-ți pot opri orologiul la ora lor, îți fluieră veseli pe la urechi exasperanta lor logică : „Da, ai dreptate, dar nu-i încă momentul". Scrii cum poți, ce știi, ce te doare, ambalezi cele cîteva cuvinte necesare într-un maldăr de fraze inutile, numai și numai din dorința sinceră de a face ceea ce crezi că trebuie, iar ei, invariabil : „Încă nu-i momentul". Și tu, disperat, ești obligat să te întrebi : „Este, atunci, momentul minciunii, al fugii lașe, al demagogiei, înseamnă că misiunea noastră ar fi să statuăm minciuna ?" Or, în acest caz, cineva greșește... Trebuie să ne învingem îndoiala, frica, reținerile ; lupta se dă în noi, cu noi. Adevărul poate și trebuie spus. Numai lașii se văicăresc, numai cei cărora le convine un pat călduț, debilii nu ies în față, pe baricade, se fac orbi, nu vor să vadă pe cei ce luptă deschis pentru adevăr și omenie. Și iarăși, mental, Lupan, ca în orice moment cînd nervii ți se întind la maximum și cînd, în față, îți apar imensele stocuri de hîrtie albă pe care nu le-ai scris, n-ai putut, n-ai avut cum, ai ezitat ori ai simțit ironizîndu-te zădărnicia sau frica. Și tu te repeți ca înseși sentimentele : „Să nu-ți închipui că dacă nu ne recunoaștem dificultățile, nevoile, durerile, aspirațiile, dacă nu scriem despre ele în gazeta noastră, ele nu există, nu se cunosc și nu se văd ! Eu, cel puțin, aș prefera să mănînc chiar și pîinea în care am găsit un cui sau o sfoară, cartofii putreziți, m-aș face vegetarian dacă s-ar recunoaște deschis cauzele reale. Altfel, într-un climat de nesinceritate, întreținut de incapabili și carieriști riscăm să rămînem o insulă izolată în uriașa masă care evoluează rapid. Ne distrugem în primul rînd la ceea ce ținem cu atîta obstinație : viitorul. Pentru că adevărul oricum răzbește, și soluția, singura, este nu spargerea oglinzilor, ci fabricarea lor în cantitățile corespunzătoare." Iar Lupan, firește, se repeta și el : „Numai că tu vezi mereu fața întunecată a lucrurilor, ești profilat pe negru. Oamenii trebuie încurajați, au nevoie să li se arate partea bună din ei, să se stimuleze ceea ce e cu adevărat bun. Așa că recomandabil ar fi să-ți vezi de tine, căci țara, oamenii se descurcă ei ; adevărul, sau ceea ce numești tu astfel, nu s-a născut deodată cu noi și nimeni n-are dreptul să pretindă că-l deține în exclusivitate. Îți lipsește simțul concretului, al momentului. Nu întotdeauna trebuie să vezi negru." Iar eu îi răspundeam : „Am fost obligat să o fac în compensație. Dar a relata un fapt cu exactitate înseamnă a vedea numai negru ?" Adevărul este că și eu greșeam, însă

n-o făceam cu rea-voință. Pe urmă, marea majoritate a întîmplărilor nu se potrivesc în caseta acestor două culori extreme. Iar lumea este pregătită mai mult ca oricînd pentru adevăr și este, de asemenea, matură. Și, la urma urmei, ca om, ca gazetar, ca tot ce vrei, trebuie să te întrebi împotriva cui lupți : a binelui sau a răului ? Dacă lupt împotriva răului, atunci de ce nu e bine ? De fapt, asta este vocația mea, unica treabă pentru care sînt bun : să strig în gura mare că nu trebuie să ne judecăm după cum am vrea să fim sau să părem, ci după cum sîntem, că nu e bine să credem că există numai și numai conștiințe pure, rațiuni perfecte, ci, fiind oameni, avem suficiente vicii, defecte de structură, porniri ascunse, meschine. Oamenii trebuie reobișnuiți să gîndească cu glas tare, trebuie dezinhibați, pentru că nu li se întîmplă nimic. Cu cît vor fi mai conștienți că există, cu atît va fi mai ineficient efortul escrocilor, al celor ce pot trăi numai în compania fricii, numai înspăimîntînd, mustrînd, dînd sfaturi, al celor ce nu sînt oameni, ci funcții. Am stat, i-am studiat cu răbdare ani întregi, am crezut că nu văd bine, deși în realitate aveam momente cumplite de lașitate, de derută sau chiar de comoditate. Așteptam prostește să meargă alții, să poarte alții bătăliile mele. Nu le-am văzut, din păcate, nici atunci cînd ele au fost începute. Așteptarea, mi-am dat seama, înseamnă moarte psihică, ratare, iar felul meu de a fi nu e liniștea, ci lupta, pînă la capăt. Există suficienți oameni cinstiți... Numai scîrbele mic-burgheze, mama lor, acefalii și ratații sînt convinși de contrariul, vor o liniște idioată în care să se poată dormi în voie, cu ziarul pe ochi, să nu le fie solicitate urmele de minte, n-au nevoie să se complice, nu vor, a gîndi înseamnă a se complica, *a răspunde, a decide,* or, ei, în afară de liniște, nu pot să hotărască altceva. Strigă liniște, însă uneori nici nu strigă, ci, cu o siguranță teribilă, îți închid pur și simplu gura, bazîndu-se pe frica existentă în tine, dar cînd le spui în față ce sînt, ce vor, cînd le urli disprețul, încearcă să te potcovească, iar dacă nu reușesc, rămîn mici și neînsemnați, nuli, își revin la dimensiunile reale și își mai schimbă doar o singură dată înfățișarea : cînd au izbutit să te cumpere. Dulci, libidinoși, te conving că, la urma urmei, sîntem oameni, supuși păcatelor, că, într-un fel sau altul, trebuie să trăim, și asta pînă în clipa în care ai acceptat tîrgul ; pe urmă nu mai valorezi nimic. Urîndu-se și suspectîndu-se fiecare pe fiecare, la cel mai mic pericol se adună, devin o haită și, atunci, atacă fără milă, mascați de vorbe frumoase, de lozinci, căutînd și speculînd cele mai neînsemnate defecte ori păcate ale adversarului, adică tot ceea ce le depășește gustul lor neformat, inteligența lor simiană, tot ceea ce nu știu ei. Sînt iertate numai nulitățile, ele nu sînt periculoase dacă n-au o experiență prea mare. Și uite așa, pentru a trăi, ai nevoie de forță fizică, pe lîngă toate celelalte, trebuie să reziști și biologic la suprasolicitări, iar la urmă, cînd te-a salvat rezistența fizică, observi că victoria a fost inutilă, intelectul ți-e parțial distrus sau deviat pe alte cărări, că luciditatea îți ajută doar să-ți vezi și mai clar dimensiunile prăbușirii. Totul este perfect, clar, dar pînă aici mi-e greu să cred că voi ajunge *acum*... Sînt sigur chiar...

Nu-mi doream, atunci, decît să descopăr o fisură în logica lui Carol ; aș fi fost cel mai fericit om dacă aș fi putut ajunge la concluzia că în realitate întreaga lui poveste aducea a scuză, în care desigur, credea.

Priveam involuntar cele două portrete așezate deasupra patului. Iuliu — zîmbet discret, ironic, o seriozitate mimată, ochi mari, larg deschiși, frunte potrivită, nasul pronunțat, drept. față de om energic, sigur. Ilie —

seriozitate firească, organică, păruse că nici nu-l interesase aparatul de fotografiat, ochi mici, pătrunzători, frunte lată, nas de asemenea drept, mare. N-aveau nici o trăsătură comună, parcă, şi, totuşi, semănau enorm. Rezimat de perete, cu picioarele întinse pe scaun, Carol, liniştit, senin aproape, mă cerceta curios. „Pot să te întreb ce gîndeşti ?" se interesă el, însoţindu-şi cuvintele cu un zîmbet ciudat, satisfăcut. „Nu, răspunsei repede, n-am nici un gînd deosebit, dar dacă v-aş povesti mărunţişurile din mine, am devia discuţia, or eu ţin cu orice preţ să continuaţi." „Nu, rîse Carol, să nu ai cumva impresia că intenţionez să aflu ce crezi despre istoria noastră, nici vorbă. N-am vrut să te impresionez, nu mi-a trecut prin minte să urmăresc efectul vorbelor mele. Nu mă interesează, cît ţi-ar părea de curios, nici adevărul, ar fi absurd să trag balanţa în favoarea mea. Am spus «la ce te gîndeşti ?» tot aşa cum te-aş fi întrebat «ce faci ?», adică nimic, un pretext pentru a întrerupe tăcerea. Să nu cumva să rămîi cu convingerea că am urmărit, în secret, să-ţi ofer o lentilă prin care să priveşti lumea. Ceva mă sîcîie, totuşi, în subconştient : ai putea crede că, din întîmplare, ai ajuns să cunoşti două excepţii." „Da, recunoscui, însă nu două excepţii, ci două cazuri mai deosebite". Nici măcar. Din păcate oamenii uită repede, altfel te-aş fi sfătuit să faci o mică plimbare prin sat, să mai întrebi. Acum, însă, ştiu, n-ai obţine nimic. Pe aceşti morţi nimănui nu-i face plăcere să-i dezgroape în faţa unui străin. Deşi, dacă într-adevăr te interesează lumea dinafara mea şi a lui Radu, merită să încerci, vei avea multe de învăţat. Memoria oamenilor mi se pare aşa ca un pămînt pe care creşte iarba dacă nu l-ai îngrijit, dacă l-ai neglijat o perioadă. Iarba creşte pe ruine, peste morminte, peste case. Iarba e un fel de semn al vieţii care se regenerează în alte forme. Peste castelul strălucirii bunicului meu e iarbă, chiar şi în subsol e iarbă. Vezi, casa noastră a rămas printre cele mai răblăgite din sat, deşi odinioară ea era pe departe cea mai impunătoare. Azi, în fiecare familie este cineva care lucrează în mină, la pădure, aduce bani, strînge, iar cei de acasă, dacă şi aşa toate sînt bun colectiv, îşi mai rotunjesc venitul cum pot, unii chiar furînd sau înşelînd, alteori muncind disperaţi. Dar dincolo de pereţii ăştia frumoşi ai caselor, în spatele lor, n-ai fi scutit de surprize. Nu ştiu, s-a cîştigat sau s-a pierdut ceva din sufletul oamenilor ? Suferinţa îţi plasticizează sufletul, dacă vrei s-o înţelegi, te îmbogăţeşte, devii mai lucid, mai întreg, apt pentru cunoaştere. Ea te mai învaţă că n-ai ce pierde. Frica, e adevărat, produce şi catastrofe, însă, după ce ai depăşit-o, ştii ce să faci ca să nu se mai repete. Primul pas spre eliberare este să nu minţi, să spui ce crezi. Cît despre consăteni... Uită sau se fac ? Urmărindu-i, nu-ţi poţi răspunde la întrebarea : cum va arăta ţăranul peste cîţiva ani ? Fostul preşedinte vînduse oamenilor dreptul de a munci pe vechile lor pămînturi. I s-a părut firesc să facă aşa, iar oamenilor — *firesc* să le cumpere, să-i facă daruri. Dacă el, preşedintele, a fost escroc, şi a fost, desigur, cum se face că cele 15 familii au acceptat imediat ? Ce s-a întîmplat în ei ? De ce i-a atras pămîntul lor, proprietatea pe care o lucraseră ? Nu cred că solul respectiv a fost mai grozav, aici tot pămîntu-i la fel, deal, după cum vezi, ci poate acea dragoste necunoscută, inexplicabilă, atracţia reciprocă, milenară, sau poate plăcerea de a face altceva... De fapt, n-are importanţă, te-am prevenit doar asupra unui fenomen. Vom şti mult mai tîrziu dacă s-a pierdut ceva din sufletul oamenilor sau s-a cîştigat. Eu cred că deocamdată zidurile astea frumoase, hainele oamenilor, zîmbetul şi glumele lor sînt în realitate un fel de feţe ale tăcerii.

La aceştia istoria, viaţa, tot ce vrei se află dincolo de ele. Poate greşesc, eu ţi-am spus, însă, exact ce cred. Îmi dau seama că nu mă contrazici din politeţe, ştii că lumea mea e foarte mică, absurd de mică, şi taci, nu vrei să-mi distrugi o iluzie care ai impresia că mi-e necesară. Negi ? Perfect. Chiar eu m-aş bucura să greşesc. Alţii au avut alte domicilii, forţate sau întîmplări asemănătoare, dar preferă să tacă, să uite, sau chiar au uitat, cei fără un intelect prea solid". „Nu v-am suspectat o clipă, îi răspunsei după o lungă întîrziere. Vă apreciez sinceritatea, dar am obiceiul de a nu judeca pe oameni global. Dacă toţi am fi tăcut speriaţi, credeţi că lumea ar fi cum e azi ? Se vorbeşte în gura mare, vă asigur... O să rîdeţi, dar de multă vreme m-am dezobişnuit să suspectez. Spun exact ce cred, şi ce o da sfîntul." „O, rîse Carol, atunci n-o să ajungeţi departe. Sau o să faceţi o carieră formidabilă." „M-aţi deziluzionat puţin, spusei foarte sincer. Credeţi cumva că mă preocupă cariera ? Mă interesează să am conştiinţa clară, să nu-mi reproşez nimic... Fac, dacă vreţi, o experienţă". Îmi pare rău că trebuie să vă deziluzionez iarăşi, zise Carol cu o discretă ironie, dar nu cred că aţi început demult această experienţă. Dincolo de asta, eu am pus în discuţie şi varianta inversă, cu ea am început : că n-o să ajungeţi departe. Din păcate, mîncăm pîine şi nu adevăr. Or, sînt unele momente cînd cel ce spune adevărul este propulsat foarte departe, desigur — şi în acest caz — în sus sau în jos. Şi ori în care parte ai fi, trebuie să mănînci." „Da, e adevărat, recunoscui. Şi pentru că am deviat puţin discuţia, m-am gîndit că vă pot răspunde la întrebarea iniţială : Ce cred eu despre..." „Parcă aş prefera să nu-mi răspundeţi", spuse repede Carol. „Vă e frică să nu vă deziluzionez şi mai mult ?" „Dacă tot am exagerat în utilizarea acestui cuvînt, haide să-l spun direct, pentru ultima oară : da, zise Carol cu teamă. Şi ştiţi de ce ? Sînteţi extrem de tînăr şi, firesc, n-aţi avut timp să meditaţi îndeajuns asupra istoriei şi a speciei noastre. Sigur, există răspunsuri suficiente, majoritatea cărţilor de filozofie cu asta se îndeletnicesc. Dar nu acest gen de răspunsuri mă interesează atîta vreme cît n-aţi şi *trăit* răspunsul, vreau să spun că n-aţi avut timp să ajungeţi, prin *excludere,* la unul dintre ele. Or, asta se simte imediat. M-aş bucura să greşesc..." „Nu-i obligatoriu să ajung exact la punctul dumneavoastră de vedere, ripostai eu cam înţepat. Am constatat însă o asemănare uimitoare între dumneavoastră şi unchiul Toma. Şi aproape că nu mă entuziasmează. Necunoscîndu-mă, dispreţuindu-mi vîrsta, el crede că n-am experienţă suficientă pentru o discuţie serioasă. Aşteaptă mereu să cresc, iar pînă atunci mă îndoapă cu sfaturile care este convins că mi-ar folosi. N-aţi făcut aşa ceva, însă, parcă, pe undeva, vă regăsesc în el. Mie-mi spune *babirusa.* Fiinţa asta, porcul-cerb, trăieşte în Celebes, dacă nu mă înşel, şi este atît de fragilă, încît nu se poate apăra de nici un duşman. Noroc că acolo, pe insulele respective, nu trăiesc tigri sau alte animale distrugătoare. În altă parte moare imediat. Este cea mai subtilă trimitere la zoologie pe care a făcut-o, cred, în viaţa lui. El, de obicei, se limitează la universul imediat înconjurător ; n-are o imaginaţie bogată şi nici memoria numelor, de aceea utilizează mereu diverse comparaţii : conferenţiarul său se numeşte Cobaiul ; şeful de lucrări, care, aflat la un chef, i-a mîncat iepurii primiţi pentru experienţe, se numeşte, habar n-am de ce, Buldogul, sau pe scurt, Buldi. Cum l-o fi dus mintea la *babiruse,* nu-mi explic nici azi. Poate că o fi meditat asupra vieţii mele. N-am prea citit eu multe despre el, m-a enervat, însă că, după cîte am priceput, acestui animal delicat, de eprubetă, îi cresc caninii inferiori şi i se răsucesc în aşa fel încît îi perforează maxi-

larul superior, chiar și creierul, și animalul uneori se autodistruge, moare din cauza propriilor săi colți. De unde convingerea că eu am crescut pe palme și că îmi vor fi fatali proprii mei dinți în lipsa altor factori externi ? Dacă asta este și interpretarea lui. Oricum, e greu de pătruns în tainele gîndirii sale. Poate îl distrează cuvîntul. Profesorul e foarte complicat..." „Exagerează, rîse din nou Carol, vizibil împăcat. Am citit și eu de *babirusa alfurus*. Cred mai degrabă că tocmai creierul ar putea să vă distrugă colții, ceea ce ar fi destul de trist. Privind lumea de la înălțimea inteligenței, iertînd pe fiecare om ce-ți face rău pe motivul că este într-un stadiu primar de cunoaștere, iertînd creștinește orice lovitură, nu poți ajunge decît un sac de antrenament. Aștept deci răspunsul. Eu nu susțin că pentru a simți durerea trebuie să ți se crape țeasta, nu cred că un om se poate asfixia numai între pereții pivniței în care am stat eu. Vă ascult deci părerea, pe care, deși ezitați, parcă totuși vreți să mi-o spuneți." Îmi părea rău că trebuie să încep această discuție, dar, cu toată starea de încordare din mine, nu avusesem motiv, îi făgăduisem un fel de răspuns. „În anul trecut, zisei, am văzut castelul teutonilor de la Malbork, mai exact, cetatea teutonilor, o construcție uluitoare, de o frumusețe și măreție neașteptate ! Îmi amintesc exact : era seară, ora închiderii trecuse, dar paznicul, un bătrînel bîlbîit, fusese înțelegător, mă lăsase să mai pierd vremea ; dealtfel, interpreta găsise argumente convingătoare. Ore întregi am umblat aiurea, prin coridoarele uriașe păzite de sfinți albi de marmoră, urcasem pe creneluri, dar, pînă la urmă, un pod suspendat peste o prăpastie destinată condamnaților la moarte m-a reținut. Cîți au murit, mi-am spus, construind zidurile și podul pentru cei destinați de asemenea morții ? În clipa aceea, întreaga măreție a cetății își schimbase neașteptat sensul. Cîți au fost sacrificați pentru această construcție de o frumusețe fără egal ? Cîți oameni au fost distruși fără milă pentru ca această frumusețe să existe ? Pentru oamenii de atunci cetatea a însemnat sacrificiu, moarte ; vinovați, nevinovați, buni, răi au căzut construind sub amenințarea sabiei teutone, sau, pe viață, au fost schilodiți la propriu și la figurat. Și nimeni nu-i știe astăzi, și nu se gîndește la ei, îi împiedică tocmai opera lor... A înfruntat timpul doar uriașa construcție pe care strănepoții o vizitează cu respect și admirație. Sigur că ea, ca tot ce s-a făcut trainic și frumos pe pămînt, a pretins imense sacrificii. Marele Komtur a fost obsedat de construcție și nu de cei ce se sacrificau pentru ea. Dorea să-și dovedească măreția dictaturii sale. Aveau importanță doar el și voința lui. În esență, aici s-au combinat dorința de a supraviețui cu orgoliul. Restul erau accesorii, neteutonii și ceilalți... Altfel, sigur, n-ar fi ridicat-o sau n-ar fi văzut-o gata în timpul vieții sale. Sau, uite, Petrogradul, bijuterie arhitectonică clădită în plină mlaștină. Timpul șterge tot, schimbă necruțător minusul în plus. Voiam deci să ajung la dialogul marilor personalități cu istoria. Au o obsesie pe care vor s-o materializeze. Și o fac cu certitudinea că istoria le va da dreptate. Azi, spui, a fost foarte bine că s-au construit piramidele și așa mai departe, erau meritate și logice sacrificiile, sau nici măcar nu te gîndești la ele. Ce contează niște destine individuale în raport cu timpul ? Aici e tragedia." „Într-adevăr, e un răspuns, recunoscu sincer Carol. Poate cel adevărat. Numai că nu tot ce e logic, ce sfidează timpul, nu tot ce este destinat dialogului cu istoria este și uman !" „Perfect, spusei, înciudat de observație. De fapt, asta e explicația mea. Simt de obicei nevoia să complic, să caut alte căi, nu vreau să accept că, în decursul secolelor, atîtea lucruri se fac la voia întîmplării și că explicațiile vin abia mai tîrziu. Din păcate nu

se poate merge din victorie în victorie, întotdeauna se pierde cîte ceva, e nevoie de un echilibru : atîtea vieţi contra atîtea ziduri, castele, nimic nu obţinem gratuit. Sigur, nu admir comerţul ăsta, îl detest, dar el este real. Putem justifica astfel orice nebunie, chiar şi crimelor li se poate pune un voal de raţiune, de sentiment. Nero voia să dovedească nemărginirea puterii sale, de exemplu. În realitate, a fost un bolnav mental, care a trăit cu destui laşi alături. Nu uita niciodată faptele..." „Atunci şi eu, după teoria dumitale, aş intra la pierderi planificate ?" mă întrebă el cu răceală. „Şi eu de asemenea", spusei. „Nu vi se pare că judecaţi puţin cam simplist ?" se interesă el cu multă seriozitate. „Evident, recunoscui, dar n-am o altă explicaţie, nu găsesc. Caligula şi-a făcut calul senator. Eu cred cu încăpăţînare că ceilalţi senatori, cu două picioare, au meritat să aibă un coleg patruped în senat. Numai cînd frica sau toleranţa sînt mari pot avea loc asemenea excese. Dacă aveţi vreo idee deosebită m-ar bucura sincer. Dar nu cred... Vedeţi, contează specia, nu indivizii, evoluează specia... Or, noi nu sîntem mult prea departe de începuturi, aşa că e imposibil să înţelegeţi spre ce ne îndreptăm ca specie. Vom fi, sigur, tot mai abstracţi, mai plini de raţiune şi mai goi de sentimente. Am încercat de mai multe ori să mă contemplu din acest unghi, să mă judec urcat pe acest scaun, dar mi-am părut un dulce copil care se străduieşte să imite pe oamenii mari." „Domnule Toma, interveni pe neaşteptate Carol, vreau să mă înţelegi exact : sînt un mare admirator de idei, am trăit în lumea lor, ele, abstracţiunile, m-au salvat, cred, şi tocmai de asta îţi pot spune că în clipa cînd transformi ideile în măciucă şi pocneşti cu ele la mir, dă-mi voie să mă retrag. Nu suport ideea care are gust de sînge. Optică de suferind, ştiu, dar asta cred. Pe urmă : ca descendenţii noştri să arate bine, e obligatoriu ca şi noi să arătăm bine. Ce poate să crească dintr-o sămînţă alterată ?" „O, era o răzbunare infantilă, spusei. Nici eu nu plîng de mila strănepoţilor. Ei vor şti să se descurce bine dacă ne descurcăm şi noi. Pînă la urmă, fireşte, nu mi-a rămas decît să mă obişnuiesc cu mine însumi. De ce ţineam să fiu altfel de cum sînt ? Sigur, nu eu eram cel mai nemulţumit de mine însumi, cît o făcusem din răzbunare pe primitivismul depistat în atîtea şi atîţia, asta mă exasperase în primul rînd. Mă revoltau cumplit brutalitatea, ura, idioţia, răutatea, ideile false, subţiri, deşi, dacă n-ar fi aceste idei, aceşti subdezvoltaţi, am sta probabil pe loc, nimic nu ne-ar mai aprinde spiritul." M-am oprit contrariat : Carol tăcea, mă privea atent, aştepta probabil să mă înfund, ca de obicei, să mă pierd în propriile-mi nedumeriri. „Continuaţi, vă rog, mă interesează grozav, sincer", spuse el. „M-ar mira", zisei imediat. „N-aveţi motive, vă rog mult", insistă Carol. „E inutil, continuai eu. Şi ştiţi de ce ? Nici una din aceste demonstraţii nu-mi oferea un răspuns singurei întrebări cu adevărat importante : ce se întîmplă cu mine ? Ce să fac ? Specia îşi vede de treabă, istoria la fel, Pămîntul şi Soarele de asemenea, dar eu, eu, cu o viaţă unică, îngustă, ridicol de scurtă, şi irepetabilă, ce mă fac ? Căci nu e timp de pierdut". „Şi ?" „Atît" „Vă întrebam deoarece eu am străbătut drumul invers, spuse Carol. Observaţiile astea pot fi extrase din multe cărţi, sînt la îndemîna oricui, dar cînd le simţi, cînd te dor, cînd le trăieşti, lucrurile se schimbă. Mie mi-au dat o detaşare teribilă. Moartea mea aparentă sau socială îmi generase o libertate nemărginită. Trăiam de parcă n-ar fi trebuit să mor niciodată." „Şi eu ?" îl întrebai nedumerit. „Încearcă această variantă. Nu ştiu altceva. De fapt, trebuie să îţi găseşti singur răspunsul, altfel n-are rost. Fiecare, mai devreme sau mai tîrziu, şi-l descoperă. Radu şi-a găsit menirea în a fi un

simplu soldat fără imaginaţie. E un fel de humanoid sau mai bine o forţă a naturii căreia nu-i pasă, *face, execută...* Vedeţi cît e de simplu ? Simţiţi cum cad ideile noastre în faţa unui asemenea raţionament ? În capul lui nu găseşti probabil o urmă de idee, nici nu ştie ce-i aia, cu ce se mănîncă, deşi, tot eu zic, s-ar putea să ne înşelăm. Acţiona din spirit de conservare a propriilor sale moaşte şi din orgoliu. Crezi că marele Komtur, Coza, şi aşa mai departe, Lazăr, erau înclinaţi către teorie ?" Spre bucuria mea, fusesem readus la concret. Un amănunt mă uimise : de ce nu simţeam nevoia să-l apăr pe Radu, deşi, vizibil, în cazul de faţă, se impuneau nuanţe ? „Pînă la urmă, continuă Carol, n-are importanţă cum explicăm *noi,* un om sau altul, ce scuze-i găsim, ci cum este, ce face *concret,* asta contează. Vezi, există o justificare înspăimîntătoare, care poate să ascundă în spatele ei fapte cu totul şi cu totul reprobabile : *victime necesare, victime inerente.* Distrugi un om ca să salvezi, cică, zece, o sută. Din păcate, nu de puţine ori nu se moare la întîmplare, cade în primul rînd tocmai cel ce nu ar trebui să cadă. Sigur, nici un om nu trebuie să moară din cauza credinţelor sale, n-ar trebui să fie chinuit, persecutat, dar, vezi, nu se poate, e imposibil. De ce-ţi spun asta ? Şi acest nenorocit sat era, poate, necesar să-şi dea cota de victime ; te întreb, însă : tocmai eu am fost cel mai inutil, tocmai eu trebuia să mor ? Şi nu aici am vrut să ajung, ci la calitatea judecătorilor. Moartea nu convine nimănui, chiar şi sinucigaşii se îngrozesc, deşi într-un fel o caută. Mai cred că omul e perfectibil şi că aceasta e în strictă legătură cu inteligenţa sa. Dar calitatea judecătorilor, stofa lor mă contrariază. De cîte ori nu hotărăsc altceva, contrar oricărei logici, încît, dacă nu eşti din stofa lui, pierzi ani întregi căutînd un sens ascuns unei judecăţi ordinare, necompetente. Dar cînd judecătorul şi executorul se confundă, sînt una şi aceeaşi persoană ? Radu a fost, în parohia lui, şi una, şi alta... Or, ce puteam să fac, cum să fi vorbit ca să mă înţeleagă şi el ?" Îi privisem involuntar faţa palidă, plină de sudoare, ochii măriţi de lentile care mă cercetau neîntrerupt ; aveam sentimentul că pe pat se află un fel de flacără rece, fosforescentă, ireală, care se străduieşte zadarnic să se transforme, să ardă cu adevărat. De cîte ori pronunţa cuvîntul *Radu,* părea să se înroşească, dar imediat ce trecea peste acest hop, flacăra redevenea palidă, distantă, egală. „Nu credeţi, totuşi, că-i daţi prea mare importanţă ? l-am întrerupt eu. Mai înainte spuneaţi că el n-a fost decît..." „Pentru mine nu mai există şi nici n-a existat ca om, deşi mi-a determinat viaţa. Ţi-am spus de ce... Repet ideea servindu-ţi interesele, curiozitatea, zîmbi el ironic. Ai venit să afli adevărul. Eu, cinstit, ţi-am spus *adevărul meu...*" „Da, recunoscui, aşa avusesem de gînd. Mă trimisese aici o curiozitate aparte, am venit pur şi simplu. Treptat, am înţeles că nu vreau adevărul ori neadevărul sau nu asta în primul rînd, ci ţin neapărat să-mi verific nişte convingeri, căci, judecînd foarte rece, am impresia că în cazul de faţă nu mai are importanţă dreptatea..." „Fals ! strigă neaşteptat Carol. Dreptatea contează întotdeauna. Asta este una din greşelile cele mai mari. Crede orice, dar că adevărul poate să-şi piardă din valoare, nu, niciodată !" „Dar ce mai contează azi, după atîţia ani, că aveţi, să zicem, dreptate ?" „Pentru mine contează enorm, insistă Carol. Ba mai mult, chiar dacă individul n-o apucă, învaţă din ea ceilalţi. Pentru că noi sîntem în realitate faptele noastre, care pot fi bune sau rele, cu nuanţele respective. Galilei a fost iertat abia zilele trecute, după ce lumea întreagă, de sute de ani, îi dăduse dreptate. Pentru el n-are importanţă, dar faptul că s-a dovedit fără echivoc — a cîta oară ? — că nu în toate cazurile majoritatea are dreptate, în ştiinţă şi artă, de exemplu, că sînt lucruri în care votul n-are ce căuta. Eu sînt zero,

nu am făcut, Doamne păzeşte, nici o aluzie, dar, să ştii, dreptatea contează oricând." „De acord, recunoscui. Eu m-am exprimat neclar. Ştiţi însă cu ce v-am asemuit la un moment dat ? Cu doi alergători de fond care se întrec cu mare ambiţie între ei, deşi cursa s-a terminat demult..." „În hazul lumii, nu ?" se interesă Carol. „Poate, spusei, deşi la asta nu m-am gîndit." „De unde ştie lumea că de fapt pe noi nu ne interesează concursul, ci vrem doar să tranşăm o dispută particulară, o dispută care ne priveşte *numai* pe noi ? Sigur, nu despre aşa ceva e vorba." „Am înţeles din prima clipă, răspunsei, dumneavoastră nu concuraţi, alergaţi de plăcere, fără sentimentul competiţiei, al timpului, fără să vă intereseze că există alături cineva care vă tatonează..." „Nu te chinui, spuse Carol, am să-ţi povestesc istoria fără asemenea întrebări ajutătoare. M-ar întrista nespus să ştiu că într-adevăr crezi ceea ce susţii. N-am acelaşi vocabular cu Radu, el nici nu există, eu nu-ţi vorbesc de Radu ori de mine. Altfel, m-ai obliga să mă opresc. Din fericire, te înţeleg... Eşti inteligent, doreşti să te convingi dacă cred ceea ce susţin, dacă-i *adevărat*." „N-am de ce să neg, aşa am vrut, zisei. Numai că am şi eu dreptul la o experienţă. V-aţi construit, mi-aţi spus, un personaj imaginar, pe care zi de zi l-aţi plimbat pe afară. Ei, dacă acel eu al meu s-ar numi Carol ? V-am întrebat pentru că sînt obligat să mă cunosc. Mie mi se pare a fi mult mai clar viitorul decît trecutul, că acesta din urmă e imposibil de prevăzut, cum spunea un sîrb, trecutul e mai neclar ca zilele în care te vei pierde peste cîţiva ani. Or, vreau să ştiu... Ţin măcar atît : să mă cunosc mai bine pe mine însumi, dacă tot a trebuit să mă uit înapoi". „Ai fi fost mai curajos decît mine", observă Carol. „N-am pus problema în aceşti termeni şi nici nu se ştie." „Oricum, contratransferul mă onorează." „Parcă de politeţe-i vorba aici ? izbucnii eu. Mă obligaţi să spun nişte banalităţi dureroase, care tot vi le-aş fi mărturisit odată... Eu mi-am ales un drum sau invers, n-are importanţă. Eu, organic, pot fi numai ceea ce, de fapt, sînt. Am optat deci şi pentru o anume conduită, asumîndu-mi, firesc, riscul. Dar cînd te pomeneşti cam singur pe drumul ales, deşi mergi înainte, drept, te mai întrebi omeneşte : oare bine am făcut ? Şi mai refaci o dată calculul. Asta este. Vreau să greşesc cît mai puţin cu putinţă, căci numai ascultîndu-vă mi-am dat seama ce mari porcării s-au făcut. Eu am venit pentru una, însă m-am pomenit refăcînd calculul, m-aţi obligat la asta fără să vreţi. Uite, ştiu fantastic de exact ce grozav şi ce periculos e să fii inconştient. Am vrut, de cînd sînt, să fac bine. Adică, sigur, n-am dorit cu nici un preţ să fac rău dacă bine n-am avut cum. Dar, curios, m-am îngrozit cîte insanităţi am descoperit în propria mea conştiinţă. Le făcusem fără să-mi dau seama în momentul respectiv, dar n-are importanţă. N-am avut noţiunile de bine şi de rău precizate, mi s-a părut că nu eu răspund, că viaţa e un joc. Am fost un an, în 1956, învăţător într-un cătun, Poiana Neagră, o văgăună în inima munţilor. Trec peste asta, n-are importanţă, oricum vara aveam cam două ceasuri pe zi soare şi o clasă în care elevii veneau beţi ; părinţii le erau în munţi, la pădure, copiii rămîneau de capul lor acasă, cu bătrînii sau singuri. Nici cărţi în biblioteca şcolii, nici eu, bani, aşa că, după ce am citit ce era, creşterea animalelor, semănatul în pătrat, rasele de găini, războiul din Indochina, m-a apucat disperarea şi, singur, neputincios, m-am înhăitat cu nişte funcţionari de la sfat. Făcusem o asociaţie, «Sugativa», şi, seară de seară, beam pînă uitam de mine. Erau concursuri de băut : cantitate, timp, rezistenţă. Recordul meu era 1250 de grame de vodcă în două ceasuri. Sigur, rămăsesem pe ultimul loc, dar eram prea tînăr, şi nici nu contam în această asociaţie,

oamenii mă luau cu ei doar din milă, nu aveam bani și nici nu mă dovedisem a fi prea descurcăreț. Rămîneam cu ei, adică mă țineam de ei, deoarece mă îngrozea sala de clasă unde dormeam, singur, pe o saltea cu frunze, ascunsă ziua în dulapul cu material didactic. Și înainte de toate era o lume dură, necruțătoare, oameni îmbibați de alcooluri proaste și foame, care nu se sfiau să te înjunghie dintr-o nimica toată. Majoritatea erau descendenții unor hoți de cai, de păduri și de mine, cu secole în urmă se ascunseseră aici, își pierduseră obiceiurile, dar nu și firea. Treptat, asociația era pe desființate, nu mai puteam găsi țuică suficientă, și atunci președintelui sfatului i-a venit o idee. Și în Poiana, ca pretutindeni, dealtfel, existau chiaburi. Acolo, cel mai bogat dintre ei era proprietar de gater, de fapt o sculă rablăgită, aproape inutilă, pe care o ținea mai mult de fală, pentru că oamenii se foloseau de ale statului, aflate direct în exploatare. «Ce-ar fi să ne facem că-i naționalizăm gaterul lui Pavel ? a propus președintele. Să vezi cu ce chef ne alegem dacă-l amînăm.» Toți am căzut de acord, am mers la om, i-am spus care e ordinul, el s-a văicărit cît s-a văicărit, apoi a scos băutura și, spre ziuă, am convenit să-l lăsăm în pace, să ne luăm, cică, pe propria-ne răspundere amînarea naționalizării. Și uite așa de cel puțin două ori pe săptămînă, timp de trei luni, în aceeași formație, intram în casa lui Pavel seara și, în zori, ne tîram cu mare dificultate pînă în șura sfatului, unde dormeam puțin. Sigur, cheful începea greu, cu o văicăreală cumplită, Pavel se plîngea că n-are bani, nu poate să ne mai dea de băut, dar secretarul îi flutura pe sub nas dosarele și, la vederea lor, omul împrumuta, vindea scînduri, găini, ce se nimerea ; nu-mi explic nici astăzi de ce ținea atît de mult la el. «Dă-l în mă-sa, spunea secretarul, face pe zgîrcitul, jefuiește oamenii și se miorlăie la o țuică. Nu i-au mai rămas păsări ? N-are decît să pună cloșcă !» Pavel avea o fată foarte frumoasă, dar cu un nume nesuferit : Eudoxia. Întrerupsese liceul, rămăsese acasă și, la chef, deși mi-o lăsa în seama mea, ca să nu consum prea mult încît lor să nu le ajungă, președintele îi făcea ochi dulci și o asigura că o angajează funcționară la sfat. Mie, drept să vă spun, începuse să-mi cam placă, oricum, mă împrietenisem cu ea, mă căuta la școală, umblam aiurea împreună și lumea ne prevedea o căsătorie rapidă. Prea mă bețivisem încît să poată crede cineva că voi avea puterea să părăsesc măcar cătunul. Ea mi se plîngea mereu de președinte, însă n-o băgam în seamă, nu mă gîndisem serios la ea, n-aveam, ca orice îndrăgostit autentic, simțul de proprietate absolută, iar, pe de altă parte, nici chiar beat nu mă împăcam cu ideea că aș putea rămîne definitiv acolo. În sfîrșit, a venit o seară pe care, dealtfel, o prevăzusem demult : Pavel pur și simplu nu mai avea alcool și mîncare ; în consecință, ne spusese că, dacă vrem, n-avem decît să-i «naționalizăm» gaterul, însă dacă așteptăm cîteva zile, va încerca să facă rost : mai mult decît la gater ținea la fată, se pare, dorea cu orice preț să o vadă angajată în sat. Notarul i-a întocmit actele, nu mai putea amîna «naționalizarea», vreme în care brigadierul silvic și președintele urlau și amenințau, înnebuniți de sete. Sigur, nu exista nici un ordin de naționalizare venit de sus, dar Pavel n-avea de unde să știe, cert este că în clipa cînd trebuise să semneze procesul-verbal, omul refuzase, se răzgîndise brusc sau se încăpățînase din cauza înjurăturilor președintelui : «Am și eu dreptul la cîteva zile amînare, după cît v-am adăpat, spuse el. Și animalele-s mai recunoscătoare.» Președintele, scos din fire, a încercat să-i forțeze mîna, omul s-a opus, în orice caz a ieșit o încăierare cumplită. Bineînțeles că n-am mișcat un deget, stăteam și mă uitam cum Pavel se

zbate jos, plin de sînge, cu mîna în gîtul secretarului, cum pădurarul, în vremea respectivă, cotrobăia prin dulapuri după ţuică, cum, după un scurt timp, apare din pod cu vreo zece cîrnaţi, nişte şunci, slănină şi, în sfîrşit, cum toţi ceilalţi lasă bătaia, pe Pavel, şi se reped la alimente. N-o să credeţi, dar, cu disperarea celui ce ajunsese să mănînce doar o dată pe zi, mai ales cartofi, m-am repezit la un cîrnat şi, speriat, am fugit cu el afară, să-l mănînc singur, nestingherit. Fata era în iesle şi plîngea spasmodic : cînd m-a văzut, a început să urle la mine, a luat chiar o furcă să mă lovească. Am lăsat-o şi m-am dus la ai mei, care tocmai se retrăgeau cu buzunarele umplute cu ceea ce mai rămăsese după ce se săturaseră. «Nu fi trist, îmi spuse cinic preşedintele, o să plătească drăguţa ta ruşinea asta !» Eram cu ei, ziua mi s-a părut mai plină decît altele, însă nimic mai mult. Uram teribil cruzimea, însă n-am mişcat un deget, n-am tresărit deşi nu putusem accepta o singură clipă cruzimea şi nedreptatea. Peste o săptămînă, pe fată au găsit-o în camera ei, atîrnînd de grinda casei. Din ziua aceea Pavel şi preşedintele n-au mai fost găsiţi. Lumea credea că acesta din urmă a fost omorît, iar Pavel ar fi luat drumul pădurii. Oricum, cît am mai stat eu în sat, nimeni nu i-a văzut. Nu m-a uimit prea mult nici această întîmplare ; eram impresionat neplăcut, mă durea ceea ce vedeam, dar trăisem o sumedenie de scene asemănătoare şi, fireşte, aşa credeam că trebuie să se întîmple acolo sau oriunde. Mai tîrziu, cu trecerea anilor, ochii fetei ajunseseră un coşmar pentru mine, în loc să dispară, să se atenueze, mă urmăreau pur şi simplu. Dacă rămîneam în acelaşi stadiu de cunoaştere şi înţelegere a lumii ? Ei şi, desigur, noi ne jucam, trăiam plăcerea de a fi puternici, de a dispune. Ne interesau propriile noastre sentimente, jocul nostru, fără să ne preocupe consecinţele. Şi ştiţi ce cred ? Aş fi făcut ulterior prostii mult mai mari, incalculabile, dacă *atunci* nu aş fi asistat la aceste izbucniri instinctuale."
„Nici eu, o vreme n-am pus la îndoială intenţiile bune ale lui Radu, interveni Carol, pentru că aici ai vrut, să ajungi, te obsedează acest om, ţi-l explici, dar nu-l accepţi, ai un fel de repulsie şi, în acelaşi timp, simţi şi nevoia să-l protejezi. El a făcut ceea ce i-au dictat instinctele, ai dreptate, nu cunoştea prea multe despre noi. Cei mari aveau viziunea generală, dar cei ca Radu au pus-o în practică. Clasa adversă a fost, ziceau ei, condamnată la moarte, iar Coza, Radu, Brainea şi ceilalţi i-au cîntat parastasul cum au ştiut ei, dezlănţuindu-şi instinctele, încercînd să croiască lumea după chipul şi asemănarea lor. Probabil că, în alte părţi oamenii au fost mai buni, ăstora însă nu le putea nimeni pretinde să ştie ceea ce n-au învăţat. În urma faptelor venim noi, ăştia, cu teoriile, şi ele au proprietatea de a şterge, ori de a atenua, de a da un schelet logic..." „Dar, oricum, am obligaţia de a încerca să mi-l explic pe Radu", intervenii eu. „Am urît întotdeauna violenţa, constrîngerea şi retorica, preciză Carol. Însă ce importanţă are ura ta ? De aceea, pentru a fi scutit de răni psihice, trebuie să te ridici deasupra faptelor, în lumea sentimentelor eterne, pure, a ideilor, să priveşti chiar propria-ţi viaţă cu umor, de la înălţimea speciei. La urma urmei, poţi face altceva ? Iei cunoştinţă de cum decurge viaţa pe pămînt şi imediat mori. Singura posibilitate de a ajunge să te desprinzi mai uşor de viaţă ţi-o oferă efortul de a o înţelege. Ce contezi tu ca individ în uriaşul flux al speciei care după unii, exagerat de sceptici, are toate şansele să se autodistrugă ?" „Ştiţi, spusei, ne deosebim puţin : eu trăiesc activ, pentru mine lupta, confruntarea permanentă este un mod de a exista." „Adică, zise Carol, te zbaţi căutîndu-ţi adversarii şi eşti uimit că nu e ca odinioară, în vremea cavalerilor, că nimeni nu apare la somaţia ta echipat pentru luptă, nu e dispus să tranşeze deschis controversa,

ci așteaptă să te poticnești ori să nu fii atent." „Mă pot adapta, rîsei. Și războiul de guerilă tot război se cheamă. Sigur, am nostalgia luptei deschise, drepte, deși știu că ea aparține unui trecut pentru mine îndepărtat." „O, nu vreau să vă corup, ideile pe care le spun mi se potrivesc numai mie. Păcat că-s prea grav avariat. Peste cîțiva ani ne-am fi înțeles și mai bine. Vedeți, eu vă povestesc ceva, însă nu e bine să tragem și concluziile împreună." „Mă credeți chiar atît de slab încît să-mi puteți impune părerile dumneavoastră ? Poate că pînă la urmă voi ajunge și eu tot acolo. Dar *numai* singur". „Atunci e perfect, rîse satisfăcut și Carol, deși mai vreau să precizez un amănunt. Nu avem dreptul să judecăm viața în general după micile noastre destine. Îmi spun de multe ori că eu sînt inconștientul, măruntul, individul cu ceasul rămas mult în urmă. Că, poate, restul oamenilor au argumente mai numeroase și mai solide decît mine, că mie nu mi-a fost dat, prin forța împrejurărilor, să citesc tocmai acele cărți care exprimă adevărul. Eu am trăit izolat, lumea e dincolo de ziduri, la mine a pătruns numai un anumit gen de oameni. Sigur, nu trebuie să mănînci o cofetărie întreagă pentru a-ți da seama ce înseamnă dulce, de exemplu." „Dar după propriile-mi întîmplări am dreptul să judec propria-mi viață, nu ?" îl întrebai ironic. „Nu cred că e vorba de judecat, preciză Carol, ci de privit. În cazul meu, cu detașare."

13

„Să nu-ți închipui, domnule Toma, că eu sînt personificarea detașării de viață, seninătatea absolută, însuși calmul. Luciditatea, acceptarea realității, conștiința neputinței mele fizice nu mă împiedică uneori, e adevărat foarte rar, să-mi amintesc că sînt om, un om căruia îi sînt interzise toate micile plăceri omenești, cu excepția mîncării, dacă prin mîncare înțelegi simplul act mecanic de umplere a stomacului cu ce dă sfîntul, alimente prost gătite, insuficiente și cam aceleași. Nu văd pe cineva în măsură să se ridice deasupra condiției sale de om, chiar dacă ai un crez, chiar dacă militezi pentru o idee ; te confunzi cu ea, însă nu ești totuși Ideea chiar și din simplul motiv că trăiești printre oameni care sînt atît de pestriți și de curioși în reacții încît, dacă vrei să-i înțelegi întocmai, trebuie să te cobori la înălțimea lor. Și chiar dacă, prin absurd, ai reuși să faci abstracție de asta, nu poți neglija faptul că tu însuți ești om care, deci te-ai născut cu instincte, cu vicii, ți-a fost transmis ereditar un «model». Și aceste dorințe obscure te invadează insidios, ca somnul, te copleșesc, încît, cu o furie nebună, redevii cel ce ai fost dacă te lași în voia lor. Îmi vine uneori să închid ochii și să izbesc la întîmplare prostește, cu furie, pe cine s-o nimeri, conștient că, cu excepția copiilor, n-aș lovi un singur nevinovat autentic. Vezi teoria mea, acțiunea, vei spune. Da, nu o combat, te admir că ai ambiția de a lupta deschis, de a fi conform cu tine însuți, dacă într-adevăr și faci ceea ce zici. Trebuie într-un fel sau altul să ai satisfacția confruntării, chiar a victoriei. Dacă aceasta o faci cu scopul de a te sustrage terorii timpului, de a te feri de el, atunci e perfect, pentru că te interesează în primul rînd acțiunea în sine și nu rezultatul ; dar dacă vrei și victorii, dacă actele tale urmăresc o altă finalitate, lucrurile se schimbă, s-ar putea la un moment dat,

într-o clipă de sinceritate, să observi că numărul înfrîngerilor este superior victoriilor, și atunci, uimit sau disperat, vei încerca să te desprinzi de tine însuți, de ceea ce ești în realitate, să te sustragi acestor sentimente... Oricum e foarte greu de pronosticat dacă într-adevăr vei reuși, dacă vei fi atît de tare sau vei porni, îmbătrînit și obosit, pe drumul mistificării ori al minciunilor convenabile. Glorios, tîrîndu-ți gloria cu ajutorul altora, sau înfrînt, mărunt, tot mori. Și glorioșii, și umilii sînt egali în fața morții, însă depinde enorm *cum* ajungi pînă acolo, cu ce ai umplut cuvîntul *satisfacție*. Sigur, nu e greu să observi că nici eu nu fac excepție, mi-am ales teoria care mi se potrivește ; nu o recomand nimănui, ți-am sugerat-o doar pentru că pari sincer interesat de observațiile și aventurile mele nedorite. Poate că ele m-ar fi împins la curaj, la acțiune, la risc dacă aș fi știut un singur amănunt : că moartea biologică nu este o experiență neplăcută, groaznică, dimpotrivă. Am citit, din păcate prea tîrziu, mult prea tîrziu, concluziile celor ce s-au ocupat de asta. Or, mie mi-a fost frică nu de moarte, de eternitatea ei, cît de acel moment ciudat al trecerii în neființă, de minutele în care scoarța se descompune, de întîia clipă a morții, pe care o asemuiam cu o imensă groază, cu superlativul brutalității. De aflam, repet, că drumul etern e senin, calm, poate că *atunci* aș fi întrerupt seria aventurilor. Dar acesta este un alt capitol, important ți se pare cele ce mi s-au întîmplat...

Ți-am spus, mi se pare, că în afara tatii, încă trei oameni au pus piciorul în chilia mea. Primul a fost Ilie. La trei zile după ce ne despărțisem, acolo, la capătul de sus al satului, la trei zile după coborîrea mea în pivniță, tîrziu, după miezul nopții, am auzit deasupra mea, în casă, o agitație neobișnuită, pași tîrîți, uși închizîndu-se și, nu peste mult în trapa de sub patul bătrînilor, obișnuitele bătăi care-mi vesteau mîncarea, pînă atunci primită în mare liniște. Speriat, nesigur, am deschis abia după ce semnalul fusese cu încăpățînare repetat ; de emoție, nu-mi găsisem cheia de la lacăt, uitasem că o țineam la gît, legată cu o sfoară, nu avusesem încă timp să mă obișnuiesc cu asta. În locul mîncării a coborît, spre surprinderea mea, Ilie. Îmi legasem de drumul lui ultima speranță : simțeam că merge degeaba, și tocmai de asta doream să întîrzie, îl credeam cumva în afara zilelor, mi se păruse că e prea devreme să apară, deși riscul ce și-l asumase mă speriase. Bucuria nefirească a revederii mi-a fost anulată brutal de o întrebare : de ce coboară el ? Dacă i-ar fi reușit ceva, trebuia să urc eu, or, ușile închise, taina în care a coborît, chiar discreția tatii... «S-a dus dracului afacerea noastră, mi-a spus după o lungă și inutilă pauză. Am fost căutat cu insistență la facultate. M-a prevenit chiar cel mai bun prieten, care însă m-a rugat să dispar, era obligat să anunțe că m-a văzut. Îi era frică să riște, mi-a lăsat însă timp să mă duc la decan ; fusesem doar studentul lui favorit, marea lui speranță albă, mă știa foarte bine. I-am povestit totul, cu lux de amănunte, și l-am rugat să-mi dea o soluție, să ne apere. Fusesem mai convingător ca niciodată, îi demonstrasem cu toate argumentele că n-are ce să riște, că este o simplă neînțelegere la mijloc, iar el, la apogeul carierei, are creditul moral, nu apăra doar pe un vagabond ori pe un hoț, ci pe un student care însemna ceva. Îl mai rugasem ca măcar să mă adăpostească pînă voi reuși să-mi schimb hainele, pentru a putea pleca în București. Spre marea mea uimire, însă, s-a plîns că asta îi depășește puterile și influența, că și el are sentimentul provizoratului. Oricum, se văicărise mai jalnic decît mine, ca pînă la urmă să mă sfătuiască să ne predăm imediat. Dacă ar fi fost și Iuliu cu mine, din scîrbă, cred

că aşa aş fi şi procedat. Ce s-o mai lungim ? Cît eşti bun şi sigur pe tine, toţi mor de dragul tău, ţi-s prieteni, dar cînd e la ajutor, nu se poate, n-au timp. Oricum, mi-e greaţă ; asta-i tot !» N-a mai vrut să vorbească nimic, era foarte abătut ; singurul care-şi păstra încrederea era tata : «Te duci, dragu tatii, după Iuliu, îi spui că i-am poruncit eu să lase prostiile şi să vină acasă imediat. În clipita cînd aţi sosit, mergem toţi patru la Bucureşti, cu trenul, cu maşina, dacă nu s-o putea, atunci chiar şi pe jos, să ne plîngem la Comitetul Central. Nu se poate să nu ne facă dreptate. Dacă o să ne prindă pe drum, o să răbdăm împreună, şi tot va fi mai bine. De nu ne vor da dreptate, măcar o să fim împăcaţi că mai mult nu s-a putut. Peste două zile, părintele Mitrea vă va aştepta la castel. Eu nu mă pot mişca de acasă, că-s cu ochii pe mine, îmi ştiu fiecare pas. Ai aici nişte bani, îi dai domnului Sterian ca răscumpărare, şi gata.» «Ăsta îi lichidează, de frică să nu-l trădeze, am intervenit eu. Toţi cîţi se bazează pe forţă mor de frica trădării.» «Nu, spuse tata, Sterian nu vă va împuşca, sînt sigur, n-are de ce, sînteţi copii, iar el mă cunoaşte, ştie cine sînt. Dacă-i pare rău pentru voi, să se răzbune pe mine, eu sînt bătrîn, n-am ce mai aştepta de la viaţă. În cazul că vă ameninţă sau dacă atunci, noaptea, nu vă găseşte Mitrea, spune-i lui Sterian că nimeni din neamul lui nu scapă de mine, nici chiar el ; dacă securitatea nu-i în stare să-i găsească, eu îl scot din fundul pămîntului.» «Crezi, tată, că ajungem pînă-n Bucureşti ? spuse sceptic Ilie. Crezi că reuşim să trecem dincolo de sat ? N-avem cum. Dumneata stai acasă, de o vreme nu umbli prin lume, n-ai de unde să ştii ce s-a schimbat. Pe Radu, la o adică, o să-l critice, o să-l chiar dea afară, dar viaţa noastră, liniştea, se duc definitiv.» «Orice ar fi, veniţi să vă găsesc la castel, zise tata. Acolo vom mai cugeta, eu, unul, cu nici un preţ nu vreau să vă ştiu amestecaţi în nimic. Poate vă ascundeţi în castel, la vreun neam, că eu sînt liber, şi la Bucureşti tot ajung cumva. Numai acolo să nu rămîneţi. În orice loc în altă parte scăpaţi cu viaţă, căci acum numai la viaţă trebuie să vă gîndiţi şi la nimic altceva. La nimeni nu-i pasă de nimeni, ăsta-i adevărul, aşa că sîntem obligaţi să ne descurcăm cum putem.» Curios, înţelegeam că nu prea aveam soluţii, dar şi de astă dată bătrînul nu condamnase pe nimeni, nu se văicărise, resemnarea sau poate o tărie pe care nu i-o bănuisem îl făceau să reacţioneze firesc, liniştit. «Paştele lui de pămînt, spuse Ilie, dacă n-ar fi fost el, dacă-l lăsai dracului...» «Nu pămîntul, Ilie, pămîntu-i sfînt, el ne ţine ; nu pămînul, ci păcatele şi prostia oamenilor care nu-şi văd lungul nasului şi nu le place să lucreze, ci să poruncească. Au prins gustul pîinii fără muncă... De asta sînt convins că n-or să ajungă departe, nu poate să-i lase Dumnezeu să distrugă ţara şi poporul.» «Dar pînă atunci ne ducem noi... spuse Ilie. Şi ce, asta-i viaţă ? mă arătă el revoltat cu degetul. Decît aşa, mai bine să mă omoare mîine. Cît să stau aici ? Cine poate suporta ? Mă duc, dacă mă înfurii, la Radu şi-i spun : «Uite-mă, în carne şi-n oase, leagă-mă şi ia-ţi decoraţia. Ai nevoie de activitate ? Poftim. Recunosc ce vrei : am ucis, am furat, am sabotat, dar termină odată şi lasă lumea să-şi vadă de ale ei !"» «Nu vorbi prostii, Ilie, îl mustră tata. Carol e mai slab, nu-i învăţat cu greul. Aici e sub ochii mei şi nu i se poate întîmpla nimic. Voi fi împăcat abia cînd o să-i urmaţi şi voi pilda. La bine sau la rău, trebuie să fim împreună. De asta vă poruncesc să veniţi înapoi, va trece şi acest val şi vom ieşi din el şi mai tari. Radu e un străin, n-avem ce discuta cu el. Cum a venit, aşa va pleca. El nu le face de capul lui.» «Îmi pare rău, tată, spuse Ilie, dar, repet, nu înţelegi mare lucru din cele ce se întîmplă

în jur. Ăştia sînt puşi pe viaţă lungă şi vor trăi, pe cînd noi sîntem clasa care trebuie să dispară. În loc să fac numai medicină, facem şi teoriile astea, şi din ele înţeleg multe.» «Clasa trebuie să dispară, dar nu prin exterminare», spusei. «Din păcate, nimeni nu va şti în ce fel dispărem noi, mă întrerupse Ilie. Noi, aici în Arini, figurăm printre duşmani, or, cu duşmanii ce faci ? Lazăr, Coza şi Radu vor duşmani, au interes să găsească.» «Tu eşti mai deştept, spuse bătrînul conciliator, dar eu ştiu că există oameni, nu clase, răutate, nu teorii. Pe urmă, apar schimbări cînd nici nu te aştepţi. Şi după atîta rău cît a pricinuit războiul, nu poate să urmeze iarăşi rău. Probabil că cei de sus nu ştiu, nu-s interesaţi...» «Crezi că Brainea de capul lui cere mereu să fie prinşi duşmanii ? Şi cine face selecţia ? Radu ! De aici pleacă necazurile», spuse Ilie. «Din păcate, la noi domnitorii providenţiali apar la intervale foarte mari de timp», îl întrerupsei. «Chiar asta mă face să cred că e cazul să apară unul, că nu se poate să întîrzie mult», adăugă tata. «Şi vrei să -l aşteptăm aici, în beci, împreună ?» spuse cinic Ilie. «Mai bine aici decît cu Sterian. Să n-aud de asta, aş muri de grija voastră.» «El îşi apără deschis credinţa lui, el crede în ceva, luptă chiar fără şansă, cum e», observase Ilie. «Eu nu ştiu ce-şi apără, spuse acum furios tata, dar sînt convins că va sfîrşi prost de tot.» «Poate, recunoscu Ilie ; ca apoi, fără urmă de prudenţă, să se dezlănţuie : Nu mai pot, am obosit, sînt mort. Eu ştiu una şi bună : să învăţ. De altceva nu-s capabil. Dar uite ce trebuia să mi se întîmple ! Uite ce porcării mi se întîmplă ! De ce ? Pentru că unui dobitoc nu i-au plăcut ochii noştri ?» Ilie izbucni apoi într-un plîns isteric, neaşteptat ; omul calm, detaşat, redeveni iarăşi copilul care avea nevoie de protecţie. «Pentru Dumnezeu, o să ne audă», şopti speriat tata, şi în clipa aceea, toate umbrele nopţii, petele albe de lumină se năpustiră asupra mea. Ascultasem încordat, însă în curte era linişte, cîinii tăceau, numai respiraţia noastră grea, înăbuşită, făcea vîrtejuri obositoare. «Ce fel de oameni sînteţi voi ? se înfurie fals tata. V-aţi lovit de prima greutate şi plîngeţi ? Viaţa trebuie trăită aşa cum ne-a fost dată, bună, rea, n-avem dreptul să alegem şi nici să ne văicărim. V-am cărat în spate tot războiul, şi acum, cînd e totuşi pace, vă codiţi.» «Lasă, tată, discursurile astea, interveni Ilie cu brutalitate. Le ştiu foarte bine. O să-mi spui că poporul nostru a trecut prin multe, că a rezistat, că e un miracol. Ştiu. Eu nu mă revolt nici împotriva poporului, nici a dumitale şi nici a regimului, eu îmi plîng ratarea, pînă mă voi obişnui şi cu acest gînd. Dumneata ştii două lucruri : Dumnezeu şi poporul. Mă rog... Dar noi nu facem parte din popor ? Radu nu face parte ? Dar Lupşe e căzut din stele ? Faci demagogie fără să vrei.» «Aş ţine să-ţi amintesc, răspunse tata, că eu am pierdut totul : avere, şcoală, casă, că am rămas ca vai de capul meu. Dar tot eu le-am refăcut. Ani întregi în mină, apoi zi şi noapte pe pămînt, pînă am ajuns unde sîntem. Ba am reclădit biserica şi şcoala, să se ştie că am trecut prin lumea asta, să se ştie că nu mi-a fost frică de muncă, de greutăţi. Eu credeţi că nu sufăr cînd vă văd ? Credeţi că îmi place să vă ştiu în pivniţă ? Dar tot eu vin şi zic : vom trece şi prin încercarea asta. Aşa că vă aştept la castel. Dacă la ora respectivă nu sînteţi acolo, Sterian va muri de mîna mea !» Tata a plecat să verifice uşile, să vadă ce e pe afară. Ilie a mai rămas cîteva clipe cu mine. «Ce să caut aici ? îmi spuse el, după o lungă şi apăsătoare tăcere. Pînă cînd să stau ? Şi de şcoală mi-e greaţă, adică de oameni. Am mers la Crişan, l-am rugat cu insistenţă să facă ceva, să mă ajute,eram studentul lui cel mai bun, am colindat pe la prieteni, dar toţi se păzeau de parcă aş fi avut lepră. Cum să mă în-

torc printre ei ? „Am și eu copii, nu sînt cel mai potrivit, deși te înțeleg...", asta-mi spunea fiecare. Nu, chiar dacă, prin absurd, voi reuși să scap, mă mut în alt oraș n-aș mai putea să-i văd în ochi.» «Și ce ai de gînd ?» l-am întrebat, convins că nu va veni la întîlnire. «Nu știu. Voi vedea ce zice și Iuliu. Nu prea avem de ales. Oricum, parcă m-aș duce undeva să nu aud de oameni, să nu văd pe nimeni, mi s-a făcut o scîrbă insuportabilă. Automat, au uitat toți că am lucrat vara pe șantiere, că m-am spetit la munci voluntare, că am fost totuși cel mai bun student. N-am de ce să cer cuiva iertare și nici să mă umilesc. Îmi pare rău de tata, însă sper să ai tu grijă de el.» Ce să-i mai fi spus ? N-aveam energie să scot un singur cuvînt, îmi lipsea aerul, mă sufocam pur și simplu : convingerea că ne vedem pentru ultima dată mă înnebunise. Mă lăsasem ascuns fără să mă gîndesc prea mult, trăisem frica și disperarea ca pe niște sentimente noi, însă trecătoare ; nimic nu mă îndemnase să-mi aranjez încăperea pentru mai multă vreme era prea absurd jocul în care mă pomenisem, încît să cred că va putea dura. Și iată, totul era adevărat, nimic din ceea ce mi se întîmplase nu era vis, începusem o experiență sub semnul «întunericului», și singura certitudine era frica. «Dacă ne-am cere scuze ?» l-am întrebat inutil. «Dar ce i-am făcut noi ? se revoltă Ilie. Abia astfel ne-am autodeclara vinovați.» Așa i-aș fi răspuns și eu, însă voiam să-l rețin, să aud pur și simplu vorbe. Mi-am mai agitat o vreme speranța, dar, întocmai cum presupusesem, la data fixată nu s-au prezentat la castel. Într-un tîrziu, cînd popa Mitrea se hotărîse să plece, a apărut un om de-al lui Sterian care i-a predat o scrisoare și, fără nici o altă explicație, a dispărut în pădure.

«*La ora cînd primiți această veste* — scria Iuliu — *noi vom fi în Apus. Vom pleca cu un avion special care aduce arme și provizii domnului Sterian. Acolo ne vom continua studiile. V-am ruga să ne înțelegeți exact : nu avem de ales. Dacă ne predăm, ne așteaptă pușcăria ; dacă luptăm, ne așteaptă moartea. Lipsiți de experiența luptei și de rezistență, am fi victime sigure. L-am fi dorit pe Carol alături de noi, dar sîntem siguri că nu-l vei lăsa. Pe de altă parte, n-ar fi exclus ca el să aibă mai mult noroc decît noi. Vă vom informa unde sîntem cu proxima ocazie. Pînă atunci domnul Sterian va avea grijă să primiți scrisori de la noi. Vor fi puse la poștă în diferite orașe din țară pentru a deruta miliția. În ele vă vom anunța că sîntem pe șantiere, în fabrici etc., dar să nu credeți, noi vom fi departe, acolo unde v-am spus. Vom reveni imediat după terminarea studiilor, cu riscul de a înfunda pușcăria. Iartă-ne, tată, că nu te-am ascultat, dar cu timpul vei înțelege că asta a fost singura soluție care ni s-a potrivit. Rupe scrisoarea, să nu ți-o găsească la perchiziție. Ne gîndim mereu la tine ca la un om drept, curajos, cinstit. Ai suferit din cauza noastră și tocmai această suferință ne va orienta toate acțiunile și gîndurile.*»

Popa Mitrea mi-a povestit mai tîrziu că, de frică să nu știe unde sînt, nici n-a desfăcut plicul și, imediat ce l-a predat, s-a dus acasă și două zile nu s-a mai trezit din beție. Lumea, uimită, o punea pe seama preotesei, a altor femei, treptat însă a început să se obișnuiască și cu asta, satul nu era grozav de religios, oamenii încercați de necazuri nu se fereau de băutură, ea îi făcuse mai indulgenți, faptele mărunte, chiar și adulterele sau bătăile, nu mai intrau în sfera interesului general, Radu și Lupșe dețineau capul de afiș, căci lui Sterian oamenii evitau să-i pronunțe numele, el era mai degrabă personificarea ideii de confruntare, de luptă, cuvînt insistent întîlnit, ori de așa ceva se cam săturase lumea, nimeni nu mai avea chef să moară. Față de Mitrea oamenii fuseseră întotdeauna toleranți, le era

drag, deoarece ţinea locul doctorului, chiar şi al moaşei, şi nu se grăbea să le încaseze dările către biserică, nu pretindea mult la botezuri, nunţi şi înmormîntări. Bineînţeles că nici eu n-am văzut scrisoarea decît foarte tîrziu, tata mi-a relatat povestea cu studiile, dar nu părea deloc convins. Mi-am dat seama la despărţire : «Am să merg zilele acestea să-i caut. Vreau să vorbesc eu cu Sterian. S-o aud asta din gura lui. Dacă zici că e vorba de o casă, atunci ştiu eu cum să ajung acolo. Mîine seară sînt înapoi cu ei.»Din păcate, imediat după plecarea lui Ilie, au apărut Lupşe şi Radu : tata îi învinuise că i-au distrus familia, că i-a băgat la puşcărie feciorii, ei, la rîndul lor, îl acuzau că l-a anunţat pe Sterian şi că Iuliu şi Ilie au rămas la bandiţi. Oricum, la un moment dat, dialogul a început să se repete. «De ce nu vrei, măi Măgurene, să ne ajuţi ? îl întrebase Radu. Tu ne-ai putea aduce mari servicii.» «M-am înscris doar», spunea tata. «Nu face pe prostu, zicea Lupşe. Dă-ni-l pe Sterian, şi vom ţine seama de asta. Nimeni nu va şti că tu ne-ai spus.» «Eu n-am nimic cu acest om şi nu asta mi-e meseria. Cînd se va lega de mine, îl voi căuta să mă achit de datorie. Tu eşti plătit pentru asta. Şi nici eu nu te chem în clacă să-mi seceri grîul. «N-ai ieşi în pagubă, Măgurene», spunea Radu. «Posibil, recunoscu tata, dar mie, dacă nu-mi creşte porumbul, rabd, mănînc mai puţin. Aşa că şi tu nu vrea mai mult decît poţi.» «O să-ţi pară tare rău», spunea Radu. «Se poate, răspunse tata, dar eu nu-s ce crezi. Ai greşit.» Oricum, tata era împăcat că lor nu le trece prin minte să caute în pivniţă şi, de cîte ori putea, lăsa cîinele liber în curte şi întins pe burtă, se străduia să mă înveselească, să-mi dea sfaturi ce să fac pentru a nu mă îmbolnăvi, inventa poveşti încurajatoare, cum că ar fi discutat ba cu unul, ba cu altul, vreme în care eu făceam eforturi disperate să mă obişnuiesc cu starea de obiect. De la numeroasele bucurii de altădată ajunsesem să mă mulţumesc cu aceea de a-l auzi ; ştiam că mă minte, însă basmele lui îmi întreţineau un fel de foc ce ameninţa din clipă în clipă să se stingă. Bătea de cinci ori la intervale regulate în oblon, repeta bătăile, luam cheia de la gît, deschideam lacătul, îi duceam cu foarte mare ruşine murdăria, mă spălam şi, pentru a nu pierde vremea, în timp ce mîncam, tata îmi comunica noutăţile. «Azi n-am putut merge în oraş deoarece am fost la primărie. Dar în zilele următoare voi face tot posibilul.» Urma firesc buletinul faptelor lui Radu : «A venit la noi şi iarăşi m-a ameninţat. În sat au mai apărut cîţiva străini. Habar n-am ce vor. Doi au şi luat bătaie, iar unul a fost obligat să-şi mănînce carnetul. În nesiguranţa asta, oamenii-s nelinişţiţi. Nu mai deschid noaptea nici dacă le sparg uşa. În casa lui Poduţ s-a găsit un bilet : „ASTÎMPĂRĂ-TE.“ Atît. Pe seama lui Sterian îşi mai plătesc unii altora nişte datorii. L-au ridicat şi pe Matei, şi pe Mihalcea, şi pe Toader. În colectiv s-au mai înscris vreo cinci. A venit un învăţător tînăr. La radio se anunţă că un nou război este posibil chiar în acest an. Radu s-a certat cu noul învăţător. Florea Inoan nu şi-a putut plăti cota la timp, aşa că i-au strîns tot ce avea în casă şi cu căruţa le-au dus la sfat pentru a le vinde la licitaţie. Atunci a apărut învăţătorul, care i-a spus : „Tovarăşe Radu, nu-i legal ce faceţi. Şi nici marxist. Socialismul se construieşte pentru binele oamenilor, nu împotriva lor. O să vă regretaţi faptele“. „Nu te băga dacă vrei să mai vezi iarbă verde“, i-ar fi răspuns Radu. „Sînt fiu de muncitor, eu însumi am lucrat în fabrică, treaba la şcoală mi-o fac, aşa că puţin îmi pasă de ameninţări. Ai de lucru cu oamenii, nu cu vitele.“ La care Radu a început să facă spume, să ameninţe iar : „Te opui colectivizării, încurajezi debandada, nesupunerea ! În loc să sprijini eforturile noastre, ai trecut în rînd cu Sterian şi Măgureanu ! Aici n-o să faci mulţi pureci !“

Tînărul ăsta şi-a cîştigat toată încrederea. „Nu ştiu cine-s ăştia, i-ar fi răspuns, dar dacă procedaţi aşa, nu mă mir să o întindă şi alţii în păduri. Şi tata a păţit o poveste asemănătoare cu hitleriştii." „Cum ? a urlat Radu. Noi sîntem ca ăia ?" „Nu noi, ci dumneata, în această împrejurare". Ei, dacă scapă teafăr după asta, ieşim cu toţii la lumină. Păcat de el. O anonimă, şi i se face vînt. E foarte ambiţios şeful raionului, vrea să fie fruntaş, şi nu-şi alege mijloacele.» După ce pleca tata, încercam să-mi imaginez întîmplările povestite şi, din ele, căutam să deduc timpul pe care-l mai am de stat acolo, să pronostichez ce se va întîmpla în zilele următoare. Veştile nu erau dintre cele mai grozave, chiar şi aşa cum ajungeau la mine, alese şi atenuate de tata. Cînd ai o durere, nu ştiu cum se face că alegi numai fapte ce au tangenţe cu ea, necazurile te izolează, şi dacă nu eşti lucid, ajungi să crezi că toate-s împotriva ta, nu mai ai nici o şansă. Într-o dimineaţă, Radu a fost găsit legat straşnic de un stîlp de telegraf, cu un carton de gît pe care scria : «ULTIM AVERTISMENT. AŞA VOR PĂŢI TOŢI VÎNDUŢII.» A fost opera lui Sterian sau a altora — greu de spus, dar în ziua următoare s-au prezentat la noi toţi cei ce ne duseseră la început şi i-au cerut tatii ca în 24 de ore să-şi scoată feciorii din fundul pămîntului şi să fie cu ei la sfat. Sigur, n-avea de unde să-i aducă ; nici scrisorile promise nu sosiseră. În noaptea aceea tata a fost teribil de trist. «Poate că mă vor reţine o vreme, mi-a spus. Bine că sînteţi voi în loc sigur. Dacă se va întîmpla asta, căci trebuie să ne aşteptăm şi la rău, să nu te necăjeşti, este cine să aibă grijă de casă, şi nici tu n-ai să suferi prea mult. Iar dacă o să suferi, iartă, aşa ne este dat. Încurajeaz-o cît poţi pe maică-ta, ea e femeie şi-i slabă de înger, n-o poţi lăsa fără nimeni, aşa că să nu te gîndeşti cumva să ieşi de acolo ori să te laşi descoperit. Un singur om mai ştie de tine : popa Mitrea. El îţi va aduce uneori mîncare şi cărţi, numai să nu-i ceri prea multe. Ăştia nu-l vor bănui, deoarece el face şi pe doctorul, toată lumea îl cheamă, e dat dracului popa, chiar şi cu Radu se înţelege bine, dar mai ales cu notărăşiţa, cu care este încurcat. El cercetează cuvîntările secretarului, care, la rîndul lui, le scrie pentru Radu, îi are deci pe amîndoi la mînă. Mie nu-mi purta grija, am mai fost eu la cercetări, rezist eu, şi apoi am martori că nu mi-am văzut copiii, că ei i-au ridicat. Dacă te descoperă, ne-am dus amîndoi dracului, nimic nu se alege de noi.» Mi-a lăsat provizii pentru cîteva zile, m-a îmbrăţişat, iar, la plecare, mi-a ciocănit doar în podea, apoi s-a dus în curte şi a rămas o vreme pe banca de lîngă gard, în dreptul geamului meu, de unde mi-a zîmbit fals, chinuit. Lupşe l-a găsit cu valiza pregătită, gata de drum. Am văzut deosebit de bine totul : a surîs cînd l-a văzut intrînd, a sărutat-o pe mama, a venit rîndul cîinelui, l-a ridicat de urechi, sus, l-a sărutat şi pe el, s-a oprit o clipă să privească în jur, apoi, cu capul vîrît între umeri, şi-a ridicat valiza şi a pornit spre maşina ce-l aştepta. Cînd a ajuns lîngă maşină, s-a întors înapoi la mama, spre uimirea lui Lupşe. «Săraca de tine, i-a spus printre lacrimi. Toată viaţa te-am lăsat singură. Am fost prin mine, prin păduri şi tu m-ai aşteptat mereu, n-ai zis o vorbă, nu te-ai căit, ai ţinut casa şi copiii. Am umblat cu alte femei, iar tu nu m-ai certat, te-ai făcut că nu vezi, ai îngrijit copiii... Iată, mă căiesc în faţa ta şi te rog să mă ierţi. Ai fost mai bună şi mai înţeleaptă decît mine. Acum ne despărţim iarăşi. Se pare că ne este dat să fim împreună numai în pămînt. Noroc că nu mai avem prea mult pînă atunci. Ai grijă de casă şi nu-mi păstra nume rău. Să nu cheltuieşti banii pe avocaţi şi să ai grijă să nu rămînă vacile neadăpate. Să te aflu sănătoasă.» Nu l-am văzut urcînd. Strînsesem cu putere pleoapele. Mama a rămas

multă vreme răzimată de gard, apoi deodată, cînd a încercat să se desprindă, s-a prelins pe lîngă el, în jos. Au ridicat-o nişte vecine şi au dus-o în casă. Nu plîngea, avea ochii uscaţi şi faţa împietrită, ca o mască.

În noaptea aceea, cu simţurile încordate la paroxism, i-am urmărit şi numărat cu atenţie paşii agitaţi, nesiguri, mişcîndu-se de ici-colo, fără rost, dar abia spre ziuă am auzit obişnuitele bătăi — trei, repetate de trei ori — prin care mă anunţa că totul e perfect. Era un cod stabilit demult, fără ştirea tatii. El însemna doar : «Ce mai faci ?» Eu îi răspundeam : «Bine», prin trei lovituri uniforme. Îi fusese frică să deschidă, se crezuse urmărită. De fapt, din ziua aceea primeam mîncarea la orele cele mai neaşteptate, mai ales dimineaţa, înainte de a pleca la cîmp. Noaptea stăteam de vorbă, aflam noutăţile din sat. Despre tata unii spuneau că este la raion pentru cercetări, pe cînd alţii erau siguri că a fost trimis la muncă în Dobrogea. Oricum, Radu, cînd era întrebat, dădea inocent din umeri : «Nu ştiu, a fost înaintat mai departe, noi nu ne-am făcut decît datoria». Mama suferise o transformare curioasă : devenise mai energică, nu se văicărea, muncea zi şi noapte cu dinţii strînşi ; se împietrise. Ziua, pe stradă, treceau tot felul de femei, o întrebau ce face, ce mai ştie de tata, şi nu de puţine ori o auzeam : «N-am ce vă spune. Ei, parastasul mamii voastre de curve, acum de ce nu vă înscrieţi în colectiv ? Ion a fost ridicat, nu vă puteţi plînge că v-a împiedicat cineva, mergeţi cu cererea, nu-mi putoriţi prin poartă.» Apoi, indiferentă, îşi continua lucrul, de parcă nici n-ar fi vorbit. «N-avem încotro, îmi spunea ea, să nu ne certe Ion cînd se va întoarce, că am distrus gospodăria.» De fraţii mei nu aducea vorba niciodată, de parcă n-ar fi existat, doar tata îi revenea mereu în minte, ca o obsesie : «Am să mă duc să-l văd şi de o fi în capătul lumii. Nu se poate să nu-l găsesc măcar în fugă. Trebuie să ştiu că trăieşte, că nu l-au nenorocit. Nu se poate să nu întîlnesc pe cineva de la noi pe acolo. Uite, o nevastă din Cumpăna s-a dus şi şi-a văzut bărbatul într-un camion, îl duceau la muncă. E mulţumită, ştie că trăieşte. Numai atîta vreau : să-l ştiu în viaţă, să-l văd cu ochii mei. Chiar şi de la un kilometru îl recunosc, după cum se mişcă. Aici rămîne popa Mitrea. O să aibă el grijă de vaci şi de porci.» Din păcate, mama n-a mai avut curajul să plece : cu toată împotrivirea ei, în casă ne-a fost repartizată o activistă de la U.F.D.R., or, nu mă putea lăsa în situaţia asta prea multă vreme singur, fără nici un sprijin. «Tu, i-a zis mama la sosire, nu te-am chemat, îmi ajunge ce am pe cap, n-am dus lipsă şi de tine. Afară nu te-oi scoate, că nu las pe un ţigan să iasă cu mîna goală. Dar să ştii că aici nu-i sală de şedinţe şi nici cuplărai. Mănîncă ce se găseşte, eu n-am să-ţi fiu bucătăreasă. Un singur lucru te rog : să nu-mi vii noaptea, că eu îs ostenită şi mă culc devreme, aşa că n-am poftă să te aştept şi pe tine. Îmi ajung bărbatul şi feciorii.» Norocul nostru a fost că ea nu prea stătea mult acasă, era mereu plecată pe teren, or, nu ştiu cum se face, dar cîinii noştri nu s-au înţeles niciodată cu ea, n-a reuşit să-i domolească decît mult mai tîrziu un soldat, cu ajutorul pistolului. În prima seară cînd a dormit la noi, mama a făcut din senin o cumplită criză de nervi. Căzuse, începuse să-şi rupă hainele de pe ea, se zvîrcolise, noroc cu popa Mitrea, care a reuşit s-o calmeze abia după ce femeia a fugit speriată la sfat. Îţi dai seama în ce situaţie eram : paşi grăbiţi deasupra, ţipete, vorbe încrucişate, iar eu, jos, ieşit din minţi, trebuia să tac, să aştept, să încerc să înţeleg ceva. Tîrziu, după miezul nopţii, am auzit obişnuitele bătăi ; nu mai ştiam dacă trebuie să răspund sau nu : dacă au forţat-o pe mama şi ea le-a spus semnalul ? Sigur, era un raţionament pueril, la urma urmei, puteau foarte uşor să spargă zidul. Am deschis, şi spre

surprinderea mea, am dat cu ochii de popa Mitrea. «Mă ajută-mă şi tu, ce dracu, îmi spuse întinzîndu-mi hîrtie şi stilou, scrie-mi pînă poimîine conferinţele astea, că eu nu mai pridideso. *Eşecul politicii de aţîţare la război* şi *Înăsprirea luptei de clasă în etapa actuală.* Prima-i pentru Radu şi a doua-i pentru Poduţ. Eu nu mai răzbesc singur. Nu încerca să le complici, nu pricep, spune acolo ce-ţi trece prin minte. Îi vine lui Radu un control şi vrea să iasă bine. Am avut şi teme mult mai delicate : combaterea misticismului, a superstiţiilor, încît nu mă iartă Dumnezeu nici dacă mă rog o sută de ani la rînd. N-avem ce face, aşa-i viaţa. Totul e să scăpăm de femeia asta din casă, or, scopul scuză mijloacele. Dacă e într-adevăr activistă, atunci Radu o va plasa în altă parte dacă-l rog. Poate că a speriat-o şi criza lelii Marie. Dacă nu e, atunci trebuie să găsim alte mijloace. Doamne, iartă-mă, o să trebuiască s-o duc în ispită, să descopăr alt drum spre inima ei.» Îmi vorbise degajat, la fel ca mama, încît intrasem la bănuieli. «Trebuie să fie ceva foarte complicat pe afară de sînteţi atît de veseli ! Ce-mi ascundeţi ? S-a întîmplat ceva grav ? Nu mă credeţi în stare să rezist ? De ce mă menajaţi ? îi spusei puţin enervat. Să ştiţi că dacă-mi ascundeţi ceva, ies de aici, nu-mi pasă, nu vreau să-i ştiu suferind din cauza mea.» «Păi, prea vesel nu este, recunoscu fără urme de efort Mitrea. Baciul Măgureanu — dus, lelea Marie şi-a ieşit din fire cînd i-a fost repartizată activista, Iuliu şi Ilie dispăruţi fără adresă, oamenii lui Sterian îşi fac simţită prezenţa, unde prind activişti, îi pun să-şi mănînce carnetele, iar Radu şi Brainea caută legăturile lui Sterian, le este frică să nu se afle mai sus că nu sînt capabili şi scot untul din cine se nimereşte. Sterian, aşadar, îi sperie pe oameni să nu spună că l-au văzut, Brainea îi sperie să spună, aşa că numai în Arini să nu locuieşti. Sterian tabără în case, ia pîinea, slănina sau chiar porcul din coteţ şi dă certificate în scris în numele viitorului regim. Poduţ şi împuternicitul comunal iau celor ce nu pot da cota boarfele, şi iarăşi dau chitanţe... De cîteva zile a dispărut morarul din capătul satului. A plecat cu Sterian sau l-au omorît oamenii lui Sterian ? Cine ştie ! Brainea este convins că Pungan a fugit în pădure. Oricum, i-au rămas nevasta şi opt copii. Biata femeie este cercetată zilnic.» «Dar dumneavoastră, părinte ?» îl întrebai nedumerit. «Adică eu ce învîrt ? Ajut pe oameni cum pot. Voi îmi sînteţi neamuri, spuse Mitrea, şi nu vă pot lăsa. Restul — turma pe care o păstoresc. La unu-i spun o vorbă bună, la altu-i scot un dinte, la altu-i împrumut bani, de Radu şi de Poduţ mi-e frică, şi de silă, ca de voie bună, îi ajut cu ce-mi cer, mai cad şi eu în ispită, că întru păcat ne-am născut, iar noaptea, cînd recapitulez ce mi s-a întîmplat peste zi, mă apucă groaza şi, ca să scap de ea, mă îmbăt criţă, de poţi tăia lemne pe mine, că nu simt. Aştept din clipă în clipă să mă ridice şi n-am curajul să dau ochii cu ei treaz. Aşa că nu e vesel, dar nu-mi pasă, deloc nu-mi pasă, sîntem datori să ne ajutăm între noi, dar şi să suferim pentru păcatele noastre. Din nefericire, n-am decît două mîini şi două picioare...» «Şi ce e cu dama, totuşi ?» «Păi, aici e buba, rîse el enigmatic. Noroc că e frumoasă. Păstorind o turmă atît de mare, mi-am dat seama că omu-i om dincolo de credinţa lui. Aşa că, odată şi odată, tot trebuie să cadă cetatea Erihonului, iar dacă nu, tovarăşa e căsătorită, şi cînd e vorba de neveste frumoase, soţii îşi cam pierd răbdarea.» «Cu tata chiar nu se ştie nimic ? îl întrerupsei. Mă ţineţi aşa cu poveşti vesele, pe cînd afară cred că e prăpăd. Sînt terorizat, îl visez mereu, mă cheamă parcă în ajutor, şi tresar convins că e sus şi că ia bătaie. Ce este ?» «O să aflu eu. Oriunde ar fi, însă, el rezistă, i-a dat Dumnezeu tărie şi o credinţă pe care noi n-o avem ;

el, față de noi, e un sfînt. Dar de Ilie și de Iuliu mi-e frică, am impresia că totuși Sterian i-a mințit, și atunci nu văd ce-i mai poate salva !» «Ce vă face să credeți că n-au plecat ?» l-am întrebat înspăimîntat. «Toate, spuse hotărît Mitrea. Dacă ar putea, ar pleca el, Sterian. S-a vîrît într-o aventură periculoasă. Așa că ori e prost de tot, ori e de un curaj nebun. Eu personal cred că ar lua primul avion... Noi gîndim în fel și chip, dar el e o structură simplă, e un om practic. Sînt sigur că ar renunța bucuros la pădure.» «Nu mi se pare totuși explicația cea mai plauzibilă, zisei. Eu am discutat cu el. Nu mă pricep la politică, dar, cu toate astea, m-am convins că el crede sincer că un război este iminent și că Apusul ne va elibera. El crede, trăiește de pe acum viitoarele sale glorii. Are o echipă pestriță : legionari, ofițeri, oameni cinstiți și naivi, pe care îi educă se ocupă de ei, îi fanatizează. Nu-mi place genul ăsta de eliberatori, însă omul are o credință nemăsurată în victorie. Și mie mi-a propus să merg în Apus, însă i-am reprodus vorbele tatii : „Țara-i aici unde ne-am născut, bună, rea, e a noastră, aici ți-s mormintele, aici ți-e sufletul, aici trebuie să-ți ispășești păcatele și să-ți plătești datoriile. Cum ai putea să te simți liber cînd țara ta nu e liberă ? Dacă țara ta e liberă, ești și tu liber. Chiar și cea mai mare durere ți-o poate înțelege numai cel ce simte și vorbește ca tine." Aveam nevoie să mă confrunt direct, deschis cu un om care are o credință, dar el pur și simplu crede fără să aibă convingeri întemeiate, vede ostași, flori, discursuri istorice, dar n-are habar pe ce baze se va așeza țara, ce ar aduce asta, dincolo de el nu pare să întrezărească ceva. Orice cuvînt auzit la radio e sfînt, n-are, cred, sentimentul riscului, al dimensiunilor aventurii în care s-a vîrît. „Vezi, i-am spus, nu ne-a cruțat istoria, am avut nenorocul să ne naștem aici, la crucea asta de vînturi și de interese, ne-au călcat cînd dintr-o parte, cînd din alta, dar tuturor le-am dovedit că existăm, că nu ne pot vinde și cumpăra, indiferent de preț. Sigur, am avut multe lepădături și lichele ; în alte țări, ele ar trece neobservate, n-ar deranja, nu deranjează nici pe cei ce au confruntări și mai numeroase decît noi, dar aici se simt, este vital să avem cît mai puține, pentru că istoria te obligă să trăiești într-un anumit fel, poate să existe și să lucreze la presiuni ridicate numai un organism perfect sănătos." Dar cum faci și cum poți păstra un asemenea organism ?» «Deocamdată aici e nenorocirea, prea mulți doctori necalificați, spuse preotul. De frica bolii, scot nu numai dinții cariați, ci întreaga dantură, operează la lumînare, fără să știe anatomie, sau cam așa ceva... Uite, Radu ăsta are un fond bun... L-am cercetat cu atenție. Vrea să facă bine, este sincer interesat în asta, dar nu-l ajută mintea, nu știe, n-a lucrat cu oameni mulți, ține seama numai de dorințele lui și nu de sufletul oamenilor, de puterea lor de înțelegere. Are ceva din structura credincioșilor mei : cred și nu cercetează.» «Dar, uitasem, știți ce mi-a răspuns Sterian ? Mi-a vorbit de un viitor idilic, în care nu pot crede nici măcar copiii, are o viziune naivă, dar o voință de fier. Să te păzească sfîntul să ajungi în seama unor astfel de oameni : nu acceptă nimic din ceea ce le depășește priceperea, n-au prieteni, ci numai supuși sau șefi, trec peste orice cînd e vorba de ambiții. Mă rog, să zicem că aș fi luptat alături, forțat de împrejurări : dar cum să o fac și de ce, împreună cu o ființă ordinară, care, în numele unei credințe ce se confruntă cu propriile sale ambiții, este în stare să omoare, să distrugă ? Nu mă pot duce alături de cineva care nu poate să creadă că există oameni mai buni, mai pricepuți sau mai harnici decît el !» Din intervenția sa, mă obsedase neîntrerupt un nume : Radu. «Să nu vorbim despre Radu, am continuat. Toți oamenii sînt buni, deci și el, atîta doar că nu se știe

de ce tata este unde este, Iuliu și Ilie de asemenea, iar eu aici, în pivniță, orbete, ascuns să-mi păzesc o viață care nu mai face doi bani.» Mitrea tăcu o vreme, apoi îmi vorbi cu multă dificultate : «Spune drept, înainte de a suferi tu, înainte de tragedia voastră, ai știut că și alți oameni suferă, au dureri, li s-a acrit de viață ? Te-a interesat măcar o singură dată soarta celui de lîngă tine ? Sau nu-mi răspunde, taci, e mai bine așa.» Iată o întrebare groaznică ; ea m-a imobilizat pur și simplu. Am spus imediat «nu», era singurul răspuns adevărat, însă, abia din clipa aceea, mi-am dat seama de implicațiile lui. Fără durere, fără suferință sîntem neîntregi, periculos de... periculoși, dacă vrei, nu înțelegem nimic din lume, dar cînd durerea se întinde peste toate zilele, cînd este permanentă, intensă, lumea-ți rămîne îndepărtată, străină. Amintisem însă de morar. Te-aș ruga să mă ierți că nu voi mai respecta cronologia, n-are rost, vorbim și așa de suferință și de trecut. A fost, știi bine, un timp dur, aspru, plin de confuzii, așa că nu văd de ce aș face excepție. Pe de altă parte, multe din datele astea le-am aflat mai tîrziu ; cînd lumea s-a mai liniștit și durerile s-au îndepărtat, am reconstituit totul. Pungan, morarul, era capul unei familii numeroase. Om sărac, dar harnic, muncea din greu, făcea de toate. Mai demult, înainte de război, organizase vînătorile lui Sterian, lucrase ani întregi pe la gaterul acestuia, bătuse pădurile, știa deci mai bine ca oricare munții și, desigur, posibilele ascunzători ale lui Sterian. Acesta îl prețuise mult, nu putuse face un singur pas prin munți fără ajutorul lui, încît lumea, mai în glumă, mai în serios, era convinsă că foarte precisele informații pe care le avea Sterian n-ar fi tocmai străine de fostul său maestru de vînătoare, însă desigur nimeni nu putea dovedi asta. Într-o zi, spre surprinderea tuturor, Pungan este numit paznic și totodată morar la moara comunei, o hardughie veche, cu apă, care mergea continuu, situată tocmai la poalele munților, în afara satului. De ce fusese înlocuit celălalt paznic, morar calificat, ce făcuse, și de ce tocmai Pungan ? se întrebau toți, dar răspunsul îl știau doar trei oameni : Brainea, Radu și el. Într-o zi de tîrg, Brainea îl chemase pe Pungan în mare taină și îi făgăduise un salariu consistent pe un post rîvnit de multă lume — deoarece se mai puteau face încă destule combinații cu făina și cu lemnele de prin pădurea din spatele morii — contra informațiilor asupra mișcărilor lui Sterian. Omul era pus la mare încurcătură : avea vreo opt copii, trebuia să-i întrețină și postul era ideal pentru situația lui, dar îi venea greu să uite că, mai demult, Sterian îi fusese un fel de prieten, lucraseră prea mulți ani împreună, el personal n-avea nici un motiv să-i fie nerecunoscător. Dacă refuza să dea informațiile cerute, Brainea putea trage concluzia că el este cel care-l ține la curent cu noutățile din sat, ba, mai mult, se putea aștepta la orice din partea lui. Dar dacă-l chemase numai să-l încerce ? Pînă la urmă făcuseră angajamentul scris, și Pungan își luă postul în primire. Sigur, dacă ar fi dorit, i-ar fi putut duce în clipa aceea pe toți în capul lui Sterian, doar el îl inițiase mai demult în tainele munților, însă nu voise, se mulțumise să tragă de timp. Periodic, Brainea își trimitea oamenii travestiți în țărani, să afle ce mai știe, morarul însă spunea că n-are nimic de semnalat, nici un om de-al lui Sterian nu trecuse pe acolo, că el nu crede să se ascundă în zona respectivă. Pînă la urmă, atît Brainea cît și Radu, după cum era de așteptat, îl învinuiseră deschis că nu vrea să colaboreze și-l amenințaseră cu darea afară din post, și nu numai cu atît. Omul însă o ținuse una și bună, că se străduiește, dar că n-a trecut nimeni. La vreo săptămînă după vizita asta, copilul cel mare al lui Pungan, venit cu mîncarea, găsise cîinele tatălui său mort

— cineva îi înfipsese un cuțit între coaste — și pălăria tatălui său pătată cu sînge. A venit miliția, zarvă mare, cîini, însă toate urmele se pierdeau la rîu. Concluzia ? Pungan a fugit în munți, la prietenul său. Din clipa aceea Lupșe i-a luat în primire nevasta. Nu se putea să o lase singură, cu opt copii, fără să-i trimită un ajutor și, desigur, fără s-o fi anunțat în prealabil. Cît despre cîinele la care ținuse foarte mult și de care nu se despărțise o clipă, l-a omorît spre a induce în eroare miliția, pentru a sugera că a fost răpit sau omorît de Sterian. Doi ani nu s-a știut nimic, nimeni nu-l văzuse, nu dăduse un singur semn de viață ; în schimb, Lupșe, și în mod deosebit un funcționar de la sfat se ocupau zilnic de femeia lui Pungan ; amenințări, insulte, ba au ajuns și la bătaie ; sfătuiseră oamenii din vecini să n-o ajute, încît, în zilele cînd făcea pe paznicul lîngă casă, femeia își hrănea copiii furînd cartofi de pe cîmp. Mulți însă totuși riscau, dîndu-i cîte ceva de mîncare. Funcționarul, unul Ciupică, de la starea civilă, se dovedise foarte zelos : o chinuise astfel de mai multe ori în fața copiilor, o amețise, începuse cu copiii un fel de lecție de anatomie descriptivă. Altă dată o așteptase la poartă ; ea aducea de la cineva o oală de ciorbă : în văzul celor opt minori înfometați, i-a aruncat ciorba în șanț, apoi a legat-o, a dus-o în grajd și a ținut-o acolo în fața copilului cel mic, de cîteva luni, așezat într-o albie, pînă cînd copilul învinețise de foame și de plîns. Atunci femeia a semnat declarația prin care recunoștea că soțul ei a plecat la bandiții cu care colaborase tot timpul. Crezuse că astfel va fi lăsată în pace, dar i se interzisese în continuare să părăsească satul, să doarmă cu lampa stinsă și să primească ajutoare. Copiii refuzau să meargă la școală : erau arătați cu degetul, fii de bandit, de criminal și așa mai departe. Misterul a fost dezlegat abia în clipa cînd a fost prins unul din oamenii lui Sterian, care, întîmplător, cunoștea exact întreaga istorie, participase direct la ea. Într-o noapte, în coliba morarului apăruse Sterian, însoțit de doi oameni mascați ; unul dintre ei, ți-am spus, era prizonierul. «Nu mă așteptam ca tocmai tu să-mi faci una ca asta, i-a zis Sterian furios morarului. Am aflat că te-ai vîndut bine, așa că ți-am rezervat, ca unui prieten pe care l-am ajutat o viață, o moarte exemplară.» «Dacă m-aș fi vîndut, i-a răspuns Pungan, aș fi putut să te găsesc demult, că doar eu te-am învățat cărările și ascunzișurile. Te găseam în pat dacă voiam.» «Dar de un anume contract ai putea să-mi spui ceva ?» l-a mai întrebat Sterian. «Am să-ți spun dacă-mi răspunzi la o întrebare simplă, zise Pungan. Dacă într-adevăr crezi că te-am vîndut. Atît. Sau : aș fi putut, dacă doream, să te găsesc ?» Sterian a evitat răspunsul : «Tocmai de asta vii cu noi, și mă voi supune voinței tribunalului nostru. Eu te pot ierta, crede, apăra chiar, dar numai ei au dreptul să te judece. Cînd ai semnat contractul de vînzare, știai că sînt viu, că am pedepsit și pedepsesc cu asprime pe orice vîndut.» «Știam, nu neg, dar și dumneata știai că dacă aș fi vrut într-adevăr, te-aș fi găsit demult. Și n-am făcut-o. Dacă-mi veneai în vizită, îți plăteam binele ce mi l-ai făcut, dacă mi l-ai făcut. Căci am muncit pentru banii pe care mi i-ai dat, am muncit greu și ți-am făcut un lucru pe care alții nu l-ar fi putut face. Nu știu să-ți datorez ceva.» «Vorbești ca un comunist, nu mă mai mir că ai semnat ce ai semnat, îi răspunse Sterian. Dar pentru că a reieșit acum că eu ți-s dator, în fața tribunalului mă voi abține. Și pînă acolo, ai timp să-ți compui pledoaria. Chiar cu citate din Marx și Lenin dacă vrei.» «Mai bine să ne despărțim ca și cum nu ne-am fi văzut. Am copii mulți, știi bine, nevastă, și nu vreau să rămînă pe drumuri.» «Trădarea se plătește scump, a mai spus Sterian, și le-a ordonat

celor doi : Luaţi-l.» S-a iscat o încăierare cumplită. Morarul, om foarte puternic, nu se lăsa legat, a început să lovească în ei cu ce se nimerea, cădea, nu-i păsa de loviturile primite în cap ; l-au domolit numai armele îndreptate spre el. Cînd au început să-l lege la mîini, a intervenit cîinele, sărind şi doborînd pe unul dintre ei. Atunci Sterian a înfipt cuţitul în el. Pînă la urmă, morarul a fost trîntit la pămînt, ameninţat şi, nemaiavînd încotro, a acceptat să-l însoţească pe Sterian, să spună tot ce ştie în faţa tribunalului. Poate că pînă la urmă, cu toată moartea exemplară pe care i-o făgăduise solemn căpitanul, Pungan ar fi fost iertat dacă pe drum nu ar fi reuşit să se dezlege. La un popas şi-a rupt frînghia şi, fulgerător, i-a izbit pe cei doi care-l flancau, cu capetele deolaltă, apoi s-a repezit la Sterian şi l-a dezarmat, fără urme de opoziţie, la fel ca şi pe ceilalţi, încă inconştienţi. «Ei, căpitane, i-ar fi spus morarul, eşti în mîna mea. Ai vrut să-mi iei viaţa. Eu aş putea să te iert pentru asta dacă-mi făgăduieşti că mă vei lăsa în pace. Nu m-ar costa nimic să te omor, aş salva satul de un chin, însă deocamdată te previn, aşa că jură-mi că vei pleca imediat din zona noastră, tu şi ai tăi.» Căpitanul a jurat solemn şi după asta s-au despărţit în termenii cei mai buni, dar nici nu făcuse o sută de metri, că Pungan s-a pomenit strigat din urmă. «Stai puţin. Ţi-ai uitat ceva, Ioane !» Omul s-a oprit ; unul dintre cei doi însoţitori — care între timp şi-au revenit — şi-a aruncat masca, a fugit spre el, dar în clipa în care morarul a exclamat uluit : «Dumneavoastră eraţi, tovarăşe Ciupică ?», acesta i-a înfipt cuţitul în inimă. Pungan a murit foarte greu, încă se mai zbătea cînd l-au aruncat într-o prăpastie. Se înţelege, Ciupică era cel ce aflase de angajamentul morarului şi tot el îi anunţa lui Sterian ora vizitelor lui Brainea sau Coza. Lupşe a ezitat mult pînă să-l aresteze : «Tocmai tovarăşul Ciupică ?! Nu se poate. Am lucrat cu dînsul, era un om conştiincios, harnic, combativ.» Ezitarea lui Lupşe era într-un fel justificată : funcţionar corect, amabil, Ciupică îşi petrecea întreaga zi la sfat sau alături de Radu şi Lupşe pe cărări, le executase toate ordinele, ba chiar reuşise să se facă indispensabil, încît Poduţ începuse să intre la idei că-i vînează postul. Locuia singur, chiar în mijlocul satului, dar nimeni nu-l bănuia de ceva ; la ţară oamenii se culcă devreme, aşa că tuturor li s-a părut firesc să nu vadă la el niciodată lumină. E adevărat, dispărea periodic, însă toţi ştiau că trage clopotele la o casieriţă din B., însă aceasta ezita să se mărite, nu-i convenea să vină la ţară. În urmă cu cîţiva ani, cînd s-a găsit prin nu ştiu ce fund de arhivă «angajamentul» lui Pungan, femeia a primit pensie, şi azi copiii îi sînt pe la facultăţi. Atunci însă a fost anunţată doar că e liberă şi, de plecare, Lupşe i-a mai dat două, deoarece îl insultase. Oasele soţului ei nu le-a mai găsit nimeni, niciodată, deşi tocmai cel ce i-a povestit cu lux de amănunte scena morţii a însoţit-o în munţi. Şi astăzi crede că soţul ei nu e mort, că ar fi putut face şi el ca mine, faptul că nu i-a găsit oasele o chinuie. continuă să-l aştepte, nimeni n-o poate convinge de contrariul, nici chiar cel ce l-a omorît. Ciupică — dacă te interesează cumva şi soarta acestui animal sinistru — a fost condamnat la numai 12 ani de puşcărie. A venit însă o graţiere şi a scăpat mai repede. Şi după toate cele ce le-a făcut, că sînt mult mai multe, a avut obrazul să se întoarcă în sat şi să o ceară de soţie tocmai pe nevasta lui Pungan, pentru a-şi răscumpăra, cică, păcatele faţă de copii. Aceasta i-a aruncat în faţă o oală cu apă clocotită, însă şi de astă dată a avut noroc, a scăpat cu vedere. Dar arată monstruos. Îşi poartă însă neîntrerupt chipul în faţa lumii, nu se jenează, încearcă mereu să demonstreze că i s-a făcut o mare nedreptate, că a fost generos acceptînd să întreţină atîţia

copii. Nu şi-a părăsit casa şi nici obiceiul de a nu aprinde lumina. Azi face un fel de comerţ cu biblîi, ochelari, nimicuri şi, mai ales, sesizează neîntrerupt ziarele, scrie zilnic abaterile şi neajunsurile pe care le observă în sat. Se pare că i s-a şi publicat o notă despre o afacere cu nişte vite. Cooperativa primise invitaţia să se reprofileze pe zootehnie şi, prin urmare, cumpărase cu mari sacrificii vreo 150 de brune de Maramureş, dar fostul preşedinte, ales cu hîrtiuţă de la judeţ, a neglijat un aspect mărunt : că animalelor respective le trebuie şi hrană peste iarnă şi, de asemenea, adăpost. Oricum, spre Bobotează, vacile începură să moară de foame, să se îmbolnăvească ; a dat în anul acela şi un ger grozav, uscat, încît, pur şi simplu, trei vaci au îngheţat. Grajduri prin care bătea vîntul, făcute în fugă, din lut, îngrijitori care, n-o să crezi, le urau, deoarece îi exasperau cu mugetele, cam asta era. Bine că au scăpat o parte din ele. Cele trei însă au fost descoperite abia peste o lună, după ce a trecut valul de frig ; bietele animale s-au prăbuşit cînd au încercat să le scoată la rîu, la adăpat. Atunci, cred, Ciupică a făcut singura faptă bună din întreaga sa viaţă ; altfel, povestea ar fi fost muşamalizată : accidente, epizootie sau cine ştie ce...

Şi, uite-aşa, încet, presărată cu evenimentele întreţinute mereu de sîcîiala dintre Radu şi Sterian, vremea a trecut. Dimineaţa era linişte sau probabil eram ceva mai lucid, mai calm şi, după o înviorare aproximativă, chinuitoare în acest spaţiu, încercam să lucrez. Seara, în schimb, stăteam chircit pe pat, înfăşurat în pături — chiar şi vara tremuram de frig — nu îndrăzneam să fac o singură mişcare în plus şi, cu simţurile încordate la paroxism, încercam să desluşesc vorbele, paşii, zgomotele neobişnuite, să-mi dau seama de situaţia de afară. Mă aşteptam mereu la catastrofe, tot ce auzisem lăsa impresia unei acumulări lente care, chiar, şi din greşeală, nu putea să nu explodeze. De la tata, nici o veste, de la fraţi, de asemenea, iar activista, doamna Bindea, începuse, paradoxal, să-şi petreacă întreaga seară în camera mamei — încăperea în care ne aflăm acum — unde nu făcea absolut nimic, nici măcar nu vorbea sau nu citea, deşi acolo se găsea biblioteca... Schimbarea femeii era îngrijorătoare şi, în consecinţă, preotul se hotărîse să vină mai des pe la noi. Era speriat că activista s-ar putea, în cele din urmă, decide să se mute aici, trecînd peste opoziţia mamei. Dealtfel, de cîteva ori făcuse nişte aluzii destul de transparente într-o discuţie cu popa. «De ce ţine atît de mult bătrîna la camera asta ? l-a întrebat ea. Cred că nu citeşte... De obicei, la ţară, femeile-şi pierd vremea în bucătărie, chiar cînd n-au nici o treabă.» «Puneţi-vă puţin în situaţia ei, deloc entuziasmantă, îi explicase Mitrea cu multă seninătate şi detaşare. E camera copiilor ei ! Ea este o femeie simplă, rudimentară, şi aceste cărţi, obiectele, patul îi astîmpără dorul. Mamele, ştiţi asta, în general nu gîndesc, ci simt. Pe urmă, indiferent cum i-ar fi copiii, buni, răi, geniali sau idioţi, sînt gata de orice sacrificiu pentru ei. Şi dumneavoastră, cred, judecaţi la fel...» «Sînteţi rude ?» l-a întrebat ea. «Da, recunoscu Mitrea. Dar nu asta mă face să vin să o ajut, să stau pe aici, ci starea sănătăţii ei. Este, sărmana, complet distrusă. Faceţi abstracţie de ideologia care vă guvernează hotărîrile şi judecaţi simplu, ca o mamă, puneţi-vă puţin în situaţia ei şi, dacă nu vă e greu, în a mea. Asta mi-e meseria : să ajut, să încurajez. Pînă se vor găsi alte soluţii, moderne, noi trebuie să le ascultăm păsurile, păcatele, bucuriile, noi, păcătoşii... Pe urmă, dacă aş lăsa-o, dacă aş da urmare fricii ori indiferenţei, m-ar condamna întreg satul. Soţul ei, ştiţi probabil, a clădit biserica ; sper că acum v-aţi lămurit, desigur, pe deplin. Oamenii sînt credincioşi şi, cum spuneaţi dum-

neavoastră, în absenţa unui cămin cultural şi a altei credinţe care să se ocupe de sufletele lor, vin la biserică. Şi mai este ceva : nu există bolnav în sat să nu-l ajut cum pot pînă o să avem şi noi medic. Or, bătrîna se va stinge azi-mîine, este epuizată ; a doborît-o supărarea, vai de capul ei. Nu mai poate dormi, vorbeşte în somn, urlă ; baciul Măgureanu mi-a spus că, după ce i-au fost ridicaţi copiii, a vrut să se sinucidă de cîteva ori. În sfîrşit, n-ar trebui să vă spun, dar păzind-o să adoarmă sau să nu facă o prostie, stau şi-mi termin aici, în linişte, sarcinile pe care mi le-au dat tovarăşii... În somn chiar şi oamenii normali vorbesc multe, dar un bolnav de nervi !» «Aveţi sarcini speciale ?» l-a întrebat ea mirată. «Probabil că nu trebuia să vă spun afacerea asta, dar în dumneavoastră, nu ştiu de ce, am o încredere nelimitată», spuse Mitrea, bucuros că ea a înţeles mai mult decît s-ar fi aşteptat. «Au vreo legătură cu tovarăşul Brainea ?» a încercat femeia să afle. «Dacă s-ar reduce la atît, ar fi bine», continuă enigmatic preotul. «Chiar de la tovarăşul Spirea ?» «Mai sus, doamnă», riscă Mitrea. «Şi tovarăşul Radu ştie ?» se informă ea. «Astea nu se strigă în gura mare, ce dracu !» se răsti puţin preotul. «O. înţeleg», spuse satisfăcută femeia, «Şi mai e ceva : cînd văd cîte o nevastă frumoasă, uit că sînt, păstor de suflete, îmi pierd capul. E ca o boală plăcută, însă chinuitoare. Aud, crede-mă, cum mă îndeamnă Ucigă-l-Toaca : „Du-te, părinte, încearcă, păcătoasa asta este idealul vieţii tale, lasă sfinţii, nu uita că ai vrut să te faci altceva. La bătrîneţe vei avea suficientă vreme să-ţi căieşti păcatele. Chiar şi Solomon, înţeleptul înţelepţilor, avea şaizeci de regine şi optzeci de ţiitoare, şi apoi fete multe, fără număr. Or, ce sînt acestea faţă de micile tale cuceriri ? De ce nu ţi-e permis şi ţie să ai măcar un sfert din păcatele unui rege considerat sfînt ? E atît de frumoasă, spune diavolul, că şi unui apostol i-ar plăcea." De cealaltă parte, văd îngerul Domnului înlăcrimat : „Ce faci, părinte ? Jertfeşti Viaţa de Apoi, fericirea veşnică, pacea sufletului tău pentru o femeie ?" Şi de obicei o jertfesc, asta-i nenorocirea, am o fire păcătoasă.» «Dar cum îţi trece aşa ceva prin minte? se răstise ea, îngălbenind. Eu sînt o femeie serioasă, căsătorită, am venit aici cu sarcini precise. Drept ce mă iei ?» «Păi, vedeţi, ştiu foarte bine, şi de aceea mă căiesc, v-am spus ce simt tocmai pentru că ştiu... Dacă aş fi fost convins că mă veţi înţelege greşit, nu scoteam un cuvînt, mergeam în chilia mea şi posteam, dar mărturisindu-vă o parte a adevărului, am vrut să mă eliberez, să mă umilesc, să-mi cer iertare pentru dragostea secretă ce vi-o port de cînd aţi venit.» «Vă înţeleg, părinte, spuse ea, şi dacă n-aş fi căsătorită, dacă n-aş avea un fel de şoţ care numai bărbat nu este, poate că m-aş fi supărat.» «Voi pleca de tot, insistă preotul, după cele mărturisite n-am să mai dau pe aici niciodată, n-o să mai pot da ochi cu dumneavoastră. Am însă cugetul împăcat : v-am spus ce cred, ce simt, am recunoscut că mă aştept la o înfrîngere. Ştiu că sînteţi stăpînă pe situaţie, calmă, cinstită. Eu, însă, uneori, scap bidiviii, nu-i mai pot opri. Mă răzbun pe viaţa asta păcătoasă, pe nimicnicia mea. Am greşit că am tăcut pînă acum, că n-am avut curajul să-mi privesc durerea în faţă.» Siguranţa, impresia că şi-a pregătit demult discursul mă uimiră. Înţelegeam că e imposibil să piardă. «Mai am o singură dorinţă : loviţi-mă, daţi-mi palme, cîte vreţi, suport, merit ; uitaţi, vin cu obrazul descoperit, fiţi generoasă, nu mă cruţaţi : repet, le merit cu prisosinţă.» I-am auzit paşii opriţi de un pocnet sec, scurt, apoi, după un timp lung, încărcat cu linişte, vocea ei afectată : «Doamne, ce facem ? Ne-am pierdut minţile şi o să ne vadă din drum.» «N-are importanţă, nu-mi pasă, şoptea Mitrea afectuos ; am să te pedepsesc cum ştiu eu, Satano, pentru că mă ispiteşti, am să te oblig

pe loc să te căieşti amarnic pentru palma aia.» «De ce nu ai răbdare, popă scump, neruşinatule, drace ? şoptea, la rîndu-i, pierdută, ca, treptat, să se dezlănţuie : Să nu mă condamni, te rog, dar eu bărbat nu mai am demult. Şi aici, pe teren, singură printre străini, îmi vine să-mi iau cîmpii, nu mai pot, şi mi-e foarte frică, atîţia bărbaţi, şi toţi la asta se gîndesc, iar eu, singură...» «Acum nu mai eşti, o asigura Mitrea, n-am să te las, şi de scol tot iadul împotriva mea.» Nu-i frumos să tragi cu urechea la poveşti din astea, mie însumi mi-a fost greaţă să o fac, însă mă distra Mitrea, ştiam că joacă teatru, iar apoi — şi cele ce-au urmat mi-au întărit convingerea — discuţiile şi toate la cîte am asistat involuntar începeau într-un fel şi se sfîrşeau neaşteptat. «Ai să mă cauţi dacă am să plec de aici ?» întrebase femeia după o nouă pauză. «N-o să pleci, sînt sigur, şi nici nu te las», răspunse popa cu convingere. «Păi o să vină în curînd o trupă de intervenţie, şi tovarăşul Radu a plasat-o în casa lui Măgureanu.». «Oriunde vei fi, spuse precipitat popa. Dar pînă atunci, mai este», lăsă el să se înţeleagă că ar şti despre ce-i vorba. «Cîteva zile, cel mult două săptămîni», adăugă ea. «Dar să nu ne gîndim la mîine, la ieri, ci numai la noi, să ne bucurăm că sîntem împreună», continuă el fără chef. Şi uite-aşa, pînă la venirea comandantului, mama a rămas în camera ei. Mitrea se codise, n-avea curajul să-i spună direct, deschis ; îi era teamă ca într-o eventuală discuţie cu chiriaşa să n-o ia gura pe dinainte. «Va trebui să te mut de aici, îmi şoptise el în aceeaşi noapte. Dacă vin ăştia, n-o să mai poţi primi nimic, o să mori de sete şi de foame, au să te descopere. Salvarea ta, singura, ar fi să vină baciul Măgureanu ori să-l prindă pe Sterian, deşi nu doresc moartea păcătosului, ci îndreptarea lui. Dar nu te gîndi la asta, voi avea eu grijă. În două săptămîni, aici, în Arini, se întîmplă exagerat de multe.» «N-am de ales», spusei resemnat. N-o să mă crezi, dar oricît m-aş fi străduit, nu mă puteam gîndi decît cel mult la ziua următoare, şi nici măcar la ea : îmi era indiferent ce se întîmplă cu mine, mă dominau pur şi simplu simţurile, dacă mă exprim exact : întunericul, zgomotele, vorbele aveau asupră-mi o influenţă teribilă ; reacţionam la ele cu întreg organismul ; o şoaptă îmi întrerupea cel mai plăcut gînd, mă zdruncina ; arcul mereu încordat era însă în mine ; amorţeala, inerţia datorată epuizării nervoase mă ţineau cît mai mult culcat ; eram, paradoxal, obosit de gînduri, emoţiile aşteptării, tensiunea îmi produceau o autentică febră musculară ; mi-am dat seama mult mai tîrziu de originea ei, mă credeam în faţa unei boli organice. Oricum, mă deosebeam, ca mod de a reacţiona, prea puţin de o sălbăticiune aflată în faza domesticirii. Aveam, e adevărat, şi momente de reactivitate, cînd pentru cîteva clipe, gîndirea, prea mult neglijată, se revolta, se desprindea parcă de materie, dar şi atunci se înfunda rapid şi comod în trecut, redeştepta întîmplări care, pînă în acel moment, erau lipsite de importanţă, fără sens. Chiar şi fraţii, altădată mereu puncte de referinţă, nu mă mai terorizau cu prezenţa lor, afecţiunea pentru ei avea o nuanţă aparte, era în realitate doar un fel de grijă întreţinută de propria-mi situaţie, de relaţia cauzală dintre noi ; ea nu mă mai implica afectiv. Că asta a fost doar o simplă impresie, un produs al oboselii, mi-am dat seama abia în clipa cînd am aflat prima veste despre ei. A fost o răsturnare neaşteptată : mă reîntîlnisem parcă cu mine însumi după o lungă şi chinuitoare absenţă, şi sentimentul culpabilităţii izbucnea ori de cîte ori evenimentele de afară îmi dădeau răgaz. Fuseseră cîteva zile de groază. Se zvonise că în munţi a fost paraşutat recent, de către duşmanii noştri de moarte, un grup de spioni şi sabotori periculoşi, iar oamenii cinstiţi şi loiali erau rugaţi să

anunțe orice suspect, să nu găzduiască pe nimeni și să se prezinte voluntari la sfat pentru a contribui la căutarea lor. Sigur, colaborarea ori tăinuirea se pedepseau imediat, la fel deținerea de arme. În realitate, însă, nu existau parașutiști, ci era un simplu zvon lansat de Radu, cu destulă inteligență, pentru a limita contactele oamenilor cu Sterian, pentru a-l face mai suspicioși. Înainte de toate ținea să facă o demonstrație de forță, să se convingă pe cîți ar putea conta la o adică. Brainea și Radu hotărîseră o acțiune totală împotriva lui Sterian și, însoțiți de un grup de țărani, colindaseră pădurile, avuseseră chiar un schimb de focuri — Sterian fusese surprins de îndrăzneala lui Radu — n-a căzut nimeni, din fericire, a fost o încăierare surdă, în urma căreia, seara, la sfat, s-a prezentat un țăran din satul vecin, care și-a pus armele pe masă în fața lui Lupșe și a spus : «Aici sînt toate, nu mai pot, m-am săturat de munți, de sălbăticie. Faceți-mi ce vreți, dar eu mîna pe armă n-o mai pun, nu vreau să omor, mi-a ajuns războiul, n-am crezut că va trebui să trag în consăteni, în oameni sărmani ca mine. Duceți-mă, vă rog, la închisoare, să nu se răzbune Sterian pe mine.» Omul fusese membru de partid, dar, în urma unui scandal cu secretarul din sat, speriat de amenințările acestuia, a luat drumul muntelui. Un an de zile nu-l văzuse nimeni, îl crezuseră mort. Radu a dat telefon după mașină la raion, și pînă atunci i-a luat un interogatoriu. Omul a spus tot ce știa despre Sterian, unde se ascunde, cîți oameni are, cine sînt aceștia, atîta doar că prea mult nu s-a reținut, Radu nu cunoștea oamenii și locurile. «Feciorii lui Măgureanu sînt cu el ?» l-a întrebat Radu. «Au fost, i s-a răspuns. S-au certat cu domnul căpitan și au plecat... Nu știu ce aveau, dar nu erau ascultători, nu executau ordinele. Cel mai mic îl lămurea că nu vin americanii, rîdea de credința lui, iar celălalt i s-a încurcat cu ibovnica, fata lui...» N-a mai avut timp să spună a cui era fata și unde au plecat feciorii lui Măgureanu, căci, venit din spatele sfatului, un glonte bine țintit i-a luat viața. Toată noaptea a fost o zăpăceală nemaipomenită, focuri la întîmplare, urlete, zgomote, nimeni n-avea curajul să părăsească încăperea, iar Brainea cu ajutoarele au întîrziat mult, nu reușiseră să treacă de niște camioane răsturnate de-a curmezișul drumului. Cercetările oamenilor și actele sfatului fuseseră furate sau arse, nu le-a mai găsit nimeni, de fapt clădirea a fost pur și simplu devastată, iar Radu, Lupșe și ceilalți milițieni, închiuați în cameră cu mortul, trăgeau la întîmplare pe geam, făceau zgomot. În cealaltă zi, doar Radu era calm și se zice că ar fi spus : «E curajos porcu, știe să riște. Doi oameni de-aș avea ca mine, l-aș da gata. M-a ambiționat, așa că am să-i fac o surpriză pe cinste : de cel mai înalt fag îl agăț.» De frica unei noi confruntări, omul a fost înmormîntat în taină, iar satul întreg anchetat. Nimeni nu văzuse pe nimeni, cum era de așteptat. Curtea sfatului era plină de oameni, dar toți, fără excepție, au declarat că nu știu nimic, au dormit sau le-a fost frică să părăsească locuința. Sigur, ancheta n-a fost fără urmări : și anchetații își pierduseră firea. Brainea și Lupșe s-au dus la doi bătrîni din capul satului, pe care acesta din urmă îi suspecta că-l aprovizionează pe Sterian. «Predați armele !» le-a ordonat Brainea. «N-avem», i-a răspuns moșu. «În 24 de ore să aveți», a insistat Brainea. «N-avem de unde», a răspuns iarăși moșul. «Nu mă interesează !» s-a răstit Brainea. Oamenii au fugit în munte. Peste șase luni s-au găsit două schelete și, sub un morman de oase, o pungă de nailon, cu buletinul babei. În țeasta moșului erau flori și iarbă.

Ce se întîmplase însă cu Iuliu şi Ilie ? Aşteptaseră în zadar avionul salvator din Apus. Singurul care ştia dacă vine sau nu şi care, cică, menţinea legătura prin radio cu «Centrul» era Sterian, or, el îi pusese la antrenamente dure, cu armele, le făcuse un program riguros, sever, de antrenamente şi lectură, încît, firesc, ei înţeleseseră că nici nu poate fi vorba de plecare. Mai era şi încrederea oarbă a căpitanului în apropiata eliberare, deci nu admitea replică, îndoială sau lămuriri : «Învingem, sau murim ca nişte eroi». Atît. Şi poate că ei s-ar fi lăsat amăgiţi dacă Sterian n-ar fi început pregătirile pentru iarna care se apropia, adică aprovizionarea cu alimente, arme şi haine în vederea retragerii adînc în munţi sau adăpostirii pe la cunoscuţi pînă în primăvară, cînd iarăşi n-aveau cum să fie descoperiţi după urme. Aprovizionarea nu rima cu structura sa psihică : în realitate, era vorba de jaf curat, precedat şi sfîrşit cu ceremonia semnării chitanţei pentru suma ce urma să fie achitată de viitorul «guvern liber». Văzînd că nu poate fi vorba de avion, Iuliu şi Ilie l-au părăsit pur şi simplu pe motivul că-şi caută adăpost. Era o despărţire onorabilă şi ar fi fost perfectă dacă ei ar fi renunţat la singura legătură cu grupul : Stanca, pentru care Iuliu dobîndise o slăbiciune specială. Ea, împreună cu tatăl ei, rămîneau în continuare la casa unui pădurar părăsită, sus, pe Muntele Florilor, acolo unde am fost duşi la început. Era o locuinţă bună, greu accesibilă, făcută de nişte fugiţi de pe front şi reclădită de Sterian. Acolo, urmau, dealtfel, să se întîlnească toţi în ultima duminică din martie. Sterian, cu vreo patru oameni, cei mai fideli, veniţi tocmai din Braşov, trebuiau să plece ultimii. Iuliu şi Ilie, travestiţi cu ajutorul fetei în călugări, trecură muntele şi, cînd nu cerşeau pentru mănăstire, vindeau icoane pe la ţărani, sticle ordinare cumpărate din tîrg, în schimbul cărora primeau adăpost şi hrană sau le plăteau tăcerea şi odihna. Umblau fără ţel dintr-un sat într-altul, dormeau pe unde puteau, stîni şi case izolate, pe la oameni săraci, azvîrliţi de nevoi în diverse luminişuri ale pădurii, de unde nu ieşeau decît rar de tot ; oameni obişnuiţi cu tot felul de oaspeţi : de la partizani la hoţi de aur, de la îndrăgostiţi la contrabandişti. Ei nu se mirau, nu întrebau nimic şi, în plus, dădeau şi numele următorului om sigur dacă era nevoie. Radu n-avea de unde să ştie treaba asta, după cum atunci n-o ştiam nici noi. În urma morţii ţăranului, Brainea, împreună cu un mare număr de oameni rămăseseră în sat. Radu, Lupşe şi un tînăr ofiţer de securitate şi-au mutat, spre uimirea mamei, sediul la noi. La sfat dormeau soldaţii, iar activista a trecut, nu fără nervi, peste drum, în casa vecină, geam în geam cu a noastră. Mutarea a fost mult prea precipitată, nici Mitrea şi nici femeia nu se aşteptaseră să survină atît de repede. Odată cu asta, simţeam că zilele mi-s numărate, mă aşteptam, din moment în moment, să aud hohotele celor ce mă vor vedea : uscat, palid, cu barbă şi plete şi cu ochii neadaptaţi luminii, sau, cunoscînd structura lui Iuliu, să-i văd pe amîndoi fraţii aduşi în cătuşe şi supuşi obişnuitului interogatoriu. Era exclus, îmi spuneam, să nu-i prindă : n-aveau experienţă şi, în plus, nici nervi. În consecinţă, doar un singur amănunt mă mai preocupa : ce le voi răspunde *eu*, cum voi reacţiona la ironiile lor ? Discuţia mamei cu Radu o auzisem foarte bine — mama făcea pe surda, iar Radu se credea la şedinţe — îi auzeam argumentele, ironiile, trebuia doar, în lipsă de altceva, să le răspund cu aceeaşi monedă. «Ei, lele Marie, tot te văicăreşti că n-ai bărbat. Ţi-am adus trei, unul mai bun ca altul», i-a spus Radu atunci. «Eu îl am pe-al meu, i-a replicat mama, pe care mi l-ai nenorocit, şi am copiii mei, pe care, săracii, i-ai băgat la puşcărie nevinovaţi, aşa că du-i

la mă-ta, dacă nu-i ajung, şi cu mine, femeie bătrînă, să te porţi cu respect.». «Ai mare noroc că eşti femeie, ripostă Radu enervat, altfel aş mătura puţin curtea cu tine. N-ai crescut oameni, ci bandiţi. Abia mai tîrziu cînd o să-ţi fie la puşcărie podoabele, după ce-i prind. Atunci, abia atunci dacă nu ştii, o să afli ce-ai crescut !» «Măi, spuse mama, eu văd că vrei să-i omori, că n-ai fire de om, dar pentru asta o să plîngă şi nevastă-ta, dacă ai, şi neamurile. Ai făcut, de cînd eşti, un bine, măcar o dată ?» O să fac, rîse acesta, cînd o să ţi-i arunc aici în curte, cu Sterian de gît. Oamenii cinstiţi nu fug de păduri.» «Stai, că abia ai venit în sat, mai ai răbdare, că o să fugă toţi şi vei rămîne singur.» «Îi cunosc, tovarăşe Radu, de patru decenii încheiate, spuse Lupşe, dar subsemnatul nu şi-a dat seama pînă recent ce vipere zăceau în ei.» «Tu, mă, ăsta, cum te cheamă, să nu-mi vorbeşti aşa, că te ştiu, şi la tine nu mi-e ruşine să iau măturoiu, se înfuriase mama, că te-am hrănit şi te-am ajutat...» «Vai, ce hrană» rîse Lupşe satisfăcut. «De ce nu ţi-o făcut mă-ta mai bună, să nu te fi ţinut slugă.» «N-a avut avere, ca voi !» ripostă acesta furios. «Da ? se miră mama. Ia să vedem de ce n-a avut ? Că aţi fost leneşi, mă, că nu v-a plăcut munca. Te-am văzut eu : puţea urma de leneş ce erai. Nu baciu tău Ion te-o învăţat cum să te ştergi la nas ? Nu el te-a ajutat să citeşti ? Că eu nu tac, te bag şi te scot, că ţi-a fi ruşine să mă loveşti, c-am cununat-o pe mă-ta !» «Să lăsăm astea, spuse autoritar Radu, prevenind astfel degenerarea dialogului. Iar dumneata, dacă vrei să nu-ţi moară feciorii, te duci în pădure, prin munţi, pe unde ştii că s-au ascuns, şi mi-i aduci acasă. Îi strigi, şi ei, dacă ţin să nu răguşeşti, or să te audă, că-s pe aici, nu se depărtează de casă.» «Păi atunci prindeţi-i voi, dacă ştiţi unde sînt. Eu mă tem că i-aţi omorît, şi nu vă ajunge, vreţi să vă bateţi joc şi de mine, că eu am mai rămas ! strigase mama. Şi te-oi blestema să-ţi putrezească oasele în Arini, să ţi se facă bube pe limbă, om de cîine ce eşti !» Apoi a izbucnit într-un plîns disperat, nervos ; mai voise să spună ceva, dar cuvintele i se transformară treptat într-un urlet prelung, trist. Atunci l-am auzit pe tînărul ofiţer care mai rămăsese în casă : «Lasă, nană, nu te supăra, aşa-i viaţa, unii vor una, alţii — alta, dar sînt sigur, ne-om împăca noi pînă la urmă, totul e să vrem şi să ne străduim, cît nu e tîrziu. Eu abia am venit, nu vă cunosc, dar ştiu că tovarăşul Radu are două fete, e şi el părinte, vă înţelege necazul, deşi pare dur. Oare lui chiar îi place să se ştie, la rîndu-i, urmărit, pîndit de moarte ? Nu e uşor să ai atîtea pe cap. Sigur, eu nu mă împac cu ce se întîmplă aici, relaţiile nu-s dintre cele ce ar trebui să fie...» «Dar eu le-am stricat ? spuse mama. Eu mă duc acasă la el ? Lui îi place...» «Lasă, nană, nu mai plînge, mai spuse ofiţerul, o să încerc să fac dreptate.» Mama nu-i răspunse imediat, părea că nici nu-l auzise, continuase o vreme să plîngă în hohote, apoi spuse cu mare greutate : «După ce or să moară toţi, poţi să-mi dai sau să tot faci dreptate.» Atunci, de afară, a strigat Radu : «Du-te, măi Lupşe, după popă, să-i facă vreo injecţie, că altfel îi fac eu ceva de nu-şi mai deschide gura.» «Adu-mi nişte apă, spuse ofiţerul, sau poate o gură de ţuică.» «Nu de apă ori de ţuică am nevoie, se împotrivise mama, ci să fiu lăsată singură, cu păcatele mele, să-mi plîng familia pe care mi-aţi nenorocit-o, că am rămas pustie şi bolnavă pe lume şi au venit corbii ăştia să mă asuprească.» «Lasă, nană Mărie, şi eu am copii, spuse ofiţerul, ştiu că e greu fără ei, dar toate vor fi bine pînă la urmă.» Mama, cu toate încercările ofiţerului de a o linişti, acum nu mai plîngea, urla pur şi simplu, era o descărcare totală, un fel de urlet prelung, epuizant. Din clipa aceea, trei zile nu s-a mai sculat din pat, făcuse febră nervoasă, uneori

aveam impresia că aiurează : vorbe dezlînate, gemete scurte, inumane tulburau brusc lungile perioade de linişte. Popa stătea toată noaptea lîngă ea, iar dimineaţa, cînd aceştia plecau, cu o grabă fantastică îmi dădea de mîncare şi celelalte. «Fă ce poţi să nu te audă, îmi spuse Mitrea, că e de rău. Şi vezi cum dregi cuvîntările alea, mi-au spus că nu-s destul de mobilizatoare, înţelege şi tu că lupta de clasă-i foarte ascuţită, taie ca briciul. Scrie şi tu de refacerea ţării, de cincinale şi tractoare, înjură-ţi pătura socială cum îţi vine la gură, că e de rău. Zi şi tu cum va fi în comunism, că şi aşa nu-l prindem nici unul. Dă-ţi şi tu seama, trebuie neapărat să aibă în continuare nevoie de mine, ca nu cumva să se schimbe şi în ceea ce mă priveşte, căci nu v-aş mai putea ajuta cu nimic. În rest, să nu mai ai grijă, am aflat că Iuliu şi Ilie s-au despărţit de Sterian. Măcar ei scapă cu viaţă.» Mama era din ce în ce mai abătută : «A dat pustia în toate. Fără Ion, casa e pustie, nici vacile nu mănîncă, pe pămînt cresc spini şi brusturi, prin curte se înmulţesc buruienile, în toate a dat boala, şi viaţa noastră este infectată din rădăcini.» Îi urmărisem cu încordare reacţiile şi, cu fiecare zi, mi se părea mai de neînţeles : era un amestec complicat de curaj şi disperare, de bărbăţie autentică şi prefăcătorie feminină. Anii de linişte şi anonimat în preajma tatii îmi creaseră despre ea imaginea unei femei neajutorate, bolnăvicioase, ca brusc să mi se pară alta, de o rezistenţă psihică intimidantă,, mai ales că pentru ea nopţile deveniseră un chin : Radu şi Lupşe ascultau mereu la uşi, colindau curtea, pîndeau ore întregi în şură ori prin colţurile grădinii, poate îmi vor apărea fraţii, pe care, cu toate anchetele întreprinse în sat, nu-i văzuse nimeni, şi nici prin împrejurimi, deşi soldaţii răscoleau pas cu pas pădurea. Radu ciocănea discret pe la geamuri, trîntea uşile şurii, urmărea cu încordare reacţiile mamei, care, într-o noapte, auzind bătăi în geam şi obişnuitul «mamăă» şoptit de Radu, luă o oală cu apă şi o aruncă după el, apoi, disperată, începu să urle : «Hoţii ! ! Neputincioşilor, mi-e casa plină de şefi, şi nu faceţi nimic, miliţianu-i beat ca un porc, şi mă lăsaţi să mă fure şi să mă chinuie, săriţi, că l-am orbit, m-am apărat singură, cum am putut, măcar prindeţi-l, că nu vede !» L-a opărit numai pe o mînă, dar mama a plătit scump asta. Într-o sîmbătă seara, în casă s-a încins un chef teribil : Radu, Lupşe, preşedintele Clopoţel, Poduţ, vreo două femei din sat, paznicul de la tauri, poştaşul, Ciupică şi alţii. Era, se pare, prelungirea unei beţii începute de dimineaţă, la bufet. Cîntece dezlînate, chiote. N-am reuşit să-mi dau seama ce sărbătoreau, dacă aveau un motiv, sau era o petrecere obişnuită, o descărcare nervoasă ; era un fel de zumzet dur, dominat, bineînţeles, de rîsetele isterice ale femeilor încălzite de alcool ; avea ceva greţos aşteptarea lor prelungită, agitată, nu le mai mulţumeau mîngîierile. Şi în scrîşnetul de scaune şi de sticle zdrobite în pumni, de cîntece oprite-n gît am auzit o curioasă explozie de rîs : apăruse, nechemat, Mitrea, îi fusese frică să o lase singură pe mama şi riscase mult venind cu toţi de faţă. «Ei, părinte, facem mari păcate că bem, nu ?» spuse cu agresivitate Lupşe. «Fiecare face exact cum îl duce cugetul», răspunse, calm, Mitrea. «Tot am vrut să te întreb, interveni şi Radu, ce cauţi, de fapt, pe la banditii ăştia ? Tare mă tem că nu eşti curat, şi atunci o să-ţi tai puţin din barbă !» «Dar dumneata nu stai în casa bandiţilor ? observă popa. Aici vin ca într-o vizită la puşcărie, că doar sînteţi de faţă... Dumnezeu vă vede oricum, n-am ce-i spune în plus. Aşa că, măcar cînd beţi, lăsaţi vigilenţa. Măcar între voi, căci eu plec. Vreau doar să-i fac injecţia lelii Marie.» «Mă tem că te flocăie notărăşiţa, chicoti o femeie, dacă te atingi de barba popii. Îţi distruge zestrea într-o clipită.»

Urmă un rîs general, nesfîrşit. «Ţi-a zis-o, popă», observă careva. «Las', că vine ea la spovedanie, răspunse Mitrea, ca apoi să devină foarte serios. Îmi place cu voi, dacă vreţi să ştiţi. Ani întregi am fost singurul intelectual din sat, iar acum, cînd sînteţi atîţia, nu mă mai pot dezlipi, mă simt bine cu voi, ori vă convine, ori nu.» «Atunci, fă ce facem şi noi, rîse satisfăcut Lupşe. Dă pe gît cîteva, să ne ajungi din urmă !» Mai mulţi, în cor, începură să strige : «Să cînte popa, să cînte popa !» Şi Mitrea nu se lasă rugat prea mult : «Bine, un pahar şi un cîntec, să vă convingeţi că n-am trăit, spre ruşinea mea, numa-n post şi rugăciune. Din păcate, mai devreme sau mai tîrziu, dăm, absolut toţi, mari sau mici, socoteală de greşelile noastre. Să-i dăm deci drumul :

Am un cort cusut cu sula
Şi-o ţigancă, ţucu-i gura,
Şi-aoleu, ţiganca mea !

Mitrea, inteligent, cu vocea sa puternică, exersată, îi domina cu uşurinţă; cînd dorea cineva să vorbească, automat începea cîte un cîntec vulgar sau sentimental :

Cine-şi ură' drăguţa,
Să-l mănînce temniţa.
El atîta să robească,
Apa-n Mara să stîrpească,
Pietrele să putrezească,
Părinţii să nu-l cunoască.

«Bine cînţi, popo, spuse Ciupică, vreau să-ţi văd bărbăţia că am auzit tare multe lucruri despre dumneata.» «Nu ţi-e ruşine obrazului, tovarăşe Ciupică ? spuse preşedintele. Mai bine ţi-ai tăia limba de prost ce eşti.» Intervenţia lui nu produsese mare impresie, omul era şters, fără autoritate. Aproape tuturor ideea li se părea interesantă, mai ales femeilor. «Ciupică, spuse Mitrea foarte calm, vezi să nu-ţi şoptesc eu ceva ce ştim numai noi doi...» «Am glumit, părinte, ce dracu ! ripostă acesta grăbit. Cine-ar îndrăzni...» Mitrea, desigur, nu ştiuse nimic de duplicitatea funcţionarului, dar era convins de un lucru : există prea puţini oameni care să nu aibă ceva ascuns, ruşinos, un păcat mare, o murdărie de prea puţini ştiută. Mizase, mi-a spus el mai tîrziu şi pe plăcerea lui de a face rău, ori, din moment ce era om, trebuia să aibă remuşcări sau — de ce nu ? — frică. Neaşteptat, Ciupică bătuse imediat în retragere, însă nu şi ceilalţi. «Să se dezbrace amîndoi», urlară oamenii şi, incredibil, femeile, încălzite, tăbărîră pe ei, încercară să le smulgă hainele, nu atît popii, cît lui Ciupică, la care îndrăzneau. Atunci, mama, speriată că i se va întîmpla ceva lui Mitrea ieşise afară, dezlegase cîinele cel rău şi, cu el de zgardă, intrase în casă. «Nu vă e ruşine, porcilor ? Să vă legaţi de un om sfînt, care vă ajută pe toţi ? Pe voi, curvelor, cine v-a poftit în casa mea ? Bărbaţii voştri lucrează la fabrică şi, drept mulţumire, vă culcaţi cu toate căzăturile ce trec prin sat, că vă e bine, iepelor, sînteţi grase şi nesătule de bărbaţi, dare-ar spitalul peste voi ! Afară, că las cîinele să vă sfîrtece !» Animalul lătra, se azvîrlea în lanţ. Lumea amuţise, pentru scurtă vreme, deoarece femeile nu erau dispuse să renunţe. «Ieşi afară dacă vrei să nu te cotonogesc ! se răstise Radu la mama. Toată ziua faci pe bolnava, cînd colo, eşti dată dracului,

acum n-ai nimic. L-am speriat puţin pe popa, dar el nu se supără pe mine. Eu, de fapt, voiam să văd dacă tragi cu urechea.» «Ţi-am spus eu că ăştia nu mor şi de-i împuşti cu tunu, că-s falşi şi făţarnici, interveni şi Lupşe. Du-te, babă, afară, că spăl blidele cu tine. Că voi nu ştiţi ce-i veselia ; de zgîrciţi ce sînteţi, mai bine vi se usucă ţuica-n buţi decît să daţi cuiva un pahar.» Lupşe i-a tras cîinelui un picior, acesta a scăpat din mîna mamei şi s-a repezit la el, doborîndu-l. Mitrea, lăsat în pace de femei, a încercat să-l elibereze pe Lupşe însă, în clipa aceea, un soldat cu un scaun a frînt spinarea cîinelui şi, tot atunci, în urletele de groază ale tuturor, un glonte, bine ţintit de afară, a făcut ţăndări geamul şi lampa. S-au trîntit toţi la pămînt şi, încet, cîte unul, au fugit în curte, trăgînd focuri la întîmplare. Cine a fost cel ce a curmat această dezgustătoare petrecere, n-am aflat niciodată : strada era goală, luminile stinse, casele scufundate în întuneric. Eu cred totuşi că a fost tînărul ofiţer Luţea, care păruse sincer impresionat de drama noastră. «Îmi datoraţi o ţuică, domnule preot, i-ar fi spus acesta lui Mitrea mai tîrziu, dar să nu mă întrebaţi de ce.» Oamenii lui Radu căutară peste tot, fuseseră treziţi şi soldaţii ce dormeau la sfat şi la şcoală, dar în zadar. Ilie sau Iuliu nu puteau fi, Sterian nu s-ar fi mulţumit cu atît, ar fi intrat în casă, peste ei, i-ar fi mutilat, deşi riscul ar fi fost mult prea mare. Din nefericire, în noaptea aceea, au luat-o pe mama şi au dus-o în pădure. Ea mergea la mică distanţă în faţa lui Radu şi a celorlalţi şi au obligat-o să strige numele fraţilor mei. Lupşe şi Ciupică aveau mereu grijă să nu refuze. În casă rămăsese doar popa Mitrea şi cîinele, care scheuna jalnic. N-avea curajul să-l omoare, îl luase şi-l dusese în camera mamei, apoi, cuprins de o criză de nervi, începu să plîngă şi Mitrea. E trist să vezi un om într-o clipă de slăbiciune, cînd, pur şi simplu, se simţise învins, doborît, iar tu, aflat la doi paşi, să nu-l poţi ajuta cu nimic. Mă simţeam atît de vinovat, încît am îndrăznit să bat, în podea, semnalul. Mi-a răspuns printr-o lovitură seacă, nervoasă, de picior. Mama a fost adusă acasă abia în zori, cu hainele sfîşiate, stinsă de oboseală. Mitrea îi dăduse nişte somnifere, dar şi aşa, în somn, striga : «Iuliu, Ilie, nu mă lăsaţi !» Urmărisem încordat cheful, aşteptasem întoarcerea mamei, reproşîndu-mi mereu : «Sînt un criminal, o las să o distrugă, fără să fac un gest, fără să am tăria să ies de aici.» Reproşurile erau ridicole, atîta vreme cît lipseau ceilalţi, n-aveam cum o scuti de suferinţe, dar neputinţa, cu toate nuanţele şi gradele ei, era ucigătoare. «I-am născut, m-am chinuit cu ei, şi tot eu să fiu obligată să-i chem la moarte ! spunea mereu mama. Eu, cu gura mea, să le fac asta !» De atunci, seara ajunsese să mă sufoce : veneau Lupşe, Ciupică, uneori şi Radu, şi o luau în pădure, să-i cheme. Se reîntorcea spre miezul nopţii, frîntă de oboseală, nervoasă, dar, ciudat, mereu mai plină de o bucurie aparte, infantilă : «Noroc că nu i-au găsit. Mai bine să li se întîmple orice decît să cadă pe mîna ăstora.» De fapt, şoptea, nu mai putea vorbi, răguşise. «Dacă aud băieţii ce-mi fac ăştia, or să se predea, şi s-au dus. Văzînd că nu aud focuri de armă, am urlat cît m-a ţinut gura, să-mi piară vocea, să nu pot scoate un cuvînt, să nu mă audă.»

Odată cu căderea primei zăpezi, au lăsat-o în pace, oaspeţii au părăsit locuinţa ; aflaseră că Sterian s-a retras pentru iernat, îi era frică să nu fie descoperit după urme ; soldaţii bătuseră în zadar munţii, nici una din iscoade nu semnalase ceva. Mama se gîndea din nou să plece în căutarea tatii. Vînduse două vaci, nişte porci, avea nevoie de bani, era sigură că astfel o să poată deschide gura oricui. La tîrg, popa Mitrea se întîlnise pentru prima dată după atîta vreme cu fraţii mei : slăbiţi, nervoşi, îmbrăcaţi în haine ţărăneşti, proaste, îl întrebaseră de preţul vitelor, însă abia după

ce-i spuseseră pe nume îi recunoscuse. Nu vorbiră cine știe ce, lui Mitrea îi fusese teamă. Aveau nevoie de bani, se despărțiseră de Sterian și voiau să plece la București. Se interesară de mama, de tata și de mine. Mama era alături, în tîrgul de porci, dar de frica unor gesturi necontrolate, involuntare, se mulțumiră s-o privească de la distanță și să ne asigure că se vor strădui să treacă pe acasă în noaptea de Crăciun. Au venit însă în noaptea Anului nou, cînd Radu era plecat în oraș la familie, iar Lupșe nu se mai trezise de la Crăciun, cînd se îmbătase în vreme ce, cu binoclul, din curtea sfatului, iar apoi din șură, ne supraveghease casa. Au venit de cu seară, au stat în pivniță, iar noaptea s-au strecurat în încăperea în care era doar mama și... parțial eu : deschisesem oblonul, dar nu îndrăznisem să ies. Erau îmbrăcați tot țărănește ; își lăsaseră mustăți, plete, păreau foarte slabi și obosiți. Intrară, cercetară cu atenție camera, de părea că nici n-am fi fost înăutru, apoi își puseseră la îndemînă, pe masă, pistoale automate și abia după aceea se hotărîră să ne sărute. «Dezbrăcați-vă, stați jos», le spusese mama, dar ei izbucniră, jenați, în rîs. Să vă pun să mîncați și să vă spălați puțin», insistă ea. «Doamne, cum te gîndești la așa ceva ? zise Iuliu nervos. Poate intra cineva din clipă în clipă. Dă-ne niște afumături și bani. Mai trecem noi pe acasă.» «Dar de ce ați făcut treaba asta ? De ce n-ați venit la castel ?» șopti mama. «Acum e prea tîrziu, foarte tîrziu, spuse Iuliu, așa a fost să fie.» «Și tu ce faci !» mi se adresă Ilie. «Zac aici, recunoscui. Asist neputincios la toate porcăriile. Și voi ?» Păream niște prieteni care nu ne văzuserăm demult și nu mai aveam nimic comun, doar cîteva biete amintiri. «Pe unde putem. Ne-a mințit porcul de Sterian. Acum ne urmărește și el, și Radu.» «De ce ?» am întrebat speriat. «După povestea cu avionul, l-am părăsit.» «Hai, spune tot, că el o cunoaște, insistă Ilie. I-a suflat-o pe Stanca, printre altele.» «Pretext, dă-l dracului !» spuse enervat Iuliu. «Și ce aveți de gînd ?» insistai. «Nimic, spuse Iuliu. Viața noastră s-a cam dus. Nu merită nici măcar să faci ceva pentru păstrarea ei. Oamenii dispuși să te ajute n-au putere, cei care ar trebui să facă un minim efort pentru a-și da seama că am fost victimele unei erori — vezi ce generos sînt ? — nu vor, sau nu-i ajută mintea ! La majoritatea nu le pasă. Nepăsarea asta nenorocită... Reacționezi numai cînd te doare pe tine, dar atunci, de obicei, e prea tîrziu. Ce putem deci face ? Ce ne mai rămîne ? Bag niște cartușe în Radu și Sterian și pe urmă ce o da sfîntul !.» «Predați-vă, spuse mama. Așa, scăpați cu viață.» «Decît la ocnă, mai bine mort», zise Iuliu. «Nu fi tristă, mamă, se hotărî în sfîrșit să vorbească și Ilie. Așa ne-a fost dat. Unii trăiesc o sută de ani, alții abia cîțiva. Noi am avut ghinion, ce să facem ?! Dacă n-ați fi fost voi, lucrurile erau foarte simple. Așa, e mai dificil, însă trebuie să vă împăcați cu gîndul ăsta. Dacă pe tata l-au dus fără să facă nimic, pe noi îți dai seama ce ne-ar aștepta. Te-am văzut în pădure cum te cărau și cum te obligau să strigi. Lupșe te îndemna cu arma, iar celălalt îți răsucea mîna. Tremuram, nu eram sigur pe mine, altfel aș fi tras. Ați trecut de două ori pe lîngă noi. Și după toate astea să fiu calm, înțelept, să mă ofer cobai sau clovn ?» «Poate vin ăia, anglo-americanii», își dădu mama cu părerea. «Nici vorbă, ripostă iarăși nervos Iuliu. Îi doare-n spate de noi. Exact acolo. Dacă vom reuși odată și odată să ne descurcăm singuri, vom fi descurcați, pe ei nu te poți baza. Și noi am crezut asta. După povestea cu Radu, gîndul ăsta ne ținea în picioare, ne ajuta să moțăim pe frunze cu arma sub cap. Ori să ne stăpînim nervii cînd eram căutați și cînd, de după Acul Zînei, puteam să-i fac bucăți pe toți cei ce ne vînau. Dar noi nu sîntem criminali ; am vrut pur și simplu să învățăm,

asta-i tot. Nu ne mişcam pe de platoul de sus, visam avioane, sau visam mutre necunoscute care ne întindeau paşaportul. Nu e uşor să trăieşti în minciuni, să fii înconjurat de minciuni. Credeam în ei, pentru că n-aveam în ce să credem. Nopţi întregi nu dormeam, eram cu ochii pe cer... Sorbeam fiecare vorbă de la radio, convins că odată şi odată voi auzi şi ceea ce aştept. Degeaba, numai sfaturi, sfaturi şi încurajări. Mi-am scos demult din cap ideea asta, e ridicolă, n-o mai crede decît Sterian, sau poate că şi el se îndoieşte, că prea o ţine cu condiţiile şi conjuncturile.» Mama plîngea liniştită, iar eu, prosteşte, continuam să insist : «Şi, totuşi, ce aveţi de gînd ? Ce se va întîmpla cu voi ?...» Iuliu rîse cinic : «O să vezi în curînd. Ar trebui să vă mint că aşa şi pe dincolo, da n-o pot face, spuse Iuliu. Deocamdată aşteptăm. Ce ? Habar n-am. Poate, glumi el, ne papă un lup şi se rezolvă...» «Rămîneţi aici cu mine. Nu-i chiar atît de rău», minţii. «Atunci mergem la puşcărie, că e mai larg, rîse Iuliu. Oricum, la primăvară vom lua o hotărîre definitivă. Pînă atunci mai aşteptăm, să vedem ce se întîmplă, cunoaştem ţara, că şi aşa n-am avut vreme pînă acum. Ilie măcar a mai văzut-o, a fost pe şantiere, eu nu prea, mă apucase dragostea de drept şi dreptate.» «Nu poţi fără Stanca ?» întrebai naiv. «Ce ştii tu ! rîse Iuliu. E o femeie fantastică, a suferit mult, pentru ea durerea şi răbdarea nu-s vorbe goale. Din păcate, nu mai putem rămîne, am stat prea mult. Mergem», spuse el, înfundîndu-şi precipitat în buzunare şi în traistă cîrnaţi, carne, slănină, colaci. Mama îşi şterse lacrimile şi le întinse banii, apoi, cu multă stăpînire de sine, îi sărută : «Aveţi grijă de voi, şi mai gîndiţi-vă la ce v-am spus, se ruga ea. Să nu-l supăraţi pe tatăl vostru cu fapta ori cu vorba. V-a crescut în cinste şi omenie, şi aşa vreau să vă afle cînd s-o întoarce. Să nu furaţi şi să nu omorîţi.» Şi-au luat armele şi, cu aceeaşi prudenţă, o urmară pe mama, care ieşi în curte tocmai în clipa cînd clopotele băteau Anul Nou. Mama s-a întors repede, fără să mă bage în seamă, apoi, neaşteptat, a căzut în genunchi şi a început să bolborosească ceva. Nu se ruga cum făcea de obicei, ci vorbea cu tata, i se adresa lui, auzeam bine numele celor pe care-i reclama.

Nu aflase nimeni de această scurtă şi imprudentă vizită, deşi, de fiecare dată cînd eram căutaţi, la puţină vreme apărea cineva de la sfat, de obicei Lupşe : «Unde-i ? Cine a fost ? Cu ce treburi ? De ce a plecat atît de repede ? Ce v-a transmis ?» Mama, la început, răspundea uimită : «Da, Măria Baicului, după nişte petrol, că noi, chiaburii, mai aveam ouă să-l plătim.» Dealtfel, ea şi încă nişte babe erau singurele care îndrăzneau să ne treacă pragul. Babele nu întrebau nimic, stăteau pur şi simplu în prag ori pe bancă şi-l evocau pe bunicul meu, luxul şi vitejiile lui, sau anii şi mai îndepărtaţi cînd se trăgea pe roată ori se prindeau tinerii cu arcanul pentru oastea împăratului de la Viena, apoi, obosite, şterse, dispăreau pînă-n ziua următoare. Măria, o văduvă de ţapinar cu patru copii, vorbea neîntrerupt cu mama, nu-i păsa de nimic, înjura în gura mare tot ce se nimerea, de la pasăre care i se uşura pe cap şi pînă la Radu, să zicem, încît oficialităţile îi păzeau cărările, şi îndeosebi Lupşe, care o prinsese o dată mîncînd la noi. „Mă, plotonerule, îi spusese, decît să-ţi chinui stăpînii, mai bine ţi-ai vedea de plutonăreasă, că ţi-o călăresc toţi şoferii. Că te-oi băga odată sub rochie, de nu-i mai ieşi pînă la Bobotează. Şi amu ieşi afară, să-mi pice bine tocana asta.» «Tu, cu mine să nu te pui, că te-oi lega de limbă şi te-oi duce la sfat, că şi aşa n-avem căţele.» «Doamne, mulţi porci aş avea de păzit», ripostă ea. «Tu, nu mă mai face porc, că uit că eşti nebună şi întorc foaia», îi spuse Lupşe furios. Atunci femeia, fără să se gîndească prea mult, s-a repezit la el, încît Lupşe, atacat într-un loc vulnerabil, a

trebuit să fugă afară. Lumea spunea că, odată cu șocul produs de moartea soțului ei, s-a scrîntit, nu e în toate mințile, deși am certitudinea că femeia și-a dat drumul la gură tocmai pentru că nu mai avea ce pierde : cu patru minori, nimeni nu-i putea face nimic. Oamenii au înțeles că au judecat-o superficial abia cu cîțiva ani în urmă, la niște alegeri de președinte, cînd ea a întors pe dos o adunare generală. Fusese — mai demult — numită brigadier nu numai fiindcă era energică, harnică, cît mai ales pentru că fostul președinte voise să-i închidă gura, să-și păzească postul. Delegatul de la județ se «consultase cu un grup de tovarăși» și îl propusese tot pe Ciobanu. La auzul acestui nume, ea începuse să hohotească : «Mare noroc ai, mă președinte, cu grupul de tovarăși. Deși n-am fost conzultată, votez *pentru* dacă-mi donezi mie un „Fiat" de pe porcii care se vor îmbolnăvi înainte de Crăciun. Acum ce ai de gînd să-ți mai cumperi ? Camion ?» A ieșit o zarvă de zile mari, care s-a terminat cu alegerea actualului președinte. «Mă, i-a strigat după anunțarea votului, bagă de seamă că eu te-am făcut domn, dar dacă se mai îmbată nevastă-ta în fiecare săptămînă, nu te apucă Rusaliile în funcția asta.» Am deviat puțin. Mi-am amintit involuntar de femeie, deoarece ea se străduia din răsputeri să o încurajeze pe mama în perioada care a urmat după vizita fraților mei. O nesperată scrisoare din Brașov de la Iuliu și o alta din Constanța, semnată de Ilie — primele după atîta vreme de la biletul înmînat lui Mitrea la castel — ne aduseseră ceva mai multă liniște. Poștașului îi dispăruse crisparea și graba de altădată, era mai vesel, chiar plăcut : «Vești bune de la domnișori ! strigase din poartă. Sînt sănătoși, lucrează pe șantier și vă vor scrie și alte noutăți în curînd. Să dea sfîntul să vă aduc una de la baciul Măgureanu, că a fost cel mai de treabă om din sat.» Mama însă avea reacții paradoxale : uneori era în stare să învinuiască pe toată lumea pentru drama noastră și mai ales pe oamenii care într-un fel sau altul încercau s-o încurajeze. Se dezobișnuise să i se vorbească frumos și, mereu în apărare, suspecta, condamna ori se închidea ermetic. «De ce n-ai zis așa cînd l-au dus de la sfat, i-a replicat mama, sau spune-i-o lui Radu, că dacă ziceți mai mulți, poate-i dau drumul, că nici tu, nici alții n-ați ieșit cu mîna goală de la noi. Stai și citește-mi, că nu le înțeleg scrisul.» El, desigur, îi cunoștea conținutul, dar mama se făcuse că nu pricepe, voia să se afle în întreg satul veștile în care ea, pur și simplu, credea, era sigură că pe banii dați la Anul Nou ei au putut ajunge în orașele respective, ba, mai mult, se mințea că Ilie e la Constanța tocmai pentru a-l vedea pe tata. Eu, dar mai ales Mitrea, îi întreținusem iluziile pînă cînd s-a desprimăvărat, cînd foștii colocatari reveniră la vechiul sediu, iar Maria Baicului adusese noutăți despre isprăvile lui Sterian, fapt care mă cutremurase. «Cine va crede, după ce-i vor prinde, că Iuliu și Ilie nu sînt capabili de așa ceva ?» mă întrebam. Sau : «Viața dură de hăituiți, conștiința ratării, a sfîrșitului apropiat nu i-au dus și pe ei la asemenea gesturi reprobabile ? Răzbunarea oarbă, irațională... Dar dacă ?...» îmi spuneam. Avionul sanitar ce adusese sînge pentru spitalul raionului fusese pur și simplu furat în vreme ce pilotul coborîse să ajute la descărcare. Din același avion se aruncară peste satele vecine mii de afișe : «*Țărani români, nu vă lăsați intimidați de comuniști. De rezistența voastră depinde soarta țării. Ajutați cu toate mijloacele pe frații voștri din munți — partizanii. Trăiască România liberă și democrată !*» Aparatul a fost abandonat apoi undeva pe un cîmp, iar cel ce l-a pilotat a fugit fără urmă. Gestul său era să-l coste slujba pe Brai-

nea. Oricum, liniştea se sfîrşise, ea ne fusese dată parcă pentru a ne fortifica în vederea evenimentelor care s-au precipitat cu o viteză teribilă. Iuliu şi Ilie fuseseră zăriţi pe Măgură de către curioasa tovarăşă Bindea. Atunci crezusem că pozele lor afişate imprudent în camera mamei i se fixaseră în minte. Tot în aceeaşi zi, ei se opriseră la capătul satului, unde ceruseră nişte pînză : Iuliu avea o rană deschisă în pulpa piciorului şi pierdea mult sînge. Ce-a păţit, n-am aflat niciodată. S-a auzit mai tîrziu că la tîrg doi ţărani au refuzat să se legitimeze şi, drept urmare, între ei şi o patrulă de miliţieni a avut loc un schimb de focuri. Un om din banda lui Sterian, după ce a ieşit din închisoare, ne-a spus că-şi aminteşte de o încăierare între ei şi un prieten de-al căpitanului, trimis special să-l cotonogească pe Iuliu pentru Stanca. N-are importanţă. Oricum, Cernea, omul la care se opriseră, le-a dat tot ce-au cerut, i-a hrănit, însă, imediat după plecarea lor, a anunţat miliţia. De ce nu părăseau regiunea, cînd se ştiau în pericol, ce urmăreau, ce-i reţinea aici, mi-a fost greu să-mi explic atunci. Alţii, aflaţi în situaţii asemănătoare, s-au pierdut prin marile oraşe, ori, angajaţi pe unde au putut, sub nume false, după graţierile din '64 au revenit la casele lor, fără să li se fi întîmplat ceva. Oricum, îmi dădeam seama că judecarea lor e o chestie de zile, sau, cel mult, de săptămîni, în ipoteza că Sterian nu-i va lichida, în cazul că era într-adevăr reală cearta dintre ei. Drept urmare a denunţurilor, mama a trebuit să-şi reînceapă plimbările nocturne prin pădure. Cînd revenea, în afară de Iuliu şi Ilie nu era capabilă să pronunţe un singur cuvînt ; era toropită, confuză, iar seara, în aşteptarea ordinului de plecare, se plimba zăpăcită prin curte, ţesăla vitele, număra găinile, greşea sau poate nici nu voia să le numere, apoi obosită, se răzima de stîlpul porţii, începea să plîngă disperată şi să blesteme. Babele din vecini se adunau în jurul ei, unele încercau să-i împletească părul, altele să-i aranjeze hainele, o înconjurau de parcă ar fi pregătit-o pentru o sărbătoare, apoi, în aceeaşi linişte perfectă, se răzimau şi ele de poartă, unde rămîneau multă vreme după plecarea mamei. Urmăream stupefiat ritualul de fiecare seară şi nu înţelegeam de ce se încăpăţînează să-l repete, cînd nimeni nu reacţiona la strigătele mamei ? Cu auzul încordat la paroxism, mă străduiam să descifrez ceva din proiectele celor de sus. Nu mai puteam vorbi cu nimeni, mîncarea mi se arunca în mare grabă, Mitrea nu-mi bătea decît rareori, încît uitasem pur şi simplu să vorbesc. Îmi dădeam seama că se petrece un lucru deosebit, se organizează ceva : se vorbea în şoaptă, intrau şi ieşeau nişte străini ; doar cînd rămîneau singuri Radu şi Lupşe, după cîteva pahare de ţuică băută în grabă, li se deschidea gura. Dintr-o astfel de discuţie am aflat că se pregăteşte o operaţie de anvergură pentru lichidarea „bandei de terorişti". Dacă cuvintele *bandă* şi *terorişti* nu-mi spuneau mare lucru, puteau fi interpretate, nu aveau în mine rezonanţa meritată, în schimb verbul a *lichida* mă îngrozise întotdeauna, parcă şi cuvîntul moarte era mai benign. Îmi venea greu să accept că Iuliu şi Ilie, ciuruiţi de gloanţe, vor fi trîntiţi într-o zi în curtea casei, deşi altfel nu se putea, minunea prin care asemenea joc trebuia să se sfîrşească nu se ivise, n-avea cum, un lucru îmi doream — dacă altfel nu se putea, măcar să întîrzie cît mai mult acea clipă. De aceea aşteptam cu încordare zorii cînd se întorcea mama şi, desigur, discuţiile celor de sus la obişnuitul pahar după fiecare raid prin munţi. Sterian nu se păzea prea mult, ataca fulgerător şi se retrăgea în rîpele prin care nu călcase picior de om ; confruntările nu mai erau simple

jocuri de intimidare : cîțiva soldați fuseseră uciși, iar din tabăra cealaltă se găsiseră cadavrele a doi țărani ; unul era chiar din Arini și dispăruse demult de acasă. Odată cu această descoperire neașteptată, mama nu mai era singură : Lupșe strînsese nevestele celor dispăruți din sat și le trimisese la strigat, încît, noaptea pădurea era plină de urlete, de lanterne și glasuri încrucișate, de comenzi, lovituri și țipete. Cu toate astea, însă, un singur glonte, din întîmplare, nu se trăgea împotriva lor, și zilele treceau greu, încărcate de așteptarea unui sfîrșit dinainte știut. Intr-o discuție, Radu pusese o întrebare care mă uimise : «Măi, spusese el, sînt semnalați mereu numai doi Măgureni, Iuliu și Ilie, dar unde dracu o fi al treilea, Carol ? Ce s-o fi întîmplat cu el ?» La asta nu mă gîndisem ; și *eu* fusesem eliberat atunci, astfel că o scrisoare semnată de mine ar fi fost obligatorie. Nimeni nu se gîndise că ar fi trebuit, într-un fel sau altul, să creez impresia că sînt și eu *afară*, și, iată, m-am redescoperit în pivniță cu multă uimire cînd era, din păcate, prea tîrziu să mai pot face ceva. «Las', că ne spun ceilalți doi», hohotise Lupșe, pînă fusese întrerupt de Radu : «Care zici că-i al treilea ? Carol ? Cel ce a sărit ultimul pe geam ?» «Da, cel mai bleg», spuse Lupșe. «Nu fi dobitoc, plutonierule, îl contrazise Radu, te înșeli. Ultimul pe geam, ultimul care s-a prezentat la sediu, venit singur, de voie bună, știind că va fi eliberat de Sterian, că doar el îl anunțase. Asta nu-ți spune nimic ?» «Eu îl cunosc de copil, spuse plutonierul, e moale, încîlcit la cap. Moșu îl păzea ca pe un ouț, să nu se spargă.» Lupșe avusese dreptate. Mă revoltaseră cumplit cele întîmplate, însă nu avusesem curajul să risc, să părăsesc încăperea și să-i caut pe Iuliu și Ilie spre a face o ultimă tentativă de a-i convinge să se predea. Pe urmă, asistasem la chinurile mamei și, laș, nu încercasem nimic, strînsesem doar din dinți. «Vezi cît de superficial judeci ? îl mustră Radu. Am să-ți dovedesc. Informatorii noștri i-au văzut *numai* pe cei doi.. Ăștia activează pe aici, în acești munți, Iuliu s-a încurcat și cu o fată, aia pe care măgarii de... atunci noaptea... s-au scăpat la ea, Stanca parcă-i zice. De ce n-a fost văzut Carol ?» E fantastic să ai puterea să calci peste orice rețineri și rațiuni — logice, dar inumane — și să-ți asumi riscul de *a face*, de *a acționa*. Nu-mi dau seama cum ar fi reacționat la vederea mea, însă n-am să mi-o iert că n-am avut curajul să risc, să am satisfacția unui gest îndrăzneț, demn. «L-o fi mîncat un iepure, hohotise iar Lupșe. De Iuliu, nu zic, e altceva, ăla e bărbat, i-am citit datele din fișă, spuse el cu o sinceră admirație. Cînd pică o femeie pe mîna lui, nu se mai descață de el... are o bărbăție cît noi doi la un loc, să mă ierți. Hîrtia vorbește, nu eu. O să vă conving atunci.» «Dacă o să mai ai pe cine, spuse Radu. Vezi, nu-i o joacă, au murit cîțiva, iar Sterian ne dorește în mod deosebit. De Măgureni să nu vorbim.» «Cu ajutorul lui Dumnezeu o să scăpăm cumva, și atunci vă voi dovedi pe concret. Nici eu n-am crezut...» «Nu fi necăjit, îl consolă Radu. Ne-am descurcat și noi cu ceea ce avem. Și nu s-a plîns nimeni». «Și de popă am auzit că-i zdravăn. Așa-i tot neamul lor» «Dar ce crezi tu de Mitrea ? Ai cam refuzat să-mi precizezi...» se interesă Radu. «Mi-a fost frică, vă spun drept, că n-o să fiu just, că n-o să cădem de acord, recunoscu Lupșe. Are păcatul femeilor și al băuturii. Dar după fiecare greșeală îi pare rău și atunci face tot felul de lucruri bune. Așa a fost de cînd îl știu. Și bun și plăcut.» «Nu crezi că el transmite vești la Sterian ?» «Ăsta ? Face pe el de frică. Nu se bagă ;

noaptea, cînd acționează Sterian, el e beat mort, habar n-are. Dealtfel, îi este cunoscut fiecare pas.» «Îl aperi pentru că ai aflat că are sarcini speciale ? spuse Radu cinic. Poate că și tu ai, însă nu vrei să recunoști și te ții de coada mea pînă într-o zi, cînd am să descopăr că și eu sînt dușmanul poporului ?» «Tovarășe Radu, dar se poate ? Tocmai pe dumneavoastră ?» «Uite ce e, n-am încredere în nimeni, zise Radu, îmi fac datoria. Chiar dacă toți oamenii ar fi răi și prefăcuți, eu totuși le voi face bine.» În continuare n-au mai vorbit de presupusele sarcini ale popii — deviaseră discuția, ori, sigur, le fusese frică — și nici de mine, deși, de zeci de ori, însoțit de diverse adjective, numele meu circulase neintrerupt, devenisem chiar cel mai periculos, deși sfîrșeala, inactivitatea și întunericul mă anulaseră pur și simplu, ajunsesem să mă întreb dacă aș fi în stare să fac, neajutat, măcar zece pași. Treptat, psihic, mă desprinsesem chiar și de evenimente, mă familiarizasem cu universul meu compus din obiectele acelea utilitare, puturoase, distruse de umezeală, cu cărțile în care mă refugiasem tot mai mult. Din moment ce trăiesc, n-are rost să-ți descriu fiecare zi, imaginea mamei, tristă, confuză, rezistînd cu încăpățînare încercărilor la care o supuneau colocatarii, atenți la orice gest de al ei. Uneori, însă, și mama avea ieșiri extrem de curioase, absențe care mă exasperau : îi dispărea cu desăvîrșire grija pentru mine, n-o mai interesam, întinsă în pat vorbea cu morții, cu tatăl ei îndeosebi, i se plîngea, ne condamna pe noi, pe tata, iar cînd Brainea, care dormea la noi spre a fi mai în siguranță, o întreba uluit ce are, îl repezea : «Lasă-mă să vorbesc cu tata, nu l-am văzut de atîta vreme !», ca apoi să-i povestească aceleiași umbre lungi și confuze povești de dragoste sau întîmplări hazlii dintr-o îndepărtată tinerețe. Nu erau obișnuitele ei subterfugii, drumurile prin pădure îi declanșaseră parcă niște resorturi psihice necunoscute, o împinseseră într-o lume senină, imaterială. Dacă ești cît de cît om, nu poți să te ascunzi la nesfîrșit, odată și odată masca dedublării cade și, cît te ține gura, îți urli durerea, mai exact ce simți, fără să te mai gîndești, exact ce simți, fără să te mai gîndești la riscuri și consecințe. Sigur, depinde în fața cui strigi și cît de tare ; în cazul mamei, strigătul ei erau amintirile, o lume calmă, dominată de o dragoste fizică și de liniște. N-am înțeles niciodată ce s-a întîmplat cu ea — azi, cînd o întreb, îmi spune doar că așa i-a venit — ce anume îi declanșase confuzele discuții, deoarece, la începutul iernii, cînd s-a întîmplat ce n-am fi dorit niciodată să se întîmple, ea a fost demnă, rece, împietrită, asistase parcă la tragedia altcuiva. Ți-am povestit parcă, Sterian avea obiceiul să ierneze. Înainte, însă, de a-și împrăștia trupa, ataca vehement și mai ales își făcea provizii, haine, arme, dorea să instaureze o frică de durată, care să țină pînă la reîntoarcerea sa. Brainea știa asta și se pregătise intens, înconjurase muntele, păzise toate sursele de apă, răscolise fiecare metru de pădure. Radu și Lupșe, care veneau foarte des în sat, erau convinși că, în sfîrșit, prinderea lui era chestie de zile și aduceau drept argument faptul că soldații dormeau în munți, nu slăbiseră o clipă încercuirea, încît însetați, nedormiți, Sterian și ai lui nu aveau de ales decît confruntarea deschisă, decisivă, pe care însă o evitaseră multă vreme, încît toți erau uimiți de unde-și fac rost de apă și prin ce mijloace. O întîmplare oarecum bizară a lămurit totul. Un soldat observase că în fiecare noapte un brad își schimbă poziția, se deplasează ! Atunci s-au hotărît mai mulți să observe fenomenul. Ce se întîmplase ? Un om, în disperare de cauză, acceptase riscul de a se vîrî între crengile

unui brad tînăr şi astfel, noapte de noapte, cu mişcări imperceptibile, se strecura printre urmăritori, traversa pădurea pînă jos, la pîrîul din care lua apă. Cînd a zărit bradul schimbîndu-şi poziţia, cineva a tras mai mult în joacă, însă, spre surprinderea oamenilor, bradul s-a răsturnat, şi dintre crengi a ieşit un om cu mîinile sus. De la el s-a aflat, printre altele, că fraţii mei, Stanca, tatăl ei şi copilul Stancăi, abia născut, sînt la casa părăsită, despărţiţi de Sterian, nu se pot deplasa, iar Iuliu, tatăl copilului, are o rană infectată la un picior, este complet imobilizat, cu febră mare, şi zace în şura care are un pod dublu. Bineînţeles că omul a dat lista exactă a celor din sat care, de frică, nu spuseseră că l-au văzut pe Sterian ori pe alţii, încît Brainea n-a avut nici o treabă, a mers la ţintă. Ăsta a stat vreo şapte ani la închisoare, însă, nefericitul, a înnebunit cu cîteva luni înainte de a i se fi îndeplinit termenul. Azi, ramolit, e la un azil de cronici. Brainea l-a lăsat pe Luţea să conducă operaţiile şi, împreună cu Radu, Lupşe şi cîţiva soldaţi, au plecat la casa părăsită, nu puteau să piardă ocazia de a-i prinde, mai ales că restul părea foarte simplu. În ce mă priveşte, n-am înţeles decît mai tîrziu sensul vorbelor lui Lupşe : «Hei, babă, du-te la moară, pregăteşte colaci şi ţuică pentru cînd ne întoarcem, o să fie lume multă.» După cîte-am aflat, mai tîrziu, ei n-au atacat direct, au trimis-o înainte pe doamna Bindea, împreună cu doi ţărani, să cerceteze locul, împrejurimile. Ea făcea pe geologul, ţăranii îi cărau în spate sculele necesare, măsurau, se odihneau, vorbeau cu glas tare despre rezervele de fier ale muntelui, era însă atentă la orice mişcare din casa unde, degajaţi, au chiar intrat pentru cîteva momente. Un scîncet de copil repede înăbuşit le-a trădat prezenţa ; ţăranii nu-l auziseră, iar ea s-a făcut că nu ştie nimic, n-a reacţionat, însă, spre surprinderea ţăranilor, a plecat repede, — părăsindu-şi aparatele — spre vale, la Brainea şi ceilalţi. Fraţii mei şi-au dat seama că au fost descoperiţi. Au insistat ca Stanca, împreună cu copilul şi cu tatăl ei, să pornească imediat spre o stînă, să salveze copilul măcar, să-l lase la cineva, la primul întîlnit. S-au despărţit greu, Ilie a refuzat categoric să-l părăsească pe Iuliu, astfel că amîndoi, ascunşi în podul şurii, au aşteptat încordaţi atacul, care n-a întîrziat. Militarii conduşi de Brainea au înconjurat şura şi le-au cerut cu insistenţă să se predea. Nu le-a răspuns nimeni, nici chiar după primele rafale de automat. Cu toate acestea, Brainea şi ceilalţi nu avuseseră curajul să se ridice, strigau, ameninţau şi trăgeau salvă după salvă. Ce-i ţinea acolo, de ce Iuliu şi Ilie, nu s-au depărtat de sat, ce aşteptau, mi-a fost greu să înţeleg. Încă din noaptea Anului nou mi-am dat seama că s-au schimbat mult, erau pierduţi, înspăimîntaţi. Auzind ce se întîmplă, Stanca şi tatăl ei s-au hotărît să se întoarcă ; cu copilul într-un cearşaf prins în diagonală şi cu mîinile pe pistolul automat, Stanca s-a apropiat pînă-n spatele unei stînci din dreapta şurii, de unde vedea foarte bine totul. Radu, ascuns după un stejar, nu contenea cu somaţiile : «Predaţi-vă imediat, altfel aprindem şura. Aruncaţi armele şi ieşiţi cu mîinile sus. Dacă nu ieşiţi pînă număr la zece, aprind şura pe voi. Nu vi se va întîmpla nimic, n-are rost să vă opuneţi. Aţi fost trădaţi. Măgurene, ieşi să-ţi vindeci rana de la picior. Sterian e prins, n-aveţi nici o speranţă. Înainte de a număra, vă fac o demonstraţie că nu glumesc.» Cîteva jerbe de foc ţîşniră din aruncătoarele de flăcări. «Ieşi cu copilul, nu-l ucide» urla Radu, în vreme ce oamenii lui continuau să înainteze cu precauţie spre şură. După o rafală de mitralieră ce a secerat vîrful copacilor, Ilie

s-a hotărît să vorbească : «Nu vă apropiaţi, că trag ! Vă pot secera pe toţi. Ce garanţie avem, Radule, că nu ne omori ?» «Cuvîntul meu !» îi răspunsese acesta ironic. «Altceva, al altcuiva, cu al tău sîntem în clar !» «N-aveţi scăpare, nu puneţi condiţii», spuse Brainea şi începu grav, tare, să numere. «Radule, opreşte numărătoarea şi ascultă : cu o grenadă te pot omorî imediat. N-am deocamdată o asemenea intenţie. Vreau să-ţi dovedesc şi ţie şi celorlalţi că am rămas oameni, că n-am omorît pe nimeni, că ne-am apărat prin fugă. Ştiu că ne-a denunţat Sterian. Puteţi să-l angajaţi la voi, ar fi bun, deşi trage cam prost. Ne-ai distrus, Radule, n-am ce alege din viaţa asta. M-am speriat ca un prost de tine, şi am greşit. Acum, la sfîrşit, răspunde-mi măcar la cîteva întrebări : Unde-i tata ?» «Unde i se cuvine», spuse Radu. «Şi unde i se cuvine ?» insistase Iuliu. «Unde este !» strigase Radu. «Atunci, cum vrei să cred în sinceritatea ta ?! Nouă nu ne-ai dovedit o singură dată că eşti om, că ai intenţii bune.» «Nu crede, dacă ai chef să mori». interveni Brainea. «Pentru că şi aşa o să ne împuşcaţi, spuneţi-ne unde-i tata ? Măcar atîta să ştim, zise Ilie. Trăieşte ?» «Predaţi-vă, şi o să vă întîlniţi !» «Radule, strigase Iuliu, de ce ai făcut tu porcăriile astea ? Ce vrei cu noi ? De ce ne-ai nenorocit ?» «Voi v-aţi făcut-o singuri», spuse Lupşe, în vreme ce Radu, profitînd de discuţie, se apropiase tîrîş de casă. «Înapoi, că trag !» urlase Ilie. «Vreţi să cîştigaţi timp pînă vă vine vreun ajutor ? zise Radu, retrăgîndu-se prudent. Carol ? Pe el îl aşteptaţi ?» A urmat un dialog absurd. «Predaţi-vă fără condiţii !» striga Radu. «Unde-i tata ?» îi răspundea Ilie. «Eşti schilav şi nenorocit, n-o să poţi fugi, predă-te !» îi urla lui Iuliu. «Unde-i tata ?» îi răspundea şi el. «Ce v-am făcut ?» Nimeni nu înţelegea nimic şi, odată cu vorbele, se încinsese un lung şi energic schimb de focuri ; fagul după care se ascunsese Radu fusese aproape retezat de gloanţe. «Te-am iertat pentru a treia oară, Radule, spuse Iuliu. Unde-i tata ?» «Predaţi-vă şi nu vi se va întîmpla nimic, îi răspundea Brainea. Vă dau cuvîntul meu», spuse Brainea. «Nimănui ?» se interesă Iuliu. «Da», îl asigură Brainea. «Nici chiar femeii tale», intervenise Lupşe. se făcuse linişte, oamenii începură să şuşotească ceva, ordine scurte, repezi circulau de la unul la altul şi, de sus, ei observară cum prin pădure urmăritorii, cu mişcări imperceptibile, strîngeau rîndurile pentru a încercui şura. Speriat că vor fi descoperiţi, tatăl Stancăi ieşi cu o viteză uimitoare de după o stîncă, îşi azvîrli arma şi spuse : «Gata, mă predau eu !» Dar atunci, din pădure, cîteva rafale de automat îi retează picioarele. Omul se zvîrcolea înnebunit de durere, căuta să ajungă la armă, în vreme ce, din şură, izbucni un urlet surd, disperat de durere : «Asta ţi-e cuvîntul, Radule ? De ce ai tras ? S-a predat doar.» «Nu cu el vorbisem», îi răspunse Radu şi, drept urmare, mitraliera din şură seceră în duşmănie copacii, tufele, reuşi să stîrnească strigăte disperate ; ele acopereau gemetele prelungi, agonice ale primului rănit, care, ocolit de gloanţe, inconştient aproape, se rostogolea spre armă. Neputnîd suporta chinurile tatălui ei, Stanca ieşise în faţă cu copilul în braţe ; îşi pierduse calmul, reţinerea, trăgea neîntrerupt, imprudentă, în direcţia pădurii, surdă la somaţiile lui Brainea, sosit în apropierea ei. Pînă la urmă, i se sfîrşiseră gloanţele şi, ciudat, peste liniştea mormîntală ce se lăsase, «Mîinile sus !», somaţia repetată la nesfîrşit, isca furtună. De după stîncă, cu o mînă pe copil şi cu alta ridicată, după ce strigase : «Ies, nu trageţi», femeia îşi făcuse apariţia, însoţită de urletul cumplit, inuman, al lui Iuliu : «De ce ai venit Stanca ? Nu trebuia !» Cînd a ajuns în dreptul tatălui ei, cu o viteză

incredibilă, a scos un pistolet, l-a împuşcat pe bătrîn şi pe copil, însă pentru ea nu i-a mai rămas nici un glonte. Atunci, pierdută, s-a trîntit peste ei şi i-a strigat lui Iuliu : «Te rog trage, omoară-mă, nu mă lăsa !» Din păcate spaţiul lor fizic şi vizual era limitat, Iuliu nu se putea deplasa decît foarte încet, iar mitraliera era orientată în direcţia atacatorilor ; poate că Iuliu nici n-o văzuse pe Stanca, deoarece cîţiva soldaţi o tîrîseră de picioare, şi ea, cu o mînă încleştată spasmodic pe braţul bătrînului şi cu alta pe copil, nu se opuse, nu-i păsa, privea îngrozită şura din care mitraliera lătra cu o furie neputincioasă. «Îi vreau vii, îi vreau vii !» ordonase Radu, însă nu-l auzise nimeni. Lupşe, încălzit, continua să tragă din mijlocul soldaţilor, în vreme ce Brainea se ocupa de Stanca, o lega el personal, ca nu cumva să se poată desface. Pînă la urmă, focul încetă subit, nu se auzea un singur cuvînt, toţi erau convinşi că cei doi fraţi au murit, dar cînd, încet, cu precauţie, nişte soldaţi se apropiaseră de şură, fuseseră întîmpinaţi cu rafale scurte, ceea ce-i făcură să înţeleagă că rezervele de cartuşe ale asediaţilor sînt pe terminate. Radu le-a mai strigat să se predea, însă în loc de răspuns a auzit gemetele înăbuşite ale unuia dintre fraţi, probabil Iuliu, distrus de cele întîmplate Stancăi. De altfel, Brainea, interesat numai de femeie, utiliza toate argumentele pentru a o obliga să le strige să se predea ; Stanca, însă, încăpăţînată, refuza ; poate nici nu mai era lucidă, nu-şi desprindea privirea de pe capul copilului, deformat monstruos de glonte. Atunci Brainea începu să numere, nu mai avu curajul să aştepte şi, cînd ajunsese la zece, o jerbă de flăcări izbucni din colţul şurii ; focul se întinse repede, iar cînd a doua jerbă se îndreptă spre celălalt colţ, oblonul grajdului se deschise, iar capetele fraţilor mei fuseseră întîmpinate de o scurtă rafală de automat. Drept răspuns, Radu şi ceilalţi auziră două împuşcături scurte, concomitente. Ilie şi Iuliu, nevoind să se predea, se împuşcară reciproc, sau cel puţin aşa susţin unii. Imediat după asta, Radu, cu mult curaj, pătrunse în şură şi îi scoase afară pe cei doi, cuprinşi de flăcări. De fapt, asta i-a făcut să creadă pe mulţi că în realitate au fost împuşcaţi, în intervalul scurt de la cele două focuri de pistolet şi pînă la intrarea lui Radu nu ar fi avut timp să facă arsuri atît de grave. Şi încă o nedumerire a mai rămas : de ce, de data asta, Radu a intrat direct în şură, fără urmă de precauţie ? Nu cumva el trăsese atunci cînd ei încercaseră să deschidă oblonul ? Şi încă un lucru a mai rămas neclar : oare cele două împuşcături nu erau în realitate exploziile a două gloanţe prinse de flăcări ? Oare, Iuliu şi Ilie, care conversaseră tot timpul cu urmăritorii, de ce n-au scos o vorbă înainte de a se împuşca reciproc, de ce au renunţat la ultima înjurătură, dacă vrei, la ultimele vorbe adresate nouă, la nevoia de a se convinge dacă au murit Stanca şi copilul ? Şi astăzi cred că gloanţele respective n-aveau nici o legătură cu ei, că numai Radu ştie exact dacă într-adevăr s-au sinucis sau el... el e cel care i-a împuşcat. Mai ales că, la puţină vreme după asta, exact cînd oamenii, destinşi, veniră să privească victimele, grenadele rămase în pod explodară, aruncînd pînă departe tăciuni şi bîrne aprinse, omorînd pe cîţiva dintre imprudenţii curioşi. «Doi sînt rezolvaţi, dar unde-i celălalt, Carol ?» se interesase Radu, ciocnind mai jos, în vale, la moară, paharele cu ţuica victoriei. Adunară morţii, armele şi părăsiră veseli luminişul : rămăsese neatins doar focul, care s-a întins apoi peste o parte din pădure. Doar doamna Bindea, cu degetele retezate de gloanţe, păsărise petrecerea.

Brainea nu se desprindea de Stanca, ținea s-o păzească el, pe cînd Lupșe, obsedat de o idee mai veche, insista să-i arate prietenului său bărbăția lui Iuliu, tăiată imediat după ce-l scoseseră din flăcări.

Tata, incredibil, s-a reîntors acasă în aceeași mașină cu sicriele fraților mei ermetic închise, ștampilate, păzite de doi soldați. Din clipa cînd a intrat în curte și a sărutat-o pe mama, care a leșinat imediat, n-am mai auzit o vorbă. Tăcea îngrozitor, se împietrise, nu răspundea nici unei întrebări, stătea mereu aplecat peste sicrie, incapabil de o lacrimă ori de un regret. În spatele lui, mută, absentă, mama, sprijinită de Maria Baicului și, pe rînd, de bătrînele care boceau neîntrerupt, jalnic. În afară de ele și de niște neamuri, doar doi oameni au îndrăznit să ne treacă pragul : învățătorul cel nou, Bălan, și locotenentul Luțea ; acesta din urmă, grav, trist, îi prezentase condoleanțe tatii. «Îmi dau seama, spuse el, la urmă, ați fost lovit rău, dintr-o neînțelegere, exact în inimă, domnule Măgureanu. Sînt fiu de țăran, sînt și tată, și, dincolo de ce cred sau de ce credeți, mă doare drama dumneavoastră. Aveți tot dreptul să vă exprimați durerea deschis. Dar dacă puteți înțelege, credeți-mă, vă asigur, nu acesta este socialismul, să nu-l confundați, asta e cu totul altceva.» Tata, firește, i-a strîns mîna în grabă, fără să-l privească, iar Maria Baicului, ieșită din fire, a strigat către ofițer : «Mai bine ți-ai face o cruce și ai pleca. Respectă durerea omului măcar cît îi sînt feciorii în casă. Măgurenii împușcați, soțul meu mort într-un accident, moșu abia ieșit de la țuhaus. Nu în socialism au trecut în cele drepte ? Cine le-a făcut seama ? Ieși, să nu te hîiesc !» «Noi nu confundăm creștinismul cu inchiziția, nu-mi place să le confund, spuse învățătorul, dar deocamdată mai mult decît să-i asigurăm de simpatia noastră nu le putem face, și bucuria, singura, ar fi să ne creadă că sîntem sinceri, că ne pare rău.» În ceea ce mă privește, trăisem și retrăisem în mine, cu anticipație, clipa morții fraților mei, aducerea lor acasă și toate cele ce au urmat. În noaptea imediată morții lor, m-au terorizat în vis, pînă la exasperare, chipurile lor însîngerate, mă trezisem de zeci de ori, ca apoi să reiau visul exact din locul unde-l întrerupsesem ; eram familiarizat, credeam, și totuși șocul produs, de realitate, sufocarea, deruta, urletul înăbușit, carnea sîngerîndă a mîinii, unghiile distruse pe pietrele pivniței nu-mi atenuaseră sentimentele, duritatea suferinței. Trei amănunte nu le integrasem în chinuitoarea serie de variante : sicriele *închise*, aduse de tata, tocmai de el, vizita lui Luțea și Bălan și, în sfîrșit, apariția celui de al treilea sicriu, cu poza mea. Pentru a mă salva, tata mă declarase dispărut, mort, și hotărîse să mă înmormînteze în lipsă, deodată cu frații mei. Nu-mi spusese nimeni nimic, văzusem sicriele prin geamul orb, îngust, sicriele orînduite sub măr, știusem acest obicei, dar nu m-am așteptat, deslușisem cu greu printre hohote că eu aș fi al treilea. N-am reușit să asist pînă la capăt la îngrozitoarea ceremonie, și nu din cauza șocului extraordinar de dur, ci datorită unor somnifere puse în apă de către Mitrea. Am adormit pur și simplu, m-am prelins încet, pe lîngă perete, pe pat, m-am prăbușit, dar din moment în moment ochii fraților mei, fața oribilă a morții, exact cum apare ea în imaginile cele mai banale, îmi întrerupea noaptea, însoțite de un sentiment, străin pînă atunci, de epuizare afectivă ; eram ca un recipient din care apa se golise încet, definitiv, nu mai simțeam nimic, odată cu praporii negri, cu urletele disperate, ce depășeau bariera somnului, mă risipeam, nu mai aveam putere și curiozitate să cercetez coșmarul, să mă regăsesc cumva,

căzusem într-o lungă și epuizantă apatie. Crucea mea e și astăzi în cimitir, m-am străduit să-i conving s-o lase, n-avea haz să schimbe ceva, datele de pe ea sînt reale, adevărate, am fost un om bun, drept, cinstit, inteligent, victimă, nici o calitate nu mi s-a trecut cu vederea la înmormîntare, și toată lumea l-a crezut pe Mitrea, era de acord ; ca azi n-am cum și cu ce să-mi acopăr aceste calități e o altă poveste, sînt un om supranumerar, plusul care nu contează și nu încurcă. Tata, îmbătrînit, albit peste noapte, tăcut, își revărsa întreaga afecțiune asupra mea, dar nu prin vorbe — avea un tremur în glas, încît se păzea să nu scoată decît cuvintele absolut necesare, o lovitură sau poate emoțiile îl copleșiseră — ci numai prin gesturi ; bătea în oblon de cîte ori avea ocazia, îmi arunca fructe, dulciuri, aducea, nerugat, cele mai neașteptate cărți ; închisese capitolul fraților mei, dar și al lungii lui absențe de acasă, trăia numai în viitor și, din fiecare eveniment mărunt, trăgea concluzia că lucrurile se îndreaptă. Sigur, îmi dădeam lesne seama cu cîtă greutate încerca să fie vesel, calm, nu era greu de ghicit adevărata lui stare, din fericire pentru el nu rămîneam mult împreună, prudența sa nefirească și-o justifica medical : «Iartă-mă, am tensiune, cred, și nu pot sta mult cu capul în jos». Odată cu venirea tatii, Radu nu mai călca pe la noi, doar Brainea, de fiecare dată cînd se întorcea din munți, îl prevenea : «Salvează-l măcar pe Carol. Du-te la bandiți și spune-i să se predea, altfel rămîi fără urmași» «Carol e mort demult, răspundea tata, l-am îngropat, el a fost cel mai firav, a murit primul, dar dacă vreți să-mi luați și mie viața, nu-i nevoie să mă trimiteți în munți, puteți și acasă, spuneți-mi să mă pregătesc, să-mi fac sălaș, să nu vă pun la cheltuială.» «O să ți-l aducem și pe ăsta acasă, dacă așa vrei ; te-am prevenit !» Cu Radu și cu Lupșe a avut totuși o explicație la bufet, unde, zilnic, singur, ocolind lumea, se așeza la o masă și bea poșircă proastă și ieftină. Atunci se pare că depășise puțin măsura ; cei doi intrară, însă cînd dădură cu ochii de tata, voiseră să se întoarcă, dar el îi oprise : «Stați, nu vă voi cere socoteală ; crîșma-i a voastră, ca și viața mea. N-am dreptul să cer socoteală pentru ce nu-i al meu. Ție, Lupșe, pentru că ai trăit și ai mîncat dintr-un blid cu mine, pentru că te-am învățat carte, n-am ce-ți spune, te-am exploatat, merit răsplata. Dar tu, Radule, care ești venetic, poți să te mîndrești c-ai distrus o familie veche de aproape șapte sute de ani... Sigur, din prostie și răutate, și nu-ți doresc altceva decît să te urmărească și-n somn ochii copiilor mei, nevinovăția lor, de care vei da socoteală, că nu-i urcare fără coborîre și păcat nepedepsit. Să ai liniște cînd voi avea eu, cînd se vor astîmpăra viermii care le mănîncă trupurile lor nevinovate !» «Tu i-ai omorît, i-a răspuns Radu, nesăbuința ta, setea de avere, legăturile tale cu Sterian. Tu i-ai împins la moarte, nu blestema pe altcineva. Îi plîng și eu, că ar fi putut să fie folositori țării, dacă nu-i legai de gîtul lui Sterian.» «Tu știi destul de bine că minți, că nu ești nimeni, că nu aparții de nimic. Asta te-a împins la păcat, prostia și ambiția. Ai cadavrele copiilor mei, urcă liniștit. Și nu-i amesteca, nici morți, cu Sterian.»

Și pentru că veni vorba de căpitan, dracu știe cum, dar a scăpat din încercuire, el și încă doi, Gorun și Stejar, de care ți-am mai amintit. De fapt, grupul s-a descompus repede, o parte au murit, alții s-au predat, dezamăgiți, dezvăluind nume, legături, depozite de muniții. Cei doi au încercat să treacă frontiera, dar fără succes, desigur, astfel că, în primăvară, la obișnuita întîlnire din martie, nu s-a mai prezentat nimeni. Sătul de hăituială, abătut, nebărbierit, cu hainele zdrențuite, în-

şelat de americanii care nu ne mai eliberau, Sterian înţelesese că nu mai are ce aştepta. Îl ocolise şi gloria, şi istoria, îşi rîseseră de el, de încrederea lui oarbă Oamenii, sătui de drame, cercetări şi ameninţări, îl urau, le adusese mai multă suferinţă decît îşi putuse el închipui. Singur, fără urmă de precauţie, a coborît în satul părăsit de armată, s-a plimbat nestingherit pe uliţe, cu automatul pe umăr, la vedere, a trecut peste fostele lui pămînturi, pe la gater ; lumea refuza să-l cunoască, oamenii se ascundeau prin case, ori, speriaţi că-l văzuseră, luau drumul oraşului, să poată dovedi că întreaga zi fuseseră plecaţi. A trecut pe lîngă sfat, dar nimeni, în clipa aceea, nu era afară. S-ar fi putut răzbuna, însă nici măcar asta n-o făcuse, nimic din ura şi energia de altădată nu-l impulsionase. Pînă la urmă se hotărî să intre în casa unui ţăran, nu departe de centrul satului. «Mă mai cunoşti, bade Pavele ?» îl întrebase el. «Nu, domnule Sterian», îi răspunse omul. «Dă-mi ceva să mănînc şi nişte băutură, dacă ai.» «Imediat, domnule învăţător», i se răspunse. Gazda îi aduse cîrnaţi, slănină, din belşug, un chil de ţuică şi-l pofti să se sature. «Nu vin, domnule Sterian, nu mai dau nici o veste anglo-americanii ?» «Nu, bade Pavel, n-or să mai vină, şi poate că nici n-au avut de gînd, zise trist căpitanul. Şi ce se mai aude prin sat despre mine ?» «Că v-a mîncat vreun lup sau că aţi murit.» «Şi ţi-a plăcut cum am luptat ? se interesase el. Ne-au depăşit ca număr, ne-au sufocat, ba chiar şi în aceste condiţii...» «Drept să fiu, zise badea Pavel, n-am avut vreme să mă gîndesc, că prea ne cercetau, încît astăzi, dacă nu vă e cu supărare, vă urăsc şi găinile, şi morţii.» «Numai pe mine ? spuse nervos căpitanul. Dacă aş fi cîştigat, n-aş fi avut fund atît de mare pentru cîţi din ăştia ca tine s-ar fi înghesuit să-l pupe Aşa...» «Ba şi de ăştialalţi, de tavarăşi ? ! îl consolase ţăranul. Nouă nu ne plac crima, minciuna şi ameninţările, ne-o cam ajuns.» «O să vă amintiţi voi cu părere de rău de mine, spuse furios căpitanul, o să mă plîngeţi cînd o să vă săturaţi de cazan şi de tovarăşi.» «Om mai trăi şi-om vedea», îi răspunse omul. După ce mîncase, Sterian îi spusese că vrea să doarmă puţin, în grajd, şi-l rugase să-i cumpere nişte vin roşu, că-i merge bine după masă. Omul l-a asigurat că-i aduce totul imediat, însă cum prevăzuse Sterian, nu se oprise la bufet, ci mai sus cu două case, la miliţie. Ajuns în grajd, Sterian bătu nişte cuie în obloane, înfipse în uşă un pumnal vînătoresc şi, astfel blindat, după ce mai mîncă şi bău de unul singur, la puţină vreme se împuşcă în cap. Radu, Lupşe, Poduţ, miliţienii, funcţionarii şi un grup de soldaţi aduşi de Lupşe înconjurară şura şi, întinşi pe burtă, cu armele orientate spre şură, îl somaseră insistent să se predea. Radu îi ţinuse adevărate discursuri, îl ameninţase cu aprinderea şurii, dar fireşte, nu le răspunse nimeni. O zi şi o noapte nici unul nu se mişcase de acolo, Sterian nu fusese văzut ieşind, nevasta omului păzise cu atenţie intrarea, curtea, aşa că abia a doua zi spre seară, Brainea — sosit între timp cu un numeros grup de oameni — se hotărî să spargă poarta. Dintr-un trunchi de stejar făcură un berbec şi îl trîntiră în uşa care sărise din ţîţîni, dar şi aşa nimeni nu avusese curajul să intre. Pînă la urmă, Radu îl chemă pe copilul gazdei şi, convins că Sterian n-o să se răzbune tocmai pe un copil, îl trimise în grajd să-şi caute mielul lui favorit care ar fi intrat acolo. După cîteva momente de încordată aşteptare, copilul spuse că acolo este un nene într-o baltă de sînge. Au intrat buluc înăuntru, toţi, şi l-au scos apoi, cu o tablă de gît : «AŞA VOR PAŢI TOŢI DUŞMANII POPORULUI.» Sterian a fost dus în centrul comunei. Acolo, legat de un par, gol, cu arma pe umăr, l-a prins îngheţul. În-

tr-o noapte cineva l-a furat și l-a aruncat într-o prăpastie ori l-a îngropat. A făcut foarte bine ; oamenii ocoleau centrul satului, femeile din casele învecinate aveau coșmaruri, refuzau să doarmă acasă. De fapt, nimeni nu se simțea grozav, doar Lupșe, într-o noapte, venind beat de la bufet, a uitat de el și a vrut să-l legitimeze, dar pînă la urmă chiar și el s-a prins și atunci, sinistru, a început să rîdă : «A, tu erai ? Și cînd te gîndești ce frică mi-a fost de tine ! Era să mă dea afară din slujbă din cauza ta.» Și l-a luat pe mort la palme. Odată cu dispariția lui Sterian, peste sat a coborît o liniște nemaipomenită, grea, stabilă, de lungă durată ; parcă se sfîrșise războiul. Măgurenii au ieșit pur și simplu din circuit ; anonim, prăbușit în sine, căutînd mereu explicații, tata își împărțea timpul liber între bufet și gospodărie. De fapt, la bufet mergea mai mult din nevoia de a întîlni oameni, deși nu vorbea cu nimeni, decît de dragul băuturii. «Se vede că tata a avut păcate prea mari de s-au răsfrînt și asupra noastră», îmi spunea mereu. Alteori, noaptea tîrziu, cu portretele fraților mei în față, începea să înjure cumplit și să trîntească lucrurile. „Acum stai liniștit acolo în iad, măi sulă bătrîn, stai împăcat că porcăriile tale, știute și neștiute, ne-au ajuns și pe noi, le-am dus și încă le-om mai duce, nu te-ar răbda nici iadul, nici văzduhul ! Toată viața, ca un animal, am cîrpit de pe urma ta, am fost ca o vită de povară, n-am avut zi sau noapte, nici clipă de răgaz, m-ai lăsat gol și flămînd, la străini, să port în spinare greutatea neamului. Ai prăpădit totul și am reclădit gospodăria ; m-ai lăsat pe drumuri și am ajuns în fruntea satului ; m-ai lăsat singur și eu am întărit neamul, i-am făcut pe toți oameni ; n-am greșit nimănui : cine muncește zi și noapte, ca un cîine, n-are vreme să greșească. Și iată că nu mai am pe nimeni, am rămas s-o iau de la capăt. Dar de la care capăt s-o iau ? N-am nici o vină, nici față de oameni, nici față de Dumnezeu, nici față de tine. Și atunci de ce am rămas singur ? Iată, Doamne, sînt la capătul puterii, și, dacă ai cît de cît o urmă de omenie, omoară-mă, nu mă lăsa să văd cum se distruge neamul meu !» Era o rugăminte scrîșnită, aspră, spusă cu o ură teribilă. Mie, în schimb, îmi explica degajat că se mai odihnește puțin, trebuie să-și refacă spinarea, șalele și pe urmă o va lua de la capăt, de parcă nu s-ar fi întîmplat nimic. Și îl credeam în stare. «Trebuie să iasă dreptatea la lumină, altfel n-am avea rost, toată zidirea ar fi făcută de pomană, în glumă. Am să mă scol și-i voi obliga să mă respecte, că noi, țăranii, nu sîntem nici cîrpe, nici apă să curgem pe unde ne dau drumul, noi sîntem piatra, temelia ; și dacă Radu nu mi se va închina, înseamnă că-mi merit soarta.» Îl credeam în stare. Ambiția și durerea și le revărsa de obicei în muncă. Atîta doar că de astă dată ezita să înceapă, nu se putea despărți de o întrebare parazită : «De ce ?» Uneori dispărea de acasă zile întregi ; mama îmi spunea că e la oraș, vrea să afle urma Stancăi, plătește avocați și oameni familiarizați cu tribunalele. «Doamne, ce femeie putea fi și asta, se extazia uneori, de i-a plăcut atît de mult lui Iuliu ! Scapă ea cumva, vine odată și odată o grațiere, și o înfiez, e tare, nu se poate să nu răzbească, să nu-și păstreze mintea pînă atunci. Bag bani în ea, o duc la școli, o împing pînă la Dumnezeu de sus. Cu doi copii, lucrurile se mai schimbă. Iată, Carol, de la cine trebuie să învățăm amîndoi tăria și demnitatea.» În 1964, cînd Stanca a ieșit din pușcărie, firesc, nu mai avea nimic din frumusețea sălbatică, ireală aproape, îi dispăruse siguranța care o caracterizase, o incomodau oamenii, dar mai ales memoria. Ne-a povestit cu lux de amănunte totul. Nu uitase nimic ; atîta doar că povestea lor de

dragoste ieşea cam romanţioasă, deşi eu n-am dreptul s-o judec, mai ales că timpul îi exagerase dimensiunile, iar claustrarea şi moartea i le hipertrofiaseră. Era convinsă că dacă nu s-ar fi întors cu copilul, scăpau toţi cu viaţă : ştiind-o în siguranţă, Iuliu şi Ilie s-ar fi predat. O dragoste nebună, nefirească îi făcuse să-şi asume riscul de-a fi urmăriţi atît de Radu, cît şi de Sterian, care, dealtfel, le spusese : «Dacă fugiţi, vă prinde şi un paznic comunal, cît sînteţi de proşti, şi mă băgaţi la răcoare. Sînteţi urmăriţi peste tot, n-aveţi ce face. Foamea şi frica vă vor aduce pe calea cea dreaptă. Aştept, deci.» De fapt, Sterian a încercat să-i omoare de cîteva ori, însă norocul i-a salvat. În ultimlee luni nu-i mai permiteau, pur şi simplu, să se apropie de şură, iar de un schimb de focuri prelungit îi era şi lui Sterian frică. Stanca n-a vrut să rămînă la noi, cică spre a nu ne face greutăţi, deşi în realitate a plecat pentru a fi departe de locurile care-i aminteau de atîtea. O vreme a lucrat la o fabrică de încălţăminte, pe urmă nu ne-a mai scris şi astfel i-am pierdut urma.

Dar, Domnule Toma, e vremea să închei ; nu vreau să te pun în situaţia neplăcută de a vedea cum îmi dau duhul. Pe de altă parte, e simplu de presupus ceea ce a urmat. Nimic spectaculos, nimic deosebit ; acolo jos, în pivniţă, mă spiritualizam cu fiecare zi ce trecea. Părăsisem ideea de a ieşi vreodată afară. Conştient, de la moartea lui Iuliu şi Ilie, n-am luat nici un sedativ, nici un tranchilizant. Mă lăsam pradă senzaţiilor de toate felurile, de parcă le-aş fi spus :«Iată, luaţi-mă, vreau să văd ce se întîmplă, sufocaţi-mă, ţin să vă cunosc, să verific pe propria-mi piele limitele rezistenţei umane la suprasolicitări psihice. Dar la fel cum se spunea pe atunci în şoaptă : «Şedinţele au ieşit foarte bine, doar producţia nu», cam aşa era şi cu mine. Desprins prea mult de biologic, colindînd spaţiile gîndirii în căutarea unor convingeri durabile, a unei credinţe, nu observasem că animalul dotat cu o aşa formidabilă gîndire şi raţiune se abstractiza, slăbea, neglijasem faptul că vederea mă ajuta din ce în ce mai puţin, că uneori tusea mă zgîlţîia straşnic. Am crezut cu încăpăţînare în selecţia naturală. Rezistă exemplarul cel mai puternic, care se adaptează cel mai bine. Dar cînd inteligenţei i se opune bruta, forţa, pentru a rezista, ai nevoie de forţă şi de vigoare fizică deosebite, inteligenţa este absolut insuficientă cînd jocul are reguli potrivite categoriei care le-a creat, deci forţei. Şi atunci ? Te retragi — e tot ce se poate face — şi încerci să salvezi ceea ce a mai rămas din inteligenţă, deşi ea îţi foloseşte într-o asemenea situaţie doar la diagnosticarea şi eventual prevederea etapelor propriei tale înfrîngeri ori anulări. Desprins treptat de frică, obişnuit cu noaptea şi cu viaţa în acel spaţiu, făceam eforturi disperate să nu cad, să nu-mi pierd o clipă măcar luciditatea şi umorul ; îmi stîrneam şi biciuiam curiozitatea, mă agăţam de cît mai multe din paiele oferite generos de gîndire, de speculaţie. Îmi refăceam astfel viaţa pe alt plan, însă trist era că nu-mi găseam o credinţă, ceva care să mă salveze de tot. Unii din frica de-a căuta o credinţă mai bună şi mai adevărată, se agaţă de prima care nu le cere efort de asimilare, muncă în plus. Eu epuizasem taberele, forţele, pistele şi, totuşi, ezitam să mă fixez de ceva, nu mă mulţumea nimic. Dar, ca duşmanul de clasă pe vremuri, biologicul te pîndeşte, animalul din tine se revoltă cînd te aştepţi cel mai puţin. De fapt, asta mai doream să-ţi spun : că am căzut şi eu o dată din copacul ăsta al gîndirii şi praf m-am făcut. Mi-a venit involuntar în minte ideea dumitale cu

lupta : nu se poate ca o dată să nu-ţi contabilizezi rezultatele ! Şi dacă logic îţi refuzi acest drept, eviţi să te priveşti deschis, odată şi odată, cînd nu te aştepţi, memoria ţi le aşază frumos în faţă. Şi zguduirea te cam ameţeşte dacă nu eşti tare. Vezi, de atîtea ori te ruşinezi de propriile tale gînduri şi sentimente, ţi le frînezi, vrei mai mult, căci, firesc, tu însuţi le ştii imperfecţiunile, asperităţile, ţii măcar să le exprimi exact, în forma lor cea mai pură, simţi că dincolo de ele există un *altceva* incomunicabil, mai apropiat de adevăr. Dar le accepţi cu o senină grabă pe ale altora, nu pentru că ţi se par mai adevărate, mai pure, ci pentru că ei au avut curajul să le facă publice, să le urle, cu o siguranţă dezarmantă. Plus că oricui altcuiva îi recunoşti dreptul de a avea o anumită structură, un tip temperamental cu, desigur, calităţile, imperfecţiunile şi limitele ce decurg firesc din asta. Cu timpul, după plecarea Stancăi, mi s-a părut foarte banal faptul că Iuliu s-a îndrăgostit. Aşa schilav şi nenorocit cum sînt, am păţit şi eu o porcărie asemănătoare, aici, în pivniţă, însă, vezi bine, mie îmi interzisesem acest drept, îl socotisem rudimentar sau oricum, nepotrivit, ilariant sau cam aşa ceva.

Timp de doi ani după moartea fratelui meu, tata făcuse nişte experienţe curioase, drept răzbunare pe anii goi de muncă încordată şi, mai ales, mînat de frica de a nu i se stinge dinastia. Ţi-am amintit că încercase să aibă un copil cu mama, dar, se pare, vîrsta îşi spusese cuvîntul, se născuse cu mult înainte de vreme, mort. După asta aflasem de la Mitrea că se încurcase cu Măria Baicului. Şi totul a mers perfect pînă în clipa cînd i-a spus că vrea un copil de la ea. A asigurat-o că-i ţine, la nevoie, şi pe ceilalţi, ba încă, pe atîţia dacă doreşte, numai să-i facă un băiat. Nevoia de a se realiza prin alţii era probabil începutul senilizării, sau poate îşi respecta convingerile lui «istorice», habar n-am, oricum, era absolut speriat de fiecare zi ce trecea. Femeia a refuzat categoric. «Păcătuim, bade Măgurene, că de-aia sîntem oameni, mai uităm de necazuri, dar mie, una, mi-ajunge, alţii nu mai cresc. Ce-o să vorbească satul ? Uite, iepuroaica, cu sau fără soţ, nu-şi mai poate opri maşinăria ! Şi ce-or zice copiii cînd or fi mari ? Că mama lor a fost o stricată. Ce-ţi pasă de neam ? Vrei să aibă Radu ce distruge ? Nu te gîndeşti că întreg satul te va crede nebun, cum mă consideră pe mine de cînd le strig adevărul verde în faţă ?» «Nu, Mărie, îi spuse tata, Radu se va duce, nu-i veşnic, ei nu lucrează pentru a rămîne, a dura. Satul ? L-am scos demult de la suflet, iar apoi pe nimeni nu mai uimeşte nimic.» Văzînd că n-are încotro, şi-a adus aminte de mine. Şi, treptat, noaptea, cînd uşa era blindată, iar cîinii liberi prin curte, mă scotea în cameră. La început, n-am reuşit nici măcar să mă tîrăsc. Nu-mi simţeam picioarele, tusea mă ucidea. Pe urmă încet, încet, începusem să merg, să simt uluitoarea plăcere de a mă deplasa singur de la un punct la altul, încît trăisem luni întregi numai pentru bucuria asta. Mi-a tăiat apoi pletele, ceva din ele, mi-a tuns barba, am avut chiar şi curajul să mă vîr într-un ciubăr cu apă caldă, ca, în sfîrşit, cînd ajunsesem, după părerea lui, să arăt mai ca lumea şi să mă deplasez iarăşi uşor, fără dureri, să înceapă discret, elegant, să mă prelucreze. Fireşte, îi venea greu să revină asupra viitorului de care încercase să mă lege : de la absolvirea facultăţii şi căsătoria cu cea mai frumoasă femeie din Ardeal, trebuia să coboare cu grijă la ţărăncuţa pe care, împreună cu Mitrea, mi-o destinaseră. Tata nu era un diplomat, prefera de obicei faptele ; cuvintele în plus, vorbăria lungă şi searbădă îl scîrbeau, suspecta automat pe oricine pălăvrăgea de dragul pălăvrăgelii. Popa, însă, infinit mai abil, dar şi mai apropiat ca

vîrstă, își luase această misiune. La început nu înțelesesem ce vor. «Sigur, spunea Mitrea, soția care va veni e altceva, dar pînă atunci nu trebuie să uiți că ești bărbat, or, bărbatul din fire e poligam ; femeia e fixată afectiv, pe ea o țin de un anumit bărbat sentimentele ; la o femeie normală contează în primul rînd sentimentele, pe cînd la bărbat, și ele, nu zic, însă n-au atît de mare importanță. Ca păstor de suflete, nu trebuie să te împing la păcat, dar ca om care țin la sănătatea ta, care știu că oamenii adevărați îi plac și Domnului, îți spun să nu te formalizezi...» Pe de altă parte, venea tata cu dinastia lui trăsnită : «Eu sînt bătrîn, gata, n-are rost să-ți spun, însă copiii frumoși, deștepți ies de la perechile tinere. Tu răspunzi de neamul nostru, numai tu. iar mie, în locul tău, mi-ar fi frică în fața lui Dumnezeu să-mi asum păcatul de a-l stinge cu bună-știință. Este singura mea dorință ; să nu-l lași să dispară. Este unica bucurie ce mi-o datorezi înainte de a muri.» Revenea mai tîrziu Mitrea : «Fă-i, mă, plăcerea, asta bătrînului. Și pe urmă nu văd de ce ți-ar strica o aventură. Te înviorează, îți dă viață. David și Solomon au știut ei ce-au știut. Ți-o aduc eu în mare secret ; cunosc o fată frumoasă energică, n-are nici o pretenție. Nu-i permis să te stingi aici fără să cunoști acest dulce păcat.» De la plăcerea perversă de a-i vedea cum se chinuie să mă lămurească și pînă la a lua în serios propunerile lor, trecuse destul timp, deși ar fi caraghios să mint că pînă atunci nu m-am gîndit la acest capitol al fiziologiei ; în perioada cînd camera vecină era ocupată de oaspeții pomeniți, jos, în pivniță, pe un braț de frunze trîntite într-o cadă pentru prune, răsturnată, doamna Bindea și un soldat — Milu ? Emil ? — îmi produceau adevărate coșmaruri, îmi întorceau, cu gesturile lor simple, grăbite, cu pasiunea consumată fulgerător, existența pe dos ; uneori, de încordare, îmi venea să urlu, deoarece, ei, mai ales ei, îmi aminteau de o viață pentru totdeauna pierdută.

Apropiata venire a fetei mă bulversase, și la asta contribuise imens jena față de părinți, faptul că ei știau că într-un anumit moment eu făceam un anumit lucru, că după aceea se vor interesa de la ea dacă totul a fost în regulă, dacă m-a găsit apt etc. Plus că, fără să o știu decît după descrieri și după o poză ștearsă, mă îndrăgostisem de ea și, înainte de toate, simțeam nevoia să-i spun gîndurile, speranțele strînse în acești ani ; asta mă interesa în primul rînd. Și mai era ceva neclar, apăsător : copilul, și el mă teroriza. Copilul meu, îmi spuneam. Eu, conștient, nesilit de nimeni, l-am adus pe lume. Dar cărei lumi îl încredințez ? Cum pot să-i dau viață și să-l las pur și simplu necunoscutului, cînd viața mea depinde de atîtea imponderabile ? Destinat să trăiască doar pentru a perpetua un nume într-o lume necruțătoare, aspră, care digeră tot ce e slab, delicat, fragil ? Și, totuși, reveneam, și noi ne-am născut tot într-o lume rece, murdară, am fost încredințați necunoscutului. Cum pot să-i hotărăsc dinainte destinul ? Dar un argument mă dărîma : am dreptul să-i dau viață cînd n-am cum să i-o asigur ? Pînă la urmă, din umor, curiozitate sau cinism, am acceptat vizita. Îmi schimbară cearșafurile, păturile, obiectele utilitare, astfel că din mărunta încăpere rămăsese doar aerul închis, umed, și salteaua cu paie. Tăuraș comunal, sau cam pe aici, nu știu exact cum îmi spusesem. Am auzit bătăile nesigure, apoi am zărit un chip speriat, rustic, privind întunericul de sub ea. A coborît cu picioarele înainte, și rochia i s-a agățat afară, de oblon, astfel că pentru cîteva secunde, îi văzui corpul gol, perfect, de un alb nefiresc, terminat cu niște tălpi negre, crăpate, murdare. A căzut exact în capă-

tul patului şi oblonul s-a închis în urma ei. Cîteva clipe a rămas acolo, speriată, într-o poziţie de apărare, apoi, cînd am încercat să-i vorbesc, să mă apropii de ea, a început să strige, speriată : o îngrozise înfăţişarea mea sau, poate, mîna uscată, glacială, oprită pe faţa ei. «Nu mă atinge ! Deschide-ţi imediat. Mă tem !» Inhibat, am încercat totuşi să-i vorbesc, gîndindu-mă că această apărare furioasă face parte din repertoriul obligatoriu al fetelor de pe aici, însă a fost zadarnic, mă aşteptam în orice clipă să mă muşte ori să mă zgîrie. Am cercetat-o atent : era totuşi ciudat să ai pe cineva alături, să fie doi într-o chilie sufocantă, cu ceva mai mare decît un sicriu. N-aveam însă cu cine vorbi, mă îndepărta, striga, sărea să împingă oblonul. Am asigurat-o că e frumoasă şi că nu-i voi face nimic, dar în afară de gîfîitul speriat şi de rugămintea insistent repetată de a deschide, nu mai scotea un cuvînt. Am bătut sus, n-avea rost, şi iarăşi, pentru cîteva momente, un corp alb splendid, a atîrnat în uşa oblonului. A apărut imediat Mitrea, cu zîmbetul pe buze : «E vina mea, iartă-mă, trebuia să te previn, nu cunoşti cum se procedează cu această categorie de femei. Ori le laşi să plîngă, să vorbească, iar tu îţi vezi de afacere, ori, cel mai sigur, le bruschezi puţin sau chiar bine, asta se poartă. Femeii îi place să greşească, dar numai după ce-i oferi o scuză. Pe viitor, îi razi cîteva palme şi devine mieluşea. Finesurile — pentru mai tîrziu, la facultate.» Peste cîteva zile, fără să mă prevină, Mitrea mi-a coborît-o iarăşi. De astă dată părea de nerecunoscut. Am întrebat-o ce a pătit, de ce vine cînd mai înainte s-a temut, şi ea, absentă, îmi spuse : «Dacă aşa trebuie, n-am ce face. Atunci n-am vrut, acuma vreau. Poate că sînteţi şi frumos, dar eu nu văd nimic aici, în hruba asta.» S-a întins imediat, nesilită, pe pat şi, dezbrăcată, a aşteptat o vreme, ca apoi să mă întrebe, uimită : «No, nu eşti gata, sau ce ai ?» Vorbele astea mă omorîră, îmi venise să strig de greaţă, necaz sau ştiu eu, dar, pînă la urmă, m-am aşezat alături şi am cuprins-o ; păream de gheaţă, nu simţeam nimic, ruşinea, vulgaritatea ei exasperantă, neputinţa şi uimirea mă paralizaseră. Şi ea era împietrită, rece, ţinea ochii închişi. Nedumerită, însoţindu-şi cuvintele de un gest stîngaci, consolator, mi-a spus în cele din urmă : «No, nu-i bai, mai trec eu pe aici. Atîta pagubă.» Două zile n-am deschis nimănui oblonul, mă zvîrcoleam absurd, trăiam o răsturnare neînţeleasă, un fel de înfrîngere ale cărei dimensiuni nu le-aş fi putut prevedea niciodată, mai ales că ea a avut — nu cred să mi se fi părut — consecinţe imediate asupra tatii. Îl deziluzionasem, riscase enorm atît el, cît şi Mitrea, îmi aduseseră fata în casă, dar dincolo de sentimentele mele n-am reuşit să stabilesc legătura prin care aş fi putut să o oblig să tacă şi n-aveam cui să-i explic adevărul ; pentru ei important era gestul lor şi nimic altceva. Mă emoţionase hotărîrea lor, la fel de uimitoare ca nonşalanţa cu care am acceptat-o ; nu voiam să-i jignesc, curiozitatea, pe de altă parte, în sfîrşit, ei nu puneau în discuţie o clipă faptul că imensa frică, numai ea singură, mi-a fost de ajuns pentru a-mi distruge energia. Mi-am dat seama că tata mă ura, nu cred să fi avut numai impresia, oricum, nu mă mai privea cu ochii dinainte, iar mai tîrziu, cînd, datorită fetei, s-a răspîndit zvonul că aş trăi, nu reacţionase atît de vehement, tăcea împietrit, rece, atent la cu totul altceva ; era conştient de absurditatea eforturilor sale şi lăsa lucrurile să se desfăşoare de la sine, sau poate nu mai avea forţa necesară să se opună. Cînd zvonul ajunsese şi la sfat, Radu, se trezise parcă dintr-o curioasă apatie. Multe lucruri mergeau prost în sat, oamenii nu se adaptaseră încă la noua situaţie, oricum, eram un pretext perfect pentru a dis-

trage atenția de la ea. Trimitea tot felul de oameni la noi, cerceta el personal cu binoclul geamurile, era pe la garduri noaptea tîrziu, verifica neîntrerupt șura, podul, unde credea că sînt ascuns, însă cu tata evita să vorbească. Dar bătrînul, într-o seară, la crîșmă, fiind puțin capsat, n-a scăpat ocazia să nu-l repeadă, contrar obiceiului său. «Ce vrei, mă Radule ? Eu n-am ce-ți face, că ai încă pîinea și cuțitul în mînă, dar un lucru pot să-ți spun : mi se întorc mațele cînd te văd. Ai să mă prinzi într-o zi mai făcut și tare mă tem că o să-ți scot ochii. Vreau să-i studiez, că ai niște ochi dați dracului : vezi ciudat prin ei, nu ceea ce trebuie, nu durerea și nevoile noastre, ci numai dușmani. Dar să știi, noi avem un singur dușman : prostia !» Cînd s-a mutat și nevasta lui Radu aici în sat, i s-a adresat așa, din senin : «Doamnă, îmi pare rău că trebuie să vă spun, dar v-ați căsătorit tare rău. Păcat de dumneavoastră. Vă poftesc într-o zi în casa mea, să vă arăt fotografiile copiilor pe care tovarășul Radu i-a împușcat cu mîna lui. Aveți două domnișoare : spuneți și dumneavoastră, cum se vor simți ele cînd li se va spune în față că sînt fetele unui criminal ? Că lumea nu stă pe loc, vremurile se așază, obiceiurile strămoșești nu pot fi schimbate de către niște oameni ca Radu.» Ciudat, plîngînd, femeia și-a scuzat soțul, ca, pe urmă, acasă, să-i facă un scandal îngrozitor. Se zice că la el a contribuit și Măria Baicului, care i-a strigat din poartă : «Vai, doamnă, mare păcat ați făcut că n-ați venit de la început în Arini, v-ați fi scăpat soțul de niște păcate, că tovarășa Bindea, care v-a ținut locul, nu se gîndea să-l ferească, ba îl împingea la rău.» Sigur, doamna Radu nu s-a simțit bine, însă, cum se întîmplă pe la noi, vorbele astea erau un semn că nimic nu durează mult, nici chiar frica, oamenii se obișnuiesc cu orice. Reîncepuse, așadar, bîrfa, intriga măruntă, poveștile de dragoste și chefurile luau locul stării de încordare, semn că rănile se cicatrizau. Un singur om dispăruse pentru o perioadă din sat : popa Mitrea. Teama de a nu fi considerat tăinuitor și-o înecase treptat în băutură, astfel că tata, cu ajutorul profesorului Toma, l-a internat pentru mult timp într-un sanatoriu. Degajarea și masca de om de lume îl costaseră, nu se mai putea opri din băut, uita să se ducă la slujbă, nu mai ieșea din casă, moartea fraților mei îl dezechilibrase brutal. Cînd m-au descoperit pe mine, din fericire nu era acasă. Cum s-a întîmplat ? Simplu. Chiar dacă n-ar fi venit Radu, ajuns între timp președintele gospodăriei în locul lui Clopoțel, eram obligat să ies : tușeam, scuipam sînge, nu-mi mai puteam ține dreaptă spinarea, încît, din clipă în clipă, mă așteptam ca tata să fie obligat ca într-o noapte să mă schimbe cu poza. Eram atît de slăbit, încît lăsam oblonul deschis, n-aveam putere să-l încui, și nici nu-mi mai păsa. Mama, coborîtă lîngă mine, îmi înmuia buzele, fruntea, căuta să-mi vorbească, însă eu, sfîrșit, dormeam cu o plăcere deosebită ; urme de viață, ochi văzuți cîndva, ierburi uriașe, verzi, și femei, mai multe femei decît toate pe care le întîlnisem de cînd sînt, mă îmbrățișau tandre, sau îmi treceau fulgerător prin minte, alungate de tuse. Trăiam, pentru prima dată, o liniște și o împăcare ireale, o bucurie stranie, nemaiîntîlnită. Tata, alarmat, s-a decis să-l aducă pe profesorul Toma, dar tusea mea ajunsese cam în același timp și la urechile lui Radu, care, pentru a fi sigur, o ținuse vreo două zile la sfat pe fata ce fusese la mine. Pînă la urmă, fricoasă, ea spusese unde sînt și, cu ceva mai înainte ca tata să ajungă în sat, zidul de la pivniță a fost spart cu ușurință și, pentru prima dată după atîția ani, am reușit să-i văd de aproape fața lui Radu, satisfăcută, urlînd la tata, care tocmai sosise cu unchiul dumitale : «Do-

bitocule, îi spuse el, l-ai nenorocit și pe ăsta. Ți-ai omorît cu bună-știință feciorii.» Aveau prea puțină importanță vorbele, pentru prima dată mă gîndeam numai la mine, la situația mea și îmi doream cu întreaga putere moartea. N-am vrut să ies, îmi plăcea acolo, citisem pe Foville, Moreau de Tours, Legrand du Saulle și pe mulți alții, știam că moartea e o experiență plăcută, îți dă o senzație teribilă, o liniște și o seninătate totale, or, aveam, în sfîrșit, dreptul la asta, era vremea... Nu știu ce s-a mai întîmplat, lumina mă orbise, deslușeam voci, dar nu vedeam nimic, pînă cînd, la primul contact cu un curent de aer proaspăt, am leșinat. Țin minte că am spus : «În sfîrșit !» și că atunci a izbucnit vehement un urlet inuman, poate al mamei. M-am trezit într-un spital, și cînd am ieșit de acolo, au urmat lungi și chinuitoare cercetări, dar nici oamenii lui Sterian, făcuți prizonieri, și nici așa-zișii «tăinuitori» nu mă văzuseră prin munți, Stanca a declarat că nu mă cunoaște, așa că pînă la urmă, după aproape doi ani de cercetări, mi-au dat drumul. Sigur, intuiești, n-am trăit o experiență absolut nouă, atîta doar că am cunoscut o lume deosebită, despre care am să-ți vorbesc altă dată. Nouă a fost doar încercarea mea de a fi curajos. Asta m-a scos din multe încurcături, deși a fost cam tîrziu să mă transform de-a binelea. Exersasem în cunoașterea psihologiei oamenilor, mizam mult pe surpriză. I-am spus într-o zi unui gardian, nu dintre cei mai blînzi : «Dă-mi o țigară. Ba două !» și el, uluit, mi le întinse. Nu fumam, însă voiam să văd dacă am dreptate, dacă l-am diagnosticat bine. Asta a fost începutul. Am revenit acasă în aceeași căruță în care altădată fusesem patru. Purtam în minte vocile fraților mei, glumele lor, dar peste durerea vehementă a rememorării se suprapuneau, progresiv, liniștea și senzația libertății, o libertate cu care nu mai știam ce să fac. M-am plimbat liber prin curte, am refăcut itinerariul din noaptea aceea, dar n-am reușit să-mi răspund la o întrebare : cum pot fi urmăriți unii oameni de nenoroc cu atîta insistență ? De ce-și bate joc viața de ei ? Cu timpul, m-am desprins de oameni, de limitatul lor destin individual, și, deodată, toate mi s-au părut foarte limpezi, lumea nu mai avea atîtea taine, era explicabilă cumva, iar pe Radu, ești convins, cred, nu-l găseam nicăieri, el nici nu exista. Poate că tuberculoza asta, iminența morții mi-au dat o perspectivă mai largă ori mai curioasă asupra vieții, dar, oricum, ar fi caraghios să susțin că bacilii din segmentul stîng al plămînului sînt mai periculoși, mai activi decît cei din segmentul alăturat, că ei poartă vina pentru maladia mea chiar dacă, să zicem, unul sau mai mulți dintre ei au fost extraordinar de activi. Și la ce să mă mai aștept cînd maladia mi-a compromis plămînii și oasele, a influențat și denaturat totul, m-a obligat să trăiesc pe orizontală, să fur gînduri și să suport indescriptibila situație cînd ți se spune că ți se dă degeaba, din mărinimie sau milă și ceea ce pe drept ți se cuvine ? Cît despre Radu, după pensionare, a încercat de mai multe ori să stea de vorbă cu mine. Fără funcții, măcinat parcă de o durere ascunsă, fără nume, părea foarte vulnerabil, avea o nesiguranță incredibilă. «De ce nu pot criminalii să se despartă de locul crimei ? l-am întrebat, hotărît să-i tai cheful de vorbă. Dacă n-ai fi ajuns cum ești, ai fi acceptat să stăm, într-o clipă liberă, de vorbă ?» «Odată și odată tot îmbătrîneam, spuse el neașteptat de senin, și vîrsta te învață multe. Nu trebuie să judecăm lumea prin prisma suferinței noastre personale. Și eu m-am retras, dar ceea ce am început noi trăiește, se vede, socialismul nu mai poate fi dărîmat. Eu cred că un sacrificiu sau o nedreptate te scutește de altele mai mari. Pînă la urmă tre-

buie să ne explicăm.» «Ce-am avea să ne mai spunem, Radule ? i-am răspuns aproape curios. Eu sînt de modă veche şi continui deci să cred că lumea-i făcută din oameni şi nu din principii. Eu nu pot, Radule, să mă acomodez cu ideile tale primitive, cu mentalitatea străiri permanente de asediu, cum spunea cineva, eu sînt o unitate, o individualitate, şi nu un obiect de inventar, din magazia ta, dacă pricepi.» «Din păcate, numai noi doi mai avem ceva să ne spunem. Dacă te uiţi bine în jur, dacă încerci să fii cinstit cu tine şi să nu te minţi că vezi ori auzi altceva, o să-ţi dai seama că am dreptate.» «Eu îţi cunosc limba, o pot vorbi perfect, te înţeleg. Păcat însă de efort, n-are haz, ce ne-am putea spune atîta vreme cît tu nu vorbeşti limba mea ? M-aş strădui, să zicem, să te învăţ, dar n-ai cum, n-ai cu ce s-o înţelegi. Pe tine te-au împins în viaţă ambiţia şi ura, aşa că n-ai cum», conchisei. «Pete sînt şi-n soare, răspunse el. Cînd stai deoparte, nu poţi greşi, dar dacă ai fi fost în foc, ai fi tîrît şi tu ceva păcate în urma ta», rîse el. Rămîneam seară de seară în poartă, îmi plăcea să-l privesc, Radu era un fel de punte, singura, care mă lega de trecut ; el îmi amintea uneori că trăisem, însă, cu toate că aveam nostalgia vieţii, n-am vorbit pînă-n seara cînd s-a hotărît să-şi sărbătorească terminarea casei. A mers la Poduţ, la Lupşe, la Clopoţel, la Mocanu, la toţi de cîţi se simţise legat, dar nici unul nu avusese vreme. Atunci a venit la mine, a chiar intrat în curte şi mi-a spus : «Ştiu că mă urăşti, nu mă interesează asta, poate că mai tîrziu o să-ţi dai seama că eşti nedrept, poate că o să înţelegi istoria mai bine. Dacă mă crezi vinovat, merg pînă la a-ţi cere iertare, dacă asta te mulţumeşte. Un lucru vreau să te rog : vino în seara asta la mine acasă, cu badea Măgureanu şi cu lelea Mărie, dacă vrei, vă rog veniţi, vreau să bem un pahar împreună. Pe urmă, o viaţă întreagă, urîţi-mă, treaba voastră. Veniţi să mă înjuraţi în faţă, dacă asta vă va face plăcere. Orice accept, numai să-mi treceţi pragul sau măcar gardul *în această seară.* Chiar şi nesuferita aia, căţeaua aia a Baicului e binevenită.» Avea o nervozitate şi o febră în voce şi mişcări, încît mă uluise. Am regretat multă vreme că nu m-am dus, chiar dacă invitaţia era făcută spre a se răzbuna. Dacă ar fi venit ceilalţi, sigur m-ar fi arătat cu degetul : «Uite banditul ăla care...» Şi aşa, însă, aş fi avut ocazia să explorez urmele de omenie din el, gesturile involuntare care o trădează ori o ascund, însă pur şi simplu nu puteam, eram legat de bancă. Probabil că dacă mi-ar fi dat ordin, în virtutea obişnuinţei, m-aş fi dus, dar aşa parcă nici nu mi-a venit să-l întreb ce are sau, politicos, să mă scuz că tata şi mama sînt la cîmp, n-au venit încă iar eu ca de obicei, trebuie să am grijă de porci şi de vaci. «Nu văd ce-am putea discuta, i-am răspuns sec, şi nici nu simt nevoia.» «Ţi-am salvat viaţa, mi-a spus. Nu te gîndeşti că totuşi ceva îmi datorezi ? Nu-ţi dai seama că noi doi ar trebui să fim prieteni ?» «Nu», zisei. «Aşa-s oamenii, nerecunoscători.» «Dacă aş veni, ţi-aş schimba o convingere. Or, e bine să trăim în legea în care ne-am născut.» «O să ajungi tu la vorbele mele, zise el. Noi doi ar trebui să fim prieteni.» A plecat foarte încet, abătut. Dacă rămînea cîteva clipe la poartă, poate că totuşi l-aş fi însoţit. La puţină vreme după asta, o explozie puternică a crăpat pereţii casei, iar flăcările s-au întins repede pe acoperiş. De spaimă, porcii erau să mi se sugrume, înnebuniseră în lanţ ; vaca, în grajd, de asemenea, se zbătea speriată, îşi vîrîse un corn între bîrne ; am încercat să o domolesc, apoi, încet, neliniştit, am intrat în casă, ca peste o jumătate de oră, cînd se adunase lumea, să-l aud urlîndu-mi furios că o să mă înveţe el minte şi multe altele. Ce rost ar fi

avut să mă explic ? N-am ieşit afară, mi-am aprins lampa şi am început să citesc, furios, la rîndu-mi, că măcar pentru o clipă m-am lăsat impresionat, am cedat în mine aparenţelor. N-o să crezi, însă în acelaşi timp îl şi admiram : «Are, recunosc, o forţă grozavă, o tărie a sentimentelor şi o constanţă neaşteptate.» De fapt, erau, cred, convulsii, simple şi banale convulsii. Sigur, de atunci cazul m-a preocupat mereu, mai ales că fusesem învinuit direct. M-am întrebat, aşadar, de cauze, de cauzele *reale*. I-a fost aprinsă casa în semn de răzbunare, de către cineva care demult îi purta sîmbetele, de către unul care a fost pe lista «tăinuitorilor» ? A fost un accident neprevăzut ? Şi-a aprins-o el oare, mînat de dorinţa de-a scăpa odată şi odată de mine ? Poate că de asta mă vizitase, ştiind că va fi văzut în curte cu noi. Îl enervase faptul că nici unul dintre prieteni n-au venit la sărbătoare ? Dorea să atragă atenţia forurilor asupra lui, să le amintească un amănunt vechi : că fusese pur şi simplu mutat aici ? Ţinea să părăsească, în sfîrşit, satul şi avea nevoie de argumente, de *asemenea argumente*, în faţa familiei ? Sigur, ştii că în realitate vrea să termine definitiv cu noi, tata şi eu îl mai incomodăm şi acum după atîţia ani. Vrea poate să şteargă din mintea oamenilor ultima impresie — că e vinovat — înfundîndu-ne pe noi. Totuşi, cauza exploziei rămîne deocamdată necunoscută. Dumneata, om raţional, te poţi întreba pe bună dreptate : munca de atîţia ani, casa, sacrificiile şi privaţiunile financiare să nu fi însemnat nimic în faţa unui impuls de o clipă ? Şi, totuşi, unele sentimente au o logică a lor, nu ţin seama de timp, de spaţiu, au trăinicie şi durată... Numai cine le-a trăit la tensiunea cea mai de sus le poate înţelege. Pe urmă, noi n-aveam de unde şti ce înţeles au în mintea lui cuvintele *dreptate, adevăr* etc. Îl cunosc foarte bine pe Radu şi am o ipoteză în care cred. Ţi-o dau, dacă vrei, în plic, să o confrunţi cu concluzia la care vei ajunge după cercetările pe care sper că le vei continua pînă la capăt. Nu, n-am de gînd să ţi-o spun, nu vreau să-ţi influenţez ancheta şi nici să te oblig să ajungi la convingerea că vreau să te orientez pe o pistă greşită. Ţi-am rămas dator, dacă-ţi mai aminteşti, cu o singură explicaţie : ce s-a întîmplat cu acel personaj inventat de mine, cu *alter-ego*-ul meu liber, rămas în afara pivniţei ? Uite-l, stă şi el aci, în pat, tuşeşte. A vorbit mai mult ca niciodată. N-am vrut să-l aduc drept scuză să-l *oblig* să ajungă aici. El are totuşi un avantaj faţă de mine : nu scuipă sînge. Dar ce importanţă are ? Dacă sîntem oameni cinstiţi, trebuie să acceptăm şi adevărurile care nu ne convin, deşi ai putea trage concluzia că în fond e vorba de o scuză. Vezi, după ce refac totul, amintire cu amintire, mă întreb : ce a rămas în urma mea ? Ce se vede ? Nimic, desigur. Şi ce-i datorez eu vieţii ăsteia ? Scuzele n-au nici o valoare, ele nu pot înlocui nimic. Viaţa mi-a rămas datoare exact cu o viaţă, dar o asemenea datorie nu se plăteşte. Moartea mi-e datoare cu o moarte, dar nici ea nu vrea să-şi achite obigaţia şi mi-e o frică teribilă că îşi rîde de mine, probabil că nu vrea. să-mi fie scuză pentru nerealizări. Dar poate că va veni tata cu copilul, trebuie să vină, şi atunci voi fi liber, cu adevărat liber, nespus de liber. Dacă şi aşa nu mor merită să dau o întrebuinţare libertăţii, s-o acopăr cu ceva. Nu mai pot suporta teroarea unui timp masiv, lent, iritant, acoperindu-mă, ridiculizîndu-mă."

14

„Mă bucur, dragă ginere, că te-ai hotărît să treci şi pe acasă. Sigur, nu era obligatoriu, după ce ai stat atîta vreme la Măgureni, puteai să te întorci direct la oraş, pentru că ai aflat de la nebun că sînt cel mai mare bandit şi escroc, un criminal fioros, că i-am lăsat pe drumuri, le-am distrus familia şi titlurile. Carol s-a lovit o vreme cu mîna de cărţi, este bun de gură, are ceea ce cauţi tu, vorbe frumoase, gîndiri personale, este un intelectual, mă dispreţuieşte mai ales pentru că n-am avut posibilitatea să frec hîrtiile ; dar eu am muncit, am luptat, viaţa mea n-a fost o şedinţă neîntreruptă, ca a ta, şi nici de cîrtiţă, ca a lui Carol, eu am muncit, m-am angajat, n-am avut vreme, şi nici n-aş fi făcut-o, nu mi-e firea să umblu cu mintea la mama dracului. Mie îmi place să văd ce se întîmplă în jur, să pun umărul. El a dormit în beci, la umbră, la adăpost, cu istoria sub cap, pe cînd eu, după puterile mele, am făcut-o. Cel ce lucrează efectiv mai greşeşte, este om, şi e normal să greşească, pe cînd cel ce nu face nimic rămîne fără pată, poate să pîndească uşor erorile celorlalţi. Nu strîmba din nas, poate te plictisesc discursurile, sau, după ce l-ai ascultat pe ăla, crezi cumva că ai aflat adevărul ? Eu, în locul tău, aş fi trecut totuşi mai întîi pe acasă, asta m-a întristat, lumea poate să zică, pe bună dreptate, că mă ocoleşti. Pe urmă, ai fi fost şi tu în cunoştinţă de cauză. Ţi-aş fi pus cîteva întrebări, foarte puţine, la care nu văd cum ţi-ar fi răspuns. Aşa, ţi-a vorbit exact ce i-a convenit lui, a ieşit curat ca lacrima. Te-am aşteptat la poartă şi, cînd nu l-am mai văzut pe ăla în verandă, cum stă întotdeauna cînd plouă, am fost convins că n-ai plecat încă să-l întrebi pe tovarăşul preşedinte ori pe tovarăşul secretar : «Sînt de la ziar, poftim, vă rog să-mi spuneţi ce-i cu tovarăşul Radu, ce ştiţi despre el, e just, principial sau, cum spune tovarăşul Măgureanu, un cîine ?» Poate că o vei face mai tîrziu, treaba ta, du-te la cine vrei. N-ar strica să-l întrebi însă pe tovarăşul nostru scump şi drag, Ciobanu, unde a fost cîinele zootehnistului acum trei sau patru luni ? Sau ce a raportat ieri, să zicem, zootehnistul preşedintelui ? Ori, dacă nu treci pe la el, mai întreabă-l atunci pe preşedintele Ciobanu ce a păţit nevastă-sa cu laptele ? Uite, eu am să-ţi răspund pe scurt la aceste întrebări, pentru ca să poţi găsi adevărul, dacă şi aşa eşti pus pe urmele lui. Nu adevărul la întrebările respective, ci despre oameni, adică vreau să ştii cîte ceva despre cei la care mergi să te informezi despre mine. Dacă preşedintele o să-ţi spună ce o să-ţi spun şi eu, înseamnă că poţi să crezi şi restul, adică datele şi părerile lui despre mine. Dacă în cele din urmă vei fi obligat să-mi dai dreptate, după ce te vei convinge singur despre aceşti oameni, va trebui să mai accepţi că pot şi eu să te informez exact asupra unui lucru, chiar dacă el mă priveşte direct, sînt implicat în el. Uite, despre mine spun unii că am fost un preşedinte rău, sever, dar n-am uitat că şi vacile trebuie să mănînce întreaga iarnă ; ele, sărmanele, nu pot trăi ca oamenii, cu ce dă sfîntul, şi nu ştiu scurma în pămînt ca porcii, după rădăcini. Deci, imediat după pensionarea mea, nu le-au asigurat furaje şi, iată, au ajuns străvezii, încît în primăvară le poţi număra coastele de la un kilometru. Normal, încet-încet, a dat şi moartea în ele, dar aşa cum arătau, nu le luau, cred, nici chiar abatoarele, n-aveau ce să aleagă de pe oase. Primele zece vaci au pierit nebăgate în seamă, pe urmă s-au gîndit gînditorii că măcar

pielea s-ar putea valorifica, şi atunci, neavînd ce face, s-au pus pe belit. În primăvară, aveau aproape o sută de piei. În sfîrşit, erau zile cînd pur şi simplu nu mai pridideau cu belitul, de, muncă grea, obositoare. Ei, şi în vremea asta, s-a pierdut cîinele zootehnistului. L-au căutat o vreme, pe urmă s-au plictisit, şi cînd toată lumea era convinsă că potaia s-a dus dracului, a fost descoperită într-un loc neaşteptat. Ştii unde se ascunsese animalul ? Într-o vacă moartă ! Mîncase la măruntaie şi, leneş, n-a mai vrut să iasă afară, era prea sătul. Abia cînd voiseră să întindă vaca pentru belit, a ieşit somnoros de acolo. Sigur, el o să-ţi spună : caz de boală, n-am avut ce face, uite hîrtiile, dar tu lasă asta şi vezi dacă, din întîmplare, se găseşte pe undeva o singură claie de fîn. Pentru că e o treabă la mintea cocoşului : poate oare să existe o cooperativă, să zicem, bună, adică să meargă bine, avînd în frunte un preşedinte incapabil, leneş, împrăştiat, iraţional sau cum vrei ? Nu. După cum, nici un preşedinte bun, formidabil, în fruntea unei instituţii care merge prost. Aşadar, faţa oamenilor, hainele şi cămaşa lor îţi spun cine e în fruntea satului, cîţi bani face. Poate oi fi eu depăşit, cum mi s-a spus de la judeţ, dar cînd eram eu, parcă altfel stăteau lucrurile, nu se fura, nu se risipea. Sau întreab-o pe Măria Baicului, meliţa aia cu care se ţine moşu Măgureanu, dacă nu crezi. Ea mi-a spus şi de nevasta preşedintelui că într-o zi s-a dus să-şi mulgă vaca şi, mai trăgînd de o ţîţă, mai sorbind o gură de lichior, s-a afumat doamna, încît şi-a uitat doniţa pe geamul de la grajd. Cînd şi-a adus aminte de vas, laptele se prinsese, avea smîntînă deasupra. Or, Măria Baicului mă urăşte, m-ar vrea tăiţei, a votat de cînd o ştiu tot împotriva mea, nu-mi va lua partea. « Măi tovarăşe, mi-a spus într-o zi, să-ţi fiu nevastă, ţi-ai plînge laptele care l-ai supt, dar preşedinte parcă te-aş vrea încă o dată, deşi la vremea aceea am fost contra ta. » Nu aş mai accepta nici mort această sarcină, dar vreau să ştii ce zic duşmanii mei, că prietenii... În sfîrşit, despre raport : « Tovarăşe preşedinte, spunea zootehnistul, situaţia astăzi e foarte bună : au murit numai două vaci, cinci viţei şi zece oi. Nici un cal nu şi-a rupt piciorul, doar un mînz şi-a scăpat copita printre podele, încă nu ştiu exact ce-i cu el, să mai aşteptăm. » O să zici că am ură pe Ciobanu, că el m-a înlocuit acum cîţiva ani, a venit după mine. Dar cu magazionerul Ursan ce am ? Ăsta face chiar şi azi exact ce vrea. Om mai sigur pe poziţia lui n-am văzut. Să fie el cine o fi, dacă n-are chef să deschidă magazia, e zadarnic, n-o deschide. Înainte de Paşti, i-a venit de la judeţ un revizor în control. « Uite, sînt Cutare, aş vrea să te verific », i-a spus acesta, la care Ursan s-a înfuriat : « Tu ? Pe mine ? Nici nu mă gîndesc ! Dacă intri cumva, nu mai ieşi de acolo. Aia şi aia a mă-tii, că te prind de fundul pantalonilor şi te azvîrl pînă-n Oceanul Pacific, hoţi ce sînteţi, nici mîncarea nu mă lăsaţi să-mi cadă bine.» Era plin de lume, Ursan însă nu se sfia, să răţoia, înjura de mama focului că este deranjat, încît, pînă la urmă, revizorul a trebuit să renunţe. Oamenii, deşi-l cunoşteau, se aşteptau ca din clipă în clipă să apară cu miliţia economică, deoarece revizorul plecase foarte nervos. Cînd a auzit şi preşedintele de scandal, s-a făcut foc, l-a chemat la sediu şi i-a spus că-l va da afară dacă se repetă. «Se poate ? Tocmai tu, care mai ai cîte ceva pe conştiinţă ? Nu te mai pot ţine. N-a fost frumos...» Ursan însă se prăpădea de rîs : «Dă-l dracului, am rezolvat-o cu el, i-am dat zece chile de ţuică. M-am înfuriat deoarece ştiam de ce a venit, şi trebuia să-mi spună clar, nu să mă ameninţe cu controlul !» Şi cînd te gîndeşti că Ciobanu ăsta este creaţia mea, eu l-am luat de gît şi l-am urcat cu bună-şti-

ință pînă sus. Stătuse în puterea mea s-o fac, eram sigur că nu mă voi înșela. Dar, se pare, nu sînt singurul care am pățit de astea, am cunoscut, la venirea mea în Arini, chiar copii care, de dragul unor avantaje, și-au «aranjat» părinții, s-au dezis de ei, le-a fost rușine ori, pur și simplu, fără să le-o ceară nimeni, i-au denunțat. Cum s-a întîmplat ? Simplu. Veneau oamenii la lămurit, îi vedeam în curtea sfatului, mai discutam cu ei, îi mai anchetam în legătură cu Sterian și, uite-așa, am început să-i cunosc. Sigur, mă gîndeam mereu la Măgureanu ăsta. «Ia să mai terminăm odată cu el ! mi-am spus. Ce, o fi papa de la Roma de s-a înfipt atît de bine sus ? „Măgureanu a zis, Măgureanu a făcut, să vedem ce zice și el, să ne sfătuim, dacă el, că-i om luminat, n-a făcut-o încă..."» Și, uite-așa, zilnic, s-o auzi asta de la zeci de oameni. Ba chiar și de la raion, cînd am luat Ariniul în primire, ți-am spus, tovarășul Brainea mi-a atras atenția asupra lui. Îl ridicase la suprafață trecutul, neamurile lui, dar asta fusese în alte vremuri. Treptat, însă, devenise o frînă de care nu aveam nevoie. Eu știam ce-i putea capul, o dovedise, nu greșisem, dar ceilalți oameni ce or fi avut cu el, ce-i lega de el ? Că doar, ți-am povestit, om de înțeles nu era. pe vorbele lui nu puteai merge nici pînă afară, în spatele zîmbetului îi simțeam ura, perfidia, căci mă ura de moarte și mă disprețuia, numai că unii oameni erau prea încuiați la minte încît să caute puțin ce se ascunde în spatele zîmbetului și vorbelor sale de înțelept. Sigur, obișnuința are rolul ei. Îl vezi pe om, știi că e ceva, ba îl mai lași să te și apostrofeze, și, după ce a făcut-o de cîteva ori, gata, ți s-a azezat în minte, te stăpînește. Dacă m-aș fi ghidat după o parte din oameni, ar fi însemnat să mă închin și eu la sfîntul Măgureanu, să umblu cu grijă ca nu cumva să se spargă oul. Ei, dar nu puteam, nu era în firea mea, deși multă vreme nu mi-am dat seama cum arată pe dinăuntru și de unde trebuie luat. Pînă la urmă, analizîndu-l bine, mi-am spus : «Pe Măgureanu l-au făcut mare burghezia și averea lui. Nu era obligat să ceară de la nimeni nimic, îi îmbătase și-i hrănise probabil pe toți cei ce trecuseră prin sat : el le dădea țuică, iar ei, în schimb, vizitîndu-l, îi consolidaseră prestigiul. Își cumpărase deci firma treptat, iar oamenii, așa sînt ei făcuți, nu pot fără un șef, chiar dacă nu e uns, au nevoie de cineva spre care să se orienteze. Și cîștigă întotdeauna cel ce strigă mai tare, or, se pare, Măgureanu a știut asta. Iar dacă așa stau lucrurile, sîntem obligați să ne facem și noi omul nostru. În partea asta de țară, toți sînt neamuri vechi, toți se știu nobili, nobili în zdrențe, dar nobili, unii chiar țin la acest titlu, dar și noi putem, la rîndul nostru, înnobila pe cel care e mai bun și mai devotat, pe cel ce dovedește că înțelege lupta noastră.» Voiam cu orice preț să-i dovedesc că pot să-l contrabalansez. Sînt destui săraci în satul ăsta, totul este să-mi pun ochii pe unul, oricare ar fi, numai cinstit și harnic să fie, și timpul îl va urca în ochii lor cu ajutorul meu ; nimic nu se poate construi fără fundament și de unul singur, așa îmi spusese experiența de pînă atunci. Ciobanu mi-a căzut pur și simplu simpatic : ascultător, corect, nu refuza sarcinile, părea om de înțeles. I-am spus să se înscrie și s-a înscris imediat. Avea 50 de ari, dar important era gestul. Cît era scandalul cu Sterian, nu m-am putut plînge : verifica, umbla noaptea, căuta tăinuitorii. «Mă Ciobane, i-am spus, impresionat, dacă te porți și în continuare ca pînă acum, te fac mare.» Fusese umbra mea, mă păzise să nu mă omoare trimișii lui Sterian, nu mă slăbise din ochi, iar eu îl evidențiasem, îl urcasem cu fiecare zi mai mult. Ajunsesem, în multe împrejurări, să și uit că este de față, mă obișnuisem cu el. Dar, așa-s moștenitorii : poți să fii sigur că în clipa cînd le-ai pus pîinea și cuțitul în mînă, fac totul să te discre-

diteze. Din păcate, însă, adesea uiţi de asta, cam ţii la slăbiciunile tale de moment. Vezi, oamenii-s oameni, n-ai ce să le faci, se dreg greu sau unii chiar deloc, aşa că dacă le-ai găsit punctele sensibile, dacă ai pus degetul exact unde-i doare, îi transformi cum vrei, le poţi cere orice. Din păcate, uneori aşa a trebuit să fac şi eu, viaţa m-a obligat, de asta nu-l invinuiesc prea mult. Tovarăşul Coza stătea cam mult la birou şi n-avea de unde să cunoască activitatea din teren ; ieşea dintr-o şedinţă şi intra în alta, iar şedinţele, înţelegi, erau cam la fel, aceleaşi vorbe aceleaşi angajamente, or, să ştii nu înseamnă că un om, dacă făgăduieşte ceva, se şi ţine întotdeauna de cuvînt. Şi nici nu puteai. Mie, de exemplu, îmi dădea telefoane după telefoane : «Care-i situaţia ? De ce nu s-au strîns cotele la timp ? Cîţi chiaburi au întîrziat ? Cîţi duşmani aţi prins ? De ce atît de puţini ? Ce păziţi voi acolo ?» Ce să-i fi răspuns ? Că nu-i chiar aşa cu duşmanii ăştia, ba nu-i găseşti, ba nu se lasă prinşi, ba, dacă-i bagi la ocnă pe cîţi le umblă gura, nu mai ai de unde scoate atîta grîu, nu rămîne cine să muncească ? Îmi luam şi eu cîte un angajament, îi dădeam şi eu acolo nişte cifre, că n-o fi foc, ştiam că el îmi telefonează să mă mobilizeze şi nu să mă verifice. Că doar nu s-o duce el la baza de recepţie să vadă ce e cu grîul şi nici n-o ţine noaptea sub pernă situaţia statistică a duşmanilor de clasă. Sigur, erau destui, însă nu exista un plan ce trebuia realizat sau depăşit, deşi, dacă prindeai cîte ceva, îţi mergea mai bine, terminai munca la timp şi în bune condiţii. Pe de altă parte, dacă azi ai prins un hoţ şi l-ai demascat, mîine cel puţin doi amatori vor renunţa să fure, le va fi frică. Odată cu angajamentul însă mai scăpam şi nişte vorbe în plus : «Vă mulţumesc din inimă, tovarăşe prim, îi spuneam, pentru ajutorul neprecupeţit, pentru grija permanentă ce mi-o purtaţi. Voi căuta să fiu demn de ea, să fiu la înălţimea sarcinilor trasate de dumneavoastră.» Ştiam şi eu că el nu e partidul, că nici nu poate fi vorba de aşa ceva, dar adesea cu lauda treci marea, te lasă în pace, ba mai faci şi un bine dublu : ţie, că scapi de sîcîială, şi lui, de asemenea, că se simte împăcat. Şi mai era ceva : nevastă-mea îşi cam pierduse răbdarea, nu mai putea rămîne singură, îi era mereu frică să nu mi se întîmple vreo nenorocire. Plus că locuinţa mea devenise un fel de condică de sesizări şi reclamaţii : bandiţii şi duşmanii din sat o bombardau cu ameninţări şi anonime, făceau presiuni morale, ca, la rîndul ei, să procedeze la fel, încît îi făcuseră zilele iad. Firesc, ea dorea să termin sau s-o las baltă şi să merg înapoi la oraş. De fapt, şi eu eram cam pe acolo cu gîndurile. Sarcină, perfect, dar ce am eu cu agricultura ? Pe urmă, emoţiile astea tari te răblăgesc, ajungi să-ţi pierzi firea, răbdarea, să uiţi uneori că ai o responsabilitate, că trebuie să acţionezi cu calm şi înţelepciune. «Gata, îmi spuneam, termin cu Sterian, cu bandiţii lui Măgureanu, şi Coza îmi va aproba plecarea.» Suferisem prea mult ca să n-am dreptul să aspir la un post bun, pe măsura meritelor mele. Luptînd cu încăpăţînare pentru binele oamenilor, nu puteam, nu aveam dreptul să fiu chiar atît de absurd încît să mă neglijez pe mine, familia mea. Dealtfel, chiar şi Brainea mă asigurase : «Radule, eşti un norocos ; Sterian ăsta e o mină de aur pentru tine, s-a aşezat chiar în zona ta, şi dacă acţionezi cu energie, ne sprijini şi mai intens în muncă, urci de nu te mai opreşti. Cîţi au avut norocul tău ? Colegii te cam invidiază.» Cu ăsta de obicei nu puteai vorbi prea mult : niciodată nu se ştia ce coace, era tăcut, rece, te privea cu o şiretenie care te îngheţa. Acum îţi spunea un lucru cu multă prietenie, ca peste cîteva minute să uite, de părea că

nu te-ar fi văzut în viaţa lui. L-aş fi putut asigura că schimb imediat, cu oricare coleg, dacă doreşte, donez gratuit mina de aur, renunţ urgent, fără recompensă, la avantaje şi bucurii de acest fel, dar era zadarnic, nu puteam risca să interpreteze greşit. Căci, dacă tot era vorba de urcat, de ce nu se chinuie el, de ce nu şade ceva mai mult prin munţi, de ce ascunde regiunii periculozitatea lui Sterian şi mă împinge pe mine să aflu ce şi cum ? Că şi lui i-ar fi convenit o stea sau două în plus şi un post la regiune. Sigur, eu să-i fac treaba şi el să se fălească, înţelegeam foarte bine situaţia. L-am întrebat totuşi : «Colegii care mă invidiază uită că s-ar putea să fiu şi împuşcat sau sărat de Sterian ? ! Decît mort, tot mai bine viu, cînd ai o familie, două fete de şcoală...» Răspunsul lui, luat chiar în glumă, mi-a cam tăiat răsuflarea : «Ajungi erou, ca tovarăşul Lazăr Cernescu de la Rusca ; ori asta nu-ţi convine ? E rău că la o adică zeci de mii de tineri îţi vor admira curajul, sacrificiul, că soţia dumitale va lua o pensie corespunzătoare ? Dar dacă porneşti de la o asemenea premisă, că ţi-e frică de moarte, de Sterian deci, vom lua măsuri să fii înlocuit, noi n-avem nevoie de laşi şi de oameni fără nivel.» Nu i-am mai spus o vorbă, nu m-am dezvinovăţit, ar fi fost zadarnic, i-aş fi dat apă la moară : dorea să-mi insufle frică, să ştie că mi-e frică de el, să mă împingă imediat în căutarea lui Sterian. Cu ăsta era mai bine să nu vorbeşti, să-l laşi în plata Domnului. Greşeala se plăteşte. Nu-i arătasem că mi-e frică, însă n-am mai avut linişte ; pînă ce dovedeam eu ce era de dovedit, mă mîncau sfinţii. Am muncit pe urmă de mai mare dragul. Era, îmi reproşasem, cît pe-aici să dărîm tot ce-am clădit pînă atunci ; nişte vorbe neghioabe, şi anii mei de suferinţă şi luptă se duceau dracului. N-am avut multă vreme linişte, şi cînd eram absolut singur, îmi venea uneori să urlu, mai ales că mă ducea gîndul la Karel şi la Imre, singurii oameni cu care atunci m-aş fi putut înţelege. Mă gîndeam la nişte minuni : să apară, din senin, în vizită amîndoi şi, în aceeaşi formaţie, Karel cu mitraliera, eu cu harta şi Imre cu buna dispoziţie, să pornim aşa, prin munţii din apropiere. Parcă mă ţăcănisem : în amintirea lor, înjuram ungureşte de se surpa pămîntul, pentru că nu există înjurături mai frumoase decît ale ungurilor ; te răcoreşti spunîndu-le. Or, avusesem timp să le învăţ, şi făceam şi eu ca Imre ; înjuram de trei ori pe zi pe toţi cei ce m-au înjurat sau m-ar fi putut înjura. Din păcate, nu mai aveam nici o veste de la ei, şi cine ştie dacă azi am mai avea ce vorbi ? Sigur, îmi dădeam seama, salvarea mea era în Coza. Îl lăudam mai mult pe furie : cu cît îmi era mai frică de Brainea, pe atît îl lăudam mai mult pe Coza. Azi înţeleg că lăudăroşii sînt mai răi decît apa sau focul, strică mai mult decît un cutremur. Ţi-o spun ca să nu zici că nu am ochi şi spirit autocritic. Oamenilor simpli le place să pară fără nici o pată sau le e frică de cei din jur, ori îşi pierd repede simţul măsurii, sau toate la un loc, şi atunci înghit laude, nu se sfiesc : la început o fac pentru a se apăra, a se şti în siguranţă, iar apoi, cu timpul, se transformă, ajung să creadă că într-adevăr li se cuvin, că nu sînt suficiente, şi umblă cu limba scoasă după ele. Uite, Coza a venit o dată în Arini fără să mă anunţe. Strînsesem oamenii la căminul cultural spre a-i prelucra puţin : erau nişte lecţii despre semănatul porumbului, sau cam aşa ceva, că la nevoie trebuie să poţi vorbi despre orice ; încă nu era agronom în sat — eu am adus unul, şi tot eu am cerut medic uman şi veterinar, eu am umplut satul de intelectuali, în doi ani am avut exact cîţi erau necesari — atunci însă le explicam eu ce şi cum. Coza a apărut pur şi simplu în sală : avea chef de

nişte plăcinte de ale Poduţoaiei, dorea să mă controleze ce fac sau, sătul de şedinţe, îi venise şi lui să pornească aiurea ? Lumea s-a ridicat în picioare, l-a salutat astfel, dar, am simţit eu, omul era nemulţumit, avea o iritare în glas, s-a legat de prezenţă, ba i-a şi întrebat pe cîţiva dacă au priceput. Prostia a fost că un cetăţean, pe deasupra şi adventist, în loc să-l lase în plata Domnului, i-a răspuns cam înţepat : «Apăi, domnule tovarăş, zadarnic îmi spui să ies la arat în martie, că dacă nu dă Dumnezeu vreme bună, aştept... Mă rog, eu m-am înscris, că aşa-i regula, dar Cel-de-Sus face după voia lui sfîntă şi mare.» «Dacă crezi în misticism, i-a zis Coza, atunci de ce nu-l rogi să ploaie imediat, c-ar fi cam nevoie. De ce nu te ascultă ?» «Nu-i lua numele în deşert, a răspuns ţăranul, că dacă vrea, te trăsneşte în două clipite ori te face nimuric. Pe el nu-l poţi lega şi duce la raion.» A ieşit o zarvă mare, lumea se prăpădea de rîs, iar Coza intrase în draci, încît abia l-am domolit. «Tovarăşe Radu, Constituţia-i Constituţie, mă rog, dar m-a jignit şi o să dau cu el de pămînt.» «Ăstuia i-aţi face o plăcere, caută gîlceavă cu lumînarea, au nevoie de adepţi şi fac pe victimele pentru a dovedi că noi sîntem fariseii din *Biblie* şi că sfîrşitul lumii e aproape, de-aia îi asuprim.» Seara, la Poduţ, am aflat cu greu şi cauzele furiei lui : «Nu mă iubeşte satul ăsta, are ceva cu mine, e mare încă influenţa trecutului.» «Dimpotrivă, am încercat eu să-l liniştesc, sînt foarte mîndri că ne-aţi cinstit cu prezenţa.» «Păi atunci, cînd am intrat în sală, de ce nu şi-au exprimat ataşamentul ?» «N-au ştiut, nu se aşteptau, erau uimiţi, insistam eu. Doar cînd vă primim într-un cadru organizat, nu mai contenesc ovaţiile. Iar apoi, adăugai salvator, cei pe care i-aţi văzut erau ultimele rămăşiţe ale trecutului tocmai de asta îi strînsesem, să-i prelucrez.» Pe cît mă bucurasem de idee, pe atît a trebuit să mă căiesc imediat. «Să-mi dai şi mie lista lor.» «Păi îi cunoaşteţi doar, erau neamurile lui Măgureanu, minţii, nu e cazul.» Pînă la urmă, i-am dat situaţia chiaburilor, că şi aşa o avea demult. Noaptea întreagă el mîncase plăcintele Poduţoaiei şi băuse vin, iar eu mă străduisem să-i fur lista. N-am reuşit, dar şi el se pare că a uitat de ea. De atunci însă m-am învăţat minte : cînd venea, îi îndemnam să strige şi să aplaude încît să-i vîjîie capul. «Măi tovarăşi, le-am spus membrilor de partid, voi sînteţi nucleul cel mai înaintat, aşa că nu vă zgîrciţi cu aplauzele, că dracu vă este nănaş ! El se duce, dar eu mai rămîn, şi s-ar putea să deschid ochii mai bine, or, în această situaţie, nu ştiu cine va rîde la urmă.» De atunci, a fost întotdeauna mulţumit, şi din partea lui am avut linişte, se uita cu alţi ochi spre sat. Doar pe nişte bătăi din palme nu dădeai bani, noroc că mă orientasem la timp... Aşa a fost şi cu Ciobanu. El observase că sînt singur, că-mi place să ştiu pe cineva în preajmă în caz de nevoie ; dormeam mai liniştit, mă simţeam ceva mai apărat. Pe cînd mi-am dat seama că asta o făcuse din interes, Ciobanu era prea bine înfipt ; eu mă grăbeam să-l pregătesc pentru a-l opune lui Măgureanu, îi scosesem chitanţa numărul 1 la cote, la contractări, îl clasasem primul, mai tîrziu, cu brigada lui, îl lăudasem şedinţă de şedinţă, ba odată, cînd a ieşit valea mare şi a luat un coteţ al gospodăriei, i-am spus : «Sări, mă, în apă şi prinde porcu ăla, că eşti aranjat pe o viaţă, fac erou din tine că ai salvat bunul colectiv, avuţia poporului.» Din nefericire, după cum vezi, l-am pregătit tocmai pentru mine, căci Măgureanu, printre boşorogii lui, a rămas tot ce a fost, în rest s-a distrus singur. Astăzi inteligenta de Melania îmi spune, cu obrăznicia sau nevinovăţia celui ce n-a intrat încă în viaţă, ce n-a avut cînd să se izbească de ea : «Distractiv trebuie să fi fost

pe vremea voastră. Cred că aş fi murit de rîs. De ce trebuie să-ţi fie frică să-ţi susţii opinia ? Pentru adevăr merg pînă la capăt, mă bat, şi nu se poate să nu cîştig. Să mori de frică de un omuleţ ca Brainea, care făcea pe nebunu, de un om crud ce se dădea în vînt după femei ? Să-ţi fie frică să-i spui lui Coza că a vorbit o prostie dacă a vorbit-o ? Că nu există om care să poată căra în spate măcar zece la sută din cunoştinţele unui veac ? De ce să nu-mi spun părerea ?» Sigur, ei îi venea foarte uşor că, se pare, n-avea nici una, nu prea există nelămuriri ideologice, azi sînt cam rezolvate, e foarte clară problema construcţiei, n-ai partide burgheze, nu te sîcîie la cap cu minciunile lor opoziţioniştii, poţi să-ţi vezi de treabă, de ale tale, într-un cadru organizat. Adevărul este — dincolo de faptul că mai tîrziu, dacă are cît de cît puţin bun-simţ va trebui să-şi plîngă naivitatea, — că nici aşa nu merge să-şi dea toţi cu părerea. Facem anarhie sau altceva ? Nici să te cicălească toţi, să-ţi sufle care cum vrea în ciorbă nu merge. De unde să ştiu eu că o face întotdeauna cu bună intenţie, că dincolo de vorbe nu ascunde ceva, nu vrea să te lucreze, în numele dreptului la opinie, cum am păţit eu ? Dacă-i încurajam : «Dă în mine, critică-mi fiecare pas, nu mă slăbi o clipă, contrazi-mă constructiv, cum îţi vine la gură, că mă ajuţi», nu ajungeam nicăieri. Înainte, ţărănistul îl făcea troacă de porci pe social-democrat, acesta din urmă, pe liberal, liberalii, pe toţi, şi toţi la un loc, pe cel ce se nimerea la putere. Burghezo-moşierimea i-a ţinut în întuneric şi i-a făcut slobozi la gură. Fiecare se lega de celălalt partid, dar al lui era sfînt. Păi, acum de ce să nu fie, cînd tocmai tu l-ai ales ? Sigur, înţeleg discuţii, dar în cadru organizat, disciplinat. Dacă eu îl ascultam pe tovarăşul Coza iar dînsul pe tovarăşul Lazăr, şi aşa mai departe, atunci de ce să nu fiu şi eu la rîndu-mi ascultat ? Că doar le voiam binele. Să nu crezi că am fost un simplu animal de povară, care mergeam cu ochii închişi înainte. Nici vorbă. Aveam şi eu rănile mele, durerile mele, dreptatea pentru care trebuia să lupt. Mereu ameninţat, urmărit de moarte, intrigat de nervii lui Brainea, de oscilaţiile lui, obligat să mă cert zilnic cu nişte oameni fricoşi, îndărătnici, chinuit de dorinţa de a găsi soluţiile cele mai bune, nu-mi era uşor. Uneori, sfîntul ştie, se uneau atîtea întîmplări, încît îţi venea să laşi puşca şi să fugi. Fiecare avea păsărica lui, felul lui de a se purta. Pe lîngă altele, apăruseră în sat şi două categorii de ţicniţi ; sfinţii şi nebunii. Primii prevesteau minuni, ameninţau cu războiul ; unul scosese de sub un stejar o mînă de grîu plină de sînge, altul avea o icoană — găsită pe deal — care plîngea, un altul aştepta zilnic în vîrful dealului ziua de apoi ; nebunii iarăşi plîngeau continuu sau umblau din casă în casă, pentru a speria oamenii. Unul dăduse în judecată marile puteri şi aştepta răspuns. Cum să te descurci şi să rămîi cu nervii tari ? Atîta doar că niciodată nu arătam ce simt, nu era just. Masele nu trebuie să afle durerile tale şi nesiguranţa, nu e bine, spovedindu-li-te, nu ajungi nicăieri. Ele trebuie împinse înainte, încurajate, mînate cu energie, pentru ele totul trebuie să se poată. Aici greşiţi voi care trăiţi cu nasul între hîrţoage şi vă închipuiţi că viaţa seamănă cu ceea ce scrie acolo. Dealtfel, să am o mie de ochi, şi tot nu m-aş uita în prea multe hîrţoage şi nu m-aş lua după ele. Viaţa e altceva. Tu n-ai cap de om politic şi nici nu ştii ce înseamnă... Uite, să zicem că se impune să construim o şosea pînă-n Frăsin. Eu, capul politic, spun : «Perfect, facem un tunel peste Dealul Cucului ; e mai aproape, n-are rost să construim tot soiul de serpentine, oameni — suficienţi. Spun, aşadar : gata,

îi dăm bătaie, nu există» Tu, de colo, intelectual, frecat de cărţi, care dispreţuieşti ceea ce nu-ţi seamănă, cum ai proceda ? Păi să vedem ce zic şi alţii, să mai calculăm o dată, să mai întrebăm, să verificăm dacă într-adevăr e bine, dacă e necesară, să căutăm cîte soluţii există etc. Şi fără îndoială, umblînd din floare în floare, nu ajungi nicăieri, fiecare-şi dă cu părerea şi toţi au cîte o părere, cel puţin. Şi poate că şoseaua se amînă la nesfîrşit sau nu se construieşte, oamenii îşi pierd încrederea şi răbdarea. În schimb, la mine e sigur : mobilizăm oamenii, mijloacele şi gata. Dacă tunelul eşuează ? Constructorii îşi fac autocritica, însă oamenii rămîn totuşi cu o experienţă bogată. *Eu* nu pot greşi. Data viitoare vom face mai bine. Aşa a fost şi cu Măgureanu. Tu sau Melania l-aţi fi scărpinat între coarne, în vreme ce el şi-ar fi continuat jocul lui murdar. Ţi-am povestit ce mi-a făcut escrocul de Sterian pentru mucoşii ăia ai lui Măgureanu. Vorbisem frumos cu moşu, fusesem la el acasă, ştii ; la o săptămînă după întîmplare, m-am dus iarăşi şi l-am rugat : «Măi Măgurene, bagă-ţi minţile-n cap, te sfătuiesc eu, părinteşte, adu-ţi copiii acasă, că s-au învîrtit de puşcărie ; lasă-l pe Sterian şi deschide-ţi ochii pînă-i mai ai la loc. Imperialiştii nu vin, cu şantajul atomic s-a terminat, şi chiar dacă vin, nu pot înfrînge voinţa poporului.» Ce crezi că mi-a răspuns ? A ţinut o predică de parcă s-ar fi aflat la baptişti. Sau mai ştiu eu... «Sînt aici de cînd lumea. Neam de neamul meu a avut grijă de prestigiul satului. Am trecut prin multe, am răbdat multe, dar nu ne-am plecat niciodată la primul-venit, nu ne-am vîndut pentru nişte arginţi. Dacă ai fi cu poporul, cum zici, l-ai asculta şi ne-ai lăsa în pace, căci dările, cît ar fi de grele, le plătim. Dar nu eşti, şi lumea te simte şi se fereşte de tine. Omul bun se cunoaşte, indiferent de ce naţie ar fi. Au venit horthyştii şi cendeşii şi-i băteau măr pe români ; au venit „Sumanele negre“ şi-i căutau pe unguri să-i ciomăgească, dar du-te-n Cluj, la Sebestyen, îţi dau adresa, că-i muncitor ca tine, şi întreabă-l cine l-a scăpat de la păruială şi pe cîţi bani ? Scrie în Seghedin, la Foro, să-ţi spună cîte nopţi a dormit în casă la mine şi pentru ce. Eu n-am făcut rău nici unei muşte, că şi pe mine m-au ajutat mulţi oameni de omenie. Dar tu n-ai gînduri bune. Şi să nu crezi : ţăranul român rabdă, să te păzească sfîntul cît poate duce, dar cînd şi-a pierde răbdarea, ţi-a da un picior în dos, de n-o să ştii cum te cheamă !!» «Măi omule, i-am spus, tu eşti periculos pentru că te opui progresului. Dacă ţii la ţară, de ce nu vrei tu să mergem înainte, de ce nu ne laşi ?» «Voi nu mă lăsaţi, mi-a răspuns. Eu ţării îi dau : pîine, carne, muncă, cinste ; eu am făcut şcoala şi biserica ; din război nu s-au întors jumătate din neamurile mele. Mulţi oameni de aici îţi pot arăta acte de vechime. Ale tale unde-s ? Cine le-a văzut ? Nu-i vina mea că n-ai şcoală, că eşti analfabet. Eu nu te împiedic să-ţi faci gospodărie, treaba ta, dar nu-mi cere să te ajut după ce mi-ai nenorocit băieţii !» «Politica ta proastă i-a nenorocit. Dacă n-ar fi sărit pe geam ca nişte bandiţi ce sînt, azi erau la şcoală.» «Da ? rîse el. Tu ai venit să-i duci drect la şcoală, nu ?» «Dar nici la puşcărie ori la Sterian», i-am spus. «Eşti rău şi murdar, Radule, a zis el. O să te văd azi-mîine cerşind îndurare, că nu vei ajunge nicăieri... Eşti cîinos !» Mă ameninţa direct pe faţă, aşa că, în lipsă, poţi să-ţi dai pînă şi tu seama ce-mi relatau oamenii mei. Sigur, dacă aş fi fost ca alţii, nu i-ar fi mers prea bine, aveam destule motive să nu mor de dragul lui, să nu fiu pătruns de duhul blîndeţei. Şi totuşi, cu calm şi răbdare, i-am spus : «Măi Măgurene, tu toată ziua îmi vorbeşti de popor şi de ţară. Îţi ofer posibilitatea de a dovedi

că ești patriot, că ții la soarta țării. Dă-mi-l pe Sterian, și mă voi strădui să-ți las liberi feciorii. Iar ție n-o să-ți meargă rău.» Ce crezi că mi-a răspuns ? «Eu nu-s ce crezi tu și nu-mi vînd cinstea pe nimic. Voi sînteți plătiți pentru asta, faceți-vă meseria dacă vă duce mintea. Cînd o să am eu ceva cu Sterian, n-o să-ți cer ajutorul. Eu nu-s vînzător...» «Mă, omule, îi spun, țara merge spre socialism și Sterian ne încurcă, nu vezi ? Sau nu-ți convine unde merge țara ?» «Fiecare om plătește pentru credința sa, îmi zise el cu seninătate. Am de ales între minciună, vînzare și credință. Oricît m-ar costa, nu mă vînd. Drumurile noastre nu ni se vor întîlni niciodată. Și dacă odată și odată m-aș înscrie la comuniști, tot n-o să ne întîlnim.» «Că tocmai de tine are nevoie partidul !» «Ba ar avea ! îmi strigă el în nas. Tu ar trebui să fii prieten cu Sterian, că amîndoi încurcați deopotrivă. De ce să-mi cumpăr eu copiii de la tine cînd îs nevinovați ? Vrei neapărat să mă pui în situația de a le recunoaște vreo vină?» Cu el nu prea aveai ce discuta, era inutil, nu-l puteai scoate din tranșee ; și un perete ar fi fost mai înțelegător, s-ar fi gîndit la copiii lui. El îmi vorbea de țară, și ei, dați cu bandiții, voiau s-o distrugă, să reîntoarcă vechea orînduire. Nu i-a trimis oare cu bună-știință la moarte ? Cine-i vinovat ? Și mai făcea și pe înțeleptul ! Ba îmi poartă mare dușmănie și azi. M-a urît din prima clipă, nu mi-am făcut iluzii. Îngîmfarea lui, siguranța cu care pășea pe stradă așteptînd să fie salutat de toți, mutra lui de înțelept, de prooroc mă călcau pe nervi. În biserică avea locul lui în strană ; la școală, la serbări — locul lui, în primul rînd ; învățătorii și popa veneau la el să-l salute ; la nunți — lîngă nașii cei mari ; îl ținea sus de tot averea, îi dădea dreptul să hotărască, să ordone ; el nu mergea la doctor, îl aducea direct acasă cu cocia ; făcea pomeni pentru neamurile lui moarte și atunci hrănea întreg satul, ca să-i aibă-n mînă. Știi cum mergea pe stradă ? Țeapăn, fără să se uite în stînga și în dreapta, cu mustățile atîrnîndu-i peste buze, cu pălăria neagră ca un cuib de cioară trasă pe frunte, făcîndu-și cruci mari la toate troițele de care a umplut satul, ca lumea să-și amintească de el și de Dumnezeu. «Spune-i că eu am vorbit... Că eu am zis... Că eu i-am poruncit...» Ce-i asta ? Eu, eu, eu... L-am cercetat bine, vreme îndelungată, să știu cu cine am de lucru ; își dădea seama că mă interesez de el, însă se purta de parcă nici n-aș fi existat. Și dacă cu mine făcea așa, atunci cu ceilalți e ușor de înțeles, le subminase autoritatea. Îmi amintesc ce-i spusese lui Lupșe, care-i fusese mai demult servitor : «Măi Micloș, de ce tot cari pușca aia după tine, că-i adormi odată mergînd pe drum și ți-a fura-o vreun copil de școală ? Că mare prost a fost cine ți-a pus șapca pe cap !» Sau, uite, cu soția lui Poduț : «Doamnă notărășiță, mai bine mi-ai da sulimanul de pe obraz să-mi feștesc gardu dinspre drum, că mi-ar ajunge». Sau cu președintele de atunci, al sfatului, Clopoțel : «Deștept ai fost că n-ai lucrat nimic de cînd te-a făcut mă-ta, sau ți-o ghicit în bobi cineva c-or să ajungă în Arini leneșii la putere ?» Ce-ți rămînea de făcut cu un astfel de om, care teroriza întreg satul ? Care dădea cu noroi în orînduire ? Și cine trebuia să o apere dacă nu eu ? Și era simplu de înțeles : nici eu nu-i puteam permite să-și bată joc de lucrurile mele sfinte. De cînd au existat, Măgurenii ăștia au fost ca rîia cea căprească : nu te puteai scăpa de ei și trăiau și se purtau în așa fel încît vroiau să lase impresia că sînt singurii locuitori ai satului, înțelepciunea, dreptatea, credința și celelalte s-ar afla numai pe umerii lor. Asta, cu mofturile lui, a contribuit foarte mult să urăsc din inimă proprietatea particulară în

agricultură, castele țărănești, neegalitatea dintre oameni. Winter mă învățase ce însaemnă a fi patron. Dar astea sînt amănunte. Mie mi s-a trasat o sarcină și trebuia s-o duc la îndeplinire, cum știu și cum pot, și, în plus, să apăr și să propovăduiesc filozofia noastră. Asta era esențialul, nimeni nu te întreabă decît : ai făcut sau n-ai făcut ? Ce raportezi concret ? Sigur, niciodată nu mi s-a întîmplat să fiu beștelit că n-am realizat ce mi s-a cerut, am pus întotdeauna suflet în lucru și aproape de fiecare dată am ieșit bine. Plus că mai era dorința de a mă întoarce acasă, și nu oricum. La urma urmei, aveam de ales între a-mi rupe definitiv gîtul și a obține victoria de care aveam nevoie ca de aer, ea urmînd să-mi asigure o lungă perioadă de liniște. De fapt, era și ultimul mare efort pe care mă credeam în stare să-l fac, îmi prea ajunsese ; nerăbdarea și dorul de casă, de o viață mai ferită de emoții, tihnită, mă căutau din ce în ce mai des, încît nu le puteam scoate din minte numai cu cîte o țuică zdravănă. Dar ca să raportez ceva concret, trebuia să trezesc satul din amorțeală, să creez noi obiceiuri, să le mai arăt că nu-mi place joaca și nici amînarea. Ei erau născuți acolo, aveau case, pămînt, n-așteptau decît să le treacă viața, cimitirul era tot în sat, dar eu ? Ei își băteau joc de mine prin tăcere, prin amînare, mă priveau cu ochi reci, de gheață, ei aveau idolii lor, obiceiurile și relațiile lor în care nu eram inclus ; ei se lăfăiau în istoric, dar pe mine nu mă interesa decît prezentul și viitorul lor de care la rîndu-mi depindeam. Ți-am spus că în clipa cînd am început să-i obișnuiesc cu disciplina, cu orele fixe, cu responsabilitatea individuală, mi s-a umplut curtea sfatului, nu-i mai puteai trimite acasă. I-am mai amendat din cînd în cînd, i-am prelucrat, să nu-și închipuie cumva că socialismul se construiește alandala, ci după legi clare ; i-am pus puțin la muncă, doar pentru frumusețea comunei lor o făceam ; a trebuit, pînă la urmă, să mă și enervez ; nu ieșeam din casa omului fără un rezultat concret : făceam ședințe la domiciliu. Cîțiva, înfricoșați, atrași de propaganda lui Sterian, au luat calea munților, s-au dus pe rîpă cu bunăștiință. Alții își puneau nevestele să mă bată cu ouă ; alții se făceau nebuni : eu îi întrebam una, iar ei ziceau că-s Cristoși, sau mai știu eu ce, pe cînd o parte, și dacă i-ar fi sărat, o țineau una și bună : *nu,* încît era imposibil să nu-ți sară borșul ! Mama voastră, dar eu nu-s om ? Nu vă vreau binele ? Pentru cine-mi mănînc sănătatea ? Cînd ieșeam eu pe poartă, nu de puține ori, apărea omul lui Sterian : ce-i băgam eu în cap, încerca el să-i scoată, iar în vremea asta, tovarășul Coza își aducea mereu aminte de mine, încît, adesea, aveam convingerea că-mi poartă sîmbetele, vrea să mă scoată incapabil, că și el, la rîndul lui, își luase angajamente și deci trebuia să arunce măgăreața pe cineva. «Cîți ai înscris azi ? De ce numai atît ? Te porți de parcă ai vrea să întorc foaia și să te scot incapabil !» Atunci mă apucau dracii. «Să trag eu scurta din cauza voastră ? Ia să dăm un răspuns mai concret.» N-aveam o soluție clară, nu-mi dădeam seama ce aș putea face pentru a obține rapid niște rezultate mai mulțumitoare. Oricum, eram scîrbit de propria-mi blîndețe, de eterna și atît de obositoarea amînare. De ce «să mai vedem, să mai judecăm ?» Pînă cînd ? Într-o noapte, mergînd acasă neatent, frînt de oboseală — cercetasem pe unul să văd ce matrapazlîcuri a făcut de nu i-a ieșit grîul pentru cotă — am fost lovit în cap, încît mi-am revenit abia în zori : eram iarăși gol, legat în capătul satului de un stîlp de telegraf și cu o lozincă de gît. În ziua aceea nefericită, împins de nervi și de durere, am pornit singur, ca nebunul, prin pădure. N-aveam decît un cuțit de vînă-

toare la mine, însă mă hotărîsem să merg în întîmpinarea primejdiei : ori îi plătesc lui Sterian ruşinea asta, ori mă beleşte el şi terminăm istoria. Să-i fi raportat lui Brainea că iar am luat bătaie, pentru a-l face să rîdă de mine şi să-mi spună că sînt lipsit de curaj ? Dacă aveam puţin noroc, nimeream exact la casa părăsită, unde erau copiii lui Măgureanu, şi lucrurile s-ar fi clarificat parţial. Niciodată nu-mi pierdusem în aşa hal controlul, iar mişcarea, oboseala, aerul plăcut, proaspăt îmi stîrneau dracii, mă făceau pur şi simplu animal. Ţineam să dau cu orice preţ de Sterian, eram hotărît să-l caut două vieţi dacă era cazul ! Nu aveam nici un plan, nu-mi păsa, doream să ajung la el şi să-l altoiesc. Desigur, i-aş fi putut spune că vreau să mă dau cu el, că de asta am venit, el este salvarea şi adevărul : la nevoie aş fi riscat să rămîn în pădure atît cît ar fi fost necesar, însă de dragul obsesiei de a-l lichida neglijasem orice amănunt, furia mă purtase prosteşte peste toate hîrtoapele. În capătul satului, nu departe de moară, cineva mă somase şi, înainte de a-mi reveni, doi vlăjgani îmi căutară armele, îmi sechestrară cuţitul apoi, înghiontit, m-au afundat repede în pădure. Zîmbind prosteşte ca de obicei, Sterian se prezentase neinvitat la întîlnire, nu mă lăsase să-l caut prea mult, însă gesturile celor doi îmi întăriră convingerea că, în sfîrşit, mă vor lichida. După primii paşi, nu-mi mai făcusem iluzii, simţisem moartea cum îmi adie pe la nas. Sterian mă prevenise, şi nu o dată, iar altora le dovedise că nu ştie de glumă, aşa că nu vedeam de ce aş face o excepţie, de ce i-aş fi mai simpatic decît alţii, de care prostia lui nu putea să mă diferenţieze. Un singur lucru îmi mai rămînea : să mor cu Sterian de gît. Mă apropii eu cumva, îi prind beregata şi povestea se încheie aici. Trebuia doar să-i ţin de vorbă, să le distrag atenţia, căci hotărîrea mea era mult prea îndrăzneaţă încît să se aştepte la ea : «Radule, tu ori eşti prost de dai în gropi, ori ţi s-a urît cu viaţa» îmi spuse el după ce ne oprisem sus, la adăpostul unei stînci, în apropierea prăpastiei. Ce cauţi aici, că doar nu pe mine ?» Între noi erau cel mult doi metri, însă în spate, la un pas, gata de orice, se găseau gealaţii ; ei urmau probabil să mă articuleze după ce căpitanul îşi va fi terminat insultele. «Ba tocmai pe tine», îi răspund. «Ei, pe dracu ! zice el de-a dreptul înveselit. Te pomeneşti că ţi-ai părăsit marxismul, sau vrei să-ţi iei rămas bun ? Pleci ? În ambele cazuri, ai avea numai de cîştigat ! Nu cred, totuşi, că pentru asta ai venit. Te-am urmărit aproape o oră, umblai de ici-colo, ca un zăpăcit, îţi căutai moartea cu lumînarea, căci, ştii demult, te afli în teritoriul meu.» În spate, largă, adîncă, se vedea prăpastia deschisă de apele rîului. Înţelegeam de ce am fost adus aici, dar îmi meritam soarta, mă lăsasem în voia nervilor, îmi pierdusem calmul, judecata. Urma să plătesc, dar parcă în clipa aceea nu regretam nimic ; scăpam de cicăleala lui Brainea, care dacă ar fi avut mai mult curaj, ar fi putut să bată el muntele, să iasă pe faţă la luptă, nu să raporteze regiunii că nu-i mare brînză, o treabă locală, nişte nebuni pe care-i vor mînca lupii în cele din urmă, şi în schimb să mă preseze pe mine şi pe Lupşe. «Localii» erau înarmaţi pînă-n dinţi, purtau haine de piele, cizme bune, noi, păreau sătui, veseli, aveau radiouri portative şi, periodic, trasmiteau nişte cifre cuiva. În comparaţie cu ei, eu eram cel care arătam ca fugit pe păduri de zece ani. Se simţea imediat mîna Apusului. «Dacă tot ne-am întîlnit, putem sta de vorbă», răspunsei cu seninătate, la care Sterian rîse zgomotos, distrat. «Vrei să mă converteşti ? Eu cred că eşti nebun, pe cuvînt.» Nu, îi zîmbesc la rîndu-mi mi-aş pierde vremea explicîndu-ţi ţie sau celorlalţi ce prostie aţi făcut. Voi nu

sînteți pentru înțelegere, v-a orbit Apusul, averea pierdută, ura împotriva poporului care este cu noi, ne aprobă.» «Adică îmi luați gaterele, pădurea, mă lăsați pe drumuri, îmi băgați pe gît ideologia voastră și eu să stau ? Nu-i doresc nimănui viața de pădure, Radule, dar n-am de ales. Trebuie date poporului exemple clare de demnitate și curaj. Ați măsluit alegerile, dar conștiințele nu le puteți măslui ! Oamenii văd, tac, dar nu uită. Românul e răbdător, blînd, să te ferească Dumnezeu cît poate duce, dar și cînd se scutură, e prăpăd ! Cineva trebuia să înceapă, și eu, împreună cu acești admirabili camarazi, am dat semnalul eliberării de comunism. Noi nu ne vindem, nu sîntem slugi ! Apusul este cu voi așa că lui Horia și Iancu, și în curînd îl vor vedea toți. Apusul e cu noi, eliberarea-i mai aproape decît crezi !» Vorbea cu o ură nimicitoare, mă așteptam ca din clipă în clipă să mă ciuruiască, de aceea nu-mi dezlipeam ochii de pe gîtul lui, așteptam să se înfurie și, mai mult, să se apropie, să-l trag și pe el în prăpastie, apoi ce o da sfîntul. «Cum poți vorbi de Horia și de Iancu ? îl întreb, sincer revoltat, convins că și mort ajung pînă la el. Toate ciurucurile simt nevoia să se compare cu ei, să și-i facă egali, oameni de casă. Dar ei sînt sfinți, nu te atinge, Steriane, n-ai dreptul, ești murdar. Voi terorizați lumea, încît nimeni nu poate dormi de frică, nimeni nu are liniște. Asta ți-e meseria, asta ai făcut-o și înainte, la legionari ; pe front, ai terorizat de asemenea !» «Uită-te la acești frați, îmi arăta el pe cei doi din spatele meu, de teama cui au fugit aici ? Eu n-am fost legionar, Radule, și nici n-am omorît. Iar Iancu și Horia nu pot fi cu voi, pentru că ei n-au fost vînduți.» Contrar așteptărilor, era mai calm de cum crezusem atît doar că, cu fiecare vorbă, înainta spre mine, iar eu, încet, mă retrăgeam ; cu cît eram mai aproape de buza prăpastiei, cu atît victoria mea și moartea lui erau mai sigure. Mă gîndeam la familie, la viață, pur și simplu, nu-i tocmai plăcut să mori, însă, paștele mă-sii, și așa n-aveam ce aștepta mai bun, făcusem de toate, gustasem destule ciorbe și eram obosit, obosit de viață, rezistența mea nervoasă ajunsese în capătul celălalt. «Am să-ți dovedesc că minți, i-am spus. Cine m-a legat de stîlp ? Cine mi-a spart capul ?» «Cînd ?» mă întrebă curios Sterian și, din felul cum se mirase, înțelesesem că nu el a fost, ci mai mult ca sigur mucoșii lui Măgureanu. Or fi venit acasă după provizii, că se cam îndeletniceau cu cerșitul, și, procedînd ca mestrul lor, s-au gîndit să experimenteze ce au învățat, că de școală nu le ardea, preferau hoția și crima la drumul mare, se împăcau cu gîndul că eliberatorii le vor da diplomele pe care n-au fost în stare să le ia pe cale cinstită. «Ieri», spusei sigur. «Mă bucur că crește conștiința oamenilor, semn că azi-mîine se vor ridica.» «Asta nu schimbă lucrurile, îi răspund. Sper că de activistul din Frasin n-ai auzit !...» «Ba da, pe el chiar eu l-am învățat minte», zise mulțumit Sterian. «Adică pur și simplu l-ai potcovit, i-ai bătut cuie în picioare, l-ai nenorocit... Asta nu-i teroare, așa-i ? Decît să-l nenorocești ori să bagi groaza în cineva, decît să nu-l lași să spună ce crede, să-și facă datoria de om politic, de luminător al maselor, mai bine termină-l, n-are rost.» «Îl prevenisem, spuse Sterian, ca și pe tine. L-am rugat frumos să-și vadă de treabă, să nu terorizeze oamenii. Pînă la urmă, mi-am pierdut răbdarea, plînsetele lor au ajuns pînă la mine. Tribunalul a hotărît asta, iar eu am executat ordinul. A fost un exemplu din care n-ai învățat nimic, așa că ai venit la timp, ne-ai scutit de un drum ! Tu ce cauți aici ?» «Nimic», răspunsei. «Asta văd. Nici un semn nu indică în acest moment că ești însoțit, spuse el. Și totuși e un act de mare curaj» «Nu cred, îl întrerupsei. Ce e așa

de neobişnuit să te plimbi prin pădurea statului ?» «Meseria ta, rîse el, care te va duce imediat la pieire dacă nu vei voi să fii om de înţeles...» «Adică ?» îl întrebai surprins. «Viaţa ta atîrnă de felul cum îmi vei da răspunsul la cîteva întrebări. Aici a căzut la examen colegul tău, aşa că meditează !» «Depinde, spusei, s-ar putea să nu ştiu.» «Mă rog, rîse Sterian. Nu ai învăţat, vei fi potcovit. Ai învăţat, treci clasa, eşti liber şi, în plus, ai şi nişte bani, căci într-o familie cu două fete e nevoie de bani şi de stofe şi de nişte mici bijuterii care rămîn mult mai valoroase decît banii. Pot să-ţi aranjez un transfer, pentru a nu ne mai vedea niciodată ! Scrii aici pe hîrtie, verificăm adevărul şi gata, iei bănuţii.» «Proastă părere ai despre mine», observai eu. «Vrei să urci preţul ?» rîse el. «Da. N-ai cu ce plăti asemenea răspunsuri.» «Treaba ta, le voi afla din altă parte, spuse el indiferent. Apoi ordonă : Oros, deocamdată potcoavele şi jăraticul !» «Adică, spusei, prima dată potcoviţi, şi pe urmă judecă tribunalul ?» «Cam aşa se face astăzi, de, vremuri speciale», zîmbi iarăşi, de parcă ar fi spus o mare înţelepciune. «Şi care ar fi întrebările ?» mă grăbii eu să întreţin dialogul, speriat de apariţia, dintr-o grotă, a unui uriaş, mascat şi el. «Care-ţi sînt turnătorii din sat ? Mă interesează numele, numărul casei, importanţa, vechimea şi modul în care-i plătiţi. Să nu-mi vorbeşti de conştiinţă, că îţi mut fălcile. Ce turnător aţi trimis în rîndurile noastre ? Cum vă transmite informaţiile ? Dacă-mi umbli cu baliverne, te costă. Repede, scurt şi concis ! spuse Sterian. Cîţi soldaţi are Brainea, de ce armament dispune şi de cîte maşini. Cine ştie că eşti aici ? Ce produce fabrica „*7 Noiembrie*“ la Secţia S ? Uite pe acest magnetofon, înainte de a trece la alte două întrebări, faci un apel către Coza şi Brainea să vină imediat în sat. Am să-ţi dictez textul.» «Pe urmă mă împuşti, nu ?» îl întrebai cu răutate. «Nu, pe cuvînt.» «Bine, îl aprobai. Dă-mi magnetofonul şi spune-mi la cine să mă adresez pentru transfer.» Cu o imprudenţă copilărească, Sterian s-a apropiat de mine, iar eu, fulgerător, i-am înfipt mîinile în gît şi mi-am dat drumul pe spate. Astfel, înlănţuiţi, ne-am rostogolit în prăpastie. N-avusesem de ales, orice le-aş fi spus, tot mă lichidau. Pe cuvîntul de onoare al unui criminal nu poţi merge nici pînă la WC, să-mi fie cu iertare. Şi, de fapt, pentru asta venisem, n-avea rost să mă tînguiesc. Strînsesem cu toată puterea. Nici o împuşcătură în urmă, nimic. Am impresia că, la puţină vreme, am ameţit, după care m-am trezit în spital, cu clavicula şi nişte coaste rupte, cu capul şi spinarea ferfeniţă. Se zice că am rămas în viaţă printr-o minune. Mă găsiseră nişte ciobani, eram inconştient, numai sînge. Zăceam, curios, aproape de mal, în vîrful unei tufe de alun. Asta au declarat ei la anchetă. De Sterian nu ştiau nimic, nu-l văzuseră, cît i-au întrebat. Probabil că mi s-au desprins mîinile de pe gîtul lui în timp ce ne prăbuşeam. Am scăpat, asta e important, însă nu-mi dau seama ce m-a ţinut în viaţă. Istoria asta se petrecuse vara, în august, iar Sterian n-a mai apărut pînă-n primăvară. Toţi eram convinşi că e mort, treabă pe care, de altfel, i-am dorit-o din suflet. După trei luni de spital, m-am prezentat iarăşi în Arini, contrar aşteptărilor lui Măgureanu, dar curios, şi spre neliniştea lui Coza. Actul meu de curaj făcuse o bună impresie. Elogiile, articolele, laudele prin toate şedinţele îl incomodaseră ; se vedea, probabil, ameninţat, îi era frică pentru post sau, în egală măsură, nu-i convenea să aibă cineva în raion mai mare prestigiu decît el. La prima întîlnire după spitalizare, mă întîmpinase rece, distant, încît a trebuit să consum foarte multe laude, kilometri, pentru a-l îmbuna puţin. Atitudinea lor m-a uimit la început : eu mi-am riscat viaţa

și ei s-au întristat că am scăpat ! Nu luptam oare pentru aceeași cauză ? Adică : dacă n-aveam succese era rău, iar dacă aveam, era și mai rău ? Cum trebuia să mă port ca să nu-l supăr pe un șef care strîngea cu dinții de scaun ? Brainea îi ținuse isonul : atrăsesem atenția asupra banditilor, dovedisem că nu e de glumit cu ei, dar că pot fi prinși, or, și lui i s-a trimis un tînăr ofițer, Luțea, cu care tu și Melania v-ați fi înțeles de minune. Era meseriaș priceput, însă mare gargaragiu, ca voi, se bălăcea în vorbe și-n demonstrații, iar cu supușii, fără deosebire, se purta de parcă socialismul ar fi fost construit și pe Lună, nu învățase că mulți printre care se învîrtea erau împinși înainte de interes, ură și fățărnicie, că noi ducem o luptă aspră, necruțătoare. Evident, merită să fii om de treabă, dar după ce știi că ți-ai lichidat dușmanul, or atunci era greu să-ți dai seama cîți prieteni ai și cîți dușmani într-un sat în care se zice că țărăniștii veniseră cam des. De fapt, ți-am mai spus, nici pe nevastă-mea n-o încurca grozav conștiința revoluționară. A stat, sărmana, zi de zi la spital, era lîngă mine în clipele cînd pluteam între viață și moarte, dar după ce mi-am revenit, de la cîteva reproșuri simple, a ajuns să mă facă troacă de porci, pentru că, încet și sigur, pe la raion, mai ales, se vîntura ideea că n-aș fi fost la Sterian și că, beat fiind, m-am bătut cu niște țărani. «E vai de capul tău, spunea Florica, te-ai făcut de rîsul lumii. Ambițiile ți-au mîncat capul. M-am gîndit că o să ajungi și tu ceva, și, cînd colo, Lazăr te-a trimis să nenorocești oameni, să distrugi obiceiuri și familii. Că am să mă duc eu într-o zi la regiune și-o să-l flocăi de-o să mă pomenească, mama lui de Iudă ! El e nevinovat, curat : stă în oraș, cu „Pobedă", la scară, grasa de nevastă-sa are servitoare, șofer ; el se ocupă de copii, are timp, în schimb, ca să rămînă curat, vă pune pe voi să omorîți, să vă sacrificați și să vă părăsiți familiile. Voi cu conștiința, el cu „Pobeda". Măcar de te-ai alege cu ceva de pe urma conștiinței ăsteia ! El și-a trimis copiii în Franța la școală, că cele din țară nu-s bune, iar fetele tale învață la cel mai prost liceu din oraș și n-are nimeni grijă de ele, tu nu mergi ca alții să le spui profesorilor cîte una.» Nu știu dacă mă poți înțelege, dar parcă toate-mi erau potrivnice. Șocul produs de căzătură mă trezise dintr-un vis greu, cumplit. Fusesem purtat de val, luat din spate și împins, iar eu, în multe împrejurări, mă amăgeam că înot în voie, liber, că sînt un înotător grozav. N-am fost nimic, dar am vrut să ajung ceva, căci înainte de război mă săturasem de mizerie, de vorbe, de minciuni. N-ai de unde să știi cum, atunci, veneau bandele ălea de descreierați : «*Sacrificați-vă, și viitorul va fi al vostru ! Trăiască Legiunea și Căpitanul !*» Căpitanul în sus, Căpitanul în jos, cruci arse, fanatism și debandadă, apel la eroii neamului și imaginea unui viitor în numele căruia niște derbedei ne cereau totul. A venit apoi Dictatul. A fost dezamăgirea dezamăgirilor. Toți curajoșii și vorbăreții au început să se scuze, să dea din colț în colț. Atunci aș fi fost gata să mă sacrific, dar nimeni nu mai avea nevoie de sîngele meu. Pe urmă mi-am spus : ia să termin cu voi, mama voastră de pramatii ! I-am urît cum nu poți să-ți dai seama, aș fi fost în stare să aprind întreaga lume, atît de strîmb făcută, atît de plină de inconștienți și de escroci. Minciună și înșelătorie peste tot : voiai să faci o grevă, să-ți ceri drepturile, și poliția după tine, turnătorul după tine ; la fiecare colț de stradă urechi și ochi ; pe orice afiș, cîte o minciună. Muncitorii-n sus ,muncitorii-n jos. Dar cui îi păsa de ei ? Cui i-a păsat de faptul că eram cum eram ? Nimănui. Să te fure, să te exploateze, asta voiau toți frumușeii și spălații. Cum să nu fi vrut să termin odată cu ei ? Și să știi, n-am stat cu mîinile-n sîn. Socialismul devenea cu

fiecare zi o realitate, şi nimic de atunci n-a putut să-mi zdruncine încrederea în socialism, ci numai în oameni. Sigur, nevastă-mea avea dreptatea ei, şi în acele zile, n-o să mă crezi, mi-am redescoperit fetele. Mă depărtasem cumva de frică, de suferinţă, şi, iată, ele veneau, îmi erau dragi, dar mă purtam cu stîngăcie cu ele, nu ştiam ce să le spun, ce să le întreb, şi ele, la rîndul lor, mă respectau sau, poate, se fereau de mine, păream dracu în persoană. Mai ales cea mare, Florica. Melania, curioasă din fire şi cam obraznică, mă muştruluia după reţeta maică-sii : «Ce rost avea să te arunci în gura lupului, să te baţi cu Sterian ? Te-ai săturat de noi ? N-o să-ţi ridice nimeni monument.» Creşteau, n-avea cine să le ţină în frîu, să le facă educaţie, mamele sînt în dunga lor. Şi totuşi, în loc să-i dau două palme, m-am întrebat la rîndu-mi : «Adică din banca lor aşa se vede ?» Cam gustasem din toate paharele, nu mă mai aşteptau în viitor descoperiri noi, aşa că m-am gîndit că ar fi vremea să trec pe primul plan viitorul lor, să mă sacrific cu adevărat pentru ele din moment ce le-am adus în lume. Cum ? Ca alţii. De ce aş fi făcut excepţie ? Gata, spusei, termin cu sarcina asta cît mai repede şi, pe urmă, adio Arini ! Am fost sigur că le fac un serviciu. Un tovarăş spusese pe bună dreptate : «Fă-i bine omului chiar cu sila, că ţi-a fi recunoscător mai tîrziu, cînd va înţelege binele ce i l-ai făcut.» Aveam eu oare timp să aştept pînă le va intra mintea la cap ? Conştiinţa se dezvoltă mai tîrziu, în urma relaţiilor de producţie, ştii asta. Pe urmă, făceam un lucru nou, neobişnuit. Azi, dacă s-ar pune problema, ar face cursuri pe tema asta, dar atunci noi aveam timp de aşa ceva ? Că n-am fost tocmai blînd, cum îmi reproşai ? Dar viaţa a fost blîndă cu mine ? De asta, în mare, ţi-am şi povestit-o. Nu vrea nimeni să se răzbune. Nici eu. Dar de împiedicat uşor în cineva să ştii că nu mă împiedic. Sau a fost blîndă cu familia mea ? Iar Lazăr m-a trimis oare să mă distrez, sau să-i rezolv o treabă riscantă, pe muchie de cuţit ? Nu s-a gîndit nimeni că ar putea să-mi rămînă copiii orfani. Şi apoi Brainea crezi că se purta cu mănuşi de la povestea cu Sterian ? Pe dracu ! Mereu îmi punea cîte o întrebare de-mi îngheţa sîngele-n vine : «Duminică, zicea el, la ora opt şi un sfert, unde ai fost şi în compania cui ? Ce anume aţi discutat ?» Sau : «Cum se face că atît tu, cît şi Sterian aţi fost observaţi joi, cam în acelaşi timp, în zona Văii Mari ?» Sau : «De ce eziţi să iei poziţie fermă împotriva chiaburilor cutare şi cutare ?» N-aveam ce-i spune, însă am început să scriu ce făceam în fiecare oră şi, mai ales, căutam să fiu cu cineva de încredere. De fapt, odată i-am zis-o lui Coza, tocmai pentru că era şi Brainea de faţă : «Unii se poartă cu mine de parcă n-am face parte din acelaşi partid. De ce trebuie să fiu suspectat de un altul, care are, la rîndul lui, un singur carnet ?» «Fiecare avem misiunile noastre precise, mi-a răspuns Brainea. Şi dacă luăm nişte măsuri de prevedere, este pentru că ne-o cere situaţia concretă.» «Ei, mă gîndeam, de-ar pune Sterian mîna şi pe tine, aşa, puţin, să-l cunoşti ca lumea. Laşi totul în seama mea. dar într-o zi să nu te miri că o să-ţi aprindă sediul pe tine.» Oricum, singura carte ce-mi rămînea să o mai joc era Coza. Trebuia să-i scot din inimă neîncrederea, să-l conving că vreau să plec, că de asta mi-am adus familia cu mine. Cînd îl vedeam, îi spuneam de viitor, îl ţineam mereu în fabrica unde lucrasem, îi explicam cît mi-e de dragă meseria mea, iar el mi-o plasa, fără jenă : «Din păcate, nu depinde de dumneata sau de mine. Pe urmă, vezi, cam batem pasul pe loc, nu eşti prea energic, tovarăşe Radu.» În situaţia asta, te întreb, ce-mi rămînea de făcut ? Îi luasem pe rînd la discuţii, şi, după cîte trei zile de conversaţie între patru ochi, de la om la

om, deveneau înțelegători blînzi. După exemplul lui Măgureanu, toți cică erau de sute de ani în sat, se simțeau răspunzători de obiceiuri, de viitor, de istorie, ca și cum sutele lor de ani ar fi avut vreo valoare, m-ar fi făcut să-mi schimb intențiile. Era necesar să mai aștept încă niște sute de ani pentru a-i lăsa să se convingă singuri ? Și, uite, curios, n-au trecut nici zece ani și nu-i mai recunoști. Știi ce-mi spusese Ciobanu la un chef ? «Nu-mi trebuie pămînt nici să mi-l dai cu forța. Pe cine mai interesează astăzi proprietatea particulară ? Mai pe nimeni. Funcția e totul. Ai funcție ? Ești cineva ! Ești președinte ? Ai întreg pămîntul la dispoziție, cu oameni cu tot». Oamenii au ajuns să fie apreciați după vorbe aici la noi și, se știe, cei ce zic și făgăduiesc multe nu fac mai nimic. Ședința iese bine, dar grîu ioc ! Am fost și rămîn omul faptelor, nu dau doi bani pe gargară. Dar pe Ciobanu eu l-am făcut, nu-i vina nimănui, aveam nevoie de un erou, de cineva care să atragă atenția, să-l pună în umbră pe Măgureanu. Cînd erau horele-n sat, îl împingeam din spate : «Ieși, mă, și joacă și tu, că numai așa te va prețui lumea, dacă faci ca ea». «Nu joc, tovarășe Radu, că aici sînt numai feciorii, cei ca mine, stau pe margini și privesc ori freacă scepticul.» «Ia-o pe notărășiță și-nvîrte-o, să-i vadă lumea chiloții, îi spuneam. Ea e de-a noastră, va înțelege situația.» Notărășița se văita : «Vai, scuze, am febră musculară, să nu mă strîngeți tare, că nu-i indicat», dar îi săreau bucile pînă-n pod, și treaba mergea. Cînd venea Coza în vizită, îl puneam să vorbească. Îi dădusem sarcină lui Poduț să-i scrie discursurile, Poduț, se pare, i-a pasat sarcina mai departe preotului, am aflat asta, însă am închis ochii, voiam să iasă bine, Mitrea era om deștept, care ne-a ajutat în muncă, astfel că, o dată, pînă și nebuna aia a Baicului, după o astfel de cuvîntare, s-a minunat în felul ei : «Măi, trăsni-te-ar, da' luminat mai ești ! Unde ți-o fi stat mintea pînă acum, că și mă-ta și tată-tău au fost proști ca gardu ! Numa nu scuipa în palme și nu-ți face cruci înainte de-a începe să citești, că s-or supăra tovarășii pe tine și te-or trimite la școală și va rămîne satul fără lumină pînă te întorci. Dă-mi să-ți ghicesc în bobi ce vor ăștia cu tine și unde vei ajunge !» Pe urmă, cînd rămîneam numai noi, după ședință, la Poduț, Ciobanu cînta grozav, încît și Coza îl luase la ochi. După ce rezolvam cu plăcintele, treceam la vin, și din pahar în pahar, Coza se încrîncena, îl lovea cîte o furie necunoscută, scrîșnea din dinți, înjura în sec, ca apoi să-mi amintească de el : «Unde-i tovarășu cu problema muzicii ?» La vederea lui se însenina, iar după vreo cîteva melodii îl oprea și continua el pînă adormea. Asta, în cazurile cele mai fericite, căci, uneori, o sfîrșea tot cu nervi, în afară de doamna Sofica, soția lui Poduț, sau de tovarășa Bindea, nu suporta pe nimeni în jur. De fapt, Sofica asta pe mulți a bucurat la viața ei, mai ales pe Mitrea, pe atunci om sănătos, cu tragere de inimă la femei. Azi e beat mereu, nu știu cum a ajuns să se piardă așa. Nu demult l-au chemat popii lui la post și rugăciune, că altfel nu s-ar fi trezit deloc. Și era singurul dintre toți Măgurenii care nu avea cu nimeni nimic, era săritor, harnic, iubit de lume, căci moșu, după ce și-a nenorocit feciorii, a devenit de nesuportat : făcea pe eroul, pe martirul, încît părea că anume și-a sacrificat copiii numai să poată să se văicărească deschis, să se mențină-n centrul atenției, să distragă oamenii de la drumul lor, de la gospodărie. Seara cobora la crîșmă și, singur la masă, începea să ponegrească socialismul : «Radu ăsta, spunea el, n-are pic de respect pentru credință și pentru om. Parcă-i la mă-sa acasă. Nu numai că ne ia pămîntul, sudoarea noastră și a strămoșilor, dar ne vrea și păgîni. Iar noi stăm și-l suportăm,

ducem tot ce ne pune-n spate, își bate joc de noi, și totuși îl răbdăm, ne calcă pe spinare, ni se așază în vîrful capului și tăcem, nu scoatem o vorbă, răbdăm. Și este slab. Numai oamenii slabi, fără siguranță și încredere în ei ordonă, nu suportă altă părere, orice vorbă îi atinge, nu reușesc să vorbească deschis. Radu e slab și de aceea vrea să ne îngrozească.» Îți dai seama, asta se cheamă instigare și calomnie. Sigur, nu credeam atunci în Dumnezeu, însă-mi era frică de el. Pe mine, dacă aș fi avut timp, m-ar fi distrat predicile lui, dar pentru alții ele erau dăunătoare ; de aceea, cînd l-a reținut Brainea pentru cercetări, am răsuflat liniștit. De fapt, reținerea lui era întemeiată : să vedem cine-i va mai ajuta pe băieți cu bani ! O să-și lase ei mama singură ? O să suporte absența tatălui lor ? Prostia a fost că la anchetă n-a vrut să recunoască nimic, era mut, surd, sfida, ba, în plus, l-a nenorocit în bătaie pe un anchetator, iar pe Brainea l-a scuipat pur și simplu. Drept să-ți spun, nu mi-a părut rău. Atunci, după ce mă legaseră de stîlp el, în locul unei încurajări tovărășești, mi-a făcut morală, m-a umilit : «Păi dacă umbli cu capul în nori ! Ce fel de om ești de te lași dezbrăcat pentru a doua oară ? Umblă, tovarășe, în pielea goală, dacă așa-ți place ! În loc să-ți organizezi mai bine oamenii, te plîngi ! Ai posibilități locale suficiente, acționează». El avea și mai mari posibilități și totuși moșu i-a pus ștampila între ochi. Să vadă și ei cu cine am de lucru, să simtă că nu-mi era ușor să mă descurc cu oameni capabili de orice. După ce bandiții au furat un avion sanitar și au răspîndit cu el manifeste, Brainea se îmblînzise cu mine, a devenit foarte înțelegător. Știa că mă ajuta o bună parte a populației, dar, totuși, nu reușeam să aflu cine anume îi aprovizionează, cum se descurcă, cine-l informează pe Sterian asupra mișcărilor noastre și, desigur, unde anume se ascunde. I-am spus lui Mocanu să-mi facă, strict confidențial, o listă exactă a celor care-i fuseseră prieteni, făcuseră parte din vreun partid reacționar și, în sfîrșit, a oamenilor care ar putea fi cumpărați de bandit. L-am pus apoi la treabă : «Măi Mocane, îi spuneam, tu ce crezi ? Ar putea fi cutare ?» El îmi înșiruia o listă de încă zece, și nopți întregi păzeam ca un descreierat, în vreme ce Sterian se ținea de jaf. Oprise, îmbrăcat în uniformă de milițian, o cursă, jefuise oamenii, apoi, ziua în amiaza mare, s-a plimbat cu ea prin centrul comunei, a mers chiar la oraș. La plecare a scris o chitanță prin care lăsa în seama viitorului guvern plata obiectelor furate, benzina și restul despăgubirilor. Din cele scrise reieșea că oamenii trebuie să fie mîndri că au avut cinstea să-l ajute pe el, eliberatorul și luptătorul pentru democrație. În sat, ce să vorbim, lumea era plină de chitanțe. Mai tîrziu, după ce am prins pe primul bandit, am aflat numele tăinuitorilor, care, nefericiții, s-au odihnit din cauza fricii lor cîțiva ani. S-a anunțat însă vizita în comună a tovarășului Lazăr, și Brainea mai ales a început, în sfîrșit, să intre în viteză. A trimis în Arini o serie de tovarăși, pe locotenentul Luțea, și astfel a trebuit să ne căutăm un sediu nou. Firește, cel mai sigur era la Măgureanu. Rămăsese doar baba, or, eram convinși că băieții nu-și vor distruge, la o adică, propria lor casă, nu vor risca să o atace, fiind și mama lor cu noi. Pe de altă parte, bătrîna, supravegheată neîntrerupt, n-avea cum să le trimită bani și alimente. În perioada respectivă, am cercetat-o bine și, n-o să mă crezi, mi se făcuse chiar milă de ea : părea că nu vedea și n-auzea, era bolnăvicioasă, nebună, oricum, nu știa decît să plîngă și să te repeadă prostește, cînd îți era lumea mai dragă. De fapt, înainte de a ne muta noi, stătuse la ea tovarășa Bindea, o activistă U.F.D.R. O întrebam zilnic : «Ce crezi,

cum ți se pare baba ?» și ea îmi spunea : «Nu-mi pot face o impresie, e țăcănită, asta e sigur, și suferă. Nu are habar de copii, pare să creadă că au murit.» Îți dai seama cîtă perversitate este în neamul ăsta? Chiar și eu încercasem să-i vorbesc frumos, periodic îl rugam pe popă să o vadă de boală, să-i dea injecții, iar ea își ținea taina și juca teatru sub ochii noștri ! Cu mine nu prea îndrăznea ea multe, însă Lupșe îi ferea cărările, o credea nebună de legat ; de fapt, era gata să-l nenorocească de cîteva ori, voise să-l lovească la părțile sensibile. De unde să fi știut noi că baba își păzea odrasla aflată în pivniță, în spatele unui perete fals ?! Din milă pentru babă m-am gîndit că n-ar strica să-și caute copiii și să-i lămurească să se predea — singura soluție de a scăpa cu viață. O trimiteam noapte de noapte să strige, să-i cheme ; uneori o mai durea gura, răgușea, dar efortul ei putea însemna viața lor. Ce-ai fi vrut mai mult ? Crezi că s-a întîmplat ceva ? Nimic. Un singur glonte, un țipăt, o frunză nu se mișca, nu le-ar fi păsat de mama lor nici dacă aș fi tăiat-o bucăți. Frică ? Reținere ? Cînd e vorba de cineva apropiat, treci prin foc și apă, nu judeci cu mintea, ci cu sufletul. Îl izolasem pe Măgureanu, bătrîna rămăsese singură, Carol, ascuns, trebuia îngrijit, dar nici că le păsa de ea, n-au trecut pe acasă, n-au încercat să se întîlnească în altă parte, nimic... Tăceau ca piatra. Sigur, toți tăcem ; că taci de frică, de tristețe, de lene, tăcerea e una și aceeași : cauzele sînt diferite. Ești închis în tine ca o bombă, îți păzești vorbele. Dar uneori crăpi, izbucnești, te ia gura pe dinainte și-ți dai drumul, nu-ți pasă, se duce dracului judecata, nu mai poți suporta greutatea tăcerii. Ei, bine, prefăcuții n-au scos un sunet, baba urla în zadar, îi chema cu suflet convinsă că numai predîndu-se pot scăpa. Am astăzi impresia că cei doi, fugiții, își urau părinții pentru că-i împinseseră în brațele lui Sterian, altfel nu-mi explic. Un singur gest au făcut mai omenesc : din Constanța și Brașov au trimis niște scrisori cum că s-ar fi angajat pe un șantier : voiau să ne deruteze, dar, zic eu, și să-și scutească părinții de cercetări. Din păcate, însă, au fost văzuți de mai multe ori de către Mocanu, care l-a băgat la idei pe Brainea : «Cum dracu se face că-i vezi numai tu ? îi spusese acesta. N-ai cumva niște legături cu ei ? Ne minți din dorința de a-ți face merite ? Dacă într-adevăr i-ai văzut, de ce n-ai încercat să-i reții ? De ce n-ai mobilizat și alți oameni să te ajute ?» Din clipa aceea omul a tăcut, n-a mai scos o vorbă, dar lui Brainea nu-i păsa, ne făgăduia mereu că a pregătit o lovitură de pomină, încît vom rămîne cu gura căscată. Lovitura era unul Pungan, fost om de casă al lui Sterian, maestru de vînătoare și tot ce vrei. Ăsta se angajase să-l descopere pe Sterian ; printre altele, Brainea îl făcuse morar. Mizase totul pe el. Într-o zi, însă, omul a dispărut. S-a găsit sînge în colibă, cîinele îi fusese ucis ; nu exista nici o altă urmă, așa că la toți li s-a părut o înscenare, erau siguri că a fugit la Sterian. Nici un semn de luptă, nici o groapă, nimic ; pe rîu, nici un cadavru, în schimb, urmele urcau pe munte, ca deodată să se piardă pur și simplu, încît anchetatorii spuneau : «Ehei, tehnică modernă, au șters urmele, înseamnă că a luat contact cu Sterian, că la cer nu s-a putut înălța !» Sigur, a fost interogată familia, că doar omul nu-și putuse lăsa, dacă era normal, cei opt copii pe drumuri. Cine spusese ? De unde știuse Sterian afacerea asta, n-am aflat sigur niciodată. Se crede că de la un funcționar de la sfat, Ciupică, și el un încuiat și un credincios de părea că e modelul modelelor de respect al datoriei. Pînă la urmă,

s-a aflat adevărul : Pungan a fost omorît tocmai de către sluga fostului său șef, care nu-i putuse ierta «trădarea», deși bietul om nu ne servise nici măcar o informație. Aici a fost dat dracului Ciupică : el cu Lupșe aveau grijă de femeie, însă lucrase în așa fel încît îl uimise pînă și pe plutonier, care-mi spunea de fiecare dată : «Ăsta om, domnule ! Muncește cu o conștiinciozitate exemplară, cu un atașament desăvîrșit.» Vezi cum sînt oamenii ? Asta era, dar nu părea, pe cînd Pungan, sărmanul, părea, dar nu era. Iar apoi, cu nevastă-sa : mulți riscau să-i ducă mîncare, o ajutau cum puteau, însă cînd era vorba să scape de belcaua belelelor, Sterian, le era frică să spună că l-au văzut. Dar și femeia lui Pungan : nu se lăsa datoare, era foc de harnică, i-a crescut pe toți, azi au facultăți, sînt cineva. Pocăindu-se, spre a șterge urma bătăilor pe care i le dăduse și pentru că-l omorîse tocmai el, Ciupică, după ce s-a întors de la închisoare a cerut-o de nevastă, a vrut să-i îngrijească copiii. Femeia însă l-a opărit, l-a nenorocit, dar, porcul de bandit, nu s-a dus din sat, stă, în ciuda tuturor, și se joacă de-a sesizările ! Ăștia ți-s oamenii ! Trăiești atîta vreme cu ei, ai impresia că știi ce-ți vor spune și peste un an, cînd, în realitate, habar n-ai ce ascund, ce gîndesc și de ce sînt în stare. Un lucru am vrut să te fac să înțelegi din întreaga poveste : că nu mi-a fost ușor, stăteam ca pe ghimpi, mai mult singur și cu atîtea sarcini, încît n-aveam vreme să răsuflu. Și mai era ceva : sosirea tovarășului Lazăr, erau alegerile, trebuia să-l propunem candidat, urma deci să vină de cel puțin două ori. În ce mă privește, doream să ies bine : acum sau niciodată. Aveam posibilitatea să-i dovedesc că exist, că muncesc, că îmi îndeplinesc sarcinile și că, la rîndul lor, și ei au unele obligații față de mine. Firește, nu mă plîngeam, era ce să raportez : gospodăria se făcuse, reparasem o șosea, înființasem diverse cercuri : agricol, de lectură, de constituție, se clădiseră numeroase case noi, munceam la un cămin cultural, impozitele se strîngeau, greu, dar se strîngeau, dușmanii erau identificați și clasați după vini, în sat apăruse primul tractor, iar misticismul era în scădere. Sigur, rămînea Sterian, dar asta era treaba lui Brainea și Lupșe. În cîțiva ani oamenii erau alții, nu mai semănau cu cei din trecut, deși conștiința se dezvolta mai încet, așa că încă era necesar să-i pregătesc, să nu mi se șteargă dintr-o prostie a cuiva întreaga muncă depusă. În Coza, de asemenea, intrase frica, iar Brainea se hotărîse în sfîrșit să facă cîteva raiduri de intimidare prin munți. Primirea a decurs în bune condiții, era și Coza de față. Ciobanu și o învățătoare i-au dat pîinea și sarea, atîta doar că tribuna atît de strașnic păzită nu mai putea fi folosită din cauza ploii. «De fapt, îmi spuneam, bine-i și așa, a văzut-o, asta a fost esențialul, iar apoi mi se reazimă careva de salcîmii aduși cu o zi înainte și, cum pămîntul e umed, se pot răsturna peste ăștia, de rămîne regiunea văduvă, iar pe mine mă iau de sabotor. Și nu știu cînd mai văd soarele.» Coza l-a salutat respectuos, apoi i-au fost prezentați ceilalți. La mine s-a oprit puțin. «Noroc, tovarășe Radu, mi-a spus. Apoi l-a întrebat pe Coza : Cum se prezintă acest tovarăș ? Muncește bine sau e cum spun reclamațiile ?» Am înghețat de tot, zîmbetul lui curios, mai mult conspirativ, nu mă domolise ; noroc cu Coza : «Bine, tovarășe Lazăr.» «Să muncești și mai bine, tovarășe Radu !» mi-a spus și a plecat mai departe. În clipa aceea mi-a venit să urlu. «Atîta ? Doar atîta ? Pentru aceste vorbe mi-am riscat eu viața ?» Însă, înțelegi, nu vorbea activistul, ci tatăl care era departe de familie, care avea două fete ce întîmpinaseră

greutăţi la şcoală. Faţă de propria-mi conştiinţă eram împăcat, şi asta era esenţialul, însă, vezi, sîntem şi oameni, cu necazuri şi tristeţi. Mizam că masa de seară va schimba raporturile, ne vom apropia şi discuta pe larg, mai ales că ăştia aduseseră de la raion nişte ospătari, vreo cîteva soliste de muzică populară şi uşoară, una dintre ele cînta perfect în ruseşte, se pregătise şi el, era cazul... Lucrurile se desfăşuraseră perfect, îi plăcea organizarea, pînă cînd Bălan, actualul director al Liceului «Decebal», pe atunci simplu învăţător în Arini, s-a înscris la cuvînt. Trăgea în mine, dar şi în ăştia de la raion, ca în hoţii de cai. Că se fac abuzuri, că unii oameni au fost constrînşi să intre în gospodărie, că nu se iau măsuri energice împotriva lui Sterian, că ne cam dăm la oameni, încît nu se ştie de cine le este mai teamă, că socialismul se face cu oameni şi pentru oameni, că tragem la măsea, că a fost ştrangulat dreptul la opinie. Ei, cît vorbise de noi, lui Lazăr îi plăcuse, dar cînd i-a venit rîndul, a uitat să noteze, îşi rodea creionul şi-l privea cu albul ochilor. «Regiunea, în loc să controleze, să prevină abuzurile, să aplece urechea la ce zic oamenii, rămîne surdă. Mai degrabă ajungi să fii primit în audienţă în Bucureşti decît la tovarăşul Lazăr, aşa că nu-i de mirare...» Lazăr, nervos, l-a întrerupt : «Păi de ce-s eu aici ? Nu ca să vă ascult părerile ? Dar de ce n-ai sesizat în scris ? De ce n-ai venit la mine personal ? spuse el, ca după o scurtă pauză să-l întrebe, apăsînd pe fiecare cuvînt : Oare luarea dumneavoastră de cuvînt nu aduce a instigare ? Crezi cumva că eşti suficient de matur din punct de vedere politic ?» Bălan nu s-a speriat : «Da, i-a răspuns. N-am făcut decît să vă spun ce cred, în cadrul cel mai potrivit cu putinţă. Asta-i părerea mea ! Un lucru mi-aş permite să vă sugerez, a mai adăugat el. Dacă tot vorbiţi atîta de ţăranul român, încercaţi să-l şi cunoaşteţi mai bine. E un om harnic, blînd, răbdător, cu o dragoste de ţară neînchipuită. Or, de cîte ori a fost cazul, a dat un preţ de sînge foarte mare, fără să fie obligat, a făcut-o singur, nesilit de nimeni. Dacă mecanismul de aici, din Arini, nu mai răspunde la comenzi, înseamnă că undeva s-a produs un deranj. Poate că oficialităţile au ceva de spus sau poate că ţăranii vor să vă spună dumneavoastră ceva.» A fost aplaudat nebuneşte, minute în şir. Ne-am ridicat imediat să-l combatem, să dăm explicaţii, însă Lazăr n-a mai dat nimănui cuvîntul, a tras concluziile şi a ieşit nervos ; fusese profund nemulţumit. Coza, să nu mai vorbim ; urla pur şi simplu : «Am să scot eu untul din el, numai să se care ăsta !» Dădea vina pe mine, din simplul motiv că era din comuna mea şi nu-l pregătisem. Poduţ şi Lupşe tremurau : «Primeşte el lemne de foc cînd mi-oi vedea ceafa !» spunea secretarul. Singurul care nu pricepea ce s-a întîmplat era Mocanu, secretarul organizaţiei de bază : «De ce s-a supărat ? Ce rău a văzut în asta ? Că şi pe Dumnezeu îl înjură oamenii, or pe tovarăşul Lazăr nici măcar nu l-a criticat.» «Mă, îl luase Lupşe, ţie nu-ţi place ce pită mănînci ?» «N-are decît să vină el să sloboadă taurii la vaci ! i-a răspuns Mocanu. Dar şi aici trebuie să ai pricepere ,că altfel îţi scot maţele. De ce să se supere ? Păi noi, ţăranii, ce sîntem ? Sluţi, surzi, inconştienţi ? Şi n-am făcut decît să respect statutul partidului. Critica de jos în sus.» Coza însă s-a pus serios cu carul pe Bălan, care, prinzînd gustul opiniei din popor, nu scăpa o singură dată ocazia să caute nod în papură. La oameni le plăcuse şi, dacă ar fi fost după ei, l-ar fi făcut şi preşedinte, şi secretar obe, şi popă, şi notar. «Mă, tovarăşu, îi spusese Coza, de ce nu înţelegi că şi noi sîntem pentru democraţie, dar în situaţia de aici nu-i încă momentul ? Pînă nu-l

prindem pe Sterian și pînă nu aducem întreaga agricultură pe calea socialismului, trebuie să rămînem strîns uniți. Pentru că ce cîștigi ? Îl critici pe tovarășul Lazăr în față, iar el se supără și nu mai face nimic pentru comună. Trebuie să procedăm în așa fel încît să-i facă plăcere să mai vină !» Sigur, undeva avea dreptate : Coza se legase atît de mult de satul nostru, încît a dispus să se repare șoseaua pînă la raion. Și cine crezi că a contribuit în mod decisiv ? Chiar Poduț, așa cum îl vezi, fără personalitate, supus, fraierit de nevastă-sa cu popa și cu o sumedenie de alți tovarăși, căci doamna Sofica era o bucătăreasă grozavă, iar tovarășul Coza, ți-am spus, era nebun după plăcinta ei creață și după vișinată. Dar Bălan o ținea una și bună : «Dacă-i obișnuit cu ideea că noi trebuie să le facem lor plăcere și nu ei nouă, atunci s-a dus dracului șandramaua, înseamnă că atîția oameni și-au dat viața degeaba, sau au stat la pușcărie fără rost. Oamenilor nevinovați n-au de ce să le pese de adevăr. Și în fond ce vrea? Să fim egali sau stăpîni și slugi ?» Evident, nu punea tocmai just problema, pentru că, totuși, Lazăr era Lazăr, iar Bălan — un învățător oarecare, și cît am fi de egali, unii au sarcini mai importante, răspunderi mai mari, nu intră în discuție. Vreau să spun că nu era practic, aia era realitatea de atunci și el trebuia să stea cu picioarele pe pămînt. Vezi, ce ciudat, unii, deși tineri, simt sau presimt adevărul, mersul vremii ; alții, ca mine, au nevoie de lovitură după lovitură pînă li se deschide mintea, pînă ajung unde trebuie. Dar eu dacă spun : ia să-i dăm puțin prin focul criticii pe îmbogățiții ăștia, pe cei ce au uitat cum arată o lopată sau un ciocan, nu sînt crezut, mi se rîde în nas, lumea crede că de aia o fac, deoarece am căzut. Și crede prost... Mai tîrziu, s-a întîmplat cum am prevăzut. Bălan a primit alte sarcini, pentru că, la o inspecție făcută de Lazăr și Coza, l-a repezit pe *primul*, care făcuse niște observații asupra lecțiilor. «Drept ce ne luați ? i-a spus. Considerați masele ca o turmă de ignoranți, cărora le dați cu picătura din puținul pe care-l știți și voi ? De ce ? Cum v-a venit lumina asta și de unde ? De unde acest dispreț ? Ce ai dumneata în plus față de omul care trece acum pe stradă ? Puterea ? Dar puterea în numele cui ți-o exerciți ? Puterea fără inteligență nu duce nicăieri. Îți pun aici, pe loc, zece întrebări simple din lecția predată, și dacă-mi răspunzi la una singură, mă spînzur ! Atunci ? Ai uitat de unde ai plecat și ai impresia falsă că ești veșnic ? ! «Revin însă. Seara aceea a fost foarte cenușie. Lazăr nu s-a întors imediat la regiune, cum ne așteptasem, a rămas la masă, unde tăcea, ne cerceta pe fiecare în parte cu niște ochi de gheață. Mîncarea bună, multă, îl nemulțumise, o lăsase în farfurie după prima înghițitură ; nu protestase, însă o împinsese cu scîrbă. Băuse doar țuica și rămăsese mut la toate încercările lui Coza de a-l îmbuna. Acesta, speriat și nervos, muștruluise ospătarii, soliștii, ca, pînă la urmă, disperat, să cînte el. Nici vorbă să-l aplaude ori să-i aprecieze măcar bunăvoința. După o lungă tăcere, a început să-l ironizeze : «De asta ești bun ! În loc să te îngrijești de raion, de nivelul politic al oamenilor, îți arde de cîntat.» «Credeam că între noi, la o masă tovărășească, se mai poate și rîde, i-a răspuns Coza. Dar dacă considerați că am greșit, îmi fac imediat autocritica.» «În sfîrșit, asta o așteptam !» a spus Lazăr și a plecat, fără să mai scoată o vorbă. «Dacă îi mai pune Sterian un singur cui sub roată, nu ne mai ajunge Marea Neagră să ne spălăm», spuse Coza după plecarea lui Lazăr. Era foarte indispus, nervos și, drept urmare, s-a legat de mine, că n-am făcut asta, că n-am făcut aia, iar

eu, împietrit de nervi, decepționat, tăceam, deși îmi venea să fug. Toate speranțele mi se duceau dracului, văzînd cu ochii ; nu mă mai cunoscuse, între mine și Lazăr se interpuseseră anii și funcțiile. Ce-mi rămînea de făcut ? Să-mi termin treaba pentru care venisem și, desigur, să fac în așa fel încît să mă mulțumesc pe mine însumi, să am grijă de sufletul și familia mea. Pornisem pe un drum bun și, bun sau rău, mă aflam pe el, nu se făcea să-mi las munca neterminată. Și dacă ăștia se purtau astfel cu mine, care eram totuși cineva, de ce să fiu eu ușă de biserică, de ce să permit ăstora, care erau bandiți, să-și facă de cap ? N-aș fi putut pleca imediat, chiar dacă m-ar fi pedepsit. Aveam o datorie la Sterian și o vorbă cu copiii lui Măgureanu, care mă umiliseră : nu țineam decît să-i arăt bătrînului că de dragul unor ambiții deșarte își sacrificase copiii, iar oamenilor adevărata față a celui ce-i înșelase atîta amar de vreme. Nu mi-a plăcut niciodată să am conturi neachitate, n-am rămas dator și nu credeam că voi mai sta mult prin sat, bandiții nu puteau rămîne ascunși și nepedepsiți la nesfîrșit, adevărul iese la suprafață pînă la urmă, nu există, nu mai are cum să fie tăinuit multă vreme.

Sigur, n-am uitat o clipă ce mi-ai spus cînd ai intrat în casă. «Da, trebuia să verific, din simplă curiozitate. Te ajut, perfect, dar am obligația să văd cu cine lupți, cu cine-ți mănînci energia, nervii, să mă conving ce dușmani ai, cît sînt de puternici. » Nu mi-ai spus încă ce crezi despre Carol, și nici nu mă interesează ; recunosc, are miere în glas, și chiar de asta nu vei afla niciodată cîtă murdărie se poate ascunde uneori în spatele vorbelor pentru care te dai în vînt. De fapt, să știi, nu există vorbe, ci fapte. Nu-ți cer să-ți spui părerea, treaba ta, nu te rog decît să nu uiți nimic, absolut nimic, să pui faptele față în față, să le judeci singur, fără să uiți o clipă pentru ce luptam eu și pentru ce luptau ei. Probabil că dacă te-ai fi gîndit din întîmplare măcar la asta, nu ezitai. Uite, chiar acum îmi trece prin minte o idee : astăzi, pînă și condamnatul la moarte, pe cel care a făcut atîtea porcării, încît nici el nu mai crede că merită să trăiască, îl asculți cu atenție, îi dai posibilitatea să se apere, să se explice. Dacă ăsta este motivul vizitei la Carol, atunci te admir, înseamnă că gîndești, ești omenos, deși aici nu-i vorba de moarte sau de altceva, ci de dreptate. Legile revoluției sînt altele, deosebite de ale construcției pașnice ; atunci n-aveam vreme de taclale, ori-ori, asta era. N-ai cum să le afli, nici chiar din cărți și nu ți-aș fi amintit de ele dacă nu m-ar fi pus pe gînduri cele ce mi-ai spus atunci : «Știu fiecare amănunt, apără-te !» Nu-i dădusem importanță, însă, iată, mă întreb uimit : de ce în fața ta ? Cine-i fi tu oare de-mi ceri atît de categoric ? Nu lua în grav întrebările, am glumit ; un lucru e totuși trist în istoria asta : ce am ajuns, Doamne, încît trebuie tocmai eu să mă apăr ? Și pentru ce să fiu obligat la asta ? Dar, mă rog, dacă așa e regula ! Mai sînt, fiindcă veni vorba, cîteva amănunte : a trebuit să-mi apăr viața, familia și totodată noul drum pe care am pornit. Să admitem că uneori am fost nedrept. Dar oare toți s-au purtat frumos cu mine ? Au fost respectuoși ? Eu îi chemam la ședințe, să știe pe ce drum mergem, ce-i așteaptă, iar o parte veneau și jucau cărți ori beau țuică. Eu îi chemam la sediu să împărțim cîștigul, iar ei nu voiau să-l ridice ori trimiteau copiii. Dar de pe cîmp de ce mereu aceiași oameni n-au vrut să-și strîngă recolta ? De ce ? Asta-i viața, n-ai ce face. Tac și își văd de treabră, de parcă n-ar fi satul lor, interesele lor în joc. De ce treci printre oameni și să nu te salute, să nu te cunoască, să-i simți că nu vor să discute în nici un fel cu tine ? Poți să-mi reproșezi ceva ? Satul e frumos, socializat, plin de

casc noi şi de tot ce trebuie, eu trăiesc, iar în familia mea ai intrat chiar tu , o cunoşti. Cît despre victime... Comunarzii s-au bătut cu flori ? În Rusia a fost, în octombrie, horă sau o încleştare nemaipomenită ? Faptele mele nu pot fi despărţite de acele zile care, dacă au fost ele curate, sînt curat şi eu, un simplu şi disciplinat luptător. Altceva n-am de adăugat, acesta este modul în care ar trebui să gîndeşti. Cît despre Măgureni, îţi povestesc doar aşa, nu ca să mă apăr, ci pentru a afla şi tu detalii, să înţelegi vremurile, să-ţi faci o idee despre cît de absurzi şi de orbi erau cei ce aparţineau claselor sortite dispariţiei. Înainte de a ajunge la fraţii lui Carol, să-ţi povestesc un episod. Ţi-am spus că Lazăr ne băgase în sperieţi. Ne-a chemat la regiune şi ne-a făcut un scandal de zile mari : De ce nu intensificăm munca, de ce stăm atît de prost cu nivelul politic, unde ne este activitatea, cum o dovedim ? Nu-i ieşeau din cap vorbele învăţătorului, ăsta ne-o făcuse la toţi cu democraţia lui. Ei bine, Brainea, Luţea, eu, Lupşe, o grupă de voluntari din Arini şi, desigur, soldaţii veniţi în sat am încercuit Muntele Stînii, unde presupuneam că ar putea fi Sterian. Mai înainte de asta, însă, cu un curaj exemplar, tovarăşa Bindea şi un grup de ţărani făceau pe geologii, căutau cică minereu, şi au dat de ceva urme, li se părea suspect muntele. Ciobanu, cercetînd el cum ştia, prin sat, din vorbă în vorbă, aflase tot despre muntele ăsta prăpăstios, greu accesibil. Ne-am hotărît atunci să-l străbatem pas cu pas, astfel că, zile întregi, am stat acolo păzind sursele de apă, căutînd grotele de pe versantul dinspre rîu. Era o expediţie cam improvizată : nu ştiam cîţi bandiţi sînt, ce arme au ; înfuriaţi de actele lor de vandalism, riscasem însă, şi, mai uşor de cum ne-am aşteptat, au căzut trei, adică doi, că ultimul a venit la noi singur. Pe primul l-am ras tocmai eu. Intrat în luptă, mă încălzisem binişor şi, de ce să nu recunosc, mă împingea o furie nemaipomenită. Pînă cînd să mă tot cicălească ăştia la cap ? «Ce-ţi pasă, mi-a zis Brainea, tu te-ai văzut de atîtea ori cu Sterian, încît pun pariu că v-aţi împrietenit. Cine ştie ce surprize ne rezervi tu, Radule ? ! Altădată păreai mai dîrz, mai intransigent cu duşmanul !» Era, zicea el, o glumă, dar eu i-am răspuns de data asta cu aceeaşi monedă : «Te bag în mă-ta, tovarăşe Brainea !», dar am şi întins-o ; ar fi fost în stare să mă lege. Ore întregi, cu băgare de seamă, cînd tîrîş, cînd la pas, am ajuns, împreună cu Lupşe şi încă unul, în zona unde-l întîlnisem pe Sterian. Controlînd piatră cu piatră, pînă cînd am auzit, la vreo 20 de metri de unde mă aflam, o mişcare curioasă, paşi sau cam aşa ceva, oricum, o pietricică se rostogolise ; repede de tot m-am adăpostit după o stîncă şi am strigat : «Mîinile sus !» Nu mi-a răspuns nimeni, şi atunci, fără să mă gîndesc, am tras. După prima rafală, am priceput că nu mă înşelase auzul, cineva fugea spre vale. În aceeaşi clipă am pornit după zgomot, somînd şi trăgînd la întîmplare. Bineînţeles, se alarmaseră toţi, pădurea se umpluse de zgomotul armelor, o bună parte din oameni veniseră în ajutor, însă, din păcate, eu mă îndepărtasem, nimeni nu mă sprijinea, nici un pas în urmă, mi-am dat seama de asta cînd gloanţele banditului îmi vîjîiră pe la urechi ; era în faţa mea, ascuns după o stîncă, iar eu, nimerit din întîmplare după alta, îi auzeam răsuflarea, îi vedeam ţeava armei căutînd un loc potrivit de sprijin. Am început să-l ocărăsc, să-l scot din fire, însă la fiecare vorbă a mea trăgea prosteşte şi nici unul de ai mei nu se afla prin apropiere. «Ţi-o plătesc eu, Radule, îmi strigă, tu m-ai trimis pe păduri. Din cauza ta mi-am omorît calul, tu mi-ai ridicat hainele din casă şi din vina ta mi-a născut nevasta îna-

inte de vreme. Am să mă prăpădesc și eu, însă cu tine de gît. Mai bine așa, nu vreau să mănînc la cazan cu toți vînduții !» Era o prostie, nu-l cunoșteam, nu era nimic adevărat ; voia, la rîndu-i, să mă bage-n draci. Cînd m-am pomenit cu o ploaie de pietre în cap, am înțeles că voi fi obligat să ies din adăpost. Am tras și eu în dreptul țevii lui, în stîncă, eram convins că măcar o sfărîmătură îi va ajunge-n cap, și nu m-am înșelat. O piatră mai mare de cum prevăzusem îl dezechilibrase, ieșise în bătaia armei, l-am somat cinstit, însă el, prostește, o întinse ; atunci, cu un glonte tras la întîmplare, i-am zburat pur și simplu falca, și omul s-a prăbușit, urlînd ca un animal. L-am dezarmat repede, l-am legat și, frînt de oboseală, am încercat să-l tîrăsc spre ceilalți. Pierdea mult sînge, n-aveam cum să-l opresc, îl chema Uifăleanu și era din Arini ; nimeni nu s-ar fi așteptat ca tocmai el să se înhăiteze cu Sterian. Chiar și așa, pe moarte, era rău ca un cîine turbat. Am improvizat o targă și, încet, am pornit-o spre sat. Brainea și Lupșe mă însoțeau, ceilalți rămînînd să continue singuri acțiunea. Dealtfel, Brainea, așa, pe drum, începuse interogatoriul : «Cîți sînteți ? Unde vă este bîrlogul ? Care este codul pentru legătura cu Winkler ?» Făceam cîțiva pași și iarăși ne opream : «Cîți sînteți ?» El nu putea vorbi, nu avea falcă, însă rînjea cu ochii și, înspăimîntător, cu buza de sus. Abia în sat, la școală, a făcut semn că vrea să scrie. Brainea a sărit repede, i-a dat o hîrtie și banditul a încins degetul în sîngele ce-i curgea din falcă, și a scris, o să rămîi crucit : «P... MĂ-TII, IUDĂ». La cîteva minute înainte de a ajunge salvarea, a murit, dar nici în ultima clipă nu și-a dat seama că a greșit, că a fost indus în eroare. Al doilea bandit, originar din satul vecin, a venit singur și s-a predat în aceeași noapte. Eram la sfat, nu ne mai întorsesem în munte, discutam cu Lupșe în fața unui pahar cu vin. Nu-mi putea ieși din minte fața banditului, ura lui ucigătoare. N-aveam nici o remușcare că l-am omorît, am fost mai inteligent decît el și mai norocos. Poate că la următoarea expediție va fi un bandit... Îmi amintisem însă de drumurile acelea lungi prin stepă, de cadavrele împuțite de căldură, și-l întrebam pe Lupșe :«Doamne, dar nu s-a sfîrșit războiul ?», iar plutonierul, să mă dispună, trăgea cîte un gît de vin și rîgîia. Pe omul ăsta nu mă puteam supăra, orice mi-ar fi făcut : mersesem cu el, mă lăsase singur, motivînd că stătea acolo să-mi acopere, la o adică, retragerea, însă știu, îi fusese frică și, iată, îl iertasem ; avea o minte de copil, sau cam așa ceva. Îmi era devotat, făcea exact ce-i spuneam, însă, uneori, se prostea, iar gafa pe care o făcea era atît de mare, încît pur și simplu nici nu mă puteam supăra pe el. Cînd îl mustram, era atît de uimit că a greșit, încît îmi trecea orice necaz. Sigur, în pădure eu mă prostisem , dar am riscat și am cîștigat. Banditul mi-a spus : «Gata, mă predau, mi-a ajuns, nu mai pot trage, nu vreau să omor pe nimeni». În seara aceea ar fi putut să ne facă praf dacă dorea : convinși că bandiții au de lucru cu încercuirea, n-am mișcat un deget pentru a lua vreo măsură ; paznicului îi dădusem drumul după țigări, iar noi, obosiți și nervoși, sărbătoream. Lupșe l-a cercetat apoi, copilărește, l-a poftit să șadă : «Ia, mă Gavrilă, și tu un vin, că poate ți se dezleagă limba». Omul l-a băut dintr-o răsuflare, apoi, curios, ne-a cerut să încuiem ușile, să-l apărăm. «Merg bucuros imediat la închisoare, duceți-mă, să nu se răzbune domnul căpitan pe mine.» «Bată-te Dumnezeu, i-a zis Lupșe, toată lumea te știe mort. Și cînd colo...» «Am vrut să bag un încărcător în porcu de Bordei, care mi-a strîns boarfele din casă și mi le-a dus la sfat, m-a lăsat fără grîu și fără pat. M-a amenințat că nu se oprește aici ! Și de ce ? Că i-am spus că

fură după cum îi și adevărat. Mi-a părut rău că nu i-am pus eu potcoavele, ci domnul căpitan. Cînd o să ies de la închisoare, tot îi fac eu felul, nici în mormînt nu-l iert.» N-are importanță, vreau doar să-ți spun că de la el am aflat cîte ceva, și chiar vești despre Măgureni. S-au certat cu Sterian de la o fufă, Stanca Busuiocului, o fată frumoasă, bărbătoasă, care s-a încurcat cu căpitanul după ce a fugit cu tatăl său de acasă ; că aici, e greu să înțelegi, una-două, de zeci și sute de ani, cînd nu-i convenea ceva omului, își făcea singur dreptate și lua drumul muntelui. N-a prea rămas întreg în zona asta vreun soldat împărătesc, vreun cendeș sau ce vrei, că după cîteva săptămîni, la prima abatere, era pedepsit, iar vinovatul lua muntele în tălpi. Sigur, rău a făcut cel dinaintea mea că s-a dat la biata fată, dar ce, era ca ușă de biserică ? Pe dracu ! Au greșit, recunosc, dar ea bine a făcut că s-a încurcat cu Sterian ? Și apoi, te întreb, de astă dată în glumă, femeile frumoase pentru cine dracu sînt făcute ? Ți se bîțîie prin față, îți rîde, și, dacă ești puțin băut, scapi caii. Crezi că ár fi murit fată mare ? S-ar fi încurcat cu un mocofan, și tot acolo era ; bietul Bordei i-ar fi fost recunoscător o viață și jumătate. Ei, și cum Iuliu i-o suflase, căpitanului nu-i căzuse bine. Pe urmă, intrase dezamăgirea în ei. «Fiți gata, frați români, vine Apusul și se face dreptate, vin anglo-americanii și vă vor apăra, vă vor reda bogățiile furate, pregătiți-vă, momentul e aproape, organizați-vă, rezistați», cam asta auzeai de la ei. Și naivii, ca să nu le zic proștii, au crezut, au așteptat, au sperat că vin ăștia și-i fac mari, uitînd că, nici cînd ne-au luat nordul Ardealului, apusenii n-au mișcat un deget. Aveau afacerile lor, nu le-a păsat și nu le pasă de noi. «Rezistați, frați români, cît vă ține cureaua, că noi, imediat ce încasăm niște bani de la Unchiul Sam, ne vom gîndi la voi cu dragoste.» Fac gălăgie pînă cînd Cel tare le strigă : «Gata, s-a sfîrșit cu recreația, liniște copii» Și ei tac și uită de parcă nu s-a întîmplat nimic. Așa-i uneori și cu oamenii : n-ai de la cine aștepta nimic, cum te descurci singur, așa rămîne. Asta-i sfînta și trista realitate, îmi spuneam atunci. «Cel mai mic, spunea omul, rîdea de credința domnului căpitan, nu erau ascultători, nu executau ordinele...» Vezi, așchia nu sare departe de tăietor, semănau cu bătrînul, nu ascultau de nimeni, nici chiar de cei pe care-i iubeau : legionarii, și fasciștii, și vînzătorii de neam și țară. Voiau și ei să conducă, să ia mai mult decît li s-a cuvenit. Dacă și-au dat seama că au greșit, de ce nu s-au predat, ca bietul țăran ? Dacă erau atașați ideilor noastre, de ce nu l-au prins ei pe Sterian ? Astea sînt întrebări de om simplu, pe care și ei, ca intelectuali, ce se credeau, puteau să și le pună. Și pe urmă, în certurile astea dintre bandiți nu poți avea încredere. Se ceartă ca proștii între ei, se urăsc, se spionează, dar cînd se ivește de undeva un cît de mic pericol, se unesc, uită tot, se apără. Din clipa asta cred că ar trebui să mă opresc, demonstrația e clară, nu mai are rost. Sau ce ai fi vrut ? Să merg, să le pup mîna pentru că ei sînt Măgureanu ? Și încă ceva, dacă tot am ajuns aici : de ce n-a ieșit din beci înțeleptul de Carol ? Eram toți de față, la ei în casă, intra în mîini sigure, nu-l mîncam. Mai putea, dacă-i așa de înțelept, să iasă și să-și lămurească frații să se predea. Cu logica și inteligența cu care te-a convins pe tine că eu sînt un criminal, dacă ar fi fost într-adevăr om, și-ar fi putut convinge frații, se juca doar viața lor, și nu o simplă și măruntă amendă sau mai știu eu ; viața o ai o dată și gata — dacă ții la ea și o folosești cum trebuie, e bine, dacă nu, n-are rost să trăiești, răsufli aerul degeaba. Și erau două capete, al lui și al taică-său, care puteau face

cît unul bun, dar ei, nu ; ura, ambiția, nesupunerea, prostia, că pînă la urmă asta a fost... Să zicem că de frica porcăriilor făcute ori din dragoste pentru credința lor în burghezo-moșierime ar fi rămas să lupte, ar fi refuzat deci să-l asculte pe Carol ori pe moș. Perfect. Dar Carol trebuia să încerce, era obligat să încerce și varianta asta. Mai mult. N-au mers nici cu Sterian, dacă-i adevărat ce s-a spus ; n-au avut nici o credință, erau niște incapabili și lași, pompați cu forța de bătrîn, făcuți intelectuali cu forța, că de lucru nu erau buni, și nici de curaj și nici de minte. Revin însă la omul ce s-a predat. Tocmai cînd vorbeam, au apărut doi milițieni, noile ajutoare ale lui Lupșe. Pe unul l-am urcat pe cal și l-am trimis în goana mare după Brainea, iar celălalt dădea telefon să ne expedieze raionul o mașină pentru omul care, de neliniște, nici nu putea vorbi. Ei, în clipa cînd încerca să ne explice ce e cu Sterian, un glonte venit de afară a spart geamul și, cum se așteptase, l-a doborît. Ne-am trîntit la pămînt, fulgerător, am stins lumina, apoi, mai mult pentru a face zgomot, am tras toți trei la întîmplare. A fost o noapte de groază ; nu crezusem că voi mai scăpa. Încercînd să ies, era să-mi zboare capul, astfel că încuiați înăuntru, trăgeam, deși ideea că în curînd o grenadă ne va rezolva pe toți nu mă părăsea. Milițianul cel tînăr, grav rănit la o mînă, secera tufele din față, pentru a-mi da posibilitatea să tîrăsc în celălalt geam un dulap de fier, ca măcar din partea aceea să fim siguri. Lupșe avea grijă de ușă și, la cel mai mic zgomot, trăgea și el fără milă. În vremea cînd noi eram baricadați acolo, sfatul a fost pur și simplu devastat, cererile de înscriere au fost arse, actele făcute praf, la fel ușile, telefonul, mașinile de scris. A fost o lovitură foarte îndrăzneață. Cine știa atît de bine că în sfat eram numai trei oameni, că toți erau în munți ? Și cine cunoștea cu atîta precizie topografia satului ? Ce s-a întîmplat de n-am primit nici un ajutor de la oamenii din vecini ? Și cine avea o ură de moarte pe mine ? Sterian lucra deschis, pe față, așa că nu cumva era altcineva care se ascundea, care nu voia să se știe unde este ? Adică unde sînt... Încearcă singur un răspuns. Pe urmă am făcut o anchetă severă : fiecare om în parte întrebat, verificat unde a fost și de ce n-a sărit. Eu eram dispus să mă bat pentru ei, să le obțin împrumuturi de la stat. Eu mă sacrificam să-i scap de Sterian, și ei, nevinovații, stăteau sub fustele nevestelor și așteptau să treacă ploaia, cum așteaptă unii azi să le culeagă alții porumbul și sfecla. Frică ? Revoluția se face cu bărbați, nu cu babe și copii, cu iepuri și vrăbii. Dar te mai întreb eu ceva. De ce după un timp, cei doi frați au intrat în casa unui țăran, om de-al nostru, Cernea, și i-au cerut pansament, mîncare, băutură ? Iuliu avea un picior infectat, fusese rănit de un glonte. De unde a venit acel glonte ? Dacă rana era infectată, înseamnă că a fost ceva mai veche, nu ? Nici acum nu ești convins ? Dacă nu erau criminali înnăscuți, dacă nu moșteneau firea aia nenorocită a moșului, de ce, dacă i-a fost, să zicem, frică de mine, nu s-au dus la celălalt capăt de țară să lucreze ceva ? De ce nu s-au prezentat la profesorii lor la facultate, să spună ce au făcut, să recunoască deschis în fața acelei organizații de bază ? Și dacă frații lui Carol și taică-său au fost astfel, crezi că el e mai sfînt ? Să fim serioși. La aceste întrebări nu cred să-ți fi răspuns domnul Carol. Dacă treceai mai întîi pe la mine, ai fi avut ce să-l întrebi, îți era mai ușor să afli adevărul. Al treilea bandit prins fusese ascuns într-un brad ! Ăsta s-a predat la prima somație și a fost băiatul cel mai deștept. A recunoscut tot și, cu harta în mînă, ne-a convins că Sterian nu mai avea scă-

pare dacă acționam repede și cu hotărîre, înainte de a primi vreun ajutor. Aveam situația exactă a tăinuitorilor, a oamenilor care-l ajutau, îi puteam lua ca din oală. Ciobanu, s-a verificat, ne dăduse informații exacte deci. Cînd le-a venit și lor rîndul, am găsit o mulțime de chitanțe de la Sterian. Pe mulți nu-i pierduse frica, ci foamea, așteptau recompensa de la imperialiști. Ei, ce meritau ? A fost cineva de vină că s-au orientat prost ? Oricum, de cînd luase Luțea conducerea practică a operațiilor, eram sigur că mergeam bine. Cît despre frați, am aflat că ei, împreună cu Stanca și taică-său, sînt la o casă făcută pe vremuri de cei fugiți de pe front. Așezată într-un loc dosnic, în marginea prăpastiei, într-un luminiș, era greu accesibilă. Iuliu, rănit grav, și Ilie, împreună cu Stanca, se adăpostesc în șura care are un pod dublu, în vreme ce tata-socru păzește. Să nu uit : Stanca între timp născuse și, nebuna, căra copilul cu ea prin munți. Al cui era copilul ? Se zice că al lui Iuliu, care era vestit pentru bărbăția lui, deși putea fi tot atît de bine și al căpitanul sau al oricărui alt bandit. Fata, foarte frumoasă, inteligentă, puternică, îmbrăcată numai în piei de către Sterian, bine antrenată, încît devenise maestră în aruncarea cuțitului și în mînuirea pistolului, a fost rîvnită de toți, și dacă a ajuns atît de repede în brațele lui Iuliu, înseamnă că Sterian n-o ținea numai pentru el, o folosise și ca momeală, fără să-i treacă prin minte că femeile frumoase judecă uneori cu altceva și mai puțin cu mintea. Apoi Iuliu era tînăr și în putere, Sterian se cam damblagise. În sfîrșit, poți s-o vezi dacă dorești, și astăzi mai are urme din frumusețea aceea sălbatică ; de vorbit, n-a reușit nimeni să vorbească cu ea despre perioada aceea, tace ca piatra, nu vrea să-și mai amintească nimic. Așadar, cînd am aflat că ăștia sînt unde sînt, împreună cu Brainea, Lupșe și o grupă de soldați, am pornit spre ei. Luțea încercuise bine muntele, n-aveau cum să primească ajutor de la Sterian. Ajunși în sat, am trimis-o pe tovarășa Bindea, împreună cu doi țărani, să facă iarăși pe geologii. Îi urmam la mică distanță, doream să ne convingem dacă într-adevăr sînt acolo. Țăranii, de altfel, își luaseră treaba în serios, nu știau ce caută doamna lor în realitate. Un scîncet de copil a convins-o că ei se află acolo, în șură : fără să se sperie, tovarășa Bindea a venit la noi, în vale, și ne-a anunțat. A fost o adevărată eroină tovarășa asta. Cu curaj exemplar a făcut cercetările, atît de riscante, și-a pus viața în pericol, a rămas cu noi pînă s-a terminat lupta, deși era rănită. Ei bine, peste puțin timp am ajuns în luminiș, ne-am așezat în poziție de tragere și, ieșind în față, le-am strigat : «Predați-vă imediat, altfel aprindem șura. Aruncați armele și, cu mîinile sus, veniți afară pînă număr la zece. Nu vi se va întîmpla nimic, n-are rost să vă opuneți. Ați fost trădați. Măgurene, ieși, să-ți vindeci rana de la picior. Sterian e prins, n-aveți nici o speranță de ajutor, iar Apusul doarme !» Tăceau. Pentru a le dovedi că știm tot, le-am mai strigat : «Ieși, Stanca, nu-ți ucide copilul !» Drept răspuns, notează, o rafală de mitralieră a secerat copacul după care mă aflam. «Nu vă apropiați, s-a hotărît careva să vorbească. Ce garanție avem că nu ne omorîți ?» «Cuvîntul meu de onoare», i-am răspuns, fericit că măcar acum le-a venit mintea la cap, dar el mi-a replicat repede : Mă c... pe cuvîntul tău, cu tine sîntem în clar. Ești un porc-de-cîine. Altcineva ! » Brainea, mai din spate, ca de obicei, i-a strigat furios : «Nu puneți condiții, predați-vă pînă număr la zece». «Știm că ne-a denunțat Sterian. Îl puteți angaja la voi, a strigat unul dintre ei. E la fel de prost ca Radu, la fel de incapabil ca Brainea și la fel de măgar ca Coza !» Ce să le fi zis ? Ori îi tîmpise muntele, viața dusă cu banditii,

ori erau aşa din naştere, cum înclin să cred. Încercuiţi, la pămînt, şi tot ei insultau şi înjurau ca birjarii. «De ce aţi fugit la Sterian dacă-l urîţi ? le-am strigat. «N-am fugit la Sterian, a zis careva. Am fugit de tine. N-am vrut să ne batjocoreşti, aşa cum ai făcut-o. Cînd intraţi voi în casă, oamenii ştiu la ce să se aştepte !» Auzi, domnule ? Ei mă cunoşteau înainte de-a mă fi văzut ; mă urau înainte de-a fi schimbat o vorbă pentru că urau orînduirea, or, cu această categorie de oameni n-ai ce discuta decît într-un singur fel. Brainea, normal, s-a înfuriat şi a deschis focul ; ei ne-au răspuns şi, uite-aşa, după un moment de încordare, le-am strigat iarăşi : «Predaţi-vă», şi Brainea şi-a mai dat o dată cuvîntul de onoare. Atunci, de după stînca de sus, ce atîrna parcă deasupra prăpastiei, a sărit un om cu arma-n mînă. Nimeni nu se aşteptase, aşa că Brainea sau nişte soldaţi, nu mai ştiu, l-au zgîriat puţin la un picior. Omul a căzut, de frică, arma i-a sărit departe. Văzînd asta, ginerele, enervat, a început să tragă turbat spre noi, în vreme ce tatăl Stancăi, urlînd de ură, se rostogolea spre armă. A fost un schimb de focuri de o intensitate drăcească, era să radem stînca şi, tocmai cînd ne aşteptam mai puţin, exact din acelaşi loc, altă surpriză : o armă automată bătea spre noi, de era cît pe-aici să ne strice întreaga afacere. Nu ştiam cine-i, l-am somat să se predea şi cînd îşi terminase cartuşele, apăru tocmai Stanca, purtîndu-şi copilul într-un cearceaf, în spate, strigînd : «Mă predau, nu trageţi», şi a venit cu o mînă în sus şi cu alta pe copil, în vreme ce Iuliu urla ca un apucat, o sfătuia să lupte pînă la ultima picătură de sînge ; dacă crăpa el, nu voia să rămînă nimeni în viaţă. Mă mir că nu şi-a omorît şi părinţii înainte de-a se refugia aici. Femeia, aţîţată de Măgureanu, a scos fulgerător un pistolet, şi-a omorît părintele şi copilul, însă pentru ea nu i-au mai rămas gloanţe. Nebună, i-a strigat lui Iuliu s-o omoare, însă, după cîte am înţeles mitraliera lui nu bătea în partea aceea, n-avea cum s-o ajute ; altfel, fiind amatori de sînge, i-ar fi făcut bucata imediat. Atunci am fost convins că sînt înghesuiţi şi nişte soldaţi au luat-o şi au tîrît-o în pădure, unde i-au predat-o lui Brainea. Măgurenii trăgeau prosteşte în jos, în vreme ce noi ne-am regrupat în partea dreaptă, unde nu bătea nici o armă. Le-am strigat pentru ultima oară să se predea, însă nici nu voiseră să audă, trăgeau mereu, iar Stanca şi s-o fi picat cu ceară nu ar fi urmat sfaturile lui Brainea să-i domolească. În cele din urmă, cu aruncătoare de flăcări, Brainea a aprins şura ; n-avea rost să mai lungim vorba. Cîţiva soldaţi fuseseră grav răniţi şi nu le puteam periclita viaţa. Drept răspuns, a urmat o ploaie de înjurături la adresa mea, a socialismului şi a tot ce e mai sfînt pe lume ; Măgurenii îşi dădeau arama pe faţă. Pînă la urmă, le-au rămas doar două gloanţe, cu care s-au împuşcat reciproc. N-am absolut nici o vină că s-a întîmplat aşa, deşi Carol este sigur — şi nu ştiu de unde — că eu i-am omorît cînd au vrut să se predea, cînd au apărut în oblonul de la şură. Dacă ar fi vrut să trăiască, s-ar fi predat mai demult. Dacă ţineau la Stanca, de asemenea. Dacă n-ar fi fost simpli aventurieri, mînaţi de ambiţii, şi ar fi avut un ţel în viaţă, s-ar fi predat iarăşi. Dacă ţineau la viaţa lor, l-ar fi dus pe Iuliu la un doctor, cu orice risc. Pentru un om cu ambiţie, chiar şi la 60 de ani nu e tîrziu să-şi ia viaţa de la capăt. Şi atunci, eu i-am omorît ? Nu putuseră trăi fără occidentali, socialismul nu le pica bine, iar cum pe Occident îl durea în spate de ei, au găsit de cuviinţă că, decît în comunism, mai bine în iad, deşi, dacă există şi aşa ceva, şi asta e prea mult pentru Măgureni. Fireşte, sînt, din vina lor, unde şi-au dorit. Ei au făcut alegerea, şi atunci de ce au scos Măgurenii

zvonul că eu i-am împuşcat ? Nu m-au putut distruge, cum au vrut, şi, drept urmare, au schimbat macazul, s-au hotărît să mă compromită, să mă facă nesuferit în fața oamenilor, mai ales că mulți, fără să cerceteze, obişnuiesc să dea dreptate victimei. Iar lumea-i precum o ştii : cei ce te aplaudă azi te înjură mîine, nu-și fac probleme, şi, poimîine, iar schimbă macazul. Au unii o infecție veche, la rădăcină, o boală cronică, să te păzească sfîntul. Şi tu habar n-ai cît e de greu să faci curățenie, să distrugi microbii, acolo unde sînt, să înlături tot ce e mort şi putred, ce eforturi am făcut. Nici tu simț al datoriei, al onoarei, nici tu credință : cine dă mai mult, cine te hrăneşte şi te culcă mai bine. Noi am luptat pentru o credință, pe care tare m-aş bucura să o găsesc şi la Ursu al tău, căci la fiică-mea cam lasă de dorit. Cît despre Măgureni, doi erau rezolvați, dar unde se găsea Carol ? N-a fost văzut nici cu Sterian, şi nici prin împrejurimi ; dispăruse pur şi simplu. Moşu Măgureanu, căruia i se dăduse drumul exact în ziua morții băieților, susținea că, slab, neajutorat, nu rezistase, murise undeva prin munți, îl mîncase vreun lup. Sigur, oase se mai găseau prin pădure, şi vechi şi noi, Dumnezeu ştie ale cui erau, războiul trecuse şi pe acolo, aşa că în ziua cînd i-a înmormîntat pe cei doi, ca să-l scape şi să fie tămbălăul mai mare, a mai pus un sicriu cu poza lui Carol. I-a săpat şi lui o groapă, i-a făcut cruce, mă rog, tot ce trebuia. Normal, înainte de a i se spune că i-s morți feciorii, Brainea l-a interogat binişor despre Carol, dar moşu nu ieşise din *nu ştiu* şi din presupuneri aiurite şi, doi sau trei ani, nu-mi amintesc exact, nu s-a mai auzit o vorbă de el. Măgureanu mă beştelea prin crîşme, dar, ce să zic, averea i se dusese pe apa sîmbetei, aşa că muncea şi nu era dintre cei leneşi ; ținea să ajungă pe astălaltă cărare în fruntea satului, că lui acolo-i plăcea, numai în frunte se simțea bine, și-ar fi dat şi viața dacă ar fi ştiut că îl vom declara post-mortem erou sau mai ştiu eu ce. Să vezi ce ți-i beştelea pe oameni la lucru, ca pe moşia lui : «Nu distruge porumbul ; vezi că-i flămîndă vaca ; nu dormi în horă, trage că-i aci iarna», să-l bați, nu alta. Într-o zi, însă, vine la mine un om şi, să nu crezi, îmi face o propunere curioasă : «Ce dați să vă vînd o veste care vă interesează în mod deosebit ?» «N-am ce, îi răspund. Totuşi, ce ai vrea ?» «Puțin, zice el. Şef la porci sau magaziner, la alegere.» «Ieşi afară !» strig nervos, însă omul, n-are importanță numele, îmi rîde obraznic în față. «O să vă pară rău... am o veste importantă, pe care o aşteptați demult, sau i-ați iertat pe Măgureni ?» «I-am iertat», îi răspund, însă curiozitatea mă împingea la făgăduieli. «Şi pe Carol ?» zice el. «Bine, îi făgăduiesc, am să fac chiar eu propunerea, la prima şedință.» «Perfect, răspunse omul, de voturi am eu grijă.» N-am făcut niciodată aşa ceva, nu-mi stă în fire, dar omul merita acest post şi, pe de altă parte, aş fi dat şi mai mult, de la mine, căci n-am încetat să cred, cu încăpățînare, că prietenul tău trăieşte şi că, în clipa cînd vremurile se vor domoli, îşi va face apariția, de parcă nu s-ar fi întîmplat nimic, cu cuvîntarea de acuzare gata scrisă, bătută la maşină, cu insultele gîndite din timp, să te ia nepregătit, să impresioneze pe cei care aşteaptă şi provoacă zilnic cîte un scandal. «Contez pe cuvîntul dumneavoastră, îmi spuse omul. Pînă atunci întrebați pe Măria Ursului dacă ştie ceva. O fată de vreo 20 de ani, frumuşică, dar tăcută. Dacă n-o să vă zică ea nimic, am să vă povestesc eu mai multe, *după...*» «Mare hoț eşti, îi răspund. Mă şantajezi fără ruşine.» «Ba eu sînt cel cinstit, rîse el. Spun exact ce vreau, nu umblu pe căi oco-

lite, nu fac gașcă. Mulți lucră pe la spate, vor funcția asta și nu recunosc. Înainte, a fi porcar era rîsul lumii ; acum un porcar e bogat, iar fruntașii și deștepții satului suflă-n drîmbă. E sezonul porcilor, hohoti omul, afacere bună.» Am petrecut o zi întreagă în casa Ursului, cu bătrînul la început, apoi numai cu fata, dar n-a scos un cuvînt, ea părea mută, surdă ; orice i-aș fi făcut, stătea cu capul în pămînt sau dădea din umeri, nevinovată ; i-am făgăduit imposibilul, am amenințat-o, și... zadarnic : tăcea, se uita la mine cu niște ochi în care nu puteai citi nimic, astfel că în loc să aflu ceva, mă enervasem de-mi venise să-i dau două. M-am dus la om. «Mă, îi spun, aia ori e proastă, ori se face, dar eu, unul, n-am reușit să scot un singur cuvînt de la ea.» «V-am prevenit, zise el. Așa, pe degeaba, cînd Măgureanu îi plătește bine ?» «Atunci îl fac porcar pe Ursu, spusei nervos, dacă tu taci.» «Dacă m-ați fi făcut, era altceva», insistă el. N-am mai lungit vorba, și am chemat-o pe fată la sediu. După două zile a recunoscut că trăiește, că l-a văzut de două ori și cam atît. Ei, lucrurile deveniseră ceva mai simple. Încet, minuțios, am verificat dacă fata a plecat din sat în ultima vreme, dacă a fost căutată de cineva, însă, nimic, nimeni nu observase ceva dubios, așa că nu-mi rămînea decît să-l caut și acasă, în pod, în pivniță sau în șură, că doar nu l-o fi ascuns în pămînt ! De atunci, nopți întregi, neostenit, am cercetat în amănunt casa, pînă cînd am zărit prin gemulețul de la pivniță o lumină curioasă și, de mai multe ori, mi s-a părut că aud o tuse prelungă, șuierată, de om înecat. N-am mers în noaptea aceea la ei, deși mi-ar fi fost ușor. Țineam să mai discut o dată cu Măgureanu, să-i dovedesc, dacă mai era nevoie, că face degeaba pe victima, că a mințit autoritățile, că și-a omorît cu bună-știință copiii. Voiam să-l oblig chiar să înțeleagă că e vremea să-l scoată singur și nesilit de nimeni ; din păcate, m-a repezit cumplit : «Nu te mai băga, nu te cunosc, îmi spuse. Dar să te ferească sfîntul să mă intereseze mutra ta. Mi-ai adus pe cap toate belelele, ce mai vrei ? Să mă omori ? Asta n-o să-ți reușească, te asigur ; am să-ți supraviețuiesc, o să văd cum o să ajungi și tu ca fratele tău Ciupică, bun de speriat ciorile din cînepă. Ai arestat nevinovați — mințea el — ai băgat frica în oameni fără să te gîndești, cu tine e mai rău ca-n război, acolo știai că o să se sfîrșească, pe cînd aici frica nu are capăt, nu vă ajunge. Mi-a mai rămas puțină răbdare. Cînd o să mi-o pierd, am să-ți fac una de o să mă pomenească tot neamul vostru !» A doua zi, m-am prezentat la Măgureanu, împreună cu cei de la sfat. Nu era acasă ; plecase după un doctor, însă, spre bucuria mea, au apărut exact cînd, după ce am spart zidul, Carol era pe scările de la pivniță, orbit de lumină, slab, cu o barbă imensă, plete — și alb, alb ca varul. Rîdea mereu, prostește, rîsul lui de nebun, rînjetul care de atunci nu l-a mai părăsit. Chilia, un adevărat grajd, putea mai rău ca o privată, pătura era plină de sîngele scuipat. I-au verificat cărțile, cîteva grămezi, și hîrtiile scrise, pe care le-am predat regiunii. Nu mă mir că gîndește cum gîndește după ce le-am văzut. Și tovarășul Brainea a spus exact același lucru. Aerul tare și tusea îl amețiseră, nu mai putea, dar și acolo, întins pe targă, inconștient, rînjea continuu. Măgureanu era pierdut de-a binelea, iar doctorul adus nu înțelegea absolut nimic, și nici lumea strînsă ca la circ. «Îl vezi, Măgurene ? l-am întrebat pe bătrîn. L-ai omorît cu bună-știință. Îți place ? Ești împăcat ? Atît am vrut să-ți spun deocamdată. Ar trebui să-mi fii recunoscător că ți l-am salvat de la moarte.» N-avea nici un act, nimic, cum puteam să dovedesc că e tocmai Carol dacă moșu s-ar fi hotărît

să nu-l recunoască ? L-am dus la raion cu mașina și, după cîteva luni de spital, tovarășii au trecut la cercetări. Acolo, pe cît era de slab și de nimuric, pe atît se purta de obraznic. «Îți răspund la întrebare, îi zicea lui Brainea, dacă-mi răspunzi la una din cele 20 de întrebări din Marx pe care ți le voi pune.» Știa că dacă-i tragi una, se demolează, și profita. «Ești un inconștient, un incapabil și-un analfabet», i-a spus lui Brainea. Pe urmă, lua legile și-i demonstra că nu poate fi condamnat, că nu are nici o vină. Cît l-au ținut la verificări, s-au chinuit cu el de le-au ieșit peri albi. Nu-i făceai voia, declara imediat greva foamei ! N-aveai încotro ; la o adică, s-ar fi spus că a murit în bătăi. Oricum, aceea a fost una din zilele mele fericite ; scăpasem regiunea de bandiți, cooperativizasem satul, obținusem niște împrumuturi de stat, îi scutisem pe oameni de tutela acestor criminali, și, iată, puteam să le dovedesc încă o dată tuturor că am avut dreptate cînd l-am demascat pe Măgureanu, cînd am susținut că n-are urmă de omenie în el. «Nu m-am așteptat, mi-a recunoscut, pocăit, Mocanu. Cine să fi crezut asta, tovarășe președinte ?» «Eu am crezut, i-am întors-o, eu cunosc oamenii, nu mă înșel cu una, cu două.» Uitasem să-ți spun că între timp am fost numit președintele gospodăriei în locul lui Clopoțel ; acesta fusese un om moale, fără inițiativă, un fel de prosop cu care se ștergeau toți oamenii pe unde voiau. Noul prim-secretar, știi asta, se legase de hainele noastre la discuția respectivă ; am fost singurul care l-am contrazis. Vorba e una, însă a trebuit să mă îmbrac și eu în cele din urmă : dădeam pe mine cu briantină și parfum, de mirosea pînă-n București ; călcam la pantaloni și la cravate, de parcă eram însuși Winter, atîta doar că nu-mi atîrna batistuța ; încă nu ne pretinsese și așa ceva. La el conta că munceai, că te sfărîmai, și mai conta dacă ai cravată. «Bine, îmi ziceam, treaba e gata, pot să plec», atîta doar că regiunea nu mă chema, nu dădea nici un semn că izbînzile mele au avut ecou. Tovarășul Baciu se ocupa mai mult de modă și de educația noastră, de parcă am fi fost școlarii lui personali. Ședințe peste ședințe, dar nu ca mai înainte, ci un fel de dăscăleală în toată legea : școlari bătrîni și profesori tineri !" E o tactică și asta, mă gîndeam. Te depozitează aici, ședințe peste ședințe, învățămînt peste învățămînt, tu nu faci nimic în teren, n-ai cînd, și între timp se schimbă, vine altul care te dă afară că ești incapabil, depășit. Eu o țineam deci într-un fel, în vreme ce nevastă-mea, mutată aici în Arini, nu mă slăbea în alt fel : «Ăștia noi te-ar fi respectat mai mult dacă ai fi fost mort decît viu. Funcție ți-o trebuit ? Nu ți-o fost bine la fabrică ? N-a fost bună casa lui Winter ? Ce faci cu decorațiile dacă stăm în chirie și n-avem nimic ? Te-a bătut sfîntul, că te-ai pus de-a curmezișul credinței. Ai uitat de mine și de fete !» Ce să-i fi spus ? Într-o zi m-am pomenit chemat, în sfîrșit, la primul secretar. Faptul mă bucurase, deși mă întrebam, totuși, ce oi fi făcut, ce mi se aruncă-n spinare ? Oricum, începusem ziua bucuros, mă gîndisem că vom avea ocazia să discutăm pe larg despre munca mea și, cînd se va ivi momentul, să-i plasez istoria cu plecatul. În mine eram mulțumit și așteptam să se întîmple ceva după această victorie, să scap de sat, aveam tot dreptul să fiu promovat, și de această chemare îmi legasem toate speranțele. Tovarășii s-au gîndit, îmi ziceam, au deliberat pînă acum, dar nu-i nimic. Pentru a fi pe placul lui Baciu, am stat două ceasuri în ciubăr, m-am îmbăiat ca lumea, am supravegheat-o pe Florica la călcat, iar în mașină am refuzat să stau jos, să nu-mi stric dunga. Tovarășul Baciu, spălat și el, mi-a zîmbit politicos, mi-a oferit chiar un

«Kent» şi o cafea, apoi, după o pauză pierdută în palavre, a intrat în miezul problemei. «Tovarăşu Radu, noi am analizat pe larg activitatea dumneavoastră îndelungată depusă în slujba clasei muncitoare şi ne-am gîndit să-ţi încredinţăm o sarcină foarte importantă, potrivită cu experienţa şi pregătirea dumitale.» Ei, mă gîndeam, paştele mă-sii de viaţă, a sosit clipa aşteptată de atîta vreme. Îmi venise să-i sar în gît, însă m-am reţinut şi, după tipic, i-am spus foarte senin : «Primesc, tovarăşe prim, vă mulţumesc din suflet, şi-mi iau angajamentul să o duc la îndeplinire întocmai !» Dar dracu m-a pus să sar atît de repede ! Mai bine-mi înghiţeam limba. «Nu te pripi, tovarăşu, mi-a zis Baciu, să analizăm situaţia la concret. Dumneavoastră aveţi foarte multe calităţi, însă mai trebuie să medităm şi asupra lipsurilor. După cîte mi s-a spus, munciţi sectar, nu ţineţi seama de opiniile altora. De asemenea, am aflat că sînteţi cam dur, pătimaş, nu ieşiţi din ceea ce ştiţi, or, nu trebuie să uităm că sîntem oameni şi că un om nu poate să le ştie chiar pe toate. Cel ce are o asemenea impresie mai mult încurcă, or, partidul este împotriva acestui stil de muncă.» Hopa, îmi spusei, adică e tot ăla pe care-l ştiam, încît îmi era pe limbă să-l întreb : «Dar tu de unde ai apărut, frate ? De cine asculţi ? Şi ce merite ai ? Pe unde ai luptat ? Că ai ceva şcoală ?» Eu nu făceam dacă n-aş fi avut de luptat ? Mai tîrziu, nici să mă fi bătut nu mă duceam. Cînd am văzut cum şi-au scos unii diplomele, cîte pile, cît vin, cîte ţigări, cîtă necinste, m-a apucat scîrba. Mă rog, poate că nu era din ăştia, habar n-am, dacă l-au numit, o fi făcut el ceva, atîta doar că nu-l ştiam. «Tovarăşe prim, i-am spus, vorbe de astea am mai auzit eu, însă concret ce mi se reproşează ?» «Ce-i cu tractorul, de exemplu ?» rîse el. Îmi dădeam seama unde voia să ajungă : adică tot eu trăgeam ponoasele pentru indicaţiile lui Coza. «Avem un tractor, îmi spusese Coza, îl puneţi la lucru şi mai terminaţi cu caii ăştia, cu mijloacele primitive de muncă, rezolvaţi o dată pentru totdeauna cu ei.» Povestea era foarte veche, nici mie nu-mi plăcuse, îmi era milă de cai, nu ţi-aş tăia o găină sau un miel nici bătut, aşa că i-am spus lui Lupşe despre ce e vorba. Oamenii, însă, mi i-au pus în spinare. Într-o zi, de pildă, am găsit patru cai legaţi la poarta sfatului. Fuseseră părăsiţi. Proprietarii mi-i trimiseseră mie. Sigur, ordinul nu se discuta, aşa că am terminat cu ei, carnea lor am dat-o la porci, iar pieile au fost valorificate. «Îl utilizăm raţional», îi spun. «În noua dumneavoastră funcţie, de preşedinte al gospodăriei din Arini, va trebui să nu mai distrugeţi caii, să creaţi un puternic sector zootehnic şi să ţineţi seama de toate iniţiativele bune. Aveţi grijă de pomi. Gospodăria ar putea fi mult mai bogată şi vă vom sprijini în acest sens.» Parcă mi-ar fi spart capul. Spusesem însă da, ca un prost, înainte de a şti despre ce-i vorba şi, desigur, nu puteam da înapoi. Oricum, îmi venea să înjur, să ţip, însă m-am reţinut la timp : «Eu, tovarăşe Baciu, vă mulţumesc pentru înalta sarcină ce mi-aţi acordat-o, însă vreau să plec, să las în locul meu un tovarăş care ţine seama de toate leprele şi hoţii. Viaţa trăită în trecut m-a făcut dur şi aspru. Poate că nu-mi place să mi se sufle-n ciorbă, recunosc. Dumneavoastră sînteţi tînăr şi fără multă experienţă, însă cu timpul vă veţi convinge că trebuie un Vlad Ţepeş pe cartier, cel puţin. Viaţa mea a fost prea împrăştiată şi aş vrea să plec înapoi la fabrică, la familie, satul nu-i de mine, m-am săturat, sînt bătrîn şi vreau să-mi văd copiii. Mi-am riscat viaţa şi alţii s-au lăudat cu munca mea. Eu am fost cu faptele, dar se pare că ele nu mai au importanţă. Plec, tovarăşe prim», am încheiat eu. «Nimeni nu vă neagă meritele ; aţi fost feli-

citat pentru ele. Însă dacă ați înființat gospodăria, aveți obligația morală să ajutați la consolidarea ei. Cît despre vîrstă, ea nu ne împiedică să vedem lucrurile cum trebuie. Pe dumneavoastră nu eu v-am criticat. Eu cred că n-aveți nici o lipsă. V-am spus ce am auzit, nu-i vina mea. Eu vă cred om pur, corect, bun. De aceea m-am gîndit la dumneavoastră. Uite, noi am investit bani destui, însă rezultatele nu-s pe măsura așteptărilor. S-au cumpărat 460 de vaci, iar o parte au murit de foame și de boală. S-au plantat 20 de hectare de nuci, dar s-au furat mai bine de jumătate din ei. Tovarășul Clopoțel lenevește, s-a închiaburit, și-a făcut casă, nu-l mai interesează bunul colectiv. Va trebui să fii exigent, dar drept. Cînd vă veți îndeplini și această ultimă sarcină, puteți pleca la regiune într-un post pe măsura posibilităților dumneavoastră.» Cred că-ți dai seama cum mă simțeam : se descotorosiseră de mine și iată-mă definitiv în rîndurile clasei aliate. Dacă-mi va merge așa în continuare, voi ajunge șef de atelaj, îmi spuneam, deși în același timp mă gîndeam că vor să scoată din Arini o gospodărie model și au nevoie de oameni experimentați. Azi am o pensie foarte bună, n-am de ce mă plînge, însă, crede-mă, aș vrea din suflet să fiu măcar o singură lună ,ceea ce am fost. Le-aș arăta eu celor de sus cum se pun problemele, ce putere are critica bine folosită și cu curaj. Un lucru însă îmi era neclar, și el m-a chinuit extrem de multă vreme : ce am făcut sau ce n-am făcut de am ajuns în situația asta ? O explicație ar fi că am stat ani întregi fără să mă mișc din sat, că mi-am văzut de fapte, nu de vorbe, că, fără să am și să mă leg de cineva de mai sus, am așteptat să fiu apreciat, iar cei ce se ocupau cu aprecierea aveau alte treburi, alți oameni. Poate sînt și eu un incapabil ? Dar faptele vorbesc. Am zeci de ziare despre succesele din perioada mea. Zecii de elogii. Și registrele vorbesc la fel. Sau tu nu crezi ce se scrie prin ziare ? N-ai încredere ? Oricum, m-am reîntors în sat fără să par trist, cătrănit, fără să arăt că-mi pasă ; dimpotrivă, păream un om mîndru, sigur pe mine. Așa eram și-n munți ; uneori mă luau dracii, dar oamenilor le propovăduiam curajul, și eu, la rîndu-mi, mă purtam de parcă nu mi-ar fi fost frică. De fapt, m-am convins, în momentul în care oamenii îți descoperă o slăbiciune sau simt că ești nehotărît, ai pierdut partida, poți să te culci. A venit și adunarea în care am fost propus ; am avut cinci voturi contra : Măgureanu, Măria Baicului, Inoan și încă doi oameni pe care nu-i văzusem în viața mea. Drept să-ți spun nu mă așteptam la asta. Tovarășul Baciu, venit special la Arini, le-a cerut să se justifice : «Din motive pe care n-are rost să le mai spun, a intervenit Măgureanu, le cunoaștem toți foarte bine, însă alții nu le amintesc de frică. Mi-a distrus familia și nu pot fi de acord să distrugă în continuare întreg satul. Nu se pricepe la oameni și nici la agricultură. Pămîntul cere suflet, dragoste, oamenii au nevoie iarăși de dragoste și de suflet, nu de tot felul de incapabili, care nu știu decît să terorizeze.» Măria Baicului, tîrfa lui Măgureanu, și-a dat ochii peste cap și s-a dus la tribună : «Tovarăși și tovarășe, tovarășul Măgureanu a pus just problema în ceea ce privește incompetența tovarășului Radu și activitatea sa brutală și fără suflet cu unii cetățeni. Mă pronunț contra pînă ce va dovedi că-i pare rău de faptele sale.» Inoan, un fost chiabur și dușman înrăit, a spus că mi-am bătut joc de cadrele didactice și că lui personal i-am vîndut hainele la licitație, pentru că nu-și plătise cota, de parcă eu aș fi fost de vină că a refuzat să-și achite

datoria. Primul țăran a spus că i-ar conveni un localnic, pe cel mai priceput agricultor, tovarășul Măgureanu, iar al doilea, de asemenea, că nu-s credincios și n-am dragoste de pămînt și de țăran, de parcă numai pupîndu-i zilnic poți să-ți arăți dragostea. Astăzi, în afară de Măgureanu și de Ciobanu, toți m-ar vrea înapoi, că eu n-am cedat din ceea ce era drept, n-am sărit cu angajamentele cînd se hărniceau cei mari și n-am fost amestecat în găști. Eu îi las să sufere și să vadă, și suferința lor mă răzbună. Nu vorbele ăstora m-au întristat, ci faptul că un singur om, doar unul, Ciobanu, a încercat să îngaime niște vorbe cînd tovarășul Baciu a întrebat dacă mai are cineva ceva de adăugat. Nici unul din cei pe care-i ajutasem ori îi ridicasem, nici unul dintre prietenii în care crezusem n-a scos o vorbă, noroc că Măgureanu n-a ținut una din predicile lui despre țăran, neam și țară, că îl aplaudau imediat. Această tăcere a prietenilor mei m-a făcut să accept cu plăcere funcția. «Lasă, frate Poduț, că aplicăm noi legalitatea socialistă, îmi spusei, și să te prind cu că furi prune sau că tîrguiești lemne pe un preț de nimic ! Și lasă, frate Lupșe, că mai vînezi tu fazani, cocoși-de-munte și căpriori, să te văd că închizi ochii la cîte una, alta ! Nu-i nimic, Mocane, verific eu ce boală dă peste animale. Lăsați, fraților, n-ați luat nici unul atitudine împotriva lui Măgureanu și a acoliților săi, nu-i bai, mai vedem noi, vremurile sînt normale, s-a terminat cu bandiții, nu vă cere nimeni nimic în afară de muncă. Dar pe asta vă asigur că o s-o faceți. Muncă și cinste.» Lui Măgureanu i-a fost frică, probabil, pentru că a început să muncească din răsputeri, ca un cîine, încît, peste un an, brigada lui a ajuns cea mai bună, atîta doar că pentru trecutul lui n-am putut să-l evidențiez. «Mă, Măgurene, i-am spus, să știi că îmi placi, în felul tău. Ai spus ce crezi, pe față, mă urăști, dar nu-mi declari dragoste de ochii lumii, ca prietenii mei, pe care i-am ajutat de cînd sînt aici.» «V-au legat interesele și nu prietenia, mi-a zis bătrînul. Ăștia-s oameni fără suflet, fără credință, plini de ambiții. N-ai dreptul să te plîngi de ei, te-au ascultat cînd ai avut nevoie de ascultare. Altceva nu-ți doreai atunci. Aveai nevoie de supuși cuminți, credincioși, care să sară-n foc pentru tine, îți plăceau necunoscuții care să nu te concureze, să nu poată ieși de sub umbra ta. Nu ți-au plăcut oamenii cinstiți, cei ce spun adevărul în față. Acum, folosește-te de ei. Și o să ajungi și mai rău, că ăștia n-au nimic : credință, prestigiu, chef de muncă. Știam că aici o să ajungi, și numai eu te-aș putea ajuta, că n-am ce pierde și știu treburile pămîntului. N-a avut cine să-ți deschidă ochii și n-are cine, dar între noi stau cadavrele copiilor mei, din nefericire.» Să-i fi dat dreptate ? Nu fusese departe de adevăr, deși oamenii puteau să se schimbe în bine. M-am mulțumit să tac și să mă gîndesc la tristețea mea. Crezusem că timpul și descoperirea lui Carol, salvarea lui, îl vor face să uite, dar trăiau ca atunci, mă urau ca atunci, ar fi fost în stare să mă omoare ca atunci. Cu toate astea, mai tîrziu, l-am făcut brigadier. În ziua aceea am mai stat de vorbă puțin : «Te-am promovat, Măgurene, i-am amintit. Este un moment important. Ce simți ?» «Nimic«, zise el. «Nici acum nu-mi spui o vorbă bună, chiar nu merit, măcar din politețe ?» «N-am stat cu mîinile-n sîn, zice el. Am muncit să am, dar și să uit. Și nu pot. Iar dacă s-ar da funcțiile după muncă, ar trebui să fiu cel puțin președinte.» «Și alții muncesc, Măgurene.» «Fă-i pe ei atunci», mi-a întors indiferent vorba. «Eu te-am făcut pe tine. N-am nevoie de recunoștința ta, i-am spus, te-am numit ca să înțelegi că eu apreciez faptele bune, și așa am fost întotdeauna.»

Cînd m-am hotărît să-mi fac și eu casă, nu mă gîndisem o clipă că voi rămîne în Arini. Mă săturasem de stat în gazdă, țineam să am și eu grădina și curtea mea, banca mea și mărul meu. Sigur, la plecare le puteam vinde ușor și, în plus, mă alegeam și cu ceva bani. Locul de lîngă Măgureanu era foarte frumos, și cu el nici nu mă certasem, dar nici nu mă împăcasem ; oricum, nu prevăzusem că ura lor e la fel de vie și că se vor strădui să-mi facă viața imposibilă. Carol, nebunu, însănătoșit, stătea ziua întreagă în curte și mă privea, iar bătrîna, văzîndu-mă, îl striga în casă. «Iuliu dragă, hai, să nu răcești», numai să-mi amintească de el. Ba, mai mult, Carol s-a împrietenit cu Melania și i s-a văicărit în felul lui. Făceau amîndoi pe inteligenții, pe culții : «Doamne, oare pentru ce trăim ? Ce înseamnă a trăi ? Ce rost are viața ?» se întrebau ei, de parcă poate ști cineva cum am apărut și de ce ne chinuim, de ce ne este sortit necazul și sărăcia, de ce ne vine mai mult să plîngem decît să rîdem. Prostia a fost că fata era tînără și o descuraja, îi băga idei greșite în cap. Într-o seară, după o astfel de discuție, am găsit-o chiar plîngînd, în curte. «Doamne-Dumnezeule, nu mi-aș fi închipuit vreodată că ai putut să faci asemenea crime.» I-am tras două palme de față cu el ; de nervi, n-am mai reușit să le amîn pînă-n căsuța provizorie ce mi-o încropisem. «Nu te bat pentru că m-ai făcut criminal, ci fiindcă ai putut crede fără să cercetezi, fără să știi și să înțelegi ceva. Așa mă cunoști tu pe mine ?» «Ai cumva impresia c-am fost chioară ? îmi strigase ea. Rar, cînd veneai pe acasă, nu dormeai cu arma sub cap ? Nu te-am văzut eu numărîndu-ți gloanțele ? N-ai folosit tu cuvîntul *a lichida*?» «Revoluția nu-i o joacă, e o treabă dură, bărbătească, îi spun. Du-te pe stradă ; orice om de vîrsta mea a fost pe front. Orice om de vîrsta mea care a fost pe front a omorît cel puțin un om. Absolut sigur. Numai că în asemenea situații unii oameni se numesc prieteni, iar alții dușmani, aici e marea deosebire. Or, eu, dacă am omorît, am omorît dușmani. Și am fost obligat, altfel mă lichidau ei. Pe urmă, mi-am făcut loc să trăiesc și v-am asigurat și vouă viața și liniștea. Servindu-mi convingerile. Dar tu pentru ce lupți ?» «Cum de n-ai aflat nici pînă astăzi ? mi-a rîs ea în nas. Crezi că dacă nu suspectez pe toată lumea, ca tine, dacă-mi place să întreb și să neg, nu-s cinstită, nu-s pură ideologic ?» «M-am angajat într-o luptă lungă și dură. Am știut din prima clipă că socialismul va birui, dar n-am știut cînd și cum. Și în toată istoria asta eu am fost, dacă mă gîndesc bine, soldat, am executat ordine și m-am străduit să-mi apropii victoria. Carol e, la acest capitol, curat. Probabil că a ucis niște muște, dar nu sînt sigur că a avut curajul să omoare măcar unul din zecile de șobolani care i-au trecut prin pivniță. E curat, poate să vorbească de curățenie, dar în lupta asta a fost laș, n-a existat, nu-l pot respecta nici măcar ca dușman. Pe voi vă știu prea bine, să nu mai discutăm.» «Ba nu ne știi, sărea ea. Nici eu și nici Toma n-avea nevoie de tot felul de moașe și de prezicătoare, vrem să ne folosim propriul nostru cap. Or, asta vă sperie, vă scoate din lîncezeală.» Era naivă, săraca. «În viața asta ai mereu de ales, i-am spus. Cu noi sau împotriva noastră, prieten sau dușman. Carol ce este ? Dușman, desigur, dar o face pe la spate, n-are obrazul să iasă în arenă.» Aș fi vrut să-i deschid și lui ochii, să discutăm deschis, fără cruțare, să ne lămurim, dar zice că noi doi nu mai avem ce, că nu-i cunosc limba. Cînd mi-am sărbătorit casa, am călcat pe toate și l-am poftit din nou, însă mi-a răspuns același lucru ; în schimb, pe la spate, mi-a putut-o aprinde ! Paștele ei de casă, că de la ea mi se trag toate necazurile.

Cînd am demisionat din funcția de președinte, toți au spus că de la ea mi se trage, că m-aș fi atins de avutul gospodăriei, altfel n-aș fi putut să mi-o fac. N-am vrut să arăt nimănui chitanțele, că mi-a fost scîrbă, nu-i socoteam demni să le vadă. Ei, și pînă la urmă, tot în gît le-a rămas. Cine avea exploziv dacă nu o familie de bandiți ? Cine mă ura ? Cine era mereu împotriva mea ? Cine-mi urmărea de la poartă orice mișcare ? Cine știa exact seara în care urma să aibă loc cheful ? Cine n-a sărit să-mi ajute să sting focul, tocmai pentru că voia să ardă ? Cine s-a străduit să mă facă criminal în fața propriilor mei copii ? Și un lucru pe care nu-l știi și n-are haz să ți-l povestesc : Cine a condus campania să fiu schimbat, încît m-a obligat să demisionez ? Cine s-a opus din prima clipă alegerii mele ? M-am gîndit multă vreme să-l iert. Dar de unde să știu eu că mîine nu-mi bagă un cuțit în spate ? Și am această ambiție să nu mor de mîna lui, singura !

În sfîrșit, ești liber să hotărăști dacă mă ajuți sau nu. De Ursu să nu-ți faci probleme, îl cam știu eu, nu poate să nu te ajute. Vorbele-s una și ajutorul e altul. Este o mașină cu muncitori care merge la oraș. Acum sîntem obosiți și, de altfel, se face ziuă, simt după aerul mai rece, proaspăt, care parcă mă trezește. Or, mîine trebuie să pleci, cel puțin așa mi-ai spus, că te așteaptă Ursu, și e vremea să dormi puțin. Poate ți se pare curioasă povestea mea, n-o mai înțelegi și, sincer, nici eu nu știu cine dracu m-a împins să-mi vîr atît de adînc cuțitul în rană. Acum ai aflat de unde am plecat, ce-am vrut. Dar ce nume să-i dau poveștii trăite, întîmplărilor ? Și, înainte de toate, nu înțeleg unde am greșit ; ceva nu iese la socoteală, ceva am scăpat din vedere. Am rămas, din cîte-mi aduc aminte, dator unui singur om și vreau să-l oblig să-mi ceară iertare, atît, căci bunul-simț nu-l îndeamnă. Țin cu orice preț să luăm de la capăt, în fața tribunalului, povestea noastră, să vină, dacă e cazul, întreg satul, exact cine a fost implicat, și să se pronunțe tribunalul dacă am făcut bine sau rău, să zică judecătorii dacă în principiu a trebuit sau nu să execut ordinele... Poate participa și tovarășul Coza, acum nu mai are ce pierde, și să recunoască dacă mi-a dat vreun ordin și dacă l-am executat. Să mai spună tribunalul, că de asta este plătit, dacă locuința s-a aprins din senin sau i-a pus totuși cineva foc. Nu-s naiv, dragă Toma, să-mi închipui că jurații pot judeca și ce-i în sufletul nostru. Totul s-a făcut greu, cu mari eforturi, toți am pierdut cîte ceva și am cîștigat altceva. Unii au avut ochi mai buni, simț de orientare, alții, dimpotrivă. Așa-i viața ! Nu toți pot cîștiga mereu, dar nici nu pot pierde toți. Să nu ai impresia că aștept ca Ursu să-mi spună să le ordone să spună : «Da, ai dreptate, tovarășe Radu». Altceva mă interesează : prezența lui îi va obliga să-mi ia în serios și imediat cererea. Știu, nici alții nu vor veni singuri, vor avea sprijinul și ajutoarele lor, asta însă nu mă interesează, este procesul vieții mele și el trebuie să aibă loc repede, cît se poate de repede. Sînt, de asemenea, sigur că vei face atît, că mîine vei vorbi cu Ursu. Altfel, mi-ai fi urlat de mult în obraz că n-am dreptate, ți-ar fi făcut o plăcere imensă să mă pui la colț, să mă condamni, cum fac unii tineri născuți după Eliberare. Pe de altă parte, fă ce crezi, am obosit, nu mai pot vorbi, nu mi se adună cuvintele, mă prinde, n-o să crezi, un fel de slăbiciune curioasă, ceva ce mă înmoaie, mă domolește, mă face slab, mă obligă să nu mă mai suport. N-o să crezi, dar, parcă, revăzînd întreaga istorie, îmi vine să plîng. De trei ori am mai avut sentimentul ăsta : cînd m-am despărțit de cei doi prieteni, atunci, după ce am ieșit de la închisoare, și, n-o să crezi, în seara în care i-am văzut

pe cei doi fraţi întinşi, morţi, jos, la moară, cînd ceilalţi se veseleau, scăpaseră cu viaţă, era bine. Atunci, m-am desprins de Brainea, de Lupșe, de doamna Bindea și am ieșit afară : o vreme am privit pierdut pe cei doi, adică păturile cu care erau acoperiţi, am ascultat gemetele înăbușite ale Stancăi legată alături şi, deodată, m-am pomenit plîngînd. Am plîns mult, ca un copil, ca un tată, poate pentru prima oară, de cînd am minte. E greu să mă înţelegi şi mi-e greu să-ţi spun ceea ce am simţit. Vezi, nu există om căruia viaţa asta, lua-o-ar dracu, să nu-i ofere o mare șansă de a trăi, şi nu oricum, de a face ceva. Totul este să prinzi acel moment, să-l simţi. Altfel şi altă dată e mai greu. Dar e mai bine să tac, pentru că aş începe să judec lucrurile ca un tată, și n-are rost, acum nu mai are rost..."

15

Gluma era perfectă, deşi mă afectase profund. Vorbisem, zilele acestea, mai mult ca oricînd de moarte și suferinţă, plonjasem cu ochii închişi în trecutul unor oameni şi al meu și mă străduisem din răsputeri să tac — cînd de multe ori mi-ar fi venit să contrazic sau să urlu, cînd cuvîntul tăcere, voită, forţată, n-are importanţă, mă exasperează — pentru a putea cerceta în voie omul ascuns în spatele vorbelor şi gesturilor mărunte, involuntare ; epuizat, nu-mi dorisem decît linişte, o pauză cît de scurtă, de reculegere, dar nu în satul devenit familiar, obsedant, ci oriunde ; mă săturasem de moarte, de teamă, calmul şi atenţia ziaristului din mine se dizolvară, acţionasem ca un medic ce plînge cu fiecare bolnav, sigur, fără să mă arăt, și, iată, incredibil, la cîteva ore după chinuitoarele lor mărturisiri, mă aflam eu însumi într-o situaţie disperată. Era o glumă inutilă, dar enervantă, deoarece nu-mi dădeam seama de dimensiunile exacte ale tragediei, gîndul că pînă la urmă aş putea muri nu mi se păruse nefondat, n-aveam voie să-l exclud, însă, cu toate acestea, mă preocupa mai mult ideea că sînt victima unei glume atît de nereuşite, încît mă obliga să o iau în serios. Nu-mi era străină senzaţia morţii : în mină, într-un fel, deschisesem ochii, în mină voisem mai demult să mi-i închid forţat, şi, iată, tot în mină aveam mari şanse s-o sfîrşesc, de data asta involuntar, însoţit continuu de o noapte densă, persistentă. Din armătura putredă, roșie, se prelingeau picături mari, grele ; traversele rare, rupte, şinele strîmbe, subţiri şi curenţii umezi mă obligau să fiu atent la orice pas, să plimb pînă departe lanterna, iar apoi să sondez cu încăpăţînare băltoacele relativ întinse de apă silicoasă. Mergeam greu, la întîmplare, și dorinţa de a găsi o ieşire era echivalată ca intensitate numai de teama ca Ursu, împins de disperare ori de neatenţie, să nu urle, să nu tragă în şobolani, pentru a nu provoca o nouă surpătură. Mă îndepărtasem destul de mult, cotisem de două ori, ştiam că e bine să o ţin mereu la dreapta, în direcţia aceea presupuneam că trebuie să existe o altă ieșire, în ipoteza că galeriile vor fi accesibile. Vîntul negru, dur, respiraţia continuă, agonică a galeriilor părăsite se intensifica mereu, cu fiecare pas, venea din adîncurile moarte, încărcat de o furioasă nelinişte, se izbea de asperităţile pereţilor spre a se reîntoarce iritat, purtînd după el, pînă departe, roiuri de scîntei, urme de lumină şi aşteptare. Mergînd, mă cuprinse deodată un chef turbat de vorbă, acuta singurătate și frica se converteau în cuvinte,

era o nevoie maladivă de a vorbi, de parcă aş fi avut să-mi mărturisesc ceva deosebit, acum, cînd orice mărturisire devenea, cu fiecare pas, mai ridicolă. N-am încotro, îmi spuneam, dracu să le ia pe toate, cam asta ar fi, mergi la nesfîrşit prin întuneric, noroi, încurajîndu-te prosteşte, oscilînd sau împiedicîndu-te în murdării, drum nesigur prin bălţi şi noroaie, înainte, sau poate am numai aceastā impresie, înainte sau înapoi, poate înapoi, poate la dreapta, prin galeria oarbă, minţindu-mă că merg înainte, că am să scap ; de cînd mă ştiu mi-am căutat un ţel, un rost, atîta doar că nu-am prea găsit nu ştiu dacă nu am trecut pe lîngă el. Am rîvnit o viaţă absolut conştientă, lucidă, şi numai de luciditate nu pot spune că m-am folosit. Bunele mele intenţii — apă de ploaie — asta ar fi dacă nu-mi este cu supărare. Ce să aleg de pe urma lor ? Te bucuri prosteşte că vezi şobolani, chiar dacă ei întotdeauna ţi-au produs greaţă, frică, îi vezi, îi auzi cum ţîşnesc pe lîngă tine, fulgerător, şi-i invidiezi pentru banalul motiv că ei nu ştiu ce înseamnă înainte şi înapoi. Mergi la lumina falsă, slabă, faci paşi, stîngu-dreptu-stîngu, şi te minţi ordinar, spunîndu-ţi că e bine. Şi poate că asta este totul, să mergi, să ai o treabă, chiar şi atunci cînd picioarele ţi-s grele, ghetele încărcate de apă şi noroi, şi înainte — galeria nesfîrşită, oarbă, neprimitoare, şi aerul încins, cu miros de putreziciune. Înapoi, aceeaşi murdărie, iar stînga şi dreapta nu mai există, numai înainte, la întîmplare, mereu la întîmplare, înainte. Ce înseamnă gluma asta ? La ce-mi foloseşte o glumă pe care o ştiu demult, pe de rost ? Sus, pe perete, o sîrmă rău fixată, descoperită datorită unei ezitări de moment, îmi întărise sentimentul că salvarea mea depindea de integritatea ei : trebuia să ducă undeva, spre o ieşire. Ea era ca o sumă de argumente care, în cele din urmă, dau contrariul a ceea ce te aştepţi. Datorită ei, m-am aşezat puţin pe o şină mai ridicată, iluzionîndu-mă că ziua se va sfîrşi la fel cum începuse, adică destul de plăcut, în sensul că mă desprinsesem temporar de sat şi, fireşte, de noaptea vie, lungă, trainic închisă în mărturisirile celor doi duşmani : Carol şi Radu. Era mai mult o fugă, una din fugile sau pauzele normale, frecvente, cînd drama te face să reacţionezi ca om implicat în ea şi cînd neputinţa te exasperează. Aici, în mină, cu Ursu, ajunsesem din cauza lor, povestea se prelungea curios deci, însă de astă dată nu mai rezistam fizic.

Plecasem la îndemnul lui Radu în zori, cu o cursă specială ce ducea muncitorii din Arini la mina Vadul Crucii. Dormisem abia două ceasuri, convins că voi mai adăuga încă unul în maşină, lîngă şofer, dar acesta, după ce-mi luase nepăsător banii, mă trimisese sus. Cred că asta mă trezise definitiv : „Du-te, măi, acolo, poate-ţi dă careva un loc. Dacă nu-ţi place, ia helicopterul !“ Mă urcasem enervat printre primii în maşină, indispus de mutra şoferului, însă nu se grăbea nimeni, ceilalţi, trîntiţi pe marginea şanţului, îşi treceau din mînă în mînă o sticlă de ţuică. Aşezat în spate, cu gîndul să dorm, mă pomenisem cu o mînă pe cap, invitat să cedez locul : „Nu-s numerotate !“ îi spun înţepat, la care omul, indiferent, mă prinse pur şi simplu de braţ şi mă împinse mai încolo : „Eliberează-l, nu te uita ca viţelul la poarta nouă“. Nu i-am răspuns, mi-o spusese firesc, fără nervi, şi, de altfel, n-aş fi avut cu cine vorbi, aşa că, ajutat de om, am trecut pe altă bancă, la mijlocul maşinii, însă, nu peste mult, şi de aici mi s-a făcut semn să plec. „Uşchează, ce mai aştepţi ?“ astfel că după vreo şase încercări făcute intenţionat a trebuit să rămîn, spre distracţia lor, în picioare, lîngă scară, cu un braţ agăţat de prelată. Nu eram grozav de uimit sau intrigat, deşi nu mă aşteptasem ; maşina, supraîncărcată, sălta

peste gropi, scîrţîia prelung, iar eu, deşi exasperat de salturi în pauzele cît reuşeam să-mi păstrez echilibrul, cercetam cu o nedisimulată curiozitate feţele oamenilor, somnoroase, iritate, ascultam chicoteala femeilor înghesuite printre ei, ţipetele fals revoltate cînd erau pipăite prea vizibil. Într-un tîrziu, una dintre ele s-a dat jos şi atunci omul din apropierea mea s-a împins mai încolo, făcîndu-mi loc pe marginea băncii. Fusesem purtat de ici-colo, însă mă stăpînise un singur regret sau poate o curiozitate : nu simţisem decît mîini dure, grele, prinzîndu-mi braţul, şi totul se petrecuse în obscuritatea întreţinută de prelata maşinii, nu deosebeam o singură figură, numai buzele înroşite scurt de focul ţigării, şi aş fi vrut totuşi să văd cum arată faţa celui ce mă împinge, cum mă priveşte, cu ce ochi, dacă e vorba de o antipatie specială, declanşată de figura sau hainele mele ori doar de un simplu gest reflex : indiferent cine ar fi. Omul de alături avea faţa uscată, osoasă şi nişte ochi mici, incolori. „N-aţi mai mers cu maşina noastră, îmi spuse, nu cunoaşteţi obiceiul. Sînteţi la U.T.C. ?“ Întrebarea mă surprinsese. „De ce aş fi ?“ i-am răspuns. „A fost aseară o şedinţă, a trebuit să meargă şi băiatul meu, dar nu i-am dat voie. Băiatul meu e profesor aici în sat, de fizică. E la fără frecvenţă. «Mă, i-am spus, mai dă-le dracului de şedinţe şi bagă carte-n cap, că ăştia te-or da afară.» La şedinţe poate sta oricine, că nu-i greu să baţi din palme şi să caşti gura, dar de muncit bine nu-i la îndemîna tuturor, nu toţi au pricepere şi minte, deşi se străduiesc. I-am spus să vină după el dacă nu mai pot, că am eu nişte vorbe. Angajamente ştiu să-şi ia, nu prididesc, dar grîul trebuie să li-l culeagă alţii. Păi atunci, mulţam fain. A făcut vreunul din ăştia cu geanta vreo casă ? A sădit un pom ? A tras măcar o dată-n viaţă snopii în car ? Că aşa-i lumea. Ei te ţin în şedinţe, şi tot ei te dau afară că n-ai făcut nimic. Trebuie să-ţi faci timp de lucru, oricît s-ar pune cu gura pe tine. Să mai încetaţi odată cu vorbele, paştele mamii lor, că doar nu ei au învăţat apele să curgă şi soarele să răsară ! Să vină elevii şi muncitorii ? Dar se poate ? Ce-s ăştia ? N-au şi ei treaba lor ? Voi, mi se adresă, vă faceţi meseria, dar ei, săracii, au altă meserie şi-s obligaţi să şi-o facă la rîndul lor bine !“ „Nu-s activist, i-am răspuns, mă beşteleai degeaba.“ „Da' n-am dreptate ?“ se însenină omul. „Sigur“, recunoscui. „Şi ce-ai zis că eşti ?“ se interesă el. Am ezitat mult pînă să mă hotărăsc să-i răspund. Faţă de această profesie, prea puţini au reacţii fireşti. Unii încep să înşire automat o sumedenie de banalităţi, lozinci şi vorbe goale, alţii zîmbesc pur şi simplu : „Ştiam noi ce te interesează, citim şi noi ziarele, ce dracu !“ alţii evită răspunsurile tranşante, se pierd cu bună-ştiinţă în mărunţişuri nesemnificative, iar nu puţini îţi spun sincer exact ce au pe suflet, cu sentimentul că se confesează lor înşişi, sceptici la orice rezultat favorabil lor. Pînă la urmă, m-a luat gura pe dinainte : „Ziarist“. „Da ? se miră omul. Faină meserie. Uneori nici ceapă n-ai mîncat, nici gura nu-ţi pute. Măi, să ştiu eu scrie, să mă asculte cineva pe lume, ce le-aş face eu ăstora cu genţi şi cu lecţia învăţată : pam-pa-ra-ram, pam-pa-ra-ram, şi casa-i casă, banu vine, că sînt fraieri care să tragă la ciocan pentru ei. Numai ce trebuie nu prea vedeţi“. „În Arini, de pildă, ce-ar fi trebuit să văd ? Ce credeţi că mi-a scăpat ?“ l-am luat eu prin surprindere. „Dacă plecaţi, probabil că aţi văzut totul, spuse el cu ironie. Să ştiţi că oamenii nu trăiesc rău, lucrează mulţi pe la fabrici, aproape tot tineretul îi ori la fabrică, ori la şcoală. Au ce le trebuie oamenii, numai că, oricît ţi s-ar părea de ciudat, cooperativa nu merge, adică nu merge cum ar putea.“ „Şi dumneavoastră, tovarăşe...“ „Inoan“, adăugă omul. Numele ăsta-l mai auzisem, dar mă mulţumii să continui : „...tova-

râșe Inoan, de ce ați plecat la mină ?" „He, rîse el, așa-i viața. Oamenii de mîine se formează astăzi, or, dacă băiatului meu nu-i pot da ce-i trebuie. nu-l las să facă școală, n-are mîncare și cărți, atunci copiii lui nu pot ieși decît niște nimurici, or, eu nu vreau să-mi distrug neamul... Mie mi-a plăcut să muncesc, dar și să mănînc și să-mi port copiii la școală, așa că n-am avut vreme să aștept pînă le va veni unora mintea la cap." „Lui Ciobanu, vreți să spuneți ?" „Chiar și lui, rîse el. Și altora, că mai sînt. Au trecut pe aici fel de fel de oameni ; unul Coza, care a dat în darul beției, un altul mai mărișor, Lazăr, pe care-l purta nevastă-sa de ici-colo, îl tot împingea, și, cînd a căzut, s-a cam zdruncinat, că era minte și ambiție de muiere la mijloc. A mai fost un altul, Brainea, fi-i-ar numele al dracului, și unul Radu." „Dar de tovarășul Radu ce părere aveți ?" insistai, în cel mai potrivit moment cu putință. „I-a aprins careva casa, spuse el cu multă rezervă, dracu știe, nu m-a interesat. Cum îți așterni așa dormi. Și-a făcut dușmani omul, că așa au fost vremurile, i-a cam cocoșit pe bieții țărani, n-a fost un om blînd. Pe cînd și-a dat și el seama ce e cu țăranii, aceștia îl cam urau, nu aveau ei prea multă încredere în el. Trebuie să vezi mai întîi necazul altuia, și pe urmă binele tău. Cu frica și cu amenințările n-ajungi nicăieri. Taci, rabzi, dar odată și odată tot vine oaia la măsură, și tare rău cazi !" „Și de Măgureni ce ziceți ?" intervenii. „Păi, ce a mai rămas din ei ? Moșu, săracu, a cam îmbătrînit, nu-i ce-a fost ; băiatu, Carol, se va duce azi-mîine, e cam într-o parte, nu-i place să discute cu nimeni, stă, stă, și nu-mi pot răspunde cum de nu i se face urît numai singur ? Moșu, dacă-și va găsi copilul pe care-l caută, poate că-și va reveni, dar de Carol, nu cred, n-are cu ce răsufla, și-a scuipat plămînii. Iar, apoi, am observat eu că cu cît ai mai multă minte, cu atît te clatini mai rău la cap în caz de nenorocire și de frică. Pe un prost poți să-l bați și să-l înjuri de o sută de ori, că de-i dai bătăile dupăolaltă, poate chiar să-i placă, se obișnuiește, pe cînd ăștia cu minte multă sînt sensibili, nu merge, le strigi puțin mai tare și se întorc pe dos, iar dacă-i mai și bați, îi doare o sută de ani la rînd. Vezi, nu toți oamenii-s făcuți din același aluat. Ceea ce i se potrivește prostului nu i se potrivește deșteptului. Prostului îi e frică de deștept, deșteptului de proști. Așa a fost și va fi. Zadarnic ai minte, ca bietul Carol, dacă nu este cine să ți-o bage în seamă. Pe un cîntar din piață poți să sari ori să-l lovești cu săcurea, că funcționează, în schimb, pe unul din farmacie, dacă-l apeși cu un singur deget, s-a dereglat, instrumente fine, și suflînd se clatină. Așa-i și cu oamenii. Fiecare cu gîndurile și felul său de a fi. Radu a vrut să schimbe satul după chipul său. Nu-i bine să lași oamenii în seama proștilor, deși nu știu cum se face că tot ăștia ies în față, ăștia simt nevoia să facă ordine, nu se astîmpără atîta vreme cît se poate cîștiga o pită mai bună fără muncă. Dacă s-ar strădui, Măgureanu ar putea ajunge și președinte, dar nu vrea, s-a retras din lume, supărarea l-a îmbătrînit. N-are rost să discutăm asta, a trecut, bine c-a trecut, vor veni altele și-om vedea ce a mai fi", conchise el. „Totuși, interveni un altul din fața noastră, care asistase fără să-mi dau seama la discuție, tovarășul Radu, orice s-ar spune, are mari merite și, pe deasupra, este și cinstit. Ce crede aia zice ! Vedeți, ca în război, dacă nu-ți asiguri spatele, te lichidează inamicul." „Bine, se supără Inoan, nu i le-am recunoscut, sau ce vrei să zici ? Crezi că-s supărat pe el că m-a legat ? Crezi că-mi pare rău că am mers la mină din cauza lui ? Nu, frate, treacă de la mine, omul a făcut ce i s-a spus, așa au fost vremurile, noi să fim sănătoși ! Mie nu-mi place să mă gîndesc la trecut, la cîte am suferit, că

m-aş acri. Din păcate, e greu să uiţi, dar nu-s ranchiunos, nu-s dintre cei ce mă bucur de răul altora. Radu n-a fost rău ca preşedinte, dar a plătit nişte păcate." „Şi casa ?" îl întreb, mai mult ca să întreţin discuţia decît din curiozitate. „Păi, zise Inoan, i-o fi dat foc cineva, că doar nu-i prost să şi-o fi aprins el !" „Şi dacă totuşi şi-a aprins-o ?" insistai, cu multă seriozitate. „Îl priveşte, rîse Inoan, e a lui, de mine poate să şi-o îngroape în pămînt, nu mă bag." „Şi satul cum vi se pare de cînd sînteţi muncitor ?" am schimbat discuţia. „Eu unul n-am cu ce să-l compar, sînt pentru prima dată aici, dar mie mi se pare frumos, case noi, cinematograf, terenuri de sport... Oamenii par să trăiască bine." Inoan se întoarse spre mine, mă privi în ochi, curios. „Unde-oi mai fi auzit eu vorbele astea ? îmi zise. Pentru atîta nu trebuia să obosiţi în mod special. Puteaţi şi telefonic. Mă rog... Dacă aşa ai văzut, înseamnă că aşa este, conchise ironic. Nu vă înşelaţi." Apoi, brusc, se adresă vecinului : „Măi Văsălie, dă-mi o ţigară şi spune-mi cum crezi că va fi vremea mîine, că am de gînd să rămîn prin oraş să-mi cumpăr o coasă şi nişte saci de hîrtie." Celălalt se lansă în lungi şi detaliate presupuneri, pînă ne-am pomenit în oraş. Nu-mi dau seama cum am coborît din maşină, ştiu însă că m-am uitat multă vreme după grupul de oameni galbeni ce se îndreptau în linişte spre vagoneţii ce aveau să-i ducă în mină. Portarul, controlul, lămpile cu carbid şi, cîte doi pe o banchetă, în cuştile de fier ce tremurau din cauza motorului aflat sub presiune. Eu, faţă de ei, mai făceam un singur gest în plus : mă urcam printre ultimii, după fluierul dieselului, şi pînă atunci priveam cu încordare cerul — uneori de un albastru-bolnăvicios, mai adesea cenuşiu, închis, acoperit de fum dens, înecăcios, frunzele tremurînde şi agitaţia matinală a oamenilor. Nu mă interesa ceva deosebit, ci numai lumina vie, multă, inundînd dealurile, oraşul, şi în absenţa căreia respiraţia îmi devenea aspră, neliniştită, aveam permanent senzaţia că nu-mi ajunge aerul, că o dată cu micşorarea urmelor de alb încrustate pe retină voi dispărea şi eu, mă voi contopi trainic şi definitiv cu noaptea. Nimic nu putea compensa această sete acută de lumină, accentuată progresiv de ritmul exasperant de lent al timpului. Înaintam cîţiva kilometri aspiraţi de gura neagră a pămîntului şi încet, pentru ei, „foştii" fredonau acel jalnic cîntec mineresc, început de obicei de ministru :

În fund de munţi noi azi intrăm,
Cu „bun noroc" ne salutăm.
Deasupra noastră nu e cer,
C-aşa-i viaţa de miner.
În mină-i Dumnezeu cu noi,
Afară, lipsuri şi nevoi...

şi melodia, tristă, copleşitoare, întreţinută de alte piepturi sfîşiate de silicoză, mă înnebunea ; vorbele nu spuneau mare lucru, însă nu ştiu de ce melodia aducea a rugăciune urlată nimănui ; nici atunci nu eram sentimental sau fricos, însă ea îmi răscolea urmele de omenie grav molestate, îmi stîrnea un fel de revoltă neputincioasă. Pe întreg parcursul, Milea, lîngă care stăteam de obicei, îşi regla mereu lampa, ministrul cotrobăia continuu prin buzunare, în vreme ce restul „foştilor", nemişcaţi, cu ochii în pămînt, păreau împietriţi ; şeful fuma neîntrerupt, iar eu, agitat, urmăream cifrele mari, albe, care indicau sutele şi apoi miile de metri străbătuţi şi mă gîndeam mereu la acelaşi lucru : la o adică, dacă se surpă — deşi aici era exclus, galeria asta era bine armată — va trebui să nu-mi

pierd calmul şi, caraghios, să mă preling pe lîngă pereţi, să mă îndepărtez cît mai repede.

Stînd răzimat de un stîlp şi urmărind grupul de arineni cum se înghesuia în vagoneţi, mă cuprinsese o nostalgie ciudată, aş fi fost în stare, dacă s-ar fi putut, să pornesc la pas pe urmele lor, să cutreier galeriile pînă jos de tot, la orizontul III, la locul unde mai demult mi-am acordat o şansă cu cîteva secunde înainte ca dinamita să disloce sute de tone de steril.

Şi iată, eram în aceeaşi mină, într-o galerie părăsită, singur, au trecut 18 ani de atunci şi, de data asta involuntar, pomenit într-o situaţie asemănătoare, în care, chiar dacă simţurile refuzau acest lucru, era iarăşi vorba de moarte, nu aveam voie s-o uit ; aş fi vrut s-o ştiu îndepărtată, neutră, dar ea se mişca în preajmă-mi, luneca, se antrena în jocul aspru, rotitor al curenţilor de aer, se insinua în zvîcnetul şobolanilor curioşi şi obraznici, în curgerea domoală, interminabilă a picăturilor roşii, silicoase, desprinse ritmic din tavan, în încleştarea disperată a degetelor pe lanterna care cerceta pus cu pas şinele răsucite bizar, traversele putrede, inscripţiile ilizibile, făcute grosier în perete cu pikhamerul : 1913 MOD... 19 IX ION MI... 1910 SALV... AICI A DECED... MIN... IOCH... PRINS DE... DUMNEZ... ÎN VECI... ILLES... 1919... BAIA... urmele unor paşi încrustaţi bizar în stîncă şi desigur sîrma ruginită, fixată sus în perete. Cercetam adîncurile galeriei, punctul alb de lumină, subţiat şi apoi neutralizat de noapte, şi mă întrebam cu ironie : „Ce am făcut cu şansa aceea ? Ce am făcut cu şansa pe care mi-am acordat-o atunci ?“ Nu era momentul să-mi răspund, eram iritat, trăiam o curioasă revoltă a simţurilor : efortul de acutizare, de anihilare a logicii, nevoia de a reacţiona nefiresc mă obosise, concentrarea atingea uneori paroxismul, ca imediat să cadă, şi atunci mă pomeneam neajutorat, pierdut, zvîrlind neputincios înlături întrebări ilariante, devitalizate. În fond, ce se schimbase, ce era nefiresc în ceea ce mi se întîmpla ? Nimic, absolut nimic : nici galeria oarbă, necunoscută, nici lumina artificială, nici căutarea obsedantă a unor ieşiri şi nici figurile monstruoase, compuse din valurile inegale de întuneric, oscilaţia lor, apropierea şi depărtarea grăbită, chinuitoare. Şi atunci ? Un amănunt mă deruta : asta de ce trebuia să se întîmple ? La ce mai avem nevoie cînd, de mii de ori, îmi pusesem toate întrebările posibile, poate cu mai multă gravitate, de ce o nouă glumă ? Căci numai glumă putea fi, o glumă inutilă, prin care, în realitate, nu mi se demonstra absolut nimic, era de o banalitate exasperantă. Frica nu era deosebită, nu însemna mare lucru, îi cunoşteam cleştele gîtuindu-mă progresiv, închiderea şi deschiderea capricioasă a ghearelor, oscilaţia lor nehotărîtă între a-mi opri respiraţia şi a-mi permite să inspir aerul cald, puturos, agitat.

Trebuia să-mi amintesc, iarăşi, de frică, la cîteva ore după ce părăsisem Ariniul ; poate dacă aş fi dormit puţin, reacţiile mi-ar fi fost normale, dar în perioada cît îl aşteptasem pe Ursu, mai bine de două ore, în loc să stau să mă trîntesc într-un fotoliu, m-am îndopat cu cafele şi, mai tîrziu, cînd, vesel, senin, a intrat deschizînd larg uşa, la : „Bei un *whisky* mic ?“ am răspuns prosteşte : „Mare, să mă purific.“ Drama auzită se insinuase nedorit în mine, din clipa urcării în maşină mă simţeam mai bătrîn cel puţin cu vieţile despre care a fost vorba, intrasem într-un mecanism afectiv ce mi se potrivea şi, oricît aş fi încercat, nu putusem face abstracţie de el, chiar şi după părăsirea satului rămăsesem undeva suspendat între *atunci* şi *azi*. Nu erau, desigur, primele drame auzite, mi s-a mai întîmplat de asemenea să nu pot contribui cu nici un paleativ, chiar minuscul,

la atenuarea lor — aprobarea, compătimirea, regretul, cît ar fi de sincere, tot nu ajută la nimic ; ca ziarist, îți faci cît poți datoria, scrii — deși uneori ești convins că ai făcut-o doar pentru tine, spre a te elibera, tu ești prima și cea mai modestă verigă dintr-un lanț extrem de complicat. Nici Radu, nici Carol nu mi-au cerut să scriu ; socru-meu avea nevoie doar de o vorbă bună, ceea ce am auzit era în plus, venisem în calitate de ginere, însă treptat am uitat de toate, s-a produs un contratransfer, și asta a schimbat grav sensul și nuanța afectelor. Aici era altceva, înțelesesem asta din prima clipă, și nu-mi doream decît să nu mă gîndesc la ele, să mă detașez, însă fusesem naiv cînd îmi legasem speranța de băutura lui Ursu. Acesta, uimit de nevoia mea atît de matinală de alcool, scoase dintr-un dulăpior un pahar, îl șterse, apoi spuse secretarei : „Tovarășa Luncă, să nu intre nimeni, sînt ocupat cu un tovarăș din presă !“ și îmi turnă băutura, după care ascunse sticla cu grijă : „Suflă-l repede, să nu-mi pice careva, că am feștelit-o !“ Ursu n-a mai avut timp să-mi facă o nouă invitație, însă, contrar așteptărilor, n-am simțit decît o efemeră căldură. „Ai fost parcă la țară, spuse el, dar nu-mi amintesc exact pentru ce, ne cam matolisem, mai ales eu, că voi făceați pe ușile de biserică. Anca mi-a vorbit mereu de chestiile inteligente pe care i le-ai spus. Ai priză la ea, deși, sincer, mă întreb ce Dumnezeu o fi găsit la tine ? De fapt, așa ești tu : cînd nu minți, combați minciunile altora, ți-ai învățat bine meseria, se vede.“ Era momentul să sondez cum ar reacționa dacă i-aș vorbi de rugămintea lui Radu, însă îmi fusese frică să nu uite adevăratul motiv al întoarcerii mele din Arini. „Sper că ți-a plăcut satul, schimbă el vorba, e minunat, cu oameni harnici, muncitori ; voiam demult să fie inclus în planul de sistematizare și, în cele din urmă, va fi. A fost reclădit aproape în întregime, arinienii îs dați dracului : dimineața la mină, după-masa la C.A.P., nu se pot plînge. E o plăcere să locuiești astăzi într-un sat... Liniștea ireală, obiceiurile populare grefate pe cuceririle cele mai recente ale civilizației. Seara la șezătoare, cu o mînă pe leliță, să-i furi fusul, iar cu alta pe televizor, pentru a prinde ultima transmisie de pe Lună. Desigur, mai există încă greutăți, nimeni nu le neagă, dar greul a trecut, bine că am ajuns în acest stadiu. Azi nici nu vor să audă de proprietate personală. Asta e rolul mobilizării permanente, al activității continue. Să nu audă de pămînt !! Îți dai seama ? Este, dealtfel, un banc pe care nu-i just să spui de unde l-ai auzit. Ba mai bine tac, ți-l suflu eu altă dată.“ Îmi venea să-l întreb ce l-a apucat, că n-aveam de gînd să-i iau un interviu, dar pînă la urmă mi-am spus că după această pauză veselă e înțelept să intru direct în chestiune : „Am avut o treabă cu socrul meu, însă am terminat-o în linii generale, sînt, așadar, gata pentru excursia la care, atunci, seara, m-ai invitat. Rămîne valabilă ?“ Ursu m-a privit puțin derutat : probabil uitase sau nu crezuse că totuși voi veni, făgăduise, pur și simplu, îndemnat de alcool, nu-mi dădeam seama, oricum, fusesem nedumerit de mimica lui. Acum mă simțeam prost, aș fi vrut să schimb vorba ; poate-l obligam să facă o treabă care nu-i surîdea, chiar riscantă : nu putea lipsi de la slujbă; sau poate Anca, din răutate sau prostie, îi evocase, în stilul ei frust, momentele care au urmat după ce el adormise, poate că îl enervase pur și simplu că i-a vorbit de mine, nu era exclus, oricum, omul era acum descumpănit sau mirat, ca pînă la urmă totuși să-și revină : „Bine că mi-ai amintit, rîse el. Vorbesc zilnic de excursii, uneori îmi vine s-o iau razna prin munți, însă-mi este lene, nu mă pot mișca, sau chiar cînd mă hotărăsc, se nimerește vreo ședință. Că de astea nu mă pot plînge. Dacă n-ar fi to-

varăşa asta, Luncă, nu văd cum m-aş descurca ; sarcinile, ce să-i facem ?! Mai vreau să-mi dau doctoratul. Am şi vorbit în acest sens cu profesorul Murgu, pita lui Dumnezeu, ăsta nu te omoară-n ham, te lasă lejer... Aşa, frate Tomiţă, am destulă muncă, zi şi noapte ; răspunderile sporesc odată cu funcţia." „Şi eu care credeam că se micşorează, glumii, ca apoi să revin : Dacă n-ai chef, sau timp, nu-i nimic, nu ţin neapărat." „Vai, mă întrerupse Ursu, nici vorbă ! O anunţ pe Anca şi peste o oră, cel mult, am întins-o. Odată şi odată tot trebuia să mă duc, poate-mi revine pofta de drumeţie. Înainte de a lucra aici, făceam sute de kilometri într-o lună. E simplu : vînăm, ne prostim, gata ! Doar tu dacă n-ai chef..." „De asta am întrerupt treaba la ţară", spusei. „Dar ce ai avut acolo ? se interesă el. Parcă vorbeai de socru-tău, de ceva sprijin, încerca el, fără urmă de prefăcătorie, să-şi amintească. Nici cînd sînt beat nu-mi pierd memoria." „Da, recunoscui, hotărît să apăs ceva mai tare pe pedală, să văd dacă la o adică aş fi putut beneficia de sprijinul lui. E vorba de o afacere cu judecători, de o mică intervenţie. Socrul meu, Radu, e vîrît într-o poveste complicată cu cineva şi singur nu văd cum va ieşi. Intră într-un proces : procesul vieţii lui. Eu, personal, aş dori să aibă loc procesul. Are nevoie şi el de o victorie sau, dacă vrei, de un certificat de om corect, care s-a confundat cu funcţia". Era curiozitate, răutate, interes etc. ceea ce făceam ? Dacă măcar m-ar fi distrat... Pentru că nu văd de ce-mi era necesară această confirmare ! Să-i dau dreptate lui Radu ? Pentru ce o făceam ? „Dacă e foarte, foarte mare nevoie, ştiu eu... şi poate dacă tu însuţi eşti convins că are dreptate... Vezi, el nu este, cum să-ţi spun, un om pentru care... ştii... prestigiul... Judecătorii sînt în dunga lor, pricep una şi bună... Sigur, tovarăşul Radu a fost... important... însă, vezi, prestigiul... Şi dacă are dreptate, nu se poate să nu cîştige, aşa sînt legile, judecătorii nu glumesc... Te compătimesc sincer, boşorogii ăştia sînt în dunga lor, greu de modelat. La ce dracu-i mai trebuie şi lui o victorie ? La ce i-ar folosi ? N-are pensie mare, ginere, decoraţii ? Sigur, tu n-ai încotro, bani n-ai să-i închizi gura. Oricum, îţi recomand un avocat excelent, o minune, face din rahat bici dacă e cazul. Apoi vedem cum evoluează lucrurile şi, cînd nu se mai poate, pentru tine, hai, treacă... Altfel, vine mîine Ciurea şi-mi cere cine ştie ce..." Refuzul lui, aproape direct, mă bucura sincer, mă calma. Motivările lui nu erau dintre cele mai elegante, însă în mine-mi spuneam deliberat : „Iată, există mulţi oameni în mîna cărora poate fi lăsat destinul lui Carol şi al altor neajutoraţi. E totuşi încurajator." Un refuz brutal m-ar fi mulţumit de-a binelea. Singura bucurie din aceste zile... „Bine că nu e cazul, dar tu mă asiguraseşi că la nevoie te dai în vînt", spusei, hotărît să mai pun totuşi nişte lemne pe foc. În fond, judecînd la nivelul faptelor, îi ceream cam multe : în excursie, şi sprijin, deşi, în realitate, el se oferise, nu făcusem decît să i le reamintesc. Înţelegeam că de dragul acelei discuţii, de-acum absurdă, inutilă, puteam rata excursia de care eram foarte interesat, însă n-avea importanţă, trebuia să merg pînă la capăt, era un joc caraghios, dar nu ştiu de ce mă pasiona. „Hai să facem abstracţie de mine, insistai. Să spunem adevărul : nu e nevoie de nici un sprijin, te-am asigurat, însă nu vrei sau nu poţi ? Asta mă interesează, din simplă curiozitate." „De ce ?" mă întrebă el, vizibil încurcat, spre a mai cîştiga ceva timp. Îmi dădeam seama că am luat-o prea brusc, trebuia acum să-l flatez puţin pentru a drege cu ceva din duritatea întrebării. „Uite, eu nu cunosc bine lumea voastră, a şefilor, spusei cu falsă timiditate, hotărît să mă fac praf în caz de nevoie. Ştii doar, sînt un ziarist mărunt,

mîna a zecea. N-am cum să urc, dacă, prin absurd, aş vrea ; te voi convinge de asta, asigurîndu-te pe cuvînt că nu-mi cunosc bine redactorul-şef, între el şi noi e o distanţă cam mare, deşi lucrăm de mulţi ani împreună. El se cam laudă cu multe, chiar şi cu darea mea afară, şi aş ţine să vă cunosc lumea..." „Te îndoieşti de oamenii care aplică legile ? În cazul lui Radu, cel mai mare serviciu pe care i-l pot face e să veghez să i se aplice întocmai legalitatea, deşi nu-i nevoie de mine. În ce priveşte şeful pe care-l ai, nu crezi că ai putea să ai şi tu vreo vină faţă de el ? Ca să ajung la tine. Oamenii nu se împart în şefi şi supuşi, îţi sînt egali, deşi, din păcate, mai există carierişti, şi laşi, şi incompetenţi destui. Ce să mai vorbim ? Ar însemna să-ţi explic pe larg concepţia noastră despre lume şi viaţă, spuse, ceva mai degajat, Ursu. Vezi, ştii şi tu, s-au făcut greşeli, au fost lipsuri, abuzuri, de aceea trebuie lăsată justiţia în pace, să-şi facă treaba, să nu se mai repete abuzurile.Nu spun că se poate face întotdeauna, nu susţin că nu mai există lipsuri, nevoi, că au dispărut suferinţa şi ignoranţa, că ducem o viaţă grozavă. Au fost multe piedici pînă am ajuns aici. Şi luptăm nespus de mult pentru acest om nou, gata de sacrificii, decis să facă tot ce i se cere, hotărît să nu precupeţească nici un efort... Pentru mine cinstea şi dreptatea şi curajul de a le apăra, de a face bine semenilor tăi, de a nu-i exaspera sub diverse forme sînt mai presus de orice." „De la situaţia ta materială, îi spun, de la poziţia ta poţi vorbi uşor. Nu vreau să-ţi reproşez nimic, au fost cuvintele la care ţin cel mai mult, aproximativ aşa sună şi credinţa mea." „Vezi, zise Ursu dregîndu-şi glasul, de parcă ar fi vorbit ore în şir, unii chiar mai buni în şcoală şi facultate n-au ajuns unde ar fi meritat, pe cînd alţii, dimpotrivă. Aici intervin diverşi factori : trebuie să profiţi de prima şansă care ţi se oferă. Ce cîştigi aşteptînd cine ştie ce ? Ce cîştigi stînd în expectativă ori tremurînd de frică ? Eu n-am strălucit în şcoală, dar, mai tîrziu, m-am dezinhibat. Tu ai fost un elev grozav, însă se pare că te-ai inhibat după... Ce să facem ? De asta-i consideri poate pe şefi înghesuiţi la minte, rupţi de mase şi puşi pe acumulări". „Nu neg, zisei ; ceea ce n-am descoperit încă e doar momentul cînd m-am inhibat, şi de ce. Ţie nu ţi se întîmplă ? Sigur, era vorba de şefii mei, înţelegi ? Nu pot vorbi decît de propria mea experienţă." „E chestie de curaj la mijloc, zise Ursu. Curajul de a spune lucrurilor pe nume, de a-ţi ajuta semenul, de a fi tu însuţi, demn şi drept în orice împrejurare... Asta îţi este în fire, dar se şi învaţă. Înainte de a fi fost la judeţ, n-am stat degeaba, am dovedit pe concret că dacă vorbeşti nu-ţi taie popa limba." „Şi mai tîrziu ?" îl întrebai rîzînd. „Am avut marea şansă de a-i scuti pe alţii să facă tururile de forţă pe care a trebuit să le fac eu. Măi, Tomiţă fiule, eu am fost băiat sărac, n-am risipit banii şi nu regret. Cine mă invidiază n-are decît să-mi ceară reţeta. Nici eu nu sînt veşnic pe postul ăsta, mai pot să avansez, ce dracu, că-s tînăr ! hohoti el, foarte bine dispus. Ai rămas tot acelaşi, Tomiţă ! Meticulos, impresionabil, bine pregătit profesional, atîta doar că mai trebuie să înveţi să vezi lumea şi să ai mai mult curaj de a te confrunta cu ea. Nu-mi prea place mentalitatea ta. Prea vezi lumea în cenuşiu, prea o consideri împărţită. Ai ţinut să ajungi ziarist ? Perfect, eşti ! Fă-ţi datoria". „Păi crezi că nu asta vreau ? Nu-mi doresc altceva, nici maşină, nici casă, deşi ar fi normal să le am ; nu-mi doresc decît să-mi pot face datoria". „Atunci de ce pierdem vremea ? mă întrebă el oarecum mirat. Mergem ?" „Cînd vrei !" i-am răspuns automat, decis să reiau discuţia mai tîrziu, la capătul drumului. „Ai sute de fabrici şi milioane de oameni, mai adăugă Ursu, şi

toţi aşteaptă şi se bucură cînd le consemnezi succesele, entuziasmul, abnegaţia." „Da, spusei la rîndu-mi, ai dreptate ; e un aspect pe care l-am neglijat uneori. Eu crezusem că trebuie să-i şi apăr..." „De cine ?" se miră el, dar eu, în loc de răspuns, dădui dezarmat din umeri.

Anca a apărut la cîteva minute după ce Ursu îi comunicase secretarei : „Sînt plecat cu un tovarăş ziarist pe teren. Voi reveni abia mîine." Era mai reţinută de cum m-am aşteptat ; hainele scumpe şi elegante îi umbreau parcă faţa. Nu eram obişnuit cu atîta aur şi perle, mă inhibau : stătea seacă, dreaptă, nu se apropia ; doar într-o scurtă pauză, cînd Ursu îşi aranjase hîrtiile, mi-a zîmbit ciudat, conspirativ. Părea îngrozitor de tristă că ne-am revăzut, sau poate ruşinea după seara aceea păcătoasă, copleşită de alcool, o incomoda, se desconspirase, şi asta-i scădea din siguranţă. „Ce om imprevizibil ! Nu m-aş fi aşteptat să mai treci pe aici, mi-a spus ea mai tîrziu, acasă, cînd Ursu era plecat să caute proviziile. Prea am făcut-o lată şi aveam impresia că ruşinea, sau mai ştiu eu ce, te va ţine departe. Oricum, mă bucur." „Mie-mi pare rău numai după femeile pe care nu le-am iubit încă, încercai eu să glumesc. În cel mai rău caz, trebuie să împărţim vina, dacă vezi vreo vină în a te relaxa puţin. Eu, pe urmă, m-am apărat sau, mai exact, n-am atacat. Dincolo de glumă, însă, nişte lucruri destul de grave m-au împins încoace, mi-au făcut mai necesară ca oricînd excursia." „Vreo pilă, ceva la Mitea ?" „Nu, îi spun, oboseala, oboseala de toate felurile, nuanţele, culorile. Evident, aş fi putut pleca şi singur în excursie, dar, dracu ştie, pînă la urmă n-am reuşit să fac decît ceea ce vezi. Criminalii revin uneori la locul cu pricina", încercai eu să dau discuţiei o notă mai particulară. „Lasă tromboanele, rîse ea vizibil flatată. Puţin îţi pasă de mine, deşi ne potrivim. Dacă nu m-ai fi auzit strigată, n-ai mai fi ştiut nici măcar că exist ; nu sînt interesantă, n-am nimic particular care să-ţi fi rămas în memorie. Şi nu ştiu dacă asemenea momente se pot repeta. Te cunosc, am impresia, şi vorbesc din punctul tău de vedere." „Ei, răspunsei la rîndu-mi, cu dezinvoltură, poţi vorbi absolut orice, dar, dacă vrei să crezi, pentru mine important e acum că sîntem aici şi că vom umbla brambura cîteva zeci de ore." „Eu, drept să-ţi spun, nici acum nu prea cred că vom pleca, spuse Anca. Mitea e capricios, se urneşte greu. Sînt sigură că în curînd va apărea telefonul salvator, care-l va trimite, poate la sugestia lui, la o şedinţă. Cunosc obiceiurile casei. Să ştii însă că, în acest caz, o să risc : vin cu tine, mergem, cel puţin pînă mîine dimineaţă, la dracu-n praznic. Unde vrei, numai oameni să nu fie. Îmi vine uneori să-mi ies din papuci şi să-mi văd de treabă, dar sînt laşă, comodă şi fricoasă. Nu-mi plac lipsurile, mizeria, nu sînt în stare să revin la ele. Pe urmă, Mitea are şi un fond bun, nu e cum pare uneori". „Vine şi el, sînt sigur", spusei. Şi eram. Refuzîndu-mi elegant sprijinul de care credea că am neapărată nevoie, nu putea să nu plece nici în excursie, chiar dacă într-adevăr s-ar fi ivit vreun caz de forţă majoră. Era şi orgoliul la mijloc, şi un vechi şi redeşteptat sentiment de colegialitate. Amintirile comune ni se opreau în acelaşi loc şi undeva ne purtam ca atunci. „Nu ne face plăcerea să rămînem singuri, încercă ea să glumească. Vezi ce curioşi sîntem ? Şi tu ai nevastă, o femeie la care ţii, şi eu, de asemenea, în felul meu ţin la Mitea, şi totuşi pentru tine aş risca. Ai ceva deosebit..." „Sînt un mare vrăjitor, femeile fac coadă la mine. Pe unele le atrage frumuseţea, spusei cu multă gravitate, pe altele faptul că sînt bărbat şi nu hermafrodit, iar pe altele viitorul meu de aur. Zău, ai dat cu bîta-n baltă degeaba. Sînt de o banalitate exasperantă, dacă vrei să ştii, nu

ofer nimănui nimic proaspăt, nimic pur, nimic nou ; simt doar nevoia să iau, să caut... Oboseala şi multe alte porcării m-au făcut terci !" „Lasă gluma, se înfurie ea. De ani de zile n-am simţit nevoia de a risca pentru cineva." „Iartă-mă, o întrerupsei, derutat de nuditatea mărturisirii, totuşi aşa sînt, epuizat, nervos, asta-i realitatea, şi din cîte mă cunosc, în asemenea împrejurări reacţionez stupid, penibil. Nu puţine întîmplări te întorc pe dos, te obligă să te învîrţi în jurul tău. Alergi încercînd să prinzi ceva, o bucăţică de certitudine ; mai există zile în care vezi lumea pînă-n adîncurile ei şi tocmai asta te derutează, te lasă descoperit, nu poţi, orice ai face, să dai de un capăt, să ai ceva sigur. Atunci te revolţi pe propriile-ţi simţuri, te doare că eşti o fiinţă măruntă, neputincioasă, îţi doreşti să fii copac, piatră, apă, nisip, orice, dacă forţa nu-ţi este dată, iar raţiunea şi inteligenţa nu folosesc cine ştie cît sau nu se pot adapta... Pînă la urmă îţi cauţi un mijloc pentru a uita, a amîna !" „De asta-mi placi tu, spuse ea în şoaptă. Iei lumea foarte în serios, te încurci în propriile-ţi antene, în loc să fi observat că e prea puţin o viaţă să readuci la loc toate cîte sînt cu picioarele-n sus. Există nişte plăceri mărunte şi, dealtfel, la ele recurg toţi cei care ajung la convingerea amintită sau cei ca mine, prea neajutoraţi." Auzind-o, mă gîndisem involuntar la Melania, de care mă despărţisem parcă de zeci de ani, deşi îmi erau familiare gesturile ei, vorbele, şi în scurtele pauze îi vedeam figura uimită sau resemnată. Nu mă simţeam vinovat faţă de ea, atîta doar că nu plecasem, deşi mai era timp. Îi simţeam dureros nevoia şi nu exageram prea mult gîndindu-mă că, în situaţia de aici, încercam să o substitui : feminitatea agresivă a Ancăi şi vagile ei momente de detaşare, de înţelegere exactă a condiţiei ei, mi-o amintiseră involuntar. Cîtă greaţă şi neputinţă în aceste patru zile, aş fi vrut să-i spun, şi ea m-ar fi înţeles exact. De fapt, chiar şi acest flirt stîngaci şi pe undeva vinovat cu Anca îl plasam înapoi în timp, era anterior întîlnirii cu Melania, într-unul din anii aceia lungi şi apăsători evocaţi nu demult de Carol şi Radu. Fireşte, ei nu-mi spuseseră nimic nou, nu eram pentru prima dată în compania unui om care a suferit, ştiam drame infinit mai mari şi, totuşi, nu-mi dau seama ce se întîmplase, de ce tocmai *această* poveste m-a derutat ? Voiam să fac excursia în compania Ancăi şi a lui Ursu, mai exact să fac o pauză împreună cu cineva, indiferent cu cine, să văd dacă şi după aceea obsesia va fi la fel de vie, dacă durerea mocnită, apăsătoare se va păstra nealterată. Adevărul despre ei şi despre ceea ce a fost se cunoaşte. Nu se mai putea drege nimic la biografia lor, nu se mai puteau înlătura cicatricele. Nu avea haz să încerc soluţionarea conflictului, cînd pe ei tocmai acesta-i ţinea vii, îi dinamiza. Pentru adevărul cantitativ, faptic, ar fi însemnat să discut cu aproape tot satul. Mie însă mi-a fost de-ajuns adevărul fiecăruia în parte, deoarece, curios, faptele lor m-au obligat să mă redescopăr, să mă rejudec, şi asta mă cam incomoda. Pe Ursu îl preocupase discuţia noastră, deoarece, cînd reveni, îmi spuse : „Tomiţă frate, mergem cu o condiţie : să ne ţinem numai şi numai de prostii, să lăsăm pentru altă ocazie lucrurile inteligente, poveştile despre dreptate şi muncă, să ne odihnim nervii. Sau să le terminăm acum". „Tu le-ai lăsat demult, Mitea", intervenise Anca. „Tocmai de asta, spuse Ursu. Anca mă bruiază mereu, cotcodăceşte prea mult". „Bine, îi întrerupsei, jur să nu mai vorbesc decît măgării". „Nici nu era cazul să juri, observă femeia. Demarajul a fost foarte greu". „Mergem cu maşina la cabană şi petrecem ca lumea, sau o luăm brambura, la întîmplare, cum propusesem ?" schimbai eu discuţia.

Dacă am fi mers cu mașina, șoferul și-ar fi putut da seama că nu e vorba de teren și așa mai departe. Pînă la urmă propunerea mea, susținută vehement de Anca, a cîștigat teren, astfel că, echipați ca pentru o expediție la pol, am pornit pe jos spre păstrăvăria de la Culmea lui Mogoș. Nu știu cum se făcuse, dar toate parcă mă duceau în urmă : în apropierea păstrăvăriei era Poiana Neagră, satul unde fusesem învățător. N-aș fi dorit să-l revăd, dar nici nu m-am opus : cineva parcă-și bătea joc de mine, mă biciuia cu cele mai nedorite enclave din memorie. Străbătusem orașul la pas, căutasem străzile lăturalnice din jurul centrului vechi, îmi îmbolnăveam privirea cu praful greu lăsat de fabrici peste case, cu cenușiul lor. Ajunsesem pe strada unde locuise liceanul, însă mi-am dat seama cam tîrziu, Ursu se întoarse din drum și ne spuse că am greșit puțin. „Ce s-a ales cu ancheta ?“ am întrebat. „Așa ne-a fost vorba ? se enervase el. Nu ți-a ieșit din minte ? În trei zile ce se poate face ! Dumnezeu se zice că a făcut lumea în șapte. Să mai cerceteze, treaba lor, eu mi-am făcut o convingere.“ După ce trecuse de faza acomodării cu mersul pe jos, Ursu fusese cuprins de o bucurie incredibilă : sărea într-un picior, mărșăluia, își jura la fiecare zece metri că astfel își va petrece fiecare duminică, o îmbrățișa afectuos pe Anca și ne mustra periodic : „Dați-o-n paștele mă-sii cu mutrele voastre solemne, de ciocli ! Cînd vă adunați împreună, am impresia că asist la o ședință de doliu“. „Nu ești departe de adevăr, spusei. Valea asta-i îngrozitor de tristă. Case mici, vîrîte-n pămînt, și fumul care nu se ridică-n veci : ape galbene, oameni galbeni, iarbă galbenă, fabrici galbene, noroc de zgură că e neagră, altfel ar fi fost insuportabil.“ „Măi băiete, spuse nemulțumit Ursu, crezi cumva că nu știu ? Mineritul e o meserie grea, bărbătească, deși astăzi utilajul modern i-a schimbat mult renumele. Se mai întîmplă și acum cîte una, alta, dar n-are haz să fii mereu cu ochii pe așa ceva. Oricum, ne țin în spate, recunosc, ăsta-i adevărul. Noi, intelectualii, nu producem cine știe ce“. „Îngustă judecată, Ursule, intervenii. Cînd zici Rusia, te gîndești și la Dostoievski, și invers ; cînd spui Anglia, zici și Shakespeare, și nu 14,3 la sută sau 12,7 la sută.“ „De cel puțin de două ori pe lună am treabă mai sus, la mină. Da, silicoza, sigur, mai mor oameni pe la 30 de ani, însă, cu timpul, casele vor fi evacuate din valea asta, vor mai face și oamenii de știință cîte o descoperire. Peste douăzeci de ani nu va mai exista o singură chichineață, se vor monta și filtrele pentru fum, deși costă îngrozitor de mult. O să rămînă aici doar cimitirele, ca o tristă amintire despre viața din trecut. Dar parcă ne înțelesesem ceva la plecare, nu ?“ „Eu ți-am comunicat o simplă impresie, i-am răspuns de data asta puțin iritat. Am lucrat aici în mină, cunosc valea ca pe propriile-mi buzunare, și ce vrei să fac dacă nu mă poate înveseli ce văd și mai ales ce-mi amintesc acum, fără să vreau ?! Mai demult, cînd veneau apele mari, smulgeau linia ferată, porneau la vale buștenii, făceau praf case, poduri, era ceva incredibil, încît două-trei luni pe an nici nu se mai putea ieși de aici“. „Și cum te descurcai ?“ se interesa Anca. „Beam, ce puteam face ? Beam întruna și mîncam cartofi prăjiți în sobă. Cînd epuizam toate rezervele de la bufet, treceam, treptat, la număratul cartofilor : de la zece pe zi, am ajuns la patru, pe care-i mîncam de obicei seara.“ Detașarea de această vie durere era aparentă. Nici chiar timpul nu reușise să-i dea patina așteptată, nu-i atenuase asperitățile. Fiecare stejar din pădurea curioasă, cu vîrfurile ciuntite de artileria germană, gropile adînci din drum, plasele negre deasupra cărora funicularele se întretăiau mă convingeau — straniu — că trăiesc atunci... „Și de ce ai stat dacă nu

ţi-a convenit ? spuse Ursu. Puteai să-ţi iei catrafusele şi să-ţi vezi de treabă, cred". „Ce să fac ? De cînd mă ştiu, mă pomenesc vîrît numai în poveşti de astea", răspunsei ironic. „Într-adevăr, e cam monotonă valea... observă Ursu. Şi nici urmă de soare, deşi el există undeva deasupra fumului... Îmi vine s-o iau razna..." „Cred că se plictisesc grozav cei ce locuiesc aici", spuse Anca malițioasă, dar el nu-i răspunse, o privise rece, enervat, apoi grăbise pasul. „S-a şucărit, îmi zise Anca. De o vreme încoace orice observaţie critică la adresa, să zicem, a măcelarilor sau cizmarilor îl vizează direct. Îşi pierde treptat umorul ; va ajunge, mă tem, un fel de infirm spiritual. Cu postul ăsta, lua-l-ar dracu, nu ştii nici cînd urci, nici cînd cobori. De l-ar da afară odată, de-ar face o gafă... Dar, schimbă ea vorba, ce ţi-a venit să mergi la Poiana Neagră ? Ce-ai căutat acolo ?" „Am picat la admitere, şi ce puteam să fac altceva ? Mă pierdusem din mînă, nu mă mai puteam controla. Descopeream în jur numeroase lucruri inexplicabile, derutante şi, prins de jocul lor, intrasem în scurtcircuitul scuzelor. De fapt, nu pot face excepţie, aşa sîntem noi : ne recunoaştem necontenit greşelile la nu ştiu cîţi ani după ce le-am înfăptuit.. Asta, însă, şi nu ştiu cum se face, nu ne scuteşte de altele asemănătoare. Deocamdată atît pot să-ţi spun." N-avea rost să-i explic pe larg. Dealtfel, ne aştepta şi Ursu, care, prost dispus acum, ne strigă : „Vine ploaia, copii. Întotdeauna păţesc aşa. Nu se poate să am şi eu o zi frumoasă ! V-aş propune să mergem prin pădurile astea, vînăm ceva şi ne întoarcem." Avea dreptate. Nu-mi conveneau împrejurimile, frumuseţea lor sălbatică şi, pe undeva, jalnică m-a indispus de-a binelea. Nici Anca nu era grozav de vorbăreaţă astăzi, nu-mi distrăgea atenţia. Mersesem cu ochii în pămînt, atent la gropile din şosea şi, iată, revăzui cerul negru, iar vîntul iritat răscolea valea. „Ploile nu ţin mult, spusei, maximum o oră, n-are haz să ne precipităm." Deviarăm drumul şi pornirăm direct spre munţii din dreapta, în zona minelor. „Pe aici găseşti destui mistreţi, zise Ursu. Şi, dacă o să fiţi cuminţi, nu mergem acasă cu mîna goală." Acum era foarte încîntat de idee, poate şi pentru că obosise, n-avea chef de drum, or un animal împuşcat ne obliga să ne întoarcem, treabă pe care, la rîndu-mi, aş fi făcut-o bucuros. Începeam să resimt noaptea aproape albă şi drumul chinuitor din zori. Numai pe Anca n-o entuziasmase ideea : „Asta e Mitea, şi pace ! Începe o mie de lucruri şi nu e în stare să-l termine nici pe unul. Pun pariu că în pădure se va apuca, la primul pîrîiaş, să caute păstrăvi, sau îi va face gălăgie brigadierului silvic că nu-s bine reprezentaţi stejarii în pădure." „Perfect, Anca, spusei, dar în cazul nostru n-are importanţă. Ne-am hotărît să mergem aiurea şi să facem exact ce ne trăsneşte prin cap". Sigur, spuse ea cu şiretenie, vouă vă este uşor, nu vă împiedică nimic." „Şi ce ai fi vrut ? Ce nu poţi face, de exemplu ? „Să ne sărutăm, cel puţin. Tu şi aşa o să te cari, şi dracu te mai vede !" „N-ai pierdut nimic, te asigur, îi răspunsei rîzînd, dar, revenindu-mi, am adăugat : Ştii, Anca, atunci am băut, a fost altceva, eram aproape iresponsabili. Nu-i cinstit, chiar dacă — de ce să neg ? — ca bărbat nu te-aş putea refuza ! Cînd sînt lucid, Anca, nu pot face aşa ceva ; e un defect îngrozitor, mă simt aproape infirm, dar asta-i realitatea. Luciditatea asta împuţită şi raţiunea îmi anihilează orice instinct, orice sentiment. Nu pot... Şi atunci m-ai tras după tine... iartă-mă, numai astfel poţi reuşi... Nu-ţi dai seama, crede-mă, ce cumplită infirmitate e luciditatea excesivă !" „Hei, rîse ea, fără a se simţi jignită cîtuşi de puţin, ştiu eu ce caut, nu te priveşte pe tine. Femeile au simţurile lor, sau un fel de intuiţie, cum vrei s-o iei ; niciodată n-o

să poţi înţelege de ce vor un lucru şi nu altul. Asta este arma noastră secretă..." „Slabă, spusei. Practic, ce-aş putea eu să-ţi ofer în plus ? Alături de un ziarist nenorocit, căruia toţi îi dau sfaturi, care trebuie să strîngă cureaua cîteva luni pentru a-ţi oferi ceva ce pentru Mitea e apă de ploaie..." „Măi, chiar că practic mai eşti ! se miră ea. Nu să mă căsătoresc cu tine, ce dracu ! Nu e bine să vezi totul prin această prismă... N-am de gînd să renunţ la Mitea. Eu am o mentalitate feudală. Să mă ia, şi pe urmă voi încerca să-l iubesc, să fiu corectă". „Eşti puţin monstruoasă", spusei repede. „O, vrei să-mi reproşezi dragostea şi celelalte ? rîse ea din nou. Uite, am mai fost îndrăgostită de încă doi bărbaţi înainte de Mitea. Lulea. Te asigur că dragostea ţine o lună, exact o lună, şi mizeria o viaţă. Primului n-am să-i iert niciodată ce a făcut cu mine. De atunci nu-mi pasă ; poate mă condamni, dar iarăşi nu-mi pasă... E rău, ruşinos, urît, murdar, însă ăsta-i adevărul. Cred însă altceva : spune-mi cum arată dama aia a ta, la care am impresia că mai ţii ! Sau ţi-e ruşine că Mitea, vezi, te-a dus în excursie, şi tu, mă rog, îi faci curte tocmai damei lui ?!" „Poate şi asta. Melania Radu o cheamă. A terminat liceul aici şi, la fel ca tine, engleza !" Am ezitat mult pînă să mă hotărăsc să pronunţ numele „damei". Mă aşteptam să-mi spună acum cine ştie ce răutăţi, sau poate adevăruri, din trecutul Melaniei, vrînd probabil să-mi ofere o scuză. Ea utiliza cu succes principiul răzbunării ; îşi scuza ieşirile. „Nu e rea gagica, o ştiu bine. Corp valabil, inteligentă, dar prea flegmatică pentru tine. Spune drept : nu-ţi vine cîteodată s-o iei la palme ? Îmi amintesc că la un învăţămînt politic profesorul Grecu i-a făcut scandal : «Dumneata, fiică de activist, să nu fi citit încă nici o pagină din *Capitalul* ?» «Ei, pînă la urmă n-o să am încotro, că doar socialismul e trainic, durează...»" Între timp, a intervenit Ursu : „Observ că voi doi vă înţelegeţi mult prea bine..." glumise el. „A fost colegă cu nevastă-mea, încercai eu să mă explic. Tocmai o bîrfeam." „Colegă, necolegă, eu îmi aduc o damă şi tu mi-o sufli, tot coleg de la coleg !! hohoti el. Cam aşa se pune problema." „N-avea rost să te justifici, zise Anca zeflemisindu-l. Mitea se străduieşte uneori să fie spiritual. În rest, e atît de sigur pe el, încît într-o zi m-oi înfuria şi am să-i pun nişte cornițe cît casa." „Nici o problemă, interveni el enervat, nu faci tu asemenea greşeli, nu rişti să rămîi văduvă... Te am în buzunarul de la vestă, fetiţo ! Nu m-am grăbit să o duc la primărie, îmi explică el, n-am avut vreme, iar ea, pozînd în răzbunătoare, cochetează de faţă cu mine cu diverşi prieteni. Te duc în curînd, ce dracu, dar mi-e cumva frică de ceremonie, nu ştiu, îmi va fi greu să mă urnesc. Pe cine să chem naş ? Dacă-l iau pe şeful cel mare, şeful direct mă face carierist ; dacă nu-i iau pe nici unul, îmi vor spune amîndoi că-i dispreţuiesc ! Dar, măi copii, uite că plouă, hai să ne adăpostim sub un copac." Anca, nebună, începu să salte şi să se învîrtă în mijlocul drumului, chicotea, cu faţa îndreptată spre cer. Ursu, contaminat de exuberanţa ei, se învîrtea la rîndu-i greoi, caraghios datorită în special pantalonilor lui verzi şi pălăriuţei vînătoreşti, purtată în mînă. „De atîta vreme n-am stat în ploaie ! striga Anca. E fantastic să te ude". Pînă la urmă drumul coti şi, fără să ne dăm seama, ne-am pomenit în faţa unei galerii părăsite. „Ce păcat că văd lacătele astea şi uşile, spusei. Acum, cînd sînt departe de mină, mă apucă o nostalgie grozavă, simt cum mă atrage. Mare păcat, măcar cîţiva paşi..." „O, spuse Ursu, nimic mai simplu : tragem puţin de uşă, nu vezi că e putredă ?" „Nu te prosti, îi spun, o să-ţi facă scandal careva, e riscant, galeria e părăsită demult." „Arată-mi-l pe ăl ce e dispus să-mi facă morală,

zise el, forţînd lacătul. Nu e ţipenie de om, intrarea e mult mai sus. Habar n-ai cum s-au schimbat lucrurile." Poarta a cedat uşor şi, deodată, aerul stătut, pînzele grele de păianjen, noaptea care mă aspira parcă îmi creaseră o curioasă euforie. Încet, uitînd de ei, continuam să înaintez, pînă ce lanterna puternică a lui Ursu nu se văzu bine, iar întunericul deveni compact, greu. „Înapoi, fiule, îmi strigă acesta, o să te mănînce bau-bau". „Nu ţipa, i-am spus, se poate produce o prăbuşire în orice clipă. Uite armătura şi halul în care este !" Întors lîngă ei, am căutat să mă explic, însă n-aveam cum să descriu nuanţele acestei reîntîlniri atît de familiare, atracţia vie, dureroasă, aspiraţia odihnitoare a adîncurilor. Din păcate, nu puteam ieşi afară, ploaia cădea cu vehemenţă, şiroaiele de apă ce veneau de pe munte acopereau ca o perdea ruptă gura minei. „Băieţi, spuse Ursu, o să trebuiască să mîncăm puţin, căci o să treacă destulă vreme pînă încetează ploaia". Îşi luă lanternele, îmi oferi una, solidă, vînătorească, îşi pregăti — curios — şi puşca, scoasă dintr-un toc nou de piele, apoi pornii în lungul galeriei să găsesc un loc ceva mai comod pentru masă. La fulgerările scurte ale lanternei, în boltă apăreau crăpături monstruoase, bîrne putrezite, aflate într-o neînţeleasă suspensie, şi, cu fiece pas, mereu mai multe picături ne biciuiau feţele. Ursu deveni din ce în ce mai neliniştit. „Măi Tomiţă, îmi spuse, îmi plac aventurile, dar nici aşa, prefer să le citesc ori să le aud povestite de către alţii. Parcă n-aş avea chef să merg mai departe..." Anca se apropiase reflex de mine, centimetru cu centimetru, orice chiţcăit straniu de şobolan, un zgomot cît de mic o făceau să tresară, să mă strîngă de braţ. „Şi aici au lucrat oameni şi, mai sus, lucrează. La orizontul III parcă eşti sub duş. Există, din păcate, cele mai curioase profesii : de la cei ce golesc coşurile de gunoi, la cei ce curăţă resturile de carne de pe oase, de la cei ce fac toaleta cadavrelor, la cei ce îngrijesc infirmi. Pîinea se cîştigă greu. Şi aceşti oameni au sentimente, uneori complicate, trebuie doar să ne străduim să-i înţelegem." „Îmi însuşesc lecţiile tale, spuse iritat Ursu. Îi stimez, treaba lor, dar nu-mi plac asemenea munci. Nu sînt bun decît pentru asta. Nu-s polivalent, sînt un om cu lipsuri, dacă asta te mulţumeşte." «Profesiile amintite sînt foarte curate în comparaţie cu altele", adăugai. Ne-am aşezat într-un loc mai uscat şi Anca începu să desfacă, fără chef, mîncarea. „Chestia asta nu-mi place, prefer afară, insistă Ursu. Iadul ăsta e plin de şobolani şi mi-e o scîrbă imensă." „În mină-s la mare cinste, ei vestesc surpările, zisei. Doamne păzeşte să te atingi de unul, cel puţin minerii vechi te-ar beşteli cumplit." „Dar să-mi circule aşa, printre picioare, e greţos", mai adăugă el. Mîncarăm, totuşi, în linişte, indispuşi de ploaia care nu mai contenea. „Nici chiar aşa, se agită el din nou, sfinţi să fie, dar cînd îi văd, mi se întorc maţele pe dos !" „Hai să stăm în ploaie. Nici eu nu pot susţine că-mi plac. Dacă vrei, ieşim", spusei sincer. „Nici aşa, să nu crezi că te presez. Am venit să mă destind, nu să mor de greaţă. Nu stau în ploaie. Am înţeles însă idiosincrazia ta faţă de şefi, încercă el să glumească. M-ai arunca aici, într-un puţ, dacă mi-ai fi supus..." „Hai, mai las-o la dracu, că ai început să exagerezi. Răstălmăceşti totul, nu mai poate scoate omul o vorbă !" spusei şi eu destul de iritat. Băurăm zdravăn cîteva guri de ţuică, dar ele nu mă treziseră dintr-o nostalgie persistentă, care mă despărţea de ceilalţi doi. Vorbele lor n-aveau nici un ecou psihic, păreau neutralizate imediat de zgomotul ploii, care parcă nu permitea aerului să intre pînă la noi, de chiţcăitul sfîşietor al şobolanilor. Pe unde mă plimb, oricum o cotesc, îmi spuneam, tot aici ajung, în galeriile astea

negre, murdare, așteptînd ba să treacă ploaia, ba să se facă lumină, ba să ies. Toate pornesc și se sfîrșesc aici. Salt în sus, absurd, revenire, cădere nu departe, la un pas doar. Să cauți o sursă de lumină, să te iluzionezi că mina are și o altă ieșire, că tu, căzut din întîmplare aici, o vei găsi repede, să uiți culoarea zilei, și alte atîtea măgării ; să trăiești cu ea în tine, dar în realitate să fii destinat întunericului. Nu, parcă nu se poate, nu e logic. Te zbați pentru lumină cînd există și o viață adecvată nopții. Nu e firesc să te întrebi : Ce rost are ? „Tomiță, tu de ce taci, hai, vorbește, să găsim o soluție", insistă Ursu. „Ar trebui să ieșim, dar plouă cumplit, spusei. De trei ore plouă, nu poate să mai dureze. Așa sînt eu, ghinionist. Chiar înainte mă întrebam cum vor arăta hainele noastre la lumină. Apele astea silicoase le fac praf." „Mi se întorc mațele pe dos, zise iar, enervat, Ursu. Îmi vine să urlu ! Și dacă voi continuați să tăceți, am să fac un tărăboi cumplit, de ne vor lua la goană de aici toate duhurile minei." „Nu te-aș sfătui. Armătura aproape că nu mai există și un zgomot puternic..." „Atunci să mergem în sus sau în jos, să facem ceva ; e incomod să stau aici, și măgarul de șobolani să mă privească drept în ochi !" strigă Ursu și, surprinzător, deși l-am prevenit, chiui o dată puternic, încît făcu niște vîrtejuri curioase, stîrni aerul închis, cald, însă nu mă afectase, trăiam un alt timp, așa că spusesem : „Mergem unde vrei", și, indiferent, pornii spre adîncuri. Atunci Ursu observă un șobolan pe rucsac, Anca țipă și fugi spre mine. „Ce Dumnezeu ai ?" mă întrebă. „Nimic, răspunsei. De ce dramatizați în așa hal ? O să înceteze odată ploaia asta, vom ieși, abia am pătruns cîtiva zeci de metri, or, e mină, nu salon de dans, trebuia să vă închipuiți ce e sub pămînt. Ne întoarcem, spusei ; eu ies, n-am chef să fiu învinuit că vă țin aici. M-am gîndit că afară ați putea răci, n-avem haine de schimb..." Vorbisem calm ; îmi amintisem că, la început, reacționasem asemănător, atîta doar că nu mă manifestasem, nu-mi mărturisisem nimănui frica. Chiar și cu puțină ploaie, chiar și cu nervi, ziua se va încheia, excursia va fi gata, voi merge la Radu și-l voi minți : „Gata, s-a făcut, Ursu e cu noi, nu ne părăsește, face ce vrei", iar el va merge la Carol și-i va spune că e aranjat, nu-i rămîne decît să-i ceară scuze, după care îi va propune iarăși : „Numai noi ne putem înțelege, noi care am luptat deschis, care știm ce-i viața, noi cei învinși". În clipa aceea auzii o pocnitură surdă, încît instinctiv o prinsei pe Anca și o trăsei spre perete, acoperindu-i fața, pînă cînd ne redeșteptă glasul lui Ursu : „Praf l-am făcut, paștele mă-sii ! O fi el util, dar noi nu sîntem mineri și puțin îmi pasă de toți șobolanii din lume." Împușcase un șobolan și, împăcat, îi contempla cadavrul ciuruit oribil. „Dacă n-aveți nimic împotrivă sau o altă propunere, încet, mergînd spre ușă, neputînd sta degeaba, eu o să mă distrez puțin, mă enervează lighioanele astea. Nici nu se grăbesc prea mult cînd trec prin fața mea", observă el din ce în ce mai enervat și iresponsabil. „Haideți să ieșim repede, spusei, e prea riscant să rămînem dacă mai faci zgomot." „Dar ce ai vrea ? ! țipă el neașteptat. Să zac ca un sfînt, în putoarea asta, și să aplaud că nu mai contenește ploaia, că ziua s-a dus dracului ?" Trase iarăși, și un șobolan se rostogoli de cîteva ori peste cap. Anca, speriată, începu să plîngă : „Mitea, poate aici asculți și tu. N-ai dreptul să ne riști viața." „Eu sau el ne-o riscă ? spuse Ursu revoltat. Eu te-am adus să te distrezi, nu să crăpi de frică." Imediat ce se stinse ecoul împușcăturii, se auzi un zgomot dur, scrîșnit, chiot surd al pămîntului, o convulsie puternică, și grinzile de la intrarea în galerie se prăbușiră și, nu peste mult, intrarea dis-

păru, iar pietrele şi bîrnele, catapultate de rădăcinile copacilor răsturnaţi ajunseseră pînă la noi. La început nu mă speriasem, totul mi se păru continuarea unui joc mai vechi, pueril chiar, aşa că nici măcar nu mă gîndisem să iau rapid o decizie : priveam rădăcinile, braţe hidoase întinse spre noi, şi înţelegeam doar că ne va fi imposibil să degajăm singuri intrarea, dar povestea nu mi se părea gravă, atîta doar că figurile împietrite ale celor doi, aşteptînd vinovaţi o vorbă, ceva, îmi sugerau pericolul. „Ce s-a întîmplat ? se interesă Ursu. De ce nu te mişti ? Vrei să ne ia dracu aici ?“ „Cam aşa ceva, şoptii mai mult pentru mine. De fapt, mi-a mai rămas o singură curiozitate : să văd în ce fel mă va lua dracul, cum, cînd, cu ce ocazie. Şi pe voi, dealtfel. Şi ce ne vom mai spune pînă atunci. Însă nu înţeleg ce aşteptaţi de la mine ? Parcă eu aş fi gata salvat, aşa vorbeşti. Deocamdată n-am nici o idee.“ Reacţia lui neaşteptată îmi stîrnise, rîsul, un rîs nervos, enervant : „De cînd sînt, continuai, mi-am dorit, ca orice om, să ştiu cam cît o să trăiesc şi în ce fel o voi sfîrşi-o. Acum, am impresia, mi se satisface şi această curiozitate, or, mă simt cumva grav, solemn, e totuşi un eveniment important, moartea e o sărbătoare şi pentru cel ce îi trece pragul şi pentru asistenţă. De n-ar fi irepetabilă, s-ar schimba lucrurile. Dar, practic vorbind, aştept să se domolească puţin surpătura şi voi cerceta ce-e cu ea. Poate dacă ai fi renunţat la un şobolan, n-am fi ajuns în această situaţie, deşi e aproape sigur că ploaia a fost de vină... Munţii ăştia sînt vulcanici, mai adăugai eu în glumă. N-ar fi exclus să avem şi norocul de a ieşi într-un jet de lavă, gata conservaţi. Peste cîteva mii de ani, dacă pînă atunci Pămîntul n-o va lua razna, nu va rămîne fără oxigen şi hrană, numai în seama viruşilor anaerobi, vom fi descoperiţi de inteligenţii de atunci şi băgaţi la muzeu : *Primitivi papirofagi, porcofagi, homofagi, aerobi din secolul 20. Stăpîn şi sclav.* Stăpînul, şi pentru ei, vei fi tu : ai dantura întreagă, aur etc., eşti bine îmbrăcat. Eu, plin de carii, cu haine proaste, n-o să am trecere la antropologi. Familia ca instituţie va dispărea poate abia spre sfîrşitul secolului viitor, deci, firesc, şi ea, fiind foarte îngrijită, nu poate să primească alt statut“. Glumele mele, ieftine, nevinovate, îl enervau şi mai mult pe Ursu. Doar nu-şi închipuia cumva că situaţia în care ne aflam mă entuziasmează ? Ne-am rezemat de un perete al galeriei. Anca plîngea încet, neîntrerupt, fixînd cu lanterna ceea ce fusese intrare, iar gemetele ei, scurte, aspre, la intervale mici, păreau unite de curenţii calzi ce se izbeau neputincioşi de surpătură într-un oftat continuu, ireal. În partea opusă, Ursu cu pălăria trasă pe ochi, îşi agita arma de vînătoare, monologînd : „Indiferenţa ta criminală, nepăsarea, lua-te-ar dracu ! Măgar am fost cînd m-am decis să-ţi fac pe plac. Cum reuşeşti să zaci acolo, să taci, să mă torturezi ? E inuman să nu cauţi o soluţie. Ai lucrat în mină, te pricepi. Şi iadul ăsta e plin de şobolani, o să năvălească peste noi, ne vor roade bucăţică cu bucăţică, în curînd. Dacă-ţi convine acest sicriu, treaba ta, mie însă nu, am foarte multe de făcut încă de aici înainte.“ „Termină, strigă Anca, nu vezi că eşti caraghios ? De ce crezi că Toma ar putea mai mult ? Ai răbdare, după ce ai făcut o măgărie, nu e cazul să te grăbeşti să o faci şi pe următoarea !“ „Trebuia să mi se spună, se răsti Ursu, fixîndu-mă cu lanterna, de parcă ar fi dorit să mă ţină la zid. Nu el a avut ideea asta imbecilă ? Ce dacă eram udaţi puţin ? Măcar răsuflam aer, nu rahat, şi nu ne terorizau dobitoacele astea scîrboase. Şi, te rog, Anca — deveni el foarte grav — nu mă enerva, *please,* îmi ajunge ăsta, stai în banca ta ; eşti destul de greu de suportat şi în rest, dar aici...“

„Mitea, răspunse ea relativ senină, nu crezi că Toma a vrut să te omoare sau că e hotărît să te umilească, să-ţi şifoneze prestigiul ?“ Totuşi, eu încă nu mă gîndeam serios că ni s-ar putea întîmpla ceva, deşi Anca se alarmase : „Crede-l, Toma, dincolo de ce spune, nu e glumă, animalele simt mai bine şi mai repede pericolul“. Faptul că Ursu se mulţumi să mormăie, mă puse cumva pe gînduri Nu negam, prăbuşirea atît de neaşteptată mă derutase, însă dincolo de faptul că ar urma să pierdem o zi ori două la lumina moartă a unor lanterne sau tăciuni, răbdînd foame, consumînd energia de cîtă mai dispuneam, cele întîmplate nu însemnau încă decît o mică spaimă, punctul final al unei întoarceri forţate în trecut, deşi, în acelaşi timp, urmărind reacţiile lui Ursu, începeam să mă întreb dacă nu cumva el are dreptate. Poate că psihicul meu, măcinat încetul cu încetul, tocat, deformat, siluit, nu mai reacţionează firesc, poate că eu nu mai sînt decît o palidă umbră a ceea ce mă cred, am devenit, în realitate, uscat, pustiu, confuz, asemeni galeriilor cu care, nesperat de repede, am observat că mă acomodez. Pe dinafară arătam aproape indiferent, calm, de parcă m-aş fi aflat pe o stradă pustie, noaptea tîrziu, cînd nimic nu te poate deranja. Rădăcinile acelea întoarse monstruos, bîrnele, numeroasele pietre din armătura exterioară se constituiseră într-un zid impenetrant : nici o urmă de lumină naturală, nici un zgomot, nici măcar apa nu se mai prelingea printre rădăcini ; distanţa pînă afară părea să fie destul de mare, deşi nu-mi puteam explica prezenţa unor frînturi din uşa forţată de Ursu cînd am intrat. Practic, n-aveam prea multe soluţii la îndemînă : degajarea intrării sau, foarte riscant, căutarea altei ieşiri. Pînă la noua intrare în mină erau vreo 3—4 kilometri, or, nu se putea, trebuia să existe o comunicare şi totul era să ajung la un front de lucru, să le cer ajutor. Orice şef, aflînd că este prins *tocmai* una dintre comorile oraşului, se va grăbi, nu va ezita o clipă. Pînă la urmă, mai ales că se apropiaseră şi ei, optasem pentru prima variantă, însă, după aproape o oră de efort încăpăţînat, n-aveam nici un semn că am realizat ceva. Lucrasem prudent, meticulos, însă crăpăturile mari din boltă mă îndemnaseră să nu mai insist. Ursu şi Anca trudiseră, de asemenea conştiincioşi, dar, cînd au observat că încep să mă îndoiesc de succes, o răriră, se mulţumeau să mă privească derutaţi. El, după o vreme, se chiar pierdu cu firea : „Dacă am avea nişte scule, ori măcar dacă am şti ce se întîmplă afară... O fi venit sfîrşitul lumii sau ce Dumnezeu ? Bine, aş lucra, n-am nimic împotrivă, însă n-am certitudinea că are rost şi nici că voi ieşi de aici. Desigur, viu, asta mă interesează, viu şi integru. Şi voi ştiţi, măi copii, că n-avem nici apă ; nici coniac, cîteva degete, dar din ăsta nu pupaţi o picătură, îl ţin pentru mine, vreau să mă matolesc în clipa cînd o să simt că începe să mă ia dracu !“ Nu-mi plăceau crăpăturile de sus şi s-a dovedit că am fost foarte inspirat cînd le-am propus să ne îndepărtăm, să mai aşteptăm cîteva clipe. Ursu parcă îşi pierduse minţile : înjura, ţipa şi, mai mult decît ideea că ar putea să moară, îl exasperau şobolanii şi faptul că nimeni nu se grăbea să ne găsească. După cum mă temusem, o nouă surpătură, apărută la puţină vreme după ce ne-am îndepărtat, mă obligase să cred că varianta aceasta este exclusă. Nu ne văzuse nimeni intrînd şi ce rost ar avea să se degajeze *imediat* o gură de mină părăsită ? Cînd le-am spus că va trebui să mergem spre interior, cu speranţa că vom da de ceva, s-a lăsat o linişte cumplită, aspră. „Parcă nu m-aş îndepărta de aici, spuse Anca, lipindu-se de mine. Mă simt cumva mai în exterior. Măcar să crăp cît mai aproape de

lume." Pe Ursu îl indispusese observaţia Ancăi : „Te-ai şi acomodat, scumpo ? O să te văd eu cînd o să încerci să crăpi de-a binelea cît de senină o să fii. Tu eşti imbecilă ? Nu înţelegi că situaţia noastră-i disperată şi că individul ăsta, care ne-a vîrît aici — deşi cunoaşte bine mina — se distrează, ne fierbe, nu mişcă un deget !" „Dar ce aştepţi de la el, pentru Dumnezeu ? strigă iar Anca. Nu vezi că, deocamdată, nu se poate face nimic ? Şi tu, tot văicărindu-te, rezolvi ceva ?" „Nu, dar vreau mai multă voinţă, mai multă iniţiativă, vreau să ştiu ce are de gînd. El n-are nimic de pierdut, merge ca o broască-ţestoasă, e bucuros probabil că i s-a ivit ocazia să moară dramatic." „Eşti inconştient, Mitea ! strigă ea, ruşinată de vorbele lui. Jigneşti de pomană, şi cu o grosolănie neaşteptată... Dacă tu ai un ţel în viaţă şi te crezi mai inteligent, nu ne lăsa, dă-ne tu o mînă de ajutor, găseşte tu soluţii, luptă pentru ţelul ăsta, confruntă-te cu mizeria de aici, nu cu Toma. Dovedeşte-i că e laş, prin fapte, de vorbe e sătulă lumea, nimeni nu dă un ban nici pe cele mai frumoase." „Înţeleaptă ai mai ajuns, lua-te-ar dracu !" se răsti Ursu. „N-are rost să vă certaţi, intervenii. Te înţeleg, Mitea, nu-i plăcut aici. Reacţiile tale mi se par cît se poate de fireşti, nu mă supăr, indiferent cum m-ai insulta. Mai ales pe tine. Situaţia e într-adevăr dificilă, însă n-am ce să fac, nu ştiu, nu cunosc nimic în plus. Încercăm. Păcat deci de energie. E bine să plecăm de la situaţia concretă. Cauzele. după ce vom ieşi, *dacă*..." Înaintam încet, cu precauţie, ferind traversele putrede şi băltoacele întinse, roşii. Cuvintele celor doi, spuse demult, ajungeau la mine cu întîrziere ; mă cuprinsese, odată cu primul pas, o neaşteptată linişte ; printr-o metamorfoză curioasă, lehamitea se transformase în linişte, nu mă puteam încă gîndi la nimic rău, dar nu simţeam nevoia să rostesc vreun cuvînt, mă concentram asupra unor imagini şi sentimente colaterale, un fel de hîrtii viu colorate, purtate sigur şi definitiv de o apă calmă, teribil de întinsă. Periodic, trezit parcă dintr-o letargie plăcută, înregistram ce se întîmplă, doream să par atent la vorbele celorlalţi, la paşii trîntiţi cu indiferenţă pe traversele putrede, dar curenţii calmi, masivi ai bizarei ape mă rechemau, veneau din urmă. Uneori ele îmi creau scurte oscilaţii afective, zvîcniri mici, luminoase, însă, spre regretul meu, nu era nimic trainic, nu se uneau într-un sentiment, iar după cîteva sute de metri parcurşi, se dizolvară chiar şi imaginile, şi voinţa de a mă reîntoarce la mine, la situaţia mea din acel moment, pendula exasperant în gol. Îmi propusesem să mă concentrez asupra celorlalţi şi strîngeam cu încăpăţînare ochii pentru a-i putea deschide mai larg, dar figura disperată a lui Ursu, capul plecat al Ancăi se contopeau cu spinările şobolanilor într-o pată cafenie şi cam atît. Cafeniul acesta e deznădejdea, voiam să zic, dar îmi simţeam pulsul monoton al tîmplelor sincronizat cu respiraţia grea a galeriei şi, absurd, îmi spuneam că totul e în regulă. Pe urmă văzui lumina lanternei femeii căutînd cu înfrigurare bolta, fisuri, urme de lumină, dar sus nu se perindau decît bîrne în echilibru precar, cifre curioase şi crăpături masive din care se prelingea apa. „Cred că n-ajungem nicăieri, observase Anca intrigată, şi parcă de o viaţă întreagă mergem, mergem şi iar mergem în putoarea şi noroiul ăsta şi nu ştiu ce să mai cred." Vorbele ei mă treziseră din toropeală. I-am povestit de oboseala mea cronică şi, în acel moment, aş fi dorit s-o încurajez, să par sigur, dar ce rost ar fi avut să-i stîrnesc încrederea, cînd o piatră trezită de paşii noştri sau vreun puţ inundat ne putea ajuta să dispărem în orice clipă ? „Ce ne facem, domnule ? spuse şi Ursu, oprindu-se în faţa mea, cu picioarele

desfăcute, cu arma strînsă în brațe. De nu știu cîtă vreme, tot asta te întreb ! Ne duci, dar unde ? Ce rost are plimbarea asta ? Vrei să ne pierzi și a doua oară ?“ Vorbele lui rămăseseră cumva suspendate ; mă opriră. „Hai să ne înțelegem odată, să-ți repet cele spuse mai înainte : habar n-am ce să fac, nu-mi trece prin minte nici o altă soluție, nu sînt dispus să aștept degeaba, încerc deci ce pot ; tu față de mine n-ai nici o obligație, faci cum crezi. Nu eu am forțat ușa, nu eu am produs surpătura, mie nu-mi place să chinui pe nimeni, de asemenea m-am dezobișnuit să mint. Ce mai vrei ?“ „Măi Tomiță, cedă el, tu nu înțelegi că n-am chef să crăp ? De asta mi-e frică. Tu ești băiat bun, sper să nu te superi pe mine. Dacă ai vrut să mă vezi umilit, laș, bine, ți-am oferit ocazia. Sînt pe terenul tău, nu-l știu și n-am mai pățit asemenea porcării. În plus, simt că nu mai am putere, mi-e frică — frică ! — ăsta e cuvîntul.“ „Eu n-am lucrat aici, spusei, ci la Vadul Crucii, deci nu cunosc mina. Spre deosebire de tine, mie nu-mi pasă chiar atît de mult de moarte, deși, firește, chiar așa ratat cum sînt, nu mi-o doresc. Am învățat că trebuie să fiu mai prudent într-un asemenea loc, atîta știu în plus. Dă-mi, te rog, rucsacul și arma, să le car eu. Pe urmă, indiferent de frică, m-am obișnuit să procedez de parcă n-aș simți-o“. Ursu, uimit, mi-a întins imediat rucsacul, dar și-a reținut arma. Galeria devenise mai largă ; lumina lanternei nu se mai oprea la un pas în față ; bălțile păreau ceva mai rare, iar șinele aproape întregi. La un moment dat o auzii pe Anca țipînd : „Nu se poate, am halucinații, mi-e frică ! Un altar !“ Nu departe, surprinzător, o răstignire roșie, cu un Crist pe a cărui față apele au creat o mască solidă. La picioare, Născătoarea, bine conservată, avea o figură nespus de tragică. Pînă la ei, niște scări săpate în rocă și, pe peretele cenușiu, alte cruci albe, mari, acoperite parțial de două icoane șterse, aproape negre. Pepitele, numeroase, vii, așezate la piciorul crucii, păreau ireale. Lanternele alungară șobolanii, așa că, în sfîrșit, aveam unde să ne așezăm mai comod. „Da, altar, spuse intrigat Ursu. Cum să stăm cu astea la cap ? Numai crucea ne mai lipsea ! Și ce-i dacă am ajuns aici ? Ce-am realizat ? De aici pleacă două galerii. Pe care o luăm ? Cum știm să ne întoarcem?“ „Ne odihnim puțin, le-am propus, trebuie să mă dreg și să ne dozăm energia, căci o să avem nevoie.“ Ursu hohoti disperat : „Eu sînt gata, am și cruce, am trecut la creștinism, pot plesni. Și voi putrezi fără apă, cu limba ieșită de un cot de oboseală. Am să rămîn aici, se vede ieșirea, un pas nu mai fac, stau pînă ce deștepții ăia se vor hotărî să dea mina în exploatare...“ Anca se așeză lîngă mine. „N-ar trebui să te sîcîi, spuse ea, dar vreau să stăm alături, să ne ia dracu împreună, aici, sub cruce.“ „Ce romantic ! Dar n-ar strica să ațipești puțin, face bine. Încerc și eu.“ „Și șobolanii ?“ se interesă Ursu. „Tot o să mai rămînă ceva din noi“, glumii sinistru. Lanternele se stinseră ; totul redeveni negru, iar vîntul cel rău, întețit brusc la crucea galeriilor, disloca pietre, colinda aiurea, furios și, sub presiunea lui, răstignirea gemea prelung, straniu. Spre norocul meu, am adormit brusc, poate în clipa cînd m-am așezat, și secunda sau ora de somn, habar n-am cît, îmi făcuse bine. M-a trezit vocea lui Ursu : „Du-te, fă-i ce știi, treaba ta, făgăduiește-i ce vrei, ai influență asupra lui, convinge-l — îi șoptea el — ești femeie, insistă, nu te jena ! El nu are nimic de pierdut. Te rog, înțelege că totul depinde acum numai și numai de tine ! Poate găsește singur un drum, poate întîlnește mai sus pe cineva. Noi trebuie să rămînem, de aici se mai vede totuși intrarea.“ Nu m-am trădat prin nimic că eram treaz, am continuat chiar

să fac eforturi spre a ațipi iarăși, dar două focuri de armă și răcnetul lui Ursu mă obligară să sar în picioare. „Ăștia au și început să mă roadă ! Încă n-am crăpat, paștele voastre, am să trag pînă mai am un glonte pe țeavă. Nu mi-e frică de moarte, ci de scîrbele astea !“ Fără a mai zăbovi, i-am cerut Ancăi bateriile. „Eu plec, le spusei rece, absent, poate dau de vreo ieșire, mă descurc cumva. Nu țipați, nu mai trage și nu consumați bateriile. În sfîrșit, v-aș ruga să mă așteptați aici, să nu mai faceți nici un pas. Mie singur îmi va fi mai ușor să caut o ieșire ; pînă atunci, fără mine, ar fi riscant să vă mișcați.“Le-am mai cerut chibrituri, o lumînare și niște țigări. „Dacă-mi rup cumva gîtul sau cad în vreun puț, am să vă pricinuiesc niște mici daune : lanterna, țigările, dar ce să fac ! Încă ceva vă rog insistent : nu beți apă din asta, orice s-ar întîmpla !“ „Nu se face să te lăsăm singur, șopti Ursu. Măcar să crăpăm împreună.“ „De ce ești mincinos, Mitea ? Știi că ți-e frică, nu mai face demagogie. Măcar atît !“ „Termină, nebuna dracului“, șopti printre dinți Ursu. „Nu, spusei, mă duc singur, nu e mare lucru, nu mi se va întîmpla nimic. Așteaptă-mă numai aici și nu uitați ce v-am sfătuit.“ Îi strînsei mîna lui Ursu, Anca mă sărută mult, pierdut și, urmărit de plînsul ei dezlănțuit, pornii pe galeria ce făcea unghi drept cu cea pe care venisem. După prima sută de metri, străbătută cu mare greutate, aș fi vrut să mă întorc și să-l asigur că, din întîmplare, l-am auzit, dar asta n-ar fi adăugat sau schimbat ceva, era păcat de efort. Nu se putea ca Ursu să facă excepție. Are noroc, întotdeauna cineva îl salvează, indiferent de împrejurări, scapă, nu i se întîmplă mare lucru. Oamenilor tari li-s sortite vieți pe măsura lor, mă repetai, pe lepre, paraziți și lași îi ajută pînă și mama natura, spusei conștient că exagerez. Aș fi vrut să mă întreb, la rîndu-mi, ce am făcut cu șansa pe care mi-am acordat-o atunci, în mină. Dar era absurd să-mi amintesc de ea tocmai cînd aveam mai mult ca oricînd nevoie de o șansă ? Singur, izolat, departe de orice sprijin în cazul că mi s-ar întîmpla ceva... Nu-i chiar vesel, observasem. Dacă, neatent, mă lovesc de o șină, mă împiedic, cad într-un puț inundat, sau setea... O moarte lentă, groaznică, în rate... Nu e nimic nou, cunosc absolut totul, n-am un singur sentiment mai deosebit, nu văd ce m-ar uimi sau contraria în așa măsură, nu văd ce se poate întîmpla, ce sentiment nou aș mai putea dobîndi... Ca de obicei, ca întotdeauna, goana solitară și întunericul galeriei, veșnic, egal... Eu însă mai pot merge, mă convingeam, sînt rezistent, am ochii adaptați la întuneric. Și nu asta e moartea, o cunosc bine, nu pot fi înșelat : dispariția treptată a sentimentelor bune, a generozității și înțelegerii, dispariția speranței, asta ar fi ; și frica, paralizanta frică ; sînt chiar singur, foarte singur, însă nu simt mare lucru, nu observ vreo schimbare, nici chiar obișnuita derută. Am iluzia că dacă aș striga puternic, cu toată convingerea, cînd voi fi în pericol, s-ar face lumină, s-ar întîmpla o minune. Mai am încă destulă energie, atîtea resurse, e caraghios să-mi pierd încrederea ; nu e bine să mă precipit, trebuie să merg doar foarte atent și cred că voi rezista ; asta e și joc, și bucurie, și durere, și ură, și disperare, și speranță, merg, de-ar fi să străbat toate ungherele, de-ar fi să nu mă opresc niciodată. Asta este acum unica mea șansă, să merg, să rezist, să-mi înving frica, să cred. Cercetam mereu bolta, traversele, și observam că, dincolo de convingerea mea, situația era totuși îngrijorătoare, galeria părea mai îngustă, apa crescuse, numai sîrma, ridicol, era mai bine înfiptă în pereți. „Poate că n-am mers pe galeria cea mai bună, îmi spuneam, poate că nu pe asta trebuia să pornesc“. Mi-l imaginasem pe tata : el, tă-

cînd, scuipînd în stînga şi-n dreapta, ar fi înaintat cu încăpăţînare, cu paşi egali, domoli, n-ar fi spus întreg drumul nimic ; eventual ar fi înjurat de cîteva ori, şi nu drumul sau apa, ci pe alţii... Mă întrebasem apoi, neaşteptat, ce ar spune socrul meu ştiind că sînt în situaţia asta ? Nu-mi puteam imagina, era greu ; oricum, l-ar fi plîns pe Ursu. „Ai picat şi tu la înghesuială, ca musca-n lapte. Nu-ţi strică, asta e viaţa, şi nu cum ţi-o închipui. Să vezi, aşa am trăit şi eu atîţia ani cu teama morţii. Acolo eşti la adăpost de bandiţi şi de prieteni, nu ai de apărat decît propria-ţi piele, de altfel nu grozav de preţioasă ; şi nu e greu, pentru că pînă la urmă nu există să nu-i dai de un capăt, vorba poveştii : ori crapă sultanul, ori învaţă măgarul să vorbească. Cît despre Ursu, mare păcat pentru dînsul ; dacă nu te zbaţi să-l scoţi teafăr, mi s-au dus dracului şansele. Fiecare om, chiar dacă nu recunoaşte, face parte dintr-o bandă, are trupa lui, altfel e greu de rezistat. Eu m-am păzit de asta, dar îmi dau seama că nu pot singur. În rest, nu e rău să vezi şi tu ce e frica. O simţi, nu ? N-ar fi exclus să faci o prostie, cel puţin o prostie, dar dacă o vei face, te va costa cam scump. De altfel, mă bucur că vei descoperi în sfîrşit, ce înseamnă a nu putea greşi decît o singură dată, şi cum trebuie să te porţi într-o asemenea împrejurare. Mişcă, nu te lăsa, nu-ţi strică, e vremea să verifici şi tu dacă în această situaţie te mai poţi gîndi la lucruri inteligente, dacă-ţi mai arde să faci filozofie şi alte mărunţişuri ! Nu vrei să scapi cît mai repede ? Vrei. Nu doreşti din suflet să-i ajuţi pe alţii ? Da, evident. Nu simţi nevoia să-i vezi pe ai tăi ? Desigur. Te-au decepţionat însoţitorii ? Da, indiscutabil ! Acum, condamnă-mă dacă-ţi mai dă mîna ! Ai vrut să faci bine aducîndu-i aici, să-i fereşti de ploaie, dar se vede clar că cel ce n-a avut hainele ude pînă la piele nu ştie ce-i ploaia. Dacă n-ar fi vorba de Melania şi de casă, ţi-aş dori din suflet să te tîrăşti, să plîngi, să te cuprindă dorul de fugă şi să nu poţi fugi, să nu te lase o clipă măcar Vîlva băilor — singura stăpînă a nopţii —, ideea că ea există, că ar putea veni, că te-ar desfiinţa exact acum cînd vrei cu orice preţ să trăieşti. Tîrăşte-te prin noroi, să te apuce sfîrşeala, dorul de fugă să te răscolească, să simţi măcar o parte din ceea ce am simţit eu timp de o viaţă. Dar o să vină în curînd foamea, setea, iar cînd o să-ţi fie foame, o să rămîi uimit de cîte o să-ţi treacă prin minte, habar n-ai la ce gînduri duce foamea, habar n-ai cît de jos poţi coborî uneori pentru nişte mîncare ordinară, murdară şi nesăţioasă. Frica şi foamea te fac animal, o să te convingi. Cînd o să te repezi asupra primului şobolan, cînd o să încerci să-ţi umezeşti buzele cu apa asta scîrboasă, după care o să-ţi meargă burta de n-o să te mai poţi opri. E mai bine să te întorci, poate s-a prelins ceva apă printre rădăcini. Este că urăşti ? Pe toţi cei de afară, pe toată lumea, pentru indiferenţa ei neomenească ! Cunoscînd frica şi foamea, vei condamna mai puţin pe alţii sau, mai exact, vei reuşi să înţelegi mai bine ce te împinge înainte sau înapoi. Nu uita de Ursu : nu-i obişnuit cu mina, el ştie altceva, scapă-l, te va urî pe urmă că l-ai văzut într-un moment de slăbiciune, dar scapă-l ! Dacă te vei salva, bineînţeles. Dacă..." Pe urmă, mai mult din joacă — era un mod foarte convenabil de a scăpa de teroarea timpului — m-am gîndit la Carol : reacţiile lui puteau fi greu previzibile, deşi aveam impresia că-l cunosc relativ bine : „Ţi se pare nouă situaţia în care te afli, domnule Toma ? Mă uimeşti. Nu este, te asigur. Ai avut vreodată sentimentul că mergi altfel, că străbaţi un drum deosebit decît acesta, în alte condiţii ? În fond, ce e nou ? Mă faci să rîd. Negrul e absolut acelaşi, nici o

diferență, poate unele nuanțe nesemnificative ; ai uneori impresia că lumina îl dizolvă, dar, știi bine, lumina e artificială, nesigură, izbucnește adesea fantastic, vehement, ca nu peste mult să se stingă, să pîlpîie, să-ți rămînă doar în memorie ca o urmă efemeră. Ea nu face decît să potențeze întunericul, să-ți mărească suferința. Dacă n-ai ști-o, dacă ai fi trăit fără ea, ți-ai spune : nu există. Dar există, aici e tragedia, există totuși undeva. Frica ? Pentru că se mai pune în discuție sentimentul morții imediate ? Gîndește-te bine, dar foarte bine, dacă nu cumva ai murit cu ceva mai înainte, și nu numai o singură dată ? Nu sîntem oameni pentru că mîncăm, ne înmulțim și umblăm brambura, ci fiindcă producem ceva. Eu n-am făcut nimic, mi-am limpezit doar gîndurile, am găsit o explicație vieții mele, un punct de sprijin în mine, încît mă simt mai tare de cum aș fi fost dacă trăiam cu adevărat. Tu vrei să faci altceva, e firesc, dar pînă acum ce ai produs ? Unde sînt scrise gîndurile tale cele mai adevărate ? Unde ? N-are nici o importanță dacă n-ai putut, n-ai avut una sau alta, viața e teribil de severă, nu permite echivocuri, scuze, ci DA sau NU. Atît. Nu ? Atunci nu exiști, că restul e la îndemîna oricărui animal, inclusiv amoeba mănîncă și se înmulțește. Sigur, ai vrut, vrei, ai luptat pentru tot felul de cauze pierdute, sub diverse drapele. Dar ceva concret, fapte ? Scuzele și recunoașterile tardive nu țin locul faptelor. Evident, poți să-mi spui că ai ajutat atîția oameni, ai descoperit mici mișelii, ai răspîndit în jur un curent de cinste și dreptate. Perfect. Atunci de ce ești nemulțumit, de ce te neliniștești, din moment ce ai făcut totul ? Se pare însă că te-ai înșelat, te iluzionezi, ai pornit pe cel mai periculos drum ! Știu, te înțeleg, e noapte, terenul e accidentat, nu cunoști drumul, nu ești sigur pe pasul imediat următor, liniștea bălților e înșelătoare ; simți cum, involuntar, ți se acutizează instinctele, cel de conservare mai ales, dar el, exagerat la maximum, nu înseamnă tot moarte ? Prieteni ? Dar ți-ai permis oare acest lux ? N-aș crede. Ai ce pierde și n-ai o poziție sigură, de neînlocuit. Tu, spre deosebire de mine, ai spațiu mai mare, deși, pentru a te elibera temporar, nu-ți folosește, nu poți să strigi, se poate surpa galeria, deși la fel de bine, ar putea să nu se surpe. Așa eram și eu : dacă aș fi urlat, mă puteau descoperi, sau tot atît de bine n-ar fi fost exclus să nu mă audă nimeni, cum se întîmplă cel mai des. Pînă unde să merg cu asemănările ? Eu, uneori, mai aveam mîncare și apă. Tu, din păcate, n-ai hrană, dar ce contează că în asemenea condiții trăiești cîteva zile sau cîțiva ani, cînd decorul e neschimbat, cînd te sufocă putoarea, cînd uiți pînă și cum arată soarele ? Mori totuși avantajat : ai iubit, ai urît, ai umblat puțin, te-ai scăldat în mare, ai văzut-o, ai ajutat, ai fost cotonogit. Ce simți în urma acestor experiențe ? Gust amar, insatisfacție, ceva leșios, apăsător ? Și dacă într-adevăr simți asta, atunci cum se poate numi răspunsul, care poate fi el, la șansa ce, generos, ți-ai acordat-o ? Și, spre deosebire de mine, mai ai un avantaj : ai libertatea să-ți alegi sfîrșitul în galeria alăturată, într-un puț, unde-ți convine. Mori fără asistență, fără plîngători. Dar tu după ce ai plînge ? După ceea ce n-ai făcut ? Atunci era cazul să începi mai demult, să urli deja. Pentru că ai așteptat prea mult, ți-ai găsit justificări în fel și chip, ai fost un cimitir de intenții bune, dar de prea puține ori ai mers pînă la capăt. A vorbi despre adevăr e una, a-l profesa e alta. Or, tu de care parte ai fost ? Mult prea curajos în vorbe. Să suferi pentru Africa, Asia, America, Australia, Polul Nord și Polul Sud, pe care, oricum, tot nu le-ai fi văzut ? Pentru femeile, atîtea, splendide, ațîțătoare, pe care nu le-ai iubit încă ? N-aș crede, știi

că în esenţă, la unele capitole, ele cam seamănă, iar apoi eşti un lucid, un raţional greţos, luciditatea te-a secat, ai rămas fără sentimente, îngrijorător de steril, ai depăşit demult stadiul pornirilor adolescentine, ştii ce nu se mai poate, şi că e greu să fii unicat... Melania ? Ea e tînără, perioada de exaltare a trecut, vine obişnuinţa. Şi oamenii uită, se acomodează uşor, mai ales cu absenţele. Evident, îţi este un prieten foarte bun, e o raritate, însă dacă e aşa, atunci, sigur, te va înţelege, te va ierta, va pricepe că i-ai dat o şansă să învingă singură. Iar apoi, dincolo de aceste nimicuri, ce este viaţa din punctul de vedere al stelei Sirius ? Nici nu te naşti bine şi trebuie să mori, eşti o efemeridă, gîza care se naşte şi moare o dată cu lumina unei zile, trecînd rapid prin toate ciclurile evolutive. Contează, oricît ne-am iluziona, specia, nu individul, contează viaţa în general, nu una din miliardele de celule ce mor în fiecare minut. Pune-ţi mărunţii tăi ani pe scara miliardelor de ani-lumină, pînă la nu ştiu ce stea apropiată din univers, şi vezi ce simţi. Cîţi ani în urma ta, şi cîţi înainte pe scara materiei ? Este singura mare aventură în necunoscut, rupi barierele, limitele unui organism debil, putred, schimbi un mediu infectat din rădăcini, ai unica şansă de a te depărta de finit, de ţăruşul de care ne leagă cu atîtea şi atîtea funii biologia. Regreţi ceea ce există ? Dar tu ştii ce există în jurul tău ? Plîngi, în clipa de faţă, de exemplu, după filmele care rulează fără să le vezi pe ecranele lumii ? Te dor secundele risipite aici degeaba, aici şi aiurea, cînd ştii că nu trăim decît cel mult două miliarde de secunde ? Nu, indiscutabil. Te bucuri pentru cei 6 oameni care se nasc pe secundă ? Nici nu te gîndeşti la ei. Nu e aventura ta. A ta abia acum poate începe. Căci nu vine nici o farfurie zburătoare, nu există nici o minune în măsură să te salte peste stadiul ăsta biologic de tatonări, prudenţe şi orbecăieli ; inteligenţelor de aiurea, dacă există, nu le pasă de noi, nu-i interesează că din celule normale unii au devenit tumori. Rîzi ? Ce puteam să-ţi spun altceva ? Doresc să te încurajez, vreau să trăieşti, dacă asta îţi foloseşte la ceva, şi nu văd o încurajare mai utilă decît încercarea de a-ţi înlătura frica de moarte. Scăpînd de frică, eşti liber. Dacă am fi condamnaţi la viaţă veşnică, s-ar schimba lucrurile.

Ţi-a plăcut să te opui la tot ceea ce era obligatoriu şi stupid. Merită şi acum să mai încerci ! Deci — mai departe, fără iluzii şi cu umor. Şi fără să speri în minuni. Ai atîtea motive să mori, încît pur şi simplu n-are haz să o faci ! Pe urmă, iarăşi din umor, merită să încerci imposibilul. Lupta devine cu adevărat măreaţă cînd eşti singur, cînd toate sînt împotriva ta, cînd nici un om normal nu ţi-ar acorda măcar din politeţe, o şansă. Şi, crede-mă, lupta este exact pe măsura forţei tale, a inteligenţei tale, este mediul tău, felul tău de a fi. Nu e prea greu nimic... Mai ales cînd ţi-e solicitată inteligenţa şi cînd ai de partea ta adevărul... Trebuie, dacă eşti cu adevărat puternic, să-ţi baţi joc exact de ceea ce se crede a fi imposibil în legătură cu tine“... Închisei ochii : figura palidă, cu un zîmbet ce se voia cinic, dar era mai mult tragic, a lui Carol se ştersese... Şi, printr-o asociaţie firească, îmi veni în minte Mitrea. Nu-l văzusem, nu mă gîndisem să-l caut, însă, cu toate astea, datorită celor povestite de Carol, aveam impresia că-l cunosc destul de bine, aşa că nu mi-a fost deloc greu să mi-l imaginez vorbindu-mi : „Te vei duce în împărăţia cerurilor de data asta, probabil, deşi nu cred că o să-ţi convină să stai şi acolo la un loc cu toţi proştii, retardaţii, babele şi senilii preacuvioşi. Nu-i o afacere... Sau, în iad, dar nu cred să fi făcut tu păcate pentru iad. Da fapt, eşti undeva între rai şi iad, un fel de hermafrodit spiritual ; în loc să trăieşti ca sfinţii prooroci David şi Solomon, desigur, în funcţie de

resursele locale, te-ai pus pe carte. Am bătut drumul ăsta și, din dragoste față de oameni, din nevoia de a le ușura suferința, am făcut mai mult chiar decît mi-au cerut, dar salvînd pe alții, îmi dau seama că nu m-am mai putut salva pe mine. Cărțile mi s-au părut, cu fiece întîmplare, eșec, mereu mai seci, mai lipsite de înțelepciune practică. Ele nu mă ajutau să înving frica, sau nici măcar s-o atenuez ; poate nu m-a sprijinit înțelepciunea să descopăr în ele antidotul de care aveam nevoie. Și atunci am recurs la alcool. El mi-a distrus exact ceea ce îmi prisosea : luciditatea. Îmi dobîndisem o credință, încît aș fi fost în stare să răstorn munții cu ea dacă atunci, în sat, în timpul luptelor, n-ar fi apărut frica. Îmi ajungea una singură, de El, bunul și înțelegătorul nostru stăpîn, n-aveam nevoie și de cealaltă. E greu să trăiești cu două terori : viața, așa cum a devenit atunci, și credința, frica de unii semeni și frica de El. Nu se puteau îmbina și armoniza aceste două frici, și pentru o ființă slabă și păcătoasă, amîndouă erau prea mult. Cîștigînd teren într-o parte, pierdeam în cealaltă. Semenii, fiindu-mi mai aproape decît Domnul, neavînd răbdarea și înțelepciunea lui, am căutat să-i împac pe ei, să le fac voia, dar n-am ajuns prea departe, ambele frici erau la fel de vii. Pornisem însă pe drumul pierzaniei, îmi călcasem credința de dragul hoitului murdar și păcătos. Din cele zece porunci, n-am respectat decît una : să nu ucizi. În rest, am furat, m-am închinat la chip cioplit, din frică, am rîvnit la bunul altuia, am mințit, și celelalte... Dacă mă gîndesc bine, chiar și *a ucide* și-a schimbat sensul : adînca dezordine psihică, presiunile morale exercitate progresiv, minciuna, dezechilibrul din noi ca o consecință a neplăcerilor dinafară au, cînd acestea sînt mari, efectele unui război autentic. Am ucis deci sau n-am ucis ? Cine poate fi sigur ? Pînă la urmă moartea e moarte, drumul pînă la ea e scurt, însă necunoscut. Dincolo, dacă există și un dincolo, n-a crescut oare toleranța la păcate ? Căci cultivînd mereu frica, menținînd credința prin frică, nu ai creat — Doamne, iartă-mi îndoiala — contrariul ? Dacă vei scăpa cumva, e timpul să-ți găsești o credință. Eu ? Doamne, am fost oaia rătăcită din turmă, sînt murdar și păcătos și mă căiesc, dar arată-mi și mie oaia care ți-a urmat întocmai drumul ? Dacă mi-ai dat inteligență, rațiune, lumină din lumina ta, mă vei pedepsi oare că nu pot fi robul unei credințe întemeiate pe o dogmă ?“

Marian, invocat spre a opri o discuție fără capăt despre credință, spuse : „Vei vedea sau nu, din păcate nu vei vedea, că în urma ta n-a rămas nici un gol, nici măcar o fisură, lucrurile vor decurge la fel ca mai înainte, chiar și tu ești convins că n-ai însemnat cine știe ce ; a rămas un post liber în schemă, pe care Lupan va angaja un om convenabil, docil, incapabil să ridice vreo problemă, și cam atît. Ești de un penibil înduioșător : ai muri, dar să se știe, să plîngă brazii și munții, să lăcrimeze cerul, să se cutremure pămîntul, să bată clopotele. Apă de ploaie. Alta e realitatea : Trăiești și nu se știe, nu se observă nicăieri, în nimic, și asta te doare. Dacă n-ai fi fost un sofisticat și un naiv, ai fi mers mult mai departe, ai fi lăsat urme infinit mai vizibile. Dar tu îi lămureai pe alții să se dezinhibe, în vreme ce tu te complăceai într-o mică luptă cu tine însuți. Cei ce nu fac nimic concret se dau în spectacol, le place circul, îl provoacă chiar. Nu te va plînge nimeni, fii sigur, nici unul dintre cei pentru care ai căutat adevărul, deoarece, pe bună dreptate, ei cred că era de datoria ta să o faci. Decît să cauți așa-zisul adevăr însoțit de fanfară, dacă adevărul devine pretext pentru a te da în spectacol, dacă adevărul este doar polei pe armura cu care ai ieșit

să te admire lumea, las-o dracului, eşti caraghios, plictiseşti, sau provoci rîsul. Acum e altceva : dispari neaşteptat, în maniera ta, uneori exact cum ai trăit : într-o aventură, deranjînd pe alţii. Trebuia să-ţi fi dat seama că sînt lucruri ce nu pot fi duse pînă la capăt de unul singur, pentru că rezolvarea lor, firesc, nu depinde numai de tine. Prin încăpăţînarea ta, ai făcut uneori ravagii mai mari de cum îţi închipui : creezi iluzii, laşi impresia că poţi descurca, ajuta, uiţi pe ce loc stai şi în ce bancă. O iluzie doare teribil ! De răul ce i s-a făcut cetăţeanului X tu îi mai legai uneori şi iluzia. Între a vrea şi a putea e o distanţă uriaşă, or, nu se face să le confunzi la nesfîrşit. În rest, n-am de ce mă plînge : ai fost băiat bun, dar meseriaş naiv, prost chiar. Ce crezi că se poate drege cu un material sofisticat, de cîteva zeci de rînduri, semnat Dan Toma ? Căci uneori, pe aici, la porţile Orientului, şefii se ceartă, şefii se împacă în caz de pericol, şi apa de pe mîinile lor spălate se scurge pe capul tău. La urma urmei, gazetăria e o profesie ca oricare alta, un mijloc de a trăi, şi poţi să ţi-o faci corect, cu conştiinţa împăcată, ţinînd seama de condiţii. Cu un ciocan reuşeşti să baţi cuie, să spargi nişte capete eventual, dar nu să construieşti rachete. Pe urmă vine vorba de concepţie, de maturitate, de banca în care stai, de stomac şi aşa mai departe. Oamenii trebuie stimulaţi, încurajaţi ; e necesar să le remarci părţile bune din ei. Iată o soluţie, un răspuns la nedumeririle tale, iată o scuză dacă vrei. Aşa te salvezi şi pe tine, nu te vîri în ciorba dreasă de alţii. Da, îmi vei spune, menirea noastră este de a lupta împotriva răului, de a informa la timp şi cu promptitudine, în limitele adevărului. Uzinele, de exemplu, sînt ale poporului şi e firesc să mă intereseze şi pe mine dacă una e condusă prost, din care cauză muncitorii fac ore suplimentare, chiar 16 ore, sînt slab plătiţi, n-au condiţii... Firesc. Dar ce putem noi face ? Şi merită oare să-i descurajezi şi pe alţii, să-i demobilizezi ? Este tipic pentru societatea noastră ? Ce să-i faci, greşeli există, am recunoscut destule şi încă vom mai recunoaşte, asta-i realitatea, dar mergem pe un drum nou, nebătătorit, şi e firesc. Mai vrei explicaţii ? E nevoie de o altă reţetă pentru cîştigarea calmului ?"

Înaintam din ce în ce mai greu ; jocul de vorbe, imaginile celor evocaţi, ritmul întrebărilor şi răspunsurilor nu mă mulţumea, mi se păreau ciuntite, şcolăreşti. Obosisem, aveam o febră musculară cumplită şi, în plus, mă cuprinsese frica ; nu de un posibil accident, de faptul că s-ar putea să nu găsesc drumul bun, nici de epuizarea fizică, ci urmele ancestrale din memorie se revitalizaseră, noaptea lua diverse înfăţişări, şi cum îmi dispăruse curiozitatea de altădată, simţeam nevoia să mă adăpostesc, mă temeam pur şi simplu şi în unele momente, deoarece ştiam că nu trebuie să fug, nu e voie, mă sufocam, sentimentul acesta bizar îmi strîngea gîtul, mă apăsa. Iar cum trebuia totuşi să merg, să-mi înving frica şi dorinţa de-a o lua la goană, încercam pueril să apelez la episoadele cele mai colorate din amintiri, la actele de bărbăţie şi îndrăzneală pe care le făcusem cîndva, dar nimic întreg, coerent, numai secvenţe efemere, confuze, or, ele parcă nu-mi aparţinuseră, îmi era străine. De undeva, nesigură, albă, desprinsă dintr-un peisaj ireal, bîntuit de soare şi vînt, copleşit de linişte — închipuire rudimentară, naivă — apăru Melania. Nu mă încuraja, îmi zîmbea trist, privindu-mă neîntrerupt, obsedant, cu ochii ei ciudaţi, mari, stîrnindu-mi nevoia acută, dureroasă de a mă elibera din noroiul şi noaptea în care mă găseam. Alături de ea, ca întotdeauna, eu trebuia să fiu cel mai tare, aveam obligaţia de a-i întreţine şi prelungi scurtele ei perioade de curaj disperat, ascuns sub

rafale de ironii și vorbe indiferente. De atîtea ori mă apropiam de ea, stîngaci, nesigur, îi mîngîiam neîntrerupt, cu disperare, părul, îi acopeream ochii, încercam să-i spun vorbe frumoase, naive, adolescentine, și ea, înțelegătoare, inuman de înțelegătoare, își lăsă capul pe spate, privea tavanul și-mi șoptea : „Lasă, n-avem ce face, trece și asta !“ și nu știu de ce, auzindu-i vorbele, mă simțeam nemaipomenit de vinovat. „Ce să fac, îi ziceam, cu uscăciunea asta din mine, cum să scap de pustiul ce crește progresiv, mă invadează ? Nu mai pot să fiu om, mereu atent, uscat, cu nervii încordați la paroxism, cu gesturile calculate, chinuitor de calculate, oscilînd neîntrerupt între a nu fluiera în biserică și a fluiera prea mult, sîcîit și terorizat să nu rup iarbă, să nu calc florile, să nu trec pe roșu, să nu cînt, să nu mă urc din mers, să am bilet, să fiu cu cotizația plătită la zi, să răspund la formula X cu formula Y și mama dracului, m-am uscat, am ajuns fără sentimente, victima sistemelor mele de alarmă. Trebuie respectate, sînt amănunte, n-are haz să stric muniția, să o cheltuiesc în vînt, fără folos. Astfel am ajuns un arsenal autentic, însă, din păcate, armele se degradează, ruginesc, nu știu ce o să se întîmple cu ele dacă voi continua să fiu cum am fost în multe secunde din miliardul ce a trecut. Am însă toate motivele să cred că nu mă voi recunoaște, că voi fi altfel. Am îmbătrînit îngrozitor de mult, cu cîteva vieți, așa că n-am să-ți mai repet celebra frază din clipa de lașitate : «Fă ceva să-mi revină sentimentele, ajută-mă să mă pot suporta măcar pe mine însumi».“ Ea se străduia să mă sărute, însă buzele îi erau uscate, seci, aspre, doar părul ei revărsat, acoperindu-mă, reușea să-mi întrerupă pentru cîteva clipe legătura cu lumea, mă plasa într-un univers calm, sigur, plăcut. Uneori îi simțeam lacrimile cum mi se prelingeau pe față, dar n-o lăsam să se îndepărteze, mă bucuram copilărește de bucuria ei că poate să se elibereze, că n-am infectat-o cu uscăciunea mea din acel moment. „„„Și de-ar fi să scap cu degetele, să disloc piatră cu piatră, tot voi ajunge, voi reuși odată să lăcrimez și eu, voi ajunge să mă bucur de victorii întregi, cîștigate de noi“, spusei, dar vorbele și acest impuls adolescentin, patetic însemnau în mine altceva, n-aveau nimic din puerilismul formulării, erau un fel de îndemn, de autoamăgire, recurgere aproape involuntară la sentimentele primare, situate în aceeași zonă cu teama, mereu mai prezentă, cu fiecare pas. Din păcate, noaptea și murdăria nu se schimbaseră, nu dispăruseră, dimpotrivă, apa îmi ajunsese pînă la genunchi, iar pantalonii uzi, strînși pe picioare, îmi provocau răni. „Dacă ai ști cît te aștept“, spuse în cele din urmă Melania, și ochii ei mari, triști se adînceau în întunericul galeriei, dispăreau, și eu îmi reproșam că sînt un laș, un fricos, maladie de care, eram convins, mă putea vindeca definitiv *această* primejdie. Și, ca de obicei, în orice gînd ezitant, în timpul uriaș, lent, întins între două hotărîri, se insinua unchiul Toma, cu ironiile lui nesfîrșite. „Ești trist și încurcat, puișor ! Numai ție putea să ți se întîmple așa ceva, și nu sînt uimit, căci ăsta e drumul tău firesc. Nu m-ar mira să te și întrebi de ce ai pățit ceea ce ai pățit, e genul tău de a gîndi, admițînd că a gîndi este și ceea ce faci tu uneori, cînd, pe lîngă subiect și predicat, mai nimerești din întîmplare cîte un atribut sau chiar un complement. Gîndirea este altceva, și tu n-ai fost construit să simți idei, să te doară ideile, faci parte din plevușca aia numeroasă, profilată pe o viață vegetativă, care urăște tot ce nu-i seamănă, care fuge de adevăr ca dracu. Tu îmi amintești de un pacient, un țăran mucalit care, crezînd că o să-i cer bani pentru consultație, mi-a spus, într-un limbaj ceva mai frust : «Dom' profesăr, mai trec eu pe la dumnea-

voastre, că i-os ca cel din poveste : cînd mi-e lumea mai dragă, îmi mor boii-n jug, îmi pică pita din mînă-n rahat și mi să face de fomeie în beserică». Nu susțin că e plăcută situația în care te afli, ferească sfîntul ! Te-au lăsat toate frînele, ți s-au ars siguranțele, deoarece n-ai urmă de sprijin în tine, măcar un loc de refugiu, o credință, ești vulnerabil, deoarece ești plin de lipituri și de petice spiritual. Mai știu că ochii ne sînt profilați pe greșeli, că vedem în general eroarea, nedreptatea, ne terorizează ignoranța și prostia agresivă. Pe de altă parte ca medic, nu pot să nu admit că există tipuri constituționale, că ereditatea joacă un rol fantastic. Dar mai știu însă și un lucru : dacă n-ai învățat să trăiești pînă la o anumită vîrstă, dacă înaintezi numai cu picioare în fund, sau nici măcar atunci, e foarte greu să mai am vreo pretenție de la tine. Trebuie, ți-am mai spus, să iei lumea exact așa cum este, fără să-ți faci iluzii : nici admirație nețărmurită, dar nici lacrimi la căpătîiul ei. Două treimi din omenire trăiește într-o cumplită ignoranță, n-a luat încă cunoștință de ea însăși ! Asta îți poate spune ceva. Ești obligat să faci cît poți pentru acești bieți orbi, dar să nu neglijezi o clipă ceea ce ți se cuvine. În primul rînd răspunzi de viața ta, ai obligația să te realizezi, și nu e greu, dacă vrei cu adevărat, dacă îți dai seama cît ești de inconștient. Trebuie să ajungi ce ți-ai propus — dacă ți-ai propus — și pe urmă să te ții de fleacuri. Cînd ești mare poți să fii și generos, și capricios, și modest, și guraliv, și nonconformist, exact ce vrei, ți se iartă ieșirile, ești acceptat așa cum ești. Atunci poți ajuta dezinteresat, atunci poți face bine într-adevăr, atunci îți poți permite... Tu însă ai datoria să-ți faci mai întîi bine ție însuți, să salți din mediocritatea atît de convenabilă. Cînd scoți vreo vorbă deșteaptă, cînd ești cinstit sau ai norocul să descoperi cîte ceva, proștii sar urgent să-ți dea la cap, să te aducă la înălțimea lor. Și o fac prompt, cu perfidie, intimidînd, negînd, amenințînd, turnînd, inventînd cele mai bizare minciuni. N-au milă de cuvinte, de lozinci, nu le pasă decît de tine, să te aducă la groapa comună. Dacă te-au intimidat o dată, ești mort, nu mai ai șanse de succes. Tu, babiruso, dacă ai avea un țel, dacă ai ști ce vrei, n-ai avea nici un motiv să eziți : ești clasă muncitoare din tată-n fiu, chiar dacă ai trecut într-o altă pătură, nu grozav de agreată de idioți ; ai cunoscut frica, foamea, amenințarea, moartea, cu toate nuanțele lor, nu mai ai, acest capitol, necunoscute. N-ai întîlnit din păcate, burghezi, ca să ți se spună că te-au influențat : ești destul de solid încît poți lucra, la o adică, oriunde ; dacă ai făcut ceva școală, poți ataca direct, cu argumente, fără să-ți pese. Desigur, ai mari șanse să pierzi, proștii se luptă bine, dau pe la spate, nu e o treabă ușoară, dar ești obligat să mergi la cîștig. Nu există minuni, nimic nu vine de la sine, trebuie să riști. Dacă n-ai spor, nu vei cădea mai jos decît ești. Și ce viață poate să fie aia cînd te tîrăști, cînd aștepți ca salvarea să-ți vină din altă parte, cînd îți cerșești pîinea în loc să ți-o revendici ? Pînă astăzi ai pierdut partida, deși ai toate cărțile mari în mînă, pentru că îți lipsește luciditatea, detașarea de obiect, ești doldora de milă, o milă absurdă, creștinească, și nu de rațiune. Nu există sentiment mai grețos decît mila. Acum, pun pariu, ți-e milă de tine ! Și ne mai macină o maladie cumplită : indiferența, și dacă te contaminezi de ea, ești iarăși pierdut, devii o păpușă, un android. Catastrofală starea asta de așteptare. Bineînțeles, este o mare mișelie să barezi calea unui om mai bun decît tine, dar cîți se penează cînd o fac ? Care dintre proști se gîndește mai întîi la țară, și nu la el ? Și atunci, cum stăm cu mila ? Nu susțin că eu sînt genial, că n-am păcate imense, dar de un lucru sînt convins : nu-s mediocru, sînt bun, sînt o va-

loare, chiar dacă nu de prima mînă, deşi aş fi putut fi dacă n-ar fi trebuit să fac ştiinţă cu unelte neanderthaliene. Mi-au pregătit, mai demult, colegii cîte-n lună şi stele. Ajunsesem vinovat şi că-n Nicaragua a avut loc o lovitură de stat. Cînd n-au avut ce să-mi mai facă, au dat sfoară-n ţară că-s imoral că mă culc cu asistentele, deşi de la o vîrstă parcă-ţi convin asemenea bîrfe. Ca medic renumit ce sînt, m-a chemat în vremea războiului un mare demnitar, să-l consult. Trebuia oare să-l otrăvesc dacă n-aveam aceeaşi concepţie politică ? Misiunea mea e să vindec, indiferent de credinţa pacientului. Ei, pînă la urmă, mi s-au scos ochii pe tema asta, am fost cercetat şi verificat că întreţin legături dubioase cu străinătatea. Am fost derutat, pierdut, pînă într-o zi cînd mi-am ieşit din fire, cînd mi-am dat seama cît pierd aşteptînd să se dreagă răul de la sine. Viaţa de cîrtiţă sau de cameleon nu e pentru mine şi, dacă te-ai cunoaşte, pentru că, din păcate, sîntem neamuri, nici pentru tine. Nu trebuie să aştepţi nimic, ori să eziţi, cînd eşti convins de dreptatea ta... Azi e simplu de luptat, *mon cher*... «Mama voastră de subcorticali, le-am spus, dacă nu v-aş dispreţui, poate că m-ar apuca lehamitea şi m-aş preda. Dar eu nu pot fi învins de voi, ci, eventual, de către o inteligenţă constructivă, mai mare decît a mea, or, în acest caz, înfrîngerea s-ar numi victorie.» Ăstora le este atît de frică dacă le spui adevărul în faţă, încît fac pe ei : viaţa lor e întemeiată pe fals şi minciună, pe ură şi răzbunare, nu rezistă la confruntări. Am răzbit după mari chinuri, dar am răzbit totuşi ; victoria e deci posibilă. Experienţa mea n-are ce să-ţi spună, ai putea crede, m-ai putea sfida copilăreşte. Doream doar să afli că am răzbit în condiţii mult mai grele, incredibile, cînd o anonimă te făcea praf, cînd o lozincă neînvăţată bine, spusă altfel, te descompunea. Dar tu ? Dacă ai avea măcar o profesie practică, ceva concret, palpabil. Aşa ? Mare eveniment în Tulcea : un şofer de taxi a furat pe fiica unui pompier ; X a împuşcat un cerb din rezervaţie ; fabrica Y n-a livrat la timp cuiele necesare fabricii Z ; nişte şcolari au acostat o şcolăriţă. Şi ram-pam-pam cu cinstea şi demnitatea, pînă ajung să însemne tot atît cît o monedă de 5 bani. P. din Oraviţa a furat un depozit de lemne. Hoţii fură, nu citesc morală despre hoţii. Şi de ce fură ? De ce este posibil furtul, înşelătoria, minciuna, demagogia ? De ce ? Ce le favorizează ? Cum apar ? Ce să mai vorbim ! Ţi-ai acordat vreodată o şansă ? Ce ai făcut cu ea ? N-aş crede să-ţi fi acordat, altfel aş avea de unde să te iau, nu mi-ai scăpa printre degete, te-aş găsi cumva. Ce zici ? Dar eşti o biată babirusă, un animal care nici nu prea există ; pierd calorii vorbindu-ţi o limbă pe care n-ai învăţat-o, n-o cunoşti, ea nu are dicţionare şi cursuri scrise, o limbă pe care ar fi trebuit să o vorbeşti deja la perfecţie... Ai putea să mă întrebi, pe bună dreptate : bine, ce pot face eu singur într-o instituţie ca a mea, plafonată, bleagă, rutinată etc. ? Bag mîna-n foc, chiar jur că n-ai fi *singur*, ci *primul*, or, asta este altceva. Dacă eşti tare, poţi face exact ce vrei, nimeni nu te poate împiedica. Pînă la urmă cu adevărul nu mori, chiar dacă nu-ţi umblă întotdeauna grozav de bine. Ce zici ? Sărmanele babiruse, cum îngraşă ele pămîntul... Singura lor utilitate : cedează naturii ceea ce i-au luat pe degeaba. Tu ? Vei fi acum foarte util şobolanilor care vor vesti pe atîţia mineri că vine o surpare, un cutremur sau, poate, dacă vei ieşi, ai putea avea o nouă şansă pe care, desigur, o vei utiliza ca pînă acum : aşteptînd să-ţi sosească salvarea din cer, minţindu-te că aştepţi, în realitate umblînd aiurea după fufe, mici avantaje, pupînd mîinile ce ţi se întind, umilindu-te pentru o coajă de pîine, spunînd *da*, de frică, imbecililor şi androizilor, executorilor, re-

petînd papagalicește vorbele lor plate, rudimentare, lipsite de duh, nu prea îndepărtate, ca număr de cele știute de delfini. O pregătire temeinică, făcută sistematic, te salvează oricînd din încurcătură. Cînd m-am odihnit puțin, la închisoare, desigur, fără să fi fost vinovat, dintr-o eroare a cuiva — eroare care m-a costat totuși destul de mult — țineam cursuri, după ora 9 seara, colegilor de celulă. Era un sistem practicat foarte frecvent. Așa am învățat engleză, zoologie, chimie ; acolo am auzit și eu de babiruse. E o situație tragică să nu poți vorbi cu precizie despre ceva timp de o oră. Mă întreb : tu ce ai face ? Ce știi cu precizie ? Despre ce ai putea ține un curs, fără să te faci de rîs ? Eventual despre muierile ieftine cu care te-ai încurcat, despre cum ai devenit, dacă ai devenit, servitorul unor oameni care te-au inhibat cu oftatul lor. Dar astea măcar le știi ca lumea ? Nu mergi pe curaj, ci pe compromis, însă cu condiția să se vadă într-un fel sau altul. La tine, dacă nu sînt chior, ori nici măcar de atît nu ești în stare. La ce ți-ar folosi deci șansa pe care zeul ce se ocupă cu obstinație de salvarea și prosperitatea proștilor, lașilor și impotenților ți-ar acorda-o, sau ți-o va acorda cu siguranță ? Ce ai înțeles tu din tot ceea ce ți-a fost dat să ți se întîmple de cînd exiști ? De fapt, dacă ești babirusă, mă întreb și eu degeaba, ca orice naiv..."

La dreapta se deschidea o nouă galerie. Am ezitat mult pînă m-am decis s-o iau înainte. Ea mi-a apărut salvator, nesperat, în clipa cînd, cuprins de furie, era să-mi pierd controlul, să urlu, să înjur disperat ce se nimerea. Linia se menținea deasupra apei, traversele erau mai trainice, iar inscripțiile, din ce în ce mai numeroase, îmi dădeau parcă mai multă siguranță, privirea concentrată la maximum se relaxa, puteam merge cîțiva pași cu ochii închiși, destins, și dacă n-ar fi fost setea mereu mai vie, mai iritantă, nu mi s-ar fi părut grozav de trist, mai ales că frica mă copleșea numai în valuri, cu mari pauze între ele. Ceva nu-mi explicam totuși, în vreme ce înaintam, epuizat, împotriva nopții : de ce a trebuit să mi se întîmple și asta ? Ce rost mai avea o asemenea glumă tîmpită ? Nu vreau să afirm că întîmplărilor trăite pînă atunci le descifrasem sensul, îmi erau clare, deși marea lor majoritate păreau orînduite în așa fel încît să mă orienteze spre drumul pe care aveam să-l urmez. De unde însă atîta siguranță la unchiul Toma, atîta convingere că am trăit fără să pricep ce fac ? Bineînțeles, am avut mari eclipse, lungi pauze în care n-am știut de mine — cu sau fără voia mea — deși de cele mai multe ori eram tîrît în evenimente, nu le provocam eu, nu puteam, păream sortit să țin continuu umerii ridicați a mirare. Dar n-am fost mereu așa. E suficient să nu ridic și eu tonul ca să-mi arunce-n cap cele mai sinistre insulte. Este și acesta un fel de a fi. Dacă s-ar fi străduit o singură dată să discute deschis, să vadă că măcar atît am învățat : înainte de a voi să schimbi ceva, trebuie să cunoști și să știi ce vrei ! Insuccesul de la admitere și, în mod deosebit, moartea lui Milea m-au îndemnat să părăsesc mina. A fost un accident, el a vrut-o ? — greu de spus, oricum, în ziua aceea am lucrat ca de obicei împreună, fără să vorbim ceva deosebit, ca într-un tîrziu să dispară. L-au găsit într-un puț, desfigurat oribil de căzătură. În ziua aceea nimeni n-a mai putut lucra, am fost anchetați pe rînd ; pînă la urmă a reieșit că s-a sinucis, dar „foștii" nu voiau să admită așa ceva, deși cancerul pe care-l avea era o realitate, i s-a descoperit la autopsie. Am mers în urma fanfarei minerilor, copleșit de intonațiile grave, sfîșietoare ale marșurilor funebre. Nu-l plîngea absolut nimeni ; soția și fiica, ascunse după niște văluri negre, mari, erau

mute, tăceau, iar ministrul şi ceilalţi, de o parte şi de alta a carului mortuar, păşeau gravi, inexpresivi. La plecare, ministrul s-a apropiat de mine : „Totul a decurs în ordine, nu ? Nici o vorbă nepotrivită, nimic, puteţi fi mulţumiţi. Să ştii însă, domnule Toma : dumneata eşti comunist, el nu, dar, cu toate astea, indiferent de greşelile pe care ni le reproşaţi, unele reale, mă rog, acum, cînd e mort, un lucru trebuie să-i recunoaşteţi neapărat : a fost un patriot, şi-a iubit ţara grozav, a făcut mult pentru ea, s-a străduit să nu i se ştirbească hotarele, să fie liberă. Dragostea de ţară iartă aproape orice din punctul meu de vedere. Ne ducem, vezi, ultimii, am rămas ultimii care mai ştiam face politică..." I-a cumpărat fiicei sale pianul făgăduit ? Şi-a redobîndit locuinţa ? N-am mai aflat niciodată. Mă jenam să-i întreb. Ministrul şi senatorul căzură într-o apatie curioasă, se părea că zilele au început să devină un chin. „Cum s-a putut întîmpla ?" se întrebau ei mereu. Şeful a făcut o colectă de bani pentru familie. „Au avut cheltuieli, sărmanele. «Foşti», dă-i în mă-sa, dar sînt români şi ei." Am mers deci în Poiana Neagră bucuros, împăcat că mă aflu departe de toţi cei pe care-i cunoscusem. Inconştient, faza de iresponsabilitate a venit cu primul pahar băut de frică. Mersesem să-mi cumpăr ţigări la bufet, şi un muncitor forestier, văzîndu-mă, mi-a făcut semn cu mîna : „Domnu director, tare mi-a plăcut cum mi-ai învăţat copiii, hai să bem !" Cînd, la refuzul meu, a vîrît cuţitul în masă şi a început să-i mîngîie lama, mi-am dat seama că nu am încotro ; el, de altfel, mi-a insuflat frica de a refuza vreo invitaţie de acest gen. Au urmat apoi nopţile lungi, grele, de iarnă, cînd apele mari şi zăpezile nu-mi permiteau să ies din sat. Dormeam pe frunze, în clasă, iar o dată cu o tuse lungă, chinuitoare, mama unei fetiţe m-a poftit în gazdă, pînă cînd, într-o noapte, mi-a fost dat să aud o gălăgie cumplită : am deschis uşa camerei, şi scena pe care am văzut-o mi s-a părut înfiorătoare : femeia era întinsă jos, pe pămîntul casei, iar soţul, deasupra ei, o pocnea cu o curea peste faţă şi urla : „Ce ai cu învăţătorul ? De ce te-ai încurcat cu el ? De ce l-ai adus să doarmă la noi ?" Copiii, înghesuiţi într-un pat, urlau şi ei cît îi ţinea gura, îngroziţi. „Bade Şoldiş, i-am spus revoltat, cum poţi să crezi aşa ceva ? În clipa asta plec de aici !" „Dacă pleci, te omor, mi-a răspuns omul. Dacă stai, iar o să te omor !" Îmi fusese frică să plec, dar şi să dorm. După-masă, la şcoală, aţipeam cu uşa încuiată, iar noaptea, întors acasă, stăteam cu lumina aprinsă, treaz, cu un scaun la îndemînă, hotărît ca în secunda cînd omul ar intra în cameră să-l atac imediat, fără să ezit o clipă. Şi astăzi sînt convins că n-aveam de ales şi că aş fi fost în stare ; aşteptarea, frica, viaţa de acolo mă înăspriseră. Ziua colindam munţii la muncitorii forestieri, să-i alfabetizez, iar noaptea vegheam cu mîna pe scaun sau pe cuţit. Cum am putut suporta toate astea ? Greu de spus. Învăţătorul din Vărari, alt sat înfundat în valea paralelă cu Poiana Neagră, mai bun cunoscător al lucrurilor, mă sfătuise să nu-mi părăsesc gazda, fiindcă riscam şi mai mult, omul ţinea ca de ochii lumii să fie pace, s-ar fi simţit jignit şi nu m-ar fi iertat. Pînă la urmă, încordarea s-a transformat în indiferenţă, cu toate că nu părăsisem casa şi nici ideea de a mă apăra. L-am mai întrebat o dată pe om : „Cum poţi crede aşa ceva ?" Dar el mi-a răspuns în doi peri : „Las' că ştiu eu ce ştiu. Păzeşte-mi

numai drumul." Şi nici de îmblînzit nu s-a îmblînzit. Periodic, zburau afară cratiţe, oale, femeia dormea în şură ori în grajd, cu caii, iar eu aşteptam cu mîna pe scaun, însă fără încordare ; cu cît trecea timpul, îmi păsa tot mai puţin de consecinţe. Mă întîlneam însă din ce în ce mai des cu Merişan. El pornea cu o sticlă cu ţuică din cătunul său spre mine, eu cu o alta spre el şi, de obicei, ne întîlneam între hotare, în munţi, departe de orice aşezare omenească. Rămîneam acolo pînă rezolvam sticlele, iar el, însoţit mereu de o vioară dezacordată, veche, cînta neîntrerupt singura melodie pe care o ştia : *Serţe*, sau cam aşa ceva. Şi, curios, deşi mişunau urşii şi mistreţii, nici un dobitoc nu s-a oprit în preajma noastră. Rar de tot, cînd, cu un tren forestier, coboram în oraş, mă simţeam străin şi fără de rost şi, de cele mai multe ori, nu îndrăzneam să mă duc acasă, îl pîndeam pe tata cînd ieşea de la mină, doream pur şi simplu să-l văd, şi, împăcat, colindam librăriile, luam ceva cărţi, pe care apoi, în nopţile lungi, de veghe, le citeam şi reciteam, chiar dacă multe erau exasperant de proaste. „Ar trebui să mă gîndesc la ceva, să fac ceva", îmi spuneam, dar dincolo de nişte vorbe risipite aiurea şi de o nostalgie stabilă, nu simţeam nimic. Munţii uriaşi, brazii rîcîind mereu geamul, aerul tare mă inhibau. „După... După..." Dar ce însemna acest *după*, îmi era imposibil să-mi explic. Odată m-a vizitat mama. A trebuit să mă aştepte pînă m-am trezit. Fusesem la lămurit ; oamenii din partea sudică a satului aveau ceva pămînt, iar eu eram în echipa care se ocupa de ei. Văzînd că ceilalţi au început să-şi demonstreze resursele fizice în faţa unui ţăran care ne refuzase nu grozav de elegant, i-am imitat şi eu, de formă, îndemnat de preşedinte, mînat de val ; era o tentativă de a-mi dovedit că sînt bărbat. Însă o dată cu pocnetul palmei, mi s-a făcut o ruşine uluitoare : m-aş fi scuipat, dacă asta ar fi însemnat ceva. După această ispravă, m-am mulţumit să mă îmbăt, dar nu ca de obicei, ci forţat, în silă, repede, pînă mi s-a făcut rău. „Pentru asta şi-a mîncat taică-tău viaţa în mină ? mi-a reproşat mama. Pentru asta l-am răbdat atîţia ani pe nebunul de Iulius Uray ? Mai bine hai acasă." Avea perfectă dreptate, dar nu şi în privinţa lui Uray, deşi el este singurul om cu adevărat misterios pe care l-am cunoscut în viaţa mea. Nimeni nu ştia ce e cu el, de unde vine, ce poartă-n suflet. Fugea de durere, sau poate de un trecut neclar ? Se ascundea în extravaganţe mărunte, avusese poate vreun şoc, se dezechilibrase total, era greu de afirmat. Înalt, chel, cu o faţă osoasă, cu trăsături fine, distinse, avînd o mînă mai scurtă din cauza unui calus vicios, el a apărut în sat exact în clipa cînd soldaţii ruşi îl interogau pe preot pentru pretinse legături cu hortyştii care abia se retrăseseră. Învinuirea era nefondată, însă era greu să se înţeleagă. Uray, bun cunoscător, printre altele, şi a tuturor limbilor slave, le-a explicat soldaţilor pe larg că se înşală şi, pînă la urmă, a fost lăsat în pace ; drept urmare, preotul i-a făgăduit că-l va ţine toată viaţa pe gratis. I-a construit o căsuţă în apropierea pădurii, şi Uray, cît a trăit preotul, n-a mai părăsit satul. Ziua-i trecea în uriaşa bibliotecă a preotului, printre cărţile vechi, ebraice, greceşti şi slave, şi, nu de puţine ori, petrecea săptămîni întregi studiind imensa serie de ştiinţe oculte. N-am aflat niciodată povestea acestui om, şi nici de ce s-a hotărît să rămînă definitiv în sat, unde nu coresponda cu nimeni şi nici nu era vizitat. Oamenii îl considerau nebun din cauza insectarului său imens. La ce erau bune nişte gîze nenorocite, strînse de pe cîmp, după lungi şi

chinuitoare eforturi, și ținute cu cea mai mare grijă sub sticle ? Preotul se îngrijea de bolnavii psihici, îi ducea noaptea într-o biserică veche, părăsită, se ruga pentru ei, îi punea la lucru, îi hrănea, în orice caz, curtea îi era plină, veneau din toate părțile țării, și nu puțini se însănătoșeau. Uray asista și el la aceste practici, le căuta vreo explicație ; spera chiar și el că preotul îi va reda uitarea, liniștea ? Mergea în spatele preotului, ducîndu-i cărțile, dar nu intra în biserică, aștepta să vadă cum, la ieșire, bolnavii păreau gravi, liniștiți. Crescusem printre acești bolnavi bizari, mă jucasem cu ei, le ascultasem poveștile lor fantastice, și poate prietenia pentru ei m-a apropiat într-un fel de Uray. Cu timpul, după moartea neașteptată a preotului, am rămas în preajma lui ; trăiam și mîncam împreună, la noi, făceam cu ajutorul lui lungi și fascinante excursii în antichitate, datorită lui am ajuns să cunosc țări pe care probabil nu le voi vedea niciodată : Grecia, Italia, Franța. În nopțile tîrzii de vară, rămîneam afară pe prispă și căutam împreună stele și constelații, îmi descifrase taina distanțelor în mii și mii de ani-lumină, îmi insuflase apăsătorul sentiment al timpului și distanțelor, de care nu m-am eliberat niciodată, ideea că și aștrii mor și se nasc ; cerul contemplat împreună cu el, puzderia de stele galbene și verzui, tremurul lor ireal îmi creau impresia că, pătruns în tainele lor, am și eu ceva din eternitatea și răceala lor orgolioasă. Fără acest om, care a părăsit satul la fel cum a venit, cu aceeași discreție, fără anticii și stelele lui, cîntate sau blestemate în toate limbile pămîntului, urma de eternitate din noi, liniștea și seninătatea ce plutesc deasupra întîmplărilor și murdăriilor cotidiene mi-ar fi fost străine, aș fi rămas mai slab, mai prăpădit. Am încercat, la rîndu-mi, să-l contaminez pe Merișan, în nopțile răcoroase, cînd stelele se sprijineau aproape de piscurile munților Poienii Negre. „Nu, taci, mă oprea el. De stele îți arde ? Să nu le văd. Ceea ce-mi spui mă îndeamnă să cred că aș fi putut face altceva, că aș fi avut resurse să mă desprind de noroiul ăsta. Mai bine să bem, să uităm că în lume trăiesc și alți oameni, mai buni, mai drepți, și mai curați, că lumea e mai mare decît satul ăsta rătăcit printre munți, în care odată tot o să dispărem înghițiți de noroi sau uciși de fiare. E prea tîrziu să fug, nimic nu mă va scoate din văgăuna asta. La urma urmei, dacă tot ne ia dracul, de ce să nu-l aștept aici ? Cine știe cît mi-a mai rămas din plămîni ? N-am curajul să văd. Aici am aerul și femeia asta, aproape surdomută, care mă îngrijește, și o clasă de copii cărora le sînt și învățător și doică, deoarece părinții, lucrători la pădure, n-au timp de ei“. Tăceam, și cîntecul ce urma, mereu același, încerca să se ridice, dar zgomotul apelor Pîrîului Negru, foșnetul neliniștit al brazilor și cerul luminos, tremurător îl sugrumau, îl înghesuiau în jurul nostru, ni-l opreau pe buze. O singură dată mi s-a părut cerul tot atît de viu și de odihnitor ca pe vremea domnului Uray. Mi l-au redescoperit trei întîmplări mărunte. Mersesem în B., strînsesem timp de patru luni ceva bani să-mi cumpăr pantaloni și ghete și, cu ei în buzunar, m-am dus la oraș, hotărît să-mi biciuiesc memoria, cu alte cuvinte să le văd pe Lidia, Lida ori pe cine s-o nimeri, să-i explic ministrului : „Uite ce sînt ! Nu cred că ai un singur motiv să regreți că ai vorbit cine știe ce în prezența mea“ Am mers direct la Lida, însă nu mai aveam siguranța de altădată ; casa

aceea veche, întunecoasă, poarta masivă, seculară mă inhibaseră, atîta doar că doamna Socaciu, îmbrăcată tot în negru, ascunsă printre obiectele camerei cu perdele groase, vişinii, mă primise de parcă ne-am fi despărţit cu cîteva clipe în urmă : „Copiii trebuie învăţaţi cîteva lucruri elementare. Chiar şi progeniturile de comunişti e bine să fie deprinşi cu ştersul nasului, pentru ca indirect să se cultive şi părinţii lor. Nemaiavînd o clasă instruită, cultă, nu ne rămîne decît să-i civilizăm pe actualii conducători. Batista se ţine în stînga, în buzunarul interior anume făcut. Se ia cu mîna dreaptă, fără grabă, se deschide şi astfel se duce la nas. Cu degetul mare se acoperă nara dreaptă, se suflă cu cealaltă pînă la golire, apoi se procedează invers". Tanti Lida, îmbrăcată în acelaşi costum lung, demodat, pudrată mult, grosolan, m-a luat deoparte şi mi-a spus enorm de serioasă : „Ce mai faci, domnule Toma ? Te mai rogi ? N-ai uitat cumva rugăciunile ? Căci ele sînt singura mîngîiere după ce pierzi totul." Am plecat repede, fără să mai aştept nelipsitul ceai cu zaharină, şi, pînă după-masă, am umblat aiurea, în oraşul cenuşiu, împestriţat de salopete, acoperit masiv de fumul persistent, dulceag. La Lidia n-am mai avut curajul să mă duc, deşi foarte multă vreme am umblat prin parc, în jurul casei ei. Alergam parcă după o obsesie veche, plăcută, îmi căutam pueril paşii, urmele unei naivităţi teribil de îndepărtate. Ea rămîne un punct fix în memorie, un pol spre care tindeam inconştient. Nu fusese nimic, nu puteam contura această obsesie, şi totuşi ea era vie, un centru treaz, calm. Mi-am dat seama de asta în clipa cînd am revenit în centrul oraşului. De fapt, pe ea o căutasem demult. Pînă la urmă, decepţionat, m-am hotărît să dau un ocol crîşmelor din piaţa de alimente şi apoi să plec. Nu departe, pe o stradă largă, unde obişnuiau oamenii să aştepte maşini de ocazie, l-am zărit pe tata : stătea pe o piatră şi dormita ; am ezitat foarte mult înainte de a mă apropia de el. Cînd i-am pus totuşi mîna pe umăr, n-a tresărit, parcă aş fi fost un străin, m-a privit doar multă vreme, fix, ciudat, apoi mi-a zis : „Te-ai gîndit ce vei face ?" „Mai încerc", i-am răspuns. „Bine, a spus, şi mi-a întins o sută de lei. Ia-ţi cărţi." Ar fi trebuit să-l refuz, dar nu puteam, eram prea înfundat în mizerie, nu mă mai săturasem demult. N-am mai zis nimic : nu mă sărutase şi nu mă îmbrăţişase niciodată, n-ar fi avut rost s-o fac eu, deşi bătrînul m-a înduioşat. „M-am întrebat de multe ori ce-i cu tine, a mai adăugat tata. Dacă ai fi prost, ţi-ar merge bine, că acum nici un prost nu se poate plînge, dar nu eşti şi nu ştiu ce ai. Poate că ne este dat tuturor să ne prăpădim prin văgăunile astea." Ce să-i fi făgăduit ? Mă acomodasem foarte greu, trăisem numai printre oameni duri, nici una din întîmplările pe care mi le aminteam nu fusese calmă, senină, însă, paradoxal, chiar şi în mijlocul lor, deşi le făcusem faţă, nu eram eu, mă simţeam tot mai fragil, mai nepotrivit pentru ele, vulnerabil şi uimit. De fiecare dată îmi spuneam revoltat : „Cum se poate aşa ceva ?" Şi totuşi era posibil, se putea, deşi logica îmi era programată pentru alte fapte şi alţi oameni. M-am întors pe jos în Poiana Neagră ; mersesem aproape cinci ore, însă nu mă simţeam obosit. M-am oprit la crîşma lui Todoşca şi abia în înghesuiala aceea infernală, printre zecile de muncitori forestieri înghesuiţi pe butoaie şi mese, am început să mă simt bine. Într-un colţ, i-am zărit pe vechii membri ai Aso-

ciației alcoolice „Sugativa", desființată imediat după dispariția președintelui. N-am vrut să mă duc la ei, doream să o rup definitiv cu băutul, dar, în cele din urmă, m-am trezit împins printre butoaie pînă am ajuns în fața secretarului : „Băiețaș, îmi spuse, luni întregi am făcut noi cinste. Acum sîntem în pană, așa că scoate bănuții... Mai bem cîte un chil de vodcă fiecare și mergem acasă." N-am vrut, m-am scuzat, mă ardeau banii tatii, însă, în cele din urmă, Todoșca adusese băutura și secretarul se înfurie. „Gata cu scuzele ! Îi facem o percheziție să ne pomenească". Doi dintre ei mi-au răsucit mîinile la spate, un altul mi-a scos haina, cămașa, pantalonii și, aproape gol, mi s-a dat drumul, după ce au găsit suta. „Ce dracu, spusei nervos, tot pentru voi o păstram !" Ei continuau să rîdă și să se distreze, îmbrăcîndu-și cămașa mea peste veston, băgîndu-și picioarele în mînecile de la haină, pînă s-au plictisit și mi le-au mototolit bine.

În noaptea aceea am băut ca niciodată, însă n-am reușit să mă îmbăt. Spre ziuă, cînd ceilalți adormiseră, deși foarte lucid, nu mă ajutau picioarele, astfel că aproape doi kilometri m-am izbit de bețivii rămași în drum ; călcam cu nepăsare peste cei căzuți, trezeam din somn copiii adormiți în poalele mamelor bete, înaintam propulsat de înjurături spre crucea văii, unde de obicei mă întîlneam cu Merișan. El, de asemenea beat, adormise la locul de întîlnire. Nu l-am trezit, m-am întins alături, cu capul pe o piatră, și am continuat să privesc cerul, stelele lui mari, apropiate, uluitor de vii. Ele parcă îmi facilitau un contact demult întrerupt cu o lume lucidă, clară, dar foarte străină ; era o reîntîlnire tonică, dureroasă, aspră ; făcusem un curios salt peste timp, reclădisem în mine, fără vorbe, raționamente și evocări, lumea veche, halucinantă, a lui Uray, întărită zilnic de foamea de a cunoaște : atunci deschisesem ochii, fără prejudecăți, mînat de o curiozitate nestăpînită ; nu eram implicat, ci martor al desfășurării ei, înaintam printr-un tunel supraîncărcat cu imagini atrăgătoare, vii ; răul și binele aveau aceeași pondere, erau cumva asimilate curiozității. Cînd a dispărut Uray, toate s-au făcut praf, încetul cu încetul, în afară de acea neliniște tonică pe care nu mai știam cu ce să o satisfac. Mă știam acolo : în spate, pădurea de fagi, muntele ; în față, apa agitată, repede, prelingîndu-se pe lîngă bolovanii imenși, de forme bizare, un drum înecat de noapte, iarăși muntele și cerul rece, strălucitor ; alături, sforăind, Merișan, împins de o nestăpînită voință de automutilare spirituală. Îl priveam curios : era chiar el, fața palidă, nebărbierit, niște ochi mari, pe care periodic îi deschidea larg, poate sub impulsul unui vis ; adesea se zbătea scurt, de parcă ar fi vrut să împingă o greutate ce-l sufoca. Desigur, ne înțelegeam perfect : cînd veniseră apele mari, împreună trecusem fiecare copil în spate peste munte ; împreună umblasem din casă în casă, spre a-i convinge pe părinți să nu le dea copiilor țuică și țigări ; împreună martori ale atîtor încăierări sîngeroase, îi pansasem pe cei învinși, uneori cu propriile noastre cămăși. Și totuși, privindu-l atunci, îmi dădusem seama că ne desparte, înainte de toate, cerul, cu distanțele lui incredibile, numele tuturor stelelor, orașele Greciei antice, umbra secolelor și timpul. Aveam un ochi deschis mereu spre mine, aveam ceva din neastîmpărul și privirea ironică a stelelor, sau cel puțin așa simțeam. Și ne mai despărțea

şi viitorul : era o impresie nefondată, nimic nu mă îndreptăţea să fac această despărţire, însă îl asimilam celor ce mai înainte mă dezbrăcaseră, mă obligaseră să beau chilul ce mi se comandase. Periodic, în minte îmi reveneau secvenţe statice de la acest spectacol banal, comun, de parcă aş fi răsfoit un album de familie. Călare pe un butoi, numai în nişte chiloţi de baie : îmi văzusem picioarele subţiri, exagerat de albe şi, în jur, feţe deformate de rîs. Pe urmă : patru cuţite vînătoreşti, cîte două pentru fiecare picior, cu ascuţişul orientat spre piele. Pe urmă : drumul presărat cu oameni, încît nici o căruţă n-ar fi reuşit să-l străbată fără riscul de a călca numeroasele victime ale alcoolului din ziua salariului. Nu eram cu mult mai curat, făcusem la fel altădată, cînd nu mă forţase nimeni, însă nu participasem afectiv, eram absent, cu toate eforturile de a mă acomoda, integra. Căutasem mereu prietenia, chiar şi în rău, îi menajasem şi, iată, n-am însemnat nimic, nu eram de-al lor, sau poate că mă considerau, însă nu simţeam asta. Nu aşteptasem să fie mai delicaţi, le-aş fi cerut prea mult, însă mi se părea exagerată duritatea lor. Am încercat să-l trezec pe Merişan : el a deschis iarăşi ochii, a rămas cu ei aşa, holbaţi, orientaţi spre cer. Un amănunt nu-mi ieşea din minte : jocul oamenilor. Cum a fost posibil ? mă întrebam. Totuşi, şi-au permis prea multe. De ce ? În mină, singur, mergînd înainte, îmi repetam aceeaşi nedumerire : Cum a fost posibil ? Întrebarea avea acum parcă un alt sens, se referea la starea mea din acel moment, cînd întîmplările şi proiectele se concentrau într-un singur punct : locul pe care urma să pun piciorul ; de el depindea celălalt pas, şi tot aşa pînă la prima urmă de lumină. „Merg, îmi spuneam. Atunci, la Crucea Văii, îmi ziceam : voi merge probabil înainte, ochii mei s-au obişnuit cu întunericul, merg cu încăpăţînarea cu care ar trebui să trăiesc. Pentru că dacă am avut tăria să pun capul pe dinamită, să aştept secunda exploziei, dacă am avut tăria să-mi acord o şansă, de ce nu mi-aş asuma riscul să trăiesc exact cum vreau eu, după regulile mele ? Ce mă împiedică ? Nu, o viaţă resemnat ca o vită, tîrînd încărcătura pusă de alţii, mergînd pe drumurile ce nu mi se potrivesc.... Obişnuit să rabd, să tac, să privesc cu falsă înţelepciune spectacolul în care involuntar m-am pomenit, ce înseamnă ? De ce să trăieşti cele două miliarde de secunde pe care le ai la dispoziţie aşteptînd, îmbrîncit, pus la punct de tot soiul de ignoranţi şi idioţi, de ce să nu încerc să salvez măcar miliardul ce mi-a mai rămas ? Sigur, nu pot face minuni de vitejie, prea puţine depind de mine ; dar un singur lucru pot face : să le demonstrez acelor fiinţe salbe, pierdute, carenţiate afectiv, că încă n-au dispărut oamenii, înţelegerea, bunătatea, că se poate trăi deschis, că pentru prudenţa şi frica din noi nu trebuie să căutăm întotdeauna vinovaţi înafară". Mergeam mereu şi mi se părea straniu că repet exact vorbele de atunci, că anii care au trecut, aproape 15, n-au făcut decît să-mi confirme acea impresie. Mai avea rost să aştept ca peste nu ştiu cîţi ani să-mi spun iarăşi acelaşi lucru ? M-am gîndit mult, am negat, am urît vehement, m-am dispersat în tristeţea înfrîngerilor, am aşteptat un ajutor habar n-am de la cine, însă l-am aşteptat cu înfrigurare. Acum urăsc ura, răzbunarea prostească, frica, imbecilitatea agresivă, dar pînă nu demult am tot sperat că cineva dinafara mea le va pune capăt, sau măcar le va atenua. M-am iluzionat că oamenii vor

avea inteligenţa sau răgazul să se întoarcă spre ei înşişi. Cred şi acum. Un lucru încă îmi rămîne neclar : cînd am spus şi cînd spun oameni, nu mă refer oare *numai* la mine ? Oricum ar fi, nu mai e timp de aşteptat, deşi cine-ţi poate şterge aşteptarea din suflet ? Disperarea, laşitatea, prudenţa, orice mi s-ar întîmpla, nu-şi au rostul, cineva trebuie să înceapă. Forţa, imbecilitatea au repurtat destule victorii, dar n-au cîştigat nici o bătălie. În confruntarea cu forţa, spiritul triumfă în cele din urmă, chiar dacă cel ce a început este neutralizat, învins la primul asalt. Fireşte, cineva trebuie să ridice mîna spre a fi văzut de către ceilalţi care cred ca el, însă n-au curaj să strige. Oricînd e momentul adevărului, dreptăţii, sincerităţii şi, mai mult ca oricînd, e *acum*. Se poate şi trebuie să spunem deschis totul. Eu am spus puţin, dar e numai începutul. Mi-e lehamite de cei ce se văicăresc pe la colţuri, de înfrînţii fără luptă, de bîrfitori şi leneşi, de călduţi şi somnoroşi. Ştiu că se poate, sînt prea mulţi oameni de inimă, de bine, care trebuie să se întîlnească definitiv... Cu umor şi răbdare, fără prea mari iluzii, iată, ridic mîna, o ţin cît pot de sus, merg cu ea ridicată. În faţă, galeria fusese închisă : roci mari, bîrne, bucăţi de ciment se surpaseră, era imposibil de trecut, linia ferată se pierdea sub ele. N-am avut curajul să mă aşez, deşi deznădejdea mă paralizase. Nu-mi rămînea decît să mă întorc sau să o iau la dreapta, pe galeria pe lîngă care trecusem. Îmi venea totuşi greu să renunţ la drumul făcut pînă aici şi, copilăreşte, convins că undeva, sus, trebuie să existe o fisură, m-am urcat cu mare dificultate, răsturnînd pietre, lunecînd ; vîrîsem mîna într-o crăpătură şi, brusc, o bucată de rocă se desprinse şi o dată cu ea lunecai încet pînă jos. N-am mai pierdut timpul şi, resemnat, a trebuit să o pornesc repede, împins de frica de a nu fi acoperit de o nouă surpare. Ajuns la galeria laterală, m-am odihnit cîteva clipe, bucuros totuşi că scăpasem uşor. Nu era prima dată cînd mă înşelasem, cînd aveam impresia că pîrtia e liberă, zidul accesibil, lumina apropiată, vie. Sentimentele parcă se uzaseră, nu mai reacţionam vehement, nici durerea nu mai era durere, nici bucuria — bucurie ; nimic deosebit în afară de o decepţie vagă, resimţită mai mult printr-o oboseală fizică. Ce era nou în această întoarcere ? De ce aş fi fost iritat, dezamăgit că întîlnisem în drum o uriaşă masă de steril ? Pornii deci înainte pe galeria laterală, gîndindu-mă involuntar la Lupan, la altercaţiile cu el, atît de neînsemnate acum : „Spune adevărul, tovarăşe ! Cine te-a sfătuit să mergi lateral ? Cine ţi-a permis să o iei spre dreapta ? Uite, măi tovarăşu, eu sînt bătrîn, circulat prin viaţă, n-am de gînd să ţin spinarea pentru toate fanteziile dumitale ! Am şi eu problemele mele, existenţa mea, n-am chef de complicaţii. Cine ţi-a încredinţat sarcina să te ocupi de..." N-am mai continuat, deoarece nu aveam decît o singură obligaţie : să încerc să găsesc o ieşire. Pe urmă, fireşte, îmi rămînea aceeaşi veche şi complicată sarcină de a fi eu însumi, de a spune ce cred, indiferent de risc, de a-mi striga în gura mare convingerile. Mă aştepta reîntîlnirea cu Lupan, dar el mi se părea mult mai neînsemnat, iar neplăcerile datorate lui — mărunte, îndepărtate, deşi, de fiecare dată mi se punea în discuţie statutul, viitorul, dacă prin asta înţelegeam funcţia de gazetar neînsemnat, pierdut într-un colţ de birou sau de pagină. Dacă asta ar fi avut importanţă, ar fi meritat să mă salvez, numai să mă vadă

Lupan. „Nu cred că după acest periplu voi mai fi acelaşi, îmi spuneam. Ar fi imposibil, exclus, ar însemna, vorba genialului savant român în viaţă, profesor doctor docent Arcadie Toma, membru al... şi al... şi al..., că sînt o palidă şi nenorocită babirusă, sau şi mai grav." Am însă certitudinea că Lupan nu va suferi nici o schimbare — ar fi teribil, uluitor să mă înşel — îl voi găsi exact cum l-am lăsat. Cînd, entuziast, voi propune ceva, el va spune grav, meditativ : *nu,* fără să se gîndească, nici măcar în glumă, că doar el ar avea de profitat, că mai există oameni care fac bine dezinteresaţi, din simplă pasiune. De fapt, orice propunere va nimeri tot alături, deoarece e greu de dedus care-i sînt interesele în acel moment, ce vrea, ce urmăreşte, cum şi-a pregătit lovitura, care este curba sentimentelor sale, brodate, evident, pe teama instinctuală de a-şi păstra funcţia cu orice risc, indiferent de umilinţe şi concesii. N-ar fi exclus să-mi rîdă, să-mi spună confidenţial un banc care de obicei nu se spune, convins că eu, oricum, nu-l voi difuza acolo unde nu e bine să ajungă, asta pentru a-mi distrage atenţia de la cotonogeala ce mi-o regiza în culise. Dar înainte de viitoarea confruntare, absolut neinteresantă decît sub aspect umoristic — cînd voi tăcea, mă voi face o perioadă că nu mă prind la lovituri şi vorbe — trebuia să ies de aici cu orice preţ, deşi galeria pe care nimerisem acum nu era deloc entuziasmantă : îngustă, plină de băltoace, infinit mai umedă decît cealaltă, treabă care m-a determinat să-mi procur un capăt de lemn pentru a sonda apa la fiecare pas. Practic, după configuraţia ei, mi se părea exclus să întîlnesc aici un puţ, dar cum exclusă fusese şi surpătura care ne închisese nu merita să risc, deşi începeam să am emoţii pentru baterii. Mergeam din ce în ce mai greu, începusem să nu mă mai pot concentra, îmi tremurau mîinile şi picioarele, însă, cu toate astea, mă cuprinsese o febrilitate nefirească, nu mă mai opream deloc pentru a mă odihni, îmi pierdusem răbdarea, organismul acţiona parcă independent de voinţă : nu mai aveau nici un efect îndemnurile periodice, avîntul pe care încercam din răsputeri să mi-l păstrez. Măcar dacă m-aş fi putut opri, dacă mi-aş fi dozat energia. După cîteva sute de metri, galeria cotea iarăşi, nu-mi dădeam seama dacă în faţă era o surpătură veche, cu rocile aşezate şi supuse demult activităţii unificatoare a apelor silicoase, sau mă aflam înaintea unui abataj părăsit. Am ocolit cu grijă balta imensă de la cotitură şi, încet, începu să mă terorizeze o nouă descoperire : zgomotul paşilor, exasperant dur, adus de ecou, pentru a mă izbi frontal ; mi-am continuat totuşi drumul fără să-mi pot da seama în ce direcţie mă duc faţă de punctul de pornire, şi treaba asta începuse să mă descurajeze. La un moment dat am descoperit o uşă imensă, grea, de metal, verzui-roşcată, plină de inscripţii : ştiam că asemenea uşi acoperă de obicei filoanele mult prea bogate de metal nativ, însă în clipa aceea mă întrebam dacă nu cumva, dincolo de uşă, se afla galeria care duce spre mina nouă ? Am ţinut multă vreme urechea pe ea, m-am străduit să prind vreun zgomot de perforator sau chiar de explozie, dar n-am auzit nimic, doar susurul apei şi respiraţia mea, amplificată enorm de atenţia încordată la paroxism. Mai tîrziu am căutat, cu acelaşi succes, o fisură ; pînă la urmă, disperat, am început să zgîlţîi cele cîteva lacăte masive,

ruginite, țîțînile bine înfipte în rocă, ba chiar să le lovesc cu o piatră, fără să-mi pese de zgomot și de ideea că-mi cheltuiesc în zadar energia. Un singur lucru mă preocupa în acel moment : să sparg ușa și, bizar, să nu mă audă cineva : cu fiecare izbitură aveam impresia că mii de pași se apropie de mine și, cu toate că venisem și doream să găsesc oameni, pe cineva, îmi era frică de cei ce ar fi putut veni atunci. Pași numeroși, fermi, un fel de tropot înaintînd prin întuneric spre mine. Am stins pentru cîteva clipe lanterna, m-am răzimat cu spatele de ușă, pentru a mă apăra, însă zgomotul nu încetase, pașii se apropiau grăbiți, încît a trebuit să-mi acopăr urechile. M-am gîndit că o parte din roca de deasupra ușii ar putea să se desprindă, însă frica de pașii ce-i auzeam mă paralizase, îmi strîngea progresiv gîtul. Să strig ? mă întrebam. Dar cine m-ar asculta ? Și, prin absurd, dacă sînt auzit, cine pricepe sensul durerii mele ? Pe urmă, strig pentru mine, pentru viețile pe care le tîrăsc și aici, în fața porții, pentru toate viețile ce le trăiesc și aici, în întuneric, vreau să le salvez conștient, sau frica, mă îndemna numai frica ? Cu mare dificultate a trebuit să renunț la poartă, și o dată cu primii pași făcuți cu relativă siguranță, încordarea se atenuase, parcă pluteam peste bălți și pietroaie, convins că pînă la urmă acest drum trebuie să se sfîrșească într-un fel. „Cine dracu m-ar putea salva *dacă* totuși aș fi auzit ? Sînt naiv, sau puțin caraghios." Imaginile deformate, confuze din întuneric ? Șobolanii ? Zecile de șobolani ce-mi țîșneau prin față, chițcăind speriați ? Și dacă figurile acestea mari, diforme, există adevărat, aici, în umbra nopții, au o viață a lor bizară, necunoscută, o liniște și un teritoriu la care țin și doresc cu orice preț să și-l păstreze ? O lume a nopții, creată de umbrele minei, a spațiilor închise, lipsite de aer curat, proaspăt, o lume de mucegai și rugină, de spaime și răbufniri neînțelese, și eu, intrus, vreau să o străbat senin, fără rezistențe, deranjîndu-le somnul, ritmul... Cu fiecare pas încercam să o conturez tot mai mult, deși viziunea mea catastrofală, accentuată de nervi, foame, epuizare, altă dată mi-ar fi stîrnit rîsul. „Asist la spectacolul acestei lumi de umbre, mă străduiesc să-i fac față, să o străbat, și totuși încep să-mi pierd detașarea, umorul, și asta înseamnă moarte, cu adevărat moarte." Mă adînceam curios în mine, și observam că toate pîlpîirile, zvîcnirile imaginilor dinafară, eterna lor instabilitate, risipirea lor în valuri de noapte și reîmprospătarea continuă în noi și uimitoare înfățișări, golurile masive, albe, lăsate în urmă, aveau un ecou neașteptat, mă redescopeream pe mine însumi în nestăpînita lor zvîrcolire. Noaptea de aici începea mereu să se suprapună peste noaptea cerurilor imense, tomnatice, în seama cărora mă abandonasem treptat, lor și liniștii obosite, vagi, nopții reci și joase, spațiului orb. Nu mai simțeam timpul, noaptea mă contaminase cu durata ei, mergeam și orbecăiam dintotdeauna, eram cumva etern ca însăși moartea, căreia, cu urma de luciditate din mine, căutam să mă sustrag asimilînd-o, acceptînd-o bizar ca pe o experiență depășită. Lipsa acelui timp obsedant, interior, m-a ajutat să rezist încăpățînării bălților, traverselor putrede, apei exasperante, roșii, desprinsă cu intermitențe din boltă, să nu țin socoteala opririlor, pauzelor și viselor ciudate, albe, furate nopții pentru cîteva fracțiuni de secundă. Cînd mersul îmi devenise o formă a nemișcării, mi-am dat seama că o să rezist.

Lumina căzută întîmplător pe o cruce înaltă, la piciorul căreia străluceau orbitor numeroase pepite, m-a obligat să mă opresc contrariat : visam ? întîlnisem un nou altar, sau, fără să-mi dau seama, ajunsesem de unde am plecat ? Şi ei ? m-am întrebat îngrozit. Ce s-a întîmplat ? Doamne, de cînd merg ? Ce rost mai are să ies fără ei ? La ce bun acest circuit caraghios ? Învîrteam buimac lanterna : nici o piatră nu se dislocase din boltă, scările spre altar erau acoperite cu hîrtii. Unde ar fi putut să plece ? Îmi venea să urlu, să arunc disperat obiectele, hainele, să strig precum colegul meu. Lanterna se plimba năucă : născătoarea, pepitele, hîrtiile şi, în sfîrşit, corpurile unor şobolani ciuruiţi de alice. Asta mă convinseseră definitiv că ajunsesem de unde am plecat ! Am luminat pînă departe galeriile, am cercetat piatră cu piatră, însă abia într-un tîrziu, cînd disperarea şi regretul de a-i fi lăsat singuri atinsese paroxismul, un curent de aer proaspăt, ameţitor, mă făcuse atent : intrarea părea să fi fost degajată. Inconştient, am urlat cît am putut de bucurie, o bucurie plină, uluitoare, cum nu mai trăisem. Am pornit spre ea cu ochii închişi, aproape în fugă, învinuindu-mă în subconştient că n-am cercetat bine cele două galerii, că ei or fi pornit pe urma mea. „Beau nişte apă, îmi spuneam, şi revin, nu se poate, ar fi monstruos." Ajuns afară, am respirat mult, forţat, pînă am simţit că ameţesc ; abia pe urmă am descoperit iarba grasă, verde şi, lîngă intrarea minei, o movilă de pămînt, pietre şi scînduri, în vîrful căreia erau trîntite două sticle de coniac ; nu departe, o cioară moartă care mai sîngera ; ea mă convinsese că Anca şi Mitea au scăpat, deşi în jur nu mai era nimeni, nici urmă de om. „Sau poate ochii mei prea slabi nu reuşesc încă să se concentreze, nu sînt capabil să-i descopăr. Cum să mă abandoneze ? Fusesem obişnuit cu lumina şi, ştiam, nu-mi va fi greu să mă reacomodez, mai ales că o purtasem în mine, eram conştient de ea,o trăisem dureros. Acum, cînd o aveam, era simplu... M-am trîntit alături, în iarbă, şi am rămas acolo : eram frînt de oboseală, aşteptam, nu credeam că totuşi sînt afară, căutam să aflu cît stătusem. Cînd am ridicat din nou ochii, am zărit gura minei : galeria se îngusta mereu din cauza întunericului ; mai tîrziu, involuntar, mi-am spus că totuşi Mitea este un om norocos ; noaptea, cînd m-am decis să plec spre oraş, am fost foarte sigur, aveam chiar certitudinea...

16

Şi de astă dată, curios, ezitasem mult pînă să intru în curtea lui Carol, ba, în plus, întîrziasem aproape o oră la bufet, deşi aveam nevoie numai de ţigări ; de altfel, întregul drum fusesem obsedat de ţigări ; petrecusem în B. o noapte albă, senină ; mă plimbasem aiurea şi mişcarea excesivă mă golise treptat de sentimente, înregistrasem mecanic trecerea monotonă a oamenilor, agonia galbenă a clădirilor, nu-mi păsase decît de calmul meu şi de vîntul ce-mi stingea neîntrerupt chibriturile. Fumasem prea mult, recepţionera de la hotel era somnoroasă, nu voia să se deranjeze, hainele mele roşietice, rupte, nu-i spuneau nimic, iar tîrziu, cînd am terminat cu spălatul, restaurantele erau închise. La bufetul

din Arini, unde oprise mașina muncitorilor, mă încărcasem cu cîteva pachete, apoi, din cauza ezitării de a merge imediat la Carol, mi-am mai comandat niște mîncare și am rămas să privesc lumea galbenă, înghesuită matinal în jurul unor pahare cu țuică. Bufetul nou, modern, cu mese solide, din fier, era extrem de încăpător. Oamenii discutau degajați, stingînd neglijent țigările pe dunga mesei. Pe lîngă pereți, pe două rînduri, plase cu pîine adusă de la oraș, morcovi, ceapă, cratițe și genți murdare, pălării, căști de protecție și numeroase lămpi cu carbid. La un moment dat a intrat un om, bine îmbrăcat, cu o față roșie, plină, a salutat în stînga și-n dreapta fără prea mult interes, distrat, apoi a rămas o vreme rezimat de tejghea, cercetînd sala. A luat o țuică și, după cîteva vorbe schimbate cu ospătara, s-a oprit la masa mea, singura care mai avea două locuri libere, și, fără să mă salute, a început să mă cerceteze cu atenție. În cele din urmă, iritat poate de indiferența mea, mi s-a adresat : „Nu ești de pe aici, așa-i ?" Am dat scurt, sec, din cap, n-aveam chef de vorbă, mă enerva și cel mai mic sunet ; dealtfel, mă cuprinsese o dorință cumplită de a rămîne cu mine însumi, de a nu mai auzi cuvinte, zgomote, nimic. „Și cu ce ocazie prin Arini ? Ce treabă aveți ?" „În trecere", i-am răspuns, însă omul nu părea mulțumit. „Sînt primarul comunei. Poate aveți o treabă care totuși ne interesează și pe noi, niciodată nu se știe", rîse el semnificativ. „De obicei, mă descurc singur, i-am răspuns. M-am deprins de mic cu asta." „Nu-i bine să fii atît de convins, spuse el, încercînd să-și mascheze iritarea. Chiar și oamenii vestiți au încercat și au dat greș." „Eu nu sînt mare, de asta, și dacă greșesc, nu se vede ; sufăr numai eu de pe urma propriilor mele greșeli." „Și ce meserie aveți ?" schimbă el vorba. Văzînd că n-am încotro, i-am întins legitimația. Omul o citi cu atenție, verifică dacă poza aduce cu originalul, apoi zîmbi satisfăcut : „Tot la mine ați fi ajuns, dar ar fi trebuit să mă căutați cam multișor, tocmai plecam cu un tovarăș. Vrem să clădim un spital veterinar, și asta înseamnă muncă, aprobări, alergătură. Însă va fi frumos, avem un sat cu oamnei harnici, muncitori, entuziaști : 257 de televizoare, 300 de case noi, un cămin cultural nou, o echipă artistică, un dispensar, un aparat de proicție, mai multe turisme particulare. Bunăstarea se poate citi pe chipul oamenilor. Cooperativa de aici merge bine, avem numeroase loturi experimentale, am cultivat 20 de hectare cu nuci , toate dealurile cu vie și pomi fructiferi, dispunem de un puternic sector avicol. Dar de ce nu notați ?" „Și în trecut cum a fost ?" l-am întrebat ironic. „O, foarte rău, spuse el automat. Mizerie, înapoiere, exploatare. Dispuneam de-abia de doi învățători și de un singur castel." „Și de tovarășul Măgureanu ce credeți ?" Omul m-a privit contrariat : „De ce întrebați de dînsul ? Cunoașteți satul ?" „Nu, am auzit de el venind cu o mașină", spusei. „Dînsul a dus-o bine și înainte de 23 August. Este un tovarăș muncitor, a avut, ca tot omul, necazuri personale, dar acum se numără printre fruntași ; face cinste comunei." „Atîta tot ? Și de tovarășul Radu ?" insistai. „Ați venit în problema casei ?" se interesă brusc omul. „Nu, răspunsei indiferent, însă am auzit și de acest incident." „Încă se mai cercetează și vă vom ține la curent, spuse liniștit primarul. În rest, este pensionar, a muncit bine, are o bună pregătire politică și profesională, a fost chiar președintele cooperativei". „Și de ce nu mai este ?" am insistat fără chef, știind că are și pentru această întrebare o formulă. „Vedeți dum-

neavoastră, se codi omul, la o vîrstă toţi trebuie să cedăm locul altora ; este dialectic, vine din urmă tineretul. N-aţi vrea să serviţi un pahar cu noi ? Ar trebui să mai mîncaţi ceva şi m-aş simţi onorat... Ar fi recomandabil să cunoaşteţi cîţiva meşteri populari, foarte buni lucrători în lemn. Au avut chiar şi expoziţii la judeţ." „Vă mulţumesc, i-am răspuns. Aş dori să mă informez cum decurge munca în învăţămînt şi ce fac pionierii, poate mai tîrziu..." „O, se însenină primarul, avem peste 20 de cadre didactice ; în curînd vom avea învăţămînt de zece ani. Mă găsiţi la sediu, lucrez pînă tîrziu. Mai trebuie să le fac rost de casă la doi profesori şi pe urmă e perfect. Vă aştept", mai adaugă ridicîndu-se. I-am întins automat mîna, după care am mai rămas descumpănit cîteva clipe. „Asta este, îmi spusei muşcîndu-mi buzele. Dacă i-aş fi pus întrebarea tip X, mi-ar fi răspuns cu formula tip X. Şi aşa mai departe. Dar cine i-a obişnuit aşa ? Nu noi, gazetarii ? Vorbe fără viaţă, fără suflet, adunături de clişee. «Sigur, am mai avut dificultăţi, recunoaştem asta», dar cine poate să cîntărească acest cuvînt ? Dificultate este şi un cui în roata bicicletei, şi moartea unui om..." Ajuns în sfîrşit, în faţa porţii lui Carol, am bătut încet, nesigur, însă n-a trebuit să aştept : mă văzuse probabil pe geam. „Atît de repede ? spuse el, şi vocea-i oscila între uimire şi curiozitate. Ai făcut vreo descoperire în legătură cu casa ?" se mai interesă el de formă, conducîndu-mă de braţ în camera lui, după ce mă prezentase mamei sale, o femeie mică, pipernicită, cu părul alb. Ea m-a privit curioasă, ca pe un obiect bizar — avea nişte ochi extrem de mobili, vii — apoi a adăugat fără să se jeneze : „Am auzit că fata-i harnică şi cuminte, să vă ajute Dumnezeu. Melania o cheamă, nu ? N-aveţi de unde să ştiţi, şi acum nu se mai pune preţ pe asta, dar în tare slab neam aţi picat. Carol, i-ai povestit de Iuliu şi Ilie ? Dacă nu, îi spun eu, că nu mi-e ruşine ; să nu uite nimeni, niciodată..." „Da, mamă, ştie", o asigură Carol. „Tu le-ai îndulcit, dragul mamii, te cunosc, şi nu-i bine să cari în spate ori să ascunzi în tine păcatele nimănui. În faţa oamenilor trebuie să ne descărcăm sufletul ca-n faţa Domnului, altfel viaţa devine foarte grea. Nu trebuie să ascundem nici adevărul, nici minciuna, că tot se află odată şi odată... Numai eu ştiu cîte bătăi am luat de la Radu, cît m-a tîrît, nebunu, pe jos... Nici azi nu mai pot intra într-o pădure, că încep să cu multă convingere. „Aşa... Mă bucur, spuse ea împăcată. De fată să ai grijă, să n-o baţi şi să n-o batjocoreşti. Fără dragoste nu creşte nici iarbă." Am mîngîiat-o instinctiv pe obraz. Era singurul gest firesc, necontrolat, normal şi asta mă bucurase, ieşisem din inerţie deoarece, pînă atunci, avusesem impresia că, penibil, fiecare vorbă, situaţie mi se părea cunoscută, o mai trăisem de cîteva ori, îmi consumasem atunci energia afectivă, astfel că reuşeam doar să mă repet. „Ei, domnule Toma, spuse Carol deschizîndu-mi uşa, iată-mă liber, fără obligaţia dură, obsedantă de a trăi. Încă nu m-am obişnuit cu această ipostază, cît ţi s-ar părea de ciudat. Ani întregi m-am străduit să trăiesc şi să rezist în lumea ideilor, a conceptelor, a abstracţiunilor şi m-am simţit bine acolo, atît de bine, încît nu mi-aş fi putut închipui că o să cad, că nişte sentimente rudimentare în fond, infantile chiar, mă vor clătina temporar, îmi vor pune acea lume fantastică sub semnul întrebării. Dar să fiu mai clar. Imediat după ce ai plecat, a sosit tata cu aşa-zisul său fiu din Moldova. E cam mărişor, ce-i drept, să tot aibă vreo 20 de ani. A terminat, după cum am putut

observa, o școală profesională, nu știu exact, presupun doar, încă n-am avut timp să stăm de vorbă. Incredibil, noaptea întreagă tata a rămas lîngă el, l-a învelit, l-a vegheat, părea nebun de bucurie admirîndu-i trupul sănătos, tînăr, respirația întreagă, plină. Eu nu dormeam, însă nici nu făceam ceva deosebit ; stăteam așa, încercînd să descifrez ce se întîmplă în sufletul tatii și de ce nu și într-al meu, să-mi confrunt prima impresie, contradictorie, cu sentimentul acut de respingere. Și aici era încurcătura. Nu-mi era simpatic așa, ca om ; pe urmă, venind, îmi dădea pe neașteptate libertatea, mă obliga deodată să-mi fiu util mie însumi. Adică mă obișnuisem cu ideea că sînt util trăind pur și simplu, încercînd disperat să-i supraviețuiesc tatii, legîndu-mă de viață cu o încăpățînare prostească. Și deodată, cînd nu m-aș fi așteptat, m-am pomenit liber, fără nici o obligație, fără importanță. Pot să fac de-acum exact ce vreau, deși, orice aș face, cît ar fi prostia de mare, mi s-ar pune în seama bolii. Nu-mi rămîne decît libertatea de a contempla, de a face excursii psihice, de a privi cu umor totul. Cînd nu ți se dă importanță, cînd nu o folosești concret, libertatea își pierde valoarea într-o lume plină de prejudecăți și bizarerii. De ăsta avea tata nevoie, urmașii îi sînt asigurați. Și mă mai întreb, infantil, dacă nu cumva îmi era strict necesară afecțiunea tatii, energia lui protectoare, inteligența lui practică, acum canalizată în alt sens, dacă nu cumva mă doare trecerea, împreună cu mama, pe al doilea plan ? Poate că undeva și aceste mici imapăruse în sat în timpul secetei. A avut camera ei, a lucrat pe bani ; tata mai pretinde și ceva inteligență, pe care știu eu dacă o va găsi la acest frate ? Am multe îndoieli în ceea ce-l privește. Întîi, de ce a acceptat să vină ? E adevărat că la noi a stat pînă în 1949 o femeie din Moldova, care apăruse în sat în timpul secetei. A avut camera ei, a lucrat, pe bani ; tata n-ar fi admis altfel ; părea surdă, cuminte, marcată mereu de o durere : soțul îi dispăruse pe front, de căldură i se aprinsese casa, astfel că, pur și simplu, rămăsese pe drumuri. Nimeni n-ar fi bănuit că între ea și tata au existat și alte legături, al căror rezultat se vede. Bătrînul a știut de copil, sînt sigur i-a tirmis periodic ajutor, altfel n-ar fi mers direct la țintă, și el, tînărul, n-ar fi atît de obișnuit cu tata, n-ar avea aerul că toate i se cuvin. Nu mă bag, treaba lor, deși mă întreb, poate cu păcat, dacă nu e cumva un profitor care, bazîndu-se pe fostele relații dintre maică-sa și tata, vrea să-l ciupească puțin, să mulgă două oi dacă se poate. Mama, firește, n-a murit de bucurie cînd i l-a adus, dar i-a spus senină : «Dacă așa stau lucrurile... Ce e al tău e și al meu, mă voi obișnui, cu vremea, deși numele ăsta, Niță, nu-mi place. Am să-i zic Ion, ca și ție.» Acum îi prezintă satul, se plimbă, sînt sigur că-i arată fostele noastre pămînturi. Eu, domnule Toma, aș fi încîntat să-l cunoști, poate m-ai ajuta ; mi-e jenă de mine însumi, am impresia că am fost foarte sever, deși, în cele din urmă, n-are importanță, contează doar părerea tatii care, după atîta suferință, merită măcar cîteva zile de fericire deplină. Stai, deci ?" „Domnule Măgureanu, răspunsei, mi-ar face plăcere să-l cunosc pe bătrîn, deși e jenant să mă amestec. Și, pentru a fi sincer pînă la capăt, mi-e frică să nu-mi stric impresia despre tatăl dumneavoastră. Asta ar schimba radical situația, ar fi îngrozitor, deși cred în obiectivitatea, în detașarea cu care mi l-ați prezentat." „În ipoteza că nu vă îndoiți de mine, nu cred să aveți surprize. Și ce-ați mai făcut ieri, de exemplu ? De ce ați revenit ?" I-am povestit pe

scurt, vag, mica mea aventură și, firește, adevărul despre starea mea, despre oboseala și ce m-a determinat să fac această excursie. „Dracu știe ce căutăm ! spuse Carol. Cine poate înțelege ce se ascunde într-un om ? Te chinui, te zbați, ai impresia că făcînd nu știu ce ești mulțumit, ai rezolvat o treabă vitală, și, cînd colo, după un timp, nu-ți prea amintești despre ce a fost vorba sau constați că ai trudit degeaba, că pînă la urmă n-a rămas decît o oboseală cumplită, un fel de boală interioară care te macină, te năucește. Cercetînd istoria, observi că a fost necesar să treacă zeci sau chiar sute de ani pînă s-a impus o idee, că pînă ce ea nu a fost îmbrățișată de mediocritate n-a putut să răzbească deplin. Cîtă risipă nu face această specie în drumul ei spre perfecțiune ! Și ce distanță e între vîrfuri și rest, cîtă povară trebuie să tragă acestea, și cît de repede pot cădea structurile rudimentare în cele mai curioase degringolade. Uite, imaginile din perioada războiului mi-au revenit în memorie abia în pivniță, cînd, leșinat, întărîtat, mă străduiam să descopăr ceva nou, să-mi găsesc un pretext pentru a gîndi, a-mi colora existența. Au fost zile în care am urmărit furnici, altele — cele mai plăcute — cînd mă plimbam în istorie. Astfel am ajuns la acei ani insuportabili, terorizați și spectrul fascismului. De ce a prins ? Cum s-a ajuns ca oamenii, nu puțini, să creadă în această aberație ? Care e taina ? Poate pedalarea exasperantă pe instincte și misterul. Cu ce se deosebea el în esență de perioada medievală, de religiile păgîne, de practica tiranilor mărunți, lipsiți de o ideologie ? Cu nimic. Am citit recent începuturile religiei mormonilor, și asta m-a readus iarăși la această idee. Așadar, cu nimic, Hitler a devenit cu timpul tot mai puțin om, s-a transformat în mit. O propagandă bine strunită, și mitul s-a conturat. Marele vrăjitor, Marele inchizitor, președintele Duvalier, același aluat, aceleași metode. Li se atribuiau puteri magice, spuneau numai lucruri definitive, ei erau înseși dreptatea și înțelepciunea. Aveau un grup de inițiați, grup restrîns, puternic, semimagic, apostolii, mărunți sufletește, prinși într-o luptă continuă. Păi ce a fost Himmler sau Göbbles ? Totul s-a făcut pe bază de conspirație. Cum se petrecea ? Nu e plătită, să zicem, munca ta, ea n-are importanță, ți se dau ceva bani din milă, și trebuie să mulțumești pentru ei de parcă ai fi un cerșetor oarecare. Pedeapsa, iertarea, recunoștința lor erau învăluite într-un mister desăvîrșit. Frica de a nu fi iertat, de a fi pedepsit pentru greșeli imaginare, de a nu fi credincios deschis, manifest, frica de a nu cunoaște «biblia», de a rămîne fără pîine, nesiguranța perpetuă — iată chingile, iată exacerbarea instinctelor. Cei mai inteligenți s-au dedublat : una spuneau și alta gîndeau. Tragedia vine mai tîrziu, cînd n-au cuvinte — din lipsă de exercițiu, printre altele — să spună ce gîndesc ; nici cînd vor nu mai pot, și vorbesc în formule, în termenii credinței negate în ei. Desigur, vrăjitorul, popa, marele maestru etc. e puternic, o perioadă, însă vrăjiții se anemiază progresiv, își pierd vitalitatea, tind spre auto-distrugere, spre anulare. Cîte cărți n-au fost scrise despre acest fenomen ! După ce zarurile au fost arse și cîți nu s-au întrebat cum a fost posibil ? Și uite că a fost, din păcate. De fapt, aici voiam să ajung. Vezi, trecutul ăsta pentru mine e chinuitor, insuportabil. Cum mă apropii de el cu vreo explicație, se complică, devine impenetrabil, i se văd numai urmele din mine. Dar soluția în ceea ce mă privește ? Cum să dau de ea acum, cînd sînt liber ? Cum să dispun de mine ?“ Carol mă privea trist, resemnat ; curios — se părea că de ceea ce-i voi spune eu îi va depinde soarta. Ce se întîmplase cu el ? „Ne

naştem, cred, cu setea de a face ceva, întrerupsei penibil tăcerea. Vrem să nu rămînem o rubrică la starea civilă, să lăsăm o urmă, să existăm prin ceea ce am făcut şi nu numai prin biologic. Pentru asta îţi cauţi mereu o certitudine, un punct de spirijin te agiţi, ratezi, încerci şi iar o ici de la început. Dureroasa maladie a începutului... Nici eu nu doream să mă uit înapoi, eram sătul de propriu-mi trecut, de lungile perioade de inconştienţă, mă inhibau numeroasele-mi erori, unele chiar incalificabile. Am trecut peste ele, dar cîţi nu s-au oprit la acest stadiu ? Din păcate, nu se poate să nu te uiţi în urmă căci fără acel ochi aţintit înapoi, atîtea lucruri ni s-ar părea neinteligibile, absurde. Numai că trebuie să te uiţi înapoi cu luciditate, cu detaşare, ca la un punct de sprijin, de referinţă, şi nu pentru a-l plînge sau a-l idiliza. Trecutul te îndeamnă adesea să te predai, să abandonezi. Dar eu, chiar numai din umor, nu pot renunţa la luptă, nu vreau, nu sînt făcut pentru a jeli ori a regreta. Nu pot concepe că sub ochii noştri se întîmplă ceva şi eu îi am închişi, orbiţi. Am să lupt chiar dacă aş fi sigur că mîine va dispărea viaţa pe pămînt !" „Pentru ce ?" se interesă Carol, cu nedisimulată ironie. „Pentru adevărul meu." „Şi care ar fi el ?" Împotriva a tot ce e ignoranţă, mentalitate tribală, obscurantism, minciună, mistificare. Cineva spunea că dacă n-ar exista idei false, n-ar fi posibil progresul, n-am avea împotriva cui lupta." „Astea-s vorbe goale, demagogie, interveni Carol. Cel puţin aşa par, nu te supăra." „Aş spune fără jenă luptă, schimbare, dacă acţiunile mele ar avea eficienţa, viteza şi spectaculozitatea uraganului. Eu însă va trebui să mă mulţumesc cu înţelepciunea apei, n-am încotro ; apa roade încet şi sigur, nu încetează o clipă. Pînă la urmă e mai eficientă, face lucruri definitive." „N-am vrut să te jignesc, spuse Carol. Jucînd puţin teatru, doream să-mi verific concluziile. Plec azi după-masă la profesorul Toma pentru reparaţii capitale. Mai încerc, cine ştie ? ! Pînă la urmă, contează nu atît longevitatea, cît calitatea vieţii. Vreau să văd ce se mai poate face. Acţiunea — singura modalitate pe care n-am experimentat-o încă. Sper să nu-mi pierd nici eu umorul şi detaşarea, vreau să înaintez fără iluzii, fără dureri Dar uite că soseşte tata şi noul meu frate." Bătrînul arăta întocmai cum mă aşteptasem : cu părul şi mustaţa albe, construit parcă din speranţe şi tăceri, era o figură ce impresiona prin calm şi seninătate. Niţă era de asemenea înalt, bine îmbrăcat, deşi cam fără gust, cu părul destul de mare, rebel. Avea ochi mici, neastîmpăraţi, nu exprimau ceva clar, ci căutau mereu, se agitau steril, le lipsea nuanţa de curiozitate sau interes. „Cum vă înţelegeţi ?" se interesă Carol „Ai un babac valabil, spuse Niţă, dar e prea gravisim. Nu m-a slăbit cu istoria, de parcă ar fi trăit toată viaţa cu ea în pat. Dacă ne cunoşteam noi pe vremea burgheziei, ce angarale clădeam aici, rupere de nori !" „Ba o să înveţi istorie şi de-ţi frîng oasele, spuse bătrînul în glumă. O să ai de lucru, Carole, trebuie să-l înveţi carte, să intre la facultate. Te împing pînă la ceruri, dragă Niţă, dacă ai cît de cît ceva pe umeri. Şi nu se poate să nu ai, că doar eşti de-al nostru." „Fugi, tăticu, nu rentează facultatea. Grăunţe în numerar mai puţine." „Asta o să mai vedem noi, Niţă, spuse mai dur bătrînul. Dacă nu te-aş fi ştiut era altceva. Acum te-am găsit, eşti al meu, să te păzească Dumnezeu de voinţa mea. Încă nu mor cu una, cu două. Am fost la ocnă, am tras în mină, şi am trecut de atîtea ori pe lîngă moarte, încît am speriat-o cu rezistenţa mea ; prea repede nu mă mai caută ea. Nu se vede că ţi-ar fi folosit banii ce ţi i-am

trimis, așa că o să înveți de-acum, cu mine, dragu tatii, că nu degeaba te-am cules de pe drumuri." Vocea i se înăsprise binișor, iar Carol mă cercetase cu privirea-i ironică, tristă totuși ; părea sincer necăjit de decepția bătrînului și dorea să-mi devieze atenția, era convins că mi-a fost suficientă scurta discuție spre a-mi forma părerea. „Domnul Dan Toma, spuse el, ruda profesorului, ți-am vorbit de dînsul." „Mă bucur, domnule Toma, Carol mi te-a lăudat mult, încît mi-am spus : iată, să nu-ți vină să crezi, ne mai calcă pragul și oameni cumsecade, care nu vor să te jefuiască ori să-ți facă rău." Avea multă siguranță și stăpînire de sine ; eu l-aș fi bruscat puțin pe Niță, nu mi se potrivea afectiv, mă cam iritase, el însă își păstrase calmul, poate chiar convingerea că-l va modela. „A exagerat domnul Carol, răspunsei. Mai am pînă voi fi cumsecade, bun. Îmi vine să afirm că încă n-am avut timp să fiu cum aș dori ; timp, și multe altele." „Bunăvoință să existe, zise bătrînul cu șiretenie. Orice se poate face dacă vrei într-adevăr. Însă oamenii n-au răbdare, se mulțumesc cu ceea ce primesc." „Poate n-au fost învățați să aibă răbdare", completai automat, stînjenit cumva de faptul că nu-mi mai venea o vorbă, o întrebare mai inteligentă în minte ; curiozitatea, imensă, nu se materializa prin vorbe, mă limitam să vînez gesturi, pauze, detalii vestimentare. Ceva mă îndemna să mă retrag, îmi ajungea ; nu mă mai vedeam capabil să susțin o discuție ; oboseala exagerată din ziua precedentă, sau poate frica de o eventuală decepție mă împingeau involuntar spre ușă. „Oamenii mai trebuie să învețe și singuri, interveni Măgureanu. Poate-s cam dur, nu-ți place, te înțeleg. Mie, care trăiesc cam de multă vreme, nu-mi convine să fac pe bocitoarea, să le plîng de milă. La rău nu s-au înghesuit să mă ajute, cît am fost la necaz n-au sărit să o încurajeze ori chiar să o ocrotească pe această bătrînă, care-i o sfîntă. La bine, mă rog, a fost altceva." „Poate au avut alte convingeri, spusei ; nu cunosc, îmi dau, așa, cu părerea." „Eu am respectat toate convingerile ! Pentru mine om să fi fost, de asta nu s-au putut plînge, zise Măgureanu. De cînd au văzut că nu mai sînt tare, cînd și-au dat seama că n-am cum profita, m-au ocolit... Ei, acum aș putea fi, te asigur, dar nu vreau, încă mi-e frică de păcat. Mă întreb dacă i-aș putea ierta." Tăcurăm cîteva momente ; Carol mă cerceta neîntrerupt, curios ; bătrînul Măgureanu, cu capul plecat, se juca discret cu covorul, iar tînărul, distrat, studia în fugă pereții, biblioteca. „Tu ce te învîrți, dragă frate ?" îl întreb brusc pe Carol în clipa cînd, întîmplător, privirile li se întîlniră. „Nimic", spuse acesta, fără să ridice capul. „De asta vrei să mă civilizezi ?" rîse Niță. „Poate", zise Carol, privindu-l direct în ochi. „Mă, tăticu, dar cu voi nu-i de glumă ! V-ați pus cu carul pe mine și tare mă tem că o să-mi fac urgent catrafusele. Eu am venit așa, de o curiozitate, și voi, de colo : carte, nație, istorie și alte chestii." „Nu, băiatul tatii, bine că ești viu, sănătos, că te am sub ochi. Astea se învață. Numai pe tine te am și ori scot om din tine, ori murim amîndoi, deodată ; nu există ieșire. Sînt prea mulți lași, indiferenți și proști, ca tocmai pe tine, sînge din sîngele meu, să te scap din mînă. Răspunzi de nume, de familie, de neam ; nu e ușor, te înțeleg, dar altfel nu se poate", spuse dintr-o răsuflare Măgureanu. „Și gagiii ăia cine-s ?" schimbă tînărul vorba. „Frații tăi", zise bătrînul. „A, ăia ? se miră el sincer. Păcat că au feștelit-o." „N-au avut noroc, sărmanii, oftă bătrînul. Au plătit cu viața păcatele altora." „Ce bine că n-am trăit în vremurile acelea", răsuflă el ușurat. „Vremurile se schimbă, spuse Măgureanu. De cînd e lumea așa a fost și așa va fi. După bine, vine rău, și după rău — bine. Noi

trebuie însă să fim pregătiţi şi pentru una, şi pentru alta. Răzbesc oamenii tari şi slugile, cei făcuţi să poarte tava, să încaseze picioarele fără să cîrcnească. Or, nimeni din neamul nostru nu a fost milog, nu şi-a îndoit spinarea, conchise Măgureanu întinzîndu-i mîna. Mă bucur că v-am cunoscut. Noi mergem să vedem mormintele." „Oare ce crede bătrînul despre Niţă ?" l-am întrebat pe Carol, în vreme ce mă conducea spre poartă. Ieşisem şi eu, imediat ; nu mai aveam timp şi nici nu mă simţeam capabli să port o discuţie mai lungă, deşi mi-ar fi făcut plăcere, iar prezenţa lui era, cel puţin pentru mine, tonică, reconfortantă. Simţeam o imensă nevoie să mă trîntesc undeva, să dorm. „Ce-ar putea să creadă ? se întrebă la rîndu-i şi Carol. De astă dată nu ştiu ce să răspund. Oamenii sînt perfectibili, niciodată nu e prea tîrziu, fiecare om, chiar şi cel din urmă, are în el o clapă sensibilă. Există o bunătate conştientă, dacă vrei, raţională, şi o alta, bunătatea vitei de povară, o bunătate domestică, la rădăcina căreia trebuie căutată frica din perioada îmblînzirii, recunoştinţa afectivă a celor care în fiece clipă s-au aşteptat să fie bruscaţi şi n-au fost. Această bunătate, sau o fărîmă de bunătate poate fi stimulată dacă ştii să o cauţi. Taţii s-ar putea să-i vină greu să-şi accepte înfrîngerea. Probabil că de asta se repede la el, nu-l slăbeşte o clipă, nu vrea să admită că omul este aşa cum este, un teren inapt pentru recolta pe care o aşteaptă. Poate e încă sub vraja regăsirii. Poate că în cele din urmă se va mulţumi doar cu ideea că dinastia trăieşte pur şi simplu. Poate îi este groază că îşi plăteşte datoria cu atîta întîrziere şi vrea să recupereze sentimente şi timp. Dacă pînă la urmă scoate din el un om oarecare, bun, cinstit, îi va fi de-ajuns. Dar tare mă tem că tînărul o va întinde în cel mai scurt timp, deşi am senzaţia ciudată că îi leagă ceva, nu ştiu ce anume, şi tocmai de asta nu va avea curajul să dispară. Dacă... Dacă în cele din urmă tata îşi va da seama că s-a chinuit degeaba, că n-are rost, va mai rezista oare şi acestui şoc ? Ce se va întîmpla cu el dacă mîine, pur şi simplu, nu-l va mai găsi în pat ? De fapt, acest frate este un reproş adus mie că n-am făcut totul să mă recuperez. Ştiu, şi nu pot face nimic. Viaţa lui are repere exacte în spaţiu şi timp ; a mea, cea psihică, singura, de altfel s-a eliberat demult de concret, n-o mai pot prinde, readuce, e mult prea îndepărtată. Voi încerca totuşi experienţa să mă adun, să mă îngrămădesc cu toţi ţăruşii temporo-spaţiali posibili. Din umor, desigur. De asta vreau să plec la profesorul Toma, să-mi spună cît mai am şi cît mai pot întinde coarda." „Atunci ne vom revedea în maşină sau poate chiar la Toma", zisei, hotărît să plec. „Cu siguranţă, se bucură Carol. De fapt, este numai o cursă, după-masa, şi e cam goală, lumea nu merge pe noapte în oraş, hotelurile sînt pentru turişti." „O să vă ofere unchiul meu un recital unic ; de faţă cu mine se va desfăşura plenar, va fi sclipitor, îmi va turti capul cu toate adevărurile absolute." „Ce mai e nou cu casa lui Radu ? se interesă deodată Carol. E în curte, ne pîndeşte, nu-şi dezlipeşte o clipă ochii de pe noi. Nu te uita în direcţia lui." „Mi-a cerut să vă pun cîteva întrebări, dar le-am uitat, n-am fost atent", minţii eu. „Pînă în oraş, mi-ar face plăcere să vi le amintiţi, voi fi încîntat să vă răspund la ele, cu detalii, insistă Carol. Am fost prea eufemistic, şi-mi pare rău, am sărit ani întregi. Stă acasă, e liber şi caută neîntrerupt scuze, inventează argumente, motivări, ar putea convinge pe oricine că a fost un înger. Pe oricine care nu ştie şi n-a trăit atunci, aici. Dar n-are rost. La urma urmei, orice vorbă în plus sau în minus despre el sau despre mine este inutilă, ridicolă. Ştii destul de bine, domnule

Toma, că există atîtea lucruri în noi pe care nu le putem mărturisi, fie că nu avem cuvinte — ele sînt depozitate în straturile adînci ale conştiinţei şi le simţi numai ca pe o tensiune vie, permanentă, un fel de foc durabil care ne orientează gesturile, hotărîrile — fie că este jenant să le mărturiseşti, îţi aparţin în exclusivitate, este maladia ta personală, intimă, incurabilă. Poate că dumneata ai înţelege dacă ţi-aş propune : hai să plîngem împreună, sau : hai să înjurăm împreună, deşi, în realitate, ne-am plînge fiecare durerile sau bucuriile particulare, intime, sau nici n-am face-o, există o pudoare a sentimentelor, o jenă a noastră, şi mai există necruţătorul sentiment al relativităţii : dar dacă exagerez ? dar dacă n-am făcut totul ? dar dacă e absurd, ridicol ? dar dacă n-am jucat ultima carte ? Şi aşa mai departe. Şi apare, bineînţeles, scara timpului, imaginea viermuielii speciei noastre prea inteligente, în care nici cel mai uluitor microscop nu te descoperă şi te domoleşti, eşti înciudat că ai luat cunoştinţă de tine şi de lume, în mare, desigur, iar dacă ai suficient umor, te joci de-a performanţele, îţi încerci, de dragul tău, limitele, rezistenţa, voinţa, resursele intelectuale. Nu ţi se pare însă puţin bizar că după atîta vreme, după atîţia ani revin la aceste obsesii ? Mie, cinstit, mi se pare, şi încă nu-mi dau bine seama de ce. Mă întreb dacă totuşi nu mi-e frică de curioasa aventură de a trăi cu adevărat, dacă inconştient nu încerc să evadez din mine ?" L-am privit depărtîndu-se : îşi ducea bastonul în mînă, se forţa să nu-l utilizeze, încerca să se menţină drept, chiar să se grăbească. Eforturile sale îmi aminteau de încercările copiilor de a merge în pas cu soldaţii, de a mărşălui. Pe scări a urcat la fel de drept, chiar sprinten, dar cît îl vor fi costat aceste exerciţii? Şi, oare va mai avea suficientă energie pentru a trăi concret, pentru a redeveni om ? Căci de voinţă nu mă puteam îndoi o clipă măcar. Oricum, îi strîngeam cu încăpăţînare pumnii.

Radu mă aştepta la poartă : nu era acru ca de obicei, părea liniştit, senin, o seninătate dubioasă, încît aş fi putut jura că a utilizat vreun drog puternic. Mi-a întins, nesperat, mîna şi, fireşte, n-a scăpat ocazia să-mi reproşeze că am trecut mai întîi pe la Carol, însă o făcuse de astă dată fără convingere, de formă, şi, dealtfel, a schimbat rapid subiectul : „Nu se putea să nu treci pe la ăsta, să nu-i dai raportul. Ce-o fi avînd omul respectiv de te atrage ? Ţi-e cumva milă ? Mila mi se pare păcătoasă, un fel de apă călduţă, stătută : nici n-o poţi bea, nici nu te poţi spăla, o apă în care cresc fel de fel de gîngănii scîrboase. Ori iubeşti, ori urăşti, astea-s treburi cu adevărat bărbăteşti. A-ţi fi milă de cineva, e cam urît. Sar peste asta, te priveşte, însă vreau să-ţi mărturisesc ceva : m-ai surprins. Nu m-aş fi aşteptat să te întorci, deşi mi-ai făgăduit. Te-am trecut alături de foarte mulţi, care uită de la mînă pîn' la gură. Eram convins că mi-ai închis gura cu o vizită, şi gata. Dar eşti prea deştept pentru a nu fi făcut vreo şmecherie să-mi furi ochii. Venind să mă asiguri că ai vorbit, te-ai gîndit că-mi vei risipi orice îndoială. Nu cred ; nu-l poţi înfunda tu pe Carol, ţi-e milă ; n-ai mai fi vorbit cu el, nu l-ai mai fi vizitat azi dacă ai fi lucrat împotriva lui. N-ai avut curajul să mă ajuţi, nu-mi ţii partea, dar în tine îţi spui că eşti om cinstit, nu-i aşa ?" „Ei uite că te mai înşeli şi dumneata. Ieri m-am despărţit de Ursu, a fost grozav de amabil, am făcut chiar o excursie împreună. Poţi să verifici, îl asigurai. Dar cum eram şi eu convins că n-o să mă crezi, am aranjat în aşa fel încît ne-a poftit pe amîndoi, cînd doreşti !" am minţit eu, nu pentru a-mi salva imaginea din el, nu spre a-i dovedi că sînt cineva, n-am asemenea ambiţii, ci pur şi simplu ţineam enorm să verific dacă într-adevăr doreşte să-l pedepsească pe Carol, să se răz-

bune. Nu mă interesase incidentul cu casa, nu mă gîndisem la el, dar în clipa aceea mi-am spus că, din moment ce mă aflu acolo, ce ar fi dacă mi-aş verifica intuiţia ? Incendiatorul nu trebuia, după opinia mea, căutat dincolo de perimetrul curţii lui Radu. Simţeam acest lucru, mă chiar obişnuisem cu ideea, şi drept urmare mi se părea jenant să spun ceea ce cred. Plus că acum adevărul avea mai puţină importanţă, confruntarea îi dădea un sens, un scop, intervenind, riscam să tulbur un sens al zilelor şi un angrenaj ce funcţiona altfel ; l-aş fi dereglat degeaba. „Spre a te convinge, continuai, dacă nu vrei să mergem noi, pot să ţi-l aduc aici cu maşină cu tot, să sară pe acoperişuri toate găinile lin sat, să se ştie că te vizitează. De altfel, ţin să te mai previn că e bine să ai pregătit discursul !“ Mă aşteptam să asist la o explozie de bucurie, să-i văd privirea asprindu-i-se, să-l simt cum creşte. Spre marea mea uimire, nu reacţionase în nici un fel. „Nu-s lămurit cum de ai făcut totuşi treaba asta ? spuse el după o pauză. Ce ţi-a venit ? Cum de ai trecut atunci pe la Carol ? Din sadism ? Grozavă treabă ! Faci cumva politică dublă : şi capra şi varza ? Asta mi-e singura nedumerire.“ „De ce singura ? rîsei forţat. E cam puţin !“ „Da, se poate“, zise Radu. „Perfect, accentuai. Plec imediat, cu prima cursă, şi revin cu Ursu.“ „Prima şi ultima, rîse Radu. Trece abia la 5.“ „La 7 sînt cu Ursu“, spusei cu toată hotărîrea. „Să admitem, zise ceva mai neutru Radu. N-ar fi exclus.“ „Atunci ?“ insistai. „Vrei să-ţi spun ceva ? mă prinsese el de braţ. Poţi să-l aduci de o mie de ori, că tot nu cred ! Eu îi cunosc foarte bine pe fraţii ăştia. Vin, îţi vorbesc frumos, ca popii pe vremuri, te îmbrăţişează, sînt în stare să-ţi chiar plîngă de milă. Nu sînt zgîrciţi cu asigurările de sprijin, încît, ascultîndu-i, îţi zici : «„Uite, domnule, ce oameni formidabili ! Merită să trăieşti, să-ţi spargi capul pentru ei.» Dar nu mişcă apoi un deget, dacă n-au interes, dacă nu iese ceva cîştig. N-aş crede să mă înşel.“ „Şi în felul acesta poate fi judecată lumea ; e un punct de vedere, îl întrerupsei. Nu ştiu însă dacă e şi cel mai adevărat. Pentru a susţine aşa ceva, ar fi însemnat să cunoşti pe fiecare om în parte, să fi stat zile, cel puţin cîteva zile cu fiecare. Or, e imposibil. Aici greşim, cînd judecăm lumea după noi, în funcţie de noi : e bună cînd ne ajută, e rea cînd nu ne ajută. S-ar putea să n-avem întotdeauna dreptate, să vrem să facem rău. Acum sînt bun, probabil, fiindcă te-am ajutat cu promptitudine. Mă cam înspăimîntă acest fel de a gîndi !“ „Ţi-am spus eu că la vorbe vă pricepeţi, rîse el. Nu vă bate nimeni în asta. Ştiţi răspunsul cel mai potrivit, nu rămîneţi descoperiţi.“ „Presupuneam că aşa o să-mi răspunzi şi dumneata, zisei. Era firesc.“ „Cînd am fost preşedinte, mi-a venit un cetăţean de la judeţ, să vadă ce şi cum, ce e cu linia partidului, cum o aplicăm. La şedinţă au început, ca de obiceci, lăudătorii, să-i facă temenele, iar el nu se sfia, le primea de parcă le-ar fi meritat. La sfîrşit, mulţumit, a început să-i laude la rîndu-i pe lăudători. Ei, atunci mi-a sărit borşul : «pătura asta a voastră de tineri trecuţi e cam curioasă, i-am spus. Noi, bătrînii, am luptat cum am putut, am avut o credinţă, un ideal, ne-am apărat clasa cum am ştiut, v-am scutit de duşmani şi de necazuri. Uneori am greşit, alteori am fost naivi, aşa s-a întîmplat să fie. V-am dat vouă toate drepturile, nu doream să aveţi greutăţi, ne-au ajuns ale noastre. Se pare că unii dintre voi aţi tras concluzia că totul vi se cuvine gratuit, sînteţi uimiţi cînd trebuie să munciţi, că se întîmplă să n-aveţi una-alta. Dar o să vină ăştia tinerii, îi văd eu cine cum arată, şi o

să vă pună să lucraţi în meseria pentru care v-aţi luat diploma, aşa cum aţi luat-o. Nimic nu vă doresc altceva decît să vă pună să vă faceţi meseria, să vă rîdă muncitorii şi să vă arate cum se trudeşte cu adevărat tocmai cei pe care ziceţi că-i reprezentaţi !» Cum crezi că a reacţionat ? S-a zborşit la mine, a scos flăcări pe nas, mi-a spus că-s înapoiat, că am rămas cu o mentalitate veche, că nu cunosc situaţia la concret, că generalizez cu reavoinţă. «Perfect, i-am ripostat, chiar ieri am picat din stele, îmi fac autocritica.» Îţi convine acest răspuns ?" „Deocamdată mă simt dator cu un altul, n-am uitat : de ce am trecut şi azi pe la Carol !" „Pot să-l aflu şi eu ?" se interesă el, neconvingător. „Pentru că nu el ţi-a aprins casa !" „Eram convins că o să te îmbrobodească, voi între voi vă credeţi, încercă el să zîmbească uşor enervat. Şi, mă rog, dacă ai această convingere, de ce să mi-l mai aduci pe Ursu ? Ce nevoie mai am de el ? Sau şi asta a fost, aşa, o momeală ?" „Să te ajute, dacă ţii neapărat ; nu pot să nu te sprijin, spusei, prefăcîndu-mă serios. Te asigur că în cel mai scurt timp se va afla adevărul." Omul tăcu multă vreme, apoi, cu capul plecat în pămînt, începu să se plimbe prin curte, zece paşi în stînga, zece în dreapta, se răsucea brusc şi, periodic, îşi aprindea cîte o ţigară, din care uita să tragă. Mă neliniştea momentul cînd se va opri. Ce va urma ? Să mă roage să tac, să nu-l aduc, pe Ursu, să uit ? Ar mai fi o soluţie să vorbim aiurea, altceva, de parcă nu s-ar fi întîmplat nimic. Mă gîndisem chiar să-i vin în întîmpinare şi la o adică să-i povestesc ceea ce am aflat de la şi despre Ursu, însă tocmai cînd mă pregăteam să o fac a venit spre mine şi mi-a şoptit emoţionat : „Am şi eu un răspuns. Se află demult în şură. Vino." L-am urmat cu destulă nelinişte ; pe parcursul a cîţiva metri pe care aproape că-i săream, mi-au trecut prin minte, curios, gîndurile cele mai sinistre în legătură cu el ; să se fi gîndit la moarte ? Să şi-o grăbească ? Radu îmi arătă o valiză de mînă, veche, demodată, legată trainic la mijloc cu o curea. Nu înţelegeam exact. „Valiza. Ce e aşa de complicat ? mă întrebă el, bucuros că n-am reuşit să-mi dau seama despre ce este vorba. Plec înapoi, la oraş. Vrea să mă angajez la fabrică, n-am nevoie de pensie. Portar, în cel mai rău caz. Deşi încă-s în puteri. Pe urmă, vezi, într-un oraş mai găseşti oameni cu care ţi-ai mîncat tinereţea şi tineri pe care-i interesează altceva şi nu ceea ce ai făcut în fiecare zi de cînd te-ai născut. Poate mă vor lua la topitorie. Acolo e mereu lipsă de oameni. Dacă nu, eu o să păzesc poarta nr. 1, Brainea poarta numărul 2 şi cine ştie se surprize s-or mai fi găsind la poarta următoare. Poate chiar Lazăr, dare-ar Dumnezeu. Mă pregătisem pentru cursa de 5. Dacă vrei să mai rămîi, amîn pe dimineaţa, spuse Radu foarte uşurat. Nu m-am aşteptat să revii, m-am înşelat, recunosc, ai ceva urmă de omenie în tine sau eşti de un fals atît de perfect, încît m-ai dus pînă şi pe mine în eroare. Oricum, prezenţa ta nu-mi schimbă hotărîrea, care, dealtfel, e foarte veche, de aproape 20 de ani. Ciobanu şi ai lui n-au decît să-şi respire aerul ăsta bun, să-şi piardă vremea la soare, să-i scoale pe ei cocoşii satului". „Şi cu Măgurenii cum rămîne ? l-am întrebat surprins. Renunţi atît de uşor ? Îi ierţi ? De fapt, povestea s-a terminat demult, n-are haz să te mai întărîţi", spusei hotărît să-l scutesc de efortul de a-mi explica. „Ei nu renunţă, mă întrerupse Radu cu brutalitate. Ei nu ştiu cînd să se oprească. După cum ţi-am povestit, mi-am făcut datoria, le-am propus pace, mai ales că, oricît aş întoarce-o, nu-mi găsesc nici o vină. Mai mult : l-am salvat şi pe Carol de la moarte." „Plecînd, nu vor considera că au învins îl întrebai

automat, regretînd apoi. „Eu n-am venit să mor aici, nu aparţin acestui sat şi nu fac decît să-mi respect cuvîntul, la urma urmei. Dar dacă nu murim, ne vom întîlni, sînt sigur. Foarte sigur chiar ! Ura, răzbunarea sau bucuria nu ţin de timp. Iar oamenii se întîlnesc cînd nu te aştepţi..." Am privit casa. În dreapta, peretele era deformat de o crăpătură masivă, în zigzag ; deasupra — acoperişul ars într-o bună porţiune, iar geamul de la pivniţă zăcea, curios, intact, la cîţiva metri. Părea lovită de trăsnet. Un măr bătrîn din apropiere avea crengile arse, un fel de braţe ciunge, negre, întinse cu disperare în spre cer. Radu se uita în altă parte, către drum ; ar fi vrut să mă ia de acolo, cît mai repede, ba chiar încercase să vină de cîteva ori spre mine, însă se răzgîndise şi plecase spre poarta care încă se mai mişca. Văzînd că nu mă grăbesc se strădui să o închidă însă, nereuşind imediat, o izbi cu piciorul fără convingere. „Asta este, spuse el apropiindu-se. Mai bine să bem ceva, să mîncăm. Aş vrea să umblu puţin fără rost, vreau cum n-am mai făcut de zeci de ani. Să vezi satul. Aici oamenii nu-s obişnuiţi cu plimbatul, cînd n-au ce face, dorm, cînd vor să piardă vremea, se duc la cîrciumă, la cămin sau joacă şeptic. De fapt, o să umblăm cu rost, să cunoşti cît de puţin zona. Cine ştie dacă o să mai ai ocazia ! Nu-i mare lucru să cunoşti un sat, deşi mie îmi spune multe fiecare piatră, casă, pom."

Cînd am ieşit la plimbare, Radu şi-a luat şi valiza : era cu o oră înainte de a sosi cursa. Soacra, căreia-i vorbisem vrute şi nevrute despre Melania — şi ea mă ascultase cu o curiozitate sinceră, lăcrimînd mereu — ne conduse cîţiva paşi pe drum. „Dumnezeu să vă ajute, ne spuse. Nu-mi pare rău. Măcar n-o să trebuiască să trimit zilnic după pîine, o să-ţi găseşti şi tu, măcar la bătrîneţe, astîmpăr. Mie o să-mi fie greu pînă una dintre fete va avea un copil. Numai cu moşu mă simt tare singură şi fără rost. Mare noroc cu vaca asta. Pînă m-oi muta şi eu, o să am de lucru cu ea, cu vaca şi cu găinile... Ce te uiţi, tu Mărie, că nu-i circ ? !" strigă bătrîna întărîtată de prezenţa unei femei solide, zîmbitoare, care scoase capul pe geam la trecerea noastră. „Din punctul meu de vedere, presupun că e tovarăşul ginere. Îi mai fain de cum mă aşteptam, însă asta nu-l împiedică să dea bineţe la cooperatorii din Arini. Tu, Florică, n-ai de unde să ai maniere, că eşti agricultoare cu fustă, dar el. Nu cadrează." Măi Mărie, rîse deodată socrul, te-oi arunca sub o claie şi nu te-oi mai căuta." Ea se mulţumi să hohotească, fapt care o enervă pe bătrînă. „Mai bine te-ai duce la Măgureanu, tu Băicoaie, să-i vezi feciorul cel nou. Poate a să-ţi placă mai mult decît moşu !" Măria Baicului se lăsa mult peste pervaz ; bluza i se desfăcuse şi sînii îi ieşiră afară. Nu era atentă, se enervase : „Du-te dracului de scoabă, că de te-oi băga odată sub rochie, nu mai ieşi pînă la Paşti ! Ce te amesteci în viaţa mea personală ? Trăiesc cu cine-mi place, că de aia mi-o dat Dumnezeu ce trebuie !" Plecarăm în grabă, foarte amuzaţi ; nici unul nu pusese suflet în cele spuse ; poate de formă, femeia mai turuia încă în geam, cu o viteză incredibilă. Soacra se întoarse, iar noi pornirăm în lungul drumului. Din urmă ne ajunsese un cîntec, mai mult urlat, care mă distrase :

A fost odată-un sărac ce-o mers la poticarăş
Şi o cerut rahat de drac pentru doi creiţari.
Du-te-n ceie-a mîne-ta, i-a zis cel poticarăş,
Căci nici dracu nu mai c... pentru doi creiţari...

„Zi de salariu, zîmbi Radu. S-au întors forestierii. În două zile nu mai rămîne un singur geam întreg la bufet. Vin bieții oameni, se descarcă, se răcoresc și, iarăși, două săptămîni nu-i mai vede nimeni, iau țapina, firizul, pita și slănina și se duc, sărmanii, în vîrful muntelui, departe de lume, în vreme ce o parte din femeile lor, ce să mai vorbim ? !" În dreapta dealurile se desfășurau domol ; casele rare, ascunse de pomi, spărgeau verdele-închis, aproape negru. Grăbirăm instinctiv pasul, și cîntecul amplificat ne urmărise pînă pătrunserăm printre casele noi, țipător colorate, multe împrejmuite cu garduri din fier forjat. Prietenii ăștia, spuse Radu, cercetînd o anumită casă. Nici nu știi ce să crezi. Mă uit în jur : vezi, acolo, grajdurile, făcute pe vremea mea ; aici, aceste clădiri ; nu sînt nemaipomenite, da-s noi, mobilate. Atunci s-au făcut... cînd eu le-am dat sprijin, m-am bătut să și le poată face, le-am obținut ajutor după ajutor. Nu aveau decît niște cocioabe acoperite cu paie. Aici, nu departe, se află stîlpul de care m-au legat frații lui Carol. Dunga aceea cenușie e drumul ; acolo, la intrarea în pădure, m-a dezbrăcat nenorocitul de Sterian. Nici nu-ți vine să crezi că au trecut atîția ani. O grozăvie... Numai eu știu, și spinarea mea, cum s-au dus. Astăzi trecem și ei își văd de animale, parcă s-ar plimba niște vrăbii pe drum... Nici nu existăm, nu ne bagă nimeni în seamă, se fac, vezi, că nu ne-au auzit salutul. Ce s-a întîmplat în capul lor ? Dacă i-aș opri, mi-ar zîmbi sau ar îngăima niște vorbe în doi peri. Ce ascund tăcerile lor ? Ce se află dincolo de zîmbet, în capul lor cel neînțeles ? Cîte nopți n-am dormit eu pentru ca ei, astăzi, să se adăpostească liniștiți, fără să le pese de cineva, în spatele gardului din fier forjat ?..." „Nu-mi dau seama, am intervenit mai mult de formă. Ce ai aștepta de la ei ? De ce vrei recunoștință după fiecare gest ? Chiar crezi că ai făcut bine ? Prin absurd, ți-ai făcut datoria, sau chiar, la urma urmei, meseria și nimic mai mult ? Nu-mi place acest bacșiș spiritual. Fiecare face ale lui, bine, rău, cum se nimerește. Dacă muncim cum muncim, de ce să ni se mulțumească ?" „Fără mine s-ar fi putut să nu fie așa, totuși. Nu mă înțelegi. N-am nevoie de flori și de aplauze, cum crezi. Am auzit și am primit destule la viața mea, mi-am bătucit fundul în spatele meselor. Am vrut doar să-ți spun că n-am stat degeaba, că mi se datorează și mie cîte ceva din toate cîte le vezi. Habar n-ai ce a fost aici !" „Crezi oare că alții au dormit ? Oamenii nu sînt atît de limitați. Oare chiar știi cu adevărat ce ascunde liniștea lor ? Poate bucurie, poate altceva ; nu o spun, o țin în ei, n-are rost. Un lucru însă e clar : refuză să fie purtați mereu de mînă, refuză să se creadă infirmi." „Dar nu ți se pare că unii refuză să fie și oameni ? mă întrebă Radu cu destulă tristețe în glas. Uite, cînd mi-am construit și eu o casă oarecare, așa, încet, în timp, oare ce au putut spune ? Și de ce ? Din omenie ? A verificat careva ?" „Și de ce te deranjează dacă te știi integru și mai lucid decît ei ?" „Eu nu pot trece indiferent peste nerecunoștință, asta-i nenorocirea mea, din păcate, accentuă el. I-am invitat pe cîțiva la sărbătorirea casei. Eram bucuros, doream să beau, nu-mi plac chefurile de unul singur." „Ei și ?" îl întrebai, mimînd nedumerirea. Casa îl obseda, știam că iar va ajunge aici : curiozitatea de a afla adevărul din gura lui era anihilată de jenă ; și parcă totuși n-aș fi dorit să-l aud, nu știam ce cuvinte să utilizez după ce va vorbi. „Singur, numai cu pereții, nu se făcea. Mi-ar fi stat băutura-n gît. A venit cineva ? S-au scuzat, s-au ascuns, și-au pus cenușă-n cap, dar tot n-au venit. Nici atîta ? Astăzi, pentru mine, nici atîta, pentru toate cîte le-am răbdat ? Și mai ales că eu plăteam, nu era vorba de cheltuiala lor. Să le fi făcut rău cu ade-

vărat ? Oameni pentru care aş fi băgat oricînd mîna în foc. Poate că au avut treburi serioase tocmai în ziua aceea, nu-i exclus, există atîtea coincidenţe. I-am scuzat, să ştii, însă totuşi n-am putut trece peste asta ! Dacă i-aş fi invitat acum trei ani, crezi că mi-ar fi încăput în ogradă ? Nu, îţi jur. Ei, şi atunci, în ziua aceea, m-am hotărît definitiv să termin cu ceea ce mă mai lega de sat şi de ei. Mai aveam atîta tărie. Mă mai despărţea un singur pas pentru a lichida ceea ce m-ar fi putut reţine : casa ! Am pierdut multe în viaţa asta, n-are importanţă, şi voi mai pierde probabil. Tu n-ai de unde să înţelegi ce mă frămîntă, cum mi se duc nopţile... Reiau, refac, adun, de parcă asta ar folosi la ceva, ar schimba situaţia... Cine să-ţi răspundă la propriile tale nedumeriri legate de cele trăite dacă tu singur nu eşti în stare ? Dar... Mult a fost, puţin a rămas ; dă-le dracului pe toate." N-aveam ce-i spune ; un singur cuvînt potrivit nu-mi trecea prin minte pentru a-i risipi cît de cît amărăciunea ; eram uimit de sinceritatea lui. Sîntem judecaţi foarte sever după înfrîngeri sau victorii şi, din păcate, mai rămîne ceva pe dinafară : faptele care nu se potrivesc acestor casete, suma de înălţări şi căderi mărunte, revenirile şi oscilaţiile, gestul dintr-o clipă de sinceritate, care, cel puţin în ochii tăi, poate schimba sensul vieţii ; victoria asupra ta însuţi, saltul nevăzut spre luciditate. Ne-am oprit concomitent, fără să ne fi înţeles. Radu s-a aşezat pe valiză, iar eu, direct în iarba de pe marginea şanţului. De pe vale ajungea pînă la noi un curent calm de aer. Deşi aş fi dorit să-i spun ceva, convins că aşteaptă să-i dau dreptate, nu mi-am putut ridica privirea. Sub ochii mei, jos, pe nişte drumuri mărunte, abia vizibile, zeci de furnici se plimbau în toate direcţiile, transportau ceva agilitate. O vreme m-am străduit cu încăpăţînare să mă integrez acestei lumi străine, să le deosebesc, să mă fixez asupra vreuneia : o conduceam cu privirea pînă dispărea sub iarbă, apoi le cercetam atent pe cele ce ieşeau, convins că o vor trăda aripile ei abia vizibile, de cel mult doi milimetri ; o aşteptam şi poate că revenea, însă erau prea multe cu aripi de cel mult doi milimetri. Mă fixam atunci asupra alteia, o urmăream o perioadă cum se grăbea, oscila, făcea mişcări neînţelese, ca iarăşi să o pierd, cu toată atenţia cu care mă concentram asupra ei. A început apoi, din senin, o luptă la fel de neînţeleasă, pentru o fărîmă de pai sau cam aşa ceva. Fiecare trăgea în direcţia ei, se concentrau, se priveau probabil încordate ; urma o suită de mişcări scurte, ritmate, ridicau piciorușele în sus, ameninţător, şi cine ştie ce zgomot sau semnal imperceptibil le determina să părăsească prada, să se retragă grăbite pe drumurile lor, unele cu spatele înainte. Mai tîrziu îşi reluau liniştite colindul neînţeles, trecînd de data aceasta neutre pe lîngă fărîma de pai. După un timp m-am întins pe spate, cu faţa spre cerul alb, lăptos, ca apele mării, seara. Mă adîncisem treptat în el ca într-un vis şi aşteptam să apară de undeva Melania. Poate că odată o să ajung la mare, mă consolam, să respir în voie, nestingherit, să privesc direct, nestăpînita zbatere a apei. Trebuie să sper că odată nu-mi vor fi toate interzise, trebuie să cred, să am umor şi o răbdare pe măsura mării. Priveam calm, nostalgic cerul, sau poate marea, desprins de mine însumi, pînă în clipa cînd l-am auzit pe Radu : „Doamne, soseşte cursa. Poate ne ia şi de aici". Într-adevăr, ne-a luat şi, după ce am suportat obişnuita morală că nu am stat în staţie, ne-am aşezat pe scaunele de lîngă uşă. „Aici ne freacă toată lumea", spuse nemulţumit Radu. Dar eu, abia după ce ne-am aşezat, am fost convins că pleacă cu adevărat, deşi nici în momentul urcării, nici mai înainte nu observasem o urmă de ezitare, de îndoială, nu se uitase înapoi sau înlături, pusese mîna pe uşă cu energie. Maşina mergea cu viteză redusă, iar la un

moment dat oprise la margine : din față venea o căruță ; caii, biciuiți continuu, nebunește, alergau pe mijlocul șoselei, îndemnați și de gălăgia unor oameni extrem de veseli care-și fluturau armele de vînătoare. În clipa cînd au trecut pe lîngă noi, am zărit în fundul căruței un cerb împușcat ; avea coarne imense, frumos ramificate, legate neglijent cu niște frînghii de loitre, încît animalul aproape că își tîra nasul prin praf. Mașina nu pornise imediat : lumea privea curioasă căruța care se îndepărta cu viteză. „Domnule, sînteți de aici, ce-i asta ?“ îl întrebă nedumerit șoferul pe Radu. „Nu-s de aici, habar n-am, spuse el cu promptitudine, accentuînd fecare cuvînt. Sînt numai în trecere...“ Nu m-aș fi așteptat : nici urmă de regret în glasul bătrînului, o fermitate care mă chiar contrariase. Cum putea renunța oare atît de ușor la atîția ani, cum nu-i păsa de ei ? Sau pînă la urmă se va răzgîndi ? Poate că face acest drum doar pentru mine, vrea să-mi dovedească cine știe ce, și eu nu reușesc să înțeleg ce anume. Și nu era vorba numai de plecarea lui ; pentru ce a venit la mine să-mi ceară sprijin, ca pînă la urmă să nu mai aibă nevoie de el, să ia această hotărîre, într-un fel, atît de neașteptată ? Practic nu i-am spus nimic, m-am reținut cît am putut, n-am vrut nici să-l aplaud, nici să-l condamn, nu i-am mărturisit nici măcar că l-aș înțelege, sau că i-aș admite explicațiile. A fost dur cu mine, cerîndu-mi probabil prin asta același lucru. N-am făcut-o, m-am mulțumit să-l ascult, doar să-l ascult, deși în ultimă instanță am venit pentru el și nu pentru gîndurile mele. De ce curiosul neastîmpăr, goana neîntreruptă, fuga numită nevoie de certitudini, de împăcare ? „Au împușcat cerbul, îmi șopti. A fost adus din Elveția pentru a popula pădurile. Era un animal foarte frumos. Cum de a fost posibil așa ceva ? Ce le-a făcut ? Blînd și bun animal, cu niște coarne cum n-am mai văzut.“ Pe neobservate, mașina a oprit în stație. Nu mă uitasem afară, îmi stăruia în memorie botul cerbului tîrît prin praf, și frînghiile improvizate, grosolane, cu care era legat de loitre. Uitasem de Carol. L-am observat abia după ce Radu s-a ridicat și i-a întins mîna. Carol ezitase mult pînă să urce ; nu reușea să ridice piciorul, apoi să prindă bara de la intrare. În cele din urmă a întins servieta înainte, și abia atunci, cînd degetele lui Radu îi prinseseră puternic antebrațul, a ridicat ochii, însă n-a scos o vorbă, s-a lăsat condus spre locul pe care i-l cedasem. M-a salutat ușor din cap, părea oarecum stînjenit, însă se străduia să n-o arate, se ștergea mereu pe gît și obraji cu o batistă verde, decolorată ; după ce termină își concentră atenția asupra ochelarilor, străduindu-se să-i curețe cu grijă. Radu nu-și dezlipea privirea de pe mîinile lui, se mișca discret, nu-și găsea locul. În cele din urmă se hotărî să-i vorbească : „Ce curios ! Unde trebuia să ne întîlnim ! Pînă la oraș drumul e cam lung. Sper totuși să mai vorbim, să treacă vremea mai ușor ; poate, dacă ne-am gîndi puțin, am avea ce să ne spunem...“ Carol și-a așezat ochelarii cu multă grijă ; îl vedeam că ezită să răspundă, oscila probabil între politețe și refuz și, cum nu se putea hotărî ușor, încerca firesc să cîștige timp. „Ți-am mai spus, Radule, se decise el, în sfîrșit, nu vorbim și n-am vorbit niciodată aceeași limbă, e foarte greu pentru tine să înțelegi acest lucru. Și chiar dacă nu ne-am deosebit în alt sens — de ce să mint ? — n-avem ce să ne mai spunem, nu simt nevoia... Doamne, oare sîntem atît de fragili, adăugă el, de astă dată pentru mine, aflat în picioare, în spatele lor, pe interval, atît de slabi, încît să nu putem fără explicații și mărturisiri, fără întrebări dramatice, naive ? Ne îndoim și răsîndoim mereu, dar, uite, nu mai suport ca proștii să vină din urmă, să ne călărească așa cum vor, și cînd vor. Pe ei îi poartă instinctele, ambiția oarbă : cînd te văd la pămînt, după ce

te-au nenorocit, încearcă tocmai ei să te obişnuiască cu dialogul, cu omenia... Exclus". „Şi eu ţi-am mai explicat, insistă Radu, că numai noi avem ce să ne spunem, că numai noi ne mai înţelegem... Te-am salvat odată de la moarte şi poate că aş merita, pentru asta, cîteva vorbe." „Nici chiar pe tine nu te-ai putut salva", răspunse dur Carol. „N-are nici o legătură, interveni Radu. Absolut nici una. Şi nici nu se ştie... O să ţi-o dovedesc..." „Oricît te-ai strădui, te asigur că nimic nu se mai poate schimba", preciză din nou Carol. „De acord, sări imediat bătrînul. Poate-mi spui şi de ce crezi asta ? Vezi că totuşi ne putem înţelege ?"

În clipa aceea, cu mare strîngere de mînă, fără să mă uit în urmă, smulgîndu-mă, mi-am făcut loc printre bagaje şi l-am rugat pe şofer să oprească. Pentru cîţiva lei, mi-a deschis extrem de politicos uşa din faţă. Încet, calm, la semnalul meu, maşina a plecat mai departe, zdrăngănind pe drumul vechi, desfundat. Am rămas cu spatele spre ea, singur, drept, la cruce de drum. Mi-am propus să nu mă mai uit înapoi. Stăteam nemişcat, asemeni unei statui compacte, dure, de sare, fără să mă simt totuşi statuie de sare, căci mă întrebam insistent, ultimativ : „Unde ai fost pînă acum ? Ce-ai adunat ? Nu ţi-a ajuns încă ? Atîta durere, atîta ură şi atîtea lacrimi... Dacă totuşi am învăţa ceva din ele... Dar cine poate garanta ?" Mari valuri de tăcere colindau peste cîmpurile goale, calme ; parcă-mi aparţinuse toată, o simţeam, tăcerea mea şi a voastră... N-aveam de ales drumul, mi-l cunoşteam extrem de bine — tocmai pentru că reuşisem într-o oarecare măsură să mă cunosc — şi pentru ceea ce mă aştepta mai aveam la dispoziţie gîndurile întregi — necomunicate încă sau ciuntite de frica laşă, animalică, de politeţe şi aşteptare, — mai aveam voinţa întreagă, nealterată, voinţa, un miliard de secunde dureros de lungi în urmă, dar pînă la capăt încă un miliard de secunde în care va trebui să rămîn, dacă va fi posibil, lucid. Numai şi numai ele, secundele, mă puteau opri. Dar nu şi întoarce. Începeam drumul împotriva fricii, a laşităţii şi amînării. Am încercat să spun ce cred şi ce simt nu este prea puţin... Înainte de a face primul pas, am ridicat încet, sigur, cu toată convingerea, mîna în sus. Era o linişte perfectă, albă ; în jur nu era absolut nimeni ; drumul galben şi holdele verzi, sănătoase, căţărate pe dealul abrupt, respirau împăcate, împreună cu mine, sub lumina roşie, oscilantă, a apusului.

„Carol Măgureanu (...) prin suferinţă şi umilinţă, cunoaşte purificarea, are acces la bunătate, frumuseţe, iertare şi mîntuire!

E unul din cele mai importante şi mai originale personaje ale prozei noastre de ficţiune. E o figură dostoievskiană afină lui Alioşa, dar mai complicată, mai umană, Carol Măgureanu e dovada peremptorie a înălţimii talentului lui Buzura."

N. Steinhardt

REZISTENȚA... COLECȚIA REZISTENȚA... COLECȚIA REZISTEN

ISBN 973-24-0237-7

Lei 195